

**Devlet Dışı Toplum
ve
Demokratik Konfederalizm**

Ergin ATABEY

AramAraştırma

Devlet Dışı Toplum
ve
Demokratik Konfederalizm

Ergin ATABEY

AramAraştırma

Editör: Ulaş GÜLDİKEN

Mizanpaj ve Kapak Tasarımı: Newal BULUT

1. Baskı: Mayıs 2016

Baskı ve Cilt:

Gün Matbaacılık

Reklam Film Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti.

Beşyol Mah. Akasya Sok. No: 23/A

Küçükçekmece-İstanbul **Tel:** 0 (212) 580 63 81

ISBN: 978 - 605 - 9237 - 80 - 2

Aram Basım Reklam ve Yayıncılık

Huzurevleri Mah. Sıtkı Gör al Cad. Kurdi-Der Binası Kat3/3

Kayapınar / Diyarbakır **Tel:** 0 (412) 238 30 71

email: info@aramyayinevi.com

www.aramyayinevi.com

Şinasi ATABEY, Şahap DURMAZ ve Murat İRİKMEN
şahsında tüm yıldızlaşanlara

İçindekiler

Önsöz	7
Giriş	11

1.BÖLÜM:

DEVLET DIŞI TOPLUM	19
---------------------------------	----

Devlet Dışı Toplumun Tarihsel Gelişimi.....	24
Doğal Toplum.....	26
Etnik Kültürel Toplum.....	44
Devlet Dışı Toplumun Çoklu Siyasal Birliği.....	55
Dini Kültürel Toplum.....	68
Batını Hareketler.....	85
Devlet Dışı Sosyo-Kültürel Toplum.....	98

2.BÖLÜM:

DEVLETLİ TOPLUM	105
------------------------------	-----

Devletli Toplumun Tarihsel Oluşumu Ve Gelişimi.....	108
a)Hiyerarşik Toplum.....	109
b)Köleci Devletli Toplum.....	116
c)Grek Köleci Devletli Toplumu.....	135
d)Roma Köleci Devletli Toplumu.....	142
e)Feodal Devletli Toplum.....	148
f)Kapitalist Devletli Toplum.....	155
Kapitalist Devletli Toplumun İdeolojik Kimliği.....	163
Kapitalist Devletli Toplumun Gelişimi, Kurumlaşması Ve Öncü Merkezler.....	177
Milliyetçi Ulusçuluk ve Ulus Devlet.....	196
Devletli Toplum Kurumlaşmasında Devlet Felsefesinin Rolü.....	219

3.BÖLÜM:	
DEMOKRATİK KONFEDERALİZM.....	263
A-Devlet Dışı Toplumun Konfederalist Ağı.....	275
B-Demokratik Toplum.....	281
C-Demokratik Politika.....	314
D-Komünal Organik Yönetim Kordinasyonu.....	357
E-Kadın Özgürlükçü Toplum.....	367
F-Ekolojik Toplum.....	412
G-Komünal ve Kolektif Ekonomi.....	442
H-Meşru Savunma.....	504
Referanslar.....	527

Önsöz

Ergin Atabey arkadaş ile ilk tanışmamız Kartal İstanbul hapis-hanesinde gerçekleşti. 1999 yılının kasım ayında tanışmıştık. Biz barış grubu olarak Avrupa'dan gelmiş tutuklanıp Kartal hapishanesinde yerleştirilmiştik. Ergin arkadaş da bizden birkaç ay önce tutuklanıp bu hapishaneye getirilmişti. Dolayısıyla Türkiye'de ilk karşılaştığım arkadaşlardan biri olmaktadır. Kartal hapishanesi F tipi olduğundan dolayı birlikte aynı odada kalmadık. Fakat haftada bir gün görüşmecilerimizle ziyaret mahallinde birlikte olabildiğimiz için uzun görüşmelerimiz ve sohbetlerimiz oluyordu. Sohbetlerimizim konusu genelde siyasal gelişmeleri ve durum değerlendirmeleri, insan, toplum, devlet gibi çok geniş bir yelpazede gerçekleşiyordu. Yine Avrupa'dan geldiğim için ve Avrupa'da uzun bir zaman kaldığımdan ötürü arkadaşın oraya yönelik sorduğu sorular da oluyordu. Bende bıraktığı itibar genç, dinamik öğrenme ve kavrama düzeyi yüksekti. Moralli ve coşkuluydu. Genç olması onu gözümde çekici kılabilirdi. İçten ve samimiydi. Arkadaş canlısı demek yerinde bir tespit olur. On üç ay sonra beni ve birlikte kaldığım barış grubundaki diğer arkadaşları Gebze hapishanesine naklettiler. Mekansal olarak koptuk. Mekansal kopuş bizi birbirimizden uzaklaştırmadı. Yazışmalarımız devam ediyor.

Çalışmasına ilişkin öncelikli olarak şunu belirtmek istiyorum. İlk kez böyle bir çalışma yapıyor. Çalışmanın kaynakçasına bakıldığında çok sayıda eser incelemiş, önemli bir yoğunlaşmayı yaşamış. Emek harcamış olmasından ötürü değerlidir. Fakat ilk olduğu için yaşadığı yoğunlaşmayı yetkin bir tarzda çalışmaya yansıtması da beklenemez. Genelde ilkler hep eksik olur. Söz konusu çalışma da ilk olduğu için kimi eksik ve yetersizlikleri olabilir. Okuyucu açısından da bu durumun anlaşılmasını diliyorum. Arkadaşın ça-

lışmasını anlamlı kılan diğer bir husus da Kürt halk gerçeğiyle ilgilidir. Kürt toplumu büyük bir uyanışı son 30 yıldır yaşamaktadır. Düşünce üretimi de ağırlıklı olarak bu zaman içerisinde ve mücadeleye belli bir aşamaya gelmiş olsa da yeryüzünün diğer toplumları dikkate alındığında hala sorunları olan araştırma-inceleme, düşünce üretmede dar bir çevreyle sınırlı kaldığı da bir gerçektir. Kürt halkı, içinde bulunduğu sorunların çözümsüzlüğünde düşünce hayatı darlığı negatif bir rol oynadığı da tartışma götürmez. Bir de bu boyutuyla Ergin arkadaşın cesaret edip böyle bir çalışma yapması özellikle de gelecek açısından umut vaat ediyor. Yeni yeni yazarların düşünce hayatına dahil olmaları ve düşünce dünyasının zenginleşmesinde, çeşitlenmesinde teşvik edici olabilir.

Arkadaş çalışmasında önemli bir konuyu ele almıştır. Devlet dışı bir yaşam mümkün mü? Devlet dışı toplum ve onun örgütsel modeli olan demokratik konfederalizm tüm insanlık sorunlarının temel kaynağı olan devleti-iktidarı aşmak mümkündür. Bu konu çalışmada çeşitli yönleriyle ele alınıp irdelenmektedir. Devlet dışı toplum nedir? Devlet nedir karakteri ve sorun üretici insanlığı insanlığından çıkararak fonksiyonları analiz etmeye çalışırken, alternatif olarak demokratik, ekolojik ve kadın özgürlükçü paradigmanın gerçek seçeneği olduğu, bu paradigma ekseninde (Demokratik konfederalizm) toplumun örgütlenebileceği görüşü incelenmektedir.

Dünya sorunları belki de tarihinin en büyük bunalımını yaşamaktadır. Kapitalist modernite tüm insanlık değerlerini bitirici bir pozisyon da okurken, insanlığın özgürlük sorunları her zamankinden daha fazla gündemleşmektedir. Ya kapitalizm ve onun devletçi zihniyeti ortamında yok olunacak; ya da yeni bir zihniyet ile çözüm seçeneğinin mümkün olduğu ortaya konulmaktadır. 20. yy. özgürleşme mücadelesi, sosyalizm ve giderek reel sosyalizm, sosyal demokrasi, ulusal kurtuluşçuluk tarzında arayışlarla geçti. Büyük mücadeleler ve savaşlar verildi. Ancak sözkonusu hareketler devleti-iktidarı hedefledikleri için kapitalist modernitenin tür-evi olmaktan kurtulamadılar. Hatta kapitalizme hizmet ettiler. 20. yy.'ın sonlarına doğru çözümlenip dağıldılar. 21. yüzyıl yeni bir durumu ortaya çıkarmıştır. Devleti-iktidarı devletle-iktidarla değil, devlet dışı toplum ve onun örgütsel siyasal modeli olan demokra-

tik konfederalizm ile aşılabileceğidir. Çalışma bütün bu sorunları ele almakta, incelemekte ve okuyucunun beğenisine sunmaktadır.

Bu çalışmayla düşün dünyasına adım atma isteminde olan Ergin arkadaşın çalışmalarını bununla sınırlı tutmayarak daha da geliştireceğini, yeni özgürlük ekseninde zihin değiştirici çalışmalar yapacağına olan inancımı belirtiyor, başarı dileklerim, selam ve sevgilerimle.

04.04.2011
Haydar ERGÜL

Giriş

İnsanlığın bilgi/bilme ve zihniyet ile ilişkisi toplumsal bir varlık kazanmaya başlamasıyla gelişmiştir. Evrendeki diğer varlıklardan farklı olarak insanın zekaya, bilgi ve bilince ihtiyaç duyması, onu sürekli ve kesintisiz, bir zihniyet inşa arayışına sevk etmiştir. Bu arayış ile insan kendine özgül bir zihniyet ve kişilik oluşturarak, yaşama anlam vererek maddi ve manevi kültür ihtiyaçlarını gidermeyi ve sorunlarına çözüm bulmayı esas almıştır.

Bu yönüyle insan bir taraftan animizmden mitolojiye, dinselikten felsefeye ve bilimsel düşünceye dek muazzam bir zihniyet oluştururken, öte yandan evrenin sürekliliği ile toplumsallığın sürekli değişen yapısı karşısında bilgisi /bilme ve zihniyeti hep eksik kalmıştır.

İnsan(lık)ın bu zihniyet yapısının sürekli yetersiz kalma hali, bir taraftan bilginin/bilmenin sonsuzluğuyla ilgiliyken, öte yandan statik olmayıp sürekli yeni dinamikleri içerleyerek değişen toplumsal gerçekliğin akışkan halinden kaynaklıdır. Toplumsal gerçekliğin yarattığı bu koşullar karşısında ne denli öngörülü olursa da ve zamanını aşan bir zihniyet yaratılsa da; akışkan ve kendini yenileyen toplumsallık ve gelecek zaman karşısında bir yerden sonra yetersiz kalacaktır.

Şunu iddia etmiyoruz: “Ne yapılsa yapılsın, zihniyet yetersizliği giderilemez.” Burda önemli olan nokta, bilgi/bilme ve zihniyet inşasının bir dolma hacmi/sınırının olmadığına farkına varılmasıdır. Ve toplumsal gelişimle paralel bir şekilde süreklileşen bir bilgi/bilme ve zihniyet arayışı içinde olmaktadır.

Söz konusu yetersiz kalma hali sürekli olarak şu hususu hatırlatmalıdır: Hiçbir bilgi/bilme ve zihniyet mutlak değildir. Tüm zamanlar için ve onları aşan bir kapasiteye ve doğrulara sahip değildir. Dolayısıyla

sürekli hareket ve değişim halinde olan toplumsal yapı karşısında zihniyetin darlaşabileceği, yetersizleşip aşılabileceği ve dogmatikleşip gericileşebileceği bir an bile unutulmaksızın hatırdta tutulmalıdır.

Toplumsal dinamiklerin nabzını tutanlar, toplumsal gelişim ile zihniyet gelişimi arasındaki diyalektik bağın iyi kurulmadığı ve paralel bir şekilde zihniyet inşasının, toplumsal değişimin yürütülmediği anlarda zihniyetin dogmatikleştiğini görürler.

Zihniyet ve toplumsallık arasındaki bu diyalektiğin bir başka yansıması da zihniyet ve toplumsal krizlerin birbirleriyle bağlantılı olmasıdır.

Toplumsal ve zihniyet krizlerini bir bütünlük içinde ele alanlar, hem gerçek manada özgürlüğün yaratılmasını ıskalarlar hem de yeni zihniyet ve toplumsal inşayı gerçekleştiremezler.

Bir bütün olarak yeni ve alternatif olanı inşa etmek için insan(lık)ın zihniyet doğasını tüm bu bağlamlarıyla iyi ve yetkince çözümlemek gerekmektedir. Abdullah Öcalan, "... insan zihniyetinin doğasını tanımadan yöntem ve hakikat ideaları havada kalır,"¹ diyor.

Toplumsal dinamikler ve zihniyet yapılanması diyalektiği çerçevesinde ele alındığında 21. yüzyıl gerçeği her yönüyle yeni bir zihniyet inşası/yapılanması ve toplumsal değişimi gerekli kılmaktadır.

Tarihsel ve toplumsal gelişimin ulaştığı aşamada varolan zihniyet yapısı dogmatikleşmiş durumdadır. Zihniyet yapılanması bu yönüyle bunalım -veya kriz- içindedir. Yaratıcı olamıyor. Toplumsallığın geri evresinde maddi ve manevi ihtiyaçları eşit, özgür ve demokratik topluma uygun bir şekilde karşılayamıyor; toplumsal sorunları çözemiyor, sorunlar karşısında çözümsüz kalıyor.

Zihniyet kriziyle bağlantılı olarak toplumsallık da eski ile yeni arasında sıkışmış vaziyette ve bu sıkışmışlık toplumsal bunalım veya krizi yaratmıştır.

Bu durum bir kaos aralığıdır. Kaos aralığı; eskinin aşıldığı veya yeni toplumsal ihtiyaçların karşılanması ve sorunların çözülmesi noktasında yetersiz kaldığı ve yeni toplumsal dinamiklerin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayacak yeni zihniyet ve kurumsal inşaların henüz bütünlüklü olarak rolünü oynayamadığı süreçlerin adıdır. Mevcut durumda yaşanan süreç budur.

1 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygurluk Çözümü I*; s. 52

Öte yandan kaos aralıkları aynı zamanda yeni zihniyet inşaları ve toplumsallık için paradigmasal, ideolojik, felsefik vb. arayışların yoğunlaştığı dönemlerdir de. Hemen hemen tüm toplumsal kesimlerde böylesi bir arayış ortaya çıkmaktadır. Bu arayışlar devrimsel nitelikteki paradigmasal arayışlar olabileceği gibi, politik-taktik ve revizyonist arayışlar da olabilir. Ancak yaşanan tarihsel gerçekliklerden hareketle biliniyor ki kaos aralıklarından devrimsel nitelikli paradigmasal arayışlarla ancak başarı ile çıkılabilir.

Ve bunu hangi toplumsal kesim başarırsa, kaos aralığının sunduğu yeniden inşa avantajlarını lehine çevirebilir.

Kaos aralığının bu temel yapısal nitelikleri çerçevesinde ele alındığında, çok iddialı bir şekilde ortaya çıkan ve son dört yüz yıla damgasını vuran modernitenin liberal ve devletli sosyalist akımların ortaya çıkardığı paradigmasal ve toplumsal kurumsallaşma ve yapılar 21. yüzyılın toplumsal dinamiklerine cevap olamamaktadır. Her ne kadar modernizmin kapitalist akımı paradigmasal ve toplumsal bunalımı kendi üzerine almak istemese de, esasında kaos aralığının tüm krizli yönlerini çok derin bir şekilde yaşamaktadır. Ve bagajında topluma sunacağı yeni bir şeyi kalmamıştır. Kapitalizm için bundan sonrası, kaos aralığında kimi restorasyon hamleleriyle kendini tekrar etme süreci olacaktır.

Kaos aralığında en önemli konumu teşkil eden, ezilen, sömürülen ve dışlanan etnik kültürel toplumlar, dini kültürel toplumlar ve kadın, gençlik, emekçiler olmak üzere farklı toplumsal kesimleri teşkil eden sosyo-kültürel toplulukları kapsayan devlet dışı toplumdur.

Devlet dışı toplumun devrimci niteliği ve kaos aralığının yarattığı bunalımın içindeki çıkışsızlık hali; tarihsel ve toplumsal olarak ona zihniyet ve toplumsal devrimi gerçekleştirme rolünü yüklemiştir.

Bunalım veya kriz denildiğinde tek yönlü olarak tüm gözler ege-menlere ve sistemlerine çevrilmektedir. Oysa devlet dışı toplumun ezilme, sömürülme ve dışlanma durumu kendi başına bunalımlı bir durumdur. Özgürlük, eşitlik ve demokrasi arayışını tamamlayacak bir zemini yaratamadığından kaynaklı çok derin krizlerle karşı karşıyadır. Siyasal, ekonomik, sosyo-kültürel vb. yönlerden bu bunalım hali çok derin tahribat ve toplumsal travmalar yaratmıştır.

Temel sorun, devlet dışı toplumun 21. yüzyıla denk gelen bu tarihsel kaos aralığından zihniyet ve toplumsal devrimini gerçekleştirerek çıkış yapıp yapmayacağı sorunudur. Devrimcilerin temel sorumluluğu, bu noktada, egemen sistemin ne zaman çökeceğini beklemek veya bu konuda kehanetlerde bulunmak değil; dikkatlerini devlet dışı toplumun yaşadığı bunalımı zihniyet ve toplumsal devrime dönüştürme yönüne çevirmeleri temelinde olmalıdır.

Bu çalışmamıza temel kaynaklık eden Öcalan'ın Demokratik Ekolojik ve kadın özgürlüklü paradigması, bu anlamda devlet dışı toplumun yaşadığı bunalıma cevap olacak ve zihniyet ve toplumsal devrimini gerçekleştirecek niteliğe sahiptir.

Bu bağlamda Öcalan'ın geliştirdiği paradigmanın şöyle bir niteliği de vardır: Tarih boyunca devlet dışı toplum özgürlük, eşitlik ve demokrasi için mücadele etmiştir. Fakat gerçek manada devletli toplumdaki bir kopuşu yaşayamadığı; en önemlisi devletçi-iktidarcı zihniyet ve toplumsal kurumlarla arasına mesafe koyamadığı; ve devlet dışı sistemini inşa edemediği için; önemli ve tarihe yaraşır bir mücadele geliştirmesine rağmen özgür, eşit ve demokratik bir yaşam ve toplum zeminini yaratamamıştır. Öcalan'ın geliştirdiği paradigma, tarihsel olarak ilk kez devlet dışı topluma devletçi-iktidarcı toplum, zihniyet ve kurumsal yapılardan kopuşun zeminini sunmuştur.

Bu çalışmamız: Öcalan'ın geliştirdiği paradigma çerçevesinde "Devlet Dışı Toplum ve Demokratik Konfederalizm" üzerine bir deneme niteliğini taşımaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde; Devlet Dışı Toplum'un tanımı, konumu ve bileşenlerinin kapsamı ve temel toplumsal dinamiklerden biri olarak tarihsel gelişimi irdelenmeye çalışılacaktır. Kuşkusuz Devlet Dışı Toplum'un tarihi oldukça kapsamlıdır. Ve bu çalışmanın kapsamını aşan bir şeydir. Fakat gerek devletli toplum eksenli tek bir tarih yazıcılığının hegemonyası altında Devlet Dışı Toplumun tarihsel bir varlık ve dinamik olarak yok sayılması; ve gerekse de daha bütünlüklü bir Devlet Dışı Toplum gerçeğine ulaşmak için çalışmamızın kapsamı dahilinde Devlet Dışı Toplum'un tarihsel gelişimini, geçirdiği evreleri, toplumsal konumu ve direnişini bütünlüklü bir tarihsel perspektifle ortaya konulma zorunluluğu vardır. Bu zorunluluk sadece çalışmanın tutarlılığı aç-

sından değil, bunun da ötesinde devletli toplumun güncellikteki Devlet Dışı Toplum'a yaklaşımı, onu tarihsel olarak yok saymasıyla bağlantılı olarak da zorunludur. Tarih manipüle edilerek, "Tarihi güçlüler yazar," özdeyişini doğrular nitelikte Devlet Dışı Toplum'un tarihi sanki yokmuş gibi, değer yaratmamış gibi, en önemlisi tarihsel değerlere dayanmıyormuş gibi hakim bir algı ve anlayış yaratılmıştır. Bağlı olarak Devlet Dışı Toplum'a ait tarihsel yaratımları, değerleri, direnişi ve toplumsallığı küçümsemiş, lanetli olarak ilan edilerek üstü örtülmüştür. Tüm bu benmerkezci, yok sayıcı ve manipüle edici egemen tarihçiliğe karşı, gerçek tarihin ortaya çıkarılması ve bu bağlamda, bir mücadele etme geleneği olarak Devlet Dışı Toplum'un tarihsel geçmişini, kendine özgül tarihsel akışını gün yüzüne çıkartmak, güncel devrimci sorumlulukların tamamlanması olmaktadır.

Yine Devlet Dışı Toplum'un bileşenlerinin kendi ortak tarihini bilince çıkartma sorunu vardır. Farklı zaman ve mekanlarda olsa da, Devlet Dışı Toplum'un ortak değerler etrafında gerçekleşmiş bir ortak tarihi vardır. Bu tarihsel akışın sonucudur ki, Devlet Dışı Toplum bileşenleri varlıklarını güncelliğe dek taşımışlardır. Ve özgür, eşit ve demokratik gelecek bu ortaklıklar üzerinden inşa edilmektedir/edilecektir.

İkinci bölümde devletli-iktidarcı toplumun sınıfçı, sömürücü ve egemen güç olarak ortaya çıkışı ve gelişimiyle birlikte; ideolojisi, felsefesi, hukuku, savaşçılığı ve siyaseti irdelenmeye çalışılacaktır. Bu kapsam içindeki biçimsel farklılıklara takılmadan, temel nitelikleri devletçi-iktidarcı olan, ancak farklı tarihsel zamanlarda ve farklı toplumsal kesimlerde ve mekanlarda açığa çıkan tüm bileşenlerinin kapsayıcılığını ve gerçek tanımlanmasını en iyi şekilde verdiği için Devletli Toplum tanımı içinde ele alınacaktır. Devletli Toplum'un farklı tarihsel dönemlerde ve coğrafyalarda değişen üst toplum kesimlerinden oluşmuş olmaları; hatta çoğu zaman birbirlerinden haberdar olmamış olmaları onları aynı tanım içinde değerlendirmekten bizi alıkoyamaz. Devletli Toplum'un biçimsel farklılıklarına takılıp, özde çok farklıymış gibi onları ele almak, Devletli Toplum'un ideolojik hegemonyasının yaratmış olduğu aldatıcılığa ve tuzığa düşmek anlamına gelir. Çünkü biçimsel fark-

ları olsa da, Devletli Toplum'un özü ve hareket noktası aynıdır. Hangi tarihsel dönem, toplumsal kesim ve coğrafyada ortaya çıkmış olurlarsa olsunlar, aynı devletli-iktidarçı geleneği temsil ediyorlar. Bu bağlamda birbirlerinin mirasına da çok büyük bir istekle sahip çıkmışlar/çıktıyorlar. Bu geleneğe ve mirasa bağlı oldukları içindir ki, kendilerini güncelliğe taşımışlar; ve geleceğe de böyle taşınma isteği sonucu tüm güçleriyle mücadele ediyorlar.

Bu yönüyle biçimsel olarak farklı devletçi-iktidarçı ve egemenlik yöntemlerini ve araçlarını kullanmış olan Devletli Toplum'u tek bir kavram ile tanımlamak, belki genellemecilik bağlamında kimi riskleri beraberinde getiriyor olabilir. Fakat öz olarak "kartopu misali", başlangıçtan günümüze değin sürekli birbirlerini büyüterek aynı konumlanış ile aynı geleneği temsil ettikleri için bu tanım en uygun tanım olmaktadır.

İkinci bölümdeki "Devlet Felsefesi" başlığında, farklı konumlanışlarıyla, hatta bazen karşıtıklarıyla öne çıkan ve esasında devlet felsefesi üzerinde veya ona eleştirel yaklaşan düşünürlerin ve akımların devleti ele alışları üzerinde durulacaktır. Anarşist akımı dışında tutmak şartıyla en karşıt görünenlerin, devletin zorunlu varlığı konusunda nasıl ortak paydada birleştikleri irdelenerek serimlenmeye çalışılacaktır.

Üçüncü bölümde Devlet Dışı Toplumun Demokratik, Ekolojik ve Kadın Özgürlükçü paradigması temelinde devlet-iktidar dışı toplumsallığın ve sistemin inşa çerçevesi ve niteliği irdelenmektedir. Hem yeni devrimsel sürecin öznel ve hem de yeni devrimin kominal, kolektif nitelikleri ele alınmaktadır.

Bu hususta, birinci bölümde ele alınan devlet dışı toplumun tarihsel gelişimi ve kendini gerçekleştirme değerlerine bağlı olarak güncel konumuyla; ikinci bölümde ele alınan devletli topluma karşıt temelinde ve ondan kopuşun ifadesi olan demokratik konfederalizm sisteminin esasları açıklanmaya çalışılacaktır.

Demokratik konfederalizm yeni bir devrim anlayışının ve sisteminin modelini sunuyor. Bu model iki aşamalı klasik devrime göre değildir. Ara aşamada veya geçici de olsa hiçbir şekilde iktidarçılığa-devletçiliğe bulaşmayacaktır. Temel ilke olarak her tür hiyerarşiye ve devlete-iktidara karşıdır. Yine yeni devrim tüm maddi

ve manevi kültür ihtiyaçların karşılanması ve sorunların çözümünü “devrim sonrası” diye belirsiz bir geleceğe ertelememektedir. Yeni devrimde “devrim öncesi” veya “devrim sonrası” diye bir ayırım yoktur. Devrim vardır ve bu devrim AN’da gerçekleştirilmeyi öngörmektedir. Komünal ve kolektif tarzda ve kesintisiz bir şekilde, yaşamın tüm alanlarında devlet dışı toplum bileşenlerini devrimin öz dinamikleri ve öznesi kılarak; her an gerçekleştirilen bir devrimdir bu.

Komunal devrim bu bağlamda nasıl ki tarihsel olarak tüm devletli-iktidarcı toplum biçimleriyle hesaplaşıyorsa, aynı şekilde de güncellikteki her tür devletçi-iktidarcı zihniyet, toplum, kurum ve anlayışlarla da hesaplaşacaktır. Güncellikte öne çıkan modernizmin sağ liberal ve sol dogmatik akımlarının yarattıkları zihinsel ve toplumsal problemlerin çözümü için; ve bu akımlardan gelebilecek her tür engelleyici faktörlere karşı da mücadele içinde olacaktır. Bu anlamda demokratik konfederalizmi ve çoklu demokratik toplumu her tür devletçi- iktidarcı ve sınıfçı nitelikler dışında inşa edecektir.

1. BÖLÜM

DEVLET DIŞI TOPLUM

Devlet dışı toplum tanımı ile var olan sosyolojinin yaptığı “devletsiz toplumlar” tanımı karıştırılmamalıdır. Her iki tanım temelde birbirlerinden farklı hatta zıt anlamlar taşımaktadır.

Mevcut sosyoloji, “devletsiz toplumlar” tanımını devletli toplumdaki bağımsız gelişen ve kominal nitelikleriyle devletli toplumun karşıtı olan ve kendine özgül bir tarihsel ve uygarlıksal akışı, niteliği ve kişiliği olan bir toplum olarak ele almıyor. Merkeze devletli toplum uygarlığını ve değerlerini koyarak, bu bağlamda devletli toplum değerlerine ulaşamamış, geri, ilkel ve barbar bir toplum olarak ele alıyor. Bazen yine devletli toplum eksenli geliştirilen merkez-çevre ve bağlantılı olarak toplumsal gelişimini devlet-iktidar ve otoriter tahakkümle buluŐturmadıĐı için tarihin dışına atılmış bir toplum olarak da değerlendirilmektedir.

“Devletsiz toplumlar” tanımının mantık silsilesinin dayandırıldığı temel husus, benmerkezcilik veya Aristoculuktur. Bu mantık veya akıl yürütme, devletli toplumu erdemli ve üstün toplum olarak ele alıyor. “Devletsiz toplumlar”ı ise erdemli olma seviyesine ulaŐmamıŐ parya düzeyinde aŐaĐılayarak ele almaktadır.

Dolayısıyla devlet dışı toplum ile “devletsiz toplumlar” arasındaki tanım ve konum farklarını gözardı etmemek gerekiyor.

Devlet dışı toplum tanımı insan(lık)ın insanlaşma, toplumsal laŐma sürecine ilk adımını attığı andan itibaren başlayan komünal ve kolektif uygarlıksal akımı; ve hiyerarşik, devletçi-iktidarcı toplumun ortaya çıkışıyla birlikte, komünal ve kolektif değerlere bağlı olarak, devletli uygarlığın karşısında konumlanan toplumsallığı ve uygarlığı içermektedir.

Bu bağlamda devlet dışı toplumun tarihsel ve toplumsal gerçekliğinin dönüm noktaları, hiyerarşinin, sınıflı, iktidarcı-devletçi toplumun daha ortaya çıkmadığı, toplayıcılık ve avcılığın temel toplumsal formasyonu tanımadığı doğal toplum ile tarımcılık ve hayvancılığın geliştiği neolitik dönem; ve hiyerarşinin, sınıflaşmanın ve iktidarcı-devletçi toplumun ortaya çıktığı dönem sonrasında ezilen, dışlanan ve sömürülen toplumun oluştuğu ve günümüze dek olan dönemdir.

Bu her iki dönemin temel niteliklerini kapsadığı için, devlet dışı toplum tanımı, hiyerarşiye, sınıflaşmaya, iktidarcılık ve devletçiliğe bulaşmamış; tüm bunlara karşı kömünal ve kolektif maddi ve manevi kültür değerlerini üreten, koruyan ve savunan; tüm etnik kültürel toplumları, dini kültürel toplumları ve kadın, gençlik, emekçi vb. farklı sosyo-kültürel toplumları kapsayan bileşenleri içermektedir.

Tanımı, kapsamı ve bileşenleriyle, özellikle ezilen, sömürülen ve dışlanan toplumsal kesimlerin bütünlüklü olarak ele alınması ve bu bileşenlerin oluşturduğu bütünlükten hareketle devletli toplum karşısındaki konumlarının belirlenmesi açısından; devlet dışı toplum kavramının tarihsel ve toplumsal zemini ve karşılığı dar anlamda köle, serf, işçi, halk vb. kategorilerden daha fazladır. En önemlisi kömünal ve kolektif değerlerin ortaklığı, üretimi ve korunması açısından ortak bir geleceğe sahip oluşları, çoklu nitelikleri ve farklılıklarıyla toplumsal ve tarihsel gerçekliğe tekabül etmeleri ve devletli toplum karşısında özgürlük, eşitlik ve demokratik bir yaşam için konumlanmaları, bu kapsamda bir tanımla yaklaşılmayı gerektirmektedir.

Toplumsal açıdan dar sınıf tanımları hem sınıflaşma öncesi doğal toplumla bir şekilde arasına mesafe koymaktadır, hem de ezilen, sömürülen ve dışlanan tüm toplumsal kesimleri kapsamak yerine bunlardan sadece birini öne çıkartıp diğerlerini görmezden gelmektedir. Bu ele alış toplumsal ve tarihsel gerçekliklerce karşılığı olmayan veya sadece gerçekliğin bir kısmını ifade eden bir yaklaşımdır. Dahası dar sınıf yaklaşımları ezilen, sömürülen ve dışlanan diğer kesimlerin ihtiyaçlarını ve sorunlarını göz ardı ettiği veya ertelediği için bu kesimleri de dışlamaktadır.

Devlet dışı toplum tanımında dar sınıfçı yaklaşım yoktur. Tersine tüm ezilen, sömürülen ve dışlanan kesimleri kapsamaktadır.

Ve kapsamına aldığı bileşenlerin ortak özellikleri, komünal, kolektif değerlere sahip çıkmaları ve devlet-iktidar çarkı içinde yer almamalarıdır. Özgür bir seçenek ve tercih olarak bu konumlanmayı gerçekleştiren ve muhafaza eden ve bunun için mücadele verenlerden oluşuyor.

Devlet dışı toplum bu nitelikleriyle başlangıçta doğal toplumsallığıyla varlık kazanmış ve devletçi-iktidarcı toplumun ortaya çıkışıyla da etnik kültürel, dini kültürel ve sosyo-kültürel toplumlar olarak varlıklarını sürdürmüş ve günümüze değin kendilerini taşımışlardır.

Devlet dışı toplumun bileşenleri ve niteliği statik, değişmeyen ve hep ayrı kalan bir toplumsal formasyona sahip değildir. Her toplumsal formasyon gibi dinamik ve akışkan olduğu için; ayrıca çoklu bir niteliğe sahip olduğu için, zaman zaman genişlemiş ve zaman zaman da daralmıştır. Dönemden döneme, coğrafyadan coğrafyaya nitel ve nicel değişikliklere uğramıştır.

İlk dönemler klan ve kabile biçiminde ortaya çıkarken, toplumsal gelişimle birlikte aşiret formasyonunu içeririyor. Temel bir bileşen olarak bir döneme damgasını vurmuş kadınla birlikte, dilsel, kültürel farklılıkların gelişimiyle etnik kültürel toplumlar katılıyor. Animizmle başlayıp temel toplumsal değerlerden biri olan dini olgu, dini kültürel toplumlar olarak devlet dışı toplum içinde yer alıyor. Bağlı olarak batini hareketler resmi devletçi dinciliğe karşı çıkarak sınıfı devlet dışı toplum tarafında belirliyor. Hiyerarşik, sınıfçı ve devletçi-iktidarcı toplumun gelişimiyle, emekçiler başta olmak üzere, gençlik vb. toplumsal kesimler devlet dışı toplumun içinde en dinamik güç oluyorlar. Özellikle İşsizler, göçmenler dışlanan tüm kesimler, zamanın ve mekanın halkası genişledikçe devlet dışı toplum kapsamı içine giriyorlar. Ve ezme, sömürü ve dışlanma çarkı döndükçe, devletçi-iktidarcı toplum ve sistemi yaygınlaşıp yaşadıkça devlet dışı toplumun nitel ve nicel büyümesi de devam edecektir.

Tüm bu bağlarıyla ele alındığında, devlet dışı toplum gerçekliği salt teorik olarak geliştirilen basma-kalıp bir kavram değildir. Tarihsel ve toplumsal gerçeklikte ve yaşamın her alanında karşımıza çıkan, karşılığı olan çoklu bir olgudur. Ailede, iş yerinde, okulda, sokakta ve her yerde günlük olarak karşılaşılan toplumsal bir gerçekliktir.

Devlet dışı toplum gerçekliği şimdiye değin gerek bütünselliği içinde ve gerekse de bir bütün olarak içten ve dıştan çok farklı nedenlerle görmezlikten gelinmiştir.

Özellikle devrimciler açısından devlet dışı toplum gerçekliğinin bir bütün olarak ele alınmaması devrimci süreci ciddi anlamda zorlamış ve zayıflatmıştır. Ezilen, sömürülen ve dışlanan tüm toplumsal bileşenleri bütünsellik içinde ele almamak, devrimci süreci devrimci dinamiklerinden yoksun bırakmak anlamına geldiği açıktır. Tek bir bileşenin bile bir şekilde devrimci öznenin dışında bırakılması, devrimsel süreci sekteye uğratan, başlı başına temel etken olmuştur.

Hem bu tarihsel ihmal edilmişliği veya hatayı ortadan kaldırmak ve hem de 21. yüzyılın devrimci öznelerini devlet dışı toplum bütünselliği içinde tanımlamak için devlet dışı toplum kavramı temel anahtar kavram niteliğindedir.

Dolayısıyla devlet dışı toplum tanımıyla hem tarihsel hem de güncellik bağlamıyla yeni bir devrimci özne tanımına ulaşıyoruz. Tüm ezilen, dışlanan ve sömürülen, etnik kültürel, dini kültürel ve sosyo-kültürel toplumları kapsamayan, bu bütünsel bileşenlerden uzak, dar ve parçalı tanımlamalar aşıyor, yeni bir tanım bütünselliği ortaya çıkıyor.

Şüphesiz devrimci öznelerin çokluğu, tarihten güncelliğe değin süren parçalı duruşlarından kaynaklı aralarında açılan mesafenin yarattığı yabancılık ve sorunların karmaşıklığı devrimcilerin ve devrimci hareketlerin yükünü ağırlaştırmaktadır. Ancak çoklu devrimci özneler bütünlüğü devrimi toplumsal gerçekliğe dayalı sağlam bir zemine dayandırdığı için karmaşık, zorlu veya dezavantajlı gibi görünen noktalar, avantajlı konuma geçiyor. En önemlisi şimdiye değin aksayan ve eksik olan yön tamamlanıyor. Özde çoklu ve ezilme, sömürülme ve dışlanma baskılarına ve politikalarına maruz kalmış bütün olan parçalar tekrar çoklu nitelikleriyle birleşmektedir.

Devrimci özne bakımından, salt işçi, kadın, ekoloji, gençlik, halk, dini gibi tek özneci yaklaşımların aslında gerçek manada bir devrimci özne yaratamadığı ortadadır. Tek özneci yaklaşım kendi içinde mutlaka dışlayıcı olabiliyor, kendi dışındaki dinamikleri ya destek kuvvetler olarak görebiliyor ya da ötekileştirebiliyor. Geçmişten günümüze değin bunun örnekleri bolca yaşanmıştır.

Devlet dışı toplum içinden herhangi bir bileşenin merkeze alınması, o bileşenin gereksinim ve sorunları esas olurken, diğerlerinin ise, tali gereksinim ve sorunlar olarak görülmesi yanlış yaklaşımın veya anlayışın doğası gereği olarak ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte, bu yaklaşım ezilen, sömürülen ve dışlanan toplumsal kesimler içinde merkeze alınan bileşenin hegemonyasını da yaratmaktadır. Ve bu hegemonyadan kaynaklı sürtüşmeye, yer yer çatışmaya ve dolayısıyla devrimci dinamikler arasındaki ortak bağların kopmasına yol açacaktır.

İşçici marksist, işçi bileşenini; ulusal kurtuluşçular, etnik kültürel bileşenini; dindarlar, dini kültürel bileşenini; feministler, kadın bileşenini; çevreciler, salt ekosistemi; gençler, gençlik bileşenini; çeşitli nedenlerden ötürü göç etmek zorunda kalan göçmenler, göçmen bileşenini; işsizler, işsiz bileşenini şeklinde parçalı, ayrıştırıcı ve tekçi yaklaşımlarla ele aldıkları için ezilen, sömürülen ve dışlanan devlet dışı toplumun devrimci mücadelesi bir türlü başarıya ulaşmamıştır. Şüphesiz bu başarısızlığın dış faktör vb. nedenleri ve etkileyenleri de vardır. Fakat esas mesele bütünlüklü ve çoklu bir devlet dışı toplum anlayışı ve devrimci özneler gerçekliğine uygun bir yaklaşımın sergilenememesidir.

Tek öznel ve hegemonik anlayışlar ve yaklaşımlar nedeniyledir ki, devlet dışı toplumun temel gereksinimleri ve sorunları için büyük bir mücadele iradesi ortaya konulmasına rağmen devrimci hareketler ezilenleri, sömürülenleri ve dışlananları örgütleyemiyor, harekete geçiremiyor ve devlet-iktidar dışı sistemi ve toplumsallığı inşa edemiyorlar. Dolayısıyla marjinal olmaktan kurtulamıyor. Bu noktadaki sorun taleplerin haklı olmadığı, az mücadele edildiği ve politik-taktik esneklik gösterilmediği sorunu değildir. Esas sorun paradigmasal bakış açısıdır. Paradigmasal bakış açısı toplumsal gerçekliklere göre, çoklu bileşenlerin doğal varlıklarına göre olmadığı ve tekçi-dar olduğu için sonuçları da dar ve marjinal olmaktadır. Paradigmasal anlayış ve bakış açısının hareket noktası negatiftir. Negatif olanın pozitif sonuçlar doğurması da beklenemez.

Bu negatifiğin ortadan kaldırılması için tekçi devrimci özne yaklaşımından vazgeçilmesi; devlet dışı toplumun doğasına uygun, çoklu özneler bütünlüğüne paradigmasal düzeyde ulaşılması gerekmektedir.

Devlet dışı toplum, aralarına herhangi bir hiyerarşi, öncelik-sorunluk veya birinin merkeze alınmasıyla oluşturulacak, hegemonik yaklaşımları kabul etmeyecek denli çoklu bileşenlere sahiptir.

Devlet dışı toplumu çoklu bileşenleriyle ele alırken, her bir bileşenin özgüllüğü inkar edilmemektedir. Hem toplumsal gerçeklikleri hem de devrimci özne nitelikleriyle, aralarındaki bağlar kadar, ortak paydaları ve her bir bileşenin özgül ve özerk yönü de dikkate alınmak durumundadır. Toplumsal özgüllükleri reddetmek, görmezlikten gelmek veya terk etmelerini zorla dayatmak hem biçimsiz, tanımsız bir yığınlar toplumunu ortaya çıkaracaktır, hem de farklılıklar arasında çatışmayı doğuracaktır. Bu da çoklu, farklılıklara dayalı gönüllü birliktelik ruhuna aykırıdır.

“Tüm toplumsal birimler, gevşek bağlarla birbirlerine bağlılığı ancak özerkliklerine saygı gösterilmesi şartıyla kabul ederler.”² Devlet dışı toplum açısından, gerek çoklu toplum niteliğiyle ve gerekse de çoklu devrimci özneler bütünlüğüyle bu temel ilke çerçevesinde varlık kazanmıştır. Özgür, eşit ve demokratik toplum ve sistem inşasını da bu ilkeye göre gerçekleştirecektir.

DEVLET DIŞI TOPLUMUN TARİHSEL GELİŞİMİ

Sosyolojinin birçok bölümü talihlidir. Sanki aniden olmuş gibi varsayılmakta ekonomik, hukuki, askeri tüm değerlendirmeler bunun üzerine inşa edilmektedir. Hem de en yalın bilimsellik adına yapılmaktadır. Diğer yandan toplumsal gelişme tarihsel dönem ve bölümlere ayrıldığında aynı soyutluk ve donmuş ilişki yaklaşımı devam etmekte. Sanki dönemden bağımsızmış ve aralarında belirleyici bir ilişki yokmuş gibi ele alınmaktadır. Her dönem bir öncekini ya inkar etmekte ya da çarpıtarak kendi sübjektif yaklaşımları için malzeme olarak kullanılmaktadır.³

Toplumsal gerçekliklerin bu şekilde görmezlikten gelinmesi ve tarihi gerçekliklerin yok sayılıp, inkar edilip ve çarpıtılması temel toplumsal sorunların ortaya çıkışının kaynaklarından biridir.

2 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uyguluk Çözümü III*; s. 328

3 Öcalan, Abdullah; *Sümer Rabip Devletinden Halk Cumburiyetine Doğru Iş*. 51

Tarih egemenler tarafından yazılmıştır. Devletçi-iktidarcı güç olarak egemen oluşu, tarihi istediği gibi yazmayı kendine hak görmüştür. “Kuvvetin hakkı” bu olsa gerek. Bu “hakkın” sonucu olacak ki, tarih yazımında hakim olan yön, devletçi-iktidarcı toplumu merkez almak, onu abartmak ve devlet dışı toplumu yok sayıp aşağılamak olmuştur. Diğer birçok alanda olduğu gibi tarih yazıcılığı alanında da devletli toplum tekeline ideolojik hegemonyasını kurmuştur. Herhangi bir tarihsel gerçeğin veya olgunun varlığının veya doğruluğunun kanıtı konusundaki tek başvuru kaynağı devletli toplumun tarih tekeli olmaktadır. Devletli olmanın avantajlarını kullanarak oluşturduğu tarihi belgeler adındaki devletli toplum arşivleri tek geçerli kaynak olarak gösterilmektedir. Ve en vahimi objektif olmayacağı kesin olan bu belgeler tek meşru kanıt olarak dayatılmaktadır.

Devletli toplumun tarih alanındaki tekelleştirme yazının icat edilmesiyle birlikte ve yazının devlet tekeline alınışına dayanmaktadır. Yazının devlet kurumlarında kullanılması bu alandaki işleri kurumsallaştırdı. Yazarlar bürokrasisi bu dönemin en güçlü kurumlaşmalarındandır. Egemen yaklaşımın tarihi, yazının icadı ve özellikle bunun tekeli kurumsallaşmasına, yani tarih tekelinin devlet işlerindeki belgelendirilmesine dayandırarak başlatması tesadüf değildir. Bu şekilde devletli toplum öncesi dönem tarih olarak ele alınmayacak; ve devletli toplumun ortaya çıkışıyla birlikte devletli toplum dışında kalan etnik kültürel, dini kültürel ve sosyo-kültürel toplumlar, -ezilen sömürülen dışlanan- tarihin dışında bırakılmıştır. Devlet dışı toplum olarak tanımladığımız bu toplumsal kesimlerin tarihleri yokmuş gibi bir sonuç yaratılmıştır.

Bağlı olarak devletli toplum bilgiyi de tekelleştirerek inkarcı ve çarpıtıcı tarih söylemini veya yazıcılığını gerçek hakikatmiş gibi sunarak bir zihniyet, anlayış ve yaklaşımı pekiştirmiştir. Okullaşma olarak tanımlayabileceğimiz kurumlaşma ile inkarcı ve çarpıtıcı tarih anlayışı sistemleştirilmiştir. Devletli toplumun tekeli bilgi kurumlarında hakikat manipüle edilerek bir mal gibi piyasaya sürülmüştür. Tapınaklardan üniversitelere değin tekeli kurumların bu işlevi kesintisiz olarak devam etmiştir/etmektedir.

Devletli-toplumun tarih tekelleştirilmesine karşı, her biri farklı zaman ve mekanlarda ortaya çıksa da, toplamlarından oluşan devlet dışı toplum

bileşenlerinin tarihi görülmeyi ve yazılmayı beklemektedir. Bu nokta en az alternatif bir toplum ve sistem inşa etmek kadar önemlidir. Özgürleşmenin ve irade sahibi olmanın ön şartı kendini tanımak ise, -ki öyledir- bunu sağlayacak ilk adımlardan biri tarihini tüm yönleriyle bilmek ve bilince çıkartmaktır. Devlet dışı toplum tarihini bilmeden özgürlük bilincini ve iradesini kazanamaz. Bu açıdan devlet dışı toplumun bütünlüklü tarihçiliğine önemli sorumluluklar düşmektedir. Devletli toplumun bir icadı olan tekçi ve tek yönlü yerme veya övme hastalığına kapılmadan her şeye “hak ettiği oranda değer vermeyi” esas ilke edinerek bu rolü oynayabilir.

“Tarih bir bütün olduğu gibi, bu bütün içinde her parçanın yeri ve değeri vardır. En küçük bir topluluğun ve en sıradan bir bireyin bile değeri yadsınamaz. Tarih ki, tarih bir toplumda, bir toplum da tarihe yansır, bir toplum bireyde, birey de bir toplumda yansır.”⁴

Doğal Toplum

Biyolojik ve sosyolojik evrim çerçevesinde ele alırsak, devlet dışı toplumun tarihi, ilkel primatlardan toplumsallaşan insansı varlığın gelişimiyle başlar. Her ne kadar devletli-iktidarcı toplum tarihçiliği, tarihi devletin ortaya çıkışı ile başlatıyor ise de, asıl tarih “pre-historik”- tarih öncesi denilen dönemle başlamıştır ve bu tarihin başlatıcı dinamiği de devlet dışı toplumdur. Devlet dışı toplumun doğru tanımına ve bütünselliğine ulaşmak için başlangıcının doğru ve gerçekliğine uygun olarak konulması gerekiyor.

Devlet dışı toplum, m.ö. yaklaşık 2.5-3 milyon yıl önce Afrika’nın doğusundan “yola çıkıp” yayılan insanlık yürüyüşüyle birlikte var olmuş, çeşitli aşamalardan geçerek varlığını sürdürmektedir.

Devlet dışı toplumun ilk toplumsal formasyonu doğal toplumdur. Üretimi, yaşam biçimi, düşüncüsü, hissedışı, işbölümü doğal belirlenimlidir.

Öte yandan hakim tarih yaklaşımı ve anlayışının bu dönemi avcılık dönemi olarak tanımlaması sorunlu bir tanımdır. Hem erkek egemenlikli bir yaklaşım olup kadının komünalitedeki rolünü ve iş-

⁴ A.g.e.; s. 56

levselliğini tali plana düşürdüğü; ve bağlantılı olarak hem de doğal toplumun gerçekliğini ifade etmediği için zorlayıcı ve tahakkümcü bir tanımdır. Yine avcılık eksenli tanım doğal toplumun manevi ve maddi kültür yönlerini tam kapsayamıyor. Daha çok ekonomik indirgemeci, ama o da tek yönlüdür. Doğal toplumda avcılık başat değildir. Hem manevi kültür değerleri vardır hem de toplayıcılık çok önemli bir faktördür.

Doğal topluma damgasını vuran avcılık değildir. Hatta avadlıkların gelişmediği uzun bir süre vardır. Yine avadlıkların geliştiği dönemlerde de her av seferinin başarılı, “eli dolu” geçme garantisi yoktur. Bu husus avcılığı istikrarsız bir üretim şekli kılmaktadır. Dolayısıyla genel hakim yaklaşımın ifade ettiği gibi avcılık açısından temel belirleyici bir durum yoktur. Buna karşın toplayıcılığın bitkilere ve bitki köklerine dayalı oluşu, avcılığa göre ulaşılabilirliğiyle istikrarlı ve garantili bir üretim biçimi olarak rol oynaması daha etkilidir. Fakat burda “başatlık avcılıkta değil, toplayıcılıktadır” gibi bir yaklaşım da gerçekliği ifade etmede yetersiz kalacaktır. Doğru olan, her birinin işlevselliğine göre rol oynadıklarıdır. Benzer durum maddi ve manevi kültür için de geçerlidir.

İlk toplumsallaşma adımı olan doğal toplumda, insanın doğal varlığının dışı vurumu olarak açığa çıkan komünalitedir. İlk süreçlerde daha çok insansı reflekslerle ortaya çıkan bu ilk komünalist eğilimler gittikçe nitelik kazanarak, maddi ve manevi kültür yaratımları alanında belirleyicilik kazanmıştır.

Doğal toplum komünalitesi “ortaklık” üzerinden gelişmiştir. Ortak yaşam, ortak üretim, ortak paylaşım; danışılarak ortak fikir üretmek, düşünmek ve bu fikirleri ortaklaştırarak pratiğe geçirmek; ortak değiş-tokuş yapmak tüm yönleriyle bir bütün olarak komünal yaşamı yaratabilecek denli bir niteliğe sahiptir.

Devlet dışı toplum tarihinin doğal toplum dönemindeki bu komünal nitelik, insan(lık)ın toplumsal varlık olma özelliğinin en temel kaynağıdır. Ve bu kaynak gösteriyor ki, insanın insanlaşma ve toplumsallaşma; dolayısıyla kendi varlığını koruma ve sürdürme durumu ancak komünal üretim, yaşam ve ilişkiyle mümkün olmuştur.

Gerek sosyal Darvıncilerin ve gerekse Hobbesçuların iddia ettikleri gibi insanın doğasında rekabet, insanın insana karşı savaşı,

birbirini yok eden bir nitelik kesinliği yoktur. Eğer bunlar olsaydı doğal toplumun gerek doğa koşullarına karşı zayıflığı ve gerekse de iddia edildiği gibi sürekli savaşarak birbirlerini yok etmeleri sonucu, insan(lık) çoktan kendini tüketerek yok olmuştu.

Ancak doğal toplumun oluşum gelişimine bakıldığında ilk ortaya çıkan refleks komünalite etrafında topluluklar halinde yaşamı örgütlemektir. Paleolitik (eski taş devri) ve mezolitik (orta taş devri) dönemlerdeki temel yönelişi bu eksendedir. Doğal toplum komünalitenin yardımlaşma ve dayanışma niteliklerini açığa çıkaracağını; ve toplum halinde birlikte yaşamının tüm olumsuzluklara karşı kendisine oldukça avantajlar sağlayacağını sezerek ve düşünerek bu bilinç doğrultusunda hareket etmiştir. Çünkü komünalite insanın tüm yeteneklerini ortaklaştıracağını ve ortak bir varoluşu ortaya çıkarttığını zorlu deneyimlerinden öğrenmiştir. Ayrıca rekabetin, kurnazlıkların ve birbirlerine karşı savaşmanın zemini ve gerekçesi de yoktur. Tersi yönde insanın doğasında varolan toplumsal zemin ve doğal koşulların zorluklarının ortaya çıkarttığı somut koşullar, komünal yaşam için hem gerekli zemini hazırlamış hem de temel gerekçeleri sunmuştur.

Şüphesiz doğal toplum tarihinin bu döneminde insan varolma mücadelesini vermiştir. Avadanlıklar için taşları yontmuştur. Başını koyabilecek, can güvenliğini sağlayacak kovuklar, mağaralar vb. barınma yerlerini açmıştır. Bitkileri ve bitki köklerini keşfetmiş, kendisine beslenmek için gerekli koşulları yaratmıştır. Avadanlıklarla hayvanları avlamıştır. Kolektif bilinç yaratmış, bu bilinçle paylaşımı, yardımlaşmayı ve sevgiyi geliştirmiştir. Toplumsal duygudaşlıkla toplum halinde yaşamayı esas ilke olarak açığa çıkartmıştır. Komünal yaşamın ilkelerini, ahlakını, toplumsal normları ve kurumları yaratmıştır. Ve toplumsallığına, “Rekabet etmeyin! Rekabet türe daima zarar verir ve bundan kaçınmak için elimizde bolca kaynak var! (...) o halde birleşin; karşılıklı yardımlaşın! Herkes için en büyük güvenliği sağlamanın en iyi yolu güvencesi budur,”⁵ diye seslenerek komünalizmin temel maddi ve manevi kültür değerlerini yaratmıştır.

Doğal toplumu meydana getiren tüm bu komünal nitelikler uzun zaman diliminde devlet dışı toplumun yeni bir tarihi dönemi olan

5 Kropotkin, P.A.; *Karşılıklı Yardımlaşma*; s. 89-90

Neolitik (yeni taş devri) sürecini başlatarak toplumsallığına, temel maddi ve manevi kültür değerleriyle süreklilik kazandırmıştır.

Devlet dışı toplum açısından çok önemli bir dönüm noktası olan neolitik dönem, yaklaşık olarak m.ö. 26 binlere tarihlenen son buzul çağından sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Doğal toplumun komünal toplumsallığına dayalı, yaratıcılığın ve verimliliğin üst bir düzeyde kurumsallaşıp kendisini açığa vurduğu dönemdir bu.

Tarihsel ve toplumsal olarak ortaya çıkışı kadar önemli olan diğer bir yön de, neolitik devrimin mekanı veya coğrafi koşullarıdır. Mekanın işlevi bu noktada, iklimi ve bitki örtüsüyle etkileşimli bir dinamik rolündedir. Toplum nasıl ki kendi iç dinamikleriyle etkileşim içindedir; ve bu etkileşim toplumun kimliğinin belirlenmesinde etkilere sahip ise; benzer şekilde toplum, mekan ile de etkileşime geçer ve mekanın etkisi; davranışları ve yaşamı üzerinde derin izler bırakır.

Neolitik toplum açısından da Mezopotamya coğrafyası çıkış veya oluşum mekanı olarak, iklimi ve bitki örtüsüyle bu dönemde tarihi rol oynamıştır. Dicle-Fırat havzası iklimsel koşulları ve coğrafi niteliğiyle yerleşik yaşama, tarımcılık ve hayvancılığa en uygun mekan olarak öne çıkmaktadır. Bir neolitik kültür “değerler alanı” olarak Mezopotamya, devlet dışı toplumun komünal, neolitik maddi ve manevi kültür değerlerinin beşiği olmuştur böylece. Bu beşikten, neolitik maddi ve manevi kültür, dalga dalga yeryüzünün dört bir yanına yayılmıştır.

Neolitik devrimle yayılan maddi ve manevi kültür değerleri insanlığı her yönüyle zenginleştirdi. Yerleşik yaşama geçiş, tarımcılık ve hayvancılığın gerçekleştirilmesi insanlığı geri döndürülemez bir aşamaya taşıdı. Bu bağlamda komünal yaşamın düşünsel, kültürel, sosyal, ekonomik, ahlaki değerleri belli bir sisteme kavuşma ve sürekliliğini sağlama zeminini bulmuş oldu.

Toplumsal yaşam, sistem ve maddi ve manevi kültür açısından, m.ö. 12000-3500 veya 3000’ler arasında tarihlenen neolitik toplum döneminin temel özelliklerinden biri, tüm yönleriyle kendi kendine yeten bir toplumsallık gerçekliğinin açığa çıkmış olmasıdır. Bu durumun en önemli özelliği veya çarpıcı yönü insan(lık)ın devlet gibi organizasyon veya kurumlara ihtiyaç duymadan yaşanılabileceğini göstermesidir.

Hakim devletçi tarihçiliğin iddia ettiği gibi, devletsizlik hali, değer yaratmama, başıboş, ilkel ve barbar bir toplum olma nedeni değildir. Tüm bu kavramlaştırmalar ve yakıştırmalar devletçi ideolojik egemenliğin yarattığı ve toplumda karşılığı olmayan birer boş kavram ve yaklaşımlardır.

Yerleşik yaşam, tarımcılık ve hayvancılık halen insan(lık)ın vazgeçemeyeceği temel olgular olduğu göz önünde bulundurulduğunda, neolitik devrim insanlık için en uzun süre yaşanan/yaşanılan bir olgudur. Başıboşluğun ve barbarizmin bu denli uzun süre yaşanmayacağı açıktır. “Kendi geleneksel tapınaklarında gözleri kapalı secde edenler, başkalarının ayinlerini ince eleyip sık dokuyarak ve küçümseyerek yaklaşırlar.”⁶ Devletli toplum uygarlığının neolitik topluma yaklaşımı bu şekilde olmuştur.

Arkeoloji biliminin gelişimiyle daha fazla neolitik dönemin temel toplumsal değerlerine ulaşıldı. Neolitik dönemde yazı daha gelişemediği için, neolitik toplumun kurumsal, toplumsal, maddi ve manevi kültür gerçekliği hakkında bilgi, resim, yazılar, heykel ve sembolik yapılar ve mitoloji aracılığıyla günümüze ulaşmıştır.

Neolitik toplumda bu üç olgu aynı zamanda iletişim ve etkileşim aracıdır da. Özellikle mitolojinin işlevi ve rolü çok yönlüdür. Bilinç, ahlak ve ideolojik bir işleve sahiptir. “Mitsel kalıntılar” denilip geçilen mitoloji olmadan, ne insan(lık)ın zihniyet oluşumu tam anlaşılabilir; ne tarih gerçekliğine bütünlüklü ulaşılabilir ve ne de insanlık yaşamının anlamlı yaşanması için evrendeki varlığını sürdürebilir.

Bu anlamda mitolojinin etkisi ve işlevi için şu tanımlamayı yapmak yerindedir: “Mitos... yaşamın temelidir, zamansız şemadır, bilinçaltının içinden çıkardığı izlerin yeniden üretilmesiyle yaşamın devam ettiği inanç yapısıdır.”⁷

Öte yandan neolitik toplum ele alınırken tek biçimli veya tek bir yer ve zamanda gerçekleşmiş bir tarih ve toplumsal olgu olarak yaklaşamaz. Zaman ve mekan durumları ve özgül toplumsal formasyonlarındaki yerel nitelikler göz önünde bulundurulmalıdır. Her neolitik toplum gerçekliği değişen yerelin özgül gereksinimler ve gelenekleri sonucu farklı bir oluşum gerçekleştirmiştir. Fakat

6 Cambell, Joseph; *İlkel Mitoloji*; s. 12

7 A.g.e.; s. 26

temel nitelikleri, maddi ve manevi kültür değerleri ortak özellikler taşımaktadır. Bu ortaklık devlet dışı toplum olma doğallığının açığa çıkarttığı bir şeydir. Aynı zamanda çoklu toplumsal bir yapıya sahip olduğu için, farklılıkları ve özgülükleri ortaklıklarıyla birleştirmektedir.

Dünya çapındaki bu çoklu karakteriyle neolitik döneme devrimsel nitelik kazandıran bütünlük, yerleşik yaşama geçilmesi ve bununla bağlantılı olarak devlet dışı toplumun bu tarihsel dönemde doğal toplumun yaratmış olduğu komünal uygarlığa yeni değerler katmasıdır. Bu değerlerin ortaya çıkarttığı toplumsal formasyona köy devrimi de denilmektedir.

Köy oluşumları doğal toplumun göçebe yaşamının sona ermesiyle gelişmiştir. Devletli toplumun kendi iktidarcılığının ve sınıfsallığının temel gelişim zemini olarak yüceltiği sınıflı kentliliğe karşı küçümseyip tarih dışı ilan ettiği köy oluşumu, insanlığın temel toplumsal aşamalarının gözardı edilemez ve yok sayılamaz denli etkisi süren bir gerçekliktir. En önemlisi neolitik toplumun tüm maddi ve manevi kültür değerlerini, köy devriminin ortaya çıkarttığı zemin üzerinden yaratmış olmasıdır.

Köy devrimi yerleşik yaşam, tarımcılık ve hayvancılık yönleriyle temelde komünaliteye bağlı ortaklık ruhu üzerinden kendisini neolitik toplum düzeyinde tanımlar nitelikte gerçekleştirmiştir.

Köy topluluğu (...) ortak kültür, mümkün olan tüm biçimlerde karşılıklı destek, şiddetten korunma, bilginin daha ileri gelişimi, (...) ahlaki kavramlar için bir birliktir. (...) ve her değişikliğe köydeki, kabiledaki ya da konfederasyondaki halk karar vermek zorundaydı. Topluluk *gens*'in* devamı olduğu için onun tüm işlevlerini devralmıştı. O, bir *universitas mir*; kendi içinde bir dünyaydı.⁸

Neolitik toplumun bu dünyasında tüm toplumsal yabancılaşma, parçalanma, sınıflaşma ve ikilemlere kaynaklık eden hiyerarşi, iktidar

* Antik Roma'da *gens* (çoğul *gentes*) klan, kast, ya da ortak bir atadan geldiklerine inanılan ve aynı adı (nomen) paylaşan bir aile topluluğunu tanımlamak için kullanılırdı. Romalı şahıs isimlerinde bulunan ikinci ad kişinin ait olduğu *gens*'i ifade ederdi. Terim aynı zamanda klan sistemi içerisinde yer alan aileleri tanımlamak için de kullanılmıştır.

8 Kropotkin, P.A.; *Karşılıklı Yardımlaşma*; s. 140

ve devlet yoktur. Dolayısıyla neolitik toplum hiyerarşisiz, sınıfsız ve bölünmemiş bir toplumdur. İnsan-doğa, insan-insan, kadın-erkek, genç-yaşlı, birey-tolum... gibi karşıt ikilemler yoktur. Neolitik toplumun toplumsallığı gereği çokluk içinde, farklılıklarıyla birlikte birbirlerini tamamlayan üretken ve dengeli bir ilişki ve etkileşimleri söz konusudur. Kabile, klan vb. ayrı ayrı toplumsal birimler olarak varlıkları söz konusudur elbette. Ancak bu, devletçi-iktidarcı toplumun varlığıyla ortaya çıkan sınıfsal bölünmeden çok, devlet dışı toplumun çoklu muhtevasına uygun olan bir durumdur.

Neolitik toplumun bölünmemiş hali tek biçimli, farklılıkları içinde barındırmayan bir toplum olduğu anlamına gelmez. Tersine çokluğun ortaya çıkarttığı bölünmemiş bir toplumdur.

Merkez kaç'çı bir dinamiği ve normları içinde yarattığı için tekçiliğe gelmez. Bölünmeye karşı, reflekslerini sürekli diri tutan bir yapıya sahiptir. Bu refleks hiyerarşinin, iktidarcılığın, devletçi hastalıkların gelişimini önlerken, çokluğa göre oluşturulmuş toplumsal formasyonu da korumaktadır ve topluluğu oluşturan eşit bireylerden biri iktidar isteğini aklından geçirirse, bu iktidar heveslisine itaat etmeyi düşünmeyen (neolitik toplumun) yanıtı şu olacaktır: Bizim gibi eşitlerden biri olan sen, diğerlerinden daha fazla bir değeri olmayan sen, kendini diğerlerinden üstün görerek toplumumuzun bölünmez varlığını yok etmek istedin.⁹

diyerek cevap verir ve “merkez kaç”çı refleks ile gerekli önlemler alır. Birey ve ilgili toplumsal kesim ya ölçülere gelir ya da neolitik toplum, ölçülere gelmediği için onu veya onları toplum dışına atar.

Bu bölünmemiş toplum gerçekliği kendiliğinden ortaya çıkmış değildir. Toplayıcılık ve avcılıktan başlayıp komünal nitelikler üzerinden neolitik toplumla zihniyet, kültür ve ahlaki normlar bütünlüğü olarak oluşturulduğu için vardır. Burada bilinçli bir inşaa söz konusudur. Neolitik toplum eşitsizliği yasaklamıştır. Birinin kendini diğerinden daha üstün görmesini ayıplamıştır. Hiyerarşik, sınıfçı, iktidarcı toplumu bölmeye götürecektir anlayış ve yaklaşımları kötü ve sakınılması gereken lanetlilikler olarak ilan etmiştir.

9 Clastres, Pierre; *Vahşi Savaşın Mutsuzluğu*; s. 121

Çocukluktan başlayıp toplumun tüm kesimlerine bu kabul ve red ölçülerini özümsetecek, bir bilinç ve kişilik haline getirecek ahlaki tedbirler ve eşitlikçi kurumsal mekanizmalar da geliştirilmiştir.

Mitsel ritüellerin rolü bu noktada işlevsellik kazanmıştır. Neolitik toplumda mitsellik kaba anlamda bir tapınma biçimi değildir. Mitsel ritüeller neolitik toplumun komünal değerlerini pekiştirir ve bir zihniyet ve davranışlar bütününe ve yaşam gerçekliğine kavuşturur. Toplum bilinç, kişilik ve değerleriyle kendisini yeniden yeniden üretmenin koşullarını mitsel ritüellerle yaratmıştır.

Dönemin maddi koşulları da bu noktada olumlu bir zemin sunmaktadır. Nüfus azdır ve yerleşik yaşam için yurt edinilen topraklar üzerindeki dağılım, dağınık değildir. Yüz yüze görülme, ortak üretim, paylaşım, dayanışma ve katılımcılık bağlamında istişare etme olanağı bu koşullarda daha fazladır. Ahlaki ve kültürel bilincin bu koşullarda daha etkili bir şekilde kurumsallaşacağı, bireysel ve toplumsal kişilik kazanacağı açıktır.

Şüphesiz koşulların elverişli olması tek başına yetmemektedir. Neolitik toplum başıboş ve kendiliğindenci bir toplum değildir. Organik ve kolektif yönetim gerçekliğine sahiptir. Organik ve kolektif yönetim, devletli toplumda olduğu gibi, hiyerarşi, iktidar, liderlik ve sınıfsallık üzerinden oluşmaz. Organik ve kolektif yönetim, toplumun gereksinimlerinin karşılanması ve sorunlarının çözümü için rol almaktadır. Ve neolitik toplumun eşit bireyleri içinden, toplumsal konsensüse dayalı, toplumsal sorumluluk ve yeteneğe göre seçilmektedir.

Siyasal antropolojik çalışmalar-incelemeler, neolitik toplumda organik kolektif yönetimde yer alanların veya alacakların ahlaki ilkelere sıkı sıkıya bağlı ve “cömert” bireylerden oluştuğunu göstermektedir. Statüye göre ve rastgele seçilmezler.

Cömertlik, eli açıklık, maddi ve manevi değerleri kendi tasarrufuna almamak; iktidarcı-devletçi, sınıfçı, egemenlikçi ve özel mülkiyetçi tarzda biriktirmede bulunmamak; kendinden vermeyi; ve paylaşımcılık anlamına gelmektedir. Neolitik toplumun dayanışmacı ve paylaşımcı toplumsal değerlerin ifadesi olan cömertlik niteliklerine sahip olanlar konsensüsle organik kolektif yönetime seçilirler. Başkalarının emeği veya üretimi üzerinden yaşamayı ve yükselmeyi kabul etmeyen toplum, bu ahlaki ilkeyi organik ko-

lektif yönetime de yansıtılmıştır. Bu ilkeyi ihlal edenler yine konsensüsle görevden alınmıştır.

Organik kolektif yönetimde yer alanlar tümünden atıl değildir. Ve elbette bu organik kolektif yönetimin yaratıcı bir şekilde kendisini konumlandırması gerekmektedir. Bu gerçekliğin farkında olarak, tüm maddi ve manevi kültür gereksinimlerin karşılanması ve sorunların çözümü anlamında ürettiği ve yürüttüğü bir politika vardır. Fakat bu politika toplumla iç içedir. Toplum üstü veya toplumun dışında kendini var etmemiştir.

Neolitik toplumun bünyesindeki politika toplumun temel fonksiyonlarından biridir. Hiyerarşi, iktidar, devlet benzeri sınıfçılık, sömürü ve egemenlik üretmez. Yöneten yönetilen ayırımı yoktur. Politikayı yönetenler-yönetilenler, iktidar ve devletli toplumun bir kurumlaşması olarak gören ve algılayan zihniyetler, neolitik toplumdaki politik olguyu kavrayamazlar. Hem politik olgunun varlığını ve hem de bu politik olgunun iktidar üretmeyişi bir arada tasavvur edememektedirler.

Oysa neolitik toplumda organik kolektif yönetim, “Esas olarak, toplumun bir birlik, bütünlük olarak ortaya çıkma isteğine, yani topluluğun, öteki topluluklar karşısında özgüllüğünü, özerkliğini, bağımsızlığını göstermek amacıyla ortaya koyduğu ortak çabaya sahip çıkmak ve bunun sorumluluğunu almakla görevlendirilmişti.”¹⁰

Bu nitelik neolitik toplumun politik bir toplum olduğunu gösteriyor. Ve bu nitelik, devletli toplum zihniyetlilerin savunduğu, “ilkel toplumda politika olmadığı için kendini tamamlayamamış toplumdur,” tezini de boşa çıkartmaktadır. Bu tezin sahiplerine göre “tamamlanmış toplum” devletli-iktidarcı toplumdur.

Gerçekleşmiş toplumsal zihniyet, ahlak ve ilişkilerine bakıldığında, neolitik toplumun yeteri derecede gelişmiş veya gelişmemişliğinin ölçüsü iktidarcı-devletçi toplum özellikleri olamaz. Şüphesiz sürekli bir gelişim gösteren toplumsal gerçeklik için “tamamlanmış toplum” tespiti yapılamaz. Ve neolitik toplum da gelişen bir toplumdur. Fakat neolitik toplum temel niteliklerinden biri olan politik gerçekleşmesini son derece bilinçli ve ne yaptığını bilen bir şekilde pratikleştirmektedir. Büyük bir öngörü ve sezgi ile politikanın iktidar, hiyerarşi, sı-

10 *A.g.e.*; s. 106

nıflaşma vb. olguları üretmesi halinde bölünmelerin ve eşitsizliklerin doğabileceğinin bilincindedir.

Bu temel gerçeklikler bağlamında yaklaşıldığında, politik ve ahlaki bir tutum vardır. Ve yaşamın temel ilkeleri olarak bu tutum esas alınmış, bu temelde mücadele mekanizmaları yaratılıp mücadele edilmiştir. “Tarımcı (neolitik) toplumsal örgütlerin, ahlak düzenlerinin, törenlerinin ve mitolojilerinin en büyük endişesi bireyciliğin görünümünü”¹¹ ortadan kaldırmak olmuştur. Bu mücadele bireylerin ve toplumun maddi ve manevi ilişkilerini düzenleyen ve toplumda temel bilinç, duygu ve davranış tarzını, ilkelerini oluşturan ahlaki ve politik yaklaşımlar doğrultusunda yürütülmektedir. Ve bu çerçevede sapma halini yaşayanlar ya ikna edilerek ya da çeşitli yaptırımlarla iknaya zorlanarak ilgili kişi veya kişiler sorumluluğa dahil edilmek istenir. Tüm bunların sonucunda bir ikna oluşmamışsa, o zaman toplumdan dışlanmaktadır.

Bu durum neolitik toplum açısından bir gerginlik halini ve iç çelişkilerinin varlığını yansıtır. Gerek her neolitik toplumun kendi içinde ve gerekse dışa yönelik birbirleriyle ilişkilerinde çelişkiler, yer yer çatışmalar vardır. Neolitik toplum çelişkisiz ve çatışmasız bir toplum değildir. Toplumsal organizmanın doğallığı gereği çelişkiler oluşmaktadır. Yer yer bu çelişkiler istisnai olarak kısa süreli çatışmalara dönüşmektedir.

Ancak bu çelişkiler ve istisnai çatışmaların niteliği neolitik toplumun özgülüğüne göredir. Gerek toplulukların kendi içlerindeki ve gerekse de dışa yönelik birbirleriyle çelişki ve çatışmaları devletli toplumdakine benzer değildir. Nitelikleri, çıkış noktaları ve yaklaşımları farklıdır.

Neolitik toplumun ahlaki ve politik yapısı çelişkileri çözüme kavuşturmayı esas alıyor. Bu da olmuyorsa çelişkilerin çatışma ve ayrışma düzeyine varmasını engelleyerek kontrol altında tutuyor.

Dolayısıyla neolitik toplumda şiddet ve savaş istisnadır. Çocukluk içinde kolektif ve dayanışmacı yaşam süreklidir. Her çelişki ille savaş doğuracak diye bir toplumsal kaide yoktur. Çoklu farklılıklar da savaşların ve şiddetin nedeni değildir.

Yine de neolitik toplumda farklı topluluklar arasında birbirleriyle çatıştıkları gözlenmektedir. Çatışmalar genel olarak üretim ve yaşam alanları olarak ele alınan ve üzerinde yaşanılan alanlar için

meydana gelmektedir. Her topluluğun yerleşim alanı, hayvancılık ve tarımcılık alanı olarak belirlediği bir yeri vardır. Ve her topluluk bu alanları koruma refleksine sahiptir. Ayrıca her topluluk birbirlerinin sınırlarını ihlal etmeme konusunda da duyarlıdır. Bu duyarlılığa rağmen sınırlar ihlal edildiğinde çatışmalar çıkmaktadır.

Bu çatışmaların gerekçeleri ve mantık örgüsü farklıdır. Devletli toplumun şiddet ve savaşla kıyaslanamaz bile. Neolitik toplumdaki çatışmalar, işgal, sömürü, iktidar ve devlet için değildir. Bu husus çok önemli bir ayırım noktasıdır. Ve bu ayırım neolitik toplumdaki topluluklar arası çatışmayı meşru savunma sınırlarına dahil etmektedir. Çünkü her topluluk kendi yaşam alanlarını korumak, savunmak için hareket ediyor. Ve çatışmaların istisnailiğine ve kısa süreliğine bakıldığında, bir süre sonra çatışan taraflar arasında anlaşma sağlanıyor ve her topluluk kendi sınırlarına çekiliyor.

Üretim ve yaşam alanı topluluklar için hayattır. Kaba anlamda, üzerinde yaşanan yer veya basit bir geçim derdini gideren bir kaynak değildir. Toplum ve mekan olarak üretim ve yaşam alanları birbirlerini tamamlar niteliktedir. Toplumun maddi ve manevi değer üretmesi ve kültürleştirip kalıplaştırması; sürekliliği ve varlığı ve tüm bunları geleceğe taşıması mekana bağlıdır. Dolayısıyla taraflar açısından bu mekanı korumak temel varoluş gereğidir.

Özellikle yerleşik yaşama geçişle birlikte tarımcılığın geliştirilmesi mekanın değerini daha da arttırmıştır. Neolitik toplum doğada hazır bulunan bitki kökleri, bitkiler vb. ürünlerle yetinmemektedir. Toprağı işletmek, değim yerindeyse “ölü” toprağa can vermek temel üretim bilimi olarak mekana bağlıdır.

“Neolitik devrimi tamamlamak için insanlığın, ya da daha doğrusu kadınların, yalnızca elverişli bitkiler ve bunların ekilip biçilmesi için uygun yöntemleri bulmaları yetmedi, fakat aynı zamanda toprağı sürmek için ürünü biçip kaldırıp depolamak ve un haline getirmek için özel araç, gereçler keşfetmeleri gerekir.”¹²

Böylece ekonomik üretim politikasının tarihteki komünal tarzda yürütülüşün başlangıç aşamalarından birine ulaşılmış oluyor. İnsan yaratıcılığı bir taraftan yabani hayvanları evcilleştirip ekonomik üretime katkıları gereği uygun şekilde konumlandırıyor.

12 Child, Gordon; *Tarıhte Neler Oldu?*; s. 70

Öte taraftan da doğadaki hazır üretime dayalı ekonomik sistemi bir üst aşamaya taşıyıp kendi yeteneğinin ürünü olan araçlara sahip kılıyor. Bunu gerçekleştirirken, gereksinim temelli bir ekonomik sistemin kurallarını da koyuyor. Ekolojik dengeye zarar vermeyecek şekilde mümkün olduğunca bolluğu ve verimliliği esas alıyor. İhtiyaç fazlasına kesinlikle müsaade edilmiyor.

Devletli toplumun sömürücü ekonomik sistemini yere göğe sığdıramayanların iddia ettiği gibi neolitik toplumun ekonomik üretim sistemi bir “sefalet ekonomisi” değildir. Dönemin koşullarına göre olan üretim araçları ve çeşitliliği temelinde bir sistemdir. Eğer verimliliğin ölçüsü ve yeterlilik düzeyi devletli toplumun artı ürün ve israfçılığı olarak gösteriliyorsa elbette bunlar yoktur. Neolitik toplumun ahlaki ve politik nitelikleri böylesine bir üretim biçimine müsaade etmiyor. Kendi kendine yeten ve ihtiyaçlar doğrultusunda herhangi bir kısıtlamaya gitmeden verimliliğe ve paylaşımına dayalıdır.

Bu bağlamda neolitik toplumun ekonomik politikası ve üretimi üç temel dengeyi gözetmektedir. Birincisi, ekolojik dengedir. Toplum ve eko-sistem ayırımı yoktur. Eko-sistem toplumun, toplum da eko-sistemin temel bir tamamlayanı olarak ele alınır. Bu nedenle toplumsallığın varlık olarak korunması için gösterilen duyarlılık ve çaba ekolojinin korunması için de gösterilir. Ekoloji ve toplum arasındaki dengenin bozdurulmaması hayati önemdedir. Neolitik toplum ekolojiyle iç içe ve farklılıklarıyla birlikte bütünlük içinde yaşamaktadır. Tüm doğasal varlıkların neolitik toplumca kutsanması, onun oluşum halinin ekolojik toplum olarak kendisini var etmesinin özünü taşımasından ileri gelmektedir.

İkincisi, ekonomik üretimin gereksinimlerin altına düşmemesi noktasında gösterilen duyarlılık ve çabadır. Neolitik toplum üretimin ihtiyaçların altına düşmesi halinde toplumsal dengesizliklerin başlayacağını ve toplumsal gelişimin durağanlaşıp sefaletin başlayacağını bilincindedir. Bunun sonucudur ki, toplumsal dengesizliğin sonucu olarak ortaya çıkmış zenginlik, fakirlik ve yoksulluk gibi olguları yaşamamıştır.

Üçüncüsü olarak da sınıflaşma ile sömürüyü doğuran, üretimin artı ürün vb. şekilde “tek elde” toplanmasına müsaade edilmemesi-

dir. Neolitik toplumun komünal ve kolektif yapısı gerek manevi ve gerekse maddi değerlerin tekelleştirilerek biriktirilmesine karşıdır. Bu anlamda biriktirilmiş mülkiyet yoktur. P.J. Proudhon'un mülkiyeti tanımladığı anlamda ifade edersek, neolitik toplumda hırsızlık yoktur. Neolitik toplum şunun bilincindedir, "biriktirilmiş mülkiyet... (toplumsal) yaşamın nitel olarak zenginleşmesine düşmandır."¹³

Bu hususu belirtirken, neolitik toplumun günübürlük bir şekilde ürettiklerini hemen tüketip, ondan sonra tekrar üretime yöneldiği anlamı çıkartılmamalı. Neolitik toplumda da dönemin koşullarına göre üretilenleri depolamak veya saklamak gibi yöntemler vardır. Ancak bu depolama tek elden ve özel mülkiyetçi şeklinde değildir. Nasıl ki toplumsal gereksinim için komünal üretim gerçekleştiriliyorsa, gereksinimin karşılanması sonucu geride kalan ürünlerin depolanması da komünal paylaşımına göredir.

"Neolitik köylüler bizim gibi homo economicus'un değil, homo collectivus'un bir türüydüler. Toplumsal bakışları kazanma ve rekabet arzularıyla değil, yararlanma hakkı alışkanlıkları ve indirgenemez asgari normlarıyla biçimlenmişti."¹⁴

Neolitik toplumdaki bu üç yönlü dengenin gözetilmesi sonucu, ekonomik üretimin komünal, kolektif ve kendi kendine yeten nitelikleri geliştirilen ahlaki ve politik normlarla kutsallaştırılmıştır. Özellikle dinsel görünümlü ayinlerin ve törenlerin işlevlerinden biri de komünal ve kolektif ekonomik üretim ilkelerini bireylerden başlayarak tüm topluma özümsetilmesidir. Dinsel törenlerin, şenlik ve bayramların, kutlamaların yaşamı, toplumu ve bağlı oldukları ilkeleri üretmenin temel parçası haline getirmeleri, tüm bunlara bağlı olarak bir zihniyet ve ahlaki yapı oluşturmak istedikleriyle ilgilidir. Nitekim bunu gerçekleştirmişlerdir de. Bu kutlamalar ve törenler zaman içinde kimi değişimlere uğramış olsalar da güncellikte de farklı biçimler altında varlıklarını sürdürmektedirler.

Neolitik toplumda özel toplumun olmayışının diğer bir göstergesi de üretim araçlarının da komünal olmasıdır. Üretim güçleri toplumun kendisi olduğuna göre üretim araçları da toplumundur.

"Cinsler arasındaki iş bölümü hariç hiçbir iş bölümü yoktur. Her birey adeta her işe bakar, erkekler erkeklerin yapmayı bilmesi

13 Woodcock, George; *Anarşizm*; s. 93

14 Bookchin, Murray; *Özgürlüğün Ekolojisi*; s. 162

gereken her şeyi bilirler, bütün kadınlar her kadının yerine getirmesi gereken görevleri yerine getirmeyi bilirler.”¹⁵

Bağlantılı olarak birikimci mülkiyetçiliğin ve üretim araçları açısından sahipliğin olmayışı ve kolektif üretimde herkesin yer alışı, metalaşmanın yokluğunu getirmiştir. Gerek emeğin gerekse gereksinimler için üretilen maddi değerlerin fiyatı yoktur. Kullanım değeri denilen paha biçme tarzı da yoktur. Metalaştırma ve fiyat koyma birikimci mülkiyetçiliğin, sınıfsallığın bir özelliğidir. İhtiyaçların karşılanmasında komünalitenin anlamlarından da biri olan takas tarzı geçerlidir. Veya armağan ve hediye edilen karşılıklı verme söz konusudur.

Şüphesiz, devlet dışı toplum gerçekliğinin önemli bir tarihsel halkası olan neolitik toplum salt “maddi kültür” açısından ele alınmaz. Bu tarz bir yaklaşım kaba anlamda ekonomik indirgemecilik olur ki, tek başına toplumu ifadeye kavuşturamadığı gibi büyük yanlışlıklara da vesile olur. Toplumsal gerçekleşmede maddi kültür ile “ideolojik kültür” iç içedir. “Toplumdaki maddi yapı ve işlevselliğin karşılığı maddi kültür ve ideolojik kültürdür.”¹⁶ İkisi arasındaki öncelik ve dengesizlik neolitik toplumda söz konusu değildir. Bunlar birbirlerini tamamlarlar. “İdeolojik kültür, kurumların, dokuların ve ne tür işlevle yüklü olduklarını, anlamalarını, zihniyet hallerini ifade etmektedir... Maddi kültür, görgü, olgu, kurum, yapı, doku gibi... işlevin, anlamın diğer elle dokunulan kısmını ifade eder.”¹⁷ Ve bu gerçekler ayrı ayrı süreçleri izleyerek değil, iç içe geçen aynı bütünlük içinde yaratılıp işlevselleştirilmiştir.

Klasik anlamıyla “alt-yapı üst-yapı” gibi kategorik ayrımların toplumsal gerçekleşmeye uymaması kadar, neolitik toplumun “ideolojik kültür”den yoksun olduğu ve barbar, başıboş bir toplum olduğu gibi tanımlamalar da gerçekçi yaklaşımlar değildir. Alt yapı ve üst yapı olarak hiyerarşikleştirilen maddi ve ideolojik kültür farklı niteliklere sahip ama “bir varlık” biçiminde anlam kazanmışlardır. Öte yandan Gordon Child’ın belirttiği gibi “insan topluluklarının yalnız ekmele yaşayamayacakları açıktır.” İnsanın tek amacının yemek ve içmek olduğunu iddia etmek, insanı insanlıktan ve değerler bütününe yaratan varlık olmaktan uzak tanımlamak demektir. Devletli toplum antropolojisi ve bağlantılı

15 Calstres, Pierre; *Vahşi Savaşımın Mutsuzluğu*; s. 91;

16 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygurluk Çözümü I*; s. 187

17 *A.g.e.*; s. 182

olarak sosyobilimi, insanı öylesi bir şekilde tanımlamaktadır ki, sanki tek varlık gerekçesi biyolojik olarak gereksinimlerini karşılamak ve varlığını sürdürmekmiş gibi bir tablo çizilmektedir. Oysa toplumsal gerçekleşme, doğal toplumdan başlayarak bu tanım ve tablonun çok ötesinde oluşmaktadır.

Esasında biyolojik gelişme, insanda salt maddi kültüre bağlı değildir. Yani insan salt yiyerek, içerek ve güvenli bir yerde barınarak varlığını sürdürmez. Bunlarla birlikte donanımlı bir manevi kültür veya ideolojik kültür gerçekliği olduğunda insan ancak biyolojik olarak insan kalarak varlığını sürdürebilir.

“Görünürdeki biyolojik ihtiyaçlarımızla ilişkisiz de olsa, bir ideolojinin, uygulamada biyolojik açıdan da yararlı olduğu, yani türün yaşamasını sürdürmesine yaradığı görüldü. Böyle manevi bir donatım bulunmadığı zaman, toplumlar dağılım eğilimi göstermekle kalmazlar, toplumları meydana getiren bireyler de sağ kalmaya pekala artık aldırış etmez olabilirler.”¹⁸

Doğal toplum başta olmak üzere, maneviyat veya ideolojik kültür tüm toplumlarda hem ortak değerler etrafında toplumun sürdürülebilirlik ve süreklilik koşullarını yaratır hem de yaşama azmini, manasını ve moralini sunar. İşlevselliği bakımından maddi kültürü de etkiler.

Childe “Tarihte Neler Oldu?” adlı kitabında Eddystone Adası’nda yaşayan toplumu bu açıdan örnek verir. Ada işgal edilip manevi değerleri ayaklar altına alınıp ideolojik ve kültürel asimilasyona tabi tutulduğunda, Eddystone toplumu moralsizleşir ve yaşama gerekçelerini yitirir. Manevi ve ideolojik kültürsüzlüğe karşı Eddystone toplumunun geliştirdiği tepki ilginçtir: toplum cinsel ilişkiye girmez. Böylece üremeleri durur. Böylesi bir tepki geliştirmelerinin nedeni, ideolojik kültürleri ellerinden alındığı için, biyolojik olarak üremeyi anlamsız bulmalarındandır.

Doğal toplumlardaki animist ve totemik olguların manevi-ideolojik kültür değerleri vardır. Ve animist, totemik değerlerin toplumsal işlevleri felsefe ve bilimsel düşünceden veya güncellikteki ideolojik kültür(ler)den geri kalır yanları yoktur. Gerek “tabusal” kısıtlamalar

18 Child, Gordon; *Tarihte Neler Oldu?*; s. 21

olarak ortaya çıkan ve toplumsal, ekolojik ilişkileri ahlaki olarak belirleyen ve gerekse anlam gücü olarak oluşan ruhçuluk-canlılık gibi olguların hedefi maddi ve ideolojik kültür bütünlüğü içinde toplumsal gerçekleşmeyi ve sürekliliği sağlamaktadır.

Doğal toplumdaki maddi ve manevi kültür değerlerin yaratılmasında ve işlevselleştirmesinde belirleyici olan kadındır.

“... bütün icatlar ve keşifler, etnografik kanıtlardan verilen sonuçlara göre, kadınların eseri idi. Gene etnografik kanıtlar, kap yapma kimyasını, iplik bükme fiziğini, dokuma tezgahı mekaniğini ve keten ve pamuk yetiştirme botanikini bu cinsin bildiği söylenebilir.”¹⁹

Bu bağlamda temel maddi ve manevi kültürel yapılar kadın eksenlidir. Ataerkil veya devletli erkek aklı bu gerçekleri ters yüz ederek avcılık etrafında bir tarih örmüştür. Elbette avcılık doğal toplumun kendi doğal iş bölümünün bir parçasıdır. Bu anlamda toplumsallaşmada katkısı olmuştur. Fakat iddia edildiği gibi belirleyici değildir. Kadının konumu, maddi ve kültürel değerlerin komünal tarzda işlenerek topluma dönüşümünün sağlanması daha uygundur. Üretimde, barınakların yapımında, toplumsal deneyimlerin tecrübe edinilip zihniyet inşası olarak ahlak ve ilkeler bütünlüğü biçiminde yaşamsallaştırılmasına dek, tüm maddi ve ideolojik kültür süreçlerinde kadın aktiftir.

Devlet dışı toplumun tarihsel akışını avcılık etrafında çarpıtarak sunmaya çalışan yaklaşımlardan biri de, etçil biyologların geliştirdiği tezdır. Etçil biyologlar ve onların savlarının etkisinde kalan tarihçi ve sosyologlar, etin yenmesini neredeyse bu dönemin tarihsel gelişimi açısından milad olarak kabul ediyorlar. Aklın gelişimini ve özellikle çocukların ve kadınların direngenlik kazanmasını ete bağlıyorlar. Eti sağlayan erkek avcı olduğuna göre kadının ve çocukların avcı erkeğe muhtaç olduğunu belirtiyorlar. Avcılığın, dolayısıyla erkeklerin başat rol oynadıklarını bu sava bağlıyorlar.

Oysa artık daha net biliniyor ki ilk moleküler ve hücresel gelişmeden başlayarak, beyinsel gelişim ve fiziksel güçlenme için et zorunlu değildir. Hatta insansı evrim de içinde olmak üzere evrimsel gelişim uzun süre etsiz gerçekleşmiştir.

Doğal toplumda kadının ANA olarak tanımlanması ve görülmesi, kadın eksenli komünalist ve kolektif gelişimin başka bir yö-

nünü göstermektedir. Kadının bu ANA'lık rolü, bilinen dar anlamıyla çocuk doğurması ile ilgili olmanın ötesinde, toplumsal işleviyle ilgilidir. Kadının toplumsal işlevi daha çok toprağı işlemek, hayvanları evcilleştirmek ile sınırlı tanımlanır. Bu tanım bir yönüyle doğru bir tanımdır. Ancak eksiktir. Kadınlar, yani “Analar, ana bakımından oynadıkları rolle toplumsallaşma ve kültüre yol açan evcilleştirme sürecini başlatırlar.”²⁰ Bu evcilleştirmenin ilk sürecinde insan vardır. Ve kadın ilk önce insanı evcilleştirmiş, eğitmiş ve toplumsallaşmasını sağlamıştır. Diğer maddi ve ideolojik kültür alanlarındaki işlevleriyle bir bütünlük içinde bu rolünü oynamıştır. Dolayısıyla kadının salt doğurduğu çocuğun değil, tüm toplumun ANA'sı olarak görülmesinin ve algılanıp özümsemesinin temel dayanağı bu bütünlüklü rolüdür.

Kadın eksenli temel maddi ve ideolojik kültür değerleri bu şekilde anlam bulurken, erkeğin avcılığı “kanlı uğraşlar” olarak negatif anlamda tanımlanmaktadır. Bu husustaki kanlı uğraşlar av ve çatışmalar olmaktadır. Erkekler avdan ve çatışmalardan döndükten sonra hemen toplum içine alınmamaktadır. Her erkek ava ve çatışmaya gittikleri için günah işlemiş olarak görüldüklerinden, “günahattan arınma” süreçlerinden geçirildikten sonra toplum içine alınırlar. Belli bir süre tek başına yaşama, oruç tutma, cinsel perhiz gibi arınma törenleriyle erkeğin tam olarak arındığına inanıldıktan sonra erkek topluma kabul edilir. Bu ahlaki ilke ekolojik toplum niteliğini göstermesi bakımından da öğreticidir.

Kadının bu başat konumu, hiyerarşik, iktidarcı, baskıcı araçlarla elde edilmemiştir. Tersine avcı ve çatışmalara katılan, bir nevi savaşçı olarak erkek baskı araçlarına sahiptir. Buna rağmen erkek toplumda “yardımcı” olma rolünü kabullenmiştir. Bunda belirleyici olan kadının hiçbir ayrımcı yaklaşım sergilemeksizin komünal ve kolektif rolünü oynamasıdır. Bundan dolayıdır ki, kadına “KADIN ANA” da denilmiştir. Kadın, eşitliğin ve özgürlüğün uygulayıcı gücüdür. Ve böyle görülmektedir.

Kadını tanrıça düzeyine çıkaran bu “KADIN ANA”lığıdır. Tanrıçalık soyut bir ilahi güç değildir. Kadının toplumsal yaşam-

20 Reed, Evelyta; *Kadının Evrimi 1. Cilt*; s. 78

daki komünal ve kolektif işlevinin toplumca tanrıça olarak ifade-
lendirilmesi veya simgeselleştirilmesidir. Kadının yaratıcılığıyla, ya-
şamı yaratan, planlayan, sürekliliğini sağlayan ve koruyan gücü
böylesi bir algıyı oluşturmaktadır.

Doğal toplum kadının oynadığı rolün bilincindedir. Yaratıcılığı
ve örgütleyiciliğiyle maddi ve ideolojik kültür değerlerini nasıl “do-
ğurduğunun”, kadın olmadan biyolojik ve toplumsal varlığın nasıl
yitirileceğinin farkındadırlar. Dolayısıyla yaşam ve ölümü de kadı-
nın yokluğu ve varlığıyla ele almaktalar. Doğal topluma göre,
“kadın, öte dünyaya açılan büyüsel kapı olarak, yaşamın ondan bu
dünyaya girdiği yer olduğundan, doğal olarak ölüm kapısının da,
yaşamın gene onun aracılığıyla bu dünyayı var ettiği yerdir.”²¹

Bu döneme “anaerkil” denmesi tüm bu komünalist, kolektif
gerçeklikler karşısında sorunlu bir tanımlama olmaktadır. “Erk”
olgusu iktidar eksenlidir. Oysa doğal dönemde kadının “erk”i yok-
tur. Kadının oynadığı rol doğal gelişimin bir sonucudur. İçeriği
açısından da kadının tahakkümü ve egemenliği yoktur. Yaşandığı
haliyle ahlaki ve politik yaklaşımları “erk”in ortaya çıkışını engel-
lemektedir. Bu kavramın daha çok ataerkilliğe karşı geliştirilip ifa-
delendirildiği açıktır. Her ne kadar pozitif anlamda kullanılıyor
olsa da, yaşanan toplumsal gerçekliğe uymamaktadır.

Neolitik toplumda kadının komünalizmini ve kolektivizmini
tamamlayan diğer tamamlayıcı dinamikler gençliğin enerjisi, atıl-
ganlığı ve bilge yaşlının deneyimleri ve bilgisidir.

Komünal ilke çocukların toplumsal yaşam ve ilişkilere göre ye-
tiştirilmesini gerektirir. Esasında bu yetiştirilme toplumsal katılımın
ifadesi olan emek sürecine hazırlamadır. Ve bu süreçte kadının rolü
belirleyicidir. Klasik anlamda bir çocuk bakıcılığının ötesinde, ko-
münal ve kolektif yaşam için ne gereklyse kadın çocuğa onu verir.
Komünal değerler çocuklarda bilinç ve kişilik haline getirilir.

Bu noktada bilge yaşlının bilgi ve deneyimlerini aktarması da
söz konusudur. Bilgi tekelleşmesi olmadığından, yaşlı bilge tüm
birikimini gençliğe sunar. Salt kaba anlamda bir bilgi verşi değil-
dir bu. Teori ve pratiği birleştiren bir tarzda vermeye çalışır.

Evrenin ve varlıkların aynı anda enerji kaynağına sahip olması
gibi, kadınla başlayan komünal ve kolektif yaşamın tüm bileşen-

leri aynı kaynaktan beslenerek temel değerleri yarattılar. Kadın, gençlik ve bilge yaşının toplam enerji ve yaratıcılıkları, komünal ve kolektifliğin kendi kendine yeten potasında birleşip gereken gücü açığa çıkartmıştır ve gelecek kuşaklara da taşımıştır.

Etnik Kültürel Toplum

Etnik kültürel toplumun çıkışı ve sonraki süreçlerde ezilen, sömürülen ve dışlanan konumuyla-devlet dışı toplumun bir dinamiği olarak varlık kazanmış ve tarihsel ve toplumsal gerçeklik içinde yerini almıştır.

Ancak etnik kültürel toplum tarihi büyük oranda çarpıtıldığı için devlet dışı toplum nitelikleri hak ettiğince ifadeye kavuşturulamamıştır. Bilindiği gibi, tarihi gerçekleri çarpıtarak kendine mal etme konusunda devletli-iktidarcı toplum oldukça maharetlidir. Etnik kültürel toplumu tarihsel, sosyolojik vb. yönleriyle ele alan hakim yaklaşım ve anlayış devletli-iktidarcı toplumun bu çarpıtmasına dayanarak, sanki etnik kültürel toplumun tarihi ve toplumsal gerçeklikleri devletleşme ile başlamış gibi ele almaktadırlar. Gerçeklik ise bu yaklaşımın tam tersidir. Etnik kültürel toplum olarak da ifadelendirilen etnisitenin çıkışı devletli toplumun çıkışından çok öncelere dayanmaktadır.

Etnik kültürel toplumun tarihi ve toplumsal nitelikleri doğru temelde geliştirilip ifadeye kavuşturulduğu oranda, devletli toplumun geliştirdiği çarpıtmanın da önüne o oranda geçilecektir. Bu konuda söz konusu olacak olan sıfırdan veya yoktan bir tarih ve toplum yaratmak değildir. Tarih boyunca ve güncelliğe dek, etnik kültürel toplum devletli toplumdan ayrı bir toplumsal ve tarihsel gerçeklik olarak var olmuştur. Etnik kültürel toplumun evrensel çaptaki somut durumu bu tarz bir karaktere sahip olmuştur. Bu hususta devlet dışı toplum tarihçiliğinin ve sosyolojisinin yapacağı şey, bu temel varoluş karakteristik durumu, temel değerleriyle daha da görünür kılmaktır. Böylece devletli toplumun çarpıtıcı ve aldatan maskesi düşürülecek ve etnik kültürel toplumun sorunlarının doğru çözümü ve gereksinimlerinin giderilmesi bu noktadan hareketle gerçekleşecektir.

İlk adım olarak devletli-iktidarcı toplumun hem tektipleştirip çalıştırdığı ve hem de bunlarla bağlantılı olarak etnik kültürel toplumu negatif yüklerle yansıttığı için etnik kültürel toplum değerlerinden kaçışı tersine çevirmek ve etnik kültürel toplum değerlerinin sahiplenişini geliştirmek gerekiyor.

Etnik kültürel toplumun muhtevası gösterildiği gibi negatif ve “ölümcül kimlikler” değildir. Tersine tarihsel çıkışı ve oluşum gerçekliği komünal ve çokludur. Doğal toplumun temel değerleriyle yoğrulmuştur. Tarihsel olarak da demokratik uygarlık niteliklerini temsil etmektedir.

Etnik kültürel toplum tanımımızı bu nitelikler üzerinden yapıyoruz. Burada tek bir etnik kültürel toplumdaki bahsedilmiyor. Bu kavram ile tarihsel olarak ortaya çıkmış evrensel çapta çoklu olan; ve komünal, demokratik ortak değerlere sahip; bir bütün olarak devlet- iktidar dışı bir konumlanışı olan farklı zaman ve mekânlarda ortaya çıkmış; farklı dil, kültür ve demokratik kimlikleriyle var olmuş etnik kültürel toplum tanımlanması ve ifadelendirilmesi yapılmaktadır. Etnik kültürel toplum tanımı çoklu dil, kültür ve kimliksel nitelikler üzerinden ayrılıklara dayalı bir tanıma sahip değildir. Tersine, özgüllüklerin komünal ve demokratik niteliklerine, çokluk içindeki ortaklıklara göre bir tanımdır bu. Hem komünal, demokratik çoklu nitelikleri hem de özgüllükleri dikkate alan bir yaklaşım ancak etnik kültürel toplumu tanımlayabilir.

Bu bağlamda etnik kültürel toplum gerek özgüllükleriyle ve gerekse de bir bütün olarak çok yönlü bir tarihsel ve toplumsal niteliğe sahiptir. Her özgül etnik kültürel toplumun kendi tarihsel toplumsal nitelikleri olduğu gibi, aynı özgül etnik kültürel toplumun bir de komünal demokratik ve çoklu yönüyle tarihsel ve toplumsal nitelikleri vardır. Devlet dışı konumu, özgüllükleri ve çoklu bütünselliği, etnik kültürel toplumu ayrı bir uygarlıksal gerçeklik olarak ortaya çıkartmıştır.

Devlet dışı toplum çoklu bileşenlerinden biri olan etnik kültürel toplum bu bağlamlarıyla ortak bir tarihsel ve toplumsal gerçekliğe sahiptir. Hangi zaman ve mekânda ortaya çıkmış olursa olsun, nitelikleri ve konumlanışlarıyla ortak tarihi mirasta buluşan bir toplumsal gerçekliği vardır.

Etnik kültürel toplum için tek düze, statik ve sıkı sıkıya kendi etrafında duvarlar örmüş kapalı bir toplumsal gerçeklikten bahsedilemez. Etnik kültürel toplum dinamik ve akışkandır. Kendini yalıtmaz. Yatay ve paralel bir gelişime sahiptir. Gerek tek bir özgüllükler içinde ve gerekse de her özgüllükten oluşan çoklu bütünlük içinde sürekli olarak farklılıkları çoğaltan bir niteliği vardır. Komünal ve demokratik birlikteliklere ve değişken sosyo-kültürel yapılara açıktır. Hatta bu yapıların varlığıyla kendisini ifadeye kavuşturur. Kadın, gençlik, emekçi vb. sosyo-kültürel yapılar üzerinde tahakküm kurmaz ve onları bastırmaz. Devlet dışı toplum bileşenleri olarak eşit sayar. Bu yönleriyle tarih boyunca, yatay ve paralel toplumsal gelişim niteliğiyle toplumsal çoklukların gelişmesinde en büyük katkısı olan bir toplumsal gerçekliktir.

Etnik kültürel toplum tanımı tarihsel ve toplumsal olarak bu nitelikleriyle ırkçı, soyucu, milliyetçi, hanedanlık ve devletçi tanımlamaları aşmaktadır. Gerek etnoloji ve gerekse de sosyolojinin bu konudaki hakim yaklaşımları tekliler üzerinden ve katı ayrımlarla geliştirilmiş tanımları içermektedir. Bu tanımların etnik kültürel toplum gerçekliklerini ifade etmediği açıktır. Bunlar daha çok hanedanlıkların ve devletçiliklerin kendi eksenlerinde oluşturdukları hegemonik yaklaşım ve tanımlardır.

Etnik kültürel toplum, tarihsel ve toplumsal gerçekleşmesini ve sürekliliğini komünal ve demokratik değerler olan dil, kültür ve ülke ile gerçekleştirmiştir.

a) Dil basit anlamda bir konuşma ve iletişim aracı olarak ele alınamaz. Sadece anlaşılma için sarf edilen, birinden diğerine aktarılan söz ve cümle dizini de değildir. Şüphesiz bu faktörler de dilsel açıdan önemlidir. Ancak dilin insan, yaşam ve toplum için, daha özgül olarak da etnik kültürel toplum için anlamı bunlardan daha ötedir.

Dilin soyutlama ve anlam gücü olarak düşünce, yaratıcılık ve etkileşimle bağlantısı vardır. Dilin bu muhtevası insana her yönüyle bir inşa etme gücünü vermektedir. Bundan dolayıdır ki evrendeki diğer tüm canlı-cansız varlıklardan farklı olarak insan maddi ve ideolojik kültür değerlerini yaratma ve inşa etme gücüne sahiptir. Ve tüm bunları bir bütün olarak dilin gücüyle toplumsallığında somutlaştırmaktadır.

Bu temelde insan dil bağlamı olarak düşünce ve yaratma gücüyle kendisini hayvanlardan ve makinelerden farklı kılmış ve insan olarak kimlikli varlığını oluşturmuştur.

Dilsel incelemeler dili her ne kadar sadece filolojinin konusu olarak ele almış ise de, dilin sosyo-kültürel yönleri başta olmak üzere yaşamı ve toplumsallığı kapsayan çok yönlü bir etkileşim gücü vardır. Dilsel olgu salt farklı diyalektlerle sınırlı olarak ele alınamaz.

Heidegger dilin kapsamını ve gerçek muhtevasını, “Dil varlığın evidir,” biçiminde değerlendirmektedir. Varlık ile dil bu anlamda özdeşdir. Varlık dilsiz olarak varolamaz. Benzer şekilde Wittgenstein, “Dilimin sınırları, dünyanın sınırlarıdır,” diyerek dil ile yaratılan insanın bir bütün olarak - maddi ve ideolojik kültür- dünyası arasındaki özdeşliği ifade etmektedir.

Dilin gelişimi ile hem varlık anlam buluyor hem de varlığın kendisini gerçekleştirme için bir dünya yaratıyor.

Etimolojik araştırmalar bilinen dil gruplarının m.ö. 20. binlerde ortaya çıktığını göstermektedir. Belki evrensel olarak tüm etnik kültürel toplumun dilsel gelişimi aynı tarihsel dönemde ortaya çıkmamıştır. Veya çevresel ve toplumsal koşullar gereği kimi dil grupları benzer şekilde süreklilik sağlayamamıştır. Fakat bütün bunlar vb. hususlar, hiçbir spekülasyona yer bırakmayacak şekilde, dilsel grupların çoklu temelde ve etnik kültürel toplum değeri olarak ortaya çıkışını yadsıyamaz.

Dilsel gelişim teklik üzerine değil, çoklu karakterde ortaya çıkmıştır. Bu çoklukta belirleyici olan, evrensel çapta her etnik kültürel toplumun sahip olduğu farklı coğrafik, ekonomik, sosyo-kültürel vb. özgül niteliklerdir. Zaman, mekan ve toplumsal olarak her özgüllük bir çoklu farklılık yaratmıştır. Ve bu çoklu farklılık dilsel, kültürel, kimlikli ve toplumsal yaşamda da varlık kazanmıştır. Yerel ve bölgesel olarak her etnik kültürel toplum özgüllükleri bu varlık kazanmaya göre konumlanmıştır. Varoluşun anlam kazanması bu çokluğun korunması ve sürekliliğinin sağlanmış olmasıyla olmuştur.

Çokluğun korunması ötekileştirme, üstünlük sağlama, tektipleştirme vb. karakterde olmadığı açıktır. Her dilsel özgüllük dönemin esas nitelikleri olan komünal temel üzerinden varlığını korumuş, birbirleriyle paralel ve etkileşim içinde sürekliliği sağla-

mıştır. Zaman zaman kendi yaşam alanlarını korumak veya çeşitli sosyal anlaşmazlıklar sonucu istisnai olarak kimi çatışmalar yaşanmış olsa da, söz konusu gruplar arası çatışma, bir grubun diğerinin dilsel varlığını inkar etme, asimilasyona tabi tutma, vb. düzeye vardiirilmamıştır. Bu bağlamda egemenlik ve üstünlük kurulamamıştır. Paralel bir gelişim içinde her dil özgürce gelişimini gerçekleştirmiştir.

Dilsel üstünlükten ziyade, dillerin etkileşimi söz konusudur. Bu etkileşim sonucu her dil bir diğeriyle ilişki içinde olup, bir diğerrinden yeni kavramlar, düşünce, sözcük ve anlamlar alıp kendisini daha güçlü bir ifadeye kavuşturmaktadır.

Dilsel zenginlik bu etkileşimin ortaya çıkarttığı komünal alışveriş sonucu oluşmuştur. Tüm etimolojik araştırmalar dillerin etkileşim içinde olduklarını göstermektedir. Varoluşu itibariyle hiçbir dil, dolayısıyla ait olduğu özgüllük katı bir şekilde kendisini diğeriyle soyutlamamıştır. Kendi özgüllüğünü koruyarak, bir diğerrinin içinde erimeyerek, karşılıklı etkileşimle birbirlerini zenginleştirmişlerdir.

Şüphesiz dilsel gelişimin başlamasıyla etnik kültürel toplum bir bütün olarak kendini dışa vurmamıştır. Fakat dilsel gelişim mesafe katedip maddi ve ideolojik kültür olarak kimlik kazanıp toplumsallığını yarattıkça etnik kültürel toplum gerçekliği de adım adım oluşmuştur. Dilsel oluşum bu süreci başlatmış, kendisiyle çeşitli aşamalardan geçerek birliktelik içinde etnik kültürel toplumu inşa etmiştir. Dilsel gerçeklik oluştuğca etnik kültürel toplum gerçekliği meydana gelmiş; etnik kültürel toplum meydana geldikçe dilsel oluşum güçlenmiştir. Dilin giderek standartlaşması ve kendine ait kimlik ve kültürel gerçeklik yaratması bu diyalektik ilişki içinde olmuştur.

b) Kültür yerküredeki tüm canlı-cansız varlıklar içinde bir tek insana özgü olan bir gerçekliktir. İstisnai olarak sadece insanın yarattığı ve geliştirdiği kültür, basit nesnelere veya yansımalar değildir. Her şeyden önce kültür toplumsal bir kimliktir. Bu nedenle “kültür insanların tarihinin en eski kişisidir.”²²

22 Braudel, Fernand; *Maddi Uygarlık-Dünya Zamanı*; s. 53.

Her kişilik gibi kültürün de bir doğuş ve oluşum süreci vardır. Bu süreç insanın ilk düşünmeye, emek sarf etmeye ve belli davranışlar sergilemeye çalışmasıyla başlamıştır. İlk jestler, yatış kalkış hareketleri ve yaşamı belli bir düzene doğru götüren aktiviteler, tecrübeler, düşünüş, duygulanım, sosyal ilişkiler, üretim vb. tümünün her biri kendi alanında kültürü meydana getirmiştir. Ve bu kültürel olguların bütünlüğünden toplumsal kültür kişiliği oluşmuştur.

İlk dönemler kültürel olgu daha anonimdir. İnsan(lık) henüz fazla gelişim göstermediğinden dolayı kültürel davranışlar belli bir standarda tabidir. Bağlantılı olarak bu gelişmemişliğin doğurduğu dezavantajlar doğa koşulları karşısında da insanın kültürel gelişimine ve farklılıklar sergilemesine sınırlamalar getirmiştir.

İnsan(lık) geliştikçe doğal kısıtlamaları zorladı ve kendisine daha geniş bir yaşam ve hareket alanı yarattı. Bu durum insan(lık)ın kültürel gelişimine dolayısıyla farklı farklı kültürel kişiliklerin oluşmasına yol açtı.

Böylece yerkürenin farklı coğrafi, ekonomik ve sosyo-kültürel niteliklerine göre kültürel olgular açığa çıkardı.

Kültürel kişiliğin farklı nitelikler kazanması insanı salt biyolojik bir varlık olmaktan da çıkartmıştır. İnsanı çoklu kılan kültürel gelişmişliğidir. Kültürel olgu olmadan insan çıplak biyolojik bir varlık olmaktan öte bir anlam ifade edemez.

Kültürün anonim bir olgu olmaktan çıkıp çoklu özgül bir kişilik ve kimlik kazanması etnik kültürel toplumun tarih sahnesine çıkışıyla gerçekleşmiştir. Böylece, artık her bir özgül kültürel toplumun nasıl yaşadığına, nasıl düşündüğüne, nasıl uygulandığına, nasıl ürettiğine ve nasıl bir toplumsal ilişki içinde olduğuna bağlı olarak maddi ve ideolojik kültür çokluğunun zamanı başlamış oldu.

Bu husus, etnik kültürel toplumun çoklu varoluşuna bağlı olarak maddi ve ideolojik kültürel kişiliğin tek biçimli olmadığını, çoklu farklılıklar olarak geliştiğini göstermektedir. Kültürel farklılık insanlığın, dolayısıyla etnik kültürel toplumun varoluş biçimidir.

Etnik kültürel toplum farklılıklar biçiminde kendilerini gerçekleştirirken birbirlerinden soyut değiller. Komünal toplum niteliklerine bağlı olarak birbirleriyle etkileşim içindeler. Gerek kültürel yayılımla ve gerekse de komünal toplumun temel doğal ilişkileriyle

her özgül etnik kültürel toplum hem etkilemiş hem de etkilenmiştir. Etkileşim etnik kültürel toplumun doğal varoluş karakteridir.

Bu nedendir ki her özgül etnik kültürel toplumun özgül bir kimliği olmasına rağmen bu kimlik saf veya orijinal değildir. Özgüllüklerin var olması ne kadar doğal ise, etnik kültürel toplum açısından orijinalliğin aranması da o denli etnik kültürel toplum gerçekliğine aykırıdır. Bu bağlamdaki ırkçı, soyucu ve özcü kimlik arayışları devletçi-iktidarcı toplumun yaratıp yaymış olduğu bir hastalıktır. Çünkü katı sınırlarla ayrılmamış, birbirlerinden tecrit edilmemiş, tersine yoğun bir etkileme ve etkilenme ilişkisi içinde olunan bir toplumsal gerçeklikte hangi maddi ve ideolojik kültür üretimin, edimin, davranışın, ahlaki ilkelerin, düşüncenin, sözcüğün, kavramın, anlamın vb. kim veya kimler tarafından orijinalinin yaratıldığını tespit etmek imkansızdır. Tüm bu olguların bir bütünlük içinde yaratılışında her özgülüğün katkısı olmuştur.

Her etnik kültürel toplumun özgül bir kimliği olsa da sonuçta toplumsal niteliklere sahip bir gerçeklik bütünlüğünden oluşmaktadır. Ve toplumsal gerçeklik sonsuz bir akışkanlığa, sürekliliğe ve etkilemelere açıktır. Etnik kültürel toplumsal yapının da açık devreleri vardır. Ve sürekliliği olan bu açık devrelerden maddi ve ideolojik kültür değerlerini alıp vermektedir. Her an bünyesinden yeni kültürel nitelikler verdiği gibi, benzer şekilde bünyesine yeni kültürel nitelikleri de katmaktadır. Etnik kültürel toplumun bu niteliklerindedir ki tarih boyunca kendisini farklılıklarla çokluk içinde büyüterek güncelliğe taşımıştır.

Hanedanlar ve devletçiliklerin ortaya çıkmasıyla birlikte etnik kültürel toplumun bu etkileşimi akışkanlığı ve açık devreleri durdurulmak istendi. Sınırlar çizildi, duvarlar örüldü. Düşmanlıklar yaratıldı. Fakat tüm bunlara rağmen etnik kültürel toplumun devlet dışı nitelikleri bu engelleri aşmayı bildi. Tarih bir yönüyle, hanedanlıkların ve devletlerin çöplüğüne dönerken ve en görkemli imparatorluklar yıkılırken etnik kültürel toplum çoklu kültürel nitelikleriyle varlığını sürdürdü. Etkileşimli niteliği yok edilemedi, durdurulamadı. Duvarlar, surlar ve sınırlar sürekli aşıldı.

Devlet dışı toplum bileşenlerinden olan etnik kültürel toplumun özgülükleri arasında farklılıklar hiçbir şekilde sorun yaratan

bir konumda olmadı. Etnik kültürel toplum komünal niteliklerin kazandırdığı doğal demokratik kültüre de sahiptir. Bu doğal demokratik kültür, farklılıkların çatışmasını engelliyor. Özgül kimliklerin keskinlikler, üstünlükler ve egemenlik şeklinde birbirlerini ötekileştirmelerine müsaade etmemektedir. Komünal doğal demokratik kültür nedeniyledir ki, özgül kimlikler olumsuzdur. Her özgül kimlik pozitif çoklu katkısıyla etnik kültürel toplum içinde yer alır. Etnik kültürel toplum da her toplumsal kimliğe kendi varoluş doğası içinde özgürce yaşama ve gelişim zeminini sunuyor. Esasında tarihsel ve toplumsal olarak insanlığa demokrasi geleneğini sunan da bu komünal doğal demokrasi zemini olmuştur.

Dolayısıyla tarihteki “etnik toplumların savaşları” denilen olgunun da pek gerçeklik payı bulunmamaktadır. Şüphesiz zaman zaman etnik kültürel toplumun iç çelişkileri ve çatışmaları olmuştur. Ancak resmi tarihçiliğin iddia ettiği gibi, tarihin hiçbir döneminde etnik kültürel toplum birbirlerine karşı olmamıştır. “Etnik savaşlar” denilen olgu, hanedanlıkların ve devletlerin işgal, sömürü ve iktidar için geliştirdikleri savaşlardır. Bu savaşlara etnik savaşlar denilemeyeceği açıktır. Olsa olsa hanedanlıklar veya devletlerarası savaşlardır bunlar. Üst kesimler arasında ve onların kendi çıkarları için çıkarttıkları savaşlar, ideolojik manipülasyon ve büyük çarpıtmalarla etnik kültürel topluma mal edildi/ediliyor. Resmi ve gayri resmi tarih kitaplarında halen bu şekilde okutulmaktadır.

c) Bir kızıl derili özdeyişi, “beyaz adam der ki, toprak bize aittir; biz deriz ki, biz toprağa aitiz,” demektedir. Bu özdeyiş, etnik kültürel toplumun ülke olarak bellediği toprak ile ilişkisini de ifade etmektedir.

İnsan(lık)ın içinde ve üzerinde yaşadığı yer olarak mekansal faktörün insan(lık)ın bütünlüğü üzerindeki etkisi sanılanın aksine oldukça belirleyicidir. Mekansal faktör eko-sistem olarak insan(lık)ın düşünce, duygu, davranış, eylem, kişilik, toplumsallık vb. maddi ve ideolojik kültürün tüm alanlarında ciddi bir etkiye sahiptir. Nasıl ki insan(lık)ın yaşam “serüveni” zamansız düşünüle miyorsa, aynı şekilde insan(lık)ın yarattığı maddi ve ideolojik kültür değerleri de mekansız düşünülemez. İnsan(lık)a ait olan toplumsal değerler mekana

da gereksinim duymaktadır. Özellikle maddi kültür değerleri açısından bu böyledir. Bağlı olarak nasıl ki manevi/ideolojik kültür değerleri insan ve maddi kültür değerleri olmadan oluşamıyorsa; benzer şekilde mekan gerçekliği olmadan bu değerler de ortaya çıkamaz. Hiçbir şey uzayın boşluğunda yaratılamaz. Bu nedenlerden ötürüdür ki insanlık tarih boyunca mekana bağlı yaşamıştır. Bir an bile mekansız edememiştir ve edememektedir.

Doğal toplum dönemi göçebelige dayalı yaşam olduğu için sabit bir mekan gerçekliği söz konusu değildir. Ancak yine de insanlık toplumsal ve kurumsal birikimlerini coğrafi mekana dayalı oluşturmuştur. Göçebelige dayalı bir yaşam söz konusu olsa da sonuçta bir coğrafi mekan üzerinde yaşanılmaktadır. Üzerinde yaşanan coğrafi mekan, insanlığın yaşaması ve sürekliliğini sağlaması için su, bitki, barınma, av benzeri besin ve enerji kaynaklarını karşılamıştır. Yine coğrafi özelliklerin ve niteliklerin farklılık göstermelerine bağlı olarak farklı yaşam biçimleri, maddi ve ideolojik kültürler şekillenmiştir. Doğal toplum açısından ortaya çıkan fark, yerleşik yaşama geçilme mi olduğu için henüz ülke bilincinin gelişmemiş olmasıdır.

Yerleşik yaşama geçişle birlikte toprağa bağlı olarak hayvancılığın ve tarımcılığın gelişmesi toprak ile toplum ilişkisinde de değişiklik yarattı. Yurtlaşma, toplum açısından toprağın temel toplumsal değerlerin bileşkelerinden biri haline gelmesidir de. Toprak artık sadece toprak değildir. İnsanın kendi maddi ve ideolojik organizmalarından biri olarak özümlediği ve onsuz olunamayacağını anladığı; onu, yaşamı, tarihi ve geleceğinin temel bileşenlerinden biri haline getirdiği ülkesidir.

“Ülke bir toplumsal sistemin benzer ve organik bağları olan toplum kesimlerinin ortaklaşa yaşadıkları, geçmişin birikimleri kadar geleceğin umutlarını da kapsayan ve zenginliklerinden ötürü bağlılığa zemin teşkil eden coğrafi mekanlara verilen ad olmaktadır.”²³

Bu bağlamda yaşamın, maddi ve ideolojik kültür değerlerin toprağa bağlı geliştiği görüldükçe ülke bilinci gelişmiştir. Ülke olgusunun somutluk kazanması ülke bilincinin gelişmesiyle olmuştur. Toplum yurtlaşmanın avantajlarını kullanıp, bunun pozitif etkilerini yaşamda

23 Öcalan, Abdullah; *Sümer Rahip Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru I*; s. 358

somut olarak görüp yaşadıkça ülke toplumsal ve kültürel kimliklerinin bir parçası haline gelir. Tüm etnik kültürel toplumda toprağın kutsallık kazanması bu tarz gerçekliklere bağlı olarak ülke bilincinin gelişmesi sonucu olmuştur. Ülke yaşam kaynağı olarak ele alınmıştır. Bunun da ötesinde, ancak ve ancak ülkede özgür yaşanabileceğinin düşünce ve duygusu ortaya çıkmıştır. Toprağı, yani ülkeyi koruma refleksi de bu bağlamda gelişmiştir.

İlk ülkeler coğrafik olarak sınırlı bir alanı kapsamaktadır. Nüfusun azlığı, ulaşım araçlarının gelişmemiş olması ve toplumun geniş coğrafyaya gereksinip duymayıp kendi ihtiyaçları kadar toprağı elde tutması durumları ülkenin alanını sınırlamıştır. Fetihçilik, açgözlülük ve sömürgecilik gibi anlayış ve yaklaşımların olmayışı da bu durumda etkili olmuştur.

Ülke tüm toplumdur. Toprak diğer maddi ve ideolojik kültür değerleri gibi komünaldır. Her özgül etnik kültürel toplumun ait olduğu komünal toprağı, ülkesi vardır. Bu bağlamda, evrensel çapta geçerli olan komünal ilke şudur; toprak herhangi bir sınıfın, hanedanın ve devletin sahipliğinde değildir. Mülkiyetçilik ve bağlantılı olarak toprak üzerinde siyasal egemenlik yoktur. Dolayısıyla ülke sınıfçı, hanedancı ve devletçi politik araç; fetihçi siyasal egemenliğin sahası ve sınırları olarak ele alınmıyor. Toprak, etnik kültürel toplumun yaşam alanı, ülkesi ve ortak değeridir. Herhangi bir özgül etnik kültürel toplum, bir diğerinin yaşam alanını ve ülkesini işgal etmek istemez veya işgal etmez. Ülkelere karşı saygılıdır.

Tarihsel gelişim içinde nüfusun artması sonucu yaşam alanlarının paralel şekilde gelişmesini doğurdu. Köyler çoğaldı. Komünal yaşam için gereksinimlerde de artış oldu. İletişim ve ulaşım araçlarındaki gelişim, uzak mesafeleri birbirleriyle yakınlaştırdı. Tüm bu faktörler ülke toprağının genişlemesini de beraberlerinde getirdi.

Bilinen biçimiyle çok keskin bir tarzda olmasa da, her özgül etnik kültürel toplumun kendisine ait ülkesi bu temelde belirginlik kazandı. Bir değer olarak nesilden nesile devredildi. Demografik çoğunluk olarak herhangi bir özgül etnik kültürel kimliğin ağırlığı söz konusu olsa da etnik kültürel toplum için ortak ülke anlayışı ve yaklaşımı hakim olan tarz olarak öne çıkmıştır. Herhangi bir etnik kimliğe bakılmaksızın ortak ülkede yaşayan herkes doğal

yurttaş olarak kendi farklılıklarını koruyarak ortak ülkede birlik içinde yaşamıştır.

Bu bağlamda etnik kültürel toplumun ortak ülke, komünal yaşam ve toplumsallığına bağlı olarak; doğal yurttaşlık hukuku herkesi ortak ülkede eşit haklara sahip kılmıştır. Ortak ülke, komünal yaşam ve toplumsallığın bağlı kılındığı sürece herkese o ülkede yaşama hakkı tanınmıştır.

Etnik kültürel toplumun varoluşuyla geliştirdiği ortak ülke ve bağlı olarak geliştirdiği doğal yurttaşlık bütünlüğü; insanlığın doğal oluşum ve varoluş tarzına uygun olduğu için temel değerler olarak varlığı hep korunmuştur.

Ülkelerin komünal ortak değer olmaktan çıkartılıp hanedanlıkların ve devletlerin siyasal egemenlik sınırları ve ekonomik sömürü kaynakları haline getirilmesi hanedanlıkların ve devletlerin hiyerarşik, iktidarcı-devletçi politikaları sonucu olmuştur. Bunun sonucudur ki toprağa aitlik ilkesi bozuldu ve toprağa sahiplik ilkesi gelişti. Toprak bölüştürüldü. Her egemen için bir alan yaratıldı. Suni sınırlar çizildi. Ülke kavramının içeriği boşaltıldı. Kabuk olarak ülke adı kalsa da içeriğinden ve taşıdığı anlamdan bir şey kalmadı. Ülke adına iktidar-devlet alanları oluşturuldu. Bu alanlar gerçek anlamda yaşam alanları olmaktan çıkartıldı, sömürü ve ezme alanları haline getirildi.

Bu tarz bir oluşum insanlığın varoluş gerçekliğine aykırı olduğu için daima temel sorunların kaynağı oldu. Topluma deli gömleği gibi içi boş, egemenlik ve iktidar alanlarıyla sınırları çizilmiş sözde ülke giydirilmeye ve benimsetilmeye çalışıldı. Bunun için düşmanlıklar yaratıldı. Sahte efsaneler ideolojik egemenlik araçlarıyla yaydırılmaya çalışılıp iktidar-devlet alanları etnik kültürel topluma ülkeymiş gibi özümsetilmeye çalışıldı.

Ancak bu tarz etnik kültürel toplum gerçekliğine uymadığı için benimsenmedi. Etnik kültürel toplum kendi içinde ortak ve komünal ülke gerçekliğine bağlı kaldı; bağlı kalmakta ısrar etti. Egemen hanedanlıklar ve devletler ordular kurarak, işgal ve sömürü seferlerini gerçekleştirerek ve surlar inşa ederek ortak komünal ülke gerçekliğini yok etmek istediler.

Fakat tüm bunlara rağmen başarılı olunmadı. Etnik kültürel toplum için ortak ülke komünal ve kolektif yaşam alanı olarak hiç-

bir zaman anlamı değişmedi. Etnik kültürel toplum, ortak ülkede özgür ve eşit yaşam değerlerini ve bundaki ısrarını hep korudu. Toprağına bağlı kalarak özgür ortak ülke için mücadele etti. Ortak özgür ülke için umutlar ve ütopyalar yarattı. Ve yaratmaya da devam etmektedir.

Devlet Dışı Toplumun Çoklu Siyasal Birliği Ve Direniş Tarihi

Devlet dışı toplumun politik gerçekliği temel maddi ve manevi gereksinimlerin karşılanması yanında siyasal birlik ve direniş yönlerini de kapsamaktadır. Doğal toplumdan başlayarak devlet dışı toplumun politika sanatı bu üç -maddi ve manevi gereksinimlerin karşılanması ve siyasal birlik- sacayağı üzerinde geliştirilmeye ve uygulanmaya çalışılmıştır. Politika sanatı açısından bu üç sacayağının birbirlerini tamamlaması hayati derecede önemlidir. Politika sanatı tek yönlü olarak bunlardan herhangi birine ağırlık verip diğer iki sacayağını ihmal ederse; veya ikisine ağırlık verip birini önemsiz görerek göz ardı ederse tam anlamıyla işlevini oynamaz. Eksik ve yetersiz kalır. Toplumsallığı tüm yönleriyle kapsamadığı için toplumsallaşamaz.

Devlet dışı toplumun politik gerçekliği mümkün olduğunca hem maddi ve manevi gereksinimlerin karşılanmasına çalışılmış, hem de siyasal birliğini ve direniş gücünü geliştirmek için araçlar ve imkanlar yaratmaya yönelmiştir. Doğal toplumdan başlayarak gelişen bu süreç oldukça önemli aşamalardan geçerek tarihi değerler yaratmış ve devlet dışı toplumu güncelliğe taşırmasını sağlamıştır. Eğer güncellikte devlet dışı toplumun varlığından bahsediliyorsa, bu, devlet dışı toplumun siyasal birliği ve direnişinin sonucudur.

a) Devlet dışı toplumun doğal toplumdan itibaren toplumsallığını örgütleme ve komünal birliğini sağlama çabalarının tümü siyasal birliğini oluşturmaya yönelik aktivite ve eylemlerdir. Belki güncellikteki gibi, bunu geliştirirken ideolojiler, stratejik ve taktik

yönelimler ve politik araçlarla yapmamıştır. Güncellikteki gibi olmasa da dönemin kendine göre ideolojisi, strateji ve taktik yönelimleri ve politik araçları olmuştur. Ve bunlar doğal yönelimlidir. İlk ideolojik kültür, gruplaşma çabası ve birlikte yaşama iradesinin gösterilmesi, döneme özgül stratejik ve taktik adımlar ve politik kurumlaşmalar olarak değerlendirilebilir. Bunların bütünlüğünden ortaya çıkan gerçekliğin siyasal birliklerini oluşturmaya yönelik adımlar olduğu tartışma götürmez bir gerçekliktir.

Toplumsallaşmanın kendisinin başlı başına politik karakter taşıdığı açık bir gerçektir. Bu politik karakterin siyasal birliği içermediğini iddia etmek toplumsallığın kendisini ve dolayısıyla politik niteliğinin yadsınması anlamına gelecektir.

Devlet dışı toplumun ilk dini kültürel toplum gelişiminin evrelerinde ortaya çıkan animist, totemist gruplaşmalar; ve klan, kabile, aşiret ve etnik kültürel toplum gerçeklikleri sadece sosyo-kültürel toplum nitelikleriyle açığa çıkmamışlardır. Aynı zamanda bu toplumsal gerçekleşmelerin sosyo-politik yönleri de vardır. Hatta toplumsallığı politik toplum olarak ele aldığımızda animist, totemist, klan, kabile, aşiret ve etnik kültürel toplum adlandırmaların bir yönüyle politik birlik olmalarından hareketle anlam kazandıkları belirtilebilir. Devletçi-iktidarıcı toplumun ideolojik tanımlamaları, devleti politik bir olgu olarak değerlendirirken, ahlaki politik toplum olarak devlet dışı toplumu “ilkel” “barbar” gibi tanımlarla damgalayıp politika dışı olarak göstermiştir. Sanki politik toplum değilmiş gibi siyasal ve toplumsal kurumlar bu şekilde ele almıştır. Oysa devletin politik yönü sonradan inşa edilmiş iktidarcılık iken; devlet dışı toplumun animist, totemist, klan, kabile, aşiret ve etnik kültürel toplumun politikliği organikdir. Ve siyasal birlikleri de komünal ve kolektif olan organik politik karakteri sonucu oluşmuştur.

Devlet dışı toplumun doğal toplum süreçlerindeki birinci dönem olarak ifade ettiğimiz siyasal birliği herhangi bir karşıt toplumsal güce karşı gelişmemiştir. Farklı animist, totemist, klan, kabile, aşiret ve özgül etnik kültürel toplum arasında yaşam alanlarını korumaya yönelik çıkan istisnai çatışmaların az da olsa siyasal birliklerin oluşmasında etkisi olmuştur. Ancak bu çatışmalar sürekli

değil, istisnai olduğu, işgal vb. amaçları taşımadığı için, siyasal birliğin oluşumunda karşıt bir olgu olarak belirleyici olduğu söylene-
mez. Doğal toplum dönemlerindeki siyasal birlik doğal birlikler
niteliğindedir. Dışa karşı değil, komünal ve kolektif toplumsallığın
doğal sonucu olarak gelişmiştir.

Siyasal birlikler ille karşıt bir gücün veya güçlerin varlığına da-
yalı gelişmek durumunda değildir. Tarihsel ve toplumsal süreçte böy-
lesi niteliklere sahip birlikler olmuştur. Ancak tümünden böylesi bir
kural toplumsallığın oluşumundan itibaren vardır denilemez.

Toplumsal anlamda siyasal birliklerin oluşum nedenini indir-
gemeci ve determinist tarzda karşıtların varlığına bağlayan anlayış
ve yaklaşım negatif diyalektikçilerce zorunlu bir olgu gibi göste-
rilmiştir/gösteriliyor. Oysa nasıl ki toplumsal gelişim farklılıkların
çatışması ve bu çatışma sonucu birinden birinin yok olmasıyla ge-
lişimini sürdürmeyi zorunlu kılamıyorsa; ve farklılıklar birlikte de
geliştirilebiliyorsa; siyasal birlikler de karşıtların varlığını zorunlu
kılmamaktadır. Özellikle komünal ve kolektif toplum dinamikle-
rin etkili olduğu dönemlerde karşıtlıklar belirleyici değildir. Belir-
leyici olan toplumsallıkla özdeşleşmiş toplumsallığın komünal ve
kolektif dinamikleridir.

Öte yandan animist, totemist, klan, kabile, aşiret ve etnik kül-
türel toplum birliklerini kan bağına dayandıran anlayış ve yakla-
şımlar yaygındır. Bu siyasal birliklerin oluşumunda komünalist,
kolektif, ahlaki ve politik toplum değerleri tamamen göz ardı edi-
lerek kan bağı ve akrabalık başat faktör olarak ele alınmaktadır.

Böylesi bir yaklaşımın dayandığı temel anlayış, doğal toplumu
ilkel, barbar, toplumsal formu oluşmamış, tesadüfen bir araya
gelen ve hayatta kalmalarını tesadüflere bağlayan çarpık iktidarcı
zihniyettir. Yine doğal toplumun komünal, kolektif, ahlaki ve po-
litik değerleri yaratabileceğini düşünemedikleri için, kafalarında
yarattıkları soycu, ırkçı ve akrabalık gibi yapıstırıcı nosyonları
temel belirleyen faktörler olarak icat etmişlerdir. Bu çarpık bulu-
şun “şanslı” sahiplerinin modern antropologlar olduğunu da be-
lirtmek gerekir.

Toplumsal gerçekleşmenin komünal, kolektif, ahlaki ve politik
nitelikleriyle, kan bağı ve akrabalık ilişkileri karşılaştırıldığında; top-

lumsal gereksinimler, siyasal birlik, motivasyon ve moral gücü açısından geçerli, etkili ve belirleyici olanın kan bağı ve akrabalık ilişkileri değil, bu temel değerler olduğu açıktır.

Kaldı ki, iddia edildiği gibi doğal toplum açısından kan bağı ve akrabalık ilişkilerinin önemsendiği gerçekliği de tartışma konusudur. Bilinen anlamda soycu ve aileci bir aile yapısı, doğal toplum döneminde yoktur. Toplumsal ilişkilerde de kan bağı ve akrabalık geçerli ilişki tarzı değildir. Olmayan ailecilik, kan bağı ve akrabalık, siyasal birlik konusunda nasıl belirleyici olur? Toplumsal formda zaten bu olgular önemsenmemektedir.

Ailecilik, kan bağı ve akrabalık ilişkileri erkek egemenliğinin özel çabası ile geliştirilen hanedanlığının oluşturulması sonucu olmuştur. Ataerkil toplumun siyasal birliklerinde bu olgular belirleyici olgulardır şüphesiz. Hatta hanedanlıkların politik kurumlaşmaları olan devletlerin gelişiminde de ailecilik, kan bağı ve hanedanlık akrabalığı rol oynamıştır. Ve temel değer olarak bunlar hep yüceltilmiş, hanedanlıklar ve devletlerce desteklenip yaşatılmıştır.

Doğal toplum açısından toplumsal gerçekleştirmede hangi maddi ve manevi olgular, gerekçeler, moral ve motivasyon dinamikleri rol oynamışsa, dönemin siyasal birliğinde de aynı dinamikler rol oynamıştır.

Bu toplumsal dinamiklerin oluşumunda rol oynadığı devlet dışı toplumun doğal toplum dönemlerdeki animist, totemist, klan, kabile, aşiret ve etnik kültürel toplumun siyasal birliklerine doğal konfederalist birlikler denilebilir.

Doğal konfederalist birlikler gönüllülükler şeklinde oluşmuştur. Toplumsal gelişimle zaman içinde toplumsal gruplar ekonomik, sosyal gelişim, nüfusun azalması, teknolojik gelişmeler vb. iç ve dış nedenlerin ortaya çıkarttığı zemin üzerinden siyasal birlikler ortaya çıkmıştır. Bu birleşmeler zor, işgal gibi yöntem ve amaçlarla değil, toplumsal kesimlerin gereksinimleri gereği gönüllülük temelinde kendi iradeleriyle olmuştur.

Bu bağlamda oluşan doğal konfederal birliklerde temel olan husus, karşılıklı birbirlerinin farklılıklarını özümseyerek, kabul ederek gerçekleşmiş olmasıdır. Bu nedenledir ki siyasal, birliklerin organik yönetsel gücü de kolektif ve doğal demokratik işleyişe

göre oluşmuştur. Doğal konfederalist birlikleri ortaya çıkaran da bu niteliklerdir.

Böylece tarihte ilk kez devlet dışı toplum komünal ve kolektif değerlere bağlı, gönüllülük esasına dayalı siyasal birlik kurumlaşmasının ilk adımını atmış oldu.

Doğal konfederalist birlikler hiyerarşi, sınıflaşma, sömürü, işgal, iktidar ve devlet eksenli değildir. Dolayısıyla zaman zaman öne çıkan, bazen de gerileyen bir siyasal birlik olarak tarih boyunca devlet dışı toplumun temel bir toplumsal ve kurumsal değeri olarak rol oynamış ve varlığını sürdürmüştür.

Doğal siyasal konfederalist birliklerin ikinci dönemi, kabile, aşiret, dini kültürel toplum ve etnik kültürel toplum içinden çıkıp hanedanlık, ataerkil, şaman, rahip ve en son devletli toplum ile somutlaşan üst egemen toplumun ortaya çıkışından sonraki süreci kapsamaktadır.

Devlet dışı toplum açısından bu dönemdeki siyasal birlikler, işgalci, sömürücü ve baskıcı karşı-topluma karşı kurulan birliklerdir. Bu dönemdeki birlikler daha bilinçli, örgütlü ve hedefli birliklerdir. Ezen-ezilen, sömüren-sömürülen ilişkisi ortaya çıkmıştır. Bu olgular çelişkileri keskinleştirdikçe devlet dışı toplumun siyasal birlik niteliği de artmaktadır. Komünal, kolektif, maddi ve manevi değerlerinin korunması ve toplumsal varlıklarının sürdürülmesi gereği ezilen, sömürülen ve dışlanan toplum kesimin birliği oluşmuştur. Bu birliklerin zayıf yönleri veya başarılı ve başarısız yönleri ayrı bir konudur. Ortada birleşik bir cephe birliği vardır ve bu tarihin önemli devindirici güçlerinden biridir. Doğal dönemlerin doğal birlikleri, yerini tanımı yapılmış, hedefi belli ve devlet dışı toplumun bilinçli örgütlenmesine bırakmıştır. Ve tarih ilerledikçe bu siyasal birlik de çeşitli aşamalardan geçerek, nitelik ve nicel değişimlere uğrayarak varlığını sürdürmüştür.

b) Devlet dışı toplumun ikinci dönemindeki konfederalist birliğinin öne çıkan yönlerinden biri de hanedanlıklar ve devletli toplumlar karşısında geliştirilen direniştir. Bu direnişler kendiliğinden gelişen veya bilinçsiz direnişler değildir. Doğal toplum dönemleri boyunca yaratılan ideolojik kültür ve gelişen farkındalık yükselen sınıftan neler yapabileceğini ve somut olarak yapılan pratiklerle neler yaptıklarını

anlamlandırabilecek düzeydedir. Hanedan şeflerinin, erkek yaşlıların ve şamanların adım adım geliştirdikleri sistemin negatif yansımaları dolaysız olarak etnik kültürel toplumun, dini kültürel toplumun ve sosyo-kültürel toplumun yaşamında etkiler yaratmaktadır. Komünal ve kolektif yaşamın maddi ve manevi değerlerinin gasp edildiğini görmektedirler. Devlet dışı toplum için direnişin bilinçli ve örgütlülüğünün gelişmesi için bu temel gerekçeler yeterlidir.

Freud, toplumun (devlet dışı toplumun) efendilerinden kaçınıklıklarını belirtmektedir. Nedeni ise, toplumun yükselen, egemen olan şeflerin, şamanların, rahiplerin ve kralların gizemci ve tehlikeli bir sihirli güç taşıdıklarına inanmasıdır. Toplum bu gizemli, tehlikeli ve sihirli gücün tıpkı elektrik akımı gibi, dokunma ile dokunana geçeceğine ve kendisine denk akımla korunmayan herkesi öldürüp yok edeceğine inanmaktadır.²⁴

Esasında devlet dışı toplum erkek egemenlikli gelişen üst toplumun gittikçe komünal ve kolektif toplumsallıktan saptıklarını ve bulaştıkları iktidarcılık ve sömürü hastalığının toplumsallık, maddi ve ideolojik kültür değerleri için öldürücü olduğunun farkındadır. Bu farkındalık devlet dışı toplumun direniş geliştirmesine itmiştir.

Tarihi açıdan başlatılan bu direniş meşru savunma karakterlidir. Yükselen erkek egemenlikli hanedanlık, kadını komünal ve kolektif yaşamın dışına itmekte, ailecilik denilen kör bir kuyuda hapsedmektedir. Kadın şahsında tüm maddi ve manevi kültür değerleri gasp edilmekte ve sömürülmektedir. Köylüler ve kadınlar şahsında tarihte ilk kez insanlar köleleştirilmiştir. Etnik kültürel toplumun tüm bileşenlerinin ortak ülkesi hanedanlıklarca işgal edilmektedir. Dini kültürel olgu, yükselen sınıfçılığın ideolojik aracı haline getirilerek içi boşaltılmaktadır. Toplumsal gelişim sekteye uğratılmış, toplumsal bütünlük parçalanmıştır. Baskı ve katliamlar gerçekleştirilmektedir.

Tüm bunlara karşı devlet dışı toplum da meşru savunma temelinde direnişe geçiyor ve bu direniş devletli toplumun ortaya çıktığı dönemleri de kapsayarak kesintisiz bir şekilde tarihten güncelliğe dek sürmüştür ve sürmektedir.

24 Freud, Sigmund; *Toten ve Tabu*; s. 64

Meşru savunmanın bu tarz gelişiminin tarihsel ve toplumsal önemi, evrensel çapta işgalciliğe, zora ve sömürüye karşı gelişmiş bir karakterde olmasıdır.

Toplumsal gelişiminin diyalektik ve evrimsel niteliği gereği devlet dışı toplumun meşru savunma direnişi, evrensel çapta gelişmiştir. İlk dönemlerde, hatta uzun süre, ulaşım ve iletişimin fazla gelişmemiş olması nedeniyle yerkürede yaşayan tüm devlet dışı toplumun ilişkileneceği önünde ciddi engeller olmuştur. Bu durum devlet dışı toplum direnişlerinin birbirlerinden haberdar olmalarını engellemiş ve direnişler arasındaki ilişkileri sınırlandırmıştır. Fakat bu somut maddi göstergeler devlet dışı toplumun evrensel karakterli direnişinin niteliğini değiştirmez. Evrensel karakterli direniş derken, bilinen anlamda ilişkileneceği, bir strateji etrafında örgütlenerek mücadele etme kastedilmemektedir. Bunun ötesinde, yerküre çapında yükselen sınıfa hanedanlıklara ve devletli toplumlara karşı bir direniş gerçekliği vardır. Meşru savunma direnişleri lokal veya yereldir. Her bölgenin ekonomik, sosyo-kültürel gelişmişlik düzeylerini bir direniş gerçekliği ortaya çıkarmaktadır. Bütün bunlar özgül ve yereldir. Ancak bütünlük içinde, ezen, ezilen, sömüren ve sömürülen toplumsal kesimlerin ilişki, çelişki ve çatışmalarına bakıldığında; her özgüllüğün bir genel-evrensellik anlamında ve yerelliğin de bir evrensel yönü vardır. Devlet dışı toplum ve meşru savunma açısından önemli olan ezen-ezilen, sömüren-sömürülen ilişkisinin ortaya çıkarttığı çelişki ve çatışma bütünselliğidir. Zaman ve mekan farkları bu bağlamda tali durumda kalmaktadır.

Zaman ve mekan farklarına göre özgüllükler ve yerellikler olsa da yerkürenin her tarafında kadının, gençliğin, komünal değerlere bağlı yaşlıların, etnik kültürel toplumun, köylülerin, dini kültürel toplumun ve kölelerin egemen hanedanlıklara, sınıflara ve devletli toplumlara karşı yürüttükleri mücadelede bir bütünlük oluşturmuşlardır. Diyalektik gelişim ve bütünlük gereği bu böyledir. Devlet dışı toplumun konumu evrensel çapta aynıdır; eziliyor ve sömürülüyor veya bu politikalara maruz kalıyor. Taciz ediliyor ve yaşamı tehdit altındadır. Bu konum, meşru savunmanın gerekçelerini de evrenselleştirmektedir. Toplumsal konum ve meşru savunma gerekçelerinin evrensel niteliklerinin bütünselliğinden, meşru savunma direnişinin evrenselliği somutluk kazanmaktadır.

1) Yükselen erkek egemenlikli hanedanlık, hiyerarşik toplum, sınıfsallık ve devletli toplum ilk darbeyi kadına vurduğu için devlet dışı toplum bileşenlerinden olan kadın, tarihin büyük direnişlerinden birini sergilemiştir. Tıpkı kadının yaşam dışına itilmesi gibi, kadının bu tarihsel direnişi ya görmezlikten gelinmiş ya da inkar edilmiştir.

Tarihi kadın direnişi iki karakterde ortaya çıkmıştır. Birincisi, erkek egemenlikli hanedanlıkların ve hiyerarşik toplumun ortaya çıktığı ve etkili olduğu dönemi kapsıyor. Bu dönemki direniş neolitik dönemin değerlerini savunmayı kapsamaktadır. Neolitik toplum kadın eksenli olduğu için kadının direnişteki rolü öncülük temelindedir. Tanrıça İnanna'nın Enki'ye, tanrıça Tiamat'ın Marduk'a karşı mücadeleleri bu öncülüğün somut ifadesi olarak mitolojik dille anlatılmıştır. Kadın tüm gücüyle direnişi örgütlüyor. Devlet dışı toplumun diğer bileşenleri, kadın öncülüğünde mücadele içinde yer almışlardır.

Tarihteki kadın direnişinin ikinci karakteri erkek egemenliğinin güçlenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Hanedanlıklar aileciliği kurumsallaştırmıştır. Şaman ve rahipler hiyerarşik toplumu sınıflı iktidarcı-devletçi toplum aşamasına taşımışlardır. Devletli toplumun ortaya çıkışıyla başlayan süreçten sonra kadının yaşamda tamamen geri plana düşmesiyle direnişteki öncülük konumunu da kaybediyor. Paralel bir şekilde devlet dışı toplum içinde de erkek egemenliğinin gelişmesi kadının geri plana itilmesi konumunu daha da derinleştirmiştir. Bu gelişmeler sonucu yaşamdaki öncülük konumunu yitiren kadın pratik direnişteki karakterini de yitiriyor.

Kadının pratik öncü direnişçiliğinden düşürülmesi kadını kendine özgül direnişe itiyor. Bu kültürel direniştir. Kadın devlet dışı toplum direnişçiliği içindeki komünal ve kolektif toplum değerlerin üreticisi, koruyucusu ve nesilden nesillere aktarıcısıdır.

Kadının toplumsal konumu geri plana itilmişliği ifade etse de, kadının içine girdiği kültürel direniş kesinlikle değersiz değildir. Kadın kültürel direniş ile komünal ve kolektif toplum değerlerine bağlı gelişen maddi ve manevi kültür değerlerinin korunmasını, üretilmesini ve savunulmasını üstlenmiştir.

Kadın büyük oranda erkek egemenlikli eve/aileye kapatılmış, ailecilik ve devletçilikle her yönüyle işgal edilmiş olsa da kadının buna cevabı kültürel direnişçilik olmuştur.

Kültür bir bütün olarak tüm maddi ve manevi değerleri kapsadığı için, esasında kadının kültürel direnişçiliği tüm yaşamın ve toplumsallığın savunulmasını ve yeniden yeniden üretilmesini ifade etmektedir. Belki savaş meydanlarında değildir. Fakat en büyük savaş toplumsallığı, maddi ve manevi kültür değerlerini üreterek, savunarak ve koruyarak vermektedir. Kadının bu kültürel direnişi olmasaydı toplumsallık bütünlüğü bu şekilde koruyamazdı. Komünal ve kolektif değerler nesillere aktarılmazdı. Maddi ve manevi kültür gerçekliğinden çok daha fazla yitirildi.

Açık ki kadının kültürel direnişçiliği savaş meydanlarındaki geçici zaferlerden daha çok etkiler bırakmış ve devlet dışı topluma çok şey katmıştır. Ayrıca savaşlar bir yerde tüketicidirler. Maddi ve manevi değerlerin en fazla tüketildiği alanların başında savaşlar gelmektedir. İnsan yaşamı başta olmak üzere insani olan her şeyi tüketiyor savaş.

Kadının kültürel direnişinde ortaya çıkan bu yaratıcılık ve üretkenlik kadının varoluşsal niteliğine bağlıdır. En kötü bir şekilde yaşamdan düşürülmüşse de, kendi kendini mutlaka yenileyerek yaşamı üretmektedir.

Bin defa da öldürülse, eğer kadından tek bir hücre kalmışsa o hücre varoluşsal doğasına göre toplumsal ve tarihsel organizmaları yaratacak/yaratmıştır.

Gerek tarihselliğin gerekse de toplumsallığın birer canlı organizma olarak kendilerini güncelliğe taşımış olmalarında kadının bu kültürel direnişçiliğinin etkisi; belirleyici olan faktörlerdendir.

M.S. 1500'lerden itibaren kadının özgürlük ve eşitlik arayışında giderek kadını tekrardan etkili öncülük konumuna yükselten de kadının kültürel direnişçiliğinden aldığı güçtür. Kadın özgürlük mücadelesi bu kültürel direniş kaynağından başlayarak arayışını daha da üst aşamalara taşımıştır.

2) Hiyerarşi ve sınıflaşmanın başlamasıyla birlikte önceleri hanelerin, şamanların, rahiplerin ve sonrasında ise devletli toplumun köle devşirme kaynağı olarak gördükleri gençlik ve köylüler de devlet dışı toplumun tarihsel direnişçiliği içinde yerlerini almışlardır.

Gençlik kolay kolay baskı ve otoriteye gelmeyen karakteriyle

daima umut ve arayışın dinamik gücü olmuştur. Köleliği kabul etmemiştir. Sistemin egemenlik baskılarını ve kısıtlamalarını en yakından yaşadığı için bunlara karşı daima tepki içinde olmuştur. Gençliğin var olanı aşma, yeniliklere açık olma karakteri en zor dönemlerin çıkış yolunu göstermiştir. Toplum çepeçevre sarılmışken bir yol bulmuştur mutlaka. Dinamizmi ve direnişçiliği ile devlet dışı toplumun umut, direnç ve ütopya taşıyıcı gücü olmuştur.

Köylü kesim neolitik devrimin dinamik güçlerindedir. Neolitik devrim köy devrimi olduğu için onu en fazla özümseyen toplumsal kesimlerden biri de köylü kesimidir. Bu özümseme sonucudur ki tarih boyunca köylü kesimi ortadan kaldırmak için yoğunca yok etme seferleri düzenlenmesine rağmen, kendisini güncelliğe taşımış ve temel bir toplumsal varlık olarak geleceğe de taşıyacaktır.

Yerleşik yaşama gelişle birlikte tarımcılık ve hayvancılık bakımından yaratılan temel toplumsal değerlerin halen toplum için vazgeçilmez temel olgular olduğu göz önünde bulundurulursa, köylü kesimin toplumsal konumu ve tarihi direniş içindeki yeri daha iyi anlaşılacaktır.

Köylü kesimi temel bir toplumsal kesim olarak toplumsallığın varoluş tarzını korumak için, toplumsallığın varoluş tarzına karşı saldırıda bulunanlara ve onu bozanlara karşı direnmiştir. Tarih boyunca bu varoluş tarzına bağlı kalmış ve bir an bile sırtını çevirmemiştir.

Öte yandan egemen hanedanlıklar, hiyerarşik ve devletçi toplumlar köylü kesimini köle kaynağı olarak kullanmışlar-kullanmak istemişler. Köylülükten kopmak, özgürlüğünü yitirip köle olmak anlamına gelmektedir. Egemen toplumsal kesimler köylülüğün bu konumunun farkında olduğu için, köylülüğü ortadan kaldırmanın tüm yollarını denemişlerdir. Bir toplumsal varoluş olarak köylülüğün dağıtılıp yok edilmesi -sudan çıkan balığa benzer şekilde- köylü devrimine bağlı yaşayan toplumlar varoluşlarının toplumsal kaynağını yitirecekleri için; egemenlere teslim olmak zorunda kalacaklardır. Ve köylü kesimi de bu gerçekliğin farkında olduğu için direnmiş ve teslim olmamıştır.

Bilindiği gibi egemenler tarih boyunca köylü kesimini barbar, vahşi vb. sıfatlarla küçümsemiştir. Tarihte köylü kesimi kadar aşağılanan, horlanan ve dışlanan diğer bir toplumsal kesim de kadın

olmuştur. Her iki toplumsal bileşen de neolitik devrimin dinamikleridir. Ve bu aşağılanmalara maruz kalmaları tesadüf değildir. Bu yönüyle esasında köylülüğün konumu ile kadının konumu birbirlerine benzerdir.

Özellikle devletli toplumun tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte sınıflı kentler köylülüğün bir alternatifi olarak da inşa edilmiştir. Sınıflı kentlerin şatafatlı yapıları köyü gözden düşürmek ve sınıflı kentleri çekim merkezi haline getirmek için inşa edilmiştir. Bağlantılı olarak kentler uygarlaşmanın göstergesi olarak ele alınırken; devletli toplumun ideolojik hegemonyası ile sınıflı kent ve devletli toplum dışı kalan toplumlar köylülük şahsında barbarizmin, yabaniğin, toplum olamayışın ve tarih dışılığın göstergesi olarak sunulmuştur. Bu ideolojik saldırılar tarihten güncelliğe, sistematik bir şekilde yürütülmüştür. Paralel olarak, köylülüğün aslında ortadan kaldırılması gerektiği yönünde meşru zemin hazırlanmıştır. Aslında köylülük lanetlenerek yok edilmek istenmiştir.

Köylü kesimin bu yok oluşa karşı direnişi destansıdır. Egemenler ne kadar yok etmek istemişse, köylü kesimi de o denli direnmiştir. Bu direnişin izlerini güncellikte de görmek mümkündür. Köylü kesimi sınıflı kentlere daima kuşku ile yaklaşır, sınıflı kentler şahsında egemenlerle arasındaki mesafeyi hep korumuştur. Köylü kesimi halen haklı olarak sınıflı kentleri insanlığın başına bela olan; ve olacak tüm kötülüklerin kaynağı olarak görmektedir. Devletli toplumun temel toplumsal mekanı ve kaynağı olan sınıflı kentlerin tüm evrene yaydığı kanserojen hastalıklara bakıldığında, köylü kesimin bu bakış açısına hak vermemek imkansızdır.

Tarihteki köylü isyanlarının sistemleri etkisiz kılma gücü, bu isyanları devlet dışı toplumun direniş tarihi içinde ele almayı gerektiren diğer bir faktördür. Hiçbir tarihsel değişim yoktur ki köylü kesimi temel dinamiklerinden biri olarak rol oynamamış olsun.

3) Kadının toplumsal öncülükten geri plana düşürülmesiyle, devlet dışı toplum direnişçiliğinde öne çıkan etnik kültürel toplum olmuştur. Etnik kültürel toplum da bütünlüğünü koruyamamıştır. Hanedanlıklar üst, egemen toplum olarak ayrışırken etnik kültürel toplum hem hanedanlıklara hem de hiyerarşik ve devletli toplumlara karşı direnişe geçmiştir.

Şüphesiz etnik kültürel toplum bu direnişte yalnız değildir. Tarihte zaman zaman devlet dışı toplum içinden bir bileşen öne çıkmış olsa da, esasında tüm bileşenlerin mücadelesi söz konusudur. Öne çıkan bir nevi diğer bileşenleri bünyesinde barındıran “çatı” işlevini görmüştür. Etnik kültürel toplum çoklu dil, kültür ve ortak ülke gibi müşterek değerleri temsil eden, dinamik olarak uzun süre devlet dışı toplum direnişçiliğinin taşıyıcı işlevini görmüş, bu rolün gereğini yapmıştır. Ve bu rolü oynarken kadınları, gençleri, köylülere ve -bir dönem de- dini kültürel toplumu “çatı” bünyesine almıştır. Konfederalist siyasal birlik bu bağlamda zaten ortak mücadeleyi gerekli kılmaktadır. Egemen hanedanlıklar, hiyerarşik ve devletli toplum doğal kaynakların sömürüsü, toprakların işgali, köle devşirmeciliği, dil ve kültür gibi değerlerin gaspı için seferler düzenlerken tüm devlet dışı toplumu hedeflemektedir. Devlet dışı toplum içinde tarihsel zamanın “çatı” işlevini yüklediği etnik kültürel toplum bünyesindeki demokratik birlikle karşı koymaktadır. Etnik kültürel toplum şahsında oluşan siyasal birlik ve direniş demokratik karakterlidir. Tarihteki devlet dışı toplumun demokrasi geleneğini de, bu süreç başlatmıştır. Öcalan demokrasi ile etnik kültürel toplum şahsında ortaya çıkan direniş arasındaki bağı işaret etmektedir. Ve devamla, “... o halde tarihte demokrasi nerede diye bir soruya verilecek karşılık, öncelikle etnisitenin devlete, uygarlığa karşı kendi komünal özelliklerini korumak ve özgür tutmak için sağladığı duruş ve direniştedir,”²⁵ demektedir.

Etnik kültürel toplum bu bütünselliğiyle tarihin tüm dönemlerinde meşru savunma direnişi içinde olmuştur. Gerek hanedanlıklar ve gerekse de devletler -devletli toplumlar- sözde etnisite adına ortaya çıkıp ırkçılık ve soyculukla etnik kültürel toplumu tümünden içlerinde eritmek ve yok etmek istemişlerse de bunu başaramamışlardır. Etnik kültürel toplum, devlet dışı toplum konumuyla daima kendisiyle hanedanlıklar ve devletçi toplumlar arasındaki mesafeyi korumuştur.

4) Devlet dışı toplumun tarihi direnişinde rol oynayan diğer bir bileşen de dini kültürel toplumdur. Dini kültürel toplum ani-

25 Öcalan, Abdullah; *Bir Halkı Savunmak*; s. 121

mizmden itibaren temel toplumsal dinamik olarak doğal toplum içinde varlığını sürdürmüştür. Tıpkı erkeğin kadına ve hanedanlıklar kuran şeflerin etnik kültürel topluma karşı içine girdikleri ihanet konumuna benzer bir şekilde, dini kültürel topluma karşı da, şamanlar ve rahipler hiyerarşik ve devletli toplum egemenliğine yükselerek, ihanetçi konuma düşmüşlerdir. Sınıflı ve iktidarcı toplumsallığın inşa edilmesinde rol oynamışlardır.

Hiyerarşik toplumun kuruluşunda rol oynayan şamanlar, o döneme dek doğal toplumda, toplumsallığın komünal ve kolektif zihniyet ve yaşamı için önemli işlevler gören dini kültürel olguyu tekellerine alarak egemenliklerinin bir aracı haline getirdiler. Dini kültürel toplum ile dini egemenlik çıkarları için kullanan üst toplum arasındaki mesafe de açılmış oldu böylece. Dini kültürel toplum komünal ve kolektif değerlere bağlı kalırken; şamanlar şahsında yükselen hiyerarşik toplum, dini dincilik temelinde kendi egemenlikleri için kullanan toplumsal kesim oldu. Dini kültürel toplum da devlet dışı toplumun siyasal birliği içinde ve ona bağlı olarak tarihi direniş içindeki yerini almıştır.

Şamanlar, dinciliği rahiplere devrederek başlattıkları sürecin devamlılığını sağlayarak dincilik ile devleti birleştirdiler. Din devletin ideolojik egemenlik aracı oldu. Sümerlerden güncelliğe dek iktidarcı-devletçi toplum özde dine inanmadıkları halde dini işgalciliğin ve sömürgeciliğin derinleştirilmesi için kullanmıştır.

Dini kültürel toplumun direnişi salt kaba anlamda bir inanç direnişi değildir. İnancın özünü koruma yönü olmakla birlikte, dini kültürel toplumun direnişi komünal ve kolektif değerlerin savunulması üzerinedir. Bu direnişin temelinde hiyerarşiye, iktidarcılık ve devletçiliğe karşı toplumsallığı savunmak vardır.

Bu niteliğinden ötürüdür ki, etnik kültürel toplumun zaman zaman gerilemesi sonucu, devlet dışı toplumun “çatı” rolünü dini kültürel toplum üstlenmiştir. Kadınlar, gençlik, köylüler, köleler ve etnik kültürel toplum bu çatı bünyesinde mücadele etmişlerdir. Peygamberlik hareketinin çıkışı ve batını hareketlerin direnişleri böylesi bir muhtevayı içermektedir.

Özce açıklamaya çalıştığımız devlet dışı toplumun bu tarihi, “...direnışler(i) olmasaydı kültür zenginliğini, çoğulluğunu kimler ayakta tu-

tabilirdi? Binlerce yıl bu direniş abideleri olmasaydı halk sanatlarını nasıl yaratabilirdik? Binlerce üretim araçlarını, sosyal kurumları, onuru, özgürlük tutkusunu, insan dayanışmasını nasıl sağlayabilirdik?”²⁶

Açık ki, eğer devlet dışı toplumun tarihi direnişleri olmasaydı, bunların hiçbiri olmayacaktı. Belki tarih ilerlemeye devam edecekti. Ancak güncellikte de varlığını koruyan devlet dışı toplumun değerleri; umutlar ve özgürlük ütopyası olmayacaktı. Çünkü güncellik tarihsel gerçekleşme ve gelişme üzerinde varlık bulur. Tarihsel gerçekleşme ve gelişim olmadan güncellik var olduğu gibi olamaz.

Devlet dışı toplum güncellikte belki dağınıktır. İstenilen biçimde bir örgütlülüğe sahip değildir. Ancak tarihine denk bir direniş içinde olduğu kesindir. Etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyo-kültürel toplum tarihi direniş birikimine ve komünal, kolektif değerlere bağlı kalarak umudun, özgürlüğün ve eşitliğin arayışçıları olarak yollarına devam etmektedirler.

Dini Kültürel Toplum

Gerek toplumsal gerçekleşmede toplumsal bütünlüğün bir bileşeni olarak ortaya çıkışı, gerekse de ezilen, sömürülen ve dışlanan konumu; bağlantılı olarak tarihi direnişi bakımından dini kültürel toplum devlet dışı toplumun bir bileşeni olarak varlık kazanmıştır. Tarihte bu konumunu sürdürdüğü gibi, güncellikte de devletli topluma ve onun resmi dinciliğine karşı sergilediği duruş ile bu konumunu korumaktadır.

Ancak bilinçli ve bilinçsiz bir şekilde geliştirilen anlayış ve yaklaşımlar sonucu dini kültürel toplumun bu gerçekliği tüm boyutlarıyla anlaşılmaktan ve görünmekten uzaktır. Dahası dini kültürel toplum sağırklar diyalogu içinde en karmaşık bir durumu yaşamaktadır.

Dini kültürel toplumun bu şekilde, kendi öz tanımından uzak, tanınmayacak halde olmasının temel iki nedeni vardır. Birincisi, dini kültürel toplumu resmileştirilmiş dincilikle ele alıp kuru bir dogmatizmle yaşaması veya ona bu biçimiyle yaklaşılmasıdır. İkin-

²⁶ *A.g.e.*; s. 122

cisi ise, kuru bir redcilikle dini kültürel olgunun toplumsal gerçekleşmedeki yönlerinin göz ardı edilmesiyle ele alınmasıdır. Bu iki yaklaşım, iki zıt kutup olarak el birliği içinde dini kültürel olguyu ve toplumu anlaşılabilir hale getirmişlerdir. Her ne kadar birincisi dini savunmak, ikincisi ise dini red etmek için bu yaklaşımları sergilemiş olsalar da, her iki yaklaşımın bulunduğu nokta; dini kültürel olguyu toplumsallıktan ayrı, sanki kendi başına dıştan yaratılıp dayatılmış gibi ele almasıdır.

Din denince ilk akla gelen tek tanrılı dinler ve toplumsallıklardır. Onlardan önce oluşmuş, hatta onlara temellik eden ilk zihniyet ve toplumsal formu olan inançsal ve kültürel gelişimde rol oynayan animizm, totemizm vb. dini kültürel olgular biçimsiz, yasadışı, kan bağı, ilkel olarak ele alınmıştır. On binlerce yıl temel inançsal ve temel değerler olarak doğal toplumlarda rol oynamamış, bu toplumların zihniyet, ahlak, politik olguların bir parçası olmamış gibi yok sayılmaktadırlar.

Şüphesiz kimi sosyologlar din-toplum ilişkisini kurmuşlardır. Fakat bu sosyologlar yukarıda açıklamaya çalıştığımız iki yanlış ve saptırıcı dogmatik ve reddedici anlayışların etkisinden kurtulamadıkları için, bilinen hegemonik tanımlamaların ötesine geçememişlerdir. Dogmatizmin ve devletli resmi dinciliğin etkisindeki din sosyolojisi kendi dininin ve tanrısının ezel ve ebediliğini topluma aşlamaya çalışırken; kaba, redçi din sosyolojisi de bir nevi modern din olan pozitivist propagandasını yaparak aslında dinin ne denli gereksiz, boş ve tarihin çöp sepetine atılması gerektiğini vaaz etmiştir. Her iki yaklaşımın külliyatından ortaya çıkan din sosyolojisi dar kısırlı döngünün ve basit partizancılığın ötesinde bir şey olmamıştır. Sonuçta, ortada olan iki tür hastalıklı sosyoloji anlayışıyla karşı karşıyadır toplum. Biri dogmatizmin, diğeri de pozitivist modern aydınlamacılığın hastalığıdır.

Yeni dini kültürel olgu ve toplumsallığın doğru tanımını engelleyen ve esasında dogmatik ve kaba redçiliğin dayandığı kaynağı temsil eden diğer bir faktör de dini sömürü, işgal ve iktidarcılık için kullanılan devletli toplumdur.

Devletli toplum sömürüsü egemenliğini inşa ederken, dini kültürel olgunun içini boşaltıp, kendi sınıfsal karakterine göre biçim-

leyerek; dini dincileştirerek sistem inşasının temel ideolojik gücü haline getirdi. Ve resmi dincilik dışında kalan devlet dışı toplumun komünal ve kolektif değerlerine bağlı tüm dini kültürel olguları dışladı. Her seferinde sapkınlık ve şeytanlıkla suçlayarak kendi resmi dinciliğinin yolunu açmıştır.

Bu bağlamda dini kültürel olgu ve toplumsallığının doğru tanımlanması için, “Dinsel ideolojinin çözümlenmesi halen en önemli entelektüel bir görev olarak ilgilenmeyi beklemektedir.”²⁷

a- Dini kültürel olguyu çözümlerken daima göz önünde bulundurulması gereken temel husus, dini kültürel olguyu genelde toplumsallıkla, daha özgül olarak da devlet dışı toplumun bileşenlerinden biri olan dini kültürel toplumla bağının kopartılmamasıdır.

Gerçek anlamda dinsel kültürel olgunun çözümlenip insanlığın tarihsel ve toplumsal gelişim doğrultusu ve aşamalarıyla birlikte ele alındığında ancak anlamlı bir tanımlanma yapılmış olur. Bu bağlamda dinsel kültürel olgu dışarıdan topluma dayatılmış bir olgu olarak değil; devlet dışı toplumun doğal toplumsal gerçekleşmesinin doğal varoluş tarzının bir dinamiği olarak ortaya çıkmıştır.

Bu ortaya çıkışın üç yönü vardır. Birincisi toplumsal zihniyeti ve bilinci oluşturan bilgi yönüdür. Hatta kimileri dini kültürel toplumun bu ilk bilinçlenmesini bilimin çıkışı olarak da değerlendirmektedir. Bu konuda Cemal Yıldırım; “Bilim, insanlığın ortak ürünüdür; kökleri ilkel toplumların yaşamlarına kadar uzanır;”²⁸ demektedir. İnsanlık hafızası bir bütündür. Ve dini kültürel toplumda ortaya çıkan hafızanın ilk halkası dini kültürel olgunun bilgisidir. Bu bilgi tarih boyunca yaşamış ve güncellikte de özü itibarıyla varlığını korumaktadır. İkincisi, dini kültürel toplum şahsında insanlığın ilk ahlaki ölçülerini ve ilkelerini oluşturma yönüdür. Devlet dışı toplumun doğal toplum dönemlerinden başlayarak insanlığın bireysel ve toplumsal kişilik ve kimlik kazanmasında ahlakın rolü oldukça belirleyici olmuştur. Dini kültürel toplumda gerçekleşen ahlak bu anlamıyla insanlığı ilerleten, maddi ve ideolojik kültür alanlarında onu var eden en temel dinamiktir... Üçüncüsü ise, kültürdür. Kültür tüm maddi ve manevi ol-

27 Öcalan, Abdullah; *Sümer Rahip Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru I*; s. 219

28 Yıldırım, Cemal; *Bilim Tarihi*; s. 13

guları kapsamaktadır. Dahası insana özgüdür. İnsanı evrendeki diğer canlı-cansız varlıklardan ayıran temel niteliklerden biridir. Ve bu niteliğin ilk inşası doğal toplumdaki dini kültürel toplumsal gerçeklikçe gerçekleştirilmiştir.

Bu üç yönden gelişip bir bütün oluşturan dini kültürel olgu, çıkışı itibariyle ve devlet dışı toplum konumuyla dogmatik, gerici ve insanlığın yaşamını ipotek altında tutan bir niteliğe sahip değildir. Tersine komünal ve kolektif nitelikleriyle insanlığa çok zor süreçleri aştırmış ve toplumsal kişilik ve kimlik kazandırarak ilerletmiştir.

Devlet dışı toplum bileşeni olarak dini kültürel toplum kavramlaştırması ve tanımlaması bu bütünlük sonucu ortaya çıkmıştır.

Genel dini kültürel olguyu ve gerekse de bağlantılı olarak dini kültürel toplumu, özellikle Mısır ve Sümer rahiplerinin bir icadı olarak bilinen Tanrı/Allah fikriyatı üzerinden tanımlamak; dini kültürel olgunun ve dini kültürel toplumun toplumsal gerçeklemedeki nitelikleri ve bütünselliğinin göz ardı edilmesi anlamına gelecektir. Tanrı/Allah fikriyatının bilinen biçimlerini dini kültürel toplumun önüne veya üstüne koymak, dini kültürel toplumu tüm nitelikleriyle dogmatizmin ve statikliğinin kalıplarına hapsetmek anlamına gelecektir.

Temel gerçekleşme niteliğine bakıldığında, dini kültürel toplumun gerçekleşmesinde Tanrı/Allah fikriyatı yoktur. Animizm ve totemizm bu yönleriyle yeterince fikir vermektedir. Açık ki ne animizmde ne de totemizmde Tanrı/Allah fikriyatı yoktur. Animizm ve totemizmde var olan dini kültürel olgu nitelikleri böylesi bir varlığı barındırmamaktadır. Tanrı/Allah fikriyatı hiyerarşik toplumdan sonra gelişen devletli toplumca geliştirilmiştir. Ve ifade edildiği gibi Sümer ve Mısır rahipleri bu icadın mucitleridirler.

Dolayısıyla dini kültürel olgu, Tanrı veya Allah'ın fikriyatı ve onun aracılarının özel çabası sonucu değil, toplumsal gerçeklemede insanlığın zihniyet, ahlaki ve sosyo-kültürel niteliklerinin bir dinamiği olarak ortaya çıkmıştır. Ve devlet dışı toplumun bileşenlerinden olan dini kültürel toplumu komünal ve kolektif değerler etrafında birleştiren, bir arada tutan ve sürekliliğini sağlayan toplumsal dinamiktir. Dini kültürel toplumun -animist ve totemist biçimler altında-törenleri, sembolleri, fikriyatı, inancı, ritüelleri, kutsallıkları... bir

bütün olarak teorisi ve pratiği, maddi ve manevi yaşamın toplumsal gerçekleşmesiyle sıkı sıkıya bağlı olarak anlam bulmuştur.

İlk çıkışı itibariyle Tanrı/Allah fikriyatının ve varlığının dini kültürel toplumda var olduğunu iddia eden ve bunu genel bir doğru olarak kabul ettiren yaklaşım, maddeci pozitivism ve kaba materyalizmdir. Bu akım Tanrı/Allah fikriyatını ve varlığını da korkuyla izah etmektedir. Bu akıma göre doğal toplumlar evrendeki yalnızlıklarından ve eko-sistemin yarattığı zor koşullardan kurtulmak ve korunmak için Tanrı/Allah fikriyatını yaratmışlardır. Bu akıma bağlı gelişen modern psikoloji de animist ve totemist dini olguların ortaya çıkışını, evlilik ve cinsel tabu eksenli açıklamıştır. Pozitivist maddeci bilimciliğin ve kaba materyalizmin karşıt/zıt kutbunda yer alan idealizm ise, Tanrı/Allah fikriyatını ve varlığını her şeyi yaratan evren ve toplum üstü bir güç olarak tanımlamaktadır.

Bu akımlar dini kültürel olguyu toplumsal gerçekleşmenin temel dinamiklerinden biri olarak ele almadıkları için, ne dini kültürel toplumu nitelikleriyle gerçekçi bir şekilde çözümlemektedirler ne de Tanrı/Allah fikriyatını ve varlığının ortaya çıkışının toplumsal zeminini doğru esaslar üzerinden tanıma kavuşturamaktadırlar. Dolayısıyla devlet dışı toplumun bileşenlerinden olan dini kültürel toplumun özünü anlamaktan uzaklar.

Dini kültürel olgunun ille bir nedeni olacaksa bu neden korku, evlilik tabuları ve benzeri nedenler değil, devlet dışı toplumun ilk gerçekleşme hali olan animist ve totemist toplumların toplumsal gelişmelerinin gereksinimlerinde aramak gerekmektedir.

Animizm insanlığın ilk hafızası ve toplumsallığını gerçekleştiren ilk dini kültürel olgudur. Tüm doğayı ve toplumsallığı aynı bütünlük içinde ele alır; bütünlüğünün korunması için ahlaki ilkeleri gerçekleştirir.

Totemizmde de benzer bir durum vardır. Freud gibi düşünürlerin yorumladıkları gibi totemizm cinsel tabu değildir. Totemizm toplumu tüm kötülüklerden korumanın ve tehlikelere düşmesini engellemenin; dini kültürel toplumun bir formu olarak ortaya çıkmıştır. Totemci toplumlara göre totemizm iyilik ve doğruluğun yapıcısıdır. Dini kültürel toplumun bilinç, ahlaki ve kültürel birikimleri sonucu oluşmuş deneysimsel kılavuzdur. İyiliğin ve doğruluğun yolunu göstermektedir.

Devlet dışı toplumun ilk gerçekleşme formlarından olan dini

kültürel toplum içinde yeterli olan animist ve totemist değerler, kutsallıklar, törenler ve ahlaki ilkeler işlevseldir. Toplumun temel değerlerine bağlı olarak yeniden yeniden üretilmesine hizmet etmektedir. Anlamsız ve boş olgular değildir. Bilinen anlamda kaba tapınmayı da içermektedir. Şüphesiz dini kültürel olgulara karşı bir saygı vardır. Ancak bu saygı kaba tapınmayla değil, toplumsal işlevler sonucu gelişmiştir. Toplumsallığın sürekliliği için işlevsel olan, toplumu bir arada tutan ve temel yaşam ilkelerini oluşturan olgulara karşı saygılı davranılmaktadır.

Dolayısıyla tüm bu bağlamlarıyla devlet dışı toplum açısından, “Toplumun dini hem gelenek ve ahlak olarak geçmiş hafızayı, hem de gelecek umudu ve hayali içermesi nedeniyle temel ütopyayı birlikte temsil etmekte, bu nedenle en temel toplumsal kurum olarak başlangıcından beri önemli bir yer tutmaktadır. Din ve toplum arasında böylesine hayati diyalektik bir bağ söz konusudur. Temel sosyolojik anlamı böyledir.”²⁹

Şamanlarla başlayıp rahiplerle devam eden süreç bu “hayati bağ”ın kopartılma sürecidir. Özellikle rahipler Tanrı/Allah fikriyatını ve varlığını mitolojilerle yaratacak devletli topluma uygun bir şekilde resmi dinciliği geliştirdiler.

Bu süreçle birlikte din artık devlet dışı toplumun işlevsel bilgisi, ahlaki ilkeleri ve kültürel değerleri olmak yanında, bu değerlerden sapma sonucu geliştirilen devletli toplumun ideolojik bir aracı halinde de rol oynamıştır. Tanrı/Allah fikriyatı ve varlığı da rahiplerin egemenlerini meşrulaştırma aracı olarak ortaya çıkmıştır. Rahipler kendilerini Tanrı’nın/Allah’ın yeryüzündeki temsilcileri olarak ifadelendirdiler. Bu anlamdaki Tanrı/Allah’ın fikriyatı ve varlığı ile devletli toplum arasında sıkı bağ vardır. Tanrı’nın/Allah’ın fikriyatı ve varlığı devletli toplumun toplumsallığı ile iç içe geçerek tarih sahnesine çıkmıştır.

Ancak bu çıkıştan sonra, devlet dışı toplum olarak kalma konumunu sürdüren dini kültürel toplum resmi dinciliği kabul etmeyerek, ona karşı direnerek, dini kültürel değerlerini savundu, ona bağlı kaldı.

Devlet dışı toplumun bu dönemki mücadelesi doğal dönemden farklı nitelikler kazandı. Bu niteliklerin en temel ayırt edici özelliği peygamber karakterli olmasıdır.

b- Peygamberlik her ne kadar tek tanrılı dinlerle özdeşleştirilmiş ve onlara mal edilmiş olsa da, esasında devletli toplumun ortaya çıkışından sonra, dini kültürel topluma, dolayısıyla devlet dışı topluma bağlı olarak gelişen bir tarihi ve toplumsal gelenektir. Hem devlet dışı toplumun tarihsel ve toplumsal gerçekliğindeki yaygınlığı nedeniyle, hem de yine devlet dışı toplumu temsil eden Zerdüştlük ve Budizm’de de görüldüğü gibi, peygamberlik hareketi salt tek tanrılı dinlere özgü değildir. Tarihteki peygamberlik hareketini bu temel doğrultu ekseninde ele almak ve anlamak gerekmektedir.

Batı merkezli oryantalist tarih ve özellikle din sosyolojisinin diğer tüm konularda olduğu gibi, peygamberlik hareketini de olumsuz ve lanetlenmesi gereken bir olgu olarak değerlendirmesi anlaşılmasını zorlaştırmıştır.

Bu oryantalist yaklaşımın diğer ucunda yer alan dinci ideolizm de peygamberlik hareketini soyut vahiye bağlaması, kuru bir anlatımın doğurmasını geliştirmiştir ki, en azından oryantalizm kadar peygamberlik hareketini gerçekliğinden uzaklaştırmıştır. Bu hususta kendilerine ilerici ve devrimci diyen kesimlerin de payları vardır. Ortadoğulu bu kesimler, Avrupa’nın pozitivist aydınlanmacılığının ideolojik hegemonyasının etkisinde kalarak devlet dışı toplum gerçekliğine ve değerlerine sırtlarını çevirerek tersinden oryantalizme düşmüşlerdir.

Peygamberlik hareketini salt dincilik ekseninde ele almak hem gerçekliğini ifade etmemektedir, hem de devlet dışı toplum konumunu yok saymak ve anlamını daraltmak anlamına gelmektedir.

Peygamberler devlet dışı toplumun dini kültürel toplum bileşeni içinden çıkmış ve devlet dışı toplumun özgürlük, eşitlik ve demokrasi arayışına cevap olmak istemişlerdir. Peygamberliğin sözcük anlamının “haberci”, “önder”, “yol gösteren” vb. olması da bu gerçekliği ifade etmektedir.

Devletli toplumun krallarının sıfatı olan Nemrut’lara ve Firavun’lara karşı, peygamberler etnik kültürel ve dini kültürel toplumun, kadınların, gençlerin, kölelerin, köylülerin ve zanaatçıların; yeni dönemlerin ezilen, sömürülen ve dışlananların vicdani, ahlaki ve politik sesi olmuşlardır. Esasında peygamberler de vicdanlara seslenmekte-

dir. Ve devlet dışı toplumun vicdanını ayaklandırdığı oranda kendileri topluma kabul ettirmiş ve peygamberlik vasfını kazanmışlardır. Görevleri, bu doğrultuda uyarmak, yol göstermek ve geleceğin umudundan ve ütopyasından haber vermektir. Bu anlamda, peygamberlik, devlet dışı toplumun kolektif önder gücü olarak ortaya çıkmıştır.

Tarihsel anlatılar, tarihte peygamberlik iddiası ile ortaya çıkmış ama peygamberlik vasfını alamamış birçok kişilikten bahsetmektedir. Her ortaya çıkan peygamber olamıyor. Devlet dışı ve dini kültürel toplumun temel değerlerine bağlı kalındığı oranda toplum kolektif gücü ile onları peygamber olarak benimsemiştir.

Özellikle tek tanrılı dönemle birlikte kendi içinde paradokslar taşısa da ve her peygamberin temsil ettiği toplumsal gerçeklik farklı olsa da, peygamberlik hareketi diye niteleyebileceğimiz; her yönüyle yeni bir toplumsal maddi ve ideolojik kültür döneminin başladığı kesindir. Peygamberler bu yeni dönemin komünal ve kolektif kurucu öncülerini temsil etmektedir.

Her peygambersel çıkış, devlet dışı toplumun ideolojik niteliklerini yansıtır. “İdeolojilerin korucuları, insanlara yaşama nedeni ve yerine getirecekleri kişisel ve toplumsal görevleri verirler.”³⁰ Bu anlamda toplumu vicdani, ahlaki ve politik olarak seferber ettikleri oranda yeni toplumsallığın korucu gücü olurlar.

Devlet dışı olma konumları ile peygamberlerin böylesi bir inşa rolünü oynadıkları açıktır. Bu rollerinden ötürü Max Weber peygamberleri “model” (Buda ve onun gibi olanlar) ve “misyoner” (Zerdüşt ve tek tanrılı dinleri temsil edenler) peygamberler olarak tanımlamaktadır.

Peygamberlerin tarih sahnesine çıkış zamanını Sümerler şahsında ortaya çıkan devletli toplumla başlatmak mümkündür. Dönemin mitolojilerindeki cennet tasavvuru Habil-Kabil mücadelesi, Nuh’un gemisi gibi olgular, devlet dışı toplum ile devletli toplum arasındaki mücadele sonucu ortaya çıkmıştır. Ondan sonraki süreçlerin peşi sıra neredeyse her dönemde bir peygamberlik çıkışına rastlanmaktadır.

Peygamberlik hareketinin çıkış mekanı da özelde Mezopotamya, genelde Ortadoğu’dur. Bu tesadüfi bir durum değildir. İlk devletli toplumun tarih sahnesine çıkışının mekanı Ortadoğu ol-

duğuna göre, devlet dışı toplumun buna karşı bir cevabı olacaktır mutlaka. Ve bu cevap devlet dışı toplumun bileşeni olan dini kültürel toplum formu içinden peygamberce verilmiştir.

Peygamberlik hareketi öncülüğünde gelişen süreç, m.ö. 1800-1700'lerden itibaren, devlet dışı toplumun "çatı" işlevini de görecektir. Devletli toplum karşısında etnik kültürel toplumun yıpranmış olması ve geri plana düşmesi sonucu devlet dışı toplumun diğer bileşeni olan dini kültürel toplum ön plana çıkmıştır.

Bu süreç aynı zamanda Hz. İbrahim şahsında tek tanrılı dinlerin tarih sahnesine çıkış dönemidir de.

Hz. İbrahim ile başlayan tek tanrılı dönem bir yönüyle devlet dışı toplum içindeyken; diğer yönüyle de, bu dönemden önceki dini kültürel toplumu temsil eden peygamberlik geleneğinden farklı bir karakter edinerek gelişmiştir. Bu husus tek tanrılı dinlerin temel paradoksal durumu, ikili karakteri ve bir yerden sonra krizli halini ortaya çıkarıyor. Bu karakteristik özellik tek tanrılı peygamberlik hareketini dini kültürel toplumun peygamberlik geleneğinden kopartmasa da, çok önemli bir ayrışma noktasına taşımıştır.

Hz. İbrahim devletli toplumun putçuluğuna karşı gelirken, ideolojik, politik, vicdani ve ahlaki bir yaklaşım içindedir. Ve sömüren, ezen ve zulüm eden sisteme karşı gelmektedir. Bu anlamıyla etnik kültürel toplumun, dini kültürel toplumun ve sosyo-kültürel toplumun desteğini almaktadır. Bir bütün olarak devlet dışı toplum için umut ve kurtuluş kapısı olmuştur. Hz. İbrahim hareketi böylesi bir toplumsal zemine dayalı gelişmiştir. Bu zeminde devletli topluma karşı tarihi toplumsal muhalefetin odağı haline gelmiştir. Ve bu muhalifliğin en temel niteliklerinden biri de Hz. Muhammed'e dek kesintisiz bir sürekliliğe sahip oluşudur.

Hz. Musa'nın Firavun'a karşı başlattığı isyan; Hz. İsa'nın devletleşen Yahudi üst toplumu ve Roma'ya karşı tetiklediği vicdan hareketi; Hz. Muhammed'in Mekke'nin üst toplumuna karşı geliştirdiği mücadele, birbirlerinin devamı niteliğindeki aynı karakteristik öze sahip hareketlerdir. Bu aynı geleneği temsil eden peygamberlere İbrahimi hareket denmesinin nedeni de bu ortak özelliklerinden ileri gelmektedir.

İbrahimi hareketle başlayan dini kültürel hareketin kendilerin-

den önceki dini kültürel toplumdaki temel nitel farklarından biri tek tanrılı fikriyatı ve varoluşu; buna bağlı olarak bu ekseninde yeni toplumsal değerleri ve kültürüyle birlikte ortaya çıkartmış olmasıdır. Bu bağlamda İbrahimi hareket salt devletli topluma karşı mücadeleye eden ve değişime uğratan bir hareket olmakla kalmamış, aynı zamanda tek tanrılı din ekseninde dini kültürel toplumu da değişime uğratmıştır.

İbrahimi hareket bu değişimi gerçekleştirirken, Sümer ve Mısır rahiplerinin geliştirdikleri tanrı bilimi ve mitolojileri ve devlet eksenli toplumsal kurumlaşmalarından esinlenmiştir. İbrahimi hareket için asıl ikili ve paradoksal karakter bu noktada ortaya çıkmıştır. Bir taraftan devlet dışı toplumun ezilen, sömürülen ve dışlanan konumuna karşı çıkmaktadır fakat öte yandan ezen, sömüren ve dışlayan devletli toplumun devlet eksenini esas almaktadır. İbrahimi hareketin gerek ideolojik motifleri gerekse de politik hedefleri Sümer ve Mısır devletli toplumun mitolojik ve kurumsal gerçekliklerinden bolca izler taşımaktadır. Şüphesiz bu durumun İbrahimi hareketi temsil eden peygamberlerin sınıfsal konumlarıyla bağlantısı vardır. Öne çıkan tüm peygamberlerin orta sınıftan oluşları ve egemen devletli toplum ile iç içe oluşları bu karakteristik niteliği ortaya çıkartmıştır.

Toplumsallığa bağlı olmayan toptancı, redçi ve dogmatik yaklaşımlar İbrahimi hareketin bu ikili, paradokslu yönünün üzerinden atlamışlardır. Toplumsal gerçeklikten uzak bu iki yanılı yaklaşımın etkisinde kalmayıp İbrahimi hareketin toplumsal işlevi bakımından devlet dışı toplum veya dini kültürel toplumcu yönü ile; devletçi-iktidarcı paradoksal yönleri ayrıştırmak ve doğru temelde tanımlamak gerekmektedir.

Bu paradoks doğru temelde ayrıştırılarak tanımlanmadığında, alışlageldiği gibi iki temel yanılsıza düşülmekten kurtulamayacaktır. Ya toptan redçilikle İbrahimi hareketin tarihsel ve toplumsal rolü inkar edilecektir ki, bu anlamıyla devlet dışı dini kültürel toplum yönü de inkar edilmiş olur; ya da dogmatik yaklaşım ile dincilik öne çıkartılarak gerçek dini kültürel toplummuş gibi sunulur ki, yine dini kültürel toplum gerçekliği dışlanmış ve devletçi-iktidarcı dinciliğe mahkum edilmiş olur.

Her ne kadar İbrahimi hareketin paradoksal ve ikili yapısı iç içe geçmiş gibi görünse de, esasında devletli toplum kesim ile devlet dışı dini kültürel toplum kesim, toplumsal konumlanmaları ile ayrılmış durumdadır. Bu bağlamda paradoksal, ikili yapı halleri toplumsal konumlanmalar ve paratikleşmeler düzeyinde tanımlanabilir.

İbrahimi harekette “üst tabakada yansımaları bulan birinci eğilim (paradoksun bir yönü); daha ilk dönemlerinde Nemrut ve Firavun iktidar gerçekliğini yeni bir ideolojik örtü altında (bizzat tanrı olmak yerine tanrı elçiliği, gölgesi, vekilliği olarak) sürdürmeyi esas alan kesim olarak (tıpkı sosyal demokratların sağ kesimi gibi) yerel krallık ve beylikler oluşturma peşindedir.”³¹

İbrahimi hareketteki bu paradoksal eğilim Yahudilik’te Samuel ile başlayan krallıklarda; Hristiyanlık’ta ise Roma imparatorluğunun resmi dini haline getirildikten sonra; İslam’da ilkin Medine kent devletinin kuruluşu ile (Hz.Muhammed henüz yaşıyorken) sonrasında ise dalga dalga genişleyip Emevi, Abbasi ve Osmanlı hanedanlıkları /imparatorlukları ile devam eden süreçlerde devletleşerek Sümer ve Mısır devletli toplumun takipçileri olmuştur. Ve güncellikte de aynı geleneği temsil etmektedir.

“İkinci eğilim (paradoksun dini kültürel toplum yönü) daha yoksul ve radikal kesimin anti-uygarlık eğilimidir. Uygarlaşmanın (devletli-iktidarcı uygarlığın) durumlarını daha da ağırlaştırdıklarının farkındalar.”³² Köylüler, kadınlar, gençler, etnik kültürel toplum, köleler ve dini kültürel toplum bu eğilimleriyle devletleşen üst kesimden farklı olarak devlet dışı konumlarını sürdürmüşlerdir.

Bu paradokslar ve ikili karakterli İbrahimi hareket daha özgül olarak değerlendirmeyi gerektirmektedir. Devlet dışı toplum konumu bakımından ele alındığında çıkışı itibariyle hem devletli topluma karşı olduğu hem de devlet dışı toplum bileşenlerinden oluştuğu için tümünden devletçi-iktidarcı olarak değerlendirilemez. Devlet dışı dini kültürel toplumun ve direniş tarihinin önemli halkalarından birini temsil etmektedir. Çünkü çıkışları itibariyle İbrahimi hareketlerin ana gövdesini oluşturan toplumsal kesim devlet dışı toplumdur. İbrahimi hareketin mücadele ve toplumsal dina-

31 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygurluk Çözümü III*; s. 161

32 *A.g.e.*; s. 162

mikleri göçebelerden, köylülerden, sınıflı kentlerdeki kölelerden, kadınlardan; etnik kültürel toplumdan dışlananlardan, gençlik ve dini kültürel toplumdan oluşmaktadır. İbrahimi hareketin devrimsel gelişmelerine damga vuran bu dinamiklerdir.

Bu dinamiklerin mücadele gerçekliği sonucu İbrahimi hareket, “peygamberlik kurumunun tarihsel rolünün arkaik köleci sistemin yumuşatılmasında belirleyici olduğuna kuşku yoktur. (...) Tarihin tanıdığı en büyük ve en uzun süreli üç imparatorluğun (Sümer-Asur, Mısır, Roma) aşılmasında tek tanrılı dinler adına yürütülen mücadele temel rol oynamıştır.”³³

Ancak devlet dışı toplumun aynı dinamikleri İbrahimi hareketin devletleşip yozlaştığını gördüğü anda, toplumsal konumuna bağlı olarak Bâtini hareketler adı altında devletleşen sömürücü, ezen ve dışlayan dinciliğe karşı mücadele etmeye başlamıştır. Tıpkı kadının egemenleşen ataerkilliğe, gençlerin jerontokraziye, köylülerin sınıflı kentlere, kölelerin efendilere ve etnik kültürel toplumun hanedanlığa karşı çıkışı; tüm bu dinamikler dini kültürel toplumla birlikte devletçi-iktidarcı dinci sınıfa karşı mücadele etmişlerdir.

b-i) Peygamberler hareketinin kaba anlamda dinci ve dogmatik bir akım olarak değerlendirilemeyeceğinin diğer bir örneği Zerdüşti harekettir. Zerdüşti hareket arayışçılığı ve direnişçiliği ile öğretisinde oluşturduğu temel bilinç, ahlak ve kültür ile sınıfçı kentçiğin ifadesi olan merkezi uygarlığa karşı devlet dışı toplumun en kapsamlı çıkışını ifade etmektedir.

Zerdüşti hareket Zerdüşt adlarıyla anılan peygamberler serisinin peş peşe aynı geleneği sürdürmeleri sonucu oluşmuştur. Tek bir kişi ile başlayıp biten bir hareket değildir. Tarih kitaplarında Zerdüşt’ün beş yüz yıl gibi bir zaman diliminde yaşadığı ifade edilir. Burada söz konusu olan sürede tek bir kişinin değil Zerdüşti hareketin peş peşe gelen peygamberlerin yaşadığıdır.

İlk Zerdüşt m.ö. 1000’li yıllarda ortaya çıkmış, peygamber ve filozof nitelikleriyle Zerdüşti öğretinin ve hareketin temellerini atmıştır.

Zerdüşt öğretisini ve hareketini geliştirirken esin ve ilham kaynağı devlet dışı toplumun komünal ve kolektif değerleri ve toplumsallığıdır. Bu anlamıyla bu değerlerden yeni bir sentez oluşturduğu

açıktır. Zerdüştlüğün tarihte önemli bir yerde konumlanmasını sağlayan, söz konusu sentez sonucu oluştuğu özgüllüktür.

Zerdüştlük kaba anlamda salt bir direniş hareketi değildir. Zerdüştlük öğretisinin muhtevası incelendiğinde devlet dışı toplumu yeni bir bilinç (felsefe), ahlak ve kültürel değerlerle ileriye taşımak istediği görülmektedir. Devlet dışı toplumun salt savunmacı bir direnişle hem devletli toplum karşısında başarılı olamayacağını hem de kendisini daha güçlü bir zeminde geleceğe taşıramayacağını fark etmiş gibidir. Buradan ötürüdür ki, ideolojik kültür üzerinde de yoğunlaşmıştır.

Zerdüştlüğün çıkış mekânı Mezopotamya'dır. Köleci devletli topluma karşı tarihin en önemli bilinç, ahlak ve kültür hareketlerinden birinin çıkış zemini olarak Mezopotamya'da olması dikkate değerdir. İlk komünal ve kolektif değerlerin toplumsallaştığı, tarımcılık ve hayvancılığın geliştiği mekan Mezopotamya olduğu için bu çıkış değerlidir.

Zerdüşt öğretisinin temelinde bu anlamda yeni sentezle öze dönüş vardır. Toplumu tekrardan doğal toplum döneminde yaşatmak anlamında değil tabii. Köleciliğe karşı tarımcılık ve hayvancılığı önemsemesi, sınıflı kent uygarlığına karşı köy yaşamını ve eko-sistemle optimalist bir yaşamı esas alması; devlet dışı toplumun öz değerlerine bağlı yeni bir toplumsallık inşa etmek istediğini göstermektedir. Bu anlamıyla devletçiliği, iktidarcılığı sömürücülüğü ve her türlü köleciliği reddetmektedir.

Zerdüştlükteki tanrı/allah fikriyatı ve var oluşunun nitelikleri de devlet dışı toplumun niteliklerine bağlı gelişmiştir. Tek tanrılı İbrahimi hareketlerde olduğu gibi Sümer ve Mısır devletli toplumların tanrı/allah fikriyatı ve mitolojilerinden alınma değildir. Zerdüştü tanrı/allah fikriyatı vahiye dayalı niteliklerde taşısada toplumsallıkla bağları çok güçlüdür. Hatta Zerdüşt filozofluk yönünün gereği olarak toplumsallıktan hareketle tanrı/allah fikriyatını oluşturmuştur.

Zerdüştlüğün öğretisi düalisttir. Bağlı olarak tanrı/allah fikriyatı da toplumsal konumlara göre düalisttir. Devletli toplumun çöküşü ile ortaya çıkan ve tüm kötülükleri temsil eden Angra Mainyu (Ahriman) tanrısı ile; devlet dışı toplumun komünallik ve kolektif top-

lumsallığını temsil eden Ahura Mazda tanrısı vardır. Devlet dışı toplum ile devletli toplum arasındaki mücadele ve niteliklerin tümü onları temsil eden tanrılarda da mevcuttur. Zerdüştlük öğretisinin bütünlüklü formasyonu bu bağlamda iyiliğin, doğruluğun ve aydınlığın tanrısı -devlet dışı toplum- Ahura Mazda ile; kötülüğün, yalanın ve karanlığın tanrısı -devletli toplum- Ahriman arasındaki mücadele, amaç ve temsil ettikleri değerlerin ve toplumsallığın tanımlanmasını kapsamaktadır.

“... öğretiye göre (...) Ahura Mazda yaşamın efendisi, zeka, ışık ve doğru düzenin yaratıcısıdır, sonra onun karşıtı Angra Mainyu (Ahriman), yalan cini, dünya yaratılırken her parçasına kendi varlığından katarak onu bozmuştur. (...) Zamanın sonunda yalan cininin işi bitirilecektir. Yalnız gerçek kalacaktır.”³⁴

Zerdüştlük öğretisindeki bu nitelik, gerek sömüren, ezen ve dışlayan devletli topluma karşı yürütülecek mücadeleyi ve gerekse de inşa edilecek yeni toplumsallığın temel ilkelerini, ilişkilerini ve yaşamını; ahlaki ve vicdani bir maddi ve manevi kültür bütünlüğüne dayandırmak istemesinden ileri gelmektedir. Zerdüştüğün tarihteki büyük ahlaki hareketler içinde yer almasını sağlayan da bu nitelikleridir.

“Bu köktenci yeni öğretinin ilk yeniliği, nihai doğanın ve insanın ve dünyanın kaderinin saf ahlaksal (etik) terimlerle ifade edilmesindedir.”³⁵

Zerdüştü öğretisi ve toplumsallığının ahlaki ilkeleri esas alması iki yönüyle önemlidir. Birincisi, devlet dışı toplumun komünal ve kolektif değerlerinin ahlakiliğine bağlı öğretisini gerçekleştirmesidir. İkincisi ise, Zerdüşt devleti toplumun esasında bu ahlaki toplumun gerçekleşen sapma sonucu oluştuğunu ve geliştirdiği iktidarcı işleyiş ve kurallarıyla yaşamın, toplumsallığın ve ekosistemin ahlaki doğasını bozduğunun farkındadır. Dolayısıyla ahlaki öğretisiyle devlet dışı toplumun vicdanına seslenerek yeni toplumsallığı komünal ve kolektif ahlakiliğin ilkeleriyle inşa etmek istemektedir.

Zerdüşt bu inşanın ancak devlet dışı toplumun üçlü eyleyişleriyle gerçekleşebileceğine inanmaktadır. Bu üçlü eyleyiş doğru akıl, doğru düşünce ve doğru eylemdir. Bireylerden boşaltılarak tüm toplumda bu üçlü eyleyişe hâkim kılma çabasındadır.

Bu üçlü eyleyişin bütünselliğinden oluşan yaşamı idame ettirme

34 Campbell, Joseph; *Batı Mitolojisi*; s.164

35 *A.g.e.*; s. 163

ve yürütme gücüne “mükemmel yönetim” demektedir. “Mükemmel yönetim”in perspektif dayanağı ise özgür düşünce ve özgür insandır. Zerdüşt bu anlamda üçlü eyleyişiyle nasıl yaşanılacağına ve nasıl özgür olunacağına yolunu göstermiştir.

Zerdüştlüğün özgür düşünce ve özgür insan yaklaşımı, doğu-batı arasındaki kıyaslamalardaki bir yanılığını da göstermektedir. O yanılığın şudur; genel yaklaşımlar ve kıyaslamalar doğu kökenli öğreti ve toplumsallığında bireye yer verilmediği yönündedir. Oysa Zerdüştü öğretisi ve toplumsallıkta şu ilke geçerlidir; “Kimse, sürüdeki gibi, yol ve emir dinlemek zorunda değildir. Ama akılla insan gibi davranabilir.”³⁶

Bu ilke özgür bireye işaret eder ve “kendi iyiliğini başkasının iyiliği yapan kimse iyidir” ilkesi de birey ile toplumsallık arasındaki etkileşimi ve yaratıcı dengeyi gösterir ve bu denge devlet dışı toplumun toplumsallık ve bireysellik niteliklerinin karşılıklı dayanışma, komünal ve kolektif muhtevasının Zerdüştlükteki somut ifadesi olmaktadır.

Zerdüştlük genel anlamda insanın insanı ezmesine karşı ahlaki ve politik bir duruş sergilediği gibi, erkeğin kadına ve insanın doğaya egemen olup sömürmesine de karşıdır. Kadın ve erkeğin arkadaş olması için yaratıldığını savunur. Köleci devletli toplumun, ataerkilliğin kadını içine hapsedtiği cendereden kurtarılmasını; erkek ve kadını arkadaşlık ahlakına göre geliştirilmiş eşit ve özgür bir ilişkiye bağlar. Benzer sistemi ve ekosistem ve toplum ilişkisi için de gösterir. Köleci devletli toplumun, devlet dışı toplumu tarımcılık ve hayvancılıktan ve köy yaşamından kopartarak köleleştirdiğini görmektedir. Dolayısıyla, köleci devşirmeciliğine ve doğanın sömürsüne karşı tarımcılığın ve hayvancılığın geliştirilmesi için özel çaba sarf etmektedir.

Zerdüştü hareket tüm bu ilkelerini güçlü bir umut ve ütopyaya bağlamaktadır. Ancak Zerdüştü hareketin ütopyası cennet gibi ahret dünyasına ait değildir. Bu, dünyada mutlaka gerçekleşebileceğine dair bir ütopyadır.

Zerdüştü öğretisiye göre Ahura Mazda (devlet dışı toplum) ile Ahriman (devletli toplum) arasındaki temel uzlaşmaz çelişkiler sonucunda başlayan mücadeleyi mutlaka Ahura Mazda -devlet dışı top-

36 *A.g.e.*; s.165

lum- kazanacaktır. Bu sonucu belirleyecek kader ve benzeri ilahi güçler değil devlet dışı toplumun iradi ve toplumsal mücadelesidir. Bu anlamıyla ütopyanın ve umudun gerçekleşmesi için kesintisiz bir mücadeleyi ön görmektedir.

Zerdüştî hareket tüm bu nitelikleriyle devlet dışı toplum içinde hızla yayılıp zemin kazanmıştır. Çıkış Mezopotamya, Medya ülkesi olsa da, bu mekanı aşan bir genişlikte ve yaygınlıkta toplumsal taban içinde örgütlenmiştir. Joseph Campbell, Hinduizm ve Budizm'in gelişip şekillenmesinde Zerdüşlüğün etkili olduğunu belirtmektedir.

Bu anlamda Zerdüştî hareket köleci devlet toplum sisteminde önemli gedikler aşmış ve Zerdüştlüğe dayalı toplumsallığını inşa etmiştir.

b-ii) Buda, peygambersel nitelikli bir arayışı Hint Brahman kast sistemli devletli topluma karşı başlatmıştır. Kötülük tanrısı Mara'ya karşı mücadelesiyle Zerdüştlüğe benzemektedir. Ancak diğer nitelikleriyle özgül bir peygambersel hareket olarak gelişmiştir.

Buda'nın asıl adı Gautama şakyamuni'dir. M.Ö. 563-483 yılları arasında yaşamıştır. Buda adını peygamberlik hareketini başlatan arayışı sonucu almıştır. Buda'nın peygamberliği vahye bağlı değildir. Buda'nın geliştirdiği Budizm de tanrı/ullah fikriyatı ve varoluşu yoktur. Peygamberlik ünvanını arayışı sonucu almıştır. Bu Buda'nın adının alışına denk gelmektedir. Tabii bu daha çok nefsi veya içsel bir arayış sonucunda varılan bir nokta olmaktadır.

Buda Hint Brahman devletli toplumu içinde bir prens iken saraydaki şatafatlı ve devletli toplum ile devlet dışı toplumun ezilen ve sömürülen konumu arasındaki çelişkileri fark ederek arayışa başlamıştır.

Prenslığı terk edip önceleri çilecilerin oluşturduğu harekete katılır. Orda aradığını bulamaz. Çileci hareketi devletli toplumun diğer zıt ucu olarak görür ve onlardan ayrılır.

Uzun arayışı sonunda içsel yolculuğuna karar verir ve *badhi* ağacının altında oturup “mutlak bilgiğe ermedikçe” oradan kalkmaz.

Buda'nın *badhi* ağacını seçmesi tesadüf değildir. *Badhi* “uyanış” anlamına gelmektedir. Buda içsel yolculuğu ve nefis mücadelesi sonucu önceki yaşamına ait olan bilgi, bilinç ve tüm kişisel özelliklerinden kurtulmak istemektedir. Ve bu kurtuluş anına da “uyanış”

demektedir. Budizmdeki “mutlak bilgelige ermek” uyanmak anlamına gelmektedir. Buda badhi ağacının altında aradığına inandığı anda, adını da değiştirerek yeni bir dönemi başlatır yaşamında.

Buda diğer peygamberler gibi devletli topluma karşı mücadeleye girişmez, sistem yıkıp yerine yeni bir sistem kurmayı hedeflemez. Budizmin öğretilerinde ahlakilik ön plandadır. Budist ahlakiliğın mücadelesi esaslı kişinin benliğidir.

Buda tüm kötülüklerin -sömürücü, iktidarcı ve devletçi kötülük de dahil- kaynağı olarak insanın egosunu göstermektedir. Buda'ya göre hırsı, aç gözlülüğe, rekabete, acılara, bencillike vb. olumsuzluklara neden olan ve insan ile insan, insan ile ekosistem arasındaki ahengi bozan insanın egosudur. Kötülük tanrısı Mara insan egosunu temsil etmektedir. Bu kötülüğü, insan egosunu yenmek, diğer tüm kötülüklerin ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Buda bunun için ahlaki ve vicdani prensipleri geliştirir.

Buda bu anlamıyla toplumsal ilişkilerin farkındadır. Özellikle devletli toplumun konumunun egoizmle bağlantılı olmasından ötürü kurtuluşu bu egoizmin öldürülmesinde bulmuştur. Ve bunun için de ahlaki ve vicdani ilkelere bağlı zihniyetin inşasını gerekli görmektedir.

Hint Brahman kast sisteminin bir dönemde ve toplumsallıkta, Budizmin ahlaki ve vicdani ilkeleri devlet dışı toplum için bir çıkış kapısı olmuştur. Nitekim Budizmin devlet dışı toplum içinde zemin bulması, Budizme devlet dışı dini kültürel toplum karakterini kazandırmıştır. Dini kültürel hareketlerin temel karakteristik özelliği olan, bireysel vicdanlara sesleniş; ve kurtuluşu iktidar ve devlet dışında araması, Budizmi devlet dışı toplum tarihi ve direnişine dahil etmiştir.

Öte yandan Buda'nın amaçsız ve avare bir gezginci olmadığı, ardıllarının geliştirdikleri Budist manastırların niteliğinde de ortaya çıkmaktadır. Budist manastırları komünalist ve kolektif yaşama dayalıdır. Özgür birey ve özgür seçimleri Budizmin ahlaki ve vicdani ilkelerine göre geliştirmeye çalışarak bir nevi özerk manastırlar konfederasyonunu oluşturmuştur. Katı dogmatik yapıya sahip olmayışı, komünalist ve kolektif yapısını güçlendirmiştir. Devletli toplumun dışına çıkışın gönüllülüğe dayalı komünleri olmuştur. Bu anlamıyla Budizm hiçbir dini zorlamaya dayalı olmayan bir dini kültürel toplum ortaya çıkartmıştır.

Diğer peygambersel hareketlerde olduğu gibi, Budizm’de de ütopya vardır. Budizmin ütopyası Nirvana’dır. Nirvana, içsel bir aşamadır yine. Her Budistin içsel yolculuğu; egoizme karşı yürütüğü mücadele nirvanaya ulaşmayı hedeflemektedir. Nirvana, egoizmin tüm etkilerinden kurtulmuş, zihinsel, vicdani ve ahlaki olarak kendisini yeni bir kişilikte yaratmış olan noktadır. Budist manasturlarındaki eğitim ve yaşamın amacı bu evreye geçmektir.

BATINI HAREKETLER

Ana akım peygambersel hareketlerdeki paradoksun devletçi-iktidarıcı eğilimi sonucu, dini hareketlerin kölecî sistem yerine kendi devletçi-iktidarıcı sistemlerini kurmaları; devlet dışı toplumun dini kültürel eğilimi tarihi Batini hareketlerle komünal ve dayanışmacı direnişi başlatarak; tarihsel konumlanmalarını ve toplumsallıklarını sürdürmüşlerdir.

Bâtınlık çoğu zaman ya sapkın, ya önemsiz ya da klasik anlamda mezhep olarak ele alınmıştır. Çoğunlukla da mezhep kategorisi içinde değerlendirilmiştir.

Oysa Bâtını hareketlerin çıkış anlamı dini mezheplerden oldukça farklıdır. Mezhepleşme derken, salt dini bir olgu olarak algılandığında, esasın da tüm toplumsal hareketlerdeki veya akımlardaki benzer ayrışmaların hepsi mezhep karakterlidir. Özellikle egemen hale gelmiş; belli hedefleri gerçekleştirdikten sonra gerek iktidarıcı, sömürgeci nedenlerle, gerekse de farklı içsel ve dışsal etkenlerle gerileme sürecine girmiş tüm hareketlerde mezhepleşmeler başlamıştır. Bu daha çok iç çatışmalar üzeri gelişmiştir. Başarı dönemlerinde çelişkiler fazla öne çıkmadığı için iç çatışmalar bölünmeler düzeyine ulaşmaz. Ancak başarısızlık ve gerilemenin başladığı dönemlerde iç çelişkiler öne çıkar, homurdanmalar başlar. İç çelişkiler karşılıklı suçlamalara dönüşerek çatışma derinleşir. Taraflar ortaya çıkar. Bunalım ve temsiliyet krizi baş gösterir. Her taraf başarısızlığı karşı tarafa yükleyerek çizgi temsiliyetinin kendisinde olduğunu söyler. Dikkat edilirse bu temel özellikler tüm mezhepleşmelerin veya bölünmelerin ana karakteridir. Bu anlamıyla mezhepleşmeler herhangi bir yenilik getirmezler. Hatta toplumu

sunu ayrımlar üzerinden tekrardan ana akıma bağlar. Bu yönleriyle mezhepler gericiliğin öncülüğünü yaparlar. Hem yeni devrimci çıkışların önünü tıkarlar, hem de sistemin ömrünü uzatırlar. Tarihteki tüm mezhepler ve bölünmeler böylesi bir rol oynamışlardır.

Batını hareketlerin duruşları, ideolojik, politik ve ahlaki nitelikleriyle mezheplerden tamamıyla ayrılmaktadır. Bu nitelikleriyle çıkışlardan itibaren devletçi-iktidarcı resmi dinciliğe karşı, devlet dışı dini kültürel toplumun temel dinamik güçleri olarak rol oynamışlardır. Batını hareketler ana akım dinciliğin gerileme ve başarısızlık döneminde ortaya çıkmamıştır. Devletleşip gericileştikleri andan itibaren, en görkemli zaferlerin kutlandığı dönemlerde bile vicdani ve ahlakiliği gereği karşı çıkışını gerçekleştirmiştir.

Şüphesiz her Batını hareketin kendi özgül nitelikleri, ideolojik politik farkları vardır. Bu anlamıyla Batını hareketler ayrılaştırılmaz. Ancak tarihsel ve toplumsal olarak devlet dışı toplum ve dini kültürel toplum, yapıları ve konumlanışlarıyla aynı bütünlük içinde yaklaşılmayı gerektirmektedir.

Batınilik devletleşen dinciliğe karşı devlet dışı dini kültürel toplumun hakikate ulaşma yolunu gösteren arayışçı hareketleri ifade etmektedir. Komünal yaşama dayalı, dervişçe arayışı hakikatin manasının ve sırrının peşindedir.

Batınilik isyancı direnişiyile öne çıksa da, salt tepkici bir hareket değildir. İdeolojik, politik, ahlaki ve vicdani bir hareket olmakta dini kültürel olgunun özünü temsil etmektedir. Bu öz animizmden tek tanrılı dine, Zerdüştlükten Budizm'e değin bütünlüklü bir geleniğin sentezinden oluşmuştur.

Batıniliğe göre,

Evren ve tanrı birdir. Tanrı yaşatan değil var olandır ve evrenin toplamıdır. Önsüz ve sonsuz olan tanrı, makrokozmosta da, mikrokozmosta da bulunur.(...) Evren, tanrı ile özdeş olduğu ve tanrıdan başka hiçbir varoluş bulunmadığı için iyilik ve kötülük kavramları da tanrı ifadeleridir. Ancak asıl olan sevgidir, iyiliktir. Tanrısal fişkırmının bilinen en üst düzey ifadesi olan insan, iyi ve kötünün savaştığı alandır. Asıl olan iyilik olduğu, evrenin tümü sevgi üzerine kurulu bulunduğu için ancak iyi bir insanın ruhu,

kâmil (bütün, eksiksiz, noksansız, yetkin, tam kimse) insana dönüştürülebilir ve tanrı ile bütünleşebilir.³⁷

Başta tasavvufçular olmak üzere, tüm Batıni hareketlerin amacı; ideolojik ve felsefi dayanaklarındaki evren, tanrı ve insan bütünleşmesindeki manaya ve sırra ermek, onu gerçekleştirmektir. Ancak devletçi-iktidarcı toplum, bu manayı ve sırrı resmi dinciliği için tehlikeli gördüğü için; Batıni dini kültürel toplum üzerinde yoğun baskı ve işkence uyguladığı için, Batıni dini kültürel toplum daima yarı gizli toplumsallık olmuştur. Nihai amaçlarındaki sırrı çok az kişi bilmıştır.

Batıni dini kültürel toplum özerk veya konfederasyonlar şeklindeki komün birliklerinde kendi kendine yeten, devlet dışı olarak örgütlenmişlerdir. Dergah, tarikat vb. örgütlenmelerde bu tarz birer komün birliklerdir. Komün birlikleri şeklindeki örgütlenme dayanışma, ahlaki ve vicdani sorumluluklara dayanmaktadır. Esas alınan temel husus gönüllülüktür. Dervişlerin -yaşamını Batıni amaç için arayışa adayalar- rolü bunda etkilidir. Dervişler “sözü, zikri bir olan”lar olarak herhangi bir iktidara, şan ve mevkiye dayanmaksızın yaşadıkları gibi, çağrıları ve Batınilige davetleri de iktidarcı mevki için vaatleri içermemektedir. Tersine sevgiye, iyiliğe ve gönüllü adanmışlığa dayalı çağrı yaparlar. Ahlaki ve vicdani sorumlulukları hatırlatırlar.

Komün birliğine katılan her gönüllü üye komün birliğinin toplumsallığına bağlı ve ona karşı sorumlu olur. Komün birliğine her türlü katkıyı yaptığı gibi temel komün tarafından karşılanır ve sorunları orada çözüme kavuşturulur.

Batıni hareketler veya toplumu için eleştirilecek temel iki husus vardır. Birincisi; kadının konumuyla ilgilidir. Batıni dini kültürel toplumda istisnalar olmakla birlikte kadının statüsünde herhangi bir değişim olmamıştır. Mani kadını yol arkadaşı olarak kabul edip kadının statüsündeki geri plana düşme durumunu ortadan kaldırmak istemiştir. Yine Bağdat resmi devletçi-iktidara karşı çıkan tasavvufçu Sufi Rabia gibi kendi bireysel arayışlarıyla öne çıkan istisnalar da olmuştur. Fakat esas olarak devlet dışı dini kültürel toplum olan Batınilerde bu gibi istisnalar dışında komün içinde eşitlik ve özgürlük bakımından geri plandadır. Dikkat çekici olan,

devletçi-iktidarıcı resmi dinciliğe karşı çıkan Batınilerin, kadına yaklaşım konusunda onlarla ayrı noktada duruyor olmalarıdır.

İkincisi ise aktif mücadele dönemleri dışında Batıni dini kültürel toplumun öz savunma güçlerini oluşturamamış olmalarıdır. Batıni komünler biçimsel olarak görüntüde devletli sistemin egemenlik sınırları içinde olsalar da özünde özerk toplumlar şeklinde örgütlenmişlerdir. Fakat bu özerk yapılanma öz savunma güçlerini oluşturmadığı için, devletçi-iktidarıcı toplumun yönelimleri sonucu ya dağılmış ya da egemen sistemle uzlaşmak zorunda kalıp uzun vadede egemen sınıf içerisinde erimişlerdir.

a) Ancak Batıni dini kültürel toplumun hiç direnmedikleri ve var olmadıkları söylenemez. Mani hareketi bu direniş ve varoluş halkalarından birini oluşturmaktadır.

Mani (m.s. 216-276) Zerdüştlük, Budizm, Yahudilik ve Hristiyanlığın özlerinden uzaklaştıklarını görüp, bu dini akımlardan yeni bir sentez ortaya çıkartmıştır. İdeolojik, politik ve ahlaki ilkeleri iyiliği ve ışığı esas almaktadır. Buna karşıt olgu olarak da kötülük ve karanlığı koymaktadır.

Mani'nin ardılları onu her ne kadar bir peygamber gibi kabul etseler de Mani daha çok dervişane bir kişilik ve yapıya sahiptir. Yaşamı, duruşu ve arayışı bu temeldedir. Herkesin kendi iradesi ve kimliğiyle toplumsallık içinde yer almasını ve özgürce yaşaması gerektiğini savunmuştur. Felsefesi bu anlamda çoklu dini kültürel bir yapıya sahiptir. Tasavvur ettiği toplum devlet dışı çoklu toplumdur.

Kadını yol arkadaşı olarak kabul edip, erkek ile eşit ve özgür bir konumda olması gerektiğini savunan istisnai Batınilerden olmak ile öne çıkmıştır. Bağlantılı olarak sokakta, meydanlarda, pazarlarda, köylerde fırsat buldukça kürsü kurup devlet dışı topluma hakikati anlatmaya çalışmıştır.

Hiyerarşi, sömürü, iktidar ve devlete karşıdır. Dönemin Sasani imparatorluğu Mani'nin ideolojisi ve felsefesini devletin resmi dini yapmak istemiş, Mani bunu kabul etmemiştir. Bu mesafeli duruş, aynı zamanda işkenceyle öldürülmesini hazırlayan bir neden olmuştur.

Mani dervişane yaşamından ve savunduğu hakikatlerden taviz vermediği için Sasani imparatorluğunun sarayında işkenceli bir

ölümle biten bir yaşamın sahibi oldu. Mani öldürüldükten sonra Mezopotamya ve Hindistan'da felsefesini benimseyen komünal tarzlı dini kültürel toplumlar oluştu. Daha sonraları Avrupa'da yaygınlaşan Cathar* Batini hareketin oluşmasına esin kaynağı olmuştur.

b) Kürt toplumundaki Êzidîlik ve Alevilik Batini karakterlidirler. Her iki devlet dışı dini kültürel toplum da gerek devletleşen Zerdüştlük İslamcılığın resmi dinciliğine, gerekse de her ikisinin yine resmi İslamcılığı temsil eden Emevi ve Abbasi hanedanlıklarına karşı komünal kolektif niteliklerini korumanın ve direnişin odağı olmuşlardır.

Kürt toplumundaki Aleviliğin ve Êzidîliğin iki temel ortak yönü ön plandadır. Birincisi kadim Zerdüşti öğretinin ve ahlaki yapısının öz olarak varlıklarının bu iki devlet dışı dini kültürel toplumda yaşanılıyor ve yaşatılıyor olmasıdır. İkincisi ise merkezi devletleşmiş dinciliğe karşı dönemlerinin sosyo-politik atmosferine göre muhalif olmalarıdır.

Ancak ayırıcı olarak temel özellikleri de vardır. Kürt toplumunda Alevilik adı altında toplumsal form geliştiren kesim bu ad ile merkezi devletçi İslamcılığın iç çatışmasına daha fazla angaje olmuş ve bir nevi kendini yaşatmanın yolunu bulmaya çalışmıştır. Alevilik örtüsü bir politik denge hamlesi olmaktadır.

Êzidîler ise böylesi bir örtüye gerek duymadan temel Zerdüşti öğretiye ve ahlaki değerlere bağlı yaşamışlardır.

Kürt Aleviler, İslam içi ilişkilerden hareketle Ali taraftarı olduklarını ilan etmişlerdir. Ali'nin herhangi bir ideolojik ve felsefi öğretisi yoktur. Dolayısıyla Alevi dini kültürel toplum, politik anlamda Ali yandaşı olsa da özünde Kürt toplumunun temel komünal ve manevi kültürel değerlerine bağlı olmuşlardır.

Alevi dini kültürel toplumdaki bu politik hamlenin temel nedeni, kendi varlığını koruma ve savunma refleksidir. Benzer refleks Fars Şialığına yönelik sempati de ortaya çıkmaktadır. Osmanlı devletli toplumun baskısı ve yok etme politikaları sonucu dönemin Osmanlı rakibi Ali yandaşları olan Fars Şialığına sempati duyulmuştur.

Bu hususta önemli olan bir nokta vardı ki o da Kürt toplu-

* Katharizm ya da Katarcılık, Orta Çağ'da Fransa'nın Albi bölgesinde ortaya çıkan, 12. ve 13. yüzyıllarda Avrupa'nın batı kısmındaki ülkelerde etkili olan bir tarikattır. "Kathar" adı, sözcük anlamıyla arınmış anlamına gelir. Din tarihçilerinden bazıları bu tarikatı Hıristiyan tarikatlar sınıfına sokmaya çalışmışsa da, Kilise'nin görüşlerine karşı çıkmış ve reenkarnasyonu kabul eden bir tarikattır.

mundaki Alevi devlet dışı dini kültürel toplumda varlığını halen sürdüren istisnai Batıni toplum değerlerinin olmasıdır.

Êzîdîlerin durumu özgünlükleriyle benzerdir. Êzîdîler Kürt toplumu içinde ana akım İslamcılığa karşı direnmiş ve Zerdüştî öğreti ve ahlaki toplumsallıkta ısrar etmiş bir dini kültürel toplumdur. Kürtlerin çoğunluğu İslam'ı kabul ederken, zorla veya gönüllü bir şekilde Êzîdîler İslam'ı kabul etmediler. Bundan dolayı da her seferinde büyük şiddetle yok etme politikasına maruz kaldılar. Devletli İslam dinciliği tarafından şeytana tapanlar olarak ilan edilip öldürülmeleri vacip sayıldı; mallarına Müslümanlarca el konulması yönünde fetvalar çıkartılmıştır. Ancak Êzîdîler direndiler. Politik dengelerden uzak durdular. Devletli toplumlarla aralarına mesafe koydular. Temel dini kültürel toplumsallığa bağlı özerk, komün şekilde yaşayarak, varlıklarını bu temel ilkelere bağlı koruyup güncelliğe taşımışlardır.

Êzîdîler için belirtilmesi gereken diğer bir husus daha vardır. Êzîdîler salt merkezi dinciliğin devletçi politikalarına maruz kalmadılar. Devletçi İslamcılığı kabul eden Kürt üst toplumu da Êzîdîlere karşı sindirme politikalarını uyguladılar. Bu kesim, devletçiliğin ve devletçi dinciliğin işbirlikçileri ve uzantıları olarak da rol oynadılar.

Tüm bunlara rağmen Êzîdîler devlet dışı dini kültürel toplum olarak Batıni niteliklerini koruyan istisnai toplumsallıklardan biri olmayı başardılar.

c) İslam'daki Alevilik veya Şialık "Ali'nin yandaşları" anlamına gelmektedir. Alevilik geniş bir muhalif topluluğu ifade etmektedir. İsmaililer, Karmetiler, Fatımi vb. hareketler veya Batıni dini kültürel toplum; bu ifade ile devletleşen resmi dinciliğe karşı mücadele etmiştir.

Bu ekollerin kaynaklandıkları iki nokta vardır: Birincisi, Hz. Muhammed'in ölümünden sonra baş gösteren iktidar mücadelesidir. Bu mücadeledeki taraflardan biri Ali'dir. Ali'nin herhangi bir ideolojik, felsefi teorik yönü yoktur. Bu bağlamda formüleştirdiği herhangi bir doktrine de sahip değildir.

Ancak, Ali, İslami dini kültürel çıkışın ilk kadrolarındandır. İslam'ın Muhammedi temel perspektifine, ideolojisi ve felsefesine sadıktır. İslami akımın güçlenmesine paralel olarak sonradan İslamiyeti

kabul eden Mekke üst toplumuna karşı tepkilidir ve onlara kuşku ile yaklaşmaktadır. İktidar mücadelesinde öne çıkan Ebu Bekir, Ömer ve Emevi hanedanlığına iktidarın yolunu açan Ebu Sufyan, Ali'nin kuşku ile yaklaştığı ve aralarında çelişki olan kişiliklerdir.

Bu yönü ile Ali'yi ön plana çıkartan İslami dini kültürel toplumun ilk çıkış çizgisine bağlı kalması ve ilk kadroların bu çizgiyi koruma yönündeki refleksi temsil etmesidir.

İslami dini kültürel toplumun ilk kadroları devlet dışı toplumdan gelmiş kişilerdir. Bunlar iktidar mücadelesinde Ali'nin etrafında toplanırlar. Ali bu refleksin bir sembol kişiliği olarak tarih sahnesine çıkmıştır.

İkincisi ise Fars toplumunda olduğu üzere Şialık gibi hareketler hem dinciliği iktidar aracı olarak kullanan Arap hanedanlıklarına; hem de İslam'ı Arap şovenizmi ve egemenliği temelinde kullanıp diğer kesimleri egemenlikleri altına almasına karşı çıkmaktadır. Ve İslam'ı kendi özgül kültürel değerleriyle harmanlayarak kabul etmektedir.

İslami dini kültürel olgunun Arap şovenizminin aracı haline getirilmesi ve giderek sadece bir Arap dini olarak hegemonyasını kurarak yozlaşması karşı çıkışları güçlendirmiştir.

İslamcı Arap şovenizmini bir dönem halife olan ve İslam'ın devletçi-iktidarcı resmi dinci olmasında büyük payı olan Ömer şöyle ifade etmektedir; “Kureyşi aşireti Araplar içinde en soylu aşiret, diğer insanlık içinde Arapların tanrının elçisi tarafından soylular mertebesine çıkarılmış olduğunu ileri sürmüştür. (...) benzer içerikteki sözlü gelenekler şunları söyler: eğer Araplar güçsüzleşirse İslam'da gücünü yitirir. (...) Araplar şu üç nedenle sevinir; ‘çünkü ben Arab’ım çünkü Kuran Arapça, çünkü cennetin halkı Arapça konuşur.”³⁸ İslam'ın bu bağlamda devletçi-iktidarcı bir araç olarak, Arap şovenizminin veya milliyetçiliğinin hegemonya aracı olarak kullanılması temel ayrışma nedeni olmuştur. Şialık, İsmaililik, Karmeti ve Fatmi gibi Batıni Alevilik akımı bu ayrışmanın en güçlü muhalif odağı olarak gelişmiştir. Gerek merkezdeki ve gerekse de çevredeki devlet dışı toplum için bir kanal açılmış oldu böylece.

Her ne kadar Ali'nin ideolojik ve felsefi bir düşüncesi olmamış olsa da Alevilik adı altında ortaya çıkan Batıni devlet dışı dini kültürel top-

38 Lindholm, Charles; *İslami Ortadoğu*; s. 147

lum, kendi ideolojik ve felsefi teorisini ve pratiğini geliştirmiştir. “Alevilik, Allah-Muhammed-Ali üçlemesine inanır. Bu inanış, tanrı-doğa-insan birliğinin kapsayan üçlemenin bir tür devamıdır. Alevilikte kadın, sünnilüğün tam aksine kesinlikle toplumdan tecrit edilmemiştir. O, toplumun eşit parçasıdır. Dini törenlerde dahi başını örtmez. Bu törenlerde kadınlar ve erkekler birlikte semaha dururlar.”³⁹

İktidar mücadelesinde devletçi-iktidarcı Alevilikler de vardır. Fatımiler, İran ve Suriye devletli toplumları bu tarz bir yönelişle Batıni dini kültürel toplum karakterinden uzaklaşmışlardır.

Kurucusu Hacı Bektaşî Veli (1210 ?-1240 ?) olan Bektaşîlik Alevi akım içindeki kendine özgül diğer bir devlet dışı dini kültürel toplumdur.

Yesevi ve İsmailîlerle ilişkili olan Bektaşî, Anadolu’ya yerleşerek toplumsallığını inşa etmeye çalışmıştır. Devlet dışı dini kültürel toplumun önemli bir kolu olan Bektaşîlik yaklaşık olarak üç yüz yıl gibi yoğun bir mücadele sonucunda (M.S. 1500’lerde) kurumsallaşmış ve sürekliliği sağlayacak dinamikler bütünlüğüne sahip olmuştur. Tasavvufta olduğu gibi Bektaşîlikte de erişilmesi gereken sır vardır. Her Bektaşî topluluğu üyesi “Bektaşî sırı” ermek için yoğun bir ahlaki, vicdani ve zihni mücadele içinde olmuştur.

d) Batınilüğün tasavvufçu kolu Mevlana (1207-1273) ve Hallac-ı Mansur (857-922) ile gelişmiştir. Sufî geleneğinden gelen Hallac-ı Mansur, evren-tanrı-insan bileşiminden oluşan ideolojik ve felsefi düşüncelere sahiptir. Uzun bir arayış sonucu sırı erişileceğini düşünerek devletçi-iktidarcı dinciliğe karşı çıkmış ve “Enel Hak” ile sırrı yüksek sesle dillendirip tarihi direnişini sergilemiştir.

“Mansur’a göre gerçek olan ‘Bir’dir. Çokluk, bu ‘Bir’in değişik biçim ve niteliklerdeki yansımalarıdır. Evren ve insan ‘Bir’in dışında değil, içindedir ve onunla özdeştir. Bu nedenle insanın ‘Enel Hak’ demesi doğrudur. İnsan tanrıdır, tanrıdan bir cüzdür. Ancak tanrı sadece insan değildir, tüm evrenin bütünüdür.”⁴⁰

Hallac-ı Mansur’un düşünceleri ve yaşamındaki bu radikal çıkış resmi İslam iktidarcılığın-devletçiliğinin otoritesini sarsmıştır.

39 Gencer, Cihangir, *Ezoterik-Batıni Doktrinler Tarihi*; s. 275

40 *A.g.e.*; s. 251

Ayrıca Hallac-ı Mansur, “çokluk” fikrinin gereği olarak devlet dışı toplum içindeki farklı bileşenlerle yoğun ilişki içinde olmuştur. Maniciler ve Êzidîler başta olmak üzere birçok Batıni topluluklarla diyalog içine girmiştir.

Bağdat merkezli devletçi-iktidarcı resmi İslamcılar, temelde Hallac-ı Mansur’un ideolojik ve felsefi duruşuna; ve diğer devlet dışı toplumun dini kültürel toplumla ilişkilenebilmesine karşı, tüm gücünü acımasızca seferber ederek; Hallac-ı Mansur’u dinsiz, Allahsız ilan ederek, şeytanlarla yazışıyor diyerek ölüm cezasına çarptırdılar.

Tüm işkencelere rağmen Hallac-ı Mansur ideolojik ve felsefi duruşundan geri adım atmadı. Son nefesini verirken bile dili döndükçe hakikati anlatmaya çalıştı ve Batınilığe bağlı kalarak yaşamını yitirdi.

Hallac-ı Mansur’un işkencedeki direnişi ve isyanı Nesimi gibi birçok ozana ilham kaynağı olmuştur. Devlet dışı toplum içindeki saygınlığı tasavvufçuları aşmıştır. Öyle ki Alevi Bektaşiler ibadetlerinde “Dar-ı Mansur” adlı bir bölümü Hallac-ı Mansur adına yerleştirmişlerdir.

Mevlana, Hallac-ı Mansur’un öldürülmesinden sonra, tasavvufi sırrı açıklamama yolunu seçmiştir ve tasavvuf Mevlana ile toplumsal ve kurumsal bir nitelik kazanmıştır. Mevlana’nın tasavvufi ideolojisinin ve felsefesinin özünü şu şiirinde görmek mümkündür.

“Gel, ne olursan ol, gel
İster tanrıtanımaz, ister ateşetapar.
İster bin kez tövbeni bozmuş ol.
Bizim dergahımız umutsuzluk dergahı değil,
Gel, ne olursan ol, gel.”

Mevlana’nın tasavvufi ideolojik ve felsefi düşüncelerinin olgunlaşmasında Şems Tebrizi’nin etkisi büyüktür. Hatta tasavvufi fikrin ve yaşamın yaygınlaşmasında eşit paya sahiptirler. Şems Tebrizi Ahilik ve İsmailîlerden etkilenmiş, Mevlana ile buluştuktan sonra Mevlevîliğin oluşturduğu yeni bir sentez yaratmışlardır.

Mevlevî tasavvufçuluğu devletçi-iktidarcı Ortodoks İslamcılığının tüm karalamalarına rağmen devlet dışı toplum içinde genişleyen bir zemin bulmuştur. Mevlana, Hallac-ı Mansur’un pratiğinden dolayı devletçi dinciliğe karşı cepheden mücadeleye girişmedi. Fakat

komünal toplum şeklinde dini kültürel toplumunu oluşturmaktan da geri durmamıştır.

Ancak Mevlana ve Şems ilişkisi üzerinden negatif anlamda yürüyen psikolojik savaş belli yönleriyle sonuç almıştır. Ortodoks devletçi-iktidarıcı dincilik merkezinden yadınırlan Mevlana ve Şems arasında eşcinsel ilişki olduğu söylentileri kalıcı etkiler bırakmıştır. Öyle ki, Mevlana dendiğinde bu negatif olgu akla gelmekte ve Mevleviliğin devlet dışı dini kültürel toplumu, ideolojik ve felsefi düşünceleri gölgede kalmaktadır.

Oysa Mevlevilikte derin bir demokratik ve komünalist öz vardır. Öte yandan İslam'ın dini kültürel olgusunu yeni koşullara uyarlama ve zamanın toplumsallığına göre yeniden yapılandırma çabası vardır. Semah, müzikli ibadet ve tanrıtanımazlarla birlikte çoklu toplum gerçekliği içinde yaşama istemi bunun ipuçlarını oluşturmaktadır.

Tüm olumsuz negatif etkiler sonucu maalesef Mevlevi Batını öğretisi bir kenara bırakılmıştır, semah içi boş bir seyirlik haline getirilmiştir. Güncellikte de Mevlevilik kapitalist tüketimin insafına terk edilmiştir.

Ortadoğu devrimci dinamikler, pozitivism ve aydınlanmanın etkisinde kalarak tasavvufun devlet dışı dini kültürel toplum niteliğine kayıtsız kalmışlardır. Öte yandan yukarıda alıntılıdığımız ideolojik ve felsefi ilkelerinin özünü veren şiirinden hareketle, devrimciler, Mevleviliğe ilkesizliğin göstergesi olarak yaklaşmışlardır.

Oysa Batını bir hareket olarak Mevleviliği ahlaki ve vicdani bütünlüğü içinde devletçi-iktidarıcı dinciliğe karşı din kültürel toplumun önemli bir dinamiği olarak ele almak gerekmektedir.

e) Selçuklular ve Osmanlı imparatorluklarına karşı devlet dışı din kültürel toplumun isyanlarına öncülük eden Baba İlyas, Baba İshak, Celali ve Bedrettin de bu tarihi Batını hareketlerin önemli halkaları olmuşlardır.

f) Özellikle Manicilikten de etkilenen Cathar devlet dışı din kültürel toplum hareketi İtalya, İspanya, Fransa ve Bulgaristan'da yaygın bir Batını ekol olarak ortaya çıkmıştır. Batını hareketler içinde hem coğrafi yayılım hem de oluşturduğu konfederalist örgütlenme

ile öne çıkmaktadır. Devletçi-iktidarcı Hıristiyan dinciliğine karşı çıkıp kendi komünal toplumsallığını inşa etmiştir.

Cathar hareketi esasında Doğu, Ortadoğu ve diğer Batını hareketlerin başaramadığını başarmış bir harekettir. Yukarıda belirttiğimiz ülkelerde hem özel komün birliklerini oluşturmuştur, hem de bunların çoklu birliğini ifade eden konfederalist bir çatı örgüt-lülüğünü geliştirebilmiş ve daha güçlü bir yapı ortaya çıkarmıştır.

“Cathar kelimesi, yunanca arınmışlar ‘ya da saf olan’ anlamına gelmektedir (...) Balkanlar’da Bogomiler, İtalya’da Paterinler, Fran-sa’da Albigenler. İspanya’da Ario, Makinitler ve tüm Avrupa’ya yayılmış Moikaenlerin tümü Cathar olarak nitelendirilmiştir.”⁴¹

Tüm bu yerel örgütlenmelerin her biri buldukları yerlerde kendi komünleri içinde özerktirler. Ancak, üstte, oluşturdukları temel ilkeler etrafında birleşmişlerdir. Bu birlik Cathar hareketinin devlet dışı toplum içinde yaygınlaşmasının önünü açmıştır. Ve hem de devletli toplum karşısına önemli bir siyasal güç olarak çıkarmıştır.

Cathar hareketinin tanrı fikriyatı Kabala, Mitra, Zerdüştlük ve Manicilikten meydana gelen ortak bir sentezden oluşmuştur. Dışıl yüce varlığa inanmaktadırlar. Bu nedenle klasik anlamda kadın-erkek ayırımından uzaklaşmışlardır. Hareket içinde kadın hakları duyarlılığı yanında, kadın vaiz gibi toplumsal sorumluluklar da üstlenebiliyor.

Cathar Batını hareketi devlet dışı topluma dayalı olmaya özen göstermiştir. Her türlü hiyerarşi ve sınıfsallığa karşı direnmiştir. Tek kiliseyi kabul etmiyorlar. Bağlı olarak ruhban sınıfının tanrı ile insan arasında girmesini reddetmişlerdir.

Cathar hareketi Zerdüştlüğe olduğu gibi, iyinin kötüye, ışığın karanlığa karşı mücadelesine inanmıştır. Bundan hareketle kendilerini “Işığın çocukları” olarak tanımlamaktalar. Buna karşın devletli toplumu ve resmi dinciliğini kötülüğün ve karanlığın simgesi olan Roma’yı da “Karanlığın çocukları” olarak görmektedirler. Ve toplumsal mücadeledeki konumlanışları bu ayrıma göre olmuştur.

Her Cathar üyesinin yaşamı ve kişiliği dervişler gibidir. Süreklileşen bir arayış temel hedefleridir. Komünalist ve kolektiftirler. Ve temel amaçları, insanın arayışının önünde engel olarak gördükleri maddeciliği aşmaktır.

Cathar hareketi dergah, tekke ve zaviyelere sıkışıp kalan bir hare-

ket değildir. Köy ve kasabalarda da örgütlenmiş ve toplumsallığını geliştirmeye çalışmıştır. Bu anlamıyla sürekli Roma'yı zorlamıştır. Ve Roma, Cathar hareketine savaş ilan ederken; 1209'da otuz bin kişilik bir ordu ile Güney Fransa'daki Cathar merkezi komününü basarken; bu operasyonu "İç hacı seferi" olarak nitelendirmiştir.

Cathar hareketi çok yaygın bir şekilde komünal bir tarzda örgütlenmesine rağmen, diğer Batıni hareketler için temel eleştiri konusu olan öz savunma konusunda yetersiz kalmıştır. Öz savunma güçlerini oluşturamadığı için, Roma ordusu özellikle merkezi Cathar komününün bulunduğu köylerdeki ve kasabalardaki herkesi rahat bir şekilde kılıçtan geçirip öldürmüşlerdir. Zaten bundan sonradır ki, Cathar hareketinin gerilemiş ve sönüş süreci başlamıştır.

g) Ahilik ve lonca gibi zanaatçılar ve bilginlerin örgütlenmeleri olan toplumsal konum ve hareketler de devlet dışı toplumun tarih ve direnişi açısından birer tamamlayıcı unsurlar veya bileşenlerdir. Ahilik ve Lonca klasik anlamda salt mesleki veya sendikal hareketler değildir. Ahilik ve loncanın nitelikleri farklılıklar taşısa da esasında birer devlet dışı toplum bileşenleri olarak konumlanmışlardır.

Ahilik tasavvufi gelenekten gelmektedir. Kuruluşu itibariyle Batıni dini kültürel toplum niteliğine sahiptir. Doğruluk, gönüllülük ve yetenek sahibi olma ve bu meziyetlerini ahlaklı ve vicdanlı bir şekilde Ahilik amacına uygun seferber etme prensiplerine sahiptir. Ahiliğin ilkelerinin ve kurallarının toplamından oluşan ilk Fütüvvetname'yi Abdullah es Suhneverdi (1145) yazmıştır.

Ahiliğin kurumsallaşmış güçlü bir toplumsal hareket olmasına öncülük eden Horosan kökenli ve tasavvufi derviş olan Ahi Evren'dir (1171-1262).

Ahi Evren'in temel amacı, ahlak ile maddi ve manevi kültür üretimi ve tüketimi arasında sıkı ilişkiler kurmasını sağlamaktır. Ahiliğe üye olmanın şartları da buna göre oluşturulmuştur.

Ahilik, Yesevilik, İsmaililik, Mevlevi ve Bektaşılık gibi Batıni hareketlerin ideolojik, felsefi, ahlaki ve vicdani temel niteliklerinden kendisine yeni bir sentez yaratmıştır.

Ahilikte kardeşlik esastır. Her üye evini, sofrasını ve kapısını açık tutmak; gözlerini bağlı tutmak; beline ve diline sahip olmak zorun-

dadır. Kibirleşmek, içki içmek, zina yapmak, iftira atmak, zulmetmek, kin beslemek, sözünde durmamak, yalan söylemek, emanete ihanet etmek, cimrilik yapmak ve insan öldürmek yasaklanmıştır.

Ahilik ne zaman ki bu temel kuruluş felsefesinden ve ilkelelerinden uzaklaşıp devletçi-iktidarcı topluma yaklaşmışsa; o andan itibaren devlet dışı Batıni dini kültürel toplum olma niteliğini kaybetmiştir. Bu durum Ahiliğin sonunu getiren neden olmuştur.

Lonca tarzı örgütlenme tam anlamıyla dini kültürel toplum nitelikli değildir. Ancak ahlaki ve vicdani yapısıyla devlet dışı toplumun ahlaki toplumsallığı bağlamında ele alınabilir.

Loncalar komünal tarzda örgütlenmişlerdir.

... üyelerinin hepsi eşit olan bir loncanın yönetimindeydi. (...) loncalar mal varlıklarını mütevellilerin vakıf idarelerine benzer biçimde kullanırlardı; loncanın her üyesinin yaşam boyu geçimi sağlanır, hastalandığında ona bakılır, öldüğünde cenazesi kaldırılır ve dul eşine maaş bağlanırdı. Bu bakımdan günümüzdeki hayır kurumlarına benziyordu. Lonca o dönemin şartlarına uygun olarak, hamisi seçtiği bir azizin koruması altında olur ve çeşitli dini görevleri yerine getirirdi.⁴²

Loncalara herkes üye olarak alınmazdı. Matbaacı, toptancı, liman tüccarları ve bankacılar; devletli toplumun uzantıları veya bileşeni olduğu için bu kesimlere karşı tavır alınmış ve üye olarak lonca yapısına alınmamışlardır. Bu kesimlerin sömürü çarkı içinde oluşları loncanın ahlaki yapısı tarafından kabul edilmemektedir.

Loncaların gerileyiş ve yok oluş nedenleri de Ahilik ile benzerlik taşımaktadır. Loncalar içinde bir kesimin temel ahlaki prensipleri ihlal edip tüccarlarla işbirliği içine girmeleri sonucu yapının komünal ve ahlaki niteliklerinden gedikler açılmasına neden olmuştur. Yükselen burjuva sınıfının karşı ideolojik ve toplumsal baskıları karşısında loncalar gerekli savunma ve kendini yenileme refleksi geliştirememiş; zamanla etkinliğini yitirmiştir.

h) Tek kişilik bir duruş olsa da devletleşmiş Hıristiyanlığa karşı çıkmış olan Giordino Bruno (1548-1600)'da Batıni dini kültürel

toplum içinde ele alınması gerekir. Diğer hareketler gibi bir topluluk oluşturmamıştır belki. Fakat tarihsel çıkışı itibariyle oldukça etkili bir direniş sergilemiştir.

Bruno'nun çıkışı Hallac-ı Mansur'un çıkışıyla benzer karakterdedir. Bruno manastır geleneğinden gelmez. Resmi Hıristiyanlığa ve kiliseye karşıdır. Dönemin Rönesans felsefesine yakın durmaktadır. Dogmatizmi kabul etmemektedir. Sorgulayan ve şüphe duyan bir yapıya sahiptir. Tüm bu nitelikleriyle dikkatleri üzerine çekmiştir. Engizisyon, hakkında öldürme kararı alır. Her yerde aranır. Bruno düşüncelerinden taviz vermez ve devletli Hıristiyanlık tarafından cezalandırılarak, ateşe atılıp yakılmıştır.

Devlet Dışı Sosyo-Kültürel Toplum

Sosyo-kültürel toplum, devlet dışı toplumun temel bileşenlerinden biri olarak tarih boyunca komünal yaşam ve direnişi içindeki yerini almıştır. Hem nicelik hem de nitelik itibariyle toplumdan topluma ve dönemden döneme kimi değişim evrelerinden geçmiştir. Statik bir bileşene sahip değildir.

Sosyo-kültürel toplumun hem nicel hem de nitel olarak kendisini daha fazla görünür kıldığı ve gelişmelere etkili bir şekilde müdahil olup etkilediği dönem Rönesans ve sonrasıdır. Rönesans bir kaos aralığı olarak bu anlamıyla sosyo-kültürel toplumun güçlendiği zaman olmuştur. Kadın, gençlik, köylüler, bilimsel düşünce, felsefe ve Rönesans kültür emekçileri; sonrasında emekçiler bu zemin üzerinden devletli topluma karşı gardlarını almıştır.

a) Rönesans döneminin bilimsel düşünce, felsefe ve kültür yaratıcılarına, bu anlamda bilgi ve kültür üreten emekçiler denilebilir. Çünkü üretiyorlar.

Bu bilgi ve kültür emekçileri, tarihsel ve toplumsal diyalektik ikilemin devlet dışı toplum tarafında yer almaktadırlar.

Rönesans ruhunun en somut göstergelerinden biri olan Rönesans şiiri, müziği, heykelleri, tiyatrosu ve edebiyatı; bir bütün olarak komünal niteliklidirler. Bu kültür değerlerini yaratanlar siyasal, maddi

ve bilgi tekeli kurmanın peşinde değiller. Komünalist tarzda üretiyorlar ve ürettiklerini toplumsal gelişimde rol oynaması için topluma sunuyorlar. Rönesansın asıl gücü bu karakterinden ileri gelmektedir.

Rönesans rast gele gelişmiş bir olgu değildir. Devletli dinciliğin bir karabasan gibi toplumun üzerine çöktüğünün farkındadırlar. Bu dinciliğin yaratmış olduğu dogmatizmi en büyük sorun olarak görüyorlar. Ve zihniyet, kişilik ve toplumsal gelişim için çok farklı alanlarda kültürel üretim içine girmişlerdir.

Rönesans bu bağlamda yeni insan ve iradeyi yaratmak istiyor. Dogmatizme, hiyerarşiye, tahakküme, iktidara ve tüm bu alanlardaki sömürücü birikimin ifadesi olan devlete karşı yeni bir doğuşu temsil etmektedir. Yaratıcı, özgür, ekosistemle dengeli ilişki içinde olan ve ahlaki insan ve toplum yaratmanın zeminini hazırlamışlar. Tüm bu nitelikleri Rönesans'ın devlet dışı toplum olma konumundan ileri gelmektedir.

Gerçeklik bu iken, kapitalist modernitenin ideolojik hegemonyasının çarpıtmasıyla, sanki Rönesans kapitalizmin önünü açmış gibi bir algı yaratılmıştır. Bu konuda gösterilen veri ise Rönesans'ın devletçi dinciliğe ve engizisyon politikalarına karşı çıkışıdır.

Rönesans'ın bu niteliği kültürünü ve kültür emekçilerini yükselen burjuva sınıfının müttefiği veya doğal ittifakçısı yapmaz. Yükselen burjuva sınıfı kendi devletli-iktidarlı toplumunu yaratmanın peşindeyken, Rönesans emekçileri, yeni insan ve toplumun gelişimi için mücadele etmektedir. Hümanist Erasmus, Shakespeare, Leonardo, Michelange, Rafaello... Rönesans emekçilerinin hiçbiri kapitalist moderniteyi savunmamışlardır. Tersine yaşamları ve ürettikleriyle ayrı bir yaşamı tasavvur etmişlerdir. Hiçbiri maddi, siyasi ve bilgi iktidarcılığının peşinde koşmamıştır.

Çıkışı itibariyle bilimsel düşünce ve yeni akım felsefi düşünce emekçilerinin konumu da benzerdir. Bilginin bu yeni halkasının oluşum zemini devlet dışı toplumdur. Bilimsel düşüncenin, özellikle pozitif yönleri eleştirilebilir. Kimi bilim insanları ve felsefeciler iktidarlı-devletçi toplum içinde veya yanında yer almış olabilir. Ancak tüm bunlar bilimsel düşüncüyü ve yeni akım felsefeyi kapitalist modernitenin ideolojisi olarak ele almayı gerektirmez.

Kapitalistler yükselen sınıf olarak Rönesans kültürünü, bilim-

sel düşünceyi ve felsefeyi sonraki süreçlerde kendi tekeline almış ve çıkarları doğrultusunda kullanmıştır. Fakat bu olgular devlet dışı toplum karakterli olarak gelişmiştir.

Bu bağlamda devletçi din olan Hıristiyanlığın mezhepleşmesi olan reformculuğu da değerlendirmek gerekiyor. Reform denilen şey esasında Protestanlık öncülüğünde gelişen restorasyondur. Bu iki mezhep yükselen burjuva sınıfıyla sıkı bir ittifak içinde olmuşlardır. Rönesans, bilimsel düşünce ve felsefenin aksine reform denilen hareket, Hıristiyanlığın gerileme sürecine girmesiyle, kilise içindeki iktidar savaşının başlamasıyla gelişmiş klasik mezhep akımıdır. Calvin ve Luther'in Roma Kilisesi'ne karşı başkaldırmalarıyla; burjuvaziyle birlikte yeni bir iktidarcı-devletçi toplumun kuruluşuna hizmet eden bir harekettir. Nitekim bu hareketin siyasal ve toplumsal sonuçları bu yönde olmuştur.

Bu anlamıyla reform çok abartılı bir şekilde sunulmuş, ama esasında öz olarak Roma kilisesinden pek farklı olmayan, onun uzantısı olmuş bir mezheptir. Bu yönleriyle reform, devletçi dinciliğin ömrünü uzatmıştır. Öte yandan da burjuva devleti adı altında yeni bir devletçi din inşa etmiştir.

Reform döneminde etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyo-kültürel toplum belli oranda, bir çıkış olabilir diye Ortodoks dinciliğe ve devletçiliğe karşı Protestanlığı desteklemişlerdir. Ancak bu husus reformu ideolojik, felsefi, ahlaki ve öncülük anlamıyla devlet dışı yapmaz. Nitekim çok kısa süre sonra devlet dışı toplum reformun yeni bir egemenlik ve sömürü biçimini yarattığını görmesi sonucu reforma karşı mesafeli durmuşlardır.

Rönesansı bilimsel düşünce ve yeni akım felsefeyi devlet dışı toplumun komünal tarihselliği ve toplumsallığının dinamikleri olarak ele almak, bu tarihi hareketin hakkını teslim etmek ve hak ettikleri yere koymak ahlaki ve vicdani sorumluluk gereğidir. Bu anlamıyla devlet dışı toplumun tarihselliği ve toplumsallığının önemli halkalarından biri olan bu değerlerin gaspına da son verilmiş olur.

b) Kadın, tarih boyunca doğal komünal değerlerin kültür taşıyıcıları olarak devlet dışı toplum içinde rolünü oynamıştır. Her ne kadar geri plana itilse de devlet dışı toplum içinde etkinliğini ko-

rudu. Bu anlamıyla toplumun diri ve katılımcı dinamiği olarak etki sahibi olmuştur.

Rönesans, bilimsel düşünce ve yeni akım felsefi gelişme, diğer devlet dışı toplum bileşenleri için önemli gelişim zemini yarattığı gibi, kadın için de oldukça önemli avantajlar yarattı. Kadın açısından bu devrimci zemin irade sahibi olma ve kendi yaratıcılığını yaşama daha aktif katma basamağı olmuştur. 1500'lerden itibaren gelişen kadın hareketinin oluş kaynağı bir anlamda bu dönem olmuştur.

Fakat kadın bu süreci kolay atlattı denilemez. Kadın, oluşan devrimci zeminde gelişmek için çabalarken; hem iktidarını kaybeden kilise ve devletli toplum; hem de yeni yeni yükselen ve iktidarını oluşturan yeni sınıf burjuvazi tarafından "cadı" olarak ilan edilerek; kadına karşı tarihteki meşhur "cadı avı"nı başlatmışlardır.

Cadı avını kilise başlattı ancak bu suçun ve soykırımın tek sorumlusu kilise değildir. Diğer suç ortağı olan burjuvazi bu suçtan kendini muaf tutmanın ideolojik yollarını bulup, işin içinden sıyrıldı. Ancak durum tam tersidir. Bu konuda en az kilise kadar burjuvazi de suçludur.

Tarihsel olarak bilinen ilk cadı avı yargılanması 1550'lerdedir. Yaklaşık olarak on yıl sonra "...1560'dan sonra cadı kovuşturma işine kilise dışı merkezi ve yerel makamlar el attı."⁴³ Hem de ortak bir kararlar; cadılık için karar verilirken bilinen standart usullerine göre suçun kanıtlanmasına gerek olmadığı noktasında görüş birliğine varılmıştır.

Bu karara rağmen cadılığın tanımı yapılmıştır. Cadı olarak ilan edilenler kadınlardır. Ve bu kadınların hepsi devlet dışı toplum kesimlerindedir. Bu kadınlara yöneltilen suçlamalar şunlardır: Devletçi resmi Hıristiyanlıktan sapmış; devletçiliğin ve dinciliğin kurallarını kabul etmeyen; şeytanın etkisine girmiş, şeytanla sözleşmiş; bu sözleşme gereği insanları yoldan çıkarmak, hayvanlara ve tarıma zarar vermek...

Gerçek neden elbette bu sıralananlar değildir. Ancak suçlama nedeni yapılan gerekçeler bile kadının konumunu ve duruşunu göstermektedir. Bu gerçekler daha çok kadınları öldürmenin ve sindirmenin meşru zeminini yaratmak için geliştirilmiştir. Gerçeklikte ise, kadınları cadı adı altında öldürmenin nedeni kadınların temsil ettiği toplumsal gerçekliklerdir.

Kadınlar tarih boyunca tüm devletli toplumlara ters düşmüşlerdir. Kilisenin devletleşmesi ve komünal manastırların kapatılmasıyla kadınlar devletçi Hıristiyanlığa da ters düştüler. Devletli Hıristiyanlık Rönesans'la başlayan süreçte iktidarını yitirirken, yine en tehlikeli toplumsal kesim olarak kadınları görmüş ve devlet dışı toplumun değerlerine bağlı olan kadınları cezalandırmıştır.

Yeni yükselen sınıf olan burjuvazinin bu soykırıma ortak olma gerekçeleri de aynıdır. Burjuvazi daha devletini-iktidarını tam olarak kurmamıştır. Dönem kaos aralığıdır. Kadınlar Rönesans'tan sonra gelişen devrimci dinamiklerle bu kaos aralığını lehlerine kullanmak için çabalyorlar. Burjuva sınıfı bu durumu tehdit olarak algılıyor. Sistemi sorunsuz ve engelsiz kılmak için cadı avına ortak olmuş; cadı avı adı altında kadınları soykırımdan geçirmiştir.

Cadılıkla suçlanıp öldürülen kadınların genel olarak devlet dışı toplum değerlerinin taşıyıcıları olmanın yanında; özgül anlamda öne çıkan başka ortak noktaları da vardır; cadılıkla suçlanan kadınların tümü bilge kadınlar; ilaç yapanlar; toplum içinde doğal öncülük yapanlar ve toplumca değer verilen kadınlardır. Tüm bu kadınların ortak özellikleri yetenekleriyle toplumsal yaşamda aktif olmalarıdır. Öte yandan bu yeteneklerini icra ederlerken komünal değerlere bağlıdırlar. Yaptıkları iş için herhangi bir maddi karşılık istememektedirler. Tüm bu özellikle devletçi-iktidarcı sistemin ve toplumun mantalitesine ters olan şeylerdir. Ve kadınlar bu nitelikleriyle devletli toplum ve kilisenin kadınlara biçtiği rolü reddetmektedirler.

Cadı avının esas amacı bu redde karşı toplumsal cinsiyetçiliğin yeniden ve daha güçlü; en vahşi yöntemlerle tesis etmektir. Rönesans'la oluşan zeminde ataerkilliğin egemenliği çatırdadı. Yıkılmaya yüz tutmuş eski sistemin sahipleri ile yeni inşa edilen yeni sistemin sahipleri olan burjuvalar toplumsal cinsiyetçilik ile kadını iktidarcılığın, hiyerarşinin, devletçiliğin ve tüm bunlarla birlikte erkeğin egemenliğine almak istediler.

Halen bilançosu tam olarak çıkartılmamış binlerce kadın bu egemenlik için cadı adı altında diri diri ateşlere atılıp öldürüldü. Fakat bu vahşiliğe rağmen kadın gelişiminin önü alınamadı. Seçme, seçilme, çalışma, okuma vb. birçok temel hak alanlarında yürütülen mücadele önemli sonuçlar elde etti. Kadın elde ettiği haklarla yaşamın tüm alanlarında aktif oldu.

Rönesans, bilimsel düşünce ve yeni akım felsefi düşüncenin hazırladığı devrimci zemini kadın kendi iradesi ve gücüyle değerlendirebildi. Bir kadın iradesi, zihniyeti ve bilinci oluştu. Feminizm tüm bu gelişmelerin somut anlamda ifadesi oldu. İdeolojik yönleriyle feminizmin eleştirilebilecek çok yönü vardır. Ancak, feminizm, bir yerde kadının yarattığı bir olgudur ve önemli sonuçları da olmuştur.

Kadın belki halen özgür değildir. Eşit bir toplumsal konumu yakalamamıştır. Ancak kadın özgürlük hareketi ideolojisi, felsefesi, zihniyeti, kişiliği ve ahlaki politik duruşu ile devlet dışı toplumun en dinamik gücü olma konumunu kaybetmemiştir. Kadın bu anlamıyla birçok devrim içinde yer almış, oldukça önemli devrimci kişilikler ortaya çıkarmıştır. Ve en önemlisi kadının eşitlik ve özgürlük mücadelesi halen devam etmektedir.

c) Devlet dışı sosyo-kültürel toplum bileşenlerinden olan köylülerin, işçilerin ve gençlerin mücadeleleri tarihin Rönesans döneminde ortaya çıkan zemin sonucu daha da güçlenmiştir. Rönesans sonrasında oluşan kültür, bilim ve yeni felsefi akım sonucu gelişen düşünce gücü nitelik anlamıyla köylülerin, gençlerin ve emekçilerin mücadelesine ivme kazandırmıştır. 16. yüzyıldan sonra Almanya'dan İspanya'ya, İngiltere'den Fransa'ya; birçok ülkede köylülerin, gençlerin ve emekçilerin isyanlarında artış yaşanmıştır. Ve bu isyanlar Rönesans ve sonrası gelişmelerin etkisinden bağımsız ele alınamaz. Öte yandan bu isyanların en temel ortak özellikleri komünal ve kolektif nitelikte olmalarıdır.

Bu mücadeleler iki temel alanda somutlaşarak yeni bir mücadele tarzına ve toplumsallığın ve sistemin oluşturulmasına ön ayak olmuşlardır.

Birincisi İspanya komünleriyle başlayan süreçtir. Komünler daha çok köylü isyanlarının birer sonucu ve örnekleri olarak ortaya çıksa da, esasında hem sosyo-kültürel toplumun tüm bileşenlerini kapsamaktadır, hem de etnik kültürel toplum ve dini kültürel toplum bileşenlerini daha genel olarak içinde barındırmaktadır.

İspanya komünleri yenilse de tarihsel ve toplumsal olarak yarattığı komünal tarzlı sistem temel bir örgütlenme ve yaşam biçimi olarak önemli bir gelenek oluşturmuştur. Avrupa'da peşi sıra

birçok komün kurulmuştur. Ve daha 19. yüzyıl sonrası gelişen sosyalizm akımı öncesi kapitalist moderniteye karşı alternatif toplumsallık ve sistem olarak örnek alınmış ve geliştirilmiştir.

Komünler tek biçimli veya homojen değildir. Kurulan komün modelleri üç grupta toplanabilir: dini kültürel komünler, sosyal reformcu komünler ve sosyalist komünler.

İkincisi, ütopyik sosyalistlerin öncülük ettikleri emekçi alandaki mücadeledir. Ütopyik sosyalistlerden C.S. Simon, F.C. Forier ve R. Owen kapitalizmin emek sömürücülüğüne karşı emekçilerin ilk özgürlük ve eşitlik mücadelesinin teori ve pratiğini geliştirdiler. İngiltere ve Fransa başta olmak üzere kapitalist devletlerdeki fabrika emekçilerini örgütlemeye giriştiler. Özellikle komün tarzı örgütlenmelerle devlet dışı toplumun alternatif sisteminin örneklerini inşa etmeye çalışmışlardır.

Komüncülerin ve ütopyik sosyalistlerin bu girişimleri tam olarak başarılı olmasa da, bu örnekler kendilerinden sonra, özellikle 19. yüzyıl yarısından sonra gelişen bilimsel sosyalizm öncülükli emekçi ve ulusal kurtuluşçu hareketlere; anarşist, feminist, gençlik ve ekolojist hareketlere hem ön ayak, hem de ilham kaynağı olmuştur.

Komüncülerin ve ütopyik sosyalist hareketlerin temel ortak nitelikleri sömürüye, tahakküme ve iktidara-devlete karşı oluşları; ve bu olguların olmadığı sistemi ve toplumu inşa etmek istemeleridir.

Bir bütün olarak sosyo-kültürel toplum için temel dönüm noktalarından biri de 1968 sürecidir. 1968 süreci emekçilerin, kadınların, gençliğin, ekolojist hareketlerin; tüm sosyo-kültürel toplum bileşenlerinin isyanının ikinci çıkış dönemidir. Birinci dönem Rönesans sonrası iken, ikinci dönem 1968 ve sonrası olmuştur.

Bu dönemin en temel ayırt edici niteliklerinden biri, sosyo-kültürel toplumun sosyalist ve kapitalist tanımlarına bakmaksızın bir bütün olarak devletli-iktidarcı topluma karşı çıkmış olmalarıdır.

1968 isyanı bu niteliğini 21. yüzyılın devlet dışı toplum bileşenlerinin tümüne taşımıştır. Olumlu ve olumsuz yönleriyle önemli sonuçlar çıkarılabilecek bir teorik birikim ve pratik deneyim bırakmıştır. Devlet dışı toplum bileşenleri de bu tarihsel gelenekten yararlanarak güncellikte eşitlik ve özgürlük mücadelesini yürütmektedir/yürütecektir.

2. BÖLÜM

DEVLETLİ TOPLUM

Heredotes, “Tarih” adlı kitabında Med toplumundan Dieokes’in hikayesini anlatıyor. Deiokes’in komünal ve kolektif toplumdaki kopuşu ve kendi hiyerarşik, iktidarcı ve devletçi toplumunu inşa etme tarzı, zihniyet ve pratik açısından esasında tüm devletli toplum güçlerinin adım adım nasıl egemen hale geldiklerine dair önemli veriler sunuyor. “Adını değiştir, bu hikaye senindir” diye bir özdeyiş vardır. Bu hikaye en çok devletli toplum için geçerlidir. Deiokes’in adını değiştirirsek, Heredotes’in anlattığı hikaye öz olarak devletli toplumun hikayesidir. Adları, zamanları, mekanları ve nüansları farklı olsa da, devletli toplum öz olarak aynıdır. Adları, zamanları, mekanları ve nüansları değişir, fakat hikaye öz olarak aynı kalır ve sürdürülür.

Med toplumu kolektif ve komünal değerlere bağlı yaşamlarını sürdürürlerken, “gözü yükseklerde” olan Deiokes, planlı bir strateji geliştirmeye girişir. Bu planın özü şudur: önce toplumu kendine bağımlı hale getirmek için toplumun gözüne girmek, sonra aradan çekilip kaos çıkartarak tekrardan dönüp hiyerarşik, iktidarcı-devletli toplumunu inşa etmektir.

Deiokes, komünal ve kolektif toplum içinde toplumun ihtiyaçlarını karşılamak ve sorunlarını çözmek için organik koordinasyon yönetimindedir. Bu işlevini yerine getirmek için, deyim yerindeyse, gece gündüz çalışır. Bundan dolayı da Med toplumu tarafından sevilen ve saygı duyulan kişi olur. Toplumun güvenini kazanır.

Deiokes, söz konusu olan sevgiyi, saygıyı ve güveni kendi çıkarları için kullanmaya karar verir. Kral olmak ister. Ve bunun için de planlı bir strateji uygular.

Deiokes bir gün toplumun karşısına geçip, toplumsal sorunlarla ve ihtiyaçlarla ilgilendiği için kendi ihtiyaçlarını ve sorunlarını ihmal ettiğini söyleyerek organik koordinasyon yönetiminden geri çekildiğini açıklar. Ve Med toplumu daha yeni bir koordinasyon seçmeden, Deiokes tüm toplumsal işleyiş mekanizmalarını durdurur. Bunun üzerine toplumda tam bir kaos başlar.

Med toplumu yeni bir organik koordinasyon için tartışmaya başlar. Deiokes'in örgütlediği bir grup bu tartışmalar içinde krallığın ve devletin propagandasını yapmaya girişirler. Öne sürdükleri temel sav, kralsız ve devletsiz bir biçimde yaşanılmayacağıdır. Kaos ortamının yarattığı negatif olguları da kullanarak, toplumun kaostan ortaya çıkan korkusunu da körükleyerek, krallı ve devletli bir toplum olmanın koşullarını hazırlarlar. Ve bu grup güçlenerek yeni bir kral ve devlet arayışını sürdürür. Med toplumu bir anda kendini kim kral olacak tartışmaları içinde bulur.

Deiokes'in yakın çevresi ve propagandacıları devreye girerek, Deiokes'i krallık için önerirler. Med toplumu da Deiokes'in önceki pratiğine güvenerek onu kral olarak seçerler.

Deiokes'in planı tutar. Ve kral olur olmaz tüm toplumun maddi ve emek gücünü seferber ederek ihtişamlı bir saray yaptırır. Sarayın etrafına da güçlü ve yüksek bir duvar çeker.

Deiokes'in ikinci icraatı toplumla tüm ilişkilerini kesmek olur. Hiç kimse ile yüz yüze görüşmez. Atadığı bürokrasiyi aracı yaparak toplumu yönetir. Hemen mekan, sınıf ve yönetim olarak hiyerarşiyi oluşturur. Katı yönetim kuralları geliştirir. Ve Deiokes dört dörtlük bir kral olup toplumu sövmeye ve yönetmeye başlar.

Bu hikayede anlatılan olgular elbette toplumsal gelişmenin geldiği düzeyden bağımsız ele alınamaz. Burada önemli olan nokta Deiokes'in kendini krallığa taşıması ve yeni bir dönemi başlatırken kullandığı yöntem ve geliştirdiği toplumsal ilişki biçimi ve kurumlardır.

Deiokes önce gücün ve otoritenin simgesi olan güçlü, gösterişli ve korunaklı bir saray inşa eder. Sonra toplumu hiyerarşikleştirip kendisini toplumdan gizler. Geliştirdiği bürokrasisi, ordusu, sömürücü ekonomisi ve uygulamaya koyduğu kuralları ile gözlerden uzak bir hayalet ve tanrı gibi olur. Toplum açısından Deiokes her yerde gözleri ve kulakları olan, her şeyi bilen ve duyan olağanüstü

bir güçtür. Elbette bunun yanında insanları kul yapan -köle- ve cezalandıran bir güç.

Güç olmak, birikimden gelir. Deiokes bu anlamda bir istisna oluşturmaz. Tüm hiyerarşik, sömürücü ve devletçi-iktidarlı toplum aynı karakterli birikim üzerinden güç olmuşlardır.

Öcalan bu birikimci gücü tekelci olarak değerlendirmektedir. Deiokes örneğinde olduğu gibi üst sınıf adım adım, hiyerarşik toplumdan başlayarak yaşamın tüm alanlarında tekelci güçlerini inşa etmişlerdir.

Öcalan, devletli toplumun aynı öz üzerinden elde ettiği tekelci gücün tanımını şöyle yapmaktadır: “Tekeli sıkça kavram olarak kullanırken ekonomik, askeri, politik, ideolojik, ticari kapsamda kullandığımızı unutmamalıyız.”⁴⁴

Bir sistem ve toplum olarak devletli toplumu bu bütünlük içinde ele almak, onun özünü ve içeriğini anlamak açısından ve gerçekliğini tanımlamak bakımından daha gerçekçi bir yaklaşımdır.

Burada bir genelleme yapıp, devletli toplumun tüm evrelerini aydınlatmak ve tek düze bir yaklaşımla ele almak değildir söz konusu olan. Devletli toplumun tarihsel ve toplumsal evreleri oluşmuş ve bu evrelerde kimi değişiklikler yaşanmıştır. Fakat devletli toplum bir bütün olarak aynı öğeler üzerinden gelişmiştir. Tarihsel ve toplumsal olarak evrelerde gerçekleşen, bir öncekinden kopmak ve yeni bir sistem, toplum inşa etmek değildir. Olan, temel öğeler üzerinden kesintisiz bir şekilde tekelci gücü devam ettirmektir.

Devletli toplumun bu temel öğeleri, ideolojik egemenlik, hiyerarşi, sömürü, bürokrasi, iktidar, sınıflı kent, devletli kurumlaşma, devletli hukuk ve devletli politikadır.

Deiokes’in hikayesi de esasında bu öğelerden oluşmaktadır. Hiyerarşik toplumdan başlayıp en “son” hali olan kapitalist topluma dek, bir bütün olarak, tekelciliğin öğeleri de diyebileceğimiz bu öğeler aynı geleneğe bağlı ve kesintisiz bir şekilde devletli toplumun temel taşıyıcı gücü ve sistemini ayakta tutan temel dayanakları olmuştur. Biçimsel ve nüans farklılıklara takılıp bu bütünlük görülmediğinde, geçmişten beri olagelen yaklaşım tarzlarında açığa çıktığı gibi, devletli toplum ve sistem tam anlamıyla anlaşılabilir.

Devletli toplum ve sistem, tarihin her döneminde aynı ana öğeleriyle devlet dışı topluma karşı olmuştur. Kavram ve yaklaşım olarak

tüm biçimlerini buna göre tanımlamak ve devlet dışı toplum ile ayrıldığı noktaları ve konumlandığı yeri açıkça ortaya koymak, devletli toplum ve sistemini bütünlüklü olarak anlamak açısından önemlidir.

Ayrıca devletli toplum ve sistemini bu bütünlük içinde ele alırken, her özgül aşamasını ve aldığı biçimsel farkları da göz ardı etmemek gerekiyor.

Devletli Toplumun Tarihsel Oluşumu Ve Gelişimi

Aristoteles, “İnsanların kurduğu topluluğun kendi kendine yeterli olan ana erişince, o zaman bir şehir ya da devlet meydana gelmiştir,”⁴⁵ demektedir.

Aristoteles’e göre devletli toplumun ortaya çıkışı, toplumun yaşamda kendi kendine yetmesiyle bağlantılıdır. Bu mantığa göre toplum, devlet öncesinde kendi kendine yetmiyordu. Maddi ve manevi kültür değerleri yetersizdi. Oysa doğal toplum dönemlerindeki gelişmeler toplumu kendi kendine yeten bir özyeterlilik düzeyine ulaştırmıştı.

Hegel, “Devlet, somut özgürlüğün fiil halindeki realitesidir. (...) ide, gerçekleşmiş akıldır; ve bu gerçekleşmiş akıl da devlet olarak mevcut olan şeydir,”⁴⁶ demektedir.

Bu her iki dizgede dile gelen devlet tanımlamaları devletin zorunlu bir olgu olarak ortaya çıktığıdır. Devletli toplumun ve sisteminin ortaya çıkışını gelişimin zorunlu bir sonucu olarak ele alan anlayış ve yaklaşım sadece Aristocu ve Hegelci dizgelerdeki tanımlarla sınırlı bir şey değildir.

Bu iki örnekteki tanım bir zihniyet olarak devletli toplumun ideolojik egemenliğince temel bir bilinç ve inanç haline getirilmiştir. Bu anlamıyla devletin-iktidarın varlığı ve zorunluluğu adeta ezeli ve ebedi bir olgu olarak zihinlere kazınmıştır.

Öte yandan her kaos aralığı dönemlerinde kaostan çıkmanın yolu olarak devlete-iktidara başvurulmuştur. Böylelikle iktidar-devlet sorunların yegane çözücü gücü olarak da belirlenmiştir. Aris-

45 Aristoteles; *Politika*; s. 33

46 Hegel, G.W.F.; *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*; s. 203-217

toteles'in devleti kendi kendine yeten bir toplumun varlık gerekçesi; Hegel'in de devleti aklın ve özgürlüğün somut ifadesi olarak tanımlamalarının böylesi bir yönü de vardır.

Oysa devlet ne zorunlu bir olgudur, ne de sorunların çözüm gücüdür. Devlet toplumsal bir kesim tarafından inşa edilmiş, tüm tekelci öğeleriyle oluşturulmuş bir olgudur. Burada bir toplum ve sistem temsil edilmektedir. Bu toplum ve sistem sömürücü ve iktidarcı olduğu için, devletin ortaya çıkışıyla sorunların çözülmesi bir yana, daha beter sorunların doğmasına neden olmuştur.

Bu gerçekliği devletli toplumun ön aşaması, devletli toplum ve sisteminin temel hazırlık zemini olan hiyerarşik toplumun oluşmasında gözlemlemek mümkündür.

a) Hiyerarşik Toplum: Neolitik toplumdaki hiyerarşik topluma geçiş ne kendiliğinden olmuş, ne de kolay kolay geçilen bir süreç olmuştur.

Hiyerarşik toplumun ortaya çıktığı aşama, neolitik toplumun kendi kendine yeten, komünal ve kolektif toplumsal gerçekliğin gelip dayandığı bir eşiktir. Neolitik toplumda ortaya çıkan maddi ve manevi kültür değerlerinin bu eşiğe gelmesinde rolü belirleyicidir. Neolitik toplum, toplumsallığın temel gelişim diyalektiğine uygun toplumsal örgütlenmesini geliştirdikçe nüfusta artış başlamıştır. Paralel olarak toplumsallaşma gelişmiş, üretim araçlarının gelişimi sonucu üretimde de verimlilik artmıştır.

Tüm bu olgular toplumsal olarak yeni bir kurumsal gelişimin yaratılmasını gerekli kılmaktadır. Çünkü var olan toplumsal kurumlar yeni gelişmelere cevap olamamaktadır.

Bu temel özellikler kaos aralığı özellikleridir. Toplumun yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

Devletli toplumun ideolojik hegemonyası bu kaos aralığının niteliklerini göz ardı ederek, düz bir mantık ile, hem devletin oluşumunun zorunlu olduğunu iddia etmektedir, hem de bu yeni aşamanın ortaya çıkarttığı temel ihtiyaçların karşılanması ve sorunların çözümü için, ancak devlet gibi bir organizasyonla mümkün olabileceğini ileri sürmektedir. Devletli toplum ve sistemi bu temel mantık üzerinden meşru göstermektedir.

Oysa esasında kaos aralıkları çoklu seçeneklere sahiptir. Devletli toplumun zorunlu doğuşu diye bir kaide yoktur. Bu dönemlerde farklı farklı toplumsal sistemlerin inşa edilme şansları yarı yarıyadır.

Söz konusu tarihsel aşamada iki temel güç vardır. Neolitik toplum geleneğini temsil eden devlet dışı toplum ile erkek askeri şefler, yaşlılar ve şamanlardan oluşan hiyerarşik toplumu oluşturan güç. Her güç kaos aralığını kendi toplumsallığı lehinde aşma çabası içindedir. Bu mücadeleden devlet dışı toplum değerlerine bağlı olarak yeni bir toplumsal sistem inşa edilebilir.

Öte yandan yeni bir toplumsallık ve sistem için hiyerarşi, iktidar ve devlet zorunlu değildir. Toplum illa hiyerarşi, iktidar ve devletle yaşayacak diye bir kaide yoktur. Doğal toplum boyunca devletsiz yaşanmıştır. Devlet olmadan da pekala toplumsal ihtiyaçlar karşılanabilir ve sorunlar çözülebilir.

Tüm bu olgular açığa çıkartıyor ki, tarihsel olarak toplum bir yol ayrımındadır. Ve bu yol ayrımında tarafların kıyasıya bir mücadelesi söz konusudur. Bu mücadelede belirleyici olan soyut zorunluluklar ve indirgemeci olgular değil, tarafların mücadeleleridir. Soyut anlamda tarih ve talih herhangi bir taraftan yana veya karşısında değildir.

Nitekim böyle de olmuştur. Esasında erkekler ittifakı olan hiyerarşik toplum kurucuları, sistemlerini inşa etmişlerdir.

Hiyerarşik toplumun siyasal, kültürel, ideolojik, ekonomik, hukuk tanımı, bireyler arasındaki ilişkilerden sınıflar arası ilişkilere, insan ve ekosistem arasındaki ilişkilerden kadın ve erkek arasındaki ilişkilere dek tüm toplumsal yaşamı kapsayan ilişkilerin astlık-üstlük, mevki ve statülere göre yöneten ve yönetilen, ezen ve ezilen, sömüren ve sömürülen biçimde tarihte ilk kez bölünmesi ve parçalanmasıdır.

Hiyerarşik toplumun kurucuları erkeklerdir. Erkekler üç ayrı koldan veya yönden hiyerarşik toplumu inşa etmeye girişmişlerdir. Yaşlı, askeri şef ve dinsel anlamda da şaman bu sürecin başlatıcı gücü olmuşlardır.

Bu erkek ittifakı hiyerarşik toplumu ataerkil zihniyeti ve toplumsal cinsiyet üzerinden inşa etmiştir. Öncelikle neolitik toplumdan gelen kadını toplumsal alandan dışlamış, egemenliği altına

almış ve ondan sonra artı-ürüne ve üretim araçlarına el konulmuş sınıflı ve iktidarcı toplum geliştirilmiştir.

Yaşlı, askeri şef ve şaman erkek açısından bilinen anlamıyla ortak sınıf çıkarları bu dönemde daha gelişmemiştir. Onları ortak amaç etrafından birleştiren ve yönlendiren onların erkeklikleridir. Hiyerarşik toplum bu nedenle bilinen anlamda ekonomik sınıflaşmayı oluşturan bir toplumu tam olarak ifade etmiyor. Elbette ekonomik sömürüyü içeriyor. Ancak temel oluşum niteliği ataerkillik ve toplumsal cinsiyetçiliktir. Toplumsal cinsiyetçilikle adım adım sınıflı toplumun inşasına gidilmektedir. Sınıflı ve devletli-iktidarcı toplumun kök hücre si toplumsal cinsiyetçilik, ataerkilliktir.

Toplumsal cinsiyetçilik ittifakında yer alıp hiyerarşik toplumu inşa eden kesimlerin birebir aynı gerekçelerle ittifak içinde yer aldıkları söylenemez. Yaşlı erkeğin, komutan şefin ve şamanın özgül kimi farklı gerekçeleri vardır.

Yaşlılar,

... cinsiyetlerinden ve soylarından bağımsız olarak ortak bir çıkarı paylaşırlar. Toplumun kurumlaşmasından [yeni biçimle] ve hiyerarşinin ortaya çıkışından en fazla çıkarı olan onlardır. Çünkü bu alanda ve bu sürecin sonucu olarak fiziksel güçsüzlük ve zayıflığın kendinden aldığı güçleri koruyabilirler. Toplumsal güce ve özellikle hiyerarşik toplumsal güce duydukları ihtiyaç, biyolojik güç kayıplarının bir fonksiyonudur. Toplumsal alan, [ataerkil] bu gücün yaratılabileceği tek alandır. Ve aynı zamanda doğal kuvvetler karşısında savunmasızlıklarını hafifletebilecekleri tek alandır. Bu nedenle (...) toplumsal iktidarın hiyerarşik çizgilerde kurumlaşmasının en mükemmel mimarları onlardır.⁴⁷

Hiyerarşinin başka bir tanımını olan, jenotokrasi-yaşlılar yönetimi bu gerçekliğe dayanmaktadır.

Yaşlı erkekler toplumsal yaşamdaki konumlarını güçlendirip hiyerarşik toplumun inşasında yerlerini alırlarken, komünal ve kolektif toplumdaki olumlu intibalarını kullanmayı da ihmal etmemişlerdir. Doğal toplumda bilgelik rolünü oynamaları onlara saygınlık kazandırmıştır. Bu saygınlık aynı zamanda bir toplumsal meşruiyet olgu-

sunu da doğurmuştur. Bu hususlar yaşlı erkekler için kimi avantajlar sağlamıştır. Ve yaşlı erkekler de bu avantajları kullanıp belli anlamda toplumu etrafında toplayıp ataerkillik esaslarına dayalı hiyerarşik toplumu inşa etmede temel ittifak gücü olmuştur.

Askeri şef olarak ortaya çıkan erkeklerin beslendikleri kültür avcılık kültürüdür. Öcalan bu erkek kesimini “güçlü kurnaz adam” olarak tanımlamaktadır. Avcı olmaları ve o kültürün temel dinamikleri olarak toplumda yer edinmeleri, bu kesime zor gücünü tüm teknik ve taktik yöntemlerle kullanma avantajını sağlamıştır. Öte yandan doğal toplumda toplumun güvenliğini üstlenmişlerdir. Tüm bunlar hiyerarşik toplum dönemine dek gelişen süreçte bu kesimi askeri anlamda uzmanlaştırmıştır. Avcılıktaki kurnazlıklarını neolitik topluma karşı zor ve komplolar şeklinde kullanarak hiyerarşik toplumun inşasını gerçekleştiren ittifak içinde yerini almıştır. Özellikle özel mülkiyetçiliğin geliştirilmesinde, artı-ürüne el konmasında ve iktidarcı yönetimin oluşmasında askeri şefler oldukça etkili rol oynamışlardır.

Hiyerarşik toplumu inşa eden erkek ittifakının diğer tamamlayıcı gücü şamanlardır. “Hiyerarşi kavramı, şamanın kutsal otoritesiyle birleşen otoritenin yönetim anlayışının ilk örneğini anlamlandırmaktadır.”⁴⁸

Bu anlamıyla şaman toplumsal cinsiyetçi hiyerarşik toplum içindeki rolüyle bir adım daha öndedir. Şaman erkek egemenliğinin ideolojik gücünü oluşturuyor. Denilebilir ki, ataerkilliğin ilk ideologları şamanlardır.

Şaman, kadının doğal toplum dönemlerindeki yaratıcılığının ve gücünün zihniyet oluşumunda olduğunun farkındadır. Öte yandan hiyerarşik toplumu inşa ederken bir taraftan kadının şahsında somutlaşan komünal ve kolektif zihniyetle bağlantılı olarak ahlaki ve politik etkinliği geriletmeden ve egemenliği için yeni bir zihniyet inşa etmeden başarılı olunamayacağına da bilincindedir. Bu nedenle ilk işi zihniyet alanında yoğunlaşmak olmuştur.

Şamanın günlerce, hatta aylarca, bazen yıllarca inzivaya çekilmesinin nedeni ataerkil toplumun ideolojik egemenliğini inşa etmek içindir. Şamanın mitsel inziva sürecinin böylesi bir anlamı vardır.

48 Öcalan, Abdullah; *Bir Halkı Savunmak*; s. 36

Oysa inzivada düş gören, yani gerekli bilgiyi edindiğinin kanıtı olarak gösterilen olayı yaşayan şamanın kendisidir. Düşünde yani yoğunlaşmasında kimse ona eşlik etmemektedir. Ancak şaman inziva sürecinde tanrının kendisini seçtiğinin kanıtı olarak mitolojisini anlatmaktadır. Şamanın mitolojik hikayesi ne denli çarpıcı, büyüsel ve korkutucu bir etkiye sahip olursa, o denli inandırıcı olur ve kendini topluma kabul ettirmiş olur. Şamanın gücü ve otoritesi mitolojik, başka bir deyişle ideolojik egemenliğinden ileri gelmektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki, Şamanların yarattığı bu transa geçme, tanrı ile ilişkilene -inziva- geleneği en güçlü yansımasını peygamberler geleneğinde bulmaktadır.

Öte yandan toplum içinde herkesin şaman olmama durumu, şamanın başka bir yönünü göstermektedir. Normal bir insan şaman olamaz; istediği kadar çarpıcı mitolojik bilgi anlatsın. Şaman olmak için üst yönetici kesimin, ayrıcalıklı ailelerin veya hanedanların içinden çıkması gerekmektedir. Bu yönüyle babadan oğula veya aynı kan bağına sahip atadan sonraki nesillere aktarılan kalıtsal bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Atası veya babası şaman olmayan biri şaman olamaz. Bu patriarkal gelenek krallık tarzının da ilk örneğini oluşturmaktadır. Ve şaman bu rolleriyle yaşlı erkek ve askeri şefin sistem tamamlayıcısı olmuştur.

Hiyerarşik toplumun inşacıları, zor, -askeri şef-, ideolojik egemenlik/bilgi -şaman-, ve yönetim gücü -yaşlı erkekler- ile birbirlerini tamamlayarak toplumsal yaşamın stratejik alanlarından başlayıp toplumsallıklarını ve sistemlerini geliştirmişlerdir. Tüm bunlar tesadüfen veya toplumsal gelişim sonucu oluşmuş pratikler değildir. Bilinçli bir yönelim ve inşa söz konusudur.

Bu bilinçli insanın başka bir pratikleşme alanı olan, hiyerarşik toplumun kendini yeniden üretmesini sağlayan gençlik dinamiğine el atılması ve gençliği hiyerarşik toplumun bir aracı haline getirilmesinde görülüyor.

Hiyerarşik toplumun süreklilik kazanması ve kendini yeniden yeniden üretmesi için, üst üste tek başına hiyerarşik yönetimin geliştirilmesi yetmez. Ataerkil toplumun, hiyerarşinin, zorun... tüm niteliklerinin toplum içine nüfuz etmesi, orada yuvalanması gerekiyor. Bunun için de oldukça dinamik bir toplumsal yapıya ihtiyaç

vardır. Yaşlı erkekler, şaman ve askeri şefler bu dinamiği gençlikte görüyorlar. Dolayısıyla gençliğe el atıyorlar. Bir taraftan ataerkil aile kurumundan bu bağlamda yararlanılıyor. Ataerkil ailenin hiyerarşik toplumdan başlayarak süregelen bu rolü, bu anlamda temel bir konum olarak çocukları birer ataerkil sistem taşıyıcıları olarak yetiştirmek olmuştur. Öte yandan da gençlere sistem içinde bir takım konumlar verilerek gençler de hiyerarşik toplumun dinamik gücü haline getirilmiştir. Bu tezgaha düşmeyip kendini koruyan ve devlet dışı toplum içinde yerini alan genç kesim olduğu gibi, bu komploya düşen gençlik de olmuştur.

Şüphesiz gençliğin hiyerarşik toplum içinde yer alması üstteki üçlü ittifak gibi değildir. Yaşlı erkekler, askeri şefler ve şamanlar gençliği kendine bağımlı hale getirmişlerdir. Bu noktada, “Hiyerarşik toplumda tecrübeli yaşlıların gençlik üzerinde kurduğu baskı ve bağımlılaştırmadan da önemle bahsetmek gerek. Jerontokrasi... gençleri hizmetlerine almaya zorlamaktadır. Zihinlerini doldurarak bu işlemi geliştirmektedirler. Tüm hareketlerini kendilerine bağlamaktadırlar. Ataerkillik bu olgudan da büyük güç almaktadır. Onların fiziki güçlerini kullanıp dilediklerini yaptırabilmektedirler.”⁴⁹

Üçlü ittifakın bu temelde birbirini tamamlayarak gelişmesi, yönetim gücü olarak iktidarı ve özel mülkiyetçiliği kurumsallaştırarak erkek egemenliği pekiştirmiştir. Ataerkil aile yönetimi, ekonomik üretim yönetimi, askeri komuta yönetimi ve ideolojik egemenlik yönetimi olarak bilgi ve bilme yönetimini eline geçirerek sınıflaşma ve iktidarlşma yönünde temel maddi ve ideolojik kültür inşasında önemli bir mesafe kat etmişlerdir.

Bu bağlamda hiyerarşik topluma yeni nitelikler eklenerek yöneten-yönetilen, ezen-ezilen, sömüren-sömürülen ve dışlananlar biçimindeki ikili toplum bölünmesi derinleştirilmiştir. Çekirdek bir iktidar ve sınıflaşma etrafında tüm toplumsal üretim ve ilişkileri yeniden belirmiş ve sıkı denetim mekanizmaları altına alınmıştır. Katı yönetme, sevk ve idare etmenin iktidarcı ve sınıfçı normları oluşturulmuştur. Buna göre mevkiiler ve makamlar yaratıldı. Hiyerarşik, iktidarcı ve sınıflı derecelendirmelere göre rütbelere dağıtılıp önem ve öncelikli sıralamaya göre ayrıcalıklı konumlar, sınıflar ve tabaka-

49 *A.g.e.*; s. 41

lar merkez alınarak toplum yukarıdan aşağıya doğru örgütlendirilmiştir. Bu örgütlenme, neolitik toplumun karşıtı olarak açığa çıkan dikey örgütlenmedir. Dikey örgütlenme doğal gelişim sonucu oluşmuş değildir. Hiyerarşik toplumun başlangıcından itibaren adım adım oluşturulmuş bir toplum modelidir. Ve hanedanlıklar aracılığıyla devletli topluma da aşılanarak güncelliğe dek taşınmıştır.

Hiyerarşik toplum açısından bu aşama, ilk hiyerarşik toplum aşamasından iktidarcı ve sınıflı toplum düzeyine sıçramayı ifade etmektedir. Sınıfsallık ve iktidarcılık kendi başına, hiyerarşik toplumdaki bağımsız gelişen toplumsal normlar değildir. İktidarcılık ve sınıfsallık hiyerarşik toplumla organik anlamda iç içedirler. Ancak ilk dönemlerde hiyerarşik toplum formu daha fazla ön planda iken, hiyerarşik toplum geliştikçe bağlantılı olarak sınıfsallık ve iktidarcılık güçlenmiş ve ön plana çıkmıştır. Bu toplumsal formlardan her birinin ya da birkaçının ortaya çıkması diğerini veya diğerlerini yok ederek belirleyici konuma geçmez. Tersine bunlar yine iç içelikleriyle birbirlerini tamamlayarak rollerini oynuyorlar. Toplumsal cinsiyetçilik olarak ataerkilliğin, iktidarcılığın ve sınıfsallaşmanın konumları ve durumları bu bütünlük içindedir.

Zaman olarak bu temel gelişim hattı üzerinden oluşan iktidarcılık ve sınıfsallaşma, hiyerarşik toplumun olgunlaşma ve son dönemlerine denk gelirken, devletleşmenin ön aşamasını ifade etmektedir. Hiyerarşik toplumun ilk aşamasında “gizli özne” olarak ifadelendirilebilecek iktidarcılık ve sınıfsallık bu dönemde ön plana çıkmışlardır.

Bu noktada iktidar artık toplumsal cinsiyetçiliğin, sınıfsallaşmanın bir ürünü olan özel mülkiyetçiliğin ve bağlantılı olarak üretim araçlarının ve ilişkilerinin temel belirleyen gücünün toplamını ifade etmektedir. “İktidarla cinsiyetçi toplum arasındaki benzerlik özselidir.”⁵⁰ Yine “İktidar kavramının insan çabası üzerine kurulu artık-ürün ve değer olanaklarını sızdırmak amacıyla inşa edilen ‘zor aygıtları’ olarak tanımlanmaktadır. Çok çeşitli ve kapsamlı olarak inşa edilen iktidar aygıtları son tahlilde insan emeği üzerine kurulu baskı düzenekleridir.”⁵¹ F. Braudel’in “Para gibi iktidar da biriktirilir” belirlemesiyle bu bağlamda hem iktidar ile hiyerarşik toplumun ve özel mülkiyetçiliğin özdeşliğini kurmak; hem de bu belirlemeyi hiyerarşik

50 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygurluk Çözümü I*; s. 130

51 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygurluk Çözümü III*; s. 11

toplumun başlangıcından itibaren yaşamın tüm maddi ve manevi kültür değerlerinin yaşlı erkeklerin, askeri şeflerin ve şamanların elinde biriktirilmesinin bir ifadesi olarak ele almak mümkündür.

Hiyerarşik toplumdan devletli kurumsallığa geçişi gerçekleştiren hanedanlıkları da bu gelişimin içinde değerlendirmek gerekiyor. Hanedanlığın bu dönemdeki rolü somut olarak ortaya konmadığında, hiyerarşi, iktidar ve sınıfsallık soyut kalmış olacaktır.

Ataerkil ailenin yaratılması ve hiyerarşinin, iktidarın ve özel mülkiyetçiliğin geliştirilmesi aynı zamanda hanedanlığın kurulması ve egemen toplumsal yapı olarak ortaya çıkmasıdır. Ataerkil aile hanedanlığın çekirdek birimi iken iktidarcılık onun siyasal olgusu, sınıfsallık ise toplumsal formudur. Etnik kültürel toplumdan ve dini kültürel toplumdan sapıp toplumsal cinsiyetçilik, iktidarcılık ve sınıfsallığa dayalı toplumsallığını inşa eden yaşlı erkekler, askeri şefler ve şamanlar kan bağına bağlı kendi hanedanlıklarını kurmuşlardır. Ataerkil hanedan ve aşiret şovenizmi ve özel mülkiyetçiliğe bağlı toprağın parsellenerek hanedanlıkların özel arazileri haline getirilmesi bu dönemde gerçekleşmiştir. Böylece her savaşçı, iktidarcı, hiyerarşik ve sınıflı hanedana ait bir egemenlik alanı oluştu. Hanedanlıklar kurdukları egemenlik alanlarıyla yetinmeyerek daha fazla toprağı tahakkümüne almak için kolları sıvayıp işgal seferlerine de başlamışlardır.

Köleci devletleşme süreci böylesi bir zeminde hazırlanmıştır. Sümer, Mısır, Hindistan, Çin gibi dört bir yanda geliştirilen devletler hanedanlık devletleridir. Peşi sıra kurulan tüm devletlere öncülük eden kesim ataerkil hanedanlıklardır. Bilinen tarih bu gerçekliği ters yüz edip, sanki etnik kültürel toplum veya dini kültürel toplum bu devletleri kurmuş ve o devletlere sahiplik ediyormuş gibi yansıtmaktadır. Oysa bütün devletler ulus-devlet sürecine kadar hanedanlıklarca geliştirilmiştir. Hititler, Fenikeliler, Huriler, Urartuların tümünün karakteristik nitelikleri hanedanlığa dayanmaktadır.

b) Köleci Devletli Toplum: Devletin ortaya çıkışı, devlet öncesinde oluşan hiyerarşik, iktidarcı, sınıflı ve hanedanlı toplum olmaksızın gerçekleşemez. Devletin birikim ve tekelleşmeye dayalı oluşan ön aşamasındaki bu nitelikler ve zemini çözümlenip anla-

şilmeden devlet tanımını doğru yapılmaz.

Nitekim genel ve yaygın bir anlayışla yapılan devlet tanımlamaları, hem devleti gerçekliğine uygun tanımlamaktan uzaklar hem de devlet bütünlüğü içinde tanımlanamamıştır.

T. Larousse ansiklopedisinde devlet, iktidarın kurumlaşmış hali ve ulusal birlik biçiminde tanımlanmaktadır. Ana Brittanica ansiklopedisindeki tanım, belli sınırlar içindeki ülkede yaşayan toplumun bağımsızlık ve egemenlik temelinde kurulmuş kurumsal bir örgütlenmedir devlet. Aristoteles, devletin doğal bir toplumsal olgu olduğundan hareketle, devletsiz olarak yaşayan insanın ya hayvan ya da tanrı olduğunu söylemektedir. Hobbes, devlet kurumlaşmasının oluşum veya oluşturulma nedenini barışın ve güvenliğin toplum içinde sağlanmasına yönelik amacın ve çabanın sonucuna bağlamaktadır. Aziz Agustinus'a göre, ahlaksal bozukluğun ve bağlı olarak dünyanın batmakta olduğu bir yerde devlete ihtiyaç zorunludur. Bu mantığa göre ancak devlet dünyayı kurtarabilir. J.J. Rousseau, devleti yaptırım gücünün temeli olarak tanımlarken F. Engels ise, mülk sahibinin-sınıfın mülksüz sınıf üzerindeki baskı gücü olarak tanımlıyor.

Ayrıca, sanki öz nitelikleri ve işlevleri farklıymış gibi, her biri diğerinden çok farklı olup, temelde birbirlerinden kopuşu ifade ediyormuş gibi; devletli monarşi, oligarşi, demokrasi, cumhuriyet ve ulus-devlet biçiminde sınıflandırma ve tanımlamalar da yapılmıştır.

Tarihte belki de en tehlikeli araç devlet kurumu iken hala en az anlaşılan olgu özelliğini de korumaktadır. Bunda içerdiği kültür ve ifade ettiği çıkarların çeşitliliği esaslı rol oynamaktadır. Hakkında söylenen ve yazılan her şey devleti daha da sırlaştırmakta ve anlam güçsüzlüğüne katkı yapmaktadır. Devletin sadece bir zor aracı olduğu ne kadar yanılgıysa, kutsal bir otorite olarak kavramlaştırmak da o denli olup bitenleri gizlemeye hizmet etmektedir.⁵²

İdeolojik, kurumsal, sınıfsal-toplumsal olarak devletin ortaya çıkışını hazırlayan faktörler vardır. Bu faktörlerden birincisi zihniyet olarak yaşlı erkeklerin, askeri şeflerin ve şamanların şahsında, komünal ve kolektif toplum değerlerinden farklı olarak hiyerarşik, iktidarcı ve sınıfçı bir toplum tasavvurunun ve pratiğinin geliştirilmesidir. İkincisi,

birincisiyle bağlantılı olarak, hiyerarşik toplumun üretim araçlarına, köle emeğine ve toprağa el koyması sonucu oluşturduğu toplumsal ideoloji ve kurumsallaşmasının bu aşamasından sonra ortaya çıkan somut duruma cevap verememesidir. Ve üçüncüsü, bu aşamada başlayan arayışlara, egemen toplumun hanedanlığa dayalı, ama onun kan bağıını aşan bir nitelikte sınıflı kentleşmeye dayalı iktidarcı-devletli kurumları inşa etmesidir.

Bu noktada görülmesi gereken husus, devletin soyut bir varlık olarak ortaya çıkmadığıdır. Gerek ideolojik gerekse de sınıfsal ve kurumsal olarak devletin dayandığı bir toplum vardır. Hiyerarşik toplumdan başlayarak adım adım, ezme, sömürme ve dışlamaya dayalı devlete doğru bir toplum inşası gerçekleştirilmiştir. Bunu gerçekleştiren toplum, devletli toplumdur. Devletli toplum tanımımız da bu gerçekliğe dayanır.

1) Köleci Sümer Devleti: Devlet, ideolojik, sınıfsal, kurumsal yönetim ve bürokrasi ve sınıflı kent olarak mekanıyla bir bütün olarak... “Sümerlerin bir icadı olmuştur. Bu sürecin öncülleri başlangıçta olan yöneticiler olarak işlev gören kimselerden oluşmuş bir sınıfın rûşeym hali durumundaydı.”⁵³

“Rûşeym” halindeki bu sınıf rahiplerdir. Rahipler nitelik olarak yaşlı erkeklerin, askeri şeflerin ve şamanların toplumsal rollerini kendilerinde birleştirebilen, buluşturan; hiyerarşik toplumun kurucuları olan bu üçlü ittifakı tek potada, rahiplik potasında eriten geleneğin bir devamcısı ve farklı bir düzlemdeki sürdürücüleridirler. Rahipler yeni nitelikler edinen kimselerdir. Fakat ideolojik ve sınıfsal olarak yine inşa ettikleri devletli toplum bakımından kendinden önceki üçlü ittifaklardan kopuşu gerçekleştirilmemiştir. Üçlü ittifakın süreç içindeki aldığı yeni bir formasyon bütünlüktür rahiplik. Bu bütünlük içinde ideolojik ve sınıfsal olarak üçlü ittifakın amaçları, deneyimleri ve kurumsal ve toplumsal nitelikleri yeni bir düzlem olan devletli toplumla yoluna devam etmiştir.

Rahip, nitelik, kişilik formasyonu ve işlevi açısından devletli toplumu hiyerarşik, sınıfsal, iktidarcı ve devletli kurumları ve iliş-

kileriyle geliştirebilecek denli bir kompleliğe sahiptir. Bu anlamıyla rahipler kaba anlamda salt dinsel bir örgütün öncüleri veya dinsel örgütün ritüellerini düzenleyen teknik bir elemanı değildir. Rahipler devletli toplumu bir bütün olarak ideolojik, politik, hukuki, ekonomik, sosyokültürel, askeri kurumlaşmalarını yaratabilecek bir güce ve kapasiteye sahiptirler.

Joseph Campbell, rahiplerin sahip oldukları kişilik ve zihniyet formülasyonlarını tanımlarken “Açıkça ve gerçekten insanlığın yeni düzeninin ürettiği zihin ve bilimin insanlık tarihinde daha önce görülmemiş bir biçimdeki bilinç ürünüdür (bu kadarı güvenle söylenebilir). Yeni profesyonel, tam zamanlı çalışan, eğitim gören ve katı biçimde örgütlenmiş olan tapınak rahibinin ürünüdür,”⁵⁴ demektedir.

“Tam zamanlı çalışan” ve “katı biçimde örgütlenmiş olan rahipler” Marksist altyapı-üstü yapı diyalektiğinde ele alındığı gibi önce altyapı olarak ekonomiye, özel mülkiyetçiliğe dayalı olarak kurumlaşmayı ve sınıflaşmayı geliştirip, sonra da bu altyapının yansıması olarak zihniyet dünyası olan ideolojik egemenlik inşa edilmiştir gibi bir gelişim seyri izlememişlerdir. Rahiplerin izledikleri yönetime bakıldığında bunlar eşzamanlı olarak birbirlerini tamamlayacak şekilde gelişmiştir.

İdeolojik egemenliğin rolü, devletin yaratılmasında ikincil veya tali değildir. Ekonomik sömürü, askeri zor ve ideolojik egemenlik eşzamanlı olarak gelişmiştir. Fakat rahiplerin geliştirdikleri dönemin ideolojisi olan mitolojinin oynadığı rol ele alındığından bir yerden sonra ideolojik egemenlik temel belirleyen faktör olarak rolünü oynamıştır. Rahipler, geliştirdikleri mitoloji ile dini kültürel olguyu çarpıtarak, teorik olarak devletli toplum eksenli bir evren, tanrı, insan, toplum, üretim, üretim ilişkileri, kurum, kurallar gibi hususlarda yeni cevaplar, bilinç ve tasavvur geliştirdiler. Aynı zamanda iktidarcı-devletli politik taktik ve araçlarla bunların pratiğini uyguladılar. Rahiplerin mitoloji ile geliştirdikleri ideolojik egemenlik pratik toplumda bir çeşit “rıza” imal etti. Bu “rıza” devletli toplumun hem meşruluğunu sağladı hem de bilinçlerde yeni egemenliğin maddi ve ideolojik kültür olgularını inşa ettirdi, pekiştirdi ve kabul ettirdi.

Yaklaşık olarak MÖ 3.500-2.500'e tarihlenen Sümer devletli toplumunun yaratılmasında ideoloji olarak mitolojinin rolü belirleyicidir. "Bir 'yol' olarak işlev gören mitoloji ve ritüel, bireyin dönüşümüne yardım eder, onu yerel, tarihsel koşullardan ayırır ve bir tür söze gelmez deneyime götürür."⁵⁵ İdeolojik egemenlik olarak Sümer devletli toplumunun resmi dinciliğinin teorik bütünlüğü olan mitolojinin bu işlevsel rolü; genel toplumu yeni sistem olarak iktidar-devlet etrafında örgütlenmesini sağlaması ve bu anlamıyla yarattığı dönüşüm, bireyi ve toplumu komünal ve kolektif niteliğinden kopartmak ve köleci devletli topluma ve sisteme bağlamaktır. Bu noktada ideolojik egemenliğin ikili rolü söz konusudur. Bir taraftan devletçi köleci sistem inşa edilirken öte taraftan da toplum ekonomik sömürü, zor ve ideolojik egemenlikle devletin egemenliği altına alınmaktadır. Bu anlamıyla Sümer rahiplerinin geliştirdiği mitoloji, devletli toplumun ilk toplumsal ideolojisi, programı ve ütopyasıdır.

"Sümer söylencesi yani mitolojisi öyle bir ideolojik egemenlik kurmuştur ki, rahip-krallar bile bunun gereklerini bir tanrı yasası olarak yerine getiren en üst düzey temsilciler olmuşlardır. Yaratılan şey aslında kendi çıkarlarını ebedileştiren ideolojik egemenliktir."⁵⁶

Sümer devletli toplumun ideolojik gücü olarak mitoloji, toplumsal ve kurumsal alanda yerleşik hale geçerek insanların yaşamlarında etkili olup tüm ilişkileri devlet-iktidar eksenli dizayn etmede başarılı olduğu oranda, toplumun bir kesimine rahipler icadı olan devleti kabul ettirip onları sistemin köleleri, uzantıları ve parçası haline getirmiştir.

Tüm toplumsallaşma ve kurumsallaşma süreçlerinde şu temel kural geçerlidir: Herhangi bir teorik ve ideolojik tasarım üst elit kesimi aşip toplumun gündelik yaşamını etkilediği oranda başarılı olur ve ondan sonra maddi kültür çarkları döndürülmeye başlanır.

Mitoloji kaba anlamda söylence ve anlamsız birtakım ritüellerin kısırdöngüsü ve tekrarı olarak değerlendirilmektedir. Hegel felsefeyi değerlendirirken "Herkes kendi zamanının çocuğudur," der. Mitoloji de kendi zamanının zihniyet ve ideolojik yapılanmasıdır.

55 *A.g.e.*; s. (?)

56 Öcalan, Abdullah; *Sümer Rahip Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru I*; s. 33

Sümer rahipleri mitolojiyi geliştirirken kendi toplumsallıklarının ve kurumlarının temel politik, teorik, felsefik, ideolojik, stratejik ve taktik parametrelerini oluşturmaktadırlar.

Sümer rahiplerinin geliştirdiği mitolojik örgünün içeriğine baktığında tamamen komünal ve kolektif yaşamı, sistemi ve ilişkileri hedef almaktadır. Bu tamamen bilinçli bir hedeflemedir. Rahipler çok iyi bilmekteler ki, kadın eksenli oluşan komünal ve kolektif zihniyet ve yaşam değerleri etkili olduğu sürece kolay kolay devletli-iktidarlı sistemlerini inşa edemezler. Sümer rahiplerinin geliştirdikleri mitolojinin başrol oyuncusu gibi aktif olan erkek tanrı Enki ile tanrıça İnanna arasındaki mücadele ideolojik bir mücadeledir. Mitolojide anlatılan “Me”ler savaşı esasında bilgi/bilme ve zihniyet savaşıdır. Rahipler toplumsal alandaki mücadeleyi mitolojiye yansıtmışlardır.

Sümer rahipleri mitolojilerinde evrenin ve insanın nasıl yaratıldıklarının cevapları veriliyor. Bu yaratılıştaki tanrının rolleri ve insan ile tanrıların ilişkilerini düzenlemişlerdir. Yine tanrılar tarafından rahip kralların nasıl temsilcileri olarak atandıkları anlatılmaktadır. Özellikle devletin, iktidar yönetiminin toplumsal ve kurumsal ilişkileri, araçların işleyiş ve işlevleri, tüzük ve program kurallarını mitolojide belirliyorlar. Tüm bunları geliştirirlerken salt teorik ve soyut genellemeler geliştirip yerlerinde oturmuyorlar. Devletin ve toplumsal yaşamın her alanında bunun pratikleşmesi için politika üretiyorlar. Ve adeta dönemlerinin en yetkin toplum mühendisleri gibi çalışıyorlar.

Salt ekonomik sömürü indirgemeciliği ve zorun kaba çıplak rolü üzerine teoriler, ideolojik güç olarak ilk köleci devletin mitolojisinin toplumsal yaşam, ilişkiler, zihniyet ve kurumsal işleyişteki rolünü göz ardı ederek ekonomik sömürünün ve zorun rolünün başat olduğunu ileri sürüyorlar. Oysa, “Yalnız başına çıplak zor, bir hayvanı bile uzun süre ağılda tutamaz.”⁵⁷ Benzer durum kaba ekonomik sömürü için de geçerlidir. Sömürgeciliğin temel çarklarını döndürecek ideolojik güç ve egemenlik olmadan insan emeğini ve doğal zenginlikleri sömürmek kolay kolay başarılabilecek bir durum değildir.

Sümer rahipleri bunun bilincindedirler. Bu nedenle gece gündüz çalışarak köleci devletli toplumun ideolojik gücünü geliştirmişlerdir.

Bilgi/bilme üzerinde kurulan tekel ile iktidarcılığın ve devletçiliğin paralel bir şekilde güçlenerek gelişim gösterme durumu vardır. İdeolojik egemenlik olarak bilgi/bilme üzerindeki tekelleşme ile devlet-iktidar arasındaki ilişki bağlaşımlıdır. Bu bağlaşımlı hal içerisinde “İktidarın işleyişi sürekli olarak bilgi yaratır ve aksi yönde bilgi ve iktidar etkilerine yol açar.”⁵⁸

G. Orwell “1984” adlı romanında, ideolojik egemenlikle devletçi-iktidarcı toplum ve sisteminin nasıl üretildiğini çarpıcı bir şekilde ortaya koyarken, belki ilk devletli-iktidarlı toplum olan Sümerlerdeki ideolojik egemenlikle devlet-iktidar arasındaki bağlaşımlı ilişkiden habersizdir. Ancak Sümer rahipleri de “1984”deki “Büyük Göz” gibi ideolojiyi ve devleti-iktidarı birlikte üretmiştir.

Sümer rahiplerinin geliştirdiği ideolojik formasyon, devletçi-iktidarcı dinciliktir. Şamanlar, dini kültürel olguyu iktidarcı, sömürücü temelde kullanmasının ilk adımını atmışlardır. Sümer rahipleri daha güçlü ve kendi sınıflarının somut ifadesi olan tanrılı formasyona sahip bir çağa taşıdılar bunu.

Sümer rahiplerinin yaratmış olduğu tanrılı dincilik, köleci devletçi toplumsallıklarının tamamen hizmetinde olan resmi dindir. Tanrıları rahipler mitolojide yazarak yaratmışlardır. Devletle toplumun hem bir modeli hem de çıkarına uygun bir şekilde tanrılara sıfatlar verilmiş ve tanrılar buna göre görevlendirilmişlerdir. Din ve tanrı buyrukları denilen olgu, esasında Sümer rahiplerinin kurmak istedikleri köleci devletli toplumun ideolojik, teorik, programsal, pratik kurgularıdır. Devletli dinciliğin tarihsel gelişimine ve durumuna bakıldığında Sümer rahiplerin bu kurgularını gerçekleştirmiş olduklarını görüyoruz.

Bu nitelikleriyle Sümer mitolojisi ve dini, tarihteki ve güncellikteki devletçi dinciliğin çıkış kaynağıdır. Aynı sınıfsallığı ve toplumsallığı temsil etmeleri bakımından bu durum işin doğasına da uygundur. Bir toplumsallık zihniyetiyle, toplumsallığıyla ve kurumlarıyla kendi geleneğini oluşturur. O geleneği esas alanlar da tüm bu nitelikleri esas kaynak olarak almak durumundadırlar.

Mısır, Hindistan, Çin, Atina, Roma başta olmak üzere; Bizans, Sasani, Emevi, Abbasi ve Osmanlı ile devam edip güncellikte de

58 Foucault, Michel; *İktidarın Gözü*; s. 35

ulus-devletler biçimi altındaki tüm devletli toplumların beslendiği devletli-iktidarcı dinciliğin esas kaynağı Sümer devletli toplumudur.

Bu bağlamda Sümer köleci devletinde geliştirilen ideolojik egemenlik pratik politika ile kurumsallaşmalara yol açmıştır. Sümer rahiplerinin yürüttüğü politika gücünü ideolojik egemenlikten alarak tarihte ilk kez somut olarak devlet kurumsallaşmasını inşa etmiştir. Rahipler öncesi hiyerarşik toplumda somut olarak kurumsallaşmalar devletli dönemdeki gibi geliştirilememiştir. İlk kez Sümerlerde devletli toplumu tüm yönleriyle -ideolojik, ekonomik, sosyal, kültürel, askeri vb- yeniden üretmenin araçları olarak kurumlar geliştirilmiştir.

Bu ilk devletli toplum kurumlarına ziggurat deniliyor. Zigguratlar klasik anlamdaki tapınak değildir. Sümer'deki işlevi dini ibadetlerin yapıldığı ve dini vecibelerin yerine getirildiği bir tapınaktan çok ötedir. Esasında Mısır gibi devletli toplumlarda olduğu gibi zigguratlar devletli toplum için gerekli olan kurumların bütünü ifade etmektedir. Bu anlamıyla zigguratlar bir ana yapıdır.

Ana yapı olarak zigguratlar devletli-iktidarcı topluma göre yapılandırılmıştır. Yukarıdan aşağıya doğru dikey bir şekilde örgütlenmiştir. Zigguratların fiziki yapısından da Sümerlerin inşa ettiği devletli-iktidarcı toplum anlaşılmaktadır.

Zigguratların üst katı tanrının yeryüzündeki temsilcisi olan rahip krala ayrılmış. Yukarıdan aşağıya doğru ideolojik üretimde bulunan yazarlar grubundan bürokratik ve hiyerarşik sınırlamaya göre görev ve konum ayrıcalıklarına ve derecelendirmelerine uygun aşağıya doğru ekonomik, askeri, sosyal, kültürel kurumlar oluşturulmuştur. Sümer köleci devleti bu kurumlar ile somutlaşmıştır. Devletin tüm politik, stratejik ve taktik planlamaları zigguratlarda geliştirilmekte ve ziggurat merkezli pratikleştirilmektedir. Bir bütün olarak zigguratlar Sümer köleci devletinin ideolojik, yönetim, eğitim, mali, askeri, dini, politika, hukuk ve kültür merkezidir. Sümer köleci devleti toplumunun maddi ve manevi kültür üretim alanıdır.

Zigguratların Sümerlerden sonra geliştirilen devletli toplum kurumsallaşmaları için temel model olmaları tarihi rollerini daha da önemli kılmaktadır. Belki fiziki olarak zigguratları taklit eden kurumsal yapı yoktur. Devletli toplum gelişip yayıldıkça kurumsal yapısı da kimi aşamalardan geçmiş ve daha da büyümüş özgül

farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Bu gelişimin bir sonucu olarak devlet-iktidar kurumları mekansal yapı olarak ayrı kollara, bölümlere ayrılmıştır. Ancak öz ve nitelik olarak ziguratların yarattığı geleceğin sürdürücüleri ve mirasçısıdır. İşlevleri bakımından ziguratların oynadığı rolü oynamaktadırlar/oyunmuşlardır.

Köleci Sümer devletli toplum kurumsallaşması bakımından ele alınması gereken diğer bir olgu, tüm bu devletli-iktidarcı toplumun üzerinde inşa edildiği sınıflı kenttir. Sınıflı kentler devletli toplumun kurumsal ve toplumsal yapısı olarak değerlendirilmemektedir. Oysa rahiplerin bir icadı olarak sınıflı kentlerin kurumsal olarak oynadıkları rol en az diğer kurumlar kadar önemlidir. Tarihin tüm dönemlerinde mekanların da kurumsal ve toplumsal oluşumlarda rolleri olmuştur. Toplumlar nasıl zamansız olamıyorsa, aynı şekilde mekansız da olamıyor.

Sümerli rahiplerin inşa ettiği sınıflı kent kendiliğinden bir araya gelmiş kalabalıkların oluşturduğu tesadüfen büyümüş toplumsal bir mekan değildir. Veya tanımlandığı gibi doğal toplumsal gelişim sonucu oluşmuş kalabalıklardan da ibaret değildir. Tersine Sümer rahiplerinin inşa ettikleri ve tüm maddi, manevi ve fiziki yapılarıyla onlara hizmet eden bir olgudur. Tasarlanıp belli bir proje dahilinde köleci devletin amacına uygun bir şekilde inşa edilmiştir. Sümer rahiplerinin bataklıkları kurutup ilk kentlerin temelini atmaları bu durumun tartışılmaz kanıtıdır. Bu anlamıyla “Her gerçekte olduğu gibi kentin başka bir yüzü de doğuşuyla kendini gösterecektir. Sınıflaşma ve devletleşme.”⁵⁹

İlk devletleşme şekli kenttir. Mimariden toplumsal ilişkilere, üretimden tarzından tüketim biçimine değin devlet olarak inşa edilmiştir. Bu anlamıyla sınıflı kent, devletli toplumun kendisini gerçekleştirdiği temel yaşam alanıdır. Kavram olarak kurum, tesis etmek, inşa etmek anlamına gelmektedir. Sümer rahipleri de sınıflı kent toplumu içinde kendisini inşa etmiştir. Kölelik bir bütün olarak sınıflı kent toplumunun ideolojisi, üretimi, ilişkileri, sosyokültürel gerçekliği, hiyerarşikleştirilmiş, iktidarcı tarzda inşa edilmiş sınıflı kent kurumu ile geliştirilmiştir. Tüm bunlarla topluma

59 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uyguluk Çözümü III*; s. 111

kölecî tarzda biçim verilmiştir. Bu yönüyle Sümer sınıflı kentleri bir kalıp gibidir. Toplum orda kalıba dökülmüş ve devletli kölecî topluma göre yeniden şekillendirilmiştir. Sümer kölecî kent devleti, toplumu merkez-çevre, sömüren-sömürülen, ezen-ezilen, yöneten-yönetilen ve ayrıcalıklı olan-dışlanan biçiminde sınıflandırarak bir gelenek yaratmıştır.

Esasında Sümer rahipleri ve mirasçuları olan ardılları sınıflı kent bu rolünün bilincindedirler. Sınıflı kent in doğuşu tarihin başlangıcı olarak tanımlanmaktadır. İnsanlık tarihinde ilericiğin göstergesi olarak sunulup kabul ettirilen uygarlaşma/medenileşme vb. sıfatlar yine egemenler tarafından üretilmiş ve sınıflı kent in bu sıfatlarla yüceltilmesi hedeflenmiştir. Buna karşılık olarak devlet dışı toplum ve komünaliteye dayalı köy toplumu “ilkel”, “barbar”, “vahşi” gibi tanımlamalarla damgalanmıştır. Bu damgalanma ile sınıflı kent değerleri üstün konuma getirilmiş, ulaşılması gereken hedef olarak belirlenmiştir. Halen güncellikte de ilericiğin, özgürleşmenin ve medenileşmenin ölçütü sınıflı kent kültürünü ve zihniyetini edinmek olarak gösterilmektedir. Sümer rahipleri komünal ve kolektif değerlerine bağlı olan toplumu bu şekilde içine alarak asimile etmeye çalışmıştır. Bu anlamıyla belki de Sümer rahiplerinin zorla kuramayacakları egemenliği, sınıflı kent in uygarlaştırıcılığı gerçekleştirmiştir.

Sümer kölecî kentleri gösterişli ve şatafatlı yapısı, surları, pazarı, kültürü tamamen insanın gözüne, arzularına ve psikolojisine hitap edecek şekilde ustaca dizayn edilmiştir. Bu şatafatlı yaşamın altındaki köleleri, düşürülmüş kadınları ve dışlanan insanları kimsenin göremeyeceği şekilde bir illüzyon yaratılmıştır adeta. Sümer rahipleri kölecî kent yaşamını ve ilişkilerini yaratıcı tüccar yetenekleriyle allayıp-pullayıp bir nevi pazarlamışlardır. Öcalan, devleti tanımlarken yaptığı değerlendirmelerden biri de, devletin fahişe gibi çekici olduğu yönündedir. Sınıflı kent in bu şekilde çekici hale getirilip pazarlanması, toplumu devletin egemenliğine alma amaçlıdır. İnsanların akın akın sınıflı kentlere koşması, esasında devlet egemenliğine girme anlamını taşımaktadır. İşgal ve göçertme sonucu toplum sınıflı kentlere ucuz iş gücü olarak doldurulduğu gibi, sınıflı kentlerin bu şatafatlı sahte çekiciliğine kapılıp gönüllü bir

şekilde komünal ve kolektif değerlerini terk edenler de vardır. Ve bu hiç de azımsanacak bir oran değildir.

Sümer rahipleri, sınıflı kentlerini tıpkı kendileri gibi kutsallaştırmıştır. Sümer köleci kentleri sadece birer devlet değildirlen. Her kent bir tanrıya adanmıştır. Kentler tanrının kentleri olarak kutsallaştırılırken etkinlikleri pekiştirilmiştir. Ayrıca Sümer rahipleri kentleri, tanrının gökyüzündeki ilahi düzenine benzer şekilde inşa ettiklerini iddia ederek, sınıflı kentleri tapınılır hale getirmişlerdir.

Sümer köleci devletli toplumu, bu temel nitelikleri üzerinden inşa edilerek somutluk kazanmıştır. Ancak ortaya çıkan toplum bu niteliklerine göre gelişme ve genişleme; tekelleşme ve büyüme karakterine bağlı olarak yayılmaya başlamıştır.

Devlet-iktidar kanserli hücre gibidir. Sürekli büyümek ve gelişmek ister. Tüm bünyeyi etkisi altına almak için zehrini yayar. Nitekim Sümerlerde de böyle olmuştur. Sümer köleci devletli toplumu içte iktidarını-devletini inşa ederken, dışa karşı işgal ve sömürü yönünde de genişlemiştir. İkisi paralel bir şekilde yürütülmüştür. İnşa ve genişleme aynı anda, aynı süreçlerin parçaları olarak geliştirilmezse devlet-iktidar ölür. Sümer rahipleri bunun farkında oldukları için bir an bile bu diyalektiğin kopmasına müsaade etmemişlerdir.

Sümer devletli toplumu bu temelde egemenlik sahasını genişletmek, yeraltı ve yerüstü zenginliklere el koymak ve temel üretim gücü olan daha fazla insanı köleleştirmek için sömürgeci, işgalci, baskıcı yayılımını gerçekleştirmiştir. Tarihsel gelişim süreçlerine bakıldığında bunu gerçekleştirdikleri görülüyor. Merkezi Sümer ana kenti örnek alınarak kısa sürede birçok yeni kent inşa edilmiştir. Kentlerin ziguratları işlerlik kılınmış, depoları doldurulmuştur. Bu aynı zamanda giderek daha fazla insanın köleleştirilmesi anlamına gelmektedir.

Bu genişleme ve büyümede devletli-iktidarcı toplumun tüm ideolojik, askeri, teknik araçları ve kurumları kullanılmıştır. Bu araç ve kurumlardan biraz daha önde olan devletleştirilmiş din ve ticaret olduğu görülüyor. Ticaret ve din en gelişmiş ve elverişli önemli kullanım araçlarıdır. En sinsi ve zorun önünde giden, içine yerleştiği toplumu kolayca ayartıp 'sistemiçi'leştiren olgulardır bu iki araç.

Sümer köleci devletli toplumunda ne ticaret salt bir alış-veriş aracıdır ne de din salt bir inanç ve ibadet ritüellerinden oluşan

manevi bir olgudur. Her ikisi de yaratılışlarında Sümer devletli toplumun ideolojik maddi ve kültürel yayılma aracıdır. Gittikleri her yerde ilk işlevleri Sümer köleci devletini-iktidarını kurumsallaştırmak olmuştur. Bu anlamıyla Sümer köleci devletli toplumunun işgal ve sömürme politikalarıyla da stratejik bir rol oynamışlardır.

Gerek Gılgamış Destanı'nda, gerekse de dönemin benzer mitolojik anlatımlarında din ve ticaretin sistem için oynadıkları rol en ince detaylarına değin anlatılmaktadır. İktidar-devlet, devletleştirilmiş din ve ticaret-özel mülkiyet üçlüsü bu anlamıyla Sümer rahiplerince en yetkin şekilde kullanılmıştır.

Bu üçlü stratejik aracın tarihteki rollerine bakıldığında, Sümer köleci devletli toplumunun kendi ardılları için de devlet dışı topluma karşı sürekli kullanacakları ve asla vazgeçmeyecekleri -çünkü vazgeçtikleri anda biterler- araçlar bütünlüğü gerçekliği açığa çıkmaktadır.

Sümer köleci devletli toplumun maddi ve ideolojik kültür yayılımı zor da içinde olmak üzere, bu üçlünün gelişimi ve bir virüs gibi giderek tüm yeryüzünü kaplamasıyla gerçekleşmiş ve kendini yeniden üretmiştir.

Bu bağlamda devletli toplum Sümerlerden başlayarak temel maddi ve ideolojik kültür olan üçlü mekanizma üzeri M.Ö. 2800'lerde Mısır'da, M.Ö. 2600'lerde Girit ve İndus Vadisi'nde, MÖ 2600'lerde Çin'de özgül nitelikleri olmakla birlikte, benzer bir devletli toplumun gelişimine yol açmıştır. Bu yayılım ve gelişim ideolojik ve maddi kültürel niteliktedir. Söz konusu toplumlar arası göçler de olmuştur. Ancak toplumsal sistemler ideolojik ve maddi kültür yayımları üzerinden taşırlar.

Sümer köleci toplumu bu temel oluşturucu ve inşa edici niteliğiyle salt Sümer egemenliğinin ön planda olduğu dönem ve mekan ile sınırlı ele alınamaz. Sümer köleci devletli toplumu evrensel nitelikte devletli toplumun gelişiminde birinci derecede rol oynamıştır. Devletli toplumun kurucu gücüdür. Bu nedenle Öcalan'ın altını çizdiği gibi Sümerler anlaşılmadan devletli toplum uygarlığı anlaşılabilir. Çünkü kaynak, bir bütün olarak Sümer köleci devletli toplumdur.

2) Kuruculuğunu Sümer köleci devletli toplumun yaptığı ideolojik maddi ve kültürel değerlerin ileriye taşınmasında belli başlı

devletli toplum güçleri rol oynamışlardır. Bu güçlerin başında Akad hanedanlığı ve kurucusu Sargon gelmektedir.

Sargon (M.Ö. 2350-2250)'nun Sümerlere saldırısı veya Akad hanedanlığı ile Sümer devletli toplumu arasındaki savaş, hiyerarşik, iktidarcı ve sınıflı güçlerin kendi aralarındaki iktidar, egemenlik ve güç savaşını göstermektedir.

İlginç olan nokta, ideolojik ve maddi güç olarak köleci devletli toplumun kurucusu olan Sümerlerin Sargon karşısında yenilmesidir. Sümerler hanedanlık aşamasından iktidarcı-devletçi aşamaya geçip ideolojik ve maddi güç bakımından Akadların önündedir. Bu üstünlüğe rağmen Sümer devletli toplumu Sargon öncülüğündeki Akad saldırıları karşısında yenilmiştir.

Bunda belirleyici olan faktör Sargon şahsında somutluk kazanan köleci devletli toplumun kendisini taşırmak istediği yeni aşamadır. Sargon, yeni dönemin köleci emperyalist sürecinin öncüsü olarak ortaya çıkmıştır. Ve bu nitelik pek önemli görülmesi de köleci sistem için çok şey ifade etmektedir. Nitekim Sargon bu rolüyle yeni bir süreç başlatmıştır.

Sargon, ideolojik olarak Sümer rahiplerini aşacak herhangi bir niteliğe sahip değildir. İktidarı kurduğunda Sümer mitolojisini, ideolojik maddi ve kültür gücünü esas almıştır.

Bu niteliğine rağmen Sargon'un gücü salt askeri zora bağlanamaz. Sargon istilacı bir gücü temsil etmektedir. Pratiği itibariyle de askeri emperyalist dönemin ilk adımlarını atmıştır. Ancak bunlar tek başına Sargon'a askeri zafer getirirse de, onu köleci devletli toplumun yeni aşamasının öncüsü yapamaz.

Bu noktada Sümer köleciliğinin sınıflı kentlere dayalı sistemsel tıkanıklığı veya krizi etkin rol oynamıştır. Sümerler kentlere dayalı devlet kurmuşlardı. Sümer kent devletleri her sistem gibi belli bir aşamaya geldikten sonra, zorunlu olarak kuruluş niteliği toplumsal gelişmenin gerisinde kalmaya başlamıştır. Devlet-iktidar özü gereği sürekli büyümek ve gelişmek isterken, sınıflı kent devletlerinin sınırları bu gelişme ve büyüme önünde artık engelleyici bir konuma düşmüştür. Ayrıca her kentin bir devlet olarak örgütlenmiş olması sistemde çok başlılığı da doğurmuştur.

Sargon bu noktada tek kral olarak ortaya çıkarken, büyümek ve gelişmek isteyen devletli-iktidarcı toplumun taleplerine cevap ola-

rak sistemi ileri düzeye taşımıştır. Krizde olan devletli toplumu restore ederek yeni biçim altında sürekliliğini sağlamıştır. Bu rolü oynadığı oranda egemenliğini pekiştirerek kendisini kabul ettirmiştir. Bu anlamıyla sisteme taze kan taşıyıp duraklama döneminde olan devletli-iktidarlı topluma yol açmıştır.

Sargon'un geliştirdiği sistem Sümer devletli toplumunun temel kurumları üzerinden ilk imparatorluklu emperyalist sömürgeci sistemdir. Sümer köleci devletinde yönetim rahiplerin ortaklıklarından oluşmaktaydı. Kral vardır fakat bir imparator gibi her şeyi tek elde toplayan bir hükümdar değildir. Sargon tek hükümdar olarak ortaya çıkan kişi olma ünvanına sahiptir. Kendi hükümdarlığı altında ilk işi Sümer kent devletlerini birleştirip tek devlet haline getirmek olmuştur. Merkez olarak bir kenti seçer. Böylece devletli toplum tarihinde başkent olarak yönetim yerini de yaratmış olur. Sargon kendi sınırları içinde hapsolmuş ve birbiriyle çatışan kent devletlerinin güçlerini birleştirerek dışa doğru; devlet dışı toplumun yaşam alanına yönelik işgalci, sömürgeci fetih ve seferlerini başlatmıştır. Sümer köleci kent devletlerinde ön planda olan ticari ve dini yayılma; devlet dışı toplumu bu araçlarla sistemiçileştirmek iken; Sargon dönemiyle birlikte bu araçlarla, ön plana çıkan savaş olmuştur. Nasıl ki Sümerlerde devletleştirilmiş din ve ticaretin yanında askeri zor da kullanılmış ise; Sargon da askeri savaş ve fetihçilik yanında devletleştirilmiş din ve ticareti kullanmıştır.

Ancak köleci devletli toplumun gelip dayandığı sınır daha fazlasına ihtiyaç duymaktadır. Özellikle hammaddenin ele geçirilmesi için stratejik yerlerin işgal edilmesi köleci devletli toplum açısından hayati derecede önemlidir. Tüm bunlar için devletleştirilmiş din ve ticaret gerekli olanı yaratamamaktadır. Devlet dışı toplum da devletli topluma karşı ciddi bir direniş içindedir.

Tüm bu hususlar Sargon'un oynadığı rolü açığa çıkarmaktadır. Sargon bu anlamıyla talan, işgal, savaş ve sömürgeciliğe dayalı planlı emperyalist devletçiliğin kurucusudur. Tarihteki Iskender, Napolyon gibi imparatorların ilk örneği ve yol açıcısıdır.

Sargon öncülündeki Akad hanedanlığının Sümer köleci devletli toplumu yenmesi bir toplumun diğerini tümünden ortadan kaldırmasından ziyade, devletli toplum içinde sıkça tekrarlanacak olan iktida-

rın el değiştirmesidir. Devletli toplumdaki bu ilk iktidarın el değiştirmesi temel bir özellik olarak devletli toplum tarihi boyunca yaşana-gelecek olan bir geleneği de yaratmıştır. Devletli sistem için evrensel çapta geçerli olacak olan kural, sistemin yıkılışı/yok edilmesi değil; Sargon örneğinde olduğu gibi gerçekteşen/olan, sistemin el değiştirmesi ve sürekliliğinin sağlanmasıdır. Akad hanedanlığı ve Sargon'da bu gelenek gereği yenilirken sistemi kendi ardıllarına devretmişlerdir.

3) Babil köleci devletli toplumu Sargon'dan devraldığı iktidarı daha ileri boyuta taşımıştır. Sargon, ancak Sümer kentlerini kapsayacak şekilde egemenlik kurarken, Babil köleci devletinin sınırları oldukça geniş bir alanı kapsamıştır.

Babil, merkezin başkent şehridir. Ancak klasik anlamda bir kent değildir. Kentin sınırlarını aşan, bir bütün olarak Basra'dan Toroslara değin genişleyen köleci devletçi sistemin adıdır. Babil, köleci devletli toplumun maddi ve ideolojik kùltürünün kimliğini temsil etmektedir. Babil'de dile gelen bu bütünlüğün ifadesidir.

Babil köleci devletli toplumu üç döneme ayrıştırılmıştır. Her ne kadar üç aşamalı tarihlense de, Babil bir bütündür. Bu üç aşamalı dönemi, oluşum (MÖ 2000-1600), olgunlaşma (MÖ 1600-1300) ve doruk, yıkılış (MÖ 1300-550) dönemleri olarak ifadelendirmek mümkündür.

Sistem ve toplumsal nitelikleri bakımından Babil köleci devletli toplumu Sümer geleneğinin devamcıdır. şüphesiz sistemi daha da büyütmeleeri bakımından özgüllükleri vardır. İdeolojik olarak Babil versiyonlu "Annuma Enniş" mitolojisini geliştirmişlerdir. Nemrutlar adı altında hükümdarlıklarını güçlendirmişlerdir. Kanunlar geliştirip hem içte hem de dışta sistemin daha hızlı ve etkin işlemesini sağlamışlardır. Ancak, temelde tüm bu versiyonlar Sümerlerin ideolojik-politik etkisini taşımaktan kurtulamamıştır. Sonuçta değişim biçimde olmuştur, öz takip etmiştir.

Bu bağlamda Sümerlerden başlayarak Sargon ile de geliştirilen tüm iktidarcı, sömürgeci zorba güç son raddesine kadar kullanılmıştır. Dolayısıyla ortaya çıkan özgüllüğü de sistemin gelişimiyle ortaya çıkmıştır.

Babil imparatorları Nemrut adı altında kendilerini "Tanrı'nın oğlu" olarak tanımlamışlardır. Bununla hükümdarlığın ve köleci

devletli toplumun kurumsallaşmasını ve sürekliliğini sağlamışlardır. Hükümdar ve köleci devletli toplum tanrıyla özdeşleştirilerek, devlet dinciliği ve tanrısı çıkarlar için kullanılmaya devam edilmiştir. Korkutan ve cezalandıran tanrı ve hükümdar otoritesi, dolayısıyla köleci devlet egemenliği özdeş hale getirilmiş, karşı gelen, kul-köle olmayanlar, suç işlemiş gerekçesiyle, ona göre cezalandırılmışlardır.

Benzer bir durum Mısır köleci devletli toplumunda da ortaya çıkmıştır. Babil'de yaşanan durum ve devlet-iktidar ve hükümdar karakteri evrensel çapta yayılım göstermiştir. Bu dönem tarihte en vahşi devletçi-iktidarcı politikaların uygulandığı; bu zulüm ile nam salan Nemrutlar ve Firavunlar dönemidir.

Babil Kulesi, bu devletçi-iktidarcı ve savaşçı iktidarın simgesidir adeta. Her ne kadar adı kule olsa da, esas olarak ziggurat geleneğinin daha gelişkin kurumsal ifadesidir. Rolü ve işlevi, görkemiyle Babil köleci devletli toplum içinde her yönüyle kurumsal olarak yerini almasıdır. İşgal ve talan sistemlerinde elde edilen ganimetler, köleleştirilen esirler ve sömürgecilik sonucu elde edilen hammaddeler Babil'e taşınıp kulenin simgeselleştirdiği toplumsal ve kurumsal olgular daha da güçlendirilerek kulenin ihtişamına yansıtılmıştır. Babil kulesinin namı ve ihtişamı tüm bu gerçekliklere bağlı oluşup gelişmiştir. Bunlar olmadan Babil kulesi düşünülemez, var olamaz.

Babil köleci devletli toplumu ideolojik egemenlik alanında ciddi adımlar atmıştır. Sümerlerin ideolojik egemenlikle neleri gerçekleştirdiklerini bilerek konuyu ele almışlardır. Bu nedenle astronomi, geometri, yazı gibi alanlarda oldukça etkili sonuçlar elde etmiştir. Bu anlamıyla Babil sadece bir sömürü, ticaret merkezi değil, aynı zamanda bilgi ihraç eden köleci devlet konumundadır. Yunanlı yönetici Solon başta olmak üzere birçok ilk Yunan filozofunun da Babil'de eğitildikleri de biliniyor. Yine esaretleri döneminde Yahudi toplumu edindikleri güçlü toplumsal zihniyetlerinin ilk düşünce ve kavramlarını Babil'de edinmişlerdir. Bu anlamda Babil köleci devletli toplumu ideolojik, politik ve kurumsal olgularını dışarıya ihraç eden bir konuma yükselmiştir.

Babil'in köleci devletli toplumsallığını ve kurumsal gerçekliklerini geliştiren Nemrutların içinde ön plana çıkan hükümdar Hammurabi'dir. Denilebilir ki Babil köleci devletinin hızla büyü-

mesi, güçlenmesi, kurumsallaşması ve egemenliğini geniş çaplı bir coğrafi bölge üzerinde pekiştirerek düzenli işleyen bir sistem haline gelmesi Hammurabi'nin eseridir.

Bir sistemin büyümesi ve gelişmesi tek başına sömürgeciliğe ve talana dayalı olarak gerçekleşmez. O sistemin düzenli işlemesi ve sistem için çalışan insanın yaratılması gerekiyor. Özellikle devlet ve iktidar için bu hususlar daha çok önemlidir. Hammurabi, sistemin her kademesinde çalışan çeşitli kollara ayrılmış bürokrasi ordusu ve sistemin düzenli çalışmasını sağlayan hukuk kuralları üzerinden köleci devleti inşa etmiştir. Özellikle devletli toplum hukukunu geliştiren hükümdar olarak da bu nedenle tarihe geçmiştir.

Şüphesiz Hammurabi öncesinde Sümerlerde başlayan devletli hukuk girişimi vardır. Sümerler, devletleştirilmiş dinciliğin kurallarıyla devletin işleyişini sağlamışlardır. Ancak devlet dinciliği ve mitolojiye dayanan hukuk kuralları daha esnek ve gevşektir. Hammurabi bu geleneği daha ileri bir aşamaya taşımıştır. Ve bunu gerçekleştirirken, daha sert ve uyulması zorunlu kurallar kesin bir emir olarak geliştirilmiştir.

Hukuk zorla dayatılan, belli kurallar içinde toplumu devletçi-iktidarcı yönetimin egemenliğine alan kanunlardır. Hammurabi, köleci devletli toplumun çıkarları için; sömürgeciliğe ve egemenliğe göre toplumu yönetmek ve biçimlendirmek için adıyla özdeşleşen hukuku geliştirmiştir. Bu biçimiyle tarihte ilk kez devletçi-iktidarcı hukuk yaratılmış oldu. Bu anlamıyla Hegel, hukukun oluşumunu ve pratiğini özel mülkiyetçiliğe, ataerkil aileye ve devlete dayandırırken çok önemli bir doğru tanımı tespit etmiş oluyordu.

Hammurabi kanunlarının ruhu, Babil devletli toplumunun özel mülkünü korumak ve Nemrutların egemenliğini bağlantılı olarak pekiştirmek, güçlendirmek üzerine kuruludur.

İlk çıkış kaynağı olarak Babil köleci devletli toplumunda ortaya çıktığı gibi, hukuk, bir bakış tekniği olarak değil, bir çıkarları koruma mekanizması olarak geliştirilmiştir. Devlet dışı topluma karşı devletli toplumun çıkarlarını koruyan kurallar bütünüdür hukuk. Hammurabi kanunları bir taraftan devlet dışı toplum üzerinde zorunlu kuralları uygularken öte yandan da sistemin işleyişini sağlamıştır. Hammurabi kanunları olmaksızın Basra'dan Toroslara

değin geniş bir alanda ne devletli toplum egemenliği sağlanırdı ne de devletçi-iktidarıcı sistem düzenli işlerdi. Hammurabi içte ve dışta gelişen veya gelişebilecek olan devlet dışı toplumun karşı çıkışlarını kanunların sağladığı meşruiyetle bastırmıştır. Tarihte ilk kez devletin işlediği cinayetleri ve soykırımları hukuk ile meşrulaştıran, devlete öldürme hakkını tanıyan Hammurabi'dir.

Bu yönleriyle Hammurabi'nin geliştirdiği hukuki kanunlar köleci devletin zor ve sömürgeci politikalarını meşrulaştırma yönünde büyük rol oynamıştır. Hammurabi salt mitolojiyle meşruluğun sağlanamayacağıının farkındadır. Ve bunun sonucu devletli-iktidarıcı hukuk kurallarını devreye koyarak egemenliğini sürdürmüştür.

Hammurabi sonrası tüm devletli toplum için hukuk artık vazgeçilmez bir araç olmuştur. Devletin-iktidarın olduğu yerde onun hukuku da var olmuştur.

4) Devletli toplum tarihi ilerledikçe, devlet ve iktidar sahipleri egemenlikleri ve sömürü çıkarları için çılgınlık düzeyine varacak şekilde vahşileşmişlerdir.

Devletli toplum tarihinin bu vahşetengiz dönemlerinden birine de Asur köleci devletli toplumu sahiplik etmiştir. “Asıl Asur çağları MÖ 1300-650 yılları arasındır.”⁶⁰ Tarihin bu döneminde iktidar-devlet el değiştirmiştir. Devletli toplumun başkenti Asur sınıflı kenti olan Ninova'dır. Asurlu hükümdarlar kendilerinden önceki egemen güç olan Babil devletli topluma layık olma çabasıyla adeta önüne çıkan her devlet dışı toplumun yerleşim yerini yakıp yıkmış ve her mensubunu öldürmüştür.

Firdevsi, Asur köleci devletli toplumu ve uygulamalarını tanımlarken “Akıllı adamların iyi adetleri yer yüzünden kalktı, akılsızlar her yerde emellerine kavuştular. (...) Bilgi ve fazilet hor görüldü. Hilekarlık meydan aldı. Doğruluk gizlendi, kötülük ortaya çıktı,”⁶¹ demektedir.

Asur devletli toplumu o güne dek uygulanmış tüm köleci emperyalist işgal, talan ve sömürünün en ileri düzeyini uygulamıştır. Bu anlamıyla ideolojik egemenlik ve ticaret yanında askeri emperyalizmi hayata geçirmiştir. Tarihçiler Asur köleci devletli toplumu anlatırken, insan başından kaleler yapmış olmalarıyla tanımlamaktadırlar.

60 Öcalan, Abdullah; *Sümer Rabip Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru I*; s. 86

61 Firdevsi; *Şahname, Cilt I*; s. 104

Bu pratik uygulama sahiplerinden biri de Asur hükümdarı Dehaq'tır. Devlet dışı toplumun mitolojik anlatımlarında Dehaq, insan beyni yiyen iki başlı yılanı benzetilmektedir. Esasında bu tanım ezilen ve sömürülen toplum tarafından geliştirilmiş en arifane tanımdır.

Asur devletli toplumu Ninova'da en büyük kütüphaneye sahip olsa da, askeri emperyalizmi dışında hiçbir yaratıma sahip değildir. Kendine özgül mitoloji geliştirme gereği bile duymamıştır. Sümer ve Babil köleci devletli toplumların mitolojileriyle yetinmişlerdir. Bunda tüccar hükümdarlara sahip olması etkili olmuş olabilir. Tüccar sınıfı kendi çıkarları için hangi araç ve ideoloji uygunsu onu kullanır. Pragmatist ve sadece elde edeceği kârı düşünür. Doğu Akdeniz'den Hindistan, Karadeniz, Kızıldeniz'e değin geniş bir coğrafi alanda askeri emperyalizmiyle egemenlik kurmuştur. Asur köleci devletli toplumu zenginliğin lakabı olan büyük "Karun"lara sahip olmayı öncelikli kılmıştır.

Dolayısıyla Dehaq'ın omuzlarındaki iki yılanın insanların beynleriyle beslenmesi imgesi, Firdevsi'nin vurgu yaptığı bilgi, bilme eksikliğiyle örtüşmektedir. Dehaq şahsında Asur köleci devletli toplumu devlet dışı toplumu bilgisiz, beyinsiz ve hafızasız bırakmak istemiştir.

Özellikle devlet dışı toplum bileşenlerinden olan etnik kültürel toplumu birinci derecede hedef alıp adeta soykırıma tabi tutmasının bir nedeni de toplumsal hafızayı yok etmek istemesidir.

Çünkü devlet dışı toplumun komünal ve kolektif değerleri ve direnişi etnik kültürel toplumun oluşturduğu "çatı" altında sürmektedir. Dolayısıyla Asur köleci devletli toplumun birinci hedefi etnik kültürel toplum şahsında devlet dışı toplumu soykırımla yok etmesidir.

Esasında toplumların varlığı veya yok oluşları toplumsal hafızaya bağlıdır. Bilgi/bilme olgusu toplumsal hafızadan oluşur. Asur hükümdarları askeri emperyalizmlerinin önünde direnen devlet dışı toplumun esas direnç gücünün taşıdığı toplumsal hafızada olduğunun bilincindedir. Dolayısıyla Dehaq'ın omuzlarındaki iki başlı yılanı yani Asur köleci devletli topluma devlet dışı toplumun beynini vermektedir.

Asur askeri emperyalizmine karşı devlet dışı toplumun direnişi demirci Kawa kişiliğinde somutlaşmıştır. Demirci Kawa şahsında

somutlaşan direniş, beyinsiz, bilinçsiz ve değersiz bırakılmak istenen devlet dışı toplumun toplumsal hafızasını ve değerlerini koruma mücadelesidir. Demirci Kawa gençlerin beyinlerini Dehaq'ın yılanlarından kurtararak, etnik kültürel toplumu ve devlet dışı toplumun tüm bileşenlerini soykırımdan da kurtarmıştır.

Fakat Asur köleci devletli toplumu soykırımsal politikalarında belli bir yere kadar başarılı olmuştur. “Asurlular etnik kültürel varlıkların yerlerini altüst etmede tarihte en büyük rolü oynamışlar, etnik hareketlerin kurutulmasını baş amaç bellemişlerdir. Bu nedenle Asurlularla birlikte tarihte toplumsal hareketler [devlet dışı toplumun bileşenlerinden olan] dinsel ve mezhepsel inanç rengine bürünür.”⁶² Bu dönemden sonra devlet dışı toplum açısından dini kültürel toplumun “çatı” rolü ön plana çıkmıştır.

5) Med-Pers ittifakının öncülük ettiği etnik kültürel toplum Asur askeri emperyalizmine son vermiş (MÖ 615) olsalar da, köleciliğin insan hafızasına yerleştirilmesinde Asur köleci devletli toplumu büyük rol oynamıştır.

Asur askeri emperyalizminin yıkılışında Med-Pers ittifakının öncülük ettiği çıkışın ilk dönemlerinde Zerdüştlük öğretisi etkili olduğu için kölecilik kısmen yumuşamaya başlamıştır. Ancak kısa bir süre sonra Med-Pers ittifakının Zerdüştlük öğretisinden uzaklaşması, Zerdüştlüğü resmi devlet dinciliği haline getirip iktidarcılık-devletçilik için kullanmaları Med-Pers ittifakının tarihin seyrini değiştirmesini engellemiştir. Ön plana çıkan yine devletçilik, iktidarcılık ve savaş olmuştur.

c) Grek Köleci Devletli Toplum: Özellikle köleci devletli toplumun Grek “...biçimlenmesinin doğru tanımlanması tarih biliminin en önemli sorunudur. Bunun doğru ortaya konulmaması, tarihte ve toplumbilimine ilişkin yapılan hataların, yanlışlıkların ve çarpıtmaların temelini teşkil etmektedir.”⁶³

Gerçeklik böyleyken özellikle Avrupa merkezli tarih ve toplum yazıcılığı Grekleri (Yunan-Helen) öylesine anlatır ki, sanki kendi başına var olmuş, kendinden önceki köleci devletli toplumdan etkilenmemiş, hiçbir şey almamış; en önemlisi, onlardan kopuşu yaşayıp

62 Öcalan, Abdullah; *Sümer Rahip Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru I*; s. 86

63 *A.g.e.*; s. 132

demokratik uygarlık yaratmış gibi bir bilinç ve algılayışa yol açmıştır. Bu anlamıyla esas olarak Greklerin ve dolayısıyla Avrupa devletli toplum uygarlığının Doğu'dan, özel olarak Ortadoğu'dan farklı, ilerici olduğu kanıtlanmak istenmiştir. Bu benmerkezciliğin yarattığı çarpık tarih ve toplum bilinci nedeniyle Grek köleci devletli toplumunun tanımı doğru yapılamamış ve devletli uygarlık içindeki yeri hak ettiği ölçüde belirlenmemiştir.

İlk tespit olarak şunun altını çizmek gerekiyor: Greklerde ortaya çıkan egemen üst toplum, köleci devletli toplumdur. Bu köleci devletli toplum hiyerarşik, hanedanlık, iktidarcılık, özel mülkiyetçilik ve devletçilik konularıyla demokratik uygarlığı temsil eden Grek sahasındaki devlet dışı toplumdaki ayrışmıştır. Herodot "Tarih"i ve Homeros destanlarında da bu ayrışma net bir şekilde anlatılmaktadır.

İkinci tespit ise; Grek köleci devletli toplumun Sümerlerden başlayarak gelişen devletli uygarlık kaynağından beslenerek ve onun bir devamı olarak vücut bulduğudur.

Sümer köleci devletli toplumun etkilediği Mısır, ticaret ve koloni tarzı ilişkilerle Girit'i etkilemiştir. Girit, köleci devletli toplum geleceğini Greklere taşıyan önemli bir merkezdir. Yine Akdeniz'de köleci tüccar devletine sahip olan Fenikelilerin kültür taşıyıcılığında rol oynadıkları bilinmektedir. Bu kanallarla birlikte etkilemenin en fazla yaşandığı dönem Troya'nın düşüşü (MÖ 1200'ler) sonrasıdır. Grekler Troya düşüşünden sonra Anadolu'ya girmişlerdir. Akdeniz ve Ege kıyılarını ele geçirip yerleştikçe Anadolu'daki köleci devletli toplumdaki etkilenme daha yoğun bir şekilde yaşanmıştır.

Bu anlamıyla ele alındığında "Grek uygarlık biçimlenmesinin temelindeki (...) etkileme kaynağı Sümer, Mısır ve ikinci uygarlık halinde etkiledikleri tüm Ortadoğu köleci uygarlığıdır."⁶⁴

Bu hususta Grek köleci devletli toplumun yarattığı özgüllük inkar edilmiyor. Şüphesiz Grek köleci devletli toplumunda gerek mitolojik, felsefi ve gerekse de köleci devlet demokrasisi yönlerinde kendisine özgül olgular yaratmıştır. Bu özgüllükleri köleci devletli toplum bağlamı ve Sümerlerle gelişmeye başlayan devletli toplum uygarlığının bir biçimi olarak ele almak gerekiyor.

64 *A.g.e.*, s. 132

Grek toplumundaki hiyerarşik, toplumsal cinsiyetçi-ataerkil, iktidarcı ve köleci nitelikleri Grek mitolojisindeki imge, örgü, sembol ve konumlanış üzeri yansımada görmek mümkündür ve tekrar belirtmek gerekir ki mitoloji toplumun zihniyet ve ideolojik dünyasını yansıtır. Toplumsal yaşamda da kurgulanan ideolojik ve teorik dünyaya göre pratik adımlar atılır. Nitekim bunun en açık yansıması Grek köleci devletli toplum mitolojisinde görülmektedir.

Grek tanrılar pantheonu erkek egemenliklidir. Sümerlerdeki Enki'nin ve Babillerdeki Marduk'un yerini Zeus almıştır. Zeus'un baştanrı olmak için verdiği iktidar mücadelesi ilginçtir. Zeus ile Titanların baştanrısı olan babası arasındaki egemenlik ve iktidar savaşı Grek köleci devletli toplumunun temel niteliklerinden birini göstermektedir. Babillilerin tanrısı Marduk, annesi Tiamat'ı öldürürken; Greklerin tanrısı Zeus iktidar ve egemenlik için babasını öldürmektedir. Aralarındaki fark biçimseldir. Grek döneminde kadın zaten düşürülmüştür. Devletli toplumla kavga edecek, rekabet edecek mecali kalmamış gibidir. Kadın zaten Zeus'un hizmetine sunulmuştur. Bu iki biçimsel fark şunu gösteriyor ki, iktidar devlet mikrobuna bulaşanlar, devlet-iktidar için anne ve babalarını bile öldürmekten geri kalmayacaklardır.

Zeus sadece babası ile egemen tanrı olma savaşını yürütmüyor; esas olarak devlet dışı toplumun komünal ve kolektif değerlerinin ifadesi olarak kutsanan Dionysos ile de mücadele etmiştir. Zeus ile Dionysos arasındaki mücadele devlet dışı toplum ile köleci Grek devletli toplumu arasındaki mücadeledir. Zeus sınıflı kentlidir. Dionysos ise sınıflı kent dışında kalan devlet dışı toplumun değerlerinin ifadesidir. Grek mitolojisinin yazarı Homeros bir kentli olarak -Grek köleci devletli topluma mensup olduğu anlaşılıyor- Dionysos'u haz etmediğini her fırsatta dile getirmiş; Dionysos'u aşağılamaktan geri kalmamıştır.

Zeus şahsında Grek köleci devletli toplum ile devlet dışı toplum arasındaki mücadelenin diğer bir mitolojik anlatımı Zeus ile Prometheus arasındaki savaşta görülmektedir. Zeus önderlikli Grek tanrılar pantheonu -bu pantheonu Grek köleci devletli toplumun savaş kurmaylığı olarak ele almak gerekiyor- insanlığı cezalandırmak için karar alıyor. Prometheus'un buna karşı çıkışı cezalandırılmasına

neden oluyor. Prometheus pantheonun bir üyesi olarak gösterilse de esasında Prometheus pantheon dışı, devlet dışı toplumun direngen gücünü temsil etmektedir. Ve bunun bedeli olarak da kayalıklara çivilenerek ödüyor. İnsanı çarmıha çivileme geleneği de böylece Grek köleci devletli toplumunca yaratılmış oluyor.

Grek köleci devletli toplum mitolojisinde olduğu kadar, denilebilir ki hiçbir mitolojide tanrıçalar şahsında kadınlar aşağılanmamıştır. “Bu dönemde Zeus için sorun basitçe şuydu: Yunanlıların geldikleri her vadede, her adada ve her koyda, dünyanın anatanrıçasının yerel bir biçimi vardı ve ataerkil düzenin bu ulu tanrısının ataerkil yolda efendilik etmesi gerekiyordu.”⁶⁵ Ve esasında Zeus efendi olduğu oranda Grek köleci devletli toplum da egemenliğini ve iktidarını sağlamış olacaktır.

Şamanlar kadının komünal ve kolektif yaratıcılıklarını ve bilgeliğini geri plana itmek için inzivaya girerek kendilerini kanıtlamaya çalışıp bilgi/bilme ve yaratıcılık anlamında kadından üstün olduğunu göstermeye çalışmıştır. Sümer rahipleri, kadının erkeğin egemenliğinde, onun bir eklentisi olduğunu göstermek için mitolojilerinde kadının Enki'nin kaburga kemiklerinden yaratıldığını anlatmışlardır. Grek köleci devletli toplum da kadının bilgi/bilme ve komünal yaratıcılığının olmadığını göstermek ve egemenliklerine almak için kadının Zeus tarafından kafasından nasıl doğurttuğunu mitolojilerinin baş ayeti olarak anlatmaktadır.

Grek mitolojisindeki kadınların Zeus'un köleleri ve cinsel objeleri olarak yer almaları Zeus şahsında kadının Grek köleci devletli toplum karşısındaki düşürülmüşlüğü göstermektedir. Grek mitolojisindeki tanrıçaların esas işlevlerine bakıldığında tamamen cinsel obje niteliklidir. Her tanrıçaya yüklenen rol erkeğin cinsel arzularına hizmet etmeye yöneliktir. Buna göre Grek köleci devletli toplumundaki erkeklerin istedikleri kadın formu şudur:

“a) Form güzelliği (Afrodit), b) evlilik, yatağına sadakat ve saygı (Hera), c) mükemmel erkekleri mükemmel ataerkil anlayış için esinleme yeteneği (Athena).”⁶⁶

Bu bağlamda Grek köleci devletli toplumun mitolojiye yansıtıkları kadın tipi kendilerinin cinsel ihtiyaçlarını karşılayan model

65 Campbell, Joseph; *Batı Mitolojisi*; s. 130

66 *A.g.e.*; s. 138

kadınlardır. Bu model kadın üzerinde erkeğin her şeyi yapma hakkı vardır. Zeus'un evlilikleri ve bin bir kılığa girip istediği zaman istediği yerde ve istediği kadına tecavüz etmesi bu hakkın nasıl kullanıldığını göstermektedir. Zeus, Grek köleci devletli toplumu temsil ettiğine göre; Zeus'un her tasavvuru ve eylemi Grek devletli toplumun ideolojik, politik ve pratik programı ve eylemidir.

Avrupa merkezli tarih ve toplum yazıcılığı Grek köleci devletli toplumun bu niteliklerini "ustaca" örtmüşlerdir. Grek köleci devletli toplumunda devletleştirilmiş dinciliği, ideolojik egemenliğini ve bunun toplumsal cinsiyetçi, hiyerarşik, iktidarcı ve sınıfçı niteliklerini örtbas edip sanki, Grek köleci devletli toplumunda felsefi düşünce hakimmiş gibi çarpık bir toplum tanımına gitmiş ve bunu büyük oranda da egemen kılmıştır.

Felsefe Greklerde özgül olarak vücut bulmuştur. Fakat felsefi akım kendiliğinden ortaya çıkmamıştır. Animist düşünce tarzından başlayarak gelişen genel zihniyetin bir halkası olarak oluşmuştur. Felsefi akımın dayandığı bu genel zihniyet birikimi olmadan var olması düşünülemez. Felsefe, "kendiliğinden, birikime dayanmadan, bazı şahısların keyfi dehasından ortaya çıkmaz."⁶⁷ Zihniyet formu olarak felsefenin gelişimi bu tarihsel birikime dayalı olarak tanımlandığında ancak anlamlı olabilir. Bu bağlamda felsefe, mitolojik düşünme tarzının toplumsal yaşamın temel ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı noktada, temel ve doğal bir gelişim sonucu, dönemin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde ortaya çıkmıştır. Bu diyalektik gelişim, tarih boyunca yaşanan bir gelişim sürecidir.

Felsefi düşüncenin gelişimi açısından göz önünde bulundurulması gereken diğer bir husus da toplumsal gelişmenin ekonomik, teknolojik yönlerde vardığı düzeydir. Toplumsal gelişme her yönüyle felsefenin ortaya çıktığı aşamaya vardığında epey mesafe kat etmiştir. Okur-yazarlık artmıştır. Bununla birlikte maddi kültürün de gelişimi sonucu bilgi/bilmeye zaman ayıran bir kesim, sosyo-kültürel toplumun bir bileşeni olarak ortaya çıkmıştır. Bilge veya filozof olarak da adlandırılan bu kesimin emeği sonucu felsefi düşünce akımı geliştirilmiştir.

Felsefi akımın bilge veya filozof öncülleri olan Thales gibilerinin toplumsal konumları da bu noktada önem kazanmaktadır. Thales

başta olmak üzere, Sokrates'in çizgisini takip eden filozofların hiçbiri Grek köleci devletli toplum içinde konumlanmamıştır. Bilgeler ve filozoflar sömürü ile değil, felsefi düşüncenin sorularıyla meşgul olmuşlardır. Egemen tarih ve toplum yazıcılığı bu hususu bilinçli bir olarak çarpıtarak, çıkışı itibariyle felsefi düşünce tarzını ve Thales'leri konu olarak ait oldukları devlet dışı toplum zemininde gelişen bir akım olarak değil de, sanki Grek köleci devletli toplum zemininde gelişmiş gibi yansıtmaktadır. Felsefe esasında toplumsal zemin olarak komünal ve kolektif ilişkilerin hakim olduğu devlet dışı toplumla bağlantılı olarak gelişmiştir. Çıkışı itibariyle felsefi düşüncenin toplumsal ve tarihsel gerçeklik içindeki yeri budur.

Ancak süreç içinde felsefi düşünce kendi içinde sınıfsal konumlamaları bakımından ikiye ayrılmıştır. Birincisi, Aristoteles'in, Platon'un ve Sofistlerin temsil ettikleri akımdır. Aristoteles ve Platon felsefeyi devlet dini haline getirmeye çalışmışlardır. Devlet felsefesinin ilk adımlarını onlar atmıştır. Sofistler ise bilgi/bilmeyi metalaştırıp para karşılığında felsefeyi satmışlardır. İkinci akım ise Thales başta olmak üzere Demokritos, Heraklitos ve Sokrates çizgisinin temsil ettiği felsefi düşünce tarzıdır. Bu akım felsefeyi para karşılığında satmak ve devleti-iktidarı daha güçlü kılmak için değil, hakikate ulaşmak için geliştirmiştir. Bu anlamıyla da devlet dışı toplumu temsil etmektedir.

Grek köleci devletli toplumun felsefenin gelişimi açısından konumuna bakıldığında Aristoteles ve Platon'dan da daha geridir. Çünkü devlet-iktidar sahibi tiranlar felsefeyi değil, devlet dinciliğini resmi olarak esas almaktadırlar. Erkek egemenlikli Grek mitolojisi, Grek köleci devletli toplumun egemen ideolojisi olmaya devam etmiştir. Grek kentlerinde Sokrates'lerin felsefi akımını geliştirmiş olmaları doğrudan Grek devletli toplumun felsefeyi özümstedikleri anlamına gelmez. Öte yandan felsefe karşısında nötr duruşları bile yoktur. Tersine devlet dinciliğini esas aldıkları için statükocu ve gerici konumdalar. Felsefi akım kendisiyle mitoloji arasına mesafe koyarken Grek devletli toplumu en gerici olan devlet dinciliğini esas almaya devam etmiştir.

Sokrates'i yargılayıp öldürmelerinin temel nedeni bu statükoculukları ve gerici konumlarıdır. Tiranlar Sokrates'i yargılarken öne

sürdükleri temel gerekçelerden biri Sokrates'in Grek köleci devletli toplumun tanrılarını tanımadığıdır. Bu tanrılar Zeus'un başkanlık ettiği Olimpia tanrılarıdır. Zeus ve pantheonu tiranları temsil ettiğine göre, esas neden Sokrates'in Grek köleci devletli toplumun resmi ideolojisi olan devlet dinciliğinin dışında sorgulayıcı felsefeyi geliştirmiş olmasıdır. Açık ki egemen güç olarak tiranlar Sokrates'in temsil ettiği sorgulayıcı felsefeyi çıkarlarına uygun görmemektedir. Dünyalarında hakikati ortaya çıkaran felsefeye yer yoktur. Bu anlamda gerici ve statükocu oldukları için Sokrates'in felsefi düşüncesi ile gençlerin düşüncesini bozduğunu ileri sürerek Sokrates'i öldürmüşlerdir.

Dolayısıyla felsefi düşünce Grek köleci devletli topluma mal edilemez. Felsefi düşüncenin gelişimini engellemek için, ibreti alem olsun diye Sokrates'i ölüme mahkum etmişlerdir. Ancak hem felsefi düşüncenin gelişimini engelleyemedikleri için, hem de tıkanan devletli-iktidarcı sistemlerini yeniden inşa etmek için Aristoteles, Platon ve Sofistlerin felsefelerini esas almış ve devletli-iktidarcı toplumların resmi ideolojisi haline getirmişlerdir.

Ayrıca şu hususun da altını çizmek gerekiyor ki, Homeros'un İlyada ve Odeyssus destanlarındaki detaylıca anlattığı Grek köleci devletli toplum seceresinde felsefecilere rastlanmaz. En maharetli oldukları konu, köleleştirme, talan, sömürü ve öldürmektir. Ege ve Akdeniz kıyısındaki saraylar, surlar ve sürdürdükleri şatafatlı yaşam bu köleciliklerinin sonucudur. Bu anlamıyla Grek köleci devletli toplumun Mısır ve Sümer köleciliklerinden geri kalır yanı yoktur. Egemen tarih ve toplum yazıcılığı, Greklerin Mısır'ın mimarisinden yararlandıklarını belirtip Greklerdeki antik kentlerin, yapıların ihtişamlılığını anlatırlarken; Grek köleci devletli toplumun Mısırlardan köleciliği de alıp, tıpkı piramitlerin inşasında olduğu gibi kölecilikle antik kentleri ve tapınakları inşa ettiklerine nedense değinmezler. Grek köleci devletli toplumun temel karakterini açığa vuran göstergelerden biri de antik kentler ve yapılarıdır. Açık ki sistemli ve vahşice uygulanan kölecilik olmadan söz konusu yapılar inşa edilemez.

Greklerde ortaya çıkan Atina köleci demokrasisine yaklaşım konusu da benzer şekilde sorunludur. Çoğu kez ve hatta genel an-

lamıyla gelişen bir köleci devletli toplum demokrasisi olduğu ya bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde göz ardı edilerek demokrasi tarihi buradan başlatılıyor.

Şüphesiz Greklerde özgül olarak bir demokrasi geleneği geliyor. Ve bu gelenek Sümer, Mısır gibi kendisinden önceki köleci devlet biçimlerinden farklıdır. Bu farklılık şudur: Grek köleci devletli toplum kendi içinde köleci demokrasiyi geliştirerek yeni biçimde bir devlet-iktidar modelini oluşturuyor. Atina sitesindeki hanedanlar bu model ile devlette-iktidarda eşit haklara sahip olmuşlardır. Mısır ve Babil köleci devletlerinde olduğu gibi her şey tek başına hükümdarın elinde değildir. Kurulan meclislerle köleci devletli toplum bir şekilde yasama, yürütme ve yargı işlerini ortaklaşa yürütürler. Üst toplumdan her erkek bu anlamıyla konuşma, tartışma ve öneri sunma hakkına sahiptir.

Ancak yine en güçlü hanedan devletin-iktidarın başıdır. Kadınlar söz ve karar mercii olan meclislerde ve yönetimde katılım hakkına sahip değildir. Sitede yaşayan herkes site halkından sayılmaz. Atina site halkı sadece köleci üst toplumdan olanlardan meydana gelmektedir. Köleler ve yabancıların konumu da kadınlarınkiyle aynıdır. Site halkından sayılmazlar.

Grek köleci devletli toplumun yarattığı bu demokrasiyi, devletli toplum demokrasisinin başlangıç tarihi olarak değerlendirmek mümkündür. Sümer zigguratlarında uygulanan rahip demokrasisinden daha güçlüdür. Ve en önemlisi devlet-iktidar eksenslidir.

Ancak Atina'da uygulanan köleci demokrasi devlet dışı toplumun temsil ettiği komünal ve kolektif toplum eksensiz demokratik uygarlığın ve demokrasi geleneğinin başlangıç tarihi değildir; olamaz. Grek köleci devletli toplum, devlet-iktidar eksensiz köleci demokrasi modeli demokratik uygarlıkla karşıtlık temelinde gelişmiştir. Ve bu modeli kendinden sonraki devletli toplumlara da devretmiştir.

d) Roma Köleci Devletli Toplum: Köleci Roma devletli toplumu Sümerlerden itibaren dalga dalga büyüyüp gelişen köleci sistemin Greklerce Avrupa'ya taşınan son halkasıdır. Şüphesiz bir biçimde kölecilik Roma'nın parçalanmasından sonra da restorasyondan geçirilerek daha yumuşak bir tarzda sürmüştür. Fakat esas

olarak köleci Roma devletli toplum dönemi klasik köleciliğin doruk ve yıkılış dönemidir.

Roma bölgesinin ilk uygarlık yaratıcıları doğal toplum sonucu gelişen İtalik Latino etnik kültürel toplumdur (yaklaşık olarak MÖ 4000). Devlet dışı toplumun “çatı” rolünü oynadığı anlaşılan İtalik Latino etnik kültürel toplumun yaşadığı ülke veya bölgedir Roma. Toplumsal olarak hiyerarşik ve hanedanlık dönemlerini yaşadığı anlaşılmaktadır.

Sümerlerden itibaren gelişmeye başlayan köleci devletli toplum ideolojisi ve maddi kültürü ikinci ve üçüncü elden İtalya’ya taşındığı için iktidarcı-devletçi kölecilikle tanışması daha geç bir zamana denk gelmektedir.

Roma’nın beslendiği köleci devletli toplum kaynağının birinci gücü Etrüsklerdir. Etrüskler, Ortadoğu kaynaklı devletli toplum köleciliğini Roma’ya taşıyan ilk toplumdur. Etrüskler kolonyalist ve emperyalist tarzı harmanlayarak Sümerlerin ve Sargon’un yayılım tarzını bir potada eriterek, İtalya bölgelerini işgal etmiştir. Etrüsklerin yaklaşık olarak 12 bölgeden oluşan bir konfederasyon kurmuş olmaları, köleci devletli toplum niteliklerini bünyesinde güçlendirdiğini göstermektedir. İşgalci bir güç olarak İtalya bölgesinde bulunmasına rağmen, devletçi-iktidarcı niteliğiyle İtalik Latino hiyerarşik toplumun kendi devletli-iktidarcı toplumunu kurması için ilham kaynağı olmuştur. Egemenler açısından sömürü, iktidar-devlet vb. tüm egemenlik kaynakları nerde ve kimler tarafından geliştirilmişse, fark etmeksizin ilham kaynağı olmaktadır. Etrüskler de (MÖ 1000) Roma köleci devletli toplumun oluşmasında ilk adımlar için ilham kaynağı olmuştur.

Roma köleci devletli toplumun ikinci beslenme kaynağı yine Ortadoğu kökenli Fenikelilerdir. Bir tüccar köleci devletli toplumu olan Fenikeliler, gemicilikte önemli gelişmelere imza attıklarından dolayı deniz ulaşımındaki avantajlarını da kullanarak İtalya bölgesini işgale girişmiştir. Özellikle kurdukları Kartaca (MÖ 800) kolonisi bu anlamıyla önemli rol oynamıştır. Bu temelde Fenikeliler köleci uygarlığın tohumlarını İtalya’ya serpen ya da taşıyan ana kanaldır.

Kartaca bir taraftan işgalci ve sömürgeci emperyalizmiyle İtalya’da yaşayan toplumlar üzerine dehşet saçmış, öte yandan İtalik La-

tino üst toplumu için model olmuştur. Devletli-iktidarcı sistemlerin böylesi karakteristik paradoksları da vardır. Nitekim İtalyan Latino hem bu modele bakarak iktidarcı-devletçi toplumsallığını örgütlemiş hem de bu örgütlülükle Kartaca'ya karşı mücadele etmiştir.

Roma köleci devletli toplumun beslendiği üçüncü ve en önemli kaynaklardan biri de Greklerdir. Roma köleci devletli toplumu, Kartaca ve Etrüsklerden aldığı uygarlık kaynakları ile Greklerden aldığı ideolojik ve maddi kültürü bir potada eriterek siyasi ve askeri konumunu güçlendirmiştir. Greklerle coğrafik konum olarak daha yakın olması; Greklerde gelişen köleci ideolojik ve maddi kültürün Kartaca ve Etrüsklerle kıyaslandığında daha ileri bir aşamayı ifade etmesi Greklerin etkileme gücünü Roma köleci devletli toplumda daha da artırmıştır. Özellikle iktidarcı-devletli felsefe ve köleci demokrasinin gücünü almada etkinliğini pekiştirmiştir. Nitekim Roma köleci devletli toplumu bu güç ile Etrüskler ve Kartacalılar karşısında üstünlük sağlayarak sınıflı kent devletlerini (MÖ yaklaşık olarak 750) kurmuşlardır.

Denilebilir ki, Çin dışında bütün kültürlerin süzölmüş bal olarak yarımada akmaları, Roma [köleci devletli toplum] öyküsünün temel gerekçesidir. Ana rahmindeki özsu yudur. Atina ve Batı Ege kültürel sentezinin de üstünde bir sentezin; [yerel neolitik kültür de dahil] bu dört kültürün potansiyel ve aksiyon olarak buluş-turmalarından kaynaklandığı en doğruya yakın söylemdir.⁶⁸

Roma köleci devletli toplumun özgüllüğü bu sentezi gerçekleştirmiş olmasıdır. Bu konudaki biçimsel farklılığını yarattığı oranda devletli toplum tarihi içindeki yerini alacaktır.

Roma köleciliği döneminde ortaya çıkan bilimsel farklılıklardan biri de mitoloji alanında yaşanmıştır. Köleci Roma devletli toplumu güçlü mitolojiler yaratmanın peşinde koşmamışlardır. Bunda rahiplerin, siyasetçilerle yer değiştirmiş olmalarının etkisi belirleyicidir. Köleci Roma devletli toplumunda rahipler yoktur. Rahiplerin toplumsal yaşamda giderek belirleyici olmaktan çık-

68 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uyguluk Çözümü I*; s. 173

maları Greklerle birlikte başlayan süreçte olmuştur. Kendi yaratıcıları olmayınca, Roma köleci devletli toplumun mitolojisi, sanki adet yerini bulsun diye vardır. Şüphesiz Roma köleciliğinin resmi dinciliği sürmektedir. Fakat köleciliğin devletçi-iktidarcı yönetiminde belirleyici değildir. Etkisi bu anlamıyla oldukça azalmıştır. Her hanedanın, ailenin bir tanrısı veya tanrıları vardır. Bu tanrıların etkisi sosyal yaşam ile sınırlıdır. Hatta sadece sembolik etkilere sahiptir. Roma kentinin inşa mitolojisi olan *Aieneas* sıradan bir masal kadar bir etkiye sahiptir. Jüpiter ne Enki, Marduk ve ne de Zeus kadar etkilidir. Venüs'le birlikte bir geleneği zor bela tapınaklarda sürdürmek ve canlı tutmak için varmış gibidirler. Köleci Roma devletli toplumu tanrı ve din maskelerine gerek duymadan, toplumu siyaset ve askeri kurumlarla yönetmişlerdir.

Bu durum eski ideolojik ve kurumsal yapılar yerine yeni ideolojik ve kurumsal yapıların geçirilişini ifade etmektedir. Kölecilik Roma'da yeniden yapılandırılırken artık tapınak merkezli olmaktan çıkıyor. Siyasi ve askeri örgütlenme getirilerek kısmen daha seküler bir niteliğe büründürülüyor. Bu yeni biçim, yeni kurumsal yapıların geliştirilmesini beraberinde getirmiştir.

Bu kurumsal yapılardan en etkili olanlar siyasal ve askeri kurumlardır. Roma köleci devletli toplumu bu iki noktada Greklere fark atmıştır. Ancak bu iki kurumsal yapının temel kaynağı yine Greklerdir. Platon ve Aristoteles dönemlerinin en gelişkin devlet ve siyaset felsefesini geliştirmişlerdir. Yine Aristoteles'in bu devlet-siyaset felsefesiyle yarattığı bir İskender gerçekliği vardır. Roma köleci devletli toplumu bu siyaset felsefesini ve İskender'in askeri, işgalci ve fetihçiliğini birleştirerek toplumsal ve kurumsal gelişmelerinin zeminini yaratmışlardır. Esasında Roma üst toplumu kendi başına herhangi bir şey yaratmazken, var olanı özümseme, oradan bir özgüllük yaratma niteliğiyle ön plana çıkmaktadır.

Bu bağlamda köleci Roma iki temel dinamik kurumsal yapı üzerinden inşa edilmiştir. Birincisi, köleci devletli toplumun bir nevi üst koalisyonu olan senatodur. Senato, köleci Atina demokrasisinin bir versiyonu gibidir. Tüm planlamalar senatoda tartışılıp karara bağlanmaktadır. Senatonun desteklemediği kralın iktidar olma şansı yoktur. Bu anlamıyla köleci Roma senatosu tarihin en

büyük siyasal komplolarına sahne olmuştur. İktidar-devletçi siyaset tarzı için büyük ilham kaynaklarından biridir. Roma köleciliğinin komploculuğu hiçbir ahlaki ve vicdani sınır tanımamıştır.

İkincisi ise, krala bağlı olan askeri güçtür. Kralı kral yapan temel ölçülerden biri köleci savaşıdır. Kral talan, işgal ve sömürü seferlerinde ne kadar başarılı olursa konumunu o denli pekiştirir. Askeri başarısızlık kralın sonunu getirir. Roma köleci devletli toplumunun temel geçim kaynağı köle, işgallerde elde edilen ganimet ve sömürüdür. Dolayısıyla kral olanlar öncelikle bunları sağlamak zorundadır. Kral ne kadar sık işgal seferlerine çıkarsa, insan öldürüp ganimet ve kölelerle Roma'ya dönerse otoritesi de o kadar güçlenmiş olur. Bir kralın iktidarı sağlamaştırmasının yolu bu görevleri ustaca yerine getirmekten geçer.

Şüphesiz her savaşçı kral olamaz. Krallar Roma köleci devletli toplum içinden en güçlü ve en etkili hanedanlardan seçilmektedir. Kral Roma'da ikinci temel güç olan askerin örgütlenmesinden sorumludur. Nitel ve nicel olarak köleci orduyu güçlendirmesi ve beslemesi gerekmektedir. Dolayısıyla iyi bir stratejist, taktikçi ve örgütçü olmak zorundadır.

Roma köleci devletli toplum nezdinde siyasetin dolayısıyla askerliğin (asil) meslekten sayılması birbirini tamamlayan bu iki temel kurumun işlevselliğiyle ilgilidir. Öte yandan köleci devletli toplumun bagajında her şey birikmiştir. Roma'ya adeta bu iki temel kurumsal yapıya dayalı gelişme şansı dışında bir yol bırakılmamış gibidir. Sezaryanizmin Sargon'dan sonra köleciliğin doruk aşamasının son adımı olması biraz da bu nedenden kaynaklıdır.

Roma köleciliği döneminde cumhuriyete (MÖ 500) geçişin daha özgün koşulları vardır. Bir defa bu cumhuriyet deneyimi plebler olarak değerlendirilen devlet dışı toplumun direnişi sonucu yaşanmıştır. Pleblerin particilere -köleci devletli topluma- karşı yürüttüğü mücadele, egemenleri halk meclislerini kurmaya zorlamıştır. Sonraki gelişmeler göstermiştir ki, Roma köleci devletli toplumu pleblerle-devlet dışı toplumla uzlaşmayı hiçbir zaman içine sindirememiştir. Zor durumda kaldığı için, iktidarını tümünden yitirmemek için, pleblerin siyasi haklarını iade etmek zorunda kalmış; fakat fırsatını bulduğunda, cumhuriyetin kaos ve kargaşa ge-

tirdiği gerekçesine sığınarak halk meclisleri kapatılıp cumhuriyete son verdirilmiştir. Ve Augustus, Roma köleci devletli toplumunu imparatorluk düzeyine taşımış oldu.

İster bir geçiş aşaması ister basit bir taktik olsun cumhuriyet dönemi Roma köleci devletli toplumuna nefes aldırılmış, ondan sonra bilinen imparatorluk sürecine geçilmiştir.

Roma köleci devletli toplumunu güçlendiren cumhuriyetten kalma iki temel kurum; Roma köleci devletli hukuku ve vatandaşlığıdır.

Roma köleci hukuku Hammurabi'nin geliştirdiği ilk devletli hukuktan daha gelişkindir. Bunda köleci Roma'nın siyasal olarak güçlü kurumlaşmasının etkisi vardır. Roma köleci hukuku, köleci siyasetin bir ürünüdür. "Bu durum aynı zamanda politikanın hukukla bağını gösterdiği gibi, hukukun da kurumlaşmış dolayısıyla üzerinde uzlaşmış politika olduğunu sergileyen orijinal, tarihi bir örnektir."⁶⁹

Bu tarihi örnekte de görüldüğü gibi, tarihte ilk kez devlet-iktidar yasama, yürütme ve yargı biçiminde bölümlenerek yönetilmeye başlanmıştır. Ancak tıpkı köleci demokrasi ve köleci cumhuriyet gibi bu hukuk da köleci devletli toplum niteliklidir. Sonuçta hukukun beslediği kaynak köleci Roma devletli toplumun siyasetidir. Bu siyaset egemenlerin çıkarlarını temsil ettiğine göre geliştirdiği hukuk da egemenlerin çıkarlarını koruyacaktır. Nitekim öyle de olmuştur. Köleci Roma hukuku, devletli toplumun çıkarlarını koruyan, egemenliğini pekiştiren, meşrulaştıran ve onları dokunulmaz kılan hukuk olmuştur.

Roma köleci devletli toplumun tanımladığı Roma vatandaşlığı, Roma imparatorluğunun işgal ettiği ve egemen olduğu tüm yerlerdeki insanları Roma'nın köleleri haline getirmiştir. Roma vatandaşlığı, vatandaşı Roma köleci devletli toplum ile her şart altında eşit hale getirmiyor. Bu vatandaşlığın böylesi bir işlevi yoktur. Tersine vatan olarak tanımlanan tüm topraklar Roma köleci devletli toplumun olduğu gibi, vatan diye bellenen topraklar üzerindeki insanlar da hayvan veya mal gibi bir kategoriye tabi tutularak Roma'nın oluyor. Roma vatandaşlığı, köleci hukukça tanınmış bir mülkiyettir. Ve bu mülkiyetin sahibi de Roma köleci devletli toplumdur. Sahip mülkiyetini dilediği gibi kullanabilir. Üzerinde her tür tasarrufta bulunma hakkı vardır. Yüksek vergiler, askere alma, gladyatör dövüşleri, köle

pazarı, insanların canlı canlı hayvanlara parçalatılması vb. tüm uygulamalar vatandaşlık hukukuna dayanılarak gerçekleştirilmiştir.

Pax Romana -Roma barışı- denen olgu aslında Roma köleci devletli toplumunun siyasi, askeri, hukuki ve vatandaşlık adı altında gerçekleştirdiği bu köleci vahşet sonucu sağlanan ölüm sessizliğidir. Ve gerçek manada bir barış değil, işgal, talan, sömürü ve öldürme ile gerçekleştirilen bir soykırım durumudur. Kendi içinde bile bin bir komplo ve hile ile kıyasıya iktidar olma savaşını veren bir toplumun evrensel barışı sağlamayacağı açıktır. Cicero ve Sezar cinayetleri başta olmak üzere benzer şekilde sayısız cinayetleri kendi içinde işlemekten çekinmeyen bir köleci devletli toplumun devlet dışı toplum karşısındaki savaşçılığının biçimini tahmin etmek zor değildir.

Roma köleci devletli toplumu kent devletlerinden başlayarak imparatorluk düzeyine yükselerek ulaşması gereken sınırlarına bu temel karakteristik hat üzerinden ulaşmıştır. Bünyesinde beslediği kölecilik ve yozlaşma, önce imparatorluğu Roma ve Konstantinopolis (İstanbul) merkezli ikiye ayırmış, sonra da yıkmıştır.

Konstantin'in Hıristiyanlığı resmi din olarak kabul etmesi (MS 312) Roma köleci devletli toplumunu bir arada tutmaya yetmemiştir. Ancak Batı ve Doğu Roma olarak ömrünü uzatmıştır. Hıristiyanlık dinciliğinin aşısı, Roma köleci devletli toplumunun ömrünü uzatırken, biçimini de değiştirmiştir. Roma devletli toplum ile anlaşılan kilise, uzun yıllar karşısında savaştığı toplumla iç içe geçip iktidarcı-devletçi olduktan sonra, kölecilikte reformlar gerçekleştirip daha yumuşak bir sistemin oluşumunda rol oynamıştır. Devletli toplum açısından bu radikal bir kopuş değil, biçimsel bir dönüşümdür.

e) Feodal Devletli Toplum: “Dördüncü yüzyılın sonlarında Roma'nın çöküşüyle sadece bir kent ve adına izafeten bir uygarlık çökmüyor, tüm ilk çağ ve klasik çağ uygarlıklarının uzun bir dönemi sona eriyor.”⁷⁰

Sona eren dönem hiyerarşik toplum ve Sümerlerle başlayıp gelişen köleci devletli toplum dönemidir. Ancak başlayan süreç iddia edildiği gibi ne “asr-ı saadettir” ne de “tanrının krallığı” dönemidir. Olan şey, köleci devletli toplumun artık sürdürülemez bir nok-

70 *A.g.e.*; s. 180

taya dayanması; içte ve dışta devlet dışı toplumun yürüttüğü mücadeleye sonucunda devletli toplumun öz kurumlaşmaları üzerinden yeni ideolojik ve maddi yapılanmasını gerçekleştirip sisteminde biçimsel değişiklikler yaratarak yoluna devam etmesidir.

Feodal devletli toplumun ortaya çıkışının ideolojik, maddi ve toplumsal mücadele dinamiklerinin oluşturduğu nedenler vardır.

Birincisi, köleci devletli toplumun yaşadığı ideolojik bunalımdır. Temelde tüm toplumların çözülüşleri ve bunalıma girişleri öncelikle zihniyette geliştirilen ideolojik formasyonun bağrındaki tüm dinamik gücünün tükenmesiyle başlamıştır. Köleci devletli toplum, hiyerarşik toplumdan başlayarak devletleştirilmiştir. İktidarcılaştırılmış çok tanrılı mitoloji eksenli ideoloji ile gidebileceği yere kadar gelip dayanmıştır. Esasında köleci mitoloji eksenli dinciliğin kullanıldığı son yer veya devletli toplum Grekler dönemi- dir. Greklerden sonra Roma köleci devletli toplumun zihniyet yapılanması mitoloji eksenli değildir. Şüphesiz tam anlamıyla mitoloji terk edilmiştir denilemez. Ancak devlet-iktidar yönetiminde belirleyici değildir. Bu anlamıyla köleci devletli toplum zihniyetinin son barutunu da Roma -Doğu Batı kolu-, Hint ve Sasani köleci devletli toplumlar tüketmiştir. Böylece ideolojik bunalım baş göstermiştir. Bir toplum için bu durum sürdürülemezliğin en önemli nedenlerinden biridir. Bundan sonrası ya yıkılıp yok olacak, devrimci dinamik bir inşa sürecini başlatacak; ya da sistem kendini reforme ederek veya restorasyondan geçirecek farklı biçimler altında yoluna devam edecek. Bu süreçte devrimci dinamizmi oluşturan devlet dışı toplum yeni bir inşa sürecini başlatacak denli donanıma sahip olmadığı için, köleci devletli toplum tek tanrılı dini kültürel olguyu devşirerek, resmi dincilik haline getirerek ideolojik bunalımını aşmış ve kendini yeniden yapılandırmıştır. Köleci devletli toplum devletleştirilmiş mitoloji eksenli çok tanrıcılığı terk edişinin nedeni, bununla artık toplumu egemenlik altında tutamayacağı ve toplumsal, kurumsal yapısını sürdüremeyeceğinin farkına varmasıdır. Yeni bir ideolojik kimlik ve zihniyet arayışına girmesinin nedeni budur.

Feodal devletli toplumun ortaya çıkış zeminini hazırlayan ikinci neden, maddi kültür alanında da, zihniyet alanındaki gibi yaşanan

krizdir. Bu iki olgu zaten birbirleriyle etkileşimli ve ilişkilidir. Durum ve konuları birbirilerini etkilemektedir. Köleci devletli toplumda maddi kültürün iki boyutunu teşkil eden kurumsal yapı ve ekonomik üretim sistemi artık iflas etmiştir. Roma köleci devletli toplumu, köleci cumhuriyet, hukuk gibi çabalarla bunu aşmak istemiştir. Ancak bu restorasyon çabaları zihniyeti de kapsayacak derecede bütünlüklü olmadığı için köleciliğin sınırlarında kalmıştır. Reformu getirerek bir yenilik ortaya çıkaramayıp vazgeçilmiştir. Sasani ve Roma örneğinde görüldüğü gibi askeri ve siyasi adımlara rağmen köleci toplum kurumları artık sistemi taşıyamaz durumdaydılar. Ekonomik üretim biçimi açısından da benzer bir durum söz konusudur. Temel üretim aracı olarak insanın köleleştirilerek kullanılması ilk ve orta aşamalarda köleci devletli toplumu belli bir noktaya taşır. Fakat her olguda olduğu gibi bu üretim tarzının da bir sınırı vardır. O sınıra gelip dayanıldığı süreç geliştikçe köle yığılması meydana geldi. Bu durum sistemi tıkatan önemli faktörlerden biri olmuştur. Ayrıca köleciliğin maliyeti gittikçe yükselmiştir. Özellikle askeri orduların beslenmesi ciddi bir yük olmaya başlamıştır. Köleci devletli toplum açısından önemli bir kaynak olan ganimet paylaşımında da ciddi sorunlar baş göstermeye başlayarak o kapı da kapanmıştır. Çünkü köleci devletli toplum işgal edeceği, egemenliği altına alacağı toprakların ve toplumun sınırına dayanarak artık ötesine gidememektedir. Bir taraftan devlet dışı toplumun ciddi bir direnişi vardır. Öte yandan, köleci devletli toplumlar arasında bir denge durumu yaşanmaktadır. Roma ve Sasani köleci devletli toplumları kendi sınırlarını ve egemenlik alanlarını koruma noktasında bir yenişememe durumunda oldukları için, köleci devletli toplum için ekonomik rant, talan ve sömürü kaynakları kurumuştur. Aşırı vergilendirmeler toplumda ciddi direnişlere yol açmıştır. Yaşanan tıkanıklık sonucu zanaatçılar ürettiklerini elden çıkartamamaktalar. Ya da saray, köleci devletli toplum çevresiyle sınırlı bir kesim için üretmektir. Köleleştirme, göç, işsizlik vb. sonucu toplumun alım gücü ortadan kalkmıştır. Köleci devletli toplumun sistemik krizini tetikleyen bu iç faktörler feodal devletli toplumun gelişim zeminini hazırlamıştır.

Sistemik krizler sadece ideolojik ve maddi kültür alanında yaşanarak ortaya çıkmazlar. Bunalım alanlarını derinleştiren ve sis-

temin temel işleyiş mekanizmalarında problemler yaratan temel faktörlerden biri de devlet dışı toplumun direnişi ve karşı mücadelesidir. Köleci devletli toplum açısından ortaya çıkan bunalımın derinleşmesinde ve sistemin kendi kendini yeni biçimde reforme etmesinde devlet dışı toplumun direnişi dıştan; tali bir faktör değildir. Tersine, gerek ideolojik ve gerekse de maddi kültür alanındaki bunalımların yaşanmasında temel bir faktördür. Çünkü direnen bir dinamik güç olarak sürekli sistemin sinir uçlarıyla oynamaktadır. Ve sistem yapılarının işlevsizleşmesinde bu durum oldukça etkili olmuştur. Ancak devlet dışı toplum tarihsel olarak bu bunalımı kendi lehine çevirememiştir.

Feodal sisteme geçiş bu bütünlüklü zemin ve nedenler üzerinden gerçekleşmiştir. Devletli toplum dayandığı geleneğin avantajlarını da kullanarak sınıfsal konumuna göre yeni bir ideolojik ve maddi kültür formasyonu ile sistemini restorasyondan geçirerek bunalımı atlattır.

Şüphesiz bir sistemden diğer bir sisteme geçiş yapılırken devletli toplum bünyesindeki güç dağılımı olduğu gibi kalmamıştır. Devletli toplum içinde kimi taraflar geri plana düşerken, kimi taraflar ön plana çıkmıştır. Özellikle kölecilik döneminde ön planda olanların yıpranması sonucu, yeni güç dengesi bir şekilde tekrardan kurularak sistem içinde konumları yeniden netleştirilmiştir. Kilise üst kesimi gibi devletli topluma dikey bir tarzda geçiş yapan kesimler de olmuştur şüphesiz.

Ancak tüm bunlar devletli toplum içindeki dengelerle alakalıdır. Feodal sistemi kuran güç yepyeni bir toplum olarak ortaya çıkmamıştır. Egemen tarih yazıcılığı ve özellikle Marksizm, sanki yeni bir toplum ortaya çıkıp köleci devletli toplumu tümünden ortadan kaldırarak feodal sistemi kurmuş gibi bir yaklaşım ve algılayış yaratmıştır. Oysa gerçekleşene bakıldığında gerek toplumsal dinamik olarak ve gerekse de ideolojik ve maddi kültür olarak feodal devletli toplumda gerçekleşenin kölecilikten devrimci bir kopuş değil, sistemik restorasyon temelinde biçimsel bir kopuştur; devletli toplum konumlanması ve sınıfsallığına göre yeniden özü üzerinde bir yapılanmadır.

Bu biçimsel değişim feodalite olarak adlandırılan tüm toplumalarda yaşanmıştır. Roma köleci devletli toplumu Hıristiyanlığın dev-

let dinciliği olarak kabul edilmişinden, köleciliğin yumuşatılmasına değin öylesi bir yöntemle kölecilikten feodalizme geçiş yapmıştır. Arabistan bölgesinde Mekke merkezli köleci üst toplum Emevi ve Abbasi hanedanlıklarıyla feodal devletli toplum haline gelmişlerdir. Sasani köleci toplumun yerini Safevi feodal devletli toplum almıştır. Aynı süreç Hindistan ve Uzakdoğu'da da izlenmiştir. Tüm değişimler egemen toplumun yaşadığı bunalımları aşmak için aldığı kararlar sonucu olmuştur. Marksizmin iddia ettiği gibi başka sınıfın köleliğinin yerini almasıyla veya tarihin hükmü sonucu olmuş değildir.

Ayrıca köleci devletli toplumların feodal sisteme geçerken aynı yöntemi izlemeleri dikkat çekicidir. İstisnasız, köleci devletli toplumun tümü, ideolojik bunalımlarını lehlerine çözmek için yükselişte olan bir dini kültürel olguyu devletleştirerek kendileri için yeni bir zihniyet inşa etmişlerdir. Bağlantılı olarak bu zihniyete göre maddi kültür alanında da kurumsal ve ekonomik üretim sistemini gerçekleştirmişlerdir. Öz aynı, biçimde değişiklik denilen husus, devletli toplum olarak bu temelde bir sistemden diğerine geçiş olmuştur.

Bu sistemsal geçişe dikkat çeken Öcalan şöyle demektedir;

Feodal toplum üzerine çok şey söylenmiştir. Eski kölecilik sisteminin sonrasında geldiği söyleniyor ama dayandığı beyliklerin aynı tipte olanları MÖ 4000'lere kadar götürülebilir. Şatoları için ise rahatlıkla MÖ 2000 yıllarında daha sağlamlarının kurulduğu hatırlatılabilir. Çoğunun etrafındaki köylülük ve hizmetçiler grubu eskiden de her yerde oluşmuştur. İmparatorlukların dağılma durumlarında ya da bir etnisite topluluğu içindeki hiyerarşilerden biri rahatlıkla beyliğini kurabilirdi. Roma ve Sasanilerden sonra kurulan küçük yapıli devletçiklerin eski dönemlerinden pek farkı yoktu. İmparatorluklar, bunların az veya çoğunun birliğinden federasyon veya konfederasyondan başka bir şey değildi. (...) Serf-senyör ilişkileri en eski dönemlerinden beri bey ve bendeleri ilişkilerinden farklı değildi. Mülkiyet aynı mülkiyetti, üretim araçlarında devrimsel bir durum yoktur. (...) En çok olsalar da eskinin revizyonundan öteye gitmezler.⁷¹

71 *A.g.e.*, s. 204

Bu çarpıcı tespit esas olarak feodal devletli toplumun tanımını da içermektedir. Feodalizm, köleli devletli toplum revize edilerek, devletli dincilikle oluşturduğu ideolojik kültürle; işgal edilmiş topraklardan köleler, yeni biçim altında serf olarak istihdam edilerek inşa edilmiş yeni tipte bir devletli toplumdur. Senyör, beylik ve serfliğin kurumsallaşmasından meydana gelmektedir. Bu anlamıyla köle yığılması sonucu yaşanan bunalım aşılma istenmiştir. Serfleştirme, sadece kölelerle sınırlı kalan bir olgu değildir. Devlet dışı toplum bileşenlerinden olan özgür köylüler de yapılabildiği kadar serfleştirilerek feodal devletli topluma bağımlı hale getirilmiştir. Serfleştirme kölelerin özgürleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Oysa serfleştirmenin özgürlükle uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. Olsa olsa köleciliğin biraz daha yumuşatılmış halidir. Egemen üst toplum kölecilik yerine serfliği ikame ederek hem sömürücü ve iktidarcı konumun sürdürmüştür hem de yeni biçim altında ömrünü uzatmıştır. Eskisi gibi olmasa da feodal sistemde kölecilik tümünden ortadan kaldırılmamıştır. Feodalitenin gemileri deniz aşırı köle taşımıştır. Köle pazarları varlığını korumaktadır. Osmanlı, Safevi, Roma vb. imparatorlukların pazarlarında mal gibi köleler satılmıştır.

Özellikle Hıristiyanlık ve İslam'ın dini kültürel olgu olmaktan çıkarılarak feodal sistemin resmi dini haline getirilmesi beraberinde feodalizm eşittir tek tanrılı din gibi bir algılamayı doğurmuştur. Esasında bu algılamada feodal devletli toplumun bu temelde geliştirdiği formül belirleyici olmuştur. Çünkü böylesi bir algılama ve bilinç, feodal devletli toplumun gerçek niteliğini gizleyecektir. Nitekim gizlemiştir de. Eğer halen feodalizm eşittir din algılaması yaygın ise, bu algının gizlediği feodal devletli toplumun gerçek niteliğidir.

Dinden bağımsız olarak feodalizm şu üç temel nitelik üzerinde ortaya çıkmıştır:

- 1) Toprak ve işgücü üzerindeki kontrolü hedefleyen, babadan oğla miras yoluyla aktarılan beyliğin [senyör] ortaya çıkıp sürmesi;
- 2) Buna koşut olarak, köylülerin toprak ve işgücü üzerindeki kontrolünü kısmen yitirdiği, babadan oğula miras yoluyla aktarılan serfliğin ortaya çıkıp sürmesi;
- 3) Bu ilişkilerin sürdüğü alanı genişletmek için ilişkileri 'yeni' bölgelere yayma faaliyeti.⁷²

Bu temel nitelikler üzerinden inşa edilen feodal sistemin içinde dinin rolü ideolojik egemenlik olmakla birlikte, özünden sapıtılarak devlet dinciliği haline getirilip kullanılmasıdır. Zihniyet ve toplumsallık arasında bağlaşıklık ilişkisi vardır. Ancak feodal devletli toplum sistemindeki ilişkide dini kültürel olgu kendi mecrasında ilerleyerek doğallığında bir toplum ortaya çıkartmış değildir. Tersine, feodal devletli toplum, yaşadığı ideolojik ve maddi kültürel bunalımını çözmek için, İslam, Hıristiyanlık gibi dini kültürel olgudaki ahlaki ve vicdani nitelikler bir kenara bırakılıp resmi dincilik şeklinde çıkarları doğrultusunda kullanılmıştır. Dolayısıyla feodalizmin arkasındaki güç din değil, feodal devletli toplumdur. Devlet dinciliği ve tanrısı sadece feodal devletli toplumun maskesidir. Feodal devletli toplum bu maske ile sınıfsallığını, iktidarcılığını, sömürücülüğünü ve devletçiliği gizlemiştir; tanrı suretine bürünerek kendisini meşrulaştırmıştır. “Din elden gidiyor” veya “dini yayacağız” denilerek işgal ve talan seferlerine kılıf uydurmuşlardır. Esasında feodal devletli toplum için dincilik, tanrı, kullanım değerleri ve işlevsellikleri bu temelde olduğu sürece önemlidir. Çıkarlarına hizmet etmediğini gördükleri anda ve yerde çok rahatlıkla tanrı ve dinciliği terk etmişlerdir.

Feodalizmde işlevsel olan devlet dinciliğini ve bağlı olarak tanrıyı temelde sosyolojik, ideolojik, sınıfsal ve politik olarak çözümlenmek gerekiyor. Yoksa öbür türlü gerçelikleri kavranamaz. Tıpkı Sümer köleci devletli toplumun egemen rahipleri gibi feodal toplumun egemenleri de esasında din ve özellikle tanrı ile kendilerini özdeşleştirmişlerdir. Bu anlamıyla feodal devletli toplum tanrıdır. Tanrı da feodal devletli toplumdur.

Bodin, yeryüzünün tanrıdan sonra egemen prenslerden [feodal-lerden] daha büyük hiç kimse bulunmadığından ve bu prensler diğer insanları yönetmek için tanrının temsilcileri olarak atandıklarından ötürü (...) Kim egemen prensi hor görürse, tanrıyı da hor görmüş demektir ki zaten egemen prens tanrının yeryüzündeki görüntüsüdür demektir.⁷³

73 Orhan, Şemsettin; *Yeryüzündeki Tanrı Devleti*; s. 86-87

Tanrının ve dinin bu şekilde kullanılmasında ulemanın ve kilisenin de büyük payı vardır. Ulema ve kilise feodal devletli toplumla anlaşarak dini resmi dincilik olarak ilan ettiler. Bunun karşılığında ulema ve kilise de devletli toplum sınıfına geçiş yapıp ekonomik olanaklardan yararlanarak iktidarın-devletin ortaklarından oldular. Ayrıcalıklı ve imtiyazlı bir sınıf olarak resmi dinciliği feodalizmin ideolojisi olarak yeniden yeniden ürettiler. Bu doğrultuda fetvalar verip devlet dışı toplumun ezilmesinde ve sömürülmesinde pay sahibi olmuşlardır. Beylere, krallara, padişah ve imparatorluklara karşı gelmekle tanrı ve dine karşı gelmek arasında hiçbir farkın olmadığını vaaz etmişlerdir. Bu vaazları dinlemeyenleri dinsiz, tanrısız ilan ettiler. Şeytanla işbirliği yaptıkları gerekçesiyle öldürülmelerini vacip gördüler. Feodal sistem yıkılmış olmasına rağmen halen aynı rollerini oynamaktadırlar.

Sıkı sıkıya devletli topluma bağımlı olan ilahiyat ve din sosyolojisi bu gerçekleri ortaya koyamıyor. Çünkü zaten hem ilahiyat hem de din sosyolojisi devletli toplumun tapınaklarında/üniversitelerinde geliştirilmişlerdir. Devletli toplumun ideolojik egemenliklerini yaymanın mekanizmaları içerisindedirler. Bu anlamıyla ilahiyat ve din sosyolojisine verilen görev, özelde feodal devletli toplumun genelde ise bir bütün olarak devletli toplumun çıkarları doğrultusunda devlet dinciliğini üretmek, geliştirmek ve buna uygun bir şekilde toplumu dizayn etmektir. Hakkını vermek gerekir ki, bu rolünü de efendilerine layık bir şekilde yerine getirmektedirler.

Feodal devletli toplum için dinin ve tanrının çıkarları için kullanılmaktan öte bir anlamının olmadığını, kapitalist devletli topluma geçişte açıkça ortaya çıkmıştır. Güya ölümüne bağlı oldukları dini, tanrıyı sadece bir çırpıda bir kenara atmamış, ona karşı mücadele de etmiştir. Dolayısıyla bir kez daha kanıtlanmıştır ki, devletli toplum için baki olan iktidarı-devleti ve ekonomik çıkarıdır. Diğer her şey bu bütünlüğe hizmet ettiği oranda dönülüp bakılacaktır.

f) Kapitalist Devletli Toplum: Kapitalist devletli toplum, ortaya çıkarttığı sermaye, sanayi, eğitim, ordu, iktidar, ideoloji, hukuk vb. olguları baz alarak ve bunları özellikle kapitalizmden önceki kölecî ve feodal devletli toplumun nitelikleriyle karşılaştırarak, iler-

lemeci bir yöntemsel yaklaşımla, kendisinden önceki toplumlar-
dan kopuşu gerçekleştirmiş en devrimci sistem ve toplum olarak
tanımlanmaktadır.

Bu yaklaşım tarzı klasik anlamda ekonomik indirgemecilik ol-
makla birlikte, kapitalist devletli toplumda ortaya çıkan ideolojik
ve maddi kültür olgularını subjektif bir yaklaşımla aşırı derecede
olumlayarak yıkıcı, sömürücü ve her yönüyle tüm varlıklara karşı
soykırımcı yönleri gizleyerek, gerçekliğinden farklı olarak yanılığlı
bir tanımlamaya gitmiştir.

Dolayısıyla kapitalist devletli toplumun oluşum koşullarını ve
biçimleniş niteliğini bütünlüklü ve gerçekliğe uygun olarak ortaya
koymaktan uzaktır. Kapitalist devletli toplumun oluşum koşulla-
rını ve biçimleniş niteliklerini bütünlüklü olarak zmllemek ve
tanımlamak için öncelikle 16. yüzyıl sonrasında Avrupa'da olup
bitenlerin doğru anlaşılması gerekmektedir. Hiçbir Şey kendiliğin-
den var olmayacağına ve bir oluşum zeminine dayalı olarak geliş-
tiğine göre kapitalist devletli toplumun da dayandığı bir toplumsal
dinamik ve oluşum zemini vardır. Ve bu toplumsal dinamik ve
oluşum zemini 16. yüzyıl Avrupasından itibaren ortaya çıkan ta-
rihsel durum ve konumlanmalardır.

Feodal devletli toplum açısından 16. yüzyıla geldiğinde içine gir-
diği sistemik bunalım artık kendisini iyice hissettirip feodalizmde ciddi
tıkanelara yol açmıştır. Bu anlamıyla 16. yüzyıl feodal devletli toplum
için çözülme yüzyılıdır. Tarihteki benzer örneklerde yaşandığı gibi,
egemen sistem ve toplumu içte ve dışta baş gösteren srdrleme-
mezlik durumunu koruyarak cevap olamamaktadır. Toplumsal eliş-
kiler yumağı büyüyerek feodal devletli toplum sistemindeki çatlakları
bytmştr. Feodal devletli toplumun geliştirdiği ideolojik ve maddi
kültüre bağlı değerlerde aşınmalar baş göstererek, bir dönem toplum
için temel ortak değerler ve kurumsal yapılar olarak kabul ettiren ol-
gular, bunalım döneminde artık toplumu bir arada tutan bağlar ol-
maktan çıkmaya başlamıştır. Kaos aralığının belirtileri bu gelişmelere
bağlı olarak her geçen gün kendisini daha fazla hissettirdike toplumun
tüm kesimlerinde yeniyi yaratmanın arayış süreci de paralel bir Şekilde
ortaya çıkmıştır. 16. yüzyıl bu temelde devletli toplum ve devlet dışı
toplumun bunalımı kendi lehlerine çevirmeye sahne olmuştur.

1) Feodal devletli toplum içinde iki yönlü bir arayış ortaya çıkmıştır. Feodal devletli toplumu oluşturan Katolik kilise ile feodal senyörler-beyler birer grup olarak kendi devletli-iktidarcı toplumlarını oluşturmak için ayrılmışlardır. Ellerinde ciddi sermaye birikimi olan ve feodal senyör-beylik sınırından farklı sınıfsal niteliklere sahip olmaya başlayan bu kesim prenslerden veya beylerden oluşmaktadır. Fakat egemen toplum içinde yeni sınıfsal nitelikleriyle ortaya çıkmaktadırlar. Benzer bir ayrışma Katolik kilisesi içinde de yaşanmıştır. Calvin ve Luther'in başını çektiği yeni mezhepler oluşmuştur. Bu kesim, devlet dinciliğini tümenden reddetmemektedir. Devlet dinciliğini reformdan geçirerek bunalımı lehlerine atlatmanın çabasını vermişlerdir. Calvin ve Luther, Katolik kilisesine bağlı devlet dinciliğinin ciddi tıkanmalar yaşadığını görmektedirler. Dolayısıyla tipik anlamda Protestan mezhebini geliştirmişlerdir.

Biriktirdiklerle sermaye ile yeni bir toplum ve sistem arayışına giren toplumsal kesim, feodal karakterli olmaktan çıkıp kapitalist devletli toplumu oluşturan burjuva niteliklere dönüşmüştür. Yükselen burjuva sınıfı hem feodal devletli toplumun tıkanıklığını görmektedir hem de sermaye eksikliğini yeni bir üretim tarzını, devleti-iktidarı ve toplumsal ilişkileri geliştirmek yönünde adımlar atmıştır. Feodal devletli toplum sermaye eksikliğini iktidara-devlete, ekonomik ilişkilere ve toplumsal ilişkilere karşı tutucu olduğu için burjuva sınıfı ile arasında çelişkiler ve çatışmalar başladığı için ayrılmışlardır.

Bu iki yönlü yaşanan ayrışma ve çatışma aynı zamanda bir iktidar-devlet çatışmasıdır da. Protestan mezhebi ve yükselen burjuva sınıfı feodal devletli toplumdan ayrılarak kendi devletli toplumlarını kurmaya girişen iki ittifak güçleridirler. Daha çıkışlarından itibaren onları ittifaka yönelten olgular, sınıfsal karakterleri ve bu bağlamda ortaya çıkan ortak çıkarlarıdır. Öte yandan bunalım döneminde inisiyatif devlet dışı topluma kaptırmamak ve devlet dışı topluma karşı yürüttükleri mücadeleyi kazanmak gibi güçlü bir nedeni daha vardır. Tüm bunlar Protestan mezhebini ve yükselen burjuva sınıfını stratejik ittifak güçleri haline getirmiştir.

Yükselen burjuvazi biriktirdiği sermayesini sanayi, kredi, faiz, banka gibi alanlarda kullanmak istedikçe, engel olarak, feodal devletli toplumun oluşturduğu değer yargıları, sistemik yapılar önüne

çıkmiştir. Feodal devletli toplum ve sistem siyasal, sosyokültürel, ekonomik, hukuki yönleriyle oluşturduğu egemenlik alanlarına yönelik bir tehdit olarak gördüğü için sanayi, faiz, kredi, bankacılık gelişmeleri karşı direnişe geçmiştir. Olguya iktidar-devlet ve sömürünün devamlılığı açısından bakıldığında ortada bir ilerencilik veya gericilik mücadelesi değil iktidarın-devletin ve sömürünün nasıl ve kimin elinde devam ettirileceğine dair sistemci-egemen toplum için bir savaş vardır.

Katolik kilisesi ve Protestanlık mezhebi arasındaki mücadele gerçek anlamda bir devlet dinciliğinin ortadan kaldırılıp kaldırılmama meselesi değildir. Esasında Katolik kilise ile Calvin ve Luther'in başını çektiği Protestanlık arasındaki mücadele devlet dinciliğine dönüştürülen Hıristiyanlık içi gecikmiş bir hesaplaşma, kilise rantını ele geçirme savaşıdır. Calvin ve Luther, Katolik kilisesinin temel uygulamalarına karşı değiller. Papa ve kardinallerin kilise rantını yemelerine karşıdır. Tabii olarak yükselen burjuva sınıfının stratejik ittifakları oldukları için kapitalist ekonomik üretim tarzına ve toplumsal ilişkilerine açık, devlet dinciliğinin sağladığı tüm imtiyazları ve rantı tekellerine alacak ayrı bir kilise kurmaya girişmişlerdir.

Protestanlığın ve yükselen burjuva sınıfının gerçekleştirdiği değişim, yeni koşullar altında kapitalist temelde iktidarı-devleti ve toplumu sömürüye ve baskıya dayalı yeniden yapılandırmaktır. Bu iki güç 16. yüzyıl bunalımında devletli toplumun dinamiklerine dayalı ortaya çıkıp, el ele vererek Avrupa çapında kapitalist devletli toplumun inşasına girişmişlerdir.

Özellikle kapitalist modernistlerin iddia ettikleri gibi, kapitalist devletli toplum, feodal dincilikle göbek bağını keserek oluşumunu inşa etmemiştir. Bu durumun en açık göstergesi; Avrupa kıtası boyunca Protestanlığın girdiği veya olduğu yerde kapitalist devletli toplumun da temellerini atmıştır ve gelişme zeminini bulmuştur. Aynı süreç tersinden de yaşanmıştır. Burjuvazinin yaşadığı bölgeler Protestanlık mezhebinin en güçlü olduğu yerlerdir. Ve bu bölgeler feodal devletli toplumun merkezi bölgeleri dışında, etkisinin az olduğu bölgelerde oluşmuştur.

“Kalvinizmin 16. yüzyılda Cenevre ve İskoçya’da, 16. yüzyılın sonları ve 17. yüzyılda Hollanda’nın büyük bir kısmında, 17. yüzyılda

New England'da ve aynı zamanlarda İngiltere'deki güçlü otoritesi..."nin⁷⁴ giderek artması gösteriyor ki, Protestan mezhebi daha çok merkez Katolik kilisenin ve feodalizmin çevresinde gelişmiştir.

Yine "Protestanların, bütün nüfus içinde sermayeden oldukça büyük bir pay almaları, (...) en zenginlerin büyük bir çoğunluğu, imparatorluğun doğal kaynakları bakımından ya da ilişki ağları bakımından en uygun ve ekonomik olarak en gelişmiş alanları, özellikle de zengin kentlerin çoğu, 16. yüzyılda Protestanlığı kabul etmiştir."⁷⁵

Bu gerçekler ışığında ele alındığında burjuva sınıfı ve Protestan mezhebinin birlikteliği basit bir ittifak değildir. Kapitalizmi ideolojik ve maddi bütünlük içinde inşa edecek denli stratejiktir.

Bu anlamıyla ilk çıkış dönemlerinde yükselen burjuva sınıfının ideolojik kimliği Protestanlıktır. İddia edilen aksine, 16. yüzyılda gelişim göstermede ivme kazanan Rönesans, yeni felsefi ve bilimsel düşünce akımı devlet dışı karakterli oldukları için burjuva sınıfının bunları ideolojik kimlik olarak benimsemesi durumu olmamıştır. Pragmatist olan ve kapitalist kârı için koşullara uyum sağlayan burjuvazi sonraki süreçlerde Rönesans, yeni felsefi ve bilimsel düşünce akımının değerlerini gasp etmiştir. Ancak çıkışı itibariyle Protestan mezhebiyle iç içe geçtikleri için devlet dinciliğinin devamı olan Protestanlığı ideolojik kimlik olarak benimsemelerinde belirleyici olmuştur.

Bu bütünlük içinde, feodal devletli toplumdan ayrışan ve ona karşı kendi ideolojik kimlik, iktidar-devlet ve toplumsallığını kurma arayışına giren burjuvazi, 16. yüzyıl Avrupasının bunalım döneminde ortaya çıkmıştır.

İlk dönemler İtalya'nın Cenova ve Venedik kentlerinde gelişme kaydeden burjuvazi, feodal devletli toplumun burada derinliğine kök salmış olması nedeniyle yeterince siyasal bir güç olmaması gibi nedenlerden ötürü gelişim şansını bulamadı. Ancak kapitalist devletli toplum yönünde Venedik'te atılan adımlar Hollanda ve İngiltere'de gelişim zemini bulup kendi zamanını başlatmıştır.

2) 16. yüzyıl bunalım ortamında Avrupa'da devlet dışı toplum cephesinde çift yönlü gelişim yaşanmıştır. Birincisi feodal devletli toplumun yaşadığı bunalımı derinleştiren ve dönemin en önemli arayışlarından biri olan düşünce veya ideolojik kültür alanında ya-

74 Weber, Max; *Protestan Ablakı ve Kapitalizmin Rubu*; s. 31

75 *A.g.e.*; s. 30

şanan gelişmedir. 16. yüzyıla gelindiğinde, her ne kadar teknolojik düşünce sistemi ağırlıklı olarak hegemonyasını sürdürüyormuş gibi görünse de, genel olarak ciddi bir bunalım ve çözülme sürecine girmiştir. Gerek Yunan klasiklerinin çevirisinde yaşanan artış sonucu gelişen yeni felsefi düşünce ve gerekse de bilimsel düşünce alanındaki gelişmelerin ivme kazanması sonucu, devletleştirilmiş İncil'in kaynaklık ettiği zihniyet ve ideolojik kültür yapılanmasında ciddi yarılmalar açılmıştır.

Tabii sadece İncil'in kaynaklık ettiği devlet dinciliği karşısında değil; dönemin zihniyet ve ideolojik kültür yapılanmasının birer öğeleri olan Aristoculuk ve Skolastizme karşı da, yeni felsefi akım güçlü bir çıkış zemini bulmuştur. Sokrates'in temsil ettiği felsefi geleneğe bağlı gerçekleşen bu çıkış teolojiye karşı sorgulayıcı bir zihniyetin gelişim tohumlarını serpmiştir. Dönem bunalım dönemi olduğundan dolayı, 16. yüzyıl zemininde sorgulayan ve dogmaları aşan felsefi düşüncenin tohumları hızlı bir şekilde yeşerdi. Toplum Sokratesvari sorularıyla her şeyi sorgulamaya ve her şeyden şüphe etmeye başlamıştır. Sorgulama ve şüphe dönemin en temel karakteristik özelliklerinden biri olmuştur. Bu durumu dönemin felsefecilerinden Montaigne, “Şüpheden başka hiçbir şey kesin değildir ve doğru görünüp yanlış görünmeyen bir şey yoktur,”⁷⁶ şeklinde ifade etmektedir. Montaigne'in bu belirlemesi dönemin temel ruhunu vermesi bakımından önemlidir. Dogmatizmi devlet dinciliğiyle topluma dayatan feodalizm açısından şüphe ve sorgulama, ideolojik egemenliğine dayalı geliştirilen meşruiyetin yıkılması anlamına gelmektedir. Nitekim böyle de olmuştur. Dönemin toplumunun zihnine düşen her şüphe ve sorgulama dalgası özgürlüğün yolunu açarak feodal devlet dışı toplumu ideolojik kültür yönünde boşluğa düşürmüştür. Bu aynı zamanda feodal devlet dışı toplum için sonun başlangıcı olmuştur. Çünkü ideolojik egemenliğini yitiren bir toplumu hiçbir güç ayakta tutamaz.

16. yüzyıl Avrupasında gelişen felsefi şüpheciliği ve sorgulayıcılığı tamamlayan bir diğer öğe de bilimsel düşünce alanındaki gelişmelerdir. Esasında felsefi düşünce ve bilimsel düşünce gelişimi aynı

76 Smith, Preserved; *Rönesans ve Reform Çağı*; s. 168

süreçlerin bir sonucu olarak rolünü oynamıştır. Bu dönemde felsefe ve bilimsel düşünce iç içedir. Bu iki dinamik özdeş olmamakla birlikte birbirlerinden ayrılmamışlardır. Bilim somut deneylerle felsefenin sorularına yanıt verip felsefeyi ileri taşıırken, felsefe de sonsuz soruları, şüpheciliği ve sorgulayıcılığıyla bilimi harekete geçirmiştir. Bu nitelikleriyle bilim ve felsefe birbirlerinin alternatifi değil, feodal devlet dışı toplumun ideolojik hegemonyasına karşı birbirlerini tamamlayan ve yeni bir zihniyetin gelişim zeminini hazırlayan, bütünlüklü hareket eden olgu veya dinamik olmuştur.

15. yüzyılın başlarında Galileo'ya geri adım attıran feodal devletli toplum, 16. yüzyılın bunalımlı ortamında hem bilimsel gelişmeleri durduracak takati kalmamıştı, hem de yükselen devlet dışı toplumun cesaretini artık bastıramıyordu. Yaklaşık olarak, Galileo'dan seksen yıl sonra, Kopernik şahsında somutlaşan bilimsel düşünce daha cesaretli bir hamle ile insan zihniyetinin prangalarını parçalayacak çok önemli bir adım atmıştır. Özgür düşünce ve yaratımın önü sonsuza dek açılmış oldu. Devlet dinciliğinin hapishanesine tıkmak istenen insan zihniyeti, bu anlamıyla kanatlanıp sonsuzluğa uçma cesaretini ve gücünü yakalamıştır.

Bu cesareti gösteren ilk kişi G. Bruno oldu. Filozof, gökbilimci, rahip ve şair olan Bruno gelişen yeni zihniyeti, ateşlere atılarak öldürülme pahasına savunmuş ve gelişiminde önemli bir sıçrama zeminini yaratmıştır.

“Yeniden doğuş” anlamına gelen Rönesans hareketi de 16. yüzyıl Avrupasının arayışı içindeki yerini almıştır. 16. yüzyıla gelindiğinde feodal devletli toplumun zihniyetinin ve sosyokültürel yapılanmasının aşılmasında, yeni zihniyet, insan ve toplumsal, sosyokültürel yaşamın ve ilişkilerin oluşum ve gelişmesinde etkili rol oynamıştır. Rönesans hareketi “gürültülü-patırtılı” devrimci inşa veya özgür gelişim yaratma yerine, kendi doğasına uygun, sanat ve edebiyat alanında, yeni felsefi düşüncenin temel niteliklerini çizgilerine, renklerine, imgelerine, notalarına ve üslubuna yansıtarak toplumsal dönüşümdeki rollerini oynamışlardır. Rönesans hareketi, edebiyatta, sanatta, müzikte, resimde, tiyatrodan ve mimaride... yaşamın tüm estetik alanlarında adım adım geliştikçe dogmatizmi de parçalamıştır. Dönemin kervanları, yolları ve limanları sadece maddi malları bir yerden bir yere taşımıyorlardı; aynı

zamanda Rönesans hareketinin geliştirdiği zihniyet ve sosyokültürel yaşamı da taşıyorlardı.

3) Devlet dışı toplum cephesinde 16. yüzyılda yaşanan ikinci gelişme, feodal devletli topluma karşı geliştirdiği siyasal hareketlenmedir. Her ne kadar yeni felsefi, bilimsel düşünce ve Rönesans hareketinin ortaya çıktığı devrimci zihniyetten yeteri derecede beslenmiş olsa da, devlet dışı toplumun siyasal yapılanmasının yeni zihniyetten veya ideolojik kültürden bağımsız geliştiği söylenemez. Felsefe, bilimsel düşünce, Rönesans hareketinden oluşan üçlü zihniyet devriminin yansıması siyasal alanı da etkilemiştir. İspanya komüncüleri, köylü isyanları, cadılıkla damgalanan kadınların mücadelesi, etnik kültürel toplum ve dini kültürel toplumun direnişi, isyanları ve ütopyik sosyalist hareket, feodal devletli topluma karşı tarihi mücadeleyi verip, 16 yüzyıl bunalımını lehlerine çevirmeye çalışırken; beslendikleri ideolojik kültürel zemin Rönesans, yeni felsefi akım ve bilimsel düşüncedir. Ancak temel yetersizlikleri ve 16. yüzyıl Avrupasında baş gösteren sistemik bunalımı bir bütün olarak lehlerine çevirememelerinin nedeni de, bu zemini daha iyi değerlendirememeleridir.

Bu bütünlük içinde ele alındığında;

Bu çağ [16.yy] bir deneyim çağıydı. İnsanlar... cesurca... Macellan'la dünyayı dolaşmak ya da Bruno ile göklerin ölçüsünü almak uğruna canlarını vermişlerdi. Bir hayaller çağıydı. Erasmus'la insanların İsa gibi olacağı bir zaman, More'la insanlığın adil olacağı bir yer düşledi; Michelengelo'yla kaderin anlamı üzerine düşündü, Montaigne ile günlük bilgelik depoladı. (...) Kuşkusuz bu çağ yoksul ve geri kalmış değildi. Aksine ulaştıklarıyla büyük, düşledikleriyle yüceydi; bilgelik ve kahramanlıkla, ışıkla, güzellikle ve hayatla doluydu!⁷⁷

Bu anlamıyla 16. yüzyıl kaos aralığının bütün dinamiklerini ve niteliklerini içinde barındırmıştır. Devletli toplum ve devlet dışı toplum açasından bir arayış yüzyıldır. Bu nedenle iddia edildiği gibi, ne feodalizmden sonra ne de 16. yüzyıl dinamikleri bakımından, zorunlu olarak kapitalist devletli toplum oluşacağına dair bir durum yoktur.

⁷⁷ A.g.e.; s. 227

Öte yandan çıkışı itibariyle yeni felsefi akım, bilimsel düşünce ve Rönesans hareketiyle yükselen burjuva sınıfı arasında bir bağ da yoktur. Dolayısıyla bu üçlü zihniyet devriminin kapitalizmin önünü açtığı tezi gerçekleri saptırarak devlet dışı toplumun değerlerini egemenlere mal etmiştir.

Diğer önemli bir husus, 16. yüzyıl Avrupasında devlet dışı toplum karşısında kapitalist devletli toplum inşacıları olan yükselen burjuva sınıfı ve Protestanlar ilerici bir konumda değil; devletli toplumu kapitalist devletli toplum formunda yeniden inşa ederek ömrünü uzattıkları için gericidirler.

16. yüzyıl Avrupasında, yükselen burjuva sınıfı ve Protestanlar, feodal devletli toplumun mirasçıları olarak, devletli toplumun iktidarcı-devletçi avantajlarını da kullanarak; ilk dönemler birbirine karşı olan Katolik kilisesini ve feodal üst sınıfı da sonraki gelişmelerle yanlarına alarak kaos aralığını lehlerine çevirip kendi kapitalist devletli toplumunu kurmuşlardır.

Böylece kapitalist devletli toplum İtalya, Hollanda ve İngiltere gibi önemli merkezlerde iç oluşumunu geçirdiği aşamalarla tamamlayıp kurumsallaşmış oldu.

Kapitalist Devletli Toplumun İdeolojik Kimliği

Daha yetkin bir kapitalist toplum tanımlaması, ideolojik kimliğini içerdiğinde yapılabilir. Hiçbir zaman göz ardı edilmemesi gereken bir olgu, toplum sistemlerinin öncelikle zihne ve iradeye dayalı olarak doğup yürütüldükleridir. Kendi kendine üretim koşulları ne kadar elverişli olsa da toplum yürütülemez. İdeolojik kimlik belirmeden ve iradeye hükmetmeden, üretim araçları canlı maddelerden başka bir şey olamazlar. Sistemlerin hatta en küçük toplulukların doğuşunu, zihnen ve onun kumanda ettiği irade veya edimden farkını veya önemini sürekli hesaba katmadan başka nedenlerle izah etmek, bugünkü sosyolojinin rolünü oynamasının en temel nedenidir.⁷⁸

Yaygın bir yanlış yaklaşım ve ele alış ile kapitalist devletli toplumun ideolojik kimliği olarak bilimsel düşünce gösterilmektedir.

Dahası, çıkışından itibaren feodal devletli toplumun ideolojik kimliğiyle hesaplaşarak, tamamen dünyevi (seküler) bir zihniyet edinip bilimsel düşünceyi esas alarak ideolojik kimliğini oluşturduğu iddia edilmemektedir.

Şüphesiz feodal sınıftan ayrılarak devletli toplumun yeni biçimli bir sınıf gücü olarak yükselen burjuva sınıfı hatta Protestanlık, feodal topluma göre daha dünyevidir. Fakat bir bütün olarak bilimsel düşünceyi esas alarak ideolojik kimliğini oluşturduğu söylenemez.

16. yüzyıl bunalımı feodalizm şahsında devletli toplumun devlet dinciliğine dayalı ideolojik kimliğiyle toplumsal gelişim ve ilerlemenin artık sağlanamayacağını açığa çıkarttığı için; yükselen burjuva sınıflı toplumu temsilen yeni bir kimlik arayışına girerek, tükenen feodal/devletli toplumun ideolojik kimliğine karşı yeni bir ideolojik kimliği inşa etmiştir. 16. yüzyıl bunalımının esas kaynağı zaten feodal ideolojidir. İdeolojik bunalımı tüm toplumsal, kültürel ve maddi kültür alanlarına da yansıyarak sistemi felce uğratmıştır. Yükselen burjuvazi sermaye sömürüsüne dayalı banka, faiz, kredi, sanayi alanlarındaki toplumsal, kurumsal ve maddi kültür bütünlüğüne cevap verecek, çözüm üretecek, en azından çıkış dönemi için yeterli kapasitede olacak yeni bir ideolojik kimlik geliştirdi.

Bunu tek başına gerçekleştirmemiştir. Sınıfsal çıkar, toplumsal konum ve iktidar için aynı dönemde feodal devletli topluma karşı kendi devletli toplumlarını inşa etmek isteyen Protestanlarla birlikte ideolojik kimliği geliştirilmiştir. Bu noktada, Protestanlar kapitalistti, mevcut anlamıyla bir kapitalizmi geliştirmek istedikleri de söylenebilir. Fakat ilk çıkışları itibariyle, yeni yeni oluşmaya başlayan ve kendilerinin de kontrol ettikleri bir kapitalizme de karşı değillerdi. Tersine bu kapitalizmin ideolojik kimliğini oluşturma da rol oynayarak geliştirmişlerdi. Reformcular olarak da tanımlanan Protestanlar, bir nevi ilk ideologları oldukları kapitalizmin kendilerinin kurduğu kilisenin kontrolü altında olmasını istedikleri açıktır. Ancak kendilerinin de öngöremediği bir şekilde ilk temellerini attıkları ideolojik kimlik, toplumsal yaşamda kurumsal ve maddi kültür inşalarını gerçekleştirerek kendilerini de egemenlik altına almıştır.

Bu bağlamda yükselen burjuva sınıfı ideolojik kimliğini oluşturmak isterken onun dinamiklerini yanı başında bulmuştur. Hem sı-

nıfsal netlik ve konum itibariyle bilimsel düşünceyle ters orantılı bir durum arz ettiği için; hem de Rönesans, yeni felsefi akım ve bilimsel düşüncenin hangi mecradan akıp ne gibi sonuçlar doğuracağını kestiremediği için uzun süre bilimsel düşünceden uzak durmuştur.

Kapitalist devletli toplumun ideolojik kimliği gelişim durumuna göre farklı dönemlerde ortaya çıkarttığı zihniyet tarzlarından meydana gelmiştir. Bu anlamıyla farklı ögelerden oluşan karma bir ideolojik kimliktir. İlk gelişim aşamasında Protestan zihniyetini esas almıştır. Siyasal yapı açısından bu ilk oluşum döneminde burjuvazinin de etkili olduğu devlet yapılanmalarında ve politikada Makyavelizm ve Protestanlık ile belli bir mesafe kat edildikten sonra, bu iki zihniyet sisteminin artık gelişme yaratamadığı anlaşılınca, burjuva sınıfı yönünü bilimsel düşünceye ve yeni felsefi akıma çevirmiştir. Bu yön çevirme ile bilimsel düşünce ve felsefi akımla ilişkilendirirken, onu olduğu gibi benimseme ve özümseme yoluna gitmemiştir. Bilimsel düşünce ve yeni felsefi akımdan yararlanmak için, bu zihni yapılanmayı özünden uzaklaştırarak kendi hizmetine, buyruğuna almıştır. Burjuva sınıfı devletli toplum geleneğinden geldiği için devşirmecilikte “ustadır.” Öcalan bu “ustalığını”, “kapitalist modernitenin asıl gücü ne parasından, ne silahından kaynaklanmaktadır; tüm ütopyaları her reнге бүrүнen, en değme sihirbaza taş çıkartan liberalizmde boğması asıl gücünü oluşturmaktadır,”⁷⁹ şeklinde değerlendirmektedir. Burjuva sınıfı bilimsel düşünceyi ve yeni felsefi -16. yy.dan itibaren gelişen- akımı gasp ederek, kendi toplumsal ve sınıfsal çıkarlarına göre eritip kalıba dökecek, özünden saptırıp yeni biçim vererek kendi ideolojik kimlik bileşeni haline getirdikten sonra daha fazla mesafe almıştır. Kapitalist ideolojik kimliğin diğer ögeleri olan liberalizmi, devlet eksenli hukuku ve milliyetçiliği bu aşamadan sonra geliştirmiştir.

Kapitalist devletli toplumun ideolojik kimliği 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadarki gelişim aşamasında tüm bu ögeleri içine alarak oluşmuştur. Şunu da belirtmek gerekir ki, 20. yüzyılın son on yılından itibaren oluşturduğu ideolojik kimliğin gelişmeleri karşılamadığı ortaya çıkınca, burjuva sınıfı ideolojik kimliğini yeniden yapılanmaya tabi tutarak, 21. yüzyılın gerçekliklerini karşılamak için yeni ögeleri postmodernizm temelinde ideolojik kimliğe dahil etmiştir. Bu süreç halen devam etmektedir.

79 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygurluk Çözümü I*; s. 13

1) Feodal devletli toplumun ideolojik kimliği olan devlet dinciliğinin bir mezhebi olarak gelişen Protestanlık, zihniyet olarak klasik mezhepçiliğin tüm niteliklerini içinde barındırmakla birlikte, çıkışı itibariyle gelişim gösteren burjuva sınıfının ideolojik kimliği olarak rol oynadığı için, yarattığı sonuçlar bakımından klasik mezhepçiliği aşan bir niteliğe sahiptir. Klasik mezhepler, onlara kaynaklık eden merkezi ideolojik kimliğin bir uzantısı olarak kalırken, Protestanlık, yükselen burjuvazinin ittifakçısı olarak siyasal, ekonomik, sosyokültürel, hukuki, askeri yönleriyle yeni bir devletli toplumun inşasında kurucu ideolojik rol oynamıştır. Bu anlamıyla feodal devletli toplumun bir uzantısı olarak değil, onun yıkılışında rol oynayan bir güç olmuştur.

Feodal devletli toplumun ideolojik kimliğinin önemli bir ögesi olan Hıristiyanlık, ideolojik olarak, burjuvazinin geliştirmek istediği sanayi, banka, faiz ve krediye dayalı sömürüye geçit vermemiştir. Bu noktada Protestanlık devreye girmiştir. Protestanlığın ideologları olan Luther ve Calvin İncil'i yeniden yorumlarken ideolojik ve ahlaki olarak Hıristiyanlığın engel olarak öne sürdüğü gerekçeleri ortadan kaldırarak sanayi, banka, faiz ve krediye dayalı burjuvazinin sömürgeciliğinin önünü açmıştır. Bu formülasyon burjuvazinin Protestanlığı, en azından ilk geçişim dönemi için ideolojik kimlik olarak kabul etmesini beraberinde getirmiştir. Yükselen burjuva sınıfı meşruiyet kazanması bakımından çok önemli bir zemin yakalamış oldu. Eğer burjuvazi bu meşruiyeti ideolojik kültür alanında Protestanlıkla sağlamamış olsaydı, maddi kültürünü kolay kolay inşa edemezdi.

Kapitalizmin kurucu ideolojik kimliğinin hangi temel esaslar üzerinden ortaya çıkıp geliştiğini Luther ve Calvin'in geliştirdikleri Protestanlık öğretisinde görmek mümkündür.

Luther İncil'i yeniden yorumlarken esas aldığı temel ilkelerden biri, “dinin çıkarları uğruna yalan söylemeyi savunmuş”⁸⁰ olmasıdır. Luther devlet dinciliğini yeniden ürettiği için, söz konusu olan “dinin çıkarı” esasında yeniden inşa edilen devletli toplum biçiminin çıkarıdır. Bu temelde ele alındığında Protestan öğretisinin dini

80 Smith, Preserved; *Rönesans ve Reform Çağı*; s. 53

yönü propagandadan öteye geçmez. Bu propaganda ile görüntüde Katolik kilisesinin ve dolayısıyla Papa'nın gerçek Hıristiyanlığı temsil etmediği ve Protestanlığın öz Hıristiyanlığı savunduğu tezleri öne çıkarılırken; geri planda adım adım kuruculuğunu yaptığı kapitalist devletli toplum gizlenmiştir. Esasında bu anlamıyla daha ilk adımda kapitalist ideolojik kimlik hile, gerçekleri gizleyen ve aldatan tarzda gelişim göstermiştir.

Bu temelde kapitalist devletli toplum çıkarları söz konusu olduğunda en kutsal değerleri bile kullanmayı temel ilke olarak ideolojik kimliğinin bir parçası haline getirmiştir. Kapitalist devletli toplum kadar “çıkartlar için işlevsel olan ne ise onu kullan!” ilkesini esas olan başka bir toplum yoktur. Yükselen burjuvazinin akıl hocalığını yapan, ya da ideologlarından biri olan Luther'in şu sözlerinden bunu daha açık görmek mümkündür: “Eğer muhaliflerimiz İsa'ya karşı kitab-ı mukaddesi öne çıkarırlarsa, bizler de kitab-ı mukaddese karşı İsa'yı öne çıkarmalıyız,”⁸¹ demektedir.

İddia edildiği gibi Protestanlık hiç de “hoş görülü” bir öğretiye sahip değildir. İlk dönemler Luther Papalığın ve bağlı oldukları feodallerin otoriter yönetimlerini eleştirmiş olsa da, buradan hareketle farklılıkları kabul ettiği sonucu çıkmaz. Nitekim yükselen burjuvazi ile ittifak içinde geliştirdikleri devletçiliklerinin hakim olduğu bölgelerde, engizisyon mahkemelerinin ve feodal devletli toplumun geliştirdikleri baskı ve zulümden daha ağırını uygulamışlardır. Luther muhalifleri sapkın olarak tanımlayıp öldürülmeleleri yönünde fetva vermiştir.

İdeoloji ve pratikteki bu katılık, devlet ve krallıklara yüklenen anlamda da ortaya çıkmıştır. Luther monarşiyi Tanrı'nın gardiyanları olarak tanımlıyor. Devleti de tanrı katına yücelterek devletli toplumun temel kurumlarına karşı olmadığını göstermiştir. Kapitalist devletli toplumun değer ve temel dinamiği olan yükselen burjuvazinin ne ideolojik olarak monarşik sistemin Lutherci tanımına karşı çıkmışlardır ne de pratik uygulamalarına yönelik itirazları olmuştur. Hatta kendi kontrollerinde olup ulaşmak istedikleri hedefi gerçekleştirmenin en iyi aracı olarak kullanmışlardır.

Luther Protestanlığın esaslarını geliştirirken ne yaptığının farkındadır. İdeologu olduğu girişimi reform olarak tanımlayan ilk

kişidir. Ve bu reformu yükselen burjuvazi ile birlikte gerçekleştirmeyi ideolojik ve politik hedeflerinin esası haline getirmiştir. “1518’de... Saksonya dükü Georg’a yazdığı mektupta her şeyden önce, ruhban ve laik [burjuva sınıfı] sınıflarda ortak bir reformun gerçekleştirilmesi gerekiyor,”⁸² demektedir.

Protestanlığın ideolojik kimlik olarak benimsenmesinde milliyetçi öğeleri tanımlıyor olması da etkili olmuştur. Avrupa’da milliyetçilik sürecinin başlaması Protestan ideolojisinin yaygınlaşmasıyla bağlantılıdır. Protestanlık milli dinler sürecini başlatırken, kapitalist devletli toplum ideolojisinin en temel öğelerinden birini de geliştirmiş oluyordu.

Bağlantılı olarak aynı husus özel mülkiyetçilik için de geçerlidir. Protestanlık dünyeviliğe ve özel mülkiyetçiliğe karşı değildir. Hatta mensuplarının dünyeviliğe, ticari ve mesleki yaşama geçmeleri için ideolojik olarak teşvik etmiştir. Luther, özel mülkiyetçiliği yasaklamayı suç olarak tanımlıyor. Ve özel mülkiyete karşı gelenlerin ölümle cezalandırılmasını savunmuştur.

Luther zor olgusuna yönelik esaslar da geliştirmiştir. Dönemin din savaşları adı altında yürütülen feodalizme ve kapitalizmin oluşum aşamasındaki burjuvaziye dayalı iktidar savaşları, asker ve savaş konusunda da bir şeyler söylemeyi gerektiriyordu. Bu konuda da yükselen burjuvazi için ideolojik motivasyonu sağlayan Luther’dir. Luther, askerliği kutsal değerler arasında sayarak, askerleri Tanrı’nın özel seçilmiş kulları olarak tanımlamıştır. Savaşı ise olağan günlük yaşamın temel bir aktivitesine indirgeyerek, yemek, içmek gibi doğal bir olgu düzeyinde ele alarak kapitalizmin işgal, sömürü ve talana dayalı kurumsallaşmasında en büyük pay sahibi olmuştur.

Protestanlık ideolojik olarak devlet dışı topluma karşı tipik üstenci egemen sınıf konumunda olmuştur. Bilim insanlarını sapkın diye aforoz etmiş; cadı diye kadınları yaktırmış, tek görevlerinin çocuk doğurmak olduğunu belirterek ezilmişlik konumunda kalmalarını sağlamış; köylüleri “melun, çapulcu, tehlikeli” ve “köyden gelene güven olmaz” biçiminde değerlendirip dışlamıştır.

82. *A.g.e.*, s. 233

Sınıfsal konum itibariyle dönemin diğer ideologu olan Calvin daha radikal bir şekilde tavrını aristokrasiden, yani yükselen burjuva sınıfının bileşenlerinden yana koymuştur. Protestan öğretisi bakımından Luther’le birçok noktada buluşmalarına rağmen Calvin enerjisini yeniden inşa edilen devletli toplumun yeni biçimine ve onun iktidar ve devlet yapılanmasına daha fazla harcamıştır denilebilir.

Luther monarşik iktidarın-devletin ideolojik prensiplerini geliştirirken, Calvin, Roma köleci cumhuriyetinden aldığı ilhamla kapitalist tipte cumhuriyetçi bir iktidarın-devletin ideolojik ilkelerini geliştirdi. Ve Calvin’in geliştirdiği yeni devlet modeli özellikle Hollanda, İngiltere ve Kuzey Amerika’da kapitalist devletli toplum tarafından pratikleştirilmiştir.

Calvin’in geliştirdiği ideoloji yeni iktidar-devlet modelini sunduğu kadar, yükselen burjuvaziye ekonomik sömürü bağlamında da etkili bir zemin hazırlamıştır. Bu nedenle “Goethe haklı olarak Calvinist yayılımı ‘kapitalist ekonominin fide serası’ olarak tanımlamıştı.”⁸³

Hem yeni devletli toplumun iktidar-devlet gücü için hem de ekonomik sömürüsü için ideolojik zeminin hazırlanmasındaki payından olacak ki; İspanya ve Hollanda tüccarları ve burjuvazisi Calvinizmden yana tavırlarını belirlerlerken, bu tutumun onları daha da zenginleştireceğini düşünerek tercihte bulunmuşlardır.

Öte yandan kapitalizmin/kapitalist devletli toplumun ideolojik ve kurumsal olarak geliştiği mekanlar olan Hollanda ve İngiltere’de eşzamanlı olarak Calvinizmin güçlü oluşu tesadüf olmasa gerek. Hollanda ve İngiltere’de Calvinizmin geliştirdiği ideolojik kimlik temel zihniyet olarak esas alındığı için kapitalizm kurumsallaşması gelişim zemini bulmuştur. Hollanda ve İngiltere’de ortaya çıkan kapitalist toplum ve devlet-iktidar kurumlaşmaları, Calvinizmin cumhuriyetçi ideolojisinin yansımaları sonucu daha liberal olmuştur.

2) Protestanlık birçok yönüyle yükselen kapitalist devletli toplumun çıkışında ideolojik kültür ihtiyacını karşılarken, her ne kadar kimi vurgularla iktidar-devlet kurumlaşmasına yönelik belli bir rol oynamış olsa da, bir yerden sonra yetersiz kalmıştır. Çünkü burjuvazi tüm yeryüzünü fethetmek istemektedir. 16. yüzyıldan itibaren başta Avrupa kıtasında olmak üzere bir bütün olarak başlayan

iktidar savaşlarında daha etkili ve sonuç alıcı bir politikayı geliştirecek bir ideolojik kimliğe ihtiyaç duymuştur. Etkin bir iktidar-devlet ideolojisi olmadan tek başına ekonomik güç ile toplumsal kurumlaşmasını inşa edemeyeceğinin bilincindedir.

Yükselen burjuva sınıfı bu niteliklere sahip ideolojik formasyonu Makyavelizmle bulmuştur. Sınıf olarak her tür düşünce biçimini kendi çıkarları için kendi zihniyetine göre uygulayan bir “yeteneğe” sahip olduğu için Makyavelizmi kendi ideolojik kimliğinin bir ögesi haline getirip ondan yararlanmakta zorlanmamıştır.

Ancak egemen tarih yazıcılığı veya siyaset bilimi, kapitalist devletli toplumun ideolojik kimliğindeki Makyavelist bileşeni ısrarla hem görmezlikten gelmiş ve hem de görünmemesi için tüm imkanları seferber ederek, aralarında herhangi bir bağ, ilişki yokmuş gibi göstermiştir. Makyavelizm uygulama imkanı bulmamış, kimsenin yüzüne bakamayacağı, etkisiz, kendi kendine konuşan bir olguymuş gibi ele alınmıştır.

Şüphesiz böyle yaklaşılmasının nedenleri vardır. Makyavelizm amaç için her türlü yol, yöntem ve aracı mubah gördüğünden, kapitalist devletli toplum bununla özdeşleşmek istemediği için ısrarla ondan.

Oysa dönemin siyasal atmosferi içinde kendi devletli toplumunu inşa etmek arayışında olan ve ne pahasına olursa olsun bunu gerçekleştirme kararlılığına sahip olan burjuva zihniyeti Makyavelizmin zihniyetine kayıtsız kalmamıştır. Ayrıca Makyavel burjuvazinin bu arayışının farkında olacak ki, zihniyet teorisini geliştirirken yükselen burjuva sınıfının içinde yer alan prenslere hitap etmiştir. İdeolojisini geliştirirken hangi sınıfa hizmet ettiğinin farkındadır. Bundan hareketle, devletli toplum cephesinde 16. yüzyıl bunalımını aştıracak en derli toplu tek bir iktidar-devlet teorisini geliştirmiştir. Nitekim prensler ve bir bütün olarak yükselen sınıf da Makyavelizme kayıtsız kalmamıştır. Makyavelli onların temel başvuru kaynağı olmuştur. Dönem ölüm-kalım dönemidir. Ve burjuvazi açısından onu yaşatacak ve ona dünyayı fethettirecek her düşünce kırıntısı hayati derecede önemlidir. Böylesi bir dönemde Makyavelizm burjuvazinin temel manifestosunun ideolojik kaynaklarından biri olmuştur.

Şüphesiz bu burjuvazinin konumunu güçlendirmiştir. Devlet dışı toplum, Rönesans, yeni felsefi akım ve bilimsel düşünce ile

bunalımı lehine çevirmeye çalışırken, burjuvazi Makyavelizm ile karşı atağa geçmiştir. Esasında Makyavelizmin ideolojik kimliğinin bir ögesi olarak esas alınıp pratik politikada uygulanmasıyla Rönesans ile başlayan gelişim süreci büyük darbe olarak gelişim seyri değişmiştir. Braudel bu durumu, “Rönesans Machiavelli’nin hükümdarlığı ile sona ermiştir,”⁸⁴ şeklinde değerlendirmektedir. Makyavelizmin karşı devrim olarak rol oynaması burjuvazinin onu ideolojik-politik alanda uygulaması ile olmuştur. Makyavelli feodal devletli topluma karşıdır. Fakat devletli toplumun yeniden yapılandırılmasından yanadır.

Makyavelli devletli toplumu tüm kurumlarıyla yeniden yapılandırmak isterken ilham kaynağı Roma imparatorluğudur. Emperyal bir devlet-iktidar gücünü inşa etmek ister. Bunun için de ilk koşul olarak güçlü bir askeri yapılanmanın var olması gerektiğini belirtmektedir. Böylece kapitalist imparatorluğun hem ideologu hem de askeri stratejisti olmuştur. Güncel anlamıyla kapitalizmin imparatorluk düzeyine ulaştığı yönünde geliştirilen analizlere bakıldığında, ilk çıkış döneminde Makyavelli’nin serptiği tohum büyüyüp bu düzeye ulaştığı belirtilebilir. Kapitalist devletli toplumu salt ekonomik indirgemecilikle ele alma taraftarı olanlar için, kapitalist devletli toplumun ideolojik kimliğindeki Makyavelist askeri zor olgusu kabul edilemez olarak görülebilir. Ancak gerçekleşen tarih Makyavelli’nin önermelerinin boşa gitmediğini göstermektedir.

Bu anlamıyla Makyavelli yükselen burjuva sınıfına seslenirken, “Tüm silahlı peygamberler galip gelmiştir ve silahsız olanlar da başarısız olmuştur. (...) İyi askerlerin olmadığı yerde iyi yasalar olmaz. (...) Gerçekten de altın, iyi askerler bulmak için yeterli değildir, ama iyi askerler altın bulmak için yeterlidir,”⁸⁵ demektedir. Güncellikteki kapitalist imparatorluğun petrol ve enerji için başlattığı üçüncü dünya savaşının niteliklerine bakılsa dahi, Makyavelizmin kapitalist devletli toplumun ideolojik kimliğine ne denli işlediği rahatlıkla görülebilir.

Esasında Makyavelizm burjuva sınıfı için yeryüzü imparatorluğunun kapılarını aralarken, ekonomiden askeri zora birini tercih etmeye zorlamıyor. Tersine “iyi askerler altın bulmak için yeterlidir” belirlemesiyle ideolojik-politik olarak ikisini birleştiriyor, bü-

84 Braudel, Fernand; *Maddi Uygarlık-Dünya Zamanı*; s. 544

85 Raynoud, P. ve Rials, S.; *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*; s. 552

tünleştiriyor. Bu temelde Makyavelizm yükselen burjuva sınıfına dünyanın nasıl fethedebileceğini, sömürülebileceğinin ideolojisini, strateji ve taktiğini vermektedir.

Yükselen burjuvazinin ideolojik kimliğine dahil ettiği Makyavelizm, Protestanlığın veremediğini sunmuştur. Makyavelizm, dünyayı fethetmek için her yolu mubah görüyor. Hiçbir ahlaki ve insani ilke tanımıyor. Her şey amaç içindir. Sadece iktidarcı-devletçi amaç kutsaldır. Bu ideolojik olgular tam da yükselen burjuvazinin arayıp da bulamadığı şeydir. Daima güç olmayı öneriyor. Ne denli güçlü olunursa o denli korku salgılanır; korku da itaati geliştirir. İktidarcı-devletli toplum için bunları vazgeçilmez olgular olarak sunar. Dolayısıyla “Makyaveli”ye göre hükümdar merhametli, güvenilir, dürüst ve insancıl görünmemeli.”⁸⁶ Çünkü tüm bu olumlu özellikler iktidarcı-devletli kurumlaştırmaz. Dünyayı fethetmek isteyen bir devletli toplum bu meziyetlerden ne denli uzak durursa o kadar erken amacına ulaşacaktır.

Bu olumlu meziyetler yerine Makyaveli vahşet uygulamayı önerir. Ve buna da “doğru kullanılan vahşet” adını koyar. “Doğru” dediği şey, iktidar-devlet önünde engel olan her kim veya kimler ise, ona/onlara vahşet uygulayarak iktidarın-devletin amaçları doğrultusunda ya dönüştürmek ya da ortadan kaldırmaktır. Kapitalist devletli toplumun doğada ve devlet dışı toplumuna karşı gerçekleştirdiği soykırımlara bakıldığında ideolojik kimliğinin temel bileşenlerinden olan Makyavelizmin öngördüğü vahşeti uygulamaktan geri kalmamıştır. Makyavelizmin “doğru vahşeti” kapitalist devletli toplum tarihi boyunca uygulanmıştır.

Yükselen burjuva sınıfı ve Makyaveli’yi aynı ortak noktada buluşturan diğer bir faktör de, her ikisinin de feodal devletli topluma karşı oluşlarıdır. Makyaveli “kiliseden, papazlardan, Hıristiyanlardan nefret ediyor.”⁸⁷ Burjuvazi açısından da feodal devletli toplum, dinamik olarak kapitalist devletli toplumun gelişimi önündeki en temel engel olan Papa ve bağlı kilisesi temel hedeftir.

Makyaveli hükümdara veya prenses seslenirken, yeni biçimde iktidarcı-devletli ve toplumu inşa ederken eskiye ait ne varsa her

86 Smith, Preserved; *Rönesans ve Reform Çağı*; s. 132

87 Raynoud, P. ve Rials, S.; *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*; s. 559

şeyin yıkılıp yıkılmasını, reddedilmesini örgütlemektedir. Eski olan ortadan kaldırılmadan yeni inşa edilemez ona göre. Şüphesiz kapitalist devletli toplumun tüm yıkıcılığı ve yok ediciliği salt Mak-yavelizme bağlanamaz. Ancak iki dönemin ideolojik kimliği içinde önemli yer tuttuğu için bundaki payı da göz ardı edilemez.

Dolayısıyla bir bütün olarak kapitalist devletli toplumun toplumsal ve kurumsal gelişimi ve inşa edilmesi söz konusu olduğunda ideolojik kimliğinin bir bileşeni olarak Makyavelli'nin oynadığı rol belirleyici faktörlerden biri olmuştur. Gerçekleşen haliyle, ideolojik kimliğinin bir parçası haline gelen Makyavelizm olmadan kapitalist devletli toplum düşünülemez.

3) Kapitalist devletli toplumun karma ideolojisine dahil ettiği diğer bir ideolojik öge, bilimsel düşünce ve yeni felsefi -16. yüzyıldan itibaren gelişen- akımın sapması sonucu oluşturduğu liberalizmdir.

Tekrar da olsa belirtmek gerekir ki, bilimsel düşünce ve yeni felsefi akım hem çıkışları hem de nitelikleri itibarıyla devlet dışı toplumun zihniyet yapısı olarak geliştikleri için demokratiktirler. Gelişim doğalarına müdahalede bulunmadıkça yıkıcı olmazlar.

Özellikle gelişim doğalarına ve seyirlerine müdahale edilerek özünden saptırılmaları sonucu kapitalist devletli toplumun ideolojik kimliğinin birer ögesi haline getirildikten sonra, bilimsel düşünce ve yeni felsefi akım büyük oranda demokratik ve özgürleştirici niteliğini kaybetti. Anti demokratik ve köleci tarzda yeni biçim köleciliğinin gelişmesinde rol oynadı. Şüphesiz tüm çabalara rağmen bilimsel düşünce ve yeni felsefi akım tümünden kapitalist devletli toplumun ideolojik aracı haline getirilemedi. Devlet dışı toplum konumunu sürdüren bir öz daima olagelmıştır. Ancak ana gövdenin kapitalist devletli toplumun bir ideolojik gücü haline getirildiği de bir gerçektir.

Bu dönem aynı zamanda bilimsel düşünceyle felsefenin birbirinden ayrıştırıldığı dönemdir de. 16. yüzyılda gelişen ve esasında sorgulayıcı olan felsefe geri plana atıldı. Bilim felsefesi adı altında bir felsefe ekolü oluşturuldu. Fakat bu ekol, pozitivist ve liberal hale getirilen kapitalist devletli toplumun ideolojik kimliğinin bir uzantısından öteye geçemedi. Daha çok onu tamamlayan bir rol oynamıştır.

Söz konusu ayrışma pozitivist ve liberal ideolojiyi etkisiz hale getirerek iktidarcı-devletçi araçlar için seferber olmalarını doğur-

muştur. Özellikle pozitivism her hangi bir ahlaki ilke tanımaksızın kapitalist devletli toplumun yok edici silahına dönüşmüştür.

Bertold Brecht'in yazdığı "Galileo'nun yaşamı" adlı oyunu, bilimsel düşüncenin etikten veya ahlaktan yoksunlaşarak iktidar aracı haline dönüşmesiyle yol açacağı sorunları kritik etmektedir. Şunları söylüyor:

Benim düşünceme göre bilimin tek amacı, insan varlığının çilesini hafifletmektir. Eğer bilim adamları... kendilerini yalnızca bilgi için bilgi toplamayla sınırlarsa bilim sakat kalacak ve yeni buluşlar, yeni dertler getirecektir. Zamanla keşfedilebilecek her şeyi keşfedebilirsiniz, fakat ilerlemen insanlıktan uzaklaşan bir ilerleme olacaktır. Seninle insanlık arasındaki uçurumun bir gün o kadar büyüyebilir ki, senin yeni bir buluş üzerine duyduğun coşkunun karşılığı evrensel bir dehşet haykırışı olabilir.⁸⁸

Pozitivistleştirilerek liberal ideolojinin temel öğretilerinden biri haline getirilen bilimcilik, kapitalist devletli toplum iktidarının temel parçalarından biri haline geldikçe, bilimcilik ile devlet dışı toplum arasındaki mesafe açılmış ve Brecht'in öngördüğü gibi yer-yüzü evrensel bir dehşet halini almıştır. Atom bombasının kullanılması bile bilimciliğin yol açtığı dehşeti tek başına açıklamaktadır.

Burada yadsınan bilimsel düşünce değildir. Yükselen burjuvazi, artık Protestanlığın ve Makyavelizmin ideolojik olarak kendisini daha fazla ileriye götürmediğini anladığı yerden sonra, kendi çıkarlarına göre uyarlayıp konumlandığı ve ideolojik kimliğinin bir parçası haline getirdiği pozitivism veya bilimciliktir yadsınan.

"... Kapitalizm tüm düşünce biçimlerini tıpkı mal, para spekülasyonundan kâr, sermaye gibi..."⁸⁹ yararlanma özelliği bu noktada da ortaya çıkmıştır. "Nasıl ki, artı-ürün sahiplerinden sızdırılıp yeni bir sosyal sınıfın yönetici güç olarak kendilerini inşa etmelerinde kullandıysa, zihniyet artı-ürünlerine, değerlerine de benzer biçimde el koymaları ve kendi zihniyet inşalarında kullanmaları söz konusudur."⁹⁰

88 Khun, Thomas S.; *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*; s. 42-43

89 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygurluk Çözümü II*; s. 36

90 *A.g.e.*; s. 166

Tarihin bu döneminde, devletli toplum geleneğindeki bilgi-iktidar ilişkisini bu kez kapitalist devletli toplum kurmuştur.

Ancak kapitalist devletli toplumun yanında işbirlikçileri de vardır. Yükselen burjuvazi Katolik kilisesi ile bilim insanlarının arasındaki çatışmayı da kullanarak lehine gelişmelerin yaratılma zeminini yapmıştır. Burjuvazi ekonomik, siyasi vb. olanakları kullanarak bilim insanlarını yanına çekmiştir. Özellikle okul, üniversite, laboratuvar gibi imkanlar sunarak onları kendi ideolojik egemenlik kurumlarında konumlandırmıştır. Brecht'in eleştirisinde dile getirdiği gibi, salt bilgi için bilim üreten bilimciler ve felsefeciler tereddütsüz bu kurumlara koşarak kapitalist devletli toplumun ideolojik kimlik inşasında yer aldılar. Etik ve ahlaki ilkeler bir tarafa bırakıldı. Toplumsal sorumluluk diye bir sorunları olmamıştır bu tip bilimcilerin ve felsefecilerin. Birer paralı memur ve işçi gibi kapitalizmin ideolojik üretim kurumlarında konumlanmışlardır. Burjuvazinin sunduğu kimi ekonomik imtiyazlarla toplumsal sorunların çözümü için değil kapitalist devletli toplumun çıkarları doğrultusunda buluşlar gerçekleştirmişlerdir.

Esasında “bilimsel düşüncenin gelişimini kapitalist devletli toplum yaratmıştır” denilen zemin budur. Bu zeminde bilimsel düşüncenin geliştirilmesi değil, iktidarlaştırılarak özünden ve devlet dışı toplumdan uzaklaştırılması söz konusudur.

Bilimsel düşünceyi pozitivism veya bilimcilik olarak ideolojik kimliğin bir parçası haline getiren kapitalist devletli toplum, bilimciliği devlet dışı toplumun çoklu bilme tarzlarına karşı bir silah olarak kullanmıştır. Bilimcilik/pozitivism iktidarlaştıktan sonra bir nevi fetva veren ulema konumuna getirildi. Neyin doğru neyin yanlış, neyin gerçek, neyin gerçek dışı olduğuna bilimcilik/pozitivism karar verir oldu. Kapitalist devletli toplumun da ideolojik egemenliği bu anlamıyla pekiştirildi. Bilimcilik/pozitivism de tek geçerli zihniyet biçimi olarak iktidarını kurumsallaştırdı.

Bilimcilik ve burjuvazinin bu ilişkisinden hareketle Paul Feyerabend haklı olarak, “... bilimin üstünlüğü araştırmayla ya da kanıtlamayla elde edilmiş bir sonuç değil; politik, kurumsal, hatta askeri baskılarla elde edilmiş bir sonuçtur,”⁹¹ demektedir.

Avrupa aydınlanmacılığının belli aşamalarını temsil eden Fransız, İngiltere ve Almanya aydınlanmacılığını bu temelde değerlendirmek

gerekmektedir. Çünkü ana akım aydınlanmacılık kapitalist devletli toplumun ideolojik egemenlik rolünü oynamıştır. Modern aydınlanma denilen olgu kapitalist devletli toplumun ideolojik kurumlarında ve burjuvazinin finansörlüğünde gerçekleştirilmiştir. Bilgi, hakikat bu uzman kişilerin konumlanmasına göre biçim almıştır.

Kapitalist devletli toplumun ideolojik kimlik, ekonomik üretim, sömürgecilik, teknolojik, askeri, hukuki yönlerinden kurumsallaşmasını gerçekleştirdiği dönem; pozitivistizmle/bilimcilikle kendi çıkarları doğrultusunda ilişkilendiği dönemdir. Ve bu tesadüf değildir. Burjuvazi F. Bacon'un "bilim güçtür" çağrısını duymuş ve bilimciliği güçlenmek için kullanmıştır.

Kapitalist devletli toplumun ideolojik kimliğinin esas tanımlayanı olan liberalizm bu süreçten sonra geliştirilmiştir. Bir Protestanlık ve Makyavelizmden liberalizm oluşturulamaz tek başına. Ekonomik sömürgecilik, kapitalist hukuk, milliyetçilik, bireycilik ve ulus devlet inşaları için pozitivistizmin/bilimciliğin ebeliği ve kılavuzluğu gereklidir. Bunlar için gerekli olan zihniyet yapılanmalarını liberalizmin (erkinlik) ideologları olan J. Locke, A. Smith, T. Hobbes, J.J. Rousseau gibi aydınlanma filozofları bilimciliğin ebeliğinde her biri kendi alanında geliştirmişlerdir.

Şu hususu da belirtmek gerekiyor ki, burjuvazi pozitivistizm/bilimciliği kullanıp liberal ideolojik kimliğini geliştirirken Protestanlık ve Makyavelizmi tümünden terk etmemiştir. Makyavelizm siyaset, iktidar-devlet alanlarında zihniyet olarak varlığını korurken, Protestanlık kapitalist devletli toplumun dini olarak kapitalist devletli toplumun bir dinamiği haline getirilmiştir. Ne de olsa devletli toplum dincilik olmadan yapamaz. Kapitalizm de dinciliği bu anlamıyla kullanmıştır.

Bu bağlamda kapitalist devletli toplumun ideolojik kimliği tanımlanırken, "çağdaş tapınaklar"ında üretilen yanıltıcı tanımlardan özenle kaçınmak gerekmektedir. Karşı bir okuma ve tanımlama ile gerçekliği ifadeye kavuşturulabilir.

Bunun için de;

Başta yapılması gereken [kapitalist devletli toplumun ideolojik kimliğini] eklektik, her kalıba giren, aldatici riski yüksek, bir yandan da en katı dinsel dogmalardan daha dogmatik, en soyut fel-

sefelerden daha saçma spekülâtif, putçuluğun bile asla düşmediği sığ putçuluk olan pozitivism ve liberalizm olarak tanımlamaktır. Pozitivism ile bilimi iğdiş ederek inanç ve ahlak dünyasına karşı çıkarırken, liberalizmle de toplumun canına okuyan bireyciliği soykırıma kadar dayanan ulus-devletçi tanrıya dönüştürmüştür.⁹²

Kapitalist Devletli Toplumun Gelişimi, Kurumlaşması Ve Öncü Merkezler

Kapitalizmin gelişimi ve kapitalist devletli toplumun tanımı, eksik ve yanılığlı bir yaklaşım ile genelde tek yönlü, ekonomi üzerinden yapılmaktadır. Şüphesiz böylesi bir algılayış ve yaklaşımın egemen olmasında kapitalist devletli toplumun ekonomi-politikçilerinin payı belirleyicidir. Kapitalist devletli toplumun mayalanıp geliştiği merkezlerden biri olan İngiltere’de, dünya çapında ün yapacak ekonomi-politikçilerin çıkması tesadüf değildir. İngiliz ekonomi-politiği, kapitalizmin ekonomik eksenli olarak anlaşılmasında öncülük rolünü oynamıştır.

Bu hususta kapitalist devletli toplum karşıtları olan Marksistlerin ve toplum analizlerinde ekonomik indirgemeciliği esas alan kimi anarşistlerin de payları vardır. Marks ve Engels bilimsel sosyalizmin ideolojisinin ve teorisinin kaynaklarından biri olarak İngiliz ekonomi-politiğini göstermektedirler. Özellikle kapitalist devletli toplumu salt ekonomi eksenli çözümlemeleri, sosyalist bakış açılı olsa dahi, söz konusu bakış açısının arkasındaki asıl kaynağın İngiliz ekonomi-politiği paradigması olduğu için, ekonomipolitikten gerçekleştirilecek sentez, kaynaklandığı bakış açısını aşmayacaktır. Nitekim aşmamıştır da. Marksist sentez bir bütün olarak kaynağın etkisinden kurtulup kopuşu gerçekleştirilmemiştir. Dolayısıyla karşıt kutupta olmasına rağmen kapitalizmi salt ekonomi eksenli olarak tanımladığı için kapitalist toplumun ideolojik egemenliğinin yedeğine düşmekten kurtulamamıştır.

Kapitalist devletli toplumun ilk gelişim nüveleri Avrupa’da 11. yüzyıldan itibaren baş göstermiştir. Bu sürece ilk mayalanma dönemi de denilebilir. Kapitalist göstergelerin bu dönemdeki ilk geli-

şim mekanları, dönemine göre, siyasal olarak güçlü olan kentlerdir. Sümerlerden itibaren devletli toplumun gelişim mekanı olan sınıflı kentlerin sömürgeci ekonomik birikim, pazar, atelye gibi ekonomik ve iktidarcı yönleriyle ön plana çıkmıştır.

13. yüzyıla gelindiğinde bu kendine özgü iktidarcı ve ekonomik sistem yönünde ciddi gelişmeler yaratmıştır. Sermaye, pazar, atelye gibi üretim alanları feodal devletli toplumun tanımına dayalı sistemiyle ayrışmaya başlayarak; bu ekonomik sistemi ellerinde bulduran tüccar, derebeyi, prenslerin iktidarcı ağırlıkları da paralel bir şekilde gelişmiştir. Bu gelişmeler yeni biçimde bir ekonomik sistemin ve bağlantılı olarak iktidarcı-devletçi gücün doğuşunu da hazırladı aynı zamanda. Özellikle Osmanlı devletli toplumu egemen olduğu Avrupa dışı bölgelerde Akdeniz'den Doğu'ya açılan yolları kapatması ve Avrupa feodal devletli toplumun bu durumla baş edememesi Avrupa'daki arayışların hızlanmasında tetikleyici rol oynamıştır. Ancak Avrupa'da kapitalist sisteme doğru arayışların ivme kazanmasındaki esas neden, ana gövde feodal devletli toplum ile yine onun içinde olan fakat sermaye, ticaret ve atelyelerle ekonomik yönden farklı bir yolu tercih edip, iktidarcı-devletçi güç olmak isteyen kesim arasındaki çelişki ve çatışmalar, Avrupa'da kapitalist devletli toplumun yolunu çizmiştir.

Bu noktada ortaya çıkan durum, salt ekonomik olarak kapitalizmin gelişmeyeceğidir. Kapitalizm gibi ideolojik, siyasi, kültürel, askeri, hukuki komple bir sistemi tek başına ekonomi geliştiremez. Burada sömürücü güç olarak kapitalist ekonomik sistemin varlığı veya kapitalist devletli toplumun oluşumundaki rolü yadsınmıyor. Gelişim ve oluşum süreçleri göstermiştir ki, siyasal gücü/iktidarı olmadan ekonomi tek başına kapitalist gelişmeleri yaratamaz.

Ana gövde feodal devletli toplum ekonomi yönünde sermayenin, ticaretin ve atelyelerin kendi başlarına belirleyici olmamaları için tüm güçlerini seferber etmiştir. İdeolojik, ekonomik, siyasal olarak böylesi ciddi bir karşı koyuşun olduğu yerde özellikle siyasal iktidar güç olmadan ticaret, sermaye ve atelyelerin tek başlarına ana gövde feodal devletli toplumla baş edemeyeceği açıktır. Nitekim baş edememiştir de. Yükselen burjuva sınıfı bu durumu bilince çıkaracak kadar deneyime sahiptir. Çünkü devletli toplumun

içinde büyümüştür. Dolayısıyla paralel biçimde ekonomik ve siyasal-iktidarıcı güç olmaya çalışmıştır. Bunu başardığı oranda da mesafe kat etmiştir. Sermaye, ticaret ve atelyelere dayalı sistemin ağırlığını iktidar alanındaki gücü ile ortaya koymuştur.

Mevcut duruma bakıldığında da, ne denli büyük bir ekonomik güce sahip olunursa olunsun, kapitalist iktidarıcı-devletçi güç olmadan kapitalist ekonomik sistem tek başına dünyayı ve toplumu yönetemez.

Her toplumsal gerçeklik oluşturduğu dinamiklerin bütünlüğü ve birbirlerini tamamlayan nitelikleriyle ele alındığında ancak gerçek anlamda nitelikleri ortaya konulabilir. Bu bağlamda ele alındığında kapitalist devletli toplum açısından da ekonomik sistemi ve devletçi-iktidarıcı niteliği bir bütünlüğü oluşturur. Bunlar birbirlerinden soyutlanmış olgular değildir. Denklemisel işleme ortaya konulsa da aynı sonuç çıkar. Biri diğerini izler. Ekonomi=iktidar. İktidar=ekonomi. İktidar+ekonomi=kapitalist devletli toplum.

Bu denkleme bağlı olarak gelişen süreç, kapitalist devletli toplumun önemli gelişim merkezleri olan Venedik (İtalya), Amsterdam (Hollanda) ve Londra'da (İngiltere) ivme kazanarak kendisini somutlaştırmıştır.

Kapitalist devletli toplum tarihinde bu üç merkezi ortaya çıkartan temel ortak özellik, her üç merkezde de kapitalist ekonomi ve iktidarın birbirini bütünleyerek gelişmelere yol açmasıdır. Her üç merkezde de “kendini içten dayatabilen kentlerin ‘avam’ını disiplin altına alabilen, ihtiyaç halinde mali yükleri artırabilen, kredi ve serbestileri güvence altına alabilen hükümetler [iktidar gücü vardır]... Bu hükümetler kendilerini dışta da dayatabilmektedirler: şiddete başvurmakta asla tereddüt etmeyen”⁹³ bir niteliğe sahiptir. Kimi özgül yönleri olsa da esas olarak üç merkezde de burjuvazinin yükselişi ve kendi devletli toplumunu kuruşu bu temeller üzerinden gerçekleşmiştir.

Dolayısıyla “Hiçbir ekonomik güç kapitalizm kadar iktidar zırhına ihtiyaç duymadığını, iktidarsız oluşamayacağını belirtmeliyiz. (...) Siyasi tekelle ekonomik tekel arasında sıkı bir korelasyon [bağıntı] olup birbirlerini genel olarak gerektirirler.”⁹⁴

Esasında kapitalist devletli toplumun gelişiminde ortaya çıkan bu bağlam genel anlamıyla devletli toplumun karakteristik niteliğinin de bir sonucu ve devamıdır.

93 Braudel, Fernand; *Maddi Uygarlık-Dünya Zamanı*; s. 41

94 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygarlık Çözümü II*; s. 66

Kapitalist devletli toplumun çıkış ve oluşumundaki faktörlerle genel devletli toplumun çıkış ve oluşumu arasındaki faktörel süreklilik ve niteliklerden diğer bir olgu ise kentin oynadığı roldür.

Tıpkı Sümer sınıflı kentlerin oynadığı rol gibi, kapitalist devletli toplumun da oluşum ve gelişiminde kentler rol oynamıştır. Görünüşte Portekiz, İspanya ve Fransa gibi sömürgeci devletlerin güçlü varlıklarına rağmen şaşırtıcı bir şekilde Avrupa'da kimi kentler kapitalist devletli toplumun oluşumunda öncülük yapmıştır.

Demek ki sorun görünüşte güçlü olup olmamakla ilgili değildir. Nitelik önemlidir. Venedik, Amsterdam ve Londra bu anlamıyla kapitalist devletli toplumu oluşturabilecek denli maddi ve ideolojik kültüre sahip kentler olmuşlardır. Öyle ki, adeta sanki tüm devletler, kentler ve kırsal bölgeler bu kentler için çalışmaktadır. Oluşturulan pazar ağlarıyla dört bir yandan bu kentlere maddi ve ideolojik kültür taşınmıştır. İspanya, Portekiz ve Fransa'daki kentlere göre hacmi küçük fakat ideolojik ve maddi kültür bakımından kütlesi büyük olan bu kentler, tarihin bu döneminde yeni bir devletli toplumun oluşum mekanı olmuşlardır.

a) İtalya (13-16. yy.): Kapitalist devletli toplumun ilk nüvelerini İtalya'daki kentlerde baş göstermesine şaşmamak gerek. Gerek iktidarcı ve gerekse de sermaye birikiminin oluşmasında Roma imparatorluğunun İtalya'daki kapitalist niteliklerin gelişmesinde önemli bir rolü olmuştur. "Her yol Roma'ya çıkar"ken, bu yollarla Roma imparatorluğunun gasp, talan ve sömürüyle elde ettiği maddi kültür İtalya'ya taşınmıştır. Ve bununla İtalya üst toplumu güçlendirilmiştir. Dolaylı veya dolaysız Roma imparatorluğunun egemen olduğu merkez veya çevrelerde tüm toplum Roma için çalıştırılmıştır.

İtalya kentleri ön plana çıkarken bir diğer faktör de, İtalya'nın çok önemli limanlara sahip olmasıdır. Gemiciliğin temel ulaşım ve taşıma aracı olmasından kaynaklı İtalya limanları daima stratejik bir öneme sahip olmuştur. Doğu ile Batı arasındaki en stratejik limanlara sahip olması kapitalist birikimin gelişmesinde önemli bir faktör olmuştur. Ekonomik kıtlığın yaşandığı haçlı seferleri döneminde bile, savaşılar İtalya limanlarından geçiş yaptıkları için, savaşı yoğunluğundan dolayı Venedik'in en canlı dönemlerinden

birini yaşadığını tarih yazar. Bu anlamıyla limanlar en zor süreçlerde bile rol üstlenmişlerdir.

Ancak her ne kadar stratejik de olsa özellikle ideolojik kültür bakımından gerekli donanımına sahip olunmadan limanlar tek başına kapitalist devletli toplumun kurumlaşmasını gerçekleştiremez. Şüphesiz kapitalist ideolojik kimlik siyasal kurumlaşmanın da önemli zemini olduğu için görece güçlü siyasal bir egemenliğe sahip olmasına rağmen İtalya kentlerinde kapitalizm bütünlüklü olarak kurumsallaşmamıştır. Zihniyet bakımından tersaneler, pazarlar, fuarlarla işleyen bir kapitalist akış vardır. Dar anlamıyla limanların güvenliğini sağlayacak yeni egemenlik sahalarını açacak bir siyasal iktidar da mevcuttur. Ancak bir bütün olarak kapitalist devletli toplumun kurumsallığını gerçekleştirecek bir nitelik henüz İtalya kentlerinde oluşmamıştır. Dolayısıyla kapitalist devletli toplumun oluşmasında İtalya kentlerinin rolü, ön aşamasındaki oluşumuyla sınırlı kalmıştır. Oluşum aşamasındaki bu sınırlılık kesinlikle küçümsenemez. İtalya'nın Floransa, Venedik ve Cenova kentlerindeki kapitalist banka, ticaret, faiz ve üretim süreci olmadan Hollanda ve İngiltere'deki kapitalist kurumlaşma düşünülemez. Kapitalizm uzun süre İtalya'da kuluçkaya yatıp gerekli enerji, birikim, deneyim kazandıktan sonra Hollanda ve İngiltere'de kurumsallaşmıştır.

Floransa'nın bu tarih içindeki yeri (13-14. yy.) Cenova ve Venedik'e göre daha düşük profilde seyretmiştir. Hem Batı Avrupa'daki önemli merkezlerden biri olması hem de bir nevi Venedik ve Cenova'nın öncüllü olması bakımından önemli bir rolü olmakla birlikte, kapitalist nüvelerin gelişmesine fırsat vermemiştir. Bu durumda Rönesans'ı yaratan kent olması önemli bir etken olmuştur. Rönesans değerleri ahlaki ve ideolojik olarak kapitalizmin sömürgeciliğiyle ters orantılıdır. Özellikle ahlakiliğe ve özgürlüğe değer veriş kapitalistlik sömürgeciliğin ve köleleştiriciliğin Floransa'da kök salmasını engellemiştir.

Bağılantılı olarak Floransa komünal yerel değerlere bağlıdır. Devlet dışı toplumun ideolojik ve maddi kültür değerleri toplumsal ilişkilerde hakim değillerdir. Cenova, Venedik gibi dışarıdan gelen tüccar kapitalist nitelik taşıyanları kabul etmemiştir. Kendi içinde de kapitalist olguların gelişmesine sınır koymuştur. Floransa'da banka gibi olgular gelişmiştir. Fakat Rönesans ve devlet dışı toplumun yerel

kültürü bunların daha ileri gitmesini engellemiştir. Bu vb. girişimler, Floransa'yı kapitalist veya burjuva kenti yapacak denli gelişmemiştir. Ayrıca toprak bakımından zengin olması, kendi kendine yeten bir üretimi gerçekleştiriyor oluşu da kapitalist gelişmelere set çekmiştir. Ciddi bir ideolojik komplo, işgal olmadan kendi kendine yeten toplumlar sömürgeci ve köleci gelişmelere izin kolay kolay vermezler. Nitekim Floransa da izin vermemiştir.

Yaklaşık olarak 13. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın önemli kent merkezlerinden olan Cenova'nın konumu Venedik'le ve çevresindeki diğer Avrupa kentleriyle rekabet edecek düzeydedir. Venedik ile ciddi bir egemenlik ve iktidar savaşına girmiştir. Ekonomik ve iktidar bakımından her anlamda gücüne güç katmıştır. 15. yüzyıldan itibaren Kuzey Afrika'da, Sevilla'da, Lizbon, Bruges ve Anvers'te egemen olma imkanını yakalamıştır. İktidar ve ekonomik gücüyle Avrupa ekonomi dünyasının önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Dışarıdan yoğun bir tüccar ve sermaye birikiminin toplandığı merkez olmuştur. 16. yüzyılda gücünün doruğunu yaşamıştır denilebilir. Bu dönemde İspanya krallığı aracılığıyla Amerika kıtasındaki sömürgecilik içinde yer almıştır. İhracatçılık, banka ve finans alanlarında kapitalist gelişmelerin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır.

Cenova'nın salt ekonomik güçle bu denli geniş bir alanda, önemli rakipleri içinde egemen olamayacağı açıktır. İktidarcı ve ekonomik gücü birbirini tamamladıkça kapitalist nüveleri geliştirerek güçlendirmiştir.

Tüm bu nitelikleriyle kapitalizmin kurumsallaşmasını sağlayabilecek bir iktidarcı ve ekonomik güce sahip bir Cenova 16. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Ancak bir Hollanda ve İngiltere gibi bir bütün olarak ideolojik, iktidar ve ekonomik yönleriyle kapitalizmi toplumsal ve kurumsal olarak inşa edebilecek bir niteliği yakalamamıştır.

Bu durumun birinci nedeni, maddi kültür açısından ve iktidarcı egemenlik boyutlarıyla önemli bir düzey yakalamış olmasına rağmen paralel bir şekilde kapitalist ideolojik kültürü geliştirememiş olmasıdır. İdeolojik kültür olarak klasik feodal zihniyete sahiptir. Onu aşamamıştır.

İkinci nedeni ise hem egemenlik alanlarını koruyacak iktidar gücü bakımından hem de ekonomik birikimi açısından dışa bağımlı olma-

sıdır. Cenova'nın ekonomik gücü elinde bulunduranları dışarıdan gelmişlerdir ağırlıklı olarak. Konjonktürel olarak dış etkenlerin yarattığı boşluğu kullanarak güç olmuştur. Cenova, İspanya krallığının bir uzantısı gibidir. İspanya krallığının banka, finans, faizinin merkezi konumundadır. Nitekim bu dış etkenlerin oluşturduğu olumlu konjonktür değişir değişmez de Cenova'nın gerileyiş süreci de başlamıştır. Dışa bağımlılık Cenova'nın yükselişinde rol oynadığı gibi çöküşünde de rol oynamıştır. 1627'lerde İspanya krallığının iflas edişi, uzantısı veya para, banka, ekonomik gücünün merkezi konumundaki Cenova'yı da sar-sarak zirveden aşağı doğru düşmesini beraberinde getirmiştir.

Kapitalist ideolojik kültür geliştirmek bakımından Cenova gibi zorlanan Venedik, güçlü siyasi iktidarı ve ekonomik birikimiyle 15. yüzyıldan itibaren kapitalist nüveleri geliştiren bir kent olmuştur. Neredeyse tüm çevre devletlerle hegemonya savaşına girmiştir. Bizans ve Osmanlı başta olmak üzere Akdeniz egemenlik sahası üzerinde hak iddia eden veya Akdeniz'in stratejik yollarını ve limanlarını elde etmek isteyen tüm güçlerle savaşmıştır. Esasında bu egemenlik savaşlarında belli bir yere kadar başarılı da olmuştur. Girit, Korfu, Kıbrıs, Cebelitarık bölgelerini egemenliğine alarak ekonomik-dünyada önemli bir yönlendirici güç olmuştur. Salt savaşta değil diplomaside de iktidarcı gücünü ekonomik gücü ile iç içe birbirini tamamlar şekilde kullanarak dikkate değer bir güç olduğunu göstermiştir.

Yerleşik feodal devletli toplumun zihniyet formatını aşacak, kapitalist ideolojik kimliği geliştirmekte zorlansa da, siyasi iktidar ve ekonomik güç bakımından kapitalist oluş ve gelişim bağlamında Venedik önemli rol oynamıştır. Venedik aşaması kapitalist oluşum ve gelişimin önemli bir halkasıdır. Bir taraftan tersanelerde ticaret için gemi üretimini gerçekleştirirken, öte yandan ticaret yollarını kontrol edebilmiştir. Bankacılık, kredi, pazar alanlarında rakipsizdir neredeyse. Dönemin çekim merkezidir. Venedik fuarları dört bir yandan getirilen malların pazarlanmasına sahne olmuştur.

Bu anlamıyla;

Venedik'in Venedik olabilmesi için sırasıyla lagünlerini denetim altına alması, kendi toprakları üzerindeki, Adriyatik'e ulaşan nehir

yolları üzerinde serbest geçiş sağlaması, Brenner yolunu kendi çıkarına açması gerekmektedir. Ticaret ve savaş gemilerinin sayısını artırması ve 1204'ten itibaren inşa edilmeye başlanan tersanenin rakipsiz bir güç merkezi haline gelmesi, Adriyatik'in yavaş yavaş onun 'körfezi' haline gelmesi (...); Venedik'in mali, vergisel, parasal, yönetsel, siyasal kurumlarını yoğurması ve zengin adamların [kapitalistlerin] (...) iktidarı ele geçirmeleri gerekiyordu. Venedik ihtişamının taslağı ancak, bunların gerçekleşmesinden sonra açığa çıkmaya başlamıştır.⁹⁵

Cenova'dan daha gelişkin ve öz dinamiklerine dayalı bir kapitalist zemin yakalamasına rağmen, Venedik burjuvazisi olarak ortaya çıkan yeni sınıf bir bütün olarak feodal devletli toplumu aşacak bir toplumsal ve kurumsal gerçeklik yaratamamıştır. Kapitalist devletli toplumun kurumsallaşması için gerekli olan ideolojik kimliğini geliştirememesi bu anlamıyla ciddi bir etken olmuştur. Öte yandan feodal devletli toplumun Roma imparatorluğu şahsında İtalya'da köklü bir feodal, toplumsal, kurumsal ve kültürel gelenek yaratmış olması bunda etki eden diğer bir faktör olmuştur. Bir kültürün bir yerde veya toplumda kök salıp derinleşmesi, bir kimlik yaratması, o yerde veya toplumda farklı gelişmelerin yaşanmasına kolay kolay izin vermez. Bu husus genel bir tarih ve toplum gelişiminin niteliği haline gelmiştir.

Nitekim Venedik'te de böyle olmuştur. Venedik'te oldukça önemli kapitalist gelişmeler ortaya çıkmasına rağmen kapitalizmin kurumsallaşma merkezi olmamıştır. Feodal devletli toplumun maddi ve ideolojik kültürü ciddi bir direnç göstererek, kapitalist gelişmeleri engelleyemese de belli bir düzeyde tutmuştur. Bunun sonucunda da yükselen burjuva sınıfının, kapitalist toplumsal ve kurumsal oluşumun merkezi feodal devletli toplumun az etkide bulunduğu Hollanda ve İngiltere olmuştur. İdeolojik, iktidar ve ekonomik kurumsallaşmayı Amsterdam ve Londra'da gerçekleştirmiştir.

b) Hollanda (17. yy.): Üst sınıf açısından kapitalist gelişmeler salt yükselen yeni sınıf ile feodal devletli toplum arasında yaşanan ça-

95 Braudel, Fernand; *Maddi Uygarlık-Dünya Zamanı*; s. 91

tışmalara neden olmamış; bu denli yoğun olmasa da yeni yükselen sınıfın egemenlik ve sömürge alanları için kendi içinde de bir rekabet ve çatışma durumu doğmuştur. Bu çatışmaların yoğunluğu liberal ideologları şaşırtmış olacak ki, buradan hareketle insanın doğasında rekabet ve çatışmanın var olduğuna hükmetmişlerdir.

Kapitalist gelişmelerle birlikte başından itibaren yeni yükselen sınıf gerek Batı Avrupa'daki ve gerekse de dışındaki pazar, egemenlik ve sömürge alanlarının hakimiyeti için ciddi bir rekabet ve mücadele içinde olmuştur. Bu anlamıyla tek merkezli bir kapitalist gelişme söz konusu değildir. Bölgelere göre ele alındığında çift kutuplu bir gelişim söz konusudur. Bir kutbun merkezi İtalya kentlerinde yoğunlaşırken, Kuzey Denizi, Baltık, Manş, İrlanda Denizi başta olmak üzere Almanların hakim olduğu karasal bölgeler de diğer kutupta yer almışlardır. İspanya, Portekiz ve Fransa kapitalist rekabet içinde yer almaktan ziyade daha çok Roma mirasçılığına bağlı olarak Roma imparatorluğu gibi bir sömürgeci güç olmak için çalışmışlardır. Sonraki süreçlerde kapitalist gelişmeler ivme kazanınca söz konusu devletler de kapitalist merkez olma savaşına katılmışlardır.

İtalya merkezli kutbun dışında bölgede en güçlü burjuva kesimi ilk başlarda kelime anlamı "tüccar grubu" olan Hansalardır. Hansalar, karma bir tüccar topluluğudur. Nitelikleri bakımından ilk kapitalist ulusüstü sermaye sahipleridirler. Herhangi bir devletle merkezi konumlanmışlıkları yoktur. Farklı kentlerden veya ülkelerden olup bir araya gelenlerin oluşturduğu hareketli bir yapıdır. Herhangi bir siyasal organizasyona sahip değiller. Ekonomik güçlerine güvendiklerinden olacak ki böylesi bir oluşuma gitmeyi gerekli görmemiş olabilirler.

Ancak bu durum yükselen burjuva sınıfının iç çatışma ve rekabet ortamında Hansaların yenilgiyle çıkmalarını doğurmuştur. Bir ekonomik sömürgeci güç olarak siyasal iktidar olmaksızın ayakta durması imkansızdır. İktidar tekeli olmaksızın ekonomik tekel ayakta kalmaz. Nitekim Venedik'in iktidar gücü karşısında daha fazla dayanamayıp yenilmişlerdir. Ekonomik olarak güçlü olmalarına rağmen, siyasal organizasyona sahip olamayışları Hansaların başarısızlığını beraberinde getirmiştir.

Hansaların yenilgisi Atlantik kıyısı, Baltık ve genel olarak kuzeyde herhangi bir boşluk yaratmadı. Hansaların egemenlik ve etkinlik alanları, Venedik'in uç bölgesine yer alan Anvers merkezli burjuva sınıfinca dolduruldu.

Kapitalist gelişmeler açısından Anvers'in tarihteki yeri, bir ara durak ve geçiş aşaması rolünü oynamasıdır. Avrupa'daki kapitalist iktidar ve ekonomik merkezin İtalya'dan Hollanda ve İngiltere'ye taşınmasında Anvers hem bir ara durak hem de geçiş aşamasının gücü olarak rol oynamıştır. İtalya merkezli kutba karşı ciddi bir rakip olmuştur. Sadece Baltık, Atlantik'in kıyısı veya kuzeyde yükselen burjuva sınıfına değil, Venedik'te yaşama şansı veya uygun koşulları bulamayan burjuvazi için de önemli bir çekim merkezi olmuştur.

Anvers'in önemli bir liman kenti olması, 16. yüzyılda yükselen burjuvazinin merkezi olmasında ciddi etkide bulunmuştur. Diğer önemli bir faktör Anvers'in yerleşik geleneği yöneten-iktidarcı, aristokrat sınıfın ticaret, banka, sermaye gibi kapitalist aktivitelerde bulunmalarını yasaklamış olmasıdır. Aslında Hansaların pratiği de içinde olmak üzere, bu dönemde burjuva sınıfı sanki iktidarsız-devletsiz bir gelişimin denemesini yapmaktadırlar. İktidar-devlet kapitalizmi korusun ama buralarda yer alanlar piyasada etkili olmasın istemektedirler. Anvers aristokrasisinin piyasadaki pay alamaması veya ekonomik temelini piyasa üzerinden kuramaması dışarıdan gelen burjuvazi için oldukça avantajlı bir durum yaratmıştır. Ve en önemlisi Anvers'i bir çekim merkezi haline getirmiştir. Kısa sürede banka, ticaret vb. kapitalist iş alanlarının merkezi oluşunda egemen-iktidarcı yöneten kesimin kapitalist piyasa rekabeti içine filen girmeyişinin etkisi göz ardı edilemez. Çünkü hakim iktidarcı kesimin piyasada kapitalist tekel oluşturması ister istemez sömürgecilikten daha fazla pay almasını da beraberinde doğuracaktır. Böylesi bir durumda mecburi veya zorunlu olmadıkça burjuvazinin işine gelmeyecektir. Anvers aristokrasisi toprağa-tarıma dayalı ekonomik tekel oluştururken ağırlıklı olarak dışarıdan gelen burjuva kesimi de kapitalist piyasayı ellerinde bulundurarak palazlanmıştır.

Tıpkı Hansaların yenilgisinde olduğu gibi, Anver'te ortaya çıkan yenilgi göstermiştir ki; güçlü bir ideolojik kimlik ve iktidar gücüne dayanmadan tek başına ekonomi ile kapitalist kurumlaşma ve top-

lumsal inşa gerçekleştirilemeyecektir. Eğer ille bir ekonomi-politik kanunlarından bahsedilecekse, sömürgecilik olarak ortaya çıkışından itibaren bu kanunun hükmü ile ilerlenmiştir. Bu anlamıyla Anvers'in kapitalist kurumlaşmaya bir bütün olarak cevap veremeyişi, onu, kapitalist gelişmelerin Kuzey Batı'ya taşınmasında bir emanetçi yapmıştır. Anvers'in kapitalizmin merkezi olmak gibi bir iddiası yoktur. Emaneti asıl sahiplerine verme rolüne razı olmuş gibidir.

Ancak denilebilir ki, bir ara durak ve kapitalist merkezin İtalya'dan Kuzey'e geçişindeki ara aşama döneminde bir emanetçi olarak rolünü layıkıyla oynamıştır. Kapitalist devletli toplumun kurumlaşması için gerekli olan tüm ideolojik ve maddi kültürel olguları Amsterdam ve Londra'ya devrederek aradan çekilmiştir.

Amsterdam (Hollanda) "emaneti" devralırken, hem ideolojik hem de kurumsal anlamda ne istediğini ve neler yapması gerektiğinin farkındadır. Bunun için "İhtiyaç duyulan güç, siyasi, askeri, parasal ve entelektüeldir. Düşünürleri ve sanatkarları davet ediyorlar. Descartes, Spinoza, Erasmus oradalar. Yahudi sarraflar, para sahibi olarak oraya akın ediyorlar. En önemlisi de Avrupa çapında verimli olan bir ekonomik beceri sağlıyorlar."⁹⁶

Hollanda'nın kapitalizmin kurumlaşmasında merkezi bölgelerden biri olarak rol oynaması, şüphesiz öncelikli olarak bunun için gerekli olan ideolojik kimliği edinmiş olmasından ileri gelmektedir. Kendisinden önce yaşanan ideolojik kimlik olgularını bir potada birleştirebilmiş olması da, bu anlamıyla ele alınması gereken diğer bir faktördür.

Hollanda merkezli burjuvazi, Protestanlığın Calvinizmini erkenden benimsemiştir. Özellikle Hollanda'da erkenden aristokrasi ve burjuva sınıfının egemenliğindeki ilk kapitalist cumhuriyet kurumlaşmasının geliştirilmiş olması bununla bağlantılıdır. Öte yandan sömürgeci, işgalci ve merkezi devlet yapılanması için gerekli olan ideolojik kaynağı Makyavelizmden elde etmiştir. Makyavelizmin ideolojik katkısı olmadan, Avrupa çapında en büyük askeri güç Hollanda burjuvazisinin emrinde oluşturulamaz. İdeolojik kimliğin liberalizmini ilk geliştiren de Hollanda burjuvazisidir. Bilimsel düşünce ve yeni felsefi akımın özünden saptırılarak kapitalizmin ideolojik kimliğinin bütünleyeni haline getirilmesindeki ilk hamleyi Hollanda burjuvazisi gerçekleştirmiştir.

Dönemin düşünürlerinin Amsterdam'a davet edilişlerinden de anlaşılacağı gibi, sanki bilimsel ve felsefi düşünceye el atmayıp onları özünden sapıtırmak burjuva liberalizmini oluşturmazsa yok olup gideceğinin farkında gibidir. Hem kendisinden önceki Venedik, Cenova, Anvers ve Hansalar gibi yok olmamak ve hem de kapitalist devletli toplum temelinde ileri atılmak için ideolojik kimlik açısından bilimsel ve felsefi düşünceye el atıp kendi liberalizmini doğurtmuştur. Kapitalist devletli toplumun gelişimi ve kurumlaşması bakımından ideolojik kimliğin inşa edilmesi yönüyle Hollanda dönemi, Protestanlık, Makyavelizm ve liberalizm bir bütün oluşturmaktadır. Ve kapitalist devletli toplum ideologları bu bütüne liberalizm demeyi kapitalizmin çıkarları açısından daha uygun görmüşlerdir. Böylece ideolojik örtü, kurumlaşmasına kaynaklık eden kapitalizmin esas zihniyetini gizleyerek olduğundan farklı bir şekilde topluma sunmuştur.

Bu temelde Hollanda merkezli kapitalist devletli toplumu, inşa ettiği ideolojik kimlik doğrultusunda hızla kurumsallaşmaya yönelmiştir. İlk, bağımsız kent devletleri halinde örgütlenmiş olan monarşi ağırlıklı iktidarları merkezileştirmeye girişmiştir. Hollanda kökenli kent devletlerinin birleşik eyaletler şeklinde, gelişkin olmasa da ilk kapitalist cumhuriyet olarak örgütlenirilmesi bu çaba sonucu olmuştur. Nitelik bakımından köleci Atina demokrasisi ve Roma cumhuriyeti gibi egemen toplumun iktidar gücü olarak cumhuriyet inşa edilmiştir. Ancak biçim itibarıyla birleşik eyaletler farklıdır. Hollanda'da birleşik eyaletler şeklinde inşa edilen yeni devlet-iktidar modeli klasik nitelikleri içinde barındırmakla birlikte, biçimi itibarıyla kapitalist devletli toplumun temel kurumu olan ulus-devlet modelinin öncülüdür. Her şeyden önce Hollandalılık kimliği ön plandadır. Hollanda'daki kapitalist üst kesimin öncülüğünde inşa edilmiştir. Yerellere dayalı yerel yönetimlerden, meclislerden ve merkezi meclisten oluşmaktadır. Özellikle Protestanlığın yol açtığı milli kimlik bilinci ile feodal devletli toplumla farkını ortaya koyup kendi toplumsallığını inşa etmeye yönelik burjuvazinin geliştirdiği milliyetçilik, ulus-devlet modelindeki kurumsallaşmaya yol açmıştır. Birleşik eyaletler cumhuriyetini oluşturan Hollanda üst toplumu, milliyetçilik üzerinden milli birliği sağlamıştır. Monarşi ve cumhuriyet taraftarları kendi iç çelişkilerini

milliyetçilik üzerinden dışa yönelerek çatışmanın yönünü değiştirmiştir. Dönemin güçlü devletleri olan İngilizler, Fransızlar, Portekizliler vb. kesimlere karşı üstünlüğü bu temelde elde etmiştir.

Hollanda'da geliştirilen milliyetçilik, liberalizmin ideolojik egemenliğinde geliştirildiği için monarşinin katılığına göre daha esneklik hem birleşik eyaletin vatandaşlarına yansımıştır hem de dışarıdan gelen burjuva kesimine. Bu anlamıyla kapitalist devletli toplumun milliyetçiliği liberal ekonomik sistem ile kol kola gelişme kaydetmiştir.

Kapitalist devletli toplumun ideolojik ve maddi kültürünün bir parçası olan bu husus, Hollanda'yı kapitalist merkez yapan temel faktörlerdendir. 16. yüzyıl boyunca yaşanan ve 17. yüzyılda da süren, Avrupa devletleri arasındaki egemenlik ve sömürge savaşlarının oluşturduğu atmosferde görece daha esnek olan Hollanda, Avrupa'nın en güvenli ülkesi konumundadır. Edindiği kapitalist ideolojik kimliğin kurumsal yapılanmalara yansımaları sonucu hem güçlü bir iktidarcı-devletçi yapıyı açığa çıkartmış olması ve hem de liberal ekonomiyi geliştirmiş olması, diğer bölgelerden yoğun göç almasını beraberinde getirmiştir. Entelektüellerden zanaatçılara ve burjuva sınıfına dek birçok dinamik kesimin sığınak yeri olmuştur. Bu anlamıyla "Birleşik eyaletler kesinlikle bir sığınak, bir kurtarma gemisi olmuştur. Bunun sonucunda tıpkı Norveç kıyılarında balinaların geldiğini hisseden balıklar gibi... savaşların kovduğu insanların buraya büyük hücumu meydana gelmektedir."⁹⁷

Dönemin Hollandası bu anlamıyla, bir nevi tüm Avrupa'nın dinamik güçlerini kendi ekseninde toplamayı başarıp, iktidarcı-devletçi yönlendirmesinin ve egemenliğinin bir parçası haline getirebilmiştir. Monarşik feodal devletli toplumun baskılarından dolayı gelişim ve kendisini ifade etme fırsatları bulamayan tüm kesimler bir "mini" kapitalist devletli toplumu andıran birleşik eyaletler egemenliğinde görece daha rahat bir şekilde kendisini geliştirme, oluşturma ve ifade etme olanağı buldu. Hollanda üst toplumu da bu durumun yaratıcısı olarak bu zemini kapitalist ekseninde kendi yararında kullanmıştır.

Hollanda'yı merkez yapan bir diğer faktör de Amsterdam limanına sahip olmasıdır. Amsterdam Limanı, Akdeniz limanları kadar

jeo-ekonomik, jeo-stratejik, jeo-kültürel (kapitalizmin ideolojik maddi kültürü bakımından) bir öneme sahiptir. Akdeniz limanlarının stratejik değerinin düşmesiyle birlikte Avrupa piyasasının büyük çoğunluğu Amsterdam Limanı'na bağlanmıştır. Dokuma tezgahları, çeşitli kimya endüstrileri ve dönemin en büyük gemi tersanelerinin bulunduğu mekan olmuştur. Gerek Amerika kıtasına ve gerekse de Avrupa'nın iç kesimlerine doğru açılan kapı Amsterdam Limanı'dır.

Kapitalizm açısından Hollanda her yönüyle bir birikim ve yığılma merkezi olmuştur. Özellikle Hollandalı kapitalistlerin Avrupa'nın neredeyse tümüne kredi verme konumunda olmaları Hollanda'daki kapitalist devletli toplumun kurumlaşma düzeyini göstermektedir. Yine çapı ve etkinliği oldukça geniş bir sahaya sahip bir borsa ve finans gücüne sahiptir. 17. yüzyılda artık tüm sömürgecilik ve iktidarcılığın yolları kapitalist Hollanda'ya çıkmaktadır. Ümit Burnu'nu ulaşımaya açarak, Hint Denizi'ne ulaşan yolu egemenliğine alıp Akdeniz'in yolunu bay-pas etmesi, Hollanda'nın egemenlik ve sömürgeci sahasını alabildiğine genişletmiştir. Bu durum Hollanda merkezli kapitalizmin ulaştığı zirve olmuştur aynı zamanda.

Şüphesiz, güçlü rakipler için de bu denli geniş bir sahada kapitalist egemenlik ve sömürgeci güce ve ağa sahip olması, Hollanda'nın geliştirdiği askeri gücüyle de bağlantılıdır. Deniz ulaşımının stratejik konumda oluşu nedeniyle Hollanda kapitalist devletli toplumunun askeri donanma alanında güçlenmeye ağırlık vermesini doğurtmuştur. Bu dönemde "... tek başına diğer tüm Avrupa donanmalarının toplamına eşit olan bir donanması olmuştur."⁹⁸ Açık ki, iktidarcı-devletçi toplumun savaşı kurumu olan askeri güç kurumsallaşması da içinde olmadan kapitalist devletli toplum Hollanda şahsında bu denli gelişkin ve bütünlüklü bir kurumlaşmayı gerçekleştiremez. Kapitalist iktidarcılığın kontrol edilmesi, işletilmesi ve yeni sömürgeci alanların geliştirilmesi için savaşı askeri kurum kaçınılmazdır. Gerek devlet dışı toplumun karşı koyuşunu bastırmak; gerekse de dönemin diğer sömürgeci devletlerine karşı girişilen egemenlik savaşlarında galip çıkmak için Hollanda devletli

98 *A.g.e.*; s. 161

toplumu en az kapitalist ideolojik kimlik ve ekonomik sömürgecilik kadar askeri kurumlaşma üzerinde durmuştur. Bu konuda Makyavelizmin temel ilkelerinden biri olan, kılıcsız peygamberlerin tarihte galip gelemediklerine dair prensibini esas alıp uygulamaya koymuştur. Ve bunun sonucudur ki, Fransa, Danimarka, Portekiz ve İngiltere'ye karşı yürüttüğü emperyalist savaşta üstün gelmiştir. Hollanda'yı Hollanda yapan kapitalist güçler arasındaki savaşçı askeri-zorun rolü bu anlamıyla küçümsenemez. Her egemen ve sömürgeci toplum için ideolojik ve ekonomik güç yanında savaşçı zorun kullanılması sürekliliği, genişlemesi ve kurumlaşması için zorunludur.

Hollanda, kapitalist devletli toplum tarihinde ideolojik kimliğin, ekonomik sömürgeciliğin ve iktidarcı-devletçi zorun, gücün kullanılmasıyla kapitalist devletli toplumun bütünlüklü olarak oluşturduğu mekan olmuştur. Hollanda kapitalist devletli toplumu 13. yüzyıldan itibaren Avrupa çapında küçük ve dağınık ögelerle gelişmeye başlayan kapitalist ideolojik ve maddi kültürünü bir potada birleştirerek kurumsallaştıran güç olmuştur.

c) İngiltere (18. yy.): Kapitalist devletli toplum tarihinde, kapitalizmin gelişmesi ve kurumlaşmasında İngiltere'nin yeri, Hollanda ile eşdeğer düzeyde olmakla birlikte Hollanda'nın gerileyip kapitalizmi daha ileriye taşımadığı yerde İngiltere devreye girip kapitalizme merkezlik etmesidir.

İngiltere'de kapitalizmin gelişip kurumlaşması Hollanda ile sıkı bir rekabet ve yer yer savaş düzeyine varan bir ilişki çerçevesinde olmuştur. İngiltere bir taraftan yanı başında gelişen dev gibi Hollanda kapitalizmi tarafından yutulmamak için kapitalist egemenliğini güçlendirmeye çalışırken öte yandan da bazen savaş ile bazen de diplomatik ve ekonomik ilişkilerle Avrupa'nın diğer bölgelerine açılmak için mücadele vermiştir. Hollanda kapitalist devletli toplumu aşılmadan İngiltere ada'da izole olmaktan kurtulamayacaktı. İngiliz devletli toplumu bu durumun bilincinde olduğu için 17. yüzyılın sonuna doğru çeşitli güvence ve avantajlar sunarak Hollanda'daki kapitalist sermayeyi İngiltere'ye çekmiştir. Hollanda kapitalist devletli toplumunun durağanlaştığını gören burjuva sı-

nıfı önlerine çıkan bu fırsatı değerlendirmişlerdir. Böylece İngiliz devletli toplumu çok önemli kapitalist tecrübe ve sermayeyi kendi bünyesine çekerek konumunu daha da güçlendirmiş oldu.

Şüphesiz İngiltere'nin 18. yüzyıldan itibaren kapitalist devletli toplumun merkezi haline gelmesi salt Hollanda'dan sermaye ithal etmesiyle açıklanamaz. Bunun da ötesinde, her şeyden önce İngiltere'de kapitalizm, İngiliz üst toplumunun iç dinamikleriyle oluşmuş ve kurumlaşmıştır.

İngiltere ada parçası olmanın avantajlarını ve dezavantajlarını iç içe yaşamıştır. İngiliz monarşisi daima egemenlik alanını Britanya'nın dışına taşımak istemiştir. Adada sıkışıp kalma riski İngiliz monarşisinin gözünü hep korkutmuştur. Hele hele gözünü Avrupa egemenliğine dikmiş olan bir güç için egemenlik sınırlarını adanın ötesine taşımak bir ölüm kalım meselesidir. Fakat İngiliz monarşisinin bunun için başlattığı her sefer başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Avrupa anakarasında konumlanan egemen güçler İngiliz monarşisinin sınırlarını genişletme çabalarını boşa çıkartmıştır. Tarihçiler bu durumu “İngilizlerin kendi evlerine kovulmaları” şeklinde tanımlamışlardır. Bu durum da İngiliz monarşisi için ada'da tecrit olma dezavantajını doğurtmuştur. Fakat İngiliz monarşisi “kendi evinde” iç sömürgecilik dinamiklerini güçlendirerek dezavantajı avantaja çevirmiştir. Avrupa merkezi sisteminin bir parçası olmayan İngiliz devletli toplumu kendi merkezini kurmaya girişmiştir. Bu temelde İngiliz sömürgeci devletli toplumu güçlendikçe, askeri ve emperyal yol ile açamadığı Avrupa kapılarını, kapitalizmin ideolojik, ekonomik ve iktidar gücüyle açıp Avrupa'yı geliştirdiği kapitalist sistemle yeniden biçimlendirmiştir.

“Kendi evine kovulma”nın sonucu olarak İngiltere siyasi yapılanması Norman hanedanlığının daha 11. yüzyıldan itibaren başlattığı merkezileşmeye hız kazandırmıştır. Bu merkezileştirme ekonomik ve iktidarcılık yönleriyle İngiliz devletli toplum hakimiyetini Britanya'nın bütününde geliştirmiştir. Bu hakimiyet mücadelesinin ilk hedefleri İskoçya, Galler, İrlanda etnik kültürel toplumları olmuştur. İngiliz devletli toplumu ilkin bu ülkeleri işgal edip sömürgesi haline getirmiştir.

Bu anlamıyla İngiliz hanedanlıklarına dayalı kapitalizmin öğeleriyle buluştuktan sonra daha da gelişecek olan İngiliz milliyetçiliği ve buna bağlı olarak üst toplumun egemenlik ve iktidar sahası olan ulusal sı-

nırları zaman zaman değişiklikler gösterse de çizilmiş ve geliştirilmiştir. Bu durum İngiltere'deki siyasal yapılanmayı özgül kılmıştır. İngiliz monarşisinin tekelinde geliştirilen siyasal iktidarcılık, Avrupa'nın diğer devletlerinde olduğu gibi kent devletleri üzerinden değil, daha başlangıçta merkezileştirmeye dayalı gerçekleştirilmiştir. Siyasal iktidarcılığın bu düzeydeki kurumsallaşması İngiliz devletli toplumunun elini güçlendirmiştir ve İngiliz egemenliğinin ve sömürgeciliğinin gücünü oluşturan etkenlerden biri de bu olgu olmuştur.

İngiltere'deki kapitalist gelişme ve kurumlaşma açısından 1215 önemli bir aşama olmuştur. Bu tarih Manga Carta (*Büyük Berat*) denilen belgenin ortaya çıkarttığı siyasal ve toplumsal gelişmelerin tarihidir. Manga Carta belgesinin devlet dışı toplum ile ilgili herhangi tarihi yeniliği veya ezilme sömürme konularının değişimiyle ilgili bir hükmü yoktur. Manga Carta İngiliz devletli toplumunun kendi içlerindeki dengeler ve bu dengelerin iktidarı paylaşımıyla yeniden kurulmasıyla ilgisi vardır.

Manga Carta anlaşması, İngiliz monarşisi karşısında giderek güçlenen aristokrasi, tüccar ve orta sınıf zanaatkarların iktidarda söz hakkı sahibi olmak ve sömürgecilikte kendilerine düşen payı almak için başlattıkları iktidar mücadelesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Bu, İngiliz devletli toplumu içinde yükselen yeni sınıfın İngiliz monarşisine müdahale ederek sistemde önemli bir yön değişimi yaratması anlamına gelmektedir. Manga Carta anlaşmasıyla birlikte yerelerde iktidar gücü olan aristokrasi, tüccar sınıfı ve orta sınıf merkezde de söz, karar ve yetki sahibi olmuştur. Vergilerin toplanmasından kararların alınmasına değin birçok alanda krallığın yetkileri sınırlandırılmıştır. Fakat bu, İngiliz devletli toplumun zayıfladığı anlamına gelmez. Tersine aristokrasi, tüccar ve orta sınıfın iktidarda söz, yetki ve karar sahibi oluşları İngiliz devletli topluma taze kan taşımıştır. Özellikle toplumdan krallığa karşı yükselen tepki, krallığın sistemi tek başına artık taşıyamaması sonucu baş gösteren bunalım göz önünde bulundurulduğunda, Manga Carta ile sistem içten restorasyona tabi tutularak güçlendirilmiştir.

13. yüzyıldan itibaren İngiliz devletli toplum sisteminde başlatılan bu restorasyon girişimleri yeni yükselen sınıfın itici gücüyle sistemi kapitalizme doğru bir adım daha yaklaştırmıştır. Burjuva

sisteminin temel kurumu olan parlamentonun temeli bu dönemde atılmıştır. Bu dönemden itibaren parlamento kapitalist devletli toplumun temel kurumlarından biri haline getirilmiştir.

Bu gelişmelere bağlı olarak 14.yüzyıldan itibaren artık işlevsel olan Lordlar Meclisi (kral yanlıları) ve Avam Meclisi (yerel aristokrat, tüccar, orta sınıf vb. yanlısı) İngiliz devletli toplumunun temel kurumları olarak rol oynamışlardır. Bu, İngiliz devletli toplumun bölünmesi değil, tersine kapitalistlik gelişmeler yönündeki inşanın iktidar gücü anlamına gelmektedir.

Burjuva parlamenter sistemin öncülü olan bu kurumlaşma ideolojik kimlik olmadan ete kemiğe bürünmez. Bu noktada 16. yüzyıldan itibaren yeni dönemin ilk ideolojik kimlik ögesi olan Protestanlık, İngiliz devletli toplumu ve yükselen burjuva sınıfı tarafından benimsenerek, gerekli olan zihniyet gücünü edinmiştir. Anglikan Kilisesi bu anlamıyla ideolojik kimlik üretimin merkezi olmuştur.

İngiltere’de erkenden milliyetçilik ve burjuva ulusalcılığının gelişimi söz konusudur. Özellikle Protestanlığın ideolojik kimlik olarak benimsenmesi, söz konusu milliyetçilik ve burjuva ulusalcılığına ivme kazandırmıştır. İngiliz devletli toplumu Protestanlığı millileştirme yönünde sonuna kadar yararlanmışır.

Restorasyonunun ideolojik kimliği kısa sürede ekonomik ve iktidarcılık alanlarında da etkisini göstermiştir. 16. yüzyıla dek İngiltere, İtalya, Fransa, İspanya, Almanya vb. Avrupa devletli toplumlarıyla kıyaslandığında, gelişmişlik ve kurumlaşma bakımından oldukça gerilerdedir. Ancak ideolojik ve maddi kültür alanlarında gerçekleştirdiği restorasyon değişimleri 16. yüzyılın ortalarından itibaren giderek söz konusu olan Avrupa devletli toplumlarına fark atmıştır. 18. yüzyılda İngiltere’de daha somut olarak ortaya çıkıp kapitalist devletli toplumun gelişim ve kurumlaşma sürecine temellik teşkil eden liberal ideoloji ve endüstriyal gelişmelerin arkasında böylesi bir tarihi arka plan bulunmaktadır.

İngiltere’de de tıpkı öncüllerinde olduğu gibi kapitalist gelişmelerin merkezi bir liman kentidir. Londra liman kenti olması itibariyle hem ideolojik hem de maddi kültürel gelişmesinde başat rol oynamıştır. İdeolojik, ekonomik ve iktidarcı ağlarla İngiliz egemenlik ve sömürge sahaları Londra’ya bağlanmışır. Ve bu anla-

mıyla İngiliz kapitalist devletli toplumun gelişim ve kurumlaşmasını sağlayan dölyatağıdır. Dolayısıyla Londra bir kent olmanın ötesinde bir sınıflı kent olarak o olmadan İngiliz kapitalist devletli toplumu düşünülemez. Merkez olması itibarıyla tüm Avrupa'ya kapitalizmi ihraç ettiği için, Londra'nın bu anlamdaki rolü görülmeden kapitalist Avrupa'nın bütünlüklü değerlendirilmesi ve tanımını da gerçekliğe uygun olarak yapılamaz.

Kapitalist devletli toplumun gelişip kurumlaşması bakımından İngiltere'ye düşen rollerden bir diğeri ise liberal ideolojik kimliği en gelişkin düzeyiyle kullanması ve geliştirmesidir. Bu alanda Hollanda ilk adımı atmıştır. İlk kurucusu olduğu ve daha da geliştirebileceği kadar uzun süre ön planda olma konumunu sürdürmediği için, liberal ideolojik kimliği belli bir yere kadar kullanmıştır. Ancak 18. yüzyıldan itibaren meşhur İngiliz ekonomi-politikçileri ve devlet felsefecileri pozitivizme dayalı liberal ideolojik kimliği daha da güçlendirerek İngiliz kapitalist devletli toplumun hizmetine sunmuşlardır. Dolayısıyla kapitalist devletli toplumun liberal ideolojisi olmadan İngiltere, ilk kapitalist imparatorluk düzeyine yükselemez. Bu ideolojik kültür ile İngiltere kapitalist maddi kültür yapıları olan ulusal pazarı kurmuş, sanayide atılımı gerçekleştirmiş ve dışa doğru emperyalist sömürgeci alanlarını oluşturmuştur. Burada liberal ideolojik kimliğin rolü, tıpkı İskender'in Aristocu zihniyet ile kendisini donatarak sefere çıkması gibidir. İngiliz kapitalist devletli toplumu, emperyalist sömürgeciliği liberal ideolojinin kendisine kazandırdığı zihniyet ile gerçekleştirmiştir. Diğer rakip devletli toplumlar karşısında onu avantajlı konuma yükselten bu zihniyettir. Kapitalist kurumsal yapısını bir bütün olarak liberal ideoloji ile gerçekleştiren güçlendirip rakiplerini geçmiştir.

Özellikle bilimin toplumsal bağlarından tamamen soyutlayarak, teknoloji ve endüstriyalizmin hizmetinde olan bir araca dönüştürülmesi İngiliz kapitalist devletli toplumunu daha da güçlendirmiştir. Sanayiye dayalı üretim denilen olgu bu şekilde geliştirilmiştir. Sanayi devriminin İngiltere'de başlaması, İngiliz kapitalist devletli toplumun kendi çıkarları temelinde bilimi teknolojileştirerek kullanmasıyla bağlantılıdır. Bilimin bu temelde kullanılması İngiliz kapitalist devletli toplumu salt ekonomik üretim alanında değil tüm ideolojik ve maddi kültür alanlarında kapitalizmin öncüsü haline getirmiştir.

Bu noktada endüstriyel gelişim hakkında, özellikle kapitalist ideologların geliştirip yaygınlaştırdıkları yanlışlı yaklaşım ve algıya da değinmek gerekiyor. Bu yanlışlı algılamaya göre sanki tarihte ilk kez endüstriyel üretim İngiltere’de gerçekleşmiştir. Oysa insanın doğal toplumda ilk aleti üretip kullanmasıyla birlikte endüstriye dayalı üretim gerçekleştirilmiştir.

18. yüzyılın sonunda Avrupa’nın hegemonik ülkesi İngiltere’de gerçekleşen, daha doğrusu önderlik edilen olgu uzun süredir devam eden yeniliklerin önemli bir halkasıdır. (...) 19. yüzyıl ile hamle yapan sanayinin önemi kâr, yani sermayenin kazancı açısından ilk sıraya oturmasıdır. Devrim denilen olay ticari ve tarımsal kazanca, kâra göre sanayi üretiminden doğan kârın hızla katlanarak büyümesidir.⁹⁹

Bu temelde gelişen tarihsel süreç 19. yüzyılı gösterdiğinde hiyerarşik toplumun oluşumu ve gelişimiyle başlayan devletli toplum tarihi, kapitalist devletli toplum biçimiyle oluşan kurumsallaşmasını tamamlayarak yeni bir evreye girmiş oldu. Bu dönem, aynı zamanda 13. yüzyıldan itibaren araları giderek açılan, birbirlerine karşı iktidar mücadelesi veren devletli toplumun iki kesimi olan feodal üst toplum ile burjuva toplumunun tekrardan aynı egemenlik ve iktidar etrafında birleştikleri süreçtir de. Kapitalist devletli toplum gelişimini durduramayan feodal kesim, onunla iktidarı paylaşmak için birleşmiştir. Eski ortaklar bu temelde yeni biçimdeki kapitalist ulus-devlet etrafında birleşerek devlet dışı toplumu ezmeye ve sövmeye devam etmişlerdir.

Milliyetçi Ulusçuluk Ve Ulus Devlet

Tarih boyunca her devletli toplum kendi zihniyet ve toplumsal niteliğine göre iktidarını-devletini yaratmıştır. Kapitalist devletli toplum da bu geleneğe bağlı olarak adım adım kendi iktidar-dev-

⁹⁹ Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygurluk Çözümü II*; s. 220

let biçimi olan ulus-devleti geliştirdi. Böylece bağlı olduğu devletli toplum sınıfı geleneğine katkısını sunmuş oldu.

Bu noktada, öncelikle ayırđında olunması gereken husus, özgüllüğü olmakla birlikte ulus-devlet biçimli olgu, Sümer devletli toplumun başlattığı iktidarcılığın-devletçiliğin kapitalist biçimli modern dönem versiyonu olduğudur. Versiyon ile öz arasındaki fark biçimseldir. Kapitalist devletli toplumun liberal ideolojik kültür ve maddi kültür ile dönemin sınıf çıkarlarına göre ulus-devlet biçiminde iktidarını-devletini kurumsallaştırmıştır. Hatta aynı geleneğin son hal-kası olarak, bağlı bulunduğu geleneğin tüm iktidarcı-devletçi biçimlerin deneyim ve zihniyetinden yararlanarak, iktidarcı-devletçi sömürü ve ezme niteliklerini kendisinde bütünleştirerek geleneğin tüm uygulamalarını en üst düzeyde pratikleştirmiştir.

a) her şeyden önce ulus-devlet gökten zembille indirilmemiştir. Kapitalist devletli toplumun üzerinden yükseldiği zemin ve bağlıları ne ise, ulus-devlet de odur.

İlk kapitalist nüvenin oluştuğu dönemden 18. ve 19. yüzyıllara değin, kapitalist devletli toplumun en öncelikli hedefi kendi iktidarcı-devletçi gücünü oluşturmak olmuştur. Ve ulus-devlet bu hedef sonucunda ortaya çıkmıştır. İtalya, Hollanda ve İngiltere'deki deneyimleri bunu göstermektedir. Burjuvazi bu temelde güçlendikçe, "burjuva devrimleri" denilen süreçlerle birlikte ulus-devlet kurumlaşması da ortaya çıkmış oldu.

Esasında "burjuva devrimleri" olarak tanımlanan olgu, kapitalist devletli toplumun kendi toplumsal çıkarlarına göre yeni biçim altında iktidarcılığı-devletçiliği dizayn etmesidir. Fransız, İngiltere ve Amerika devrimleri olarak tanımlanan süreçlerin temel karakteristik nitelikleri böyledir. Hem sosyalistler ve hem de liberaller açasından devlet-iktidar en temel değişim gücü olarak ele alındığı için kapitalist devletli toplumun kendi iktidar ve devletini geliştirmesi devrim olarak tanımlanmıştır. Oysa gerçekteşen olumlu anlamda bir devrim değil, feodal devletli toplumdan kapitalist topluma geçen iktidarın-devletin el değiştirmesidir. Ve devletli toplum tarihindeki ulus-devlet sürecinin resmen başlamasıdır.

Bu anlamıyla ulus-devlet süreci bir kopuş süreci değildir. Sosyalistler, devrim teorilerini ve stratejilerini kapitalizmden sosya-

lizme ve oradan komünizme geçilecek şekilde kurguladıkları için, ulus-devleti hem devrim hem de feodal devletli toplumdan kopuş süreci olarak değerlendirmekte bir sorun görmezler. Oysa gerçekliğin gelişim ve oluşum tarzı farklıdır. Çoğu zaman kurgulanı-lana uymaz. Nitekim ulus-devlet gerçekliğinde de böyle olmuştur. Ulus-devlet, feodal devletli toplum sisteminin mirasını devralarak vücut bulmuştur. Gerçekleşmiş olan devletin-iktidarın egemenler içindeki güç dengelerine dayalı el değiştirmesidir.

Dolayısıyla, modern ulus kavramı monarşik devletin patrimonyal [hanedanlığa dayalı kişisel ve bürokratik güç, otorite veya tahakküm] bedenini miras almış ve onu başka bir biçimde yeniden icat etmiştir. Bu yeni iktidar bütünlüğünün çatısı kısmen bir yanda yeni kapitalist üretim süreçleri, öte yanda ise, eski mutlakiyetçi yönetim mekanizmaları tarafından kurulmuştur.¹⁰⁰

İngiltere başta olmak üzere kapitalist devletli toplumun egemen olduğu birçok devlette monarşi, ulus-devletin bir diğer ortak gücüdür. Krallıklar, ulus-devlete dayalı olarak inşa edilen yeni sistemde söz ve karar sahibidir. Kurumsal işleyişte ve iktidarda önemli ayrıcalıklara sahiptir.

Burjuvazi ve monarşi kökenleri itibariyle de birbirlerinden kopuk değiller. Burjuvazi sonuçta hanedanlığa dayalı oluşan üst sınıftandır. Monarşiyle kardeş, abi, amca gibi kan ve sınıf bağı vardır. Pozitif sosyolojisi ve devlet felsefesi modernizmin biricikliğini kanıtlamaya çalıştıkları için ulus-devlet ile hanedanlık ve hanedanlığa dayalı olarak geliştirilmiş olan ilkel milliyetçilik* arasındaki sınıfsal, toplumsal ve kan bağını ısrarla görmezlikten gelmiştir. Oysa üstünkörü bir gözlem bile rahatlıkla hiyerarşik toplumdan beri geliştirilmiş olan hanedanlığa dayalı şovenizm, ilkel milliyetçilik, toplumsal sınıf ve kan bağı ile modern ulusçuluk ve ulus-devlet arasındaki bağı tespit edebilir.

Burjuvazinin geliştirmiş olduğu modern ulusçuluk ve ulus-devlet, hiyerarşik toplumun geliştirilmesiyle birlikte oluşturulan ha-

100 Hardt, M.&Negri, A.; *İmparatorluk*; s. 117

* Bu kavramdan kastettiğimiz feodalizm ve burjuvazinin ulusçuluğa dayalı geliştirdikleri karma erken milliyetçiliktir.

nedanlığın soya/ırka dayalı ilkel milliyetçiliği geliştirildi. Kapitalist devletli toplumunun bu zeminden hareketle modern ulusçuluğu ve ulus-devleti geliştirmiş olması hem sınıfsal konumu açısından uygun bir zemindir hem de iktidarı-devleti için bir ulus yaratırken gerekli olan malzemeyi bu zeminde bulmuştur. Hanedanlığın tarihini, dilini, kültürünü ve devlet dışı toplumdaki gasp ettiği toprakları ulusçuluk ideolojisiyle harmanlayıp yeni bir biçim vererek ulus-devletin tarihi, dili, kültürü, vatani ve değerleri haline getirdi. Yani kapitalist devletli toplumun ulusçuluğu ve ulus-devleti sıfırdan yaratmadı. Hanedanlığa dayalı ırkçı ilkel milliyetçiliği kapitalist tarzda yeni bir biçim vererek egemen hale getirmiştir.

Fransız monarşik sistemin hükümdarı olan XIV. Louis'nin belki de ilk kez ulusçuluğu kendisi ve iktidarıyla "bölünmez bir bütün" olarak özdeşleştirilmesi şaşırtıcı değildir. XIV. Louis, "Fransa'da ulus kendi başına bir beden oluşturmaz, tümüyle kralın kişiliği içinde yer alır,"¹⁰¹ demektedir. XIV. Louis bir hanedan olarak ilkel milliyetçiliğin mirasçısı olduğu için, yine hanedanlık niteliklerine göre geliştirilen modernist ulusçuluğu da çok rahatlıkla kendisiyle -temsil ettiği devletli toplumla- özdeşleştirebiliyor.

Bu bütünlük içinde ele alındığında, ulus-devlet monarşi ile burjuva sınıfının ortak iktidar gücüdür. Bu gücün ön planda olan ve görünen yüzü kapitalist devletli toplumun olabilir. Fakat bu güçte ortaklık esastır. Ulus-devlet modelindeki "güçlerin ayrılığı" ilkesi, ulus-devleti geliştirirken bir bütün olarak iktidarın paylaşımını esas almaktadır. Bu prensiple ulus-devleti inşa eden güçlerin karar, yetki ve ayrıcalıkları paylaşılıyor ve bir bütün olarak bir egemenlik halinde pratikleştiriliyor. Ulus-devlette etkin olan her güç böylece sömürgecilikten de kendisine düşen payı almaktadır.

Modernist ulusçuluğa dayalı kurumsallaştırılan tüm ulus-devlet modellerinde kapitalist devletli toplum ön planda değildir. Afrika ve Ortadoğu başta olmak üzere Uzakdoğu ve Asya'da feodal devletli toplumun hanedanlıkları ulus-devlete sahiptirler. Batı Avrupa'da olduğu gibi kapitalist devletli toplum bu bölgelerde gelişmemiştir. Fakat devlet-iktidar modelleri ulus-devlettir. Bu noktada ulus-devletin esas işlevi ortaya çıkmaktadır. O işlev, sömürgecilik ve ezme niteliğidir.

Öcalan ulus-devleti tanımlarken, "Ulus-devlet, kapitalizmin

toplumu fethetme ve sömürgeleştirme eyleminin en temel araçsal formudur. (...) Hiçbir devlet biçimi ulus-devlet kadar (devlet ulusu demek daha doğru olabilir) iktidar kapasitesinde değildir. (...) Ulus-devletin en gelişkin komple tekel olduğunu hiç akıldan çıkarmamak gerekir,¹⁰² demektir.

Bu tanımlama ışığında ele alındığında, kapitalist devletli toplumun öncülüğünde inşa edilen modern ulusçuluk ve onun kurumsal politik ifadesi olan ulus-devlet, genel toplumsal gelişim sonucu doğallığında oluşmamış; bizzat kapitalist devletli toplumun öncülüğünde yapay bir şekilde kendi ideolojik ve maddi kültür gerçeklikleri doğrultusunda inşa edilmiştir. Söz konusu inşa hanedanlığın ırkçı/soyucu, dil, kültür, tarih, kimlik ve toprak egemenliğine dayalı mit, söylence, simge ve imgelerle ete kemiğe büründürülerek gerçekleştirilmiştir. Modern ulusçuluğun ve ulus-devletin bu toplumsal dayanağı görülmeden, tanımını doğru bir şekilde yapılamaz.

b) Arkeolojik ve etimolojik göstergeler, etnik kültürel toplumun temel değerleri olan dil, kültür, kimlik, ülke vb. olguların neolitik toplumdan itibaren (MÖ 10 binler) daha somut olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Bir bütün olarak devlet dışı toplum bu ortak değerlerin hem yaratıcısı hem de geliştiricisidir.

Kapitalist devletli toplum iktidarı-devleti için ulusçuluk ve bağlı olarak ulus-devleti kurumsallaştırırken sanki ulusu ve etnik kültürel toplumun temel değerleri olan dili, kültürü, kimliği, tarihi ve ülkeyi kendisi yaratmış gibi bir algı oluşturmuş durumdadır. Oysa bu değerler devlet dışı toplumun gelişimi sonucu oluşmuştur.

Kapitalist devletli toplumun yarattığı şey, ait olduğu sınıfsallığın atası olan hanedanlığın yürüdüğü yoldan yürümek olmuştur. Hanedanlık nasıl ki hiyerarşik toplum döneminde etnik kültürel toplumun değerlerini gasp edip kendi mülkü haline getirdiyse, kapitalist devletli toplum da liberal ideolojinin gücünü arkasına alarak hanedanlığın gasp ettiği değerleri modern ulusçuluk ve ulus-devlet ekseninde yeniden dizayn etti. Bu temelde hanedanlığın ırkçı/soyucu ilkel milliyetçiliğin kalıntıları canlandırarak, toplum mühendislerinin marifetiyle kendisi

102 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygulık Çözümü III*; s. 197

için milliyetçi bir tarih, dil, kültür, kimlik ve vatan geliştirdi. Önce zihniyette geliştirilen bu olgular ideolojik egemenliğin aygıtlarıyla, özellikle okullarla topluma yedirilerek kendi ekseninde bir cemaat yaratmış oldu. Esasında bu cemaat, doğal gelişim sonucu değil, kapitalist devletli toplum tarafından, tıpkı meta üretimi gibi bir çeşit ideolojik egemenlik fabrikalarında üretilip piyasaya sunulmuştur.

Benedict Anderson bu milliyetçi ulusçu cemaati “hayali cemaat” olarak değerlendirmektedir. Bu noktadan hareketle Anderson, modern ulusçuluk için “Anropolojik bir ruhla ulus hakkında şu tanımı öneriyorum: ulus, hayal edilebilmiş bir siyasal topluluktur-kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık için olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir,”¹⁰³ demektedir.

Güçlü referanslara sahip olmayan, salt kuru anlamda sunulmuş bir dil, tarih, kültür, kimlik ve vatan olguları tek başına toplum tarafından kabul görülemeyeceğinin bilincinde olan kapitalist devletli toplum, modern ulusçuluğu mit, efsane, imge ve simgelere dayalı geliştirmiştir. Bu konuda başta tarih olmak üzere sosyal bilimlerin tüm dallarını kullanmıştır. Bunu yaparken özellikle modern ulusçuluğu, kendi toplumsallığını geçmişe dayandırmaya özen göstermiştir. Kapitalist devletli toplumun geleceğini geçmişe dayandırarak modern ulusçuluğun referanslarını canlı ve dinamik bir olgu haline getirerek toplumun belleğine kazımıştır adeta.

Kapitalist devletli toplum çok iyi bilmektedir ki, tarihi köklere dayandırılmayan herhangi bir olgunun kalıcı etkiler bırakması veya kalıcı hale gelmesi imkansızdır. Yine devlet dışı toplumu egemenliği altına alması ve kendi iktidarcı-devletçi sömürgeciliğinin kölesi haline getirebilmesi için gerçeklerin çarpıtılmasına ve ideolojik yanıltmaya dayalı; kendisi ile devlet dışı toplum arasında bir “ortaklık” zemini yaratması gerektiğinin bilincindedir.

Esasında modern ulusçuluğun mitleri, efsaneleri, imgeleri ve simgeleri bu gereksinimlerden hareketle yaratıldı, geliştirildi ve uygulandı. Kapitalist devletli toplum ideologlarınca mükemmel denebilecek şekilde ambalajlanan bu olgularla gerçekler tersyüz edildi. Toplumun hafızasıyla oynanarak ulusçuluğun imgeleri ve simgelerinden oluşan yeni kodlar icat edildi. Duygular, düşünceler, davranışlar bunun üzerinden şekillendirilerek toplum adeta

mekanik bir programlandırmaya tabi tutuldu. Bu temelde sistemli bir yabancılaştırılma ve asimilasyon dayatmasıyla toplum modern milliyetçi ulusçuluğun “ortaklık” eksenli oluşturulmuş aidiyetlik bağlarıyla ulus-devlete bağlanmıştır.

Modern ulusçuluğun mitleri, efsaneleri, imge ve simgelerinin temel amaçlarından biri de onun ekseninde oluşturulmuş olan “ortaklıklara” bağlı aidiyet bağlarını güçlendirmektir. Milliyetçi İngiliz, Fransız, Türk vb. aidiyet bağları olmadan toplum ulus-devletin, dolayısıyla kapitalist devletli toplumun çağdaş tebaası olamaz. Toplumun doğasındaki öz aidiyeti, sürekli toplumu, suni olarak kendisine monte edilmiş ortaklıktan uzaklaştırmak yönünde kendisine doğru çeker. Bu çekimin etkisiz kılınması için kapitalist devletli toplum da Sümer rahipleri gibi kendi toplumsallığının mitlerinden, efsanelerinden, simgelerinden ve imgelerinden aidiyet bütünlüğü yaratmıştır.

Belli bir aidiyetin ve ortaklığın etrafında ulusçu birliğin sağlanması için, ulusçuluğun tarihsel sürekliliği ve kesintisiz gelişimi de önem kazanmaktadır. Ulusçu dilin, tarihin, kültürün, kimliğin ve vatanın arka planı bir bütün olarak aynı süreklilik ve kesintisizlik içinde oluşturulmadan, buna bağlı olarak ortaklık, aidiyet ve kader birliği oluşturulamaz. Bu anlamda süreklilik ve kesintisizlik içindeki tarihsel ve güncel arka planı güçlü bir ideolojik, mitsel olgularla örülmeden ulusçuluk gelişemez/geliştirilemez. Bir yere kadar inşa edilse de toplumsallığın doğal gelişimi sonucu oluşmuş öz aidiyet karşısında çöker. Kapitalist devletli toplum geliştirdikleri ulusçu projeleri çökmesin diye, İngiliz, Alman, Arap, Fars vb. her ulusçuluğun dilini, tarihini, kültürünü, kimliğini ve vatanını bir bütün olarak tarihin başlangıcından itibaren gelişmiş olan bir süreklilik ve kesintisizlik içinde sunmaktadır.

Bağlantılı olarak her modernist milliyetçi mit, efsane, imge ve simge kapitalist ulusçuluğun mensuplarına bir üstünlük payesi vermiştir. Bu anlamıyla milliyetçi ulus en üstün ulus olarak kendisini tanımlarken diğerini küçümseyip dışlamıştır. Hitler bu damarın aşladığı üstün ulusçuluğun bir sonucu olarak ortaya çıkmış bir figürdür. Bu temelde hiyerarşikleştirilerek inşa edilen her ulusçuluk şekillendirdiği zihniyet, kişilik ve kimlikle kapitalist devletli toplumun siyasal egemenliğinin somut ifadesi olan ulus-devlete bağlanır hale gelir. Ve sü-

rekli kullanacağı iktidarcı-devletçi kaynak olur. Esas olarak ulus-devlet bu maddi ve manevi kaynağı işleterek güçlendirilmiştir.

Öte yanda bu üstünlüğe dayalı hiyerarşikleştirme, devlet dışı toplum üzerinden uygulanan böl-yönet politikasının bir unsuru haline de getirildi. Ulusçuluğun üstünlük aşılmasının etkisine giren her toplum, kapitalist devletli toplumun geliştirdiği söz konusu ayrıma dayanarak yaşamın her alanında üstünlüğe dayalı olarak “biz”i: küçümseme, aşağılama ve dışlamaya dayalı olarak da “öteki” kategorilerini geliştirdi. Devlet dışı toplum içinde bu negatif olgulara dayalı suni ayrımlar yaratılarak toplum karşılaştırıldı. Karşıtlaşan toplumun güçsüzleşerek egemenlere bağlanması toplumsal gelişimin bir hükmü gibidir adeta. Suni ayrımlar üzeri birbirleriyle karşıtlaşan toplum egemen kapitalist topluma daha fazla bağımlı hale gelmiştir. Böylece bölünen ve güç enerjilerini birbirlerine karşı kullanan toplum da kapitalist devletli toplum tarafından daha kolay yönetilir ve yönlendirilir olmuştur.

Mitler, söylenceler, imgeler ve simgeler üzeri geliştirilen modern ulusçu metaforların kapitalist edebiyat, sanat, müzik, eğitim, ekonomi, spor, medya vb. alanlara taşınmasıyla tüm bu alanlardaki toplumsal üretim, etkileşim ve aktiviteler de ırkçılığa, soya veya kan bağına göre şekillendirildi. Ulusalçı eğitim, ulusalçı spor, ulusalçı ekonomi, ulusalçı edebiyat, ulusalçı ordu, ulusalçı sanat, ulusalçı müzik, ulusalçı medya, ulusalçı bayrak... tüm toplumsal yaşamın kapsamına giren üretim, etkileşim ve aktiviteler kendi başına ulusçuluğu üretir hale geldiler. Bu anlamda tüm bu kanallarla yaşamın gözeneklerine sızan ulusçu olgular aynı zamanda sızdırıldıkları yerlerde birer ulus-devlet kurumları olarak da işlev görmüşlerdir. Esasında tüm bu olgularla kapitalist devletli toplumun tapınakları ve dini yaratıldı. Spor, askerlik ve medya kendi başlarına tapınılır olgular olmuşlardır. Bir bayrak olgusu, uğrunda ölünecek denli tapınılır en modern milliyetçi bir puttur halen. Bu putun ulus devletinin simgesi olması bile, tek başına modern ulusçuluğun inşasında mitlerin, efsanelerin, imgelerin ve simgelerin oynadıkları rolün önemini açıklamaktadır.

Kapitalist devletli toplum ideolojik egemenliğiyle geliştirilen söz konusu mitler, efsaneler, imgeler ve simgeler iç içe geçerek ulusçuluğun inşa edilmesinde rol oynamışlardır. Bunların oluştur-

duğu bütünlüğe modern mitoloji de denilebilir. Bu mitolojinin işlevsel kılındığı temel noktalar modern milliyetçiliğe can veren temel noktalar olmuştur. Buna göre:

1- Vatan miti: Kapitalist devletli toplum her şeyden önce bir egemenlik ve iktidar toplumdur. Dolayısıyla her egemen gibi öncelikle kendi egemenliğini inşa edebilecek bir zemine gereksinimi vardır. Bu gereksinimden hareketle kendisine bir egemenlik ve iktidar alanı belirler. Vatan miti bu noktada devreye konularak, esasında kendisinin olmayan toprakları ideolojik egemenliğinin gücüyle kendisine mal edilerek egemenliğinin altına almasını sağlamıştır.

Bu temelde modern milliyetçi ulusçuluğun temel ögesi olarak kapitalist topluma ait bir vatan yaratılır. Ancak insansız egemenlik olmayacağı için kapitalist devletli toplum vatan mitinin tüm öğelerini ve boyutlarını insan topluluğu oluşturan bir ırka göre geliştirmek zorundadır. Toplumsal yapı olarak hanedan geleneğine bağlı olan kapitalist devletli toplum, bağlı olduğu hanedanın ilkel milliyetçi niteliklerinde değişimler yaratarak, hanedanlığın ırkçı/soyucu topluluğuna dayalı modern ulusçu vatanını (egemenliğidir aslında) inşa etmiştir. Bu hamle kendi egemenlik sınırlarını belirlerken, bu egemenliği topluma ait vatan şeklinde lanse etmiştir. Feodal devletli toplum döneminde tüm topraklar feodallere ait olduğu için, vatan miti tüm öğelerinde vatani topluma aitmiş gibi göstererek cazibeli ve çekici bir yanılısma yarattı. Kapitalist bin bir ideolojik hile ile bu yanılısamayı gerçekmiş gibi gösterdikçe toplum “sahip” olmanın coşkusuyla vatan denilen egemenliği benimsedi. Vatan miti üzerinden kapitalist devletli toplumun egemenliğine girebilmenin rızası üretildi bir nevi. Esasında bu rıza salt toplumu kapitalist devletli toplumun egemenliğini benimsemekle sınırlı bir durumda bırakmadı, aynı zamanda toplumu bu egemenliğin bekçileri haline de getirmiştir. Egemenlik sınırları veya vatan, vatan imgeleri ve simgeleriyle şeref ve namus gibi manevi değerlerle özdeşleştirildiği için; toplum, canı pahasına bu değerleri koruduğu varsayımıyla seferber olurken esasında kendisini ezen kapitalist devletli toplumun egemenliğini ve iktidarını korumaktadır. Bu bağlamda bir defa vatan mitinin aldatıcılığına kapıldıktan sonra, sistem bekçiliğini yapmak “gönüllü” bir hal almıştır neredeyse.

Tüm toplumlarda ülke temel manevi değerler içinde kutsal bir yere sahiptir. Ve ülke olgusunun toplum yaşamına dahil olması, neolitik toplum dönemiyle birlikte gelişen süreçte gerçekleşmiştir. Vatan ise, vatan miti, imgesi ve simgeleriyle kapitalist devletli toplumun egemenlik sınırlarını teşkil ettiği için ülke ile bir ve aynı değildir. Devlet dışı toplum açısından ırka/soya dayalı ve sınırları kesin çizilmiş bir ülke olgusu yoktur. Ancak kapitalist toplum egemenliğinin temeli olarak vatanı geliştirdiği için hem ırka dayalı hem de sınırları kesin olan vatan olgusunu iktidarı için yaratmıştır. “Vatanın bölünmez bütünlüğü” olarak sloganlaştırılan olgu da esasında kapitalist devletli toplumun iktidarı-devleti ve dolayısıyla egemenliğidir.

Bu anlamıyla vatan miti tüm öğeleri ve boyutlarıyla milliyetçi ulusçuluğun ve ulus-devletin temel niteliklerinden birini yaratmıştır.

2-Ata miti: Kapitalist devletli toplum ideolojik egemenlik aygıtlarıyla öylesine yanıltıcı bir bilinç ve algı oluşturmuş ki, sanki tüm geleneksel değerlerden kopmuş, kan bağı gibi olgulara karşıymış gibi bir sonuç doğurtmuştur. Oysa kapitalist devletli toplum en az köleci ve feodal devletli toplum kadar kan bağına bağlı bir toplum biçimidir.

Modern milliyetçi ulusçuluğu ve ulus-devleti inşa ederken en çok kullandığı mit, efsane imge ve simgelerden birinin de ata miti olması da bunu kanıtlamaktadır.

Kapitalist devletli toplum, aynı zamanda ataerkil bir toplumdur. Salt kaba anlamda ailecilikle sınırlı değil, ırkçı hanedanlığın ilkel milliyetçiliğine dayalı olarak ulusçuluğunu ve ulus-devletini inşa ederken kullandığı öğelerden biri de kan bağıdır. Aynı kandan olma, aynı ulus an olma olgusu ulus-devletin temel harcı gibidir. Ata mitinin öğeleri ve boyutları söz konusu harcın hammaddeleridir.

Bu hammaddeden ulusçuluk ezelden beridir süregelen ilk ataya bağlı bir sülale yaratmıştır. Ata miti ulusçuluğa bir ana ve baba bahsetmiştir. Tüm efsaneler, imge ve simgeler kanlı-canlı ana-baba için gerekli olan malzemeleri ortaya çıkarmakla görevlidir adeta. Bu temelde ulusçuluğun seceresi çıkartılmış; tıpkı Adem ve Havva efsanesinde olduğu gibi, ulusçuluğun kimlerden, nereden ve nasıl tarihin

labirentlerini aşarak güncelliğe ulaştığına dair metaforlar yaratılarak; ırkçı, milliyetçi ve kan bağına bağlı sahte bir kardeşlik bağı oluşturulmuştur. Ulus-devletin bayraktarlığını yapmakla övünen Fransız kapitalist devletli toplumun sloganlarından birinin “kardeşlik” olması, ata miti gereği icat edilmiş bir buluştur. Bu sahte kardeşlik bağı üzerinden geliştirilen milliyetçi ırkın ve ulusçuluğun kanını taşımak, onun atasından olmak pekiştirilip güçlendirildikçe, ideolojik aygıtlarla toplum buna inandırıldıkça, kapitalist devletli toplumun ulusçuluğu ve ulus-devleti için toplum da paralel bir şekilde gelişmiştir. Bu durum, kapitalizme iktidarını süreklileştirecek temel kaynaklardan birini de sunmuş oldu. Aynı atadan olma, kardeş olma gibi olgular kapitalizme sürekli güç salıdı, iktidarı-devleti için insan kaynağı sundu. Kapitalist devletli toplum ne zaman dara düşse, ata mitine dayalı geliştirmiş olduğu sahte kardeşliğe sığınarak oradan istediği her türlü gücü elde etmiştir. Ulusçuluğun ve ulus-devletin “birliği” ve “bölünmez bütünlüğü”nü kapitalizm için kutsallık derecesinde önemli kılan esas neden, bu zeminden elde ettiği güçten yoksun kalmak istememesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü ulusçuluğun ata miti üzerinden kurgulanan kardeşliğin ve birliğin bozulması, kapitalist devletli toplumun, tüm ekonomik, askeri gücünün de temel dayanağı olan insan kaynağından yoksun kalması anlamına gelecek; ki, böylesi bir durumda kapitalist devletli toplum tüm gücünü ata mitine dayalı geliştirdiği sahte ve ırkçı kardeşlik birliğini korumak için seferber etmiştir/etmektedir.

3-Irk koruma miti: Sosyo-psikolojik olarak ulusçulukla yaratılan üstünlük psikolojisiyle ulus-devlet eksenli bir motivasyon yaratılmış olsa da, bu mit tek başına ulusçuluğu, dolayısıyla ulus-devleti korumak için gerekli olan koruma refleksine ve ulusçuluk içindeki dayanışmacı duyguların yaratılmasına yetmez. Bunun bilincinde olan kapitalist devletli toplum inşa ettiği ulusçuluğun, diğer uluslar tarafından yok edilmek istendiğine dair bir mit geliştirmiş oldu. İktidarına-devletine yönelen her tepkiyi topluma yöneltilmiş gibi göstererek koruma duvarlarını toplumun korumacılığıyla örmüştür. İçteki dayanışma dıştan gelen veya gelecek olan korku üzerinden inşa ettirildi. Efsaneler ve simgelerle güncellikteki tehlikeler de tarihleştirilmiştir.

Hiçbir ulusçuluk yoktur ki, tarihten güncelliğe doğru mitlerle oluşturulmamış, dış tehditler zincirine sahip olmasın. Öte yandan korkuyla toplumu yönetmek egemenlerin, devletli toplumların biricik yöntemidir. Kapitalist devletli toplum da bu yöntemi kullanarak hem içten kendi iktidarına-devletine yönelik tepkileri dış güçlerin bir uzantısı, işbirlikçisi olarak göstermiştir; hem de tepkileri dışa yönelterek, dış tehditleri sürekli diri tutarak korkuya esir edilen toplumu daha kolay yönetebilmiştir. Devletli toplum bu nedenle sürekli düşmanlara gereksinim duymaktadır. Yoksa da bir düşman yaratılır mutlaka. Kapitalist devletli toplum dönemindeki düşmanlıklar bu anlamıyla daha fazladır. Çünkü kırılğan bir iktidara-devlete sahiptir. İç veya dış düşmana daha fazla gereksinim duymaktadır. Geliştirdiği ulusçuluğu koruma mitlerinin ders kitaplarında okutulmasının bir nedeni de budur. Yetişen her nesil yaratılmış suni düşmanları tanıyarak büyür. Ve ulusçuluğu koruma refleksi her daim canlı tutulur böylece.

4-İşgale uğrama, sürgün edilme; direniş, kurtuluş veya özgürlük mücadelesi miti: Bu mitin iki yönü vardır ve iç içe işlenmiştir. Birinci yönü, dış güçlerin söz konusu ulusçuluğa karşı geliştirdikleri işgalleri, katliamları ve uygulanan sürgünleri işlerken; ikinci yön ise, tüm bunlara karşı nasıl direndiğinin ve kurtuluşun veya özgürlüğün, hanedanların, kralların, hükümdar vb. egemen güçlerin öncülüğünde elde edildiğini işlemektir. Bu bağlamda kullanılan metaforların tünü iktidar-devlet eksenlidir. Ve ulus-devletin kurtuluşu bu sürecin ulusla kurtuluş mücadelesi adı altında, adeta bir final havasında gösterilmektedir. Egemen devletli toplumun ve kapitalist devletli toplumun iktidarı elde ettiği ve kurumsallaştığı süreçler “ulusun kurtuluşu” ve “toplumun özgürlüğü” olarak lanse edilmiştir. Neredeyse vatanın tümü bu “kurtuluş” ve “özgürlüğün” sembolleriyle donatılır bu nedenle. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki özgürlük anıtı bunun en açık ve çarpıcı örneğidir. Amerika kıtasında olup bitenler bu anlamıyla kapitalist devletli toplumun milliyetçi ulusçuluk ve ulus-devlet kurumsallaşmasının en açık örneğidir. ABD’de ulusal kurtuluş mücadelesi kimlere karşı verilmiştir? Ve güncellikte özgürlük anıtı hangi sınıfın özgürlüğünü temsil etmektedir? Her iki sorunun cevaplarında da devlet dışı toplum lehine olumlu herhangi bir şey olmadı-

ğına göre geriye kurtuluş ve özgürlük adına kapitalist devletli toplum ve onun iktidarının/devletin kurumsallaşması kalmaktadır.

Bu anlamıyla her ulus devletin bir kurtuluş ve özgürlük mücadelesinin olması tesadüf değildir. Neredeyse tüm egemen tarih kitapları bu doğrulturda yazılmış mit ve efsanelerle doludur. Esasında bu mit ve efsanelerle hem topluma sahte bir özgürlük yanılması sunulmaktadır; hem de özgürlük devletli olmakla özdeşleştirilerek, toplum gerçek özgürlük arayışından alıkonulmaktadır.

Öte yanda özgürlük diye sunulan iktidar-devlet için dökülen kan vardır. Bu kana sahip çıkmak içinse söz konusu ulus-devlete sahip çıkmak gerektiği yönünde bir aşılama sürekli topluma enjekte edilmiştir. Ve bunla bağlantılı olarak toplumdan tıpkı ataları gibi sürekli fedakarlık göstermeleri gerektiği istenmektedir.

5- Modern milliyetçi ulusçuluğun kahramanlık miti: Bu mit ile devlet dışı toplumun özgürlük mücadelesi için direnenler anlatılmıyor. İstisnai olarak bu tür direnişçiler ulusçuluk arasında sayılsa da, ancak kullanımlık değeri olduğu içindir. Fakat istisnalar dışında tüm ulusçuluğun kahramanları vatan denilen egemenliği vb. iktidarcı-devletçi geleneği nasıl koruduklarının model örnekleri olarak sunulmaktadır. Şüphesiz bu kahramanlar salt ulusçuluğun ortaya çıkış dönemleriyle sınırlı tutulmamaktadır. Efsane ve masallarla hanedanlığın çıkışından itibaren bir kahramanlık örgüsü veya külliyatı oluşturulmuştur ve ideolojik egemenlik aygıtlarıyla söz konusu kahramanlara model rol verilerek, yeni nesillerin bilinç ve kişiliklerinin şekillendirilmesinde kullanılmaktadır. Yeni nesillerden söz konusu kahramanlar gibi vatan, iktidar-devlet, bayrak için ölmeleri ve öldürmeleri istenerek tarihe mal olmak gibi “ulu” bir mertebeye ulaşmaları isteniyor. Bu anlamıyla esasında kahramanlık miti, yeni nesiller için geliştirilmiştir denilebilir. Çünkü daha çocuk ve genç yaşta söz konusu kahramanların mitleriyle yeni nesil aşılıyor.

c) Sistemli olarak geliştirilip uygulanan tüm bu mitsel, imgesel ve simgesel olgular üzerinden liberal ideolojinin en etkin yönlerinden biri olan milliyetçilik inşa edilmiştir. Bilinen anlamıyla ulusçuluğa dayalı ulus-devletin inşa edilmesi ve iktidarının sağlam

temellere oturtulması ancak milliyetçilikle mümkün olmaktadır. Milliyetçilik olmadan bir bütün olarak ulus-devlet kurumlaşması sağlanamaz.

Kapitalist devletli toplum bu anlamıyla milliyetçiliğin hem babası hem de anasıdır. Her ne kadar liberal ideolojinin yanılısamalı gücüyle, demokrasi, özgürlük, eşitlik gibi demagojik söylemlerle kendisini milliyetçilikten uzak tutmaya çalışsa da, milliyetçiliğin ve en uç aşaması olan faşizmin yaratıcı gücüdür. Birçok toplumda milliyetçilik akımları ve faşizm görülmüştür/görülmektedir. Ancak ana kaynak kapitalist devletli toplumdur. Tarihin ilk milliyetçi dalgası kapitalizmin kurumlaştığı Avrupa’da gelişmiştir. İnsanlık tarihinde resmi devletli din savaşlarından sonra en büyük katliamcı savaşlar milliyetçilik savaşlarıdır. Modern dönem boyunca Avrupa’yı boydan boya saran ve oradan da dünyanın dört bir tarafına ihraç edilen savaşların esas fitilleyen unsuru milliyetçiliktir. Yine, faşizm dalgasının merkezi Avrupa’dır. Franco, Mussolini ve Hitler kapitalist devletli toplumun eserleridir. İlginç olan nokta, tarihteki en soykırımcı ve katliamcı bir ideolojik kültür geliştirmiş olmasına rağmen, bu ideolojik kültürün maddi ve politik uygulamasının kurumsallaşması olan ulus-devlet “biricik”, “tarihte eşi benzeri olmayan” bir buluş olarak sunuluyor.

Tarihin tüm aşamalarında devletli toplumun egemen olduğu, “Her uygarlık çağının kendine göre etkili inançları vardır. Onlar olmadan adım atamazlar. Milliyetçilik [de] modernitenin en etkili inanç kalıbıdır.”¹⁰⁴ Bu inanç etrafında kapitalist devletli toplumun egemenlik sahası olan vatani, devletin ulusçuluğu, hanedanlığa bağlı ırkçılığı gibi tüm unsurları kutsallaştırılarak tapınılır hale getirilmiştir.

Özellikle pozitivist bilimin ve onun uzantısı olarak gelişmiş sosyal bilimin tarih, eğitim, ekonomi alanlarındaki milliyetçi hegemonyayı pekiştirme katkılarıyla milliyetçilik topluma daha fazla nüfuz etmiş, etki gücü kat be kat daha fazla artmıştır. Kapitalist devletli toplumun kurumsallaşmasından itibaren milliyetçi olmak ve onun iktidarcı-devletçi kurumsallaşması olan ulus-devlete ait veya sahip olmak temel bir toplumsal değer haline getirildi. Milliyetçi olmak, ulusçuluğu savunmak ilericiğin bir ölçüsü oldu. Özellikle her ulusa bir ulus-devlet en büyük amaç olarak belirlenerek, toplum bunun için seferber edilmiştir.

Esas olarak büyük tuzak da bu noktada kurulmuş oldu. Her dönemde devletli toplum, sahip olduğu zihniyeti ve kurumsallaşmasını tek egemen hale getirmek için çabalarlar ve bunları karşıtlarına şu veya bu şekilde kabul ettirmek, onları da kendi zihniyet ve kurumlaşmalarının birer uygulayıcı gücü haline getirmek temel hedeflerinden biridir. Kapitalist devletli toplum da ideolojisinin temel niteliklerinden biri olan milliyetçiliği ve toplumsal biçiminin harcı olan ulusçuluğu ve tüm bunların somut hali olan ulus-devleti temel değer haline getirmek için gece gündüz çalışmıştır. Belli anlamıyla kendisine ait olan değerleri başat hale getirme konusunda başarılı olduğu da bir gerçektir. Çünkü etnik kültürel, dini kültürel ve sosyo-kültürel toplumlar da eşitlik ve özgürlük elde etmek için, değerlerine sahip çıkmak için, kapitalist devletli toplumun mülkiyetçi ve ulus devletçi veya iktidarcı-devletçi olma tuzağına düştüler. Bunlar için örgütler kuruldu, bunlar için mücadele edildi. Genelde iktidar-devlet, özelde ise onun kapitalist dönem biçimi olan ulus-devlet vazgeçilmez temel değer haline getirildi. Onlar-sız bir eşitlik, özgürlük ve demokrasiye sahip olunamayacağı inancı, bilinci toplumda derinleştirildi. Kapitalist dönemin ulusal kurtuluş mücadeleleri denilen olgu da bu temel üzerinden gelişip 19. ve 20. yüzyılın en temel dinamiklerinden biri olmuştur.

Özellikle 1968’de başlayan devlet dışı toplumun temel dinamiği yeni sosyal-siyasal hareketlerinden oluşan devrimci dalga ile milliyetçilik, ulusçuluk, iktidar-devlet ve ulus-devlet aleyhine bir toplumsal akımın gelişmesiyle, kapitalist devletli toplumun bu olgulara dayalı gelişen kurumsallaşması ciddi anlamda sarsılmış olsa da, milliyetçilik, ulusçuluk, iktidar-devlet ve ulus-devlet halen temel değerler olmaya devam etmektedir. Kapitalist devletli toplumun temel dayanaklarından oldukları için, kapitalist devletli toplum ve onun uzantıları ve işbirlikçileri, milliyetçilikten ve ulus-devletten vazgeçmeyecekler de.

Şüphesiz kapitalist devletli toplum ilk kuruluş yıllarında çakılıp kalmamıştır. Pragmatist bir yapıya sahip olduğu için hem kendi çıkarları hem de devlet dışı toplumun muhalefeti ve diremişi sonucu sisteminde kimi değişimlere gitmiştir. Söz konusu değişimlerden hareketle, özellikle 21. yüzyılın başlarından itibaren, kapitalist devletli toplum sanki milliyetçilikten vazgeçmiş, onun kurumsal niteliği olan ulus-devleti aşyormuş gibi kimi yanılgılı analizler ve

yaklaşımlar gelişmiştir. Milliyetçiliğin özü ve ulusçuluğu, ulus-devleti olduğu gibi korunmaktadır. Bunlar kapitalist devletli toplumun varlık gerekçeleri ve beslediği kaynaklardır. Vazgeçildiği anda kapitalizm biter, çöker. Bu anlamıyla milliyetçilik sadece görünür olmaktan çıkıp daha ince politikalarla rolünü oynamaya devam etmektedir. Milliyetçilik küresel emperyalizmin itici gücü, ulus-devletin de kurumsal gücü olmaya devam ediyor.

Bu anlamıyla milliyetçilik lanetinin yol açtığı ve yol açacağı tüm soykırımların ve düşmanlıkların tek sahibi ve sorumlusu kapitalist devletli toplumdur.

d) Modern milliyetçi ulusçuluk ve ulus-devletin kurumsallaşmasının diğer bir dayanak faktörü de, kapitalist devletli toplumun geliştirdiği vatandaşlık olgusudur.

Liberal ideolojik egemenlik, vatandaşlığı, feodal devletli toplum dönemindeki tebaa ile karşılaştırarak, vatandaşlığın tebaa statüsüne göre daha ileri olduğunu; bireylerin toplumsal bağlarından kopartılıp, ulus-devlete vatandaş yapılarak özgürleştirildiklerini savunmaktadır.

Birbirlerinden benzer iki zıt kutuptan hareketle olgu tartışıldığına doğru bir sonuç çıkmaz. Olgu yanlış yönden ve yanlış örneklerle karşılaştırılarak ilerencilik veya gerencilik şeklinde algılanamaz. Dolayısıyla vatandaşlık olgusu negatif ve kötü örneklem olan tebaa ile karşılaştırılarak içeriği tüm yönleriyle açıklanamaz. Ancak kendi bağlarıyla birlikte çözümlendiğinde anlaşılabilir.

Vatandaşlığın bağlarından soyutlanarak tebaanın negatif yönleriyle karşılaştırılarak “özgürleşmiş birey” olarak sunulması, elbette bilinçli bir tercihtir. Böylece vatandaşlık olgusu değil tebaanın negatif yönleri tartışma konusu olur. Dikkatler negatiflik statüsüne çekilerek; ölümü gösterip sıtmaya razı etmek gibi; bir devletli toplum bağımlılığının yanında diğer bir devletli toplum bağımlılığı bir seçenek olarak sunulmuştur.

Öncelikle vatandaşlık olgusunun bu şekilde tüm yönleriyle anlaşılmayacağını altını çizmek gerekiyor. Eğer vatandaşlık, insanın insan olmaktan, toplumsal bir varlık olmaktan çıkartılıp hukukileştirilerek ulus-devlete bağımlı hale getirilmekse -ki öyle olduğu aşikardır- o halde vatandaşlık devletli toplum hukuku, devletli toplum;

özelde de kapitalist devletli toplum ve hukuku ile birlikte değerlendirilmelidir ki tüm yönleriyle anlaşılsın. Çünkü bu devletli toplum hukuku, özelde de vatandaşlık açısından kapitalist devletli toplum hukuku ve oynadığı rol anlaşılmadan vatandaşlık da anlaşılmaz.

Öcalan, hukukun bir devletli toplum icadı olduğunu ve ortaya çıkış mantığını devlet-iktidar ile bağını kurarak ve oynadığı rolü de değerlendirirken “[devlet dışı] toplumun iki temel varlık stratejisinin rolünü oynayan ahlak ve politika gücünden alıkoyma, yerine hukuk ve hükümler iradesini koyma her dönemin temel iktidar ve devlet görevleridir. Sermaye birikimi, sömürü tekelleri bu iki görev olmadan olmaz,”¹⁰⁵ demektedir.

Vatandaşlığın statüsünü belirleyen hukuk olgusunun ilk nüveleri zorunlu uyulması gereken kurallar olarak hiyerarşik devletli toplum döneminde ortaya çıkmıştır. Devletli toplumun oluşmasıyla birlikte iktidarcı-devletçi egemenliğin bir tamamlayan gücü olarak hukuk şeklinde formüle edilmiştir. Bu anlamıyla ilk hukuk kurallarını uygulayan Sümer devletli toplumdur. Toplumsallığın değil, iktidar-devlet yönetiminin ve egemenliğinin bir ihtiyacı olarak geliştirildi. Hammurabi kanunlar bu sürecin bir devamı olarak gelişip, tarihte hukuk adına en vahşi devletli-iktidarcı politikaların uygulaması olmuştur.

Ancak devletli toplum tarihinde, “yurttaşlık” adı altında hukuk ile insanlara statü tanınması Atina döneminde gerçekleşmiştir. Atina yurttaşlığı vatandaşlık yönünde atılmış ilk adımdır. Bu ilk adım ile köleci Atina site devletindeki egemenler iktidar-devlet yönetimlerini belirlemişlerdir. Söz konusu adım, özgürlük yönünde atılmış bir adım değildir. Tersine, sitede -devlet içinde- yaşayan devlet dışı topluma kendi kurallarını dayatıp özgürlüklerini sınırlandırmak ve devlete tabi kılmak için geliştirilmiştir.

Vatandaşlık yönünde bir diğer adım da Roma köleciliği döneminde atılıyor. Roma hukukuna bağlı, Roma vatandaşlığı da aynı çizgi üzerinden geliştirildi. Roma egemenlerinin amacı kesinlikle tüm toplumu eşit ve özgür bir noktaya taşımak değildi. Roma vatandaşlığı geliştirilirken bile, Roma köleciliğinin kast sisteminde

105 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygartık Çözümü III*; s. 91

zerre kadar bir esneme yaşanmadı. Aksine Roma vahşeti son sürat uygulanmaya devam edildi.

Kapitalist devletli toplumun ulus-devlet hukuku ve vatandaşlığı da hiyerarşik toplumdan itibaren gelişip kurumsallaşan bu devletli toplum geleneğinin bir mirasçısı ve devamıdır. Ancak daha özgül olarak kapitalist devletli toplum hukukuna kaynaklık eden Roma hukukudur. Bu anlamıyla ulus-devlet vatandaşlığına ilham kaynağı olan model de Roma vatandaşlığıdır.

Devletli toplum hukukunun modern dönem ideologlarından olan Hegel, hukuku özel mülkiyetin ve devletin ortaya çıkışıyla ele almaktadır. Yine Hobbes, Locke, Rousseau gibi kapitalist devletli toplum ideologları hukuku bir egemenlik ve hükmetme olgusu olarak geliştirmişlerdir. Kapitalist devletli toplumun hukuki kuramsal ve kurumsal yapısı, söz konusu ideologların geliştirdikleri hukuka dayalı egemenlik ve bu egemenliğin meşruiyetine dayanmaktadır. Bu anlamıyla hukukun iki asıl işlevi ortaya çıkmaktadır. Birincisi, devletli toplumun -dolayısıyla kapitalist devletli toplumun- egemenliğini, tahakküm ve iktidarını hukuk zoruyla toplum üzerinde tesis etmek, toplumu devlete bağımlı kılmak; ikincisi de demagojik “hak” ve “özgürlükler” söylemiyle meşruiyetini devletli hukuk ile sağlamaktır.

Kapitalist devletli toplumun modern milliyetçi ulusçuluğuna bağlı ve ulus-devletine bağımlı vatandaşlık olgusunu da bu temel eksenle ele almak gerekiyor. Çünkü vatandaşlık adı altında, “Yine tarihin hiçbir döneminde görülmemiş biçimde ahlaki kurallar yerine hukuk kodları yerleştirilir. Burjuvazi sınıf olarak (...) egemenliğini hukuk adı altında sınıf egemenliğini en ince ayrıntılarına kadar kodlayıp topluma dayatır.”¹⁰⁶ Bu dayatma ve kuşatma altında özgür birey olunamaz. Tersine modern ulusçuluğa ve ulus-devlete bağımlı ancak çağdaş köle yaratılabilir. Nitekim kapitalist devletli toplum feodal devletli toplumun tebaası yerine kendi çağdaş kölesini bu temelde yaratmıştır. Tebaa yerine vatandaşlık ikame edilmiştir.

Vatandaşlık olgusu her şeyden önce toplumsallıkla bağı koparılarak ulus-devlete bağımlı hale getirilen bireyciliktir. Liberalizm esasında bu bireyciliğin ideolojik gücüdür. Toplumsallıkla iç içe geçmiş bireyi alıp birey olmaktan çıkararak ve yukarıdan dayatıcı bir şekilde vatandaşlığı üreten kapitalist devletli toplum hukuku, li-

beral ideolojinin bir aygıtı olarak bireyciliği kurumsallaştıran ve toplumsal bir kategori haline getiren bir zihniyet biçimidir.

Özellikle Avrupa merkezli düşünce ve siyasi akımlar, bireyin bu temelde vatandaşlaştırılıp bireycileştirilmesini ilerici bir hamle olarak ele almaktadırlar ve bu bireyciliği gerekçelendirirken de, feodalizmin toplumsallığından kopartıp özgürleştirildiğini iddia etmektedirler.

Oysa devletli topluma bağımlılık ve sömürülme yönünde birey ve devlet dışı toplum için feodal sistemden kapitalist sisteme geçiş; tebaa statüsünden bireyci vatandaşlık statüsüne göre konumlandırma durumu hiçbir şey ifade etmemektedir. Değişen sadece egemenlerdir. Öte yandan feodaller de egemen güç olarak ulus-devlet içinde yer almışlardır. Dolayısıyla feodalizmden kopartılan bireyden bahsedilemez bu durumda.

Vatandaşlık adına oluşturulan olgu, atomize edilerek bencilleştirilen modern köledir. Vatandaş olan bencil modern köle, devlet dışı toplum karşısı haline getirilmiş insandır. Bu bağlamda devlet dışı toplumla bağı kopartılıp iktidara-devlete (ulus-devlete) bağımlı hale getirilen vatandaş, aynı paralelde kapitalist bireyciliğin zihniyetiyle donatılarak insanlık tarihindeki en antidemokratik kişi haline getirilmiştir.

Söz konusu antidemokratik vatandaşlığın iki biçimi ortaya çıkmıştır. Birincisi, ulusçuluğun ve ulus-devlet tekelciliğinin ideolojik maddi kültürüyle donanan ve kapitalist devletli toplum çarkının en tepesinde veya bürokrasi içinde yer alan kesimdir. Bu tipteki vatandaşlar hiçbir ahlaki kuralı tanımazlar. Bencillik o denli benliklerini sarmış ki, bencil çıkarları için atom bombasını bile kullanmaktan geri kalmazlar. En iyi vatandaşlık örneğini savaşlarda, sömürde, askeri darbelerde, işkencelerde... sergilerler. Kapitalist devletli toplum dönemindeki tüm diktatörlüklerin beslendikleri kaynak, bu anlamıyla devlet dışı toplumsallığından kopartılan bencil vatandaşlıktır. Antidemokratik ve antiözgürlükçü olan her vatandaş aynı zamanda bir diktatördür. Şüphesiz diktatörlüğü ulus-devletle buluşturup uygulayanlar ahlaki ve vicdani sınır tanımamakta daha öndeler.

Kapitalist devletli toplum güya diktatörlüklerin sonunu getirmekle övünür. Fakat bencil vatandaşlık kültürüyle gelişen ulusçu ve

ulus-devletin diktatörleri yanında firavunların ve nemrutların zalimlikleri çok sönük kalır. Hitler gibi diktatörlükler bu tip vatandaşların en açık örneğidirler. Bilim ve tekniğin de gücü kullanılarak tarihteki en büyük doğa ve toplum soykırımlarını gerçekleştirmişlerdir. Temsili demokrasi adı altında uygulananlar da bencil vatandaşlık tipinin daha gizlenmiş diktatörlükleridir. Bu tip vatandaşlık ortaya çıkan somut gerçekliğin kesinlikle devlet dışı toplumsallıktan bağı kopartılarak bencilleştirilmesiyle sıkı bağı vardır.

İkinci tipteki vatandaşlık versiyonu ise toplumun çoğunluğundan oluşmaktadır. Ulusçuluğun ve ulus-devletin vatandaşlık bağımlılığı bu çoğunluğu öylesine pasifize etmiştir ki, insanlık tarihinin belki de en zayıf, çaresiz ve zavallı insan tipi olmaktadır. Her şeyden önce iradesi kırılmıştır. Neredeyse irade anlamında hiçbir diri refleksi kalmamıştır. Vatandaşlık bağımlılığı öylesi bir uyusukluk halini onda yaratmıştır ki, ne için yaşadığının, nereye gittiğinin, ne istediğinin ve kime hizmet ettiğinin farkında bile değildir. Kapitalist devletli toplumun yaptığı her şeyi kabullenmek dışında yapabilecek bir şeyi yoktur; kalmamıştır.

İddia edildiğinin aksine, gerçek anlamda vatandaşın “hak” ve “özgürlükleri” yoktur. Her vatandaşın tıpkı -kölenin efendisine, serfin feodale karşı olduğu gibi- bağımlı olduğu ulus devlete, dolayısıyla kapitalist devletli topluma karşı yapması gereken görev ve sorumlulukları vardır. Hegel, vatandaşın sahip olduğu konumu tanımlarken, “Hak ve vazife devletin bağrında tek ve aynı ilişki içinde birleşir,”¹⁰⁷ demektedir. Buna göre ulus-devlete bağımlı kılınan vatandaş için öncelikli olan “hak” ve “özgürlükler” değil vazifedir. Yani, görev ve sorumluluklardır. Vatandaş ulus-devlete karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirdiği oranda vatandaşlığı hak eder. Tüm ulus devletler, bu husus için hukuklarında vatandaşlıktan çıkarma, men etme hükmünün koşullarına yer vermişlerdir. Kişi devletli toplumca belirlenen görev ve sorumluluklarını yerine getirmediğinde vatandaşlıktan atılmaktadır.

Kapitalist devletli toplumun vatandaşın önüne koyduğu ilk görev ve sorumluluklardan biri, koşulsuz olarak ulus-devlete -dolayısıyla kendisine- karşı sonsuz bir şekilde itaat etmesidir. Kölece bir itaatten sonra yaşamın her alanına yaydırılmış görev ve sorumluluklar çeşitliliği baş gösterir. Emeginin sömürülmesi yanında vergi ödemek ge-

rekiyor. Asker olmak, ölmek ve öldürmek, vatandaş daha doğar doğmaz, ölene dek vatandaş için temel görevdir. Türk ulus-devleti bu anlamda ilginç bir slogan üretmiştir: “Her Türk asker doğar!” denilmektedir. Bu anlamıyla “ulus-devlet vatandaşlarına... yaşamlarını tehlikeye atma görevini yüklemiştir. Fransız devriminden bu yana zorunlu askerlik hizmeti vatandaşların anavatanları [esas olarak ulus-devlet] için savaşmaya ve ölmeye hazır oluşları aynı zamanda milliyetçi bilincin korunmasının bir göstergesidir.”¹⁰⁸

Tüm vazifeler karşılığında vatandaşa “bireysel haklar” adı altında verilmiş sözde haklar da, esas olarak vatandaş için değildir. Kapitalist devletli toplumun kurumsallaşması için geliştirilen hizmetler, hak olarak yutturulmak istenmektedir. Ulus-devletin kamu hizmetleri adı altında yürüttüğü faaliyetler, vatandaşın karakaş, kara gözü için yapılmamaktadır. Yol, su, elektrik, eğitim, sağlık vb. hizmetler; oy kullanma ile seçilme hakkı; eğer varsa gücü kapitalist piyasada rekabet etme hakkı daha çok kapitalist devletli toplumun kurumsallaşması ve sistemin sağlam işlemesi içindir.

Tüm bu gerçeklikler ışığında ele alındığında kapitalist devletli toplumca yaratılan vatandaşlıkla eşitlik yaratılamamıştır. Eşitlik ancak insanın insan kalarak ve kendi öz bilinci ve iradesiyle seçim yaparak, toplumsallık bağı içinde özgür bir şekilde yaşanılarak gelişebilir. Vatandaşlık, bu niteliklerin bittiği veya bitirildiği yerde başladığına göre, ancak ezilme ve sömürülme konumuyla köle ve serfin bir devamı niteliğinde değerlendirilebilir. Çünkü hukuki statüsü ulus-devlete dolayısıyla kapitalist devletli topluma bağımlılık temelindedir.

Dolayısıyla vatandaşlık olgusu, kapitalist devletli toplumun icadı olup ulusçuluk temelinde ulus-devlete bağımlı kılınmış çağdaş köle ve tebaadır. Ulus-devlet kurumlaşması ve yapısı, ona dayalı olarak kendisini daima yeniden yeniden üretmektedir.

c) Kapitalist devletli toplum kurumsallaşmasını tamamlayan diğer bir olgu da “ulusal pazar” olarak kavramlaştırılan ancak esas olarak kapitalist olan pazardır.

Tıpkı ulus-devlet kavramlaştırmasında olduğu gibi, ulusal pazar kavramlaştırması da kapitalist ideolojik egemenliğin bir hilesidir. Cambazca bir hile olan bu kavramlaştırma ile kapitalist pazarın

108 Habermas, Jürgen; “Öteki” *Olmak ve “Öteki”yle Yaşamak*; s. 23

sömürgeciliği örtülerek gizlenmek istenmiştir. Kapitalist ekonomik sistemin kurallarıyla işleyen bir pazara ulusal denmesi, tıpkı mit, söylence, imge ve simgelerle modern ulusçuluğun inşasında olduğu gibi, belli bir stratejinin sonucu gerçekleşmiştir. Amaçları devlet dışı toplumu ulus-devletin kulları, köleleri yapmak olduğundan ötürü, kapitalist sömürgeci pazar bir kelime hilesiyle olduğundan farklı gösterilmiştir. Gerçeklikte söz konusu sömürgeci pazar hiçbir zaman ulusun pazarı olmamıştır. Tersine, ulusa, devlet dışı topluma ait olan yeraltı ve yerüstü ekonomik kaynaklara el konularak kapitalist sömürgeci piyasaya sürülmüştür. Gerek üretim ve gerekse tüketim ve dolaşımın hiçbir aşamasında devlet dışı toplum olarak ulusun söz ve karar, denetim ve idare etme hakkı yoktur. Tamamen kapitalist devletli toplumun tekelinde olan sömürgeci bir pazarın, ulusun olamayacağı açıktır. Nasıl ki ulus ön takısı devleti ulusun yapmıyorsa, aynı zamanda gelişen pazarın ulus ön takısıyla kavramlaştırılması da sömürgeci pazarı ulusun pazarı yapmaz. Bu noktada önemli olan kavramlaştırma değil, sömürgeci pazarın işleyiş kuralları ve dayandığı toplumsal zemindir. Hem ulus devlette hem de ulusal pazarda sahiplik kapitalist devletli toplumundur. Ve gerçekte ulusu temsil eden devlet dışı toplum karşıtı olarak kurumsallaştırılmıştır.

Bu hususta ilk yaklaşım, ulusal pazar kavramının kapitalist ideolojik egemenliğin hilesi sonucu oluşturulduğunun farkındalığıyla konuyu ele almak; söz konusu olgunun gerçekliğini ifade etmediğini ortaya koyup, kapitalist sömürgeci pazar olarak, gerçekliğini ifade eder şekilde kavramlaştırmaktır.

Diğer yanılığlı bir algı veya yaklaşım da, sanki tek başına kapitalist sömürgeci pazar etrafında ulus-devletin inşa edildiği gibi konunun ele alınıyor oluşudur. Şüphesiz bu yanılığlı yaklaşımın arkasında liberal ekonomistlerin inşa ettikleri çarpık zihniyet vardır. Ancak bu konudaki çarpık zihniyetin halen geçerli olmasında Marksistlerin de büyük katkılarının olduğunu belirtmek gerekiyor. Marksizm, kapitalist ekonomik-politikçilerin tezlerinden yararlanarak ekonomi-politik teorisini geliştirdiği bilinen bir gerçektir. Şüphesiz Marks özgül olarak sosyalist ve komünist bir ekonomi-politik çizgi de geliştirmiştir. Ancak büyük oranda liberal ekonomi-politik “ekono-

minin kuralları” diye belirledikleri temel kurallara bağlı olarak Marksist ekonomi-politik geliştirilmiştir. Altyapı olarak ekonominin belirleyiciliğini kural, yasa temelinde kabul etmesi; üstyapı şeklinde devletin bunun sonucunda belirlendiğini evrensel bir ilke olarak ideolojisinin temel yapı taşı haline getirip esas alması; Marksizmi, ulu-devletin kapitalist sömürgeci pazar etrafında şekillendiğine dair geliştirilen teze ortak konuma düşürmüştür.

Denilebilir ki, Marksizmin temel yetersizliklerinden biri liberal ekonomistlerin geliştirdikleri ekonomi-politiğin kuralları ve yöntemiyle toplumu ve bağlantılı olarak devlet gibi olguları çözümlemesidir.

Ekonomi bilimi olarak da tanımlanan ekonomi-politik hiçbir zaman gerçekleri olduğu gibi tüm yönleriyle ortaya koymaz. Daime egemen üst toplum lehine olguları çözümler. “Ekonomi bilimi denilen disiplinler işin özünü örtülü kılmayı temel işlevleri olarak sürdürürler (...) Hiçbir bilim, ekonomik olgu bilimi kadar gerçeklerle oynamamış, tersyüz etmemiştir.”¹⁰⁹

Bu tersyüz etme sonucudur ki, ulus-devletin kapitalist sömürgeci pazarın belirleyiciliğinde oluştuğuna dair yanlış bir algı ve bilinç oluşturulmuştur.

Mevcut durumda hakim olan bu yanlış yaklaşım karşın, kapitalist sömürgeci pazar ve ulus-devlet ilişkisini ve etkileşimini tersinden okumak gerekiyor. Bu açıdan ele alındığında, kapitalist sömürgeci pazar ulus-devletin siyasal sınırları içinde ve hakimiyetinde onu tamamlayan bir olgu olarak ortaya çıkmıştır.

Ulus-devletin kurumlaştığı dönemde somut olarak etkili bir sömürgeci piyasa olan kapitalist pazar, kendiliğinden ve birdenbire ortaya çıkmadı. 13. yüzyıldan itibaren yükselen yeni sınıf burjuvazinin iktidar gücüyle iç içe geçerek paralel biçimde birbirlerini besleyerek gelişmiştir. Olguları tarihsel kökenlerinin etkileşim ve bağlantılarıyla ele alma alışkanlığı veya tarzı liberal ideolojik egemenliğin karakterinde olmadığı için; olguları sanki birdenbire ortaya çıkmış gibi yansıtmakta üstüne yoktur. Oluşum aşamasından kurumlaşma ve tam egemen tarz olma aşamasına değin, bazen önünde, bazen arkasında; fakat her halükarda kapitalist sömürgeci pazarın yanı başında olan, ondan bir an bile kopmayan bir iktidar

109 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygurluk Çözümü II*; s. 47

gücü vardır. Ve ulus-devlet döneminde de birbirlerine bağımlılık ve iç içe geçiş esas başat yöndür.

İster ulus-devlet sınırları içinde veya emperyalist yayılım sonucu ulus-devlet sınırlarının dışında olsun, içte ve dışta tüm ekonomik dünyanın kapitalist sömürgeci pazara göre dizayn edilmesi ve yönetilmesi her şeyden önce güçlü bir siyasal iktidara gereksinim duyar. Yoksa sömürgeci bir ekonomik pazar, söz konusu olan kapitalist ekonomik pazar da olsa, tek başına veya kendi kendine bir sömürgeci saha oluşturamaz. Daima politik ve askeri iktidara gereksinim duyar. İtalya, Hollanda, İngiltere, Fransa... ulus-devletlerindeki kapitalist sömürgeci pazarın oluşumu ve kurumlaşması da bu temelde gerçekleşmiştir. Gerek devlet dışı toplumun kapitalist sömürgeci pazar karşısındaki direnişi ve gerekse de kapitalist ulus-devletlerin sömürgeci pazar rekabeti böylesi bir niteliği zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla kapitalist sömürgeci pazarın “Kökeninde zorunlu olarak merkezileştirici bir siyasal iradenin bulunmasında şaşılacak bir yan yoktur.”¹¹⁰

Bu anlamıyla ulus-devlet, kapitalist sömürgeci pazar etrafında şekillenmemiştir. Onlar siyam ikizleri gibi, aynı göbekten beslenen, birbirilerine yapışık, biri olmadan diğeri olmaz kabilinde, birbirlerine bağlı gelişmiş ve kurumsallaşmışlardır. Birinin varlığı diğeri var olma koşullarını hazırlayarak var olmuşlardır.

DEVLETLİ TOPLUM KURUMLAŞMASINDA DEVLET FELSEFESİNİN ROLÜ

Devlet, birçok yönüyle, tarihin her döneminde üzerinde en fazla durulan bir aygıt olmuştur. Bu anlamıyla devlet çözümlenmeleri belki de tarihteki en büyük külliyatlardan birini oluşturmaktadır. XIV. Louis'nin “Devlet, işte bu benim, tek kral, tek yasa, tek inanç!” şeklindeki tanımında olduğu gibi, devleti hükümdarlarla özdeşleştiren yaklaşımların yanında; “Devlet, tanrının cisimleşmiş halidir,” diyen Hegel gibi, devleti tanrı ile özdeşleştirenler de olmuştur. Öte yandan Marks-Engels gibi devleti egemen sınıfların baskı aracı olarak tanımlayanlar; ve yine devleti nötr bir aygıt olarak ele alanlar da vardır.

Genel anlamıyla tüm bu tanımlara bakıldığında tıpkı tanrının

doksan dokuz sıfatına benzer bir şekilde bir devlet tanımlamasıyla karşı karşıya kalınır.

Ancak ilginç olan nokta şudur ki, istisnalar dışında, söz konusu çözümleme ve tanımlamaların büyük bir bölümü devleti olumlu, hatta ilerici ve vazgeçilmez bir olgu olarak değerlendirildiği için devletin gerçek muhtevası anlaşılammıştır. En önemlisi de, her çözümlemenin neredeyse çıkış noktası devleti kendisi için kullanmak isteği olduğu için, her tanım devleti ele almasına rağmen, kendi lehine kendi devletini yonttuğundan kaynaklı, sanki çok ayrı olguları tanımlıyorlarmış gibi ele almaktadır.

Dolayısıyla “devletin toplumsal yaşamdaki rolü nedir?” sorusuna verilen cevaplar devletin gerçek işlevini tanımlayamamakta ve devlet soyut, anlaşılmaz bir olgu olma noktasında tutulmaktadır.

Şüphesiz hem devletin olumlanması ve vazgeçilmez kılınmasında ve hem de devletin soyut ve anlaşılmaz hale getirilmesinde devlet felsefesinin rolü tartışılmazdır. Öcalan'ın, “Devlet önce ideolojide kurulmak ve kazanılmak durumundadır,” tespitinden hareketle konu ele alındığında, devlet felsefesinin oynadığı rol daha iyi anlaşılacaktır.

Devlet felsefesini, devletin vazgeçilmezliği üzerine varılan büyük konsensüs olarak tanımlamak mümkündür. Anarşizm dışında, dinci, solcu, sağcı, az devletçi ve sosyal demokratçı tüm tezler ve antitezler, bu anlamıyla aynı nokta etrafında birleşmektedirler.

Bağlantılı olarak devlet felsefesinin bir diğer yönü de, bunalım dönemine girip işlevsizleşen bir devlet biçimine karşı, özünde ona karşı olmayan “yeni” biçim altında yeniden üretilmiş bir iktidarı-devleti alternatifmiş gibi sunup, devletin-iktidarın sürekliliğini sağlamaktır. Bu anlamıyla her dönemin egemen düşüncesi ve devlet felsefesi krize giren devlete-iktidara çare bulma arayışına girmiştir. En somut olarak devlet felsefesi olarak tanımlayabileceğimiz Platon'dan itibaren geliştirilen tüm devlet teorilerinin yegane aracı iktidarı-devleti krizden kurtarmak ve ona taze kan vererek sürekliliğini yeni biçim altında sürdürmektir.

Öte yandan devlet felsefesi devleti-iktidarı tapınılan en kutsal varlık ve tabu haline getirmiştir. Devletin kutsallaştırılmasında, devletin-iktidarın egemen devletli toplumun temel kurumsallaşması olması rol oynamıştır. Tanrı/Allah ve devletin eş düzeyde ele

alınması, devlete ihtiyaç duyulan her şeyi yaratan güç olarak rol biçilmesi bu tapınmayı daha da derinleştirmiştir. Çarpık bir bilinç olarak toplum her derdin devası olarak devleti-iktidarı kendisinin kılmaya çalışmıştır. Devlet felsefesi devleti öylesine allayıp pullayıp topluma sunmuştur ki, sanki devleti ele geçirirse, devlet kendisinin olacak ve tüm ihtiyaçlarını karşılayıp sorunlarını çözecek. Oysa devletli toplum tarihi boyunca devlet egemen sınıfındır. Ve ihtiyaçları karşılaması, sorunları çözmesi bir yana, sömürücü ve ezen niteliğiyle tüm toplumsal sorunların ortaya çıkış merkezidir. Nitekim halk, din, işçi vb. adlarla kurulan devletler oldu. Fakat devlet dışı toplumun sorunlarını çözmesi bir yana, daha da derinleştirdi. Çünkü kutsallaştırılan “devlet daha çok ekonomik ve sosyal yönetici konumunda olan sınıfın damgasını taşımaktadır.”¹¹¹

Sonuçta her tapınılan olgunun canavarlaşarak tapanları yemesi gibi, devlet de kutsallaştırılan canavar olarak devlet dışı toplumu ve değerlerini -devletli toplum adına- yemiştir ve yemeye de devam etmektedir.

Şüphesiz söz konusu canavarın temel sorumlusu devletli toplumdur. Ancak devletli toplumun ideolojik merkezlerinde görev alıp devlet felsefesi üretenler de, devlet-iktidar canavarının işlediği suçlardan sorumlu tutulması gereken diğer bir kesimdir. Çünkü devletli toplum adına, toplumun devletsiz yaşayamayacağını ve devletin kutsal bir olgu olduğunu temel bilinç halinde egemen haline getiren; ve devlet her krize girdiğinde devletin imdadına ilk yetişen ve her defasında devleti canlandıran devlet felsefesini geliştirenlerdir.

Sümer rahiplerinden en çağdaş devlet felsefecisine değin, devleti-iktidarı vazgeçilmez ve kutsal kılanların başvurdukları temel yöntem, devlet-iktidar gerçekliğini tersyüz ederek olduğundan farklı olarak göstermiş olmalarıdır.

a) Devlet felsefecilerinin ilk tohum serpiştiricisi olarak Platon ortaya çıkmıştır. Bu anlamıyla gerçekleri ilk tersyüz eden ve bunu bir miras olarak da ardıllarına bırakan da Platon’dur.

Platon (MÖ. 427-347), devlet-iktidar için toplumu yanıltmak gerektiğini gizleme gereğini bile duymamaktadır ve “devlet adamlarımız yönettikleri insanların yararına, yalan ve düzene başvurabilirler demistik. Bu türlü yalanları da ilaç gibi yararlı saymıştık,”¹¹² demektedir.

111 Öcalan, Abdullah; *Sümer Rahip Devletinden Halk Camburiyetine Doğru I*; s. 360

112 Platon; *Devlet*; s. 163

Platon böylesi bir hileyi kabul ederken, bu hile olmadan devletin-iktidarın devlet dışı toplum tarafından kabul edilemeyeceğinin farkındadır. Ve Platon'a göre, öyle bir hile yapılmalıdır ki, hem devlet yöneticileri ve hem de devlet dışı toplum bu hileyi inandırıcı bulsun, ona boyun eğsin ve onu kabul etsin.

Platon'u "yeni" biçimli devlet arayışına iten temel neden Antik Yunan köleci devletin-iktidarın yaşadığı kriz sorunlarıdır. Platon geliştirdiği devlet modeliyle krize çare bulmak istemiştir.

Platon, devletin salt soyut kurumlardan ibaret olmadığının bilinciyle hareket etmektedir. Bu anlamıyla sosyolojik çözümleme gücüyle devleti dayanacağı toplumsal yapısıyla en ince detaylarına dek ele almıştır. İdealindeki devletin nasıl bir toplumsallığı olması gerektiği yönünde de cevaplar geliştirmiştir. Eğitimden hukuka, üretim ilişkilerinden işbölümüne değin çok yönlü bir arayışa girdiği kesindir. Ancak tasarladığı toplumsallık tıpkı satranç tahtasındaki taşlar gibi statiktir. Herkesin rolü ve işlevi önceden belirlenmiştir.

Platon'un felsefesine göre tanrı insanları üç kategoride yaratmıştır. Buna göre önder-iktidar-devlet yönetiminde olacak olanlar [ki bunlara çoban da deniliyor]; önderlerin yardımcıları olacak olanlar [bu kategoriye girenler de bekçidirler]; ve çiftçi, işçi vb. alt sınıftan olanlar [bu kategoridekiler de sürüdürler]. Bu konumlanma bir de diğerlerine göre hiyerarşiklendirilmiştir. Söz konusu hiyerarşinin en tepesinde olanların (önderler yöneticiler) mayasında altın, toplumun baş tacı olan kesime yardımcı olanların mayasında gümüş ve çiftçi, işçi, kadın vb. ezilen kesimlerin mayasında tunç vardır. Ve bu kesimler bu hiyerarşiye göre devletin-iktidarın içinde konumlandırılmıştır. Platon'un devlet felsefesine göre tanrı böyle buyurduğu için herkes yaratılışından ve hiyerarşi içindeki konumuna razı olmak zorundadır. Ve oluşturulmuş hiyerarşik ve devletli toplum içinde hiç kimse yerini bir diğeriyle değiştirmeyecek ve değiştirmek için çaba sarf etmeyecek. Hiyerarşik ve devletli topluma göre konumlanma tanrı buyruğu olduğu için, tunç kalkıp gümüşün yerine, gümüş de altının yerine geçmeye kalkarsa veya geçerse tanrı buyruğuna karşı gelindiği için toplum tanrının gazabına uğrayacak; kıyamet kopup toplum yok olacaktır.

Platon'un devlet felsefesindeki bu hiyerarşik ve devletli toplum modeli kendiliğinden Platon'un zihnîyetinde oluşmamıştır.

Atina köleci devletli toplumun o dönemki yapısı Platon'un ilham aldığı zemindir.

Dolayısıyla Platon'un devlet felsefesinde çoban çiftçi olamaz, köle özgürleşemez ve özgür insan olarak üretemez, kadın kadınsılığın sınırlarını aşamaz, çiftçi yönetim işlerine karışamaz, yönetici olmayı düşünemez.

Bu hiyerarşik ve devletli toplum konumlanmasına göre Platon erdemli olmanın koşullarını da belirlemiştir. Platon'a göre tüm toplum belirlenmiş sınıfsal yapısına sıkı sıkıya bağlı kalındığı oranda erdemli olunur. Platon'un "erdemli toplum" ideali bu temel üzerinden somutlaşmıştır.

"Erdemli toplum"a ulaşma noktasında, Platon, en büyük sorumluluğu devlete-iktidara yükler. Bu bağlamda devlet-iktidar tüm gücünü kendi toplumsallığını yaratma yönünde seferber etmelidir ki, "erdemli" ve "seçkin" bir toplum yaratabilsin. Devlet, hiyerarşik ve sınıflı olarak düzenlenmiş toplumsal yapıyı oluşturup, aynı konumda tuttuğu sürece sürekliliğini sağlayıp kendisini geleceğe taşıyabilir. Platon için erdemli olmak, kişilik kazanmış ve özgürleşmiş birey ve toplum değildir. Tersine hiyerarşik devletli topluma bağlı kalındığı sürece erdemli olunabilinir. Devletin görevi de, doğuştan en iyi olanlarla diğerlerini ayıklayıp; en iyi olanları iktidara-devlete taşımak, aşağı sınıfların ise konumlarını terk etmemelerini sağlamak; onları daima yönetilir durumda tutmaktır. İlk kez, "her şey devlet-iktidar" için anlayışının felsefi formülasyonunu da Platon geliştirmiştir.

Platon devlet felsefesinde devlet hukukuna da yer vermiştir. Bu hukuki ilişkilerde de öncelik hiyerarşik devletçi-iktidarcı toplum ve konumlanmasına verilmiştir. Suç tanımı yapılırken en ağır suç, önderlerin, bekçilerin ve ezilen devlet dışı toplum bileşenlerinin herhangi birinin diğerinin işine karışması veya görevine talip olması olarak belirlenmiştir. Böyle bir düşünce veya davranışa sahip olanlar, en büyük bozguncu ilan edilip yargılanır. Nasıl ki satranç tahtasında piyon filin, fil de kalenin yerini tutamıyor ve işlevini yerine getiremiyorsa: Platon devletli toplumunda da herkes işine bakacak. Esasında Platon'un devlet felsefesindeki bu ilke ondan sonraki tüm devletli toplum biçimlerinde de uygulanmıştır. Güncellikte de devletli toplumda sıkça bu yönlü açıklamalar duyulmaktadır. Ne zaman ki dev-

lete-iktidara güçlü bir muhalefet ve karşı koyuş ortaya çıksa ve eleştiriler geliştirilse Platon mirasçıları ve sıkı takipçileri hemen yüksek perdeden “herkes işine baksın” demektedirler. Çünkü Platon’a göre devletçi-iktidarcı düzen ancak bu şekilde sağlanabilir.

Platon devlet felsefesinde devlet tanımını yaparken, devleti insan ile özdeşleştirerek tanımını geliştirmiştir. Platon’a göre devlet akıl, beden ve diğer organizmalarıyla insana benzer. Bu noktada devlet-insan özdeşleşmesinde iki noktaya dikkat çeker. Birincisi, nasıl ki, insan organlarının her biri kendi fonksiyonu dışında herhangi bir işlevi yerine getiremiyorsa; devletin aklı (önderler), bedeni (devlet dışı toplum) ve el vb. diğer pratik hizmet organları (bürokrasi veya bekçiler) da bütünün bir parçası olarak hizmetlerini yerine getirir. Akıl ile ayak arasındaki hiyerarşik ve sınıflı konumlanma bu noktada da ortaya çıkmaktadır. Yani 21. yüzyılın başlangıcında Türkiye Cumhuriyeti başbakanı emekçilerin muhalefetine karşı iktidarcı-devletçi tepkisini ortaya koyarken söylediği gibi; ayaklar baş olmaz.

Platon’un ikinci devlet ve insan özdeşleşmesi ise, biyolojik değil toplumsaldır. Fakat bu doğal gelişim sonucu olmuş olan toplumsallık değildir. Tanrı tarafından yaratılmış toplumsallıktır. Buna göre Platon, farklı devlet biçimlerinin ortaya çıkışını insanların yaratılış biçimine bağlamaktadır. Platon insanların devletsiz yaşayabileceğine veya yaşadığına inanmaz. Ve devletsiz yaşanmayacağına göre Platon’un sosyolojik çözümlemesindeki üç toplumsal sınıf -üst, orta ve aşağı sınıflar- kendi yaratılışlarına göre kendi devlet biçimlerini geliştirmiştir. Oligarşi, monarşi ve demokrasi biçimli devletler bu zemin üzerinden oluşmuştur. Bundan hareketle Platon, “Kaç çeşit insan yaratılışı varsa o kadar da devlet şekli olacak elbet,”¹¹³ demektedir.

Böylece Platon’un devlet felsefesinde devlet-iktidar, toplumsal ve sınıfsal bağlamından kopartılıp yaradılışa göre gelişen insan doğasına bağlanmaktadır. Esas olarak devletin-iktidarın zorunlu olarak ortaya çıktığına dair tez de bu zemine dayanılarak geliştirilmiştir. İnsan ile devlet-iktidar doğasının birbirlerini içerledikleri, Platon’dan sonraki tüm devlet felsefecilerinin öne sürdüğü tez olmuştur.

Platon, insandaki en önemli yetenek olarak akıl ve bilgiyi görür. Geliştirdiği devlet felsefesinde de ideal devleti-iktidarı, insanın bu yönleriyle özdeşleştirmektedir. Dolayısıyla akıllı ve bilge insan gibi devleti-iktidarı akıllı ve bilge bir olgu olarak tanımlar.

Ancak Platon için devletin-iktidarın akıllı ve bilge olması için filozofların devletli-iktidarcı olmaları gerekmektedir. Devlet-iktidar tek başına akıllı ve bilge olamaz. Platon'a göre toplum içinde akıl ve bilgi sahibi olanlar filozoflardır. Dolayısıyla önder-yöneten olmayı da onlar hak eder. Bu noktada filozoflara kral olma rolünü yükleyerek filozofların devleti-iktidarı tezini devlet felsefesinde somutlaştırmıştır.

Kral-filozof devleti-iktidarı felsefesinde, filozoflara öncelik verilmiş gibi bir algı oluyor ilk bakışta. Aslında toplum içinde hiyerarşik ve statü anlamında filozofa öncelik tanınmıştır. Ancak Platon'un devlet felsefesinde devlet-iktidar öncelikli olduğu için, filozof karşısında öncelik devlet-iktidardadır. Bu konuda Platon, "Filozoflar... devletlere kral (...) olmadıkça, böylece aynı insanda devlet gücüyle akıl gücü birleşmedikçe (...) devletlerin başı dertten kurtulamaz, insanoğlu da bunu yapmadıkça tasarladığımız devlet mümkün olduğu ölçüde bile doğamaz, kavuşamaz gün ışığına,"¹¹⁴ demektedir. Platon'un filozof-kral tasarısı, esas olarak tasarladığı devletin-iktidarın gün yüzüne çıkması, yani, oluşturulması için, akıl gücünü devletleştirmek amaçlıdır.

Bu bağlamda Platon'un devlet felsefesinde aşağılayıp, "tunç mayasındandır" diyerek değersizleştirdiği devlet dışı topluma düşen rol ise sömürü ve baskı altında, sonsuza dek yönetilmesi ve egemen devletli topluma itaat etmesidir. Buna göre akıllı devlet-iktidar (egemen sınıf, filozoflar, bürokrasi) buyuracak, yönetecek ve devlet dışı toplum da sorgulamaksızın her buyruğun gereğini yerine getirecektir. Neyin iyi, güzel ve doğru; neyin kötü, uzak durulması ve yapılmaması gerektiğine devletli toplum karar verecek. Platon'a göre devlet dışı toplum neyin/nelerin yararına ve çıkarına olduğunu düşünemeyecek denli akılsızdır. Dolayısıyla filozof-krallar, devlet-iktidar toplum yararına en iyisini düşünüp karar vereceklerdir. Yönetenler düşünüp karar verecek, yönetilenler de uygulayacaktır. Böylece devletin-iktidarın başı dertlerden kurtulmuş olacaktır.

Akil merkezci filozof Platon'a göre, tüm devletli toplumların ya-

şadıkları başarısızlıkların ve devlet-iktidar krizlerinin temelindeki esas neden akıllı filozofu keşfedememiş ve kullanamamış olmalarıdır. Yönetim işi filozoflara verilmediği için başarısızlıklar yaşanmış ve devlet-iktidar krizlerden kurtulamamıştır. Platon'un metaforlarıyla açılırsak, geminin (devlet-iktidar) dümeni tayfalarda olduğu için gemi her defasında ya kayalıklara çarpmakta, ya karaya oturmakta ya da batmaktadır. Tayfalar kaptanlık için yaratılmadıklarından dolayı kaptanlık için ehil insan değildirler. Asıl kaptanlar filozof-krallardır. Denilebilir ki Platon devlet felsefesini bu tarihi başarısızlıklara ve krizlere nokta koymak için geliştirmiştir.

Platon sadece devletin-iktidarın filozoflara (akıl) gereksinim duyduğunu ortaya koymakla kalmaz, filozofun da mutlaka devletini-iktidarını oluşturması gerektiğini belirtir. Platon'a göre tarihte birçok filozof yoldan çıkmıştır. Platon'un bahsettiği yoldan çıkma olgusu devlet-iktidardan uzak durmaktır. Bu anlamda filozofların kötü yola düşmelerinin nedeni olarak doğalarına göre bir devletin-iktidarın var olmamasını göstermektedir. Toplum tarafından filozof varlığın tanrısal bir olgu olarak görülmesi ve bozulmaması için; filozofların bilge ve akıllı devletlerini kurmalarını zorunlu bir husus olarak görmüştür. Bu temelde Platon devlet felsefesinde kim filozoftur, kim filozof değildir tartışmasına yer vererek; devlete-iktidara karşı sorumlu olan, ona hizmet eden bilgi sahibi akıllı kişi filozoftur; devletten-iktidardan uzak duranlar ise filozof değildir demektedir. Platon'a göre filozof olup olmamak devletli-iktidarcı olup olmamakla bağlantılıdır. Temel ölçü budur.

Devlet felsefesi bağlamında bir noktada Platon'un hakkını teslim etmek gerekir. Devlet felsefesinin “babası” olarak Platon, daha devlet-iktidar teorisinin ilk ilkelerinde, devleti-iktidarı devlet dışı topluma kabul ettirmek için hilelere ve ideolojik yanıltmalara yer vermek gerektiğini açıkça belirtmiştir.

Filozof-kral devleti-iktidarı, her ne kadar, Platon'un devlet felsefesinde öngördüğü şekliyle bir bütün olarak uygulanma şansı bulamamış olsa da; Platon sonrası tüm devlet-iktidar biçimleri şu veya bu biçimde Platon'un devlet idealini pratikleştirmişlerdir. Bunun en açık örneği 17-18. yüzyıllarda Avrupa kıtasındaki devlet-iktidar yönetimlerinde etkili olmuş “Despot Aydınlar”dır. Bu

geleneğe bağlı olarak her devletin-iktidarın yaptığı ilk işlerden biri kendilerine bağlı aydınlar yaratmak olmuştur.

Öte yandan Platon kendisinden sonraki devlet felsefecilerine de büyük bir miras bırakmıştır. Özellikle, neredeyse tüm Platon sonrasındaki devlet felsefecileri, Platon'un devleti-iktidarı topluma kabul ettirmek için başvurduğu hile ve ideolojik aldatmaya başvurarak devlet felsefesini yeniden üretmişlerdir.

Devlet felsefesinin ilk oluşum döneminin diğer bir inşacısı da Aristoteles'tir. Aristoteles, devlet felsefesinin odağına öğretmeni olan Platon'un görüşlerini aşmayı ve çürütmeyi koyar. Ancak esasında Platon'un devlet felsefesinin eleştirisi üzerine “yeni” devlet felsefesinin esaslarını geliştirmiştir.

Aristoteles devletin ilk oluşum ve ortaya çıkış zeminini, “insanların kurdukları topluluğun kendi kendine yeterli olduğu ana erişince, o zaman bir şehir ya da devlet meydana gelmiştir,”¹¹⁵ diyerek açıklamaktadır. Bu tanımlar hem doğal toplumu kendi kendine yetmeyen bir toplum olarak göstermektedir hem de kendi kendine yeten bir toplum olmanın tek ölçüsünün devleti-iktidarı zorunlu hale getirmektedir.

Aslında devlet felsefesi bağlamında iktidarların-devletlerin kriz dönemlerinin filozofu olan Aristo için böylesi temel bir zeminde hareketle devlet felsefesini inşa etmek, kendisi açısından tutarlı bir durumdur. Doğal toplumun kendi kendine yeten toplumsal durumu görmezlikten gelinmeden veya gerçekleri, “kendi kendine yetmiyordu” biçimindeki bir tespitle inkar edilmeden devletin-iktidarın gerekliliğini ve zorunluluğunu kanıtlamaya ve onu geliştirmeye çalışan bir felsefe inşa edilemezdi. Aristoteles'in devletin-iktidarın varlığını zorunlu olarak her kendi kendine yeten bir toplumsal olgunun doğal sonucu olarak göstermesi bu açıdan anlaşılmalıdır. Bu noktada Aristo devleti-iktidarı kendi kendine yetmenin koşulu olarak da tanımlamaktadır.

Aristoteles devleti tanımlarken, “kendi gözlemlerimiz bize her devletin iyi amaçla kurulmuş bir topluluk olduğunu söyler. (...) öyleyse bütün topluluklar şu ya da bu iyi şeyi amaçladıklarına göre toplulukların en üstünü ve hepsini kapsayanı da, en iyiyi amaç edinecektir. Bu bizim devlet dediğimiz topluluktur,”¹¹⁶ demektedir.

Aristoteles devleti-iktidarı soyut veya kurumlardan ibaret bir

115 Aristoteles; *Politika*; s. 33

116 *A.g.e.*; s. 7

olgu olarak ele almaz. Bu noktada devleti-iktidarı devletli toplumla birlikte tanımlaması, devletin-iktidarın arkasındaki gücün görülmesi bakımından önemlidir. Ancak aynı Aristoteles sanki tüm toplum devletin-iktidarın kurumlaşmasını istemiş ve bunun için mücadele etmiş gibi bir çarpıtmayı da devlet felsefesinin temeline oturtmaktadır. Oysa biliniyor ki devletin-iktidarın kuruluşu ve kurumlaşması tüm toplumun amacı değil; hiyerarşik toplumun amacı olmuştur. Ve egemenler olarak onlar devleti kurmuşlardır.

Öte yandan devletin-iktidarın en iyi ve biricik amaç olarak gösterilmesinde ve benimsenmesinde Aristocu devlet felsefesinin rolü oldukça etkindir. Aristoteles devleti-iktidarı en iyi amaç olarak tüm toplumun, ahlaki politik değerlerin üstüne çıkarır. Devletin-iktidarın bu denli yüceltilmesi devletli toplumu da yüceltmıştır. Buna karşı ise devletsiz-iktidarsız olma hali ise, en iyi amaçtan yoksunluk olarak gösterilmiştir ki bu da devlet dışı toplumdur. Yani devlet dışı toplum, devlet-iktidar sahibi olmadığı için iyi şeylere ve amaca da sahip değildir, Aristo'nun nazarında.

Devletli toplum ve devleti-iktidarı bu denli yüceleştiren Aristoteles, şerefli olmanın koşulu olarak da devlet görevlerini yapmak olarak belirlemektedir. Layık olan her devletli toplum bireyinin bu şereften nasiplenmesi gerektiğini belirterek, “Devlet görevlerini şeref verici sayıyoruz. Eğer hep aynı kimseler bu görevlerde bulunursa, ötekilerin şerefli bir yeri olamaz,”¹¹⁷ demektedir.

Aristoteles devlet felsefesini toplum çözümlemesine dayandırır. Ancak bu çözümleme Platon'da olduğu gibi yaratılışa dayanmaktadır. Öte yandan da ırkçı bir çözümlemedir. Aristoteles'in bu çözümlemesine göre ırklar ya da kişiler yaratılışa ya üstün ya da aşağılık olarak yaratılırlar ve bu, özellikle insanların doğalarında vardır. Öğretmeni Platon gibi, altın, gümüş ve tunç şeklinde sınıflandırmaz. Ancak Aristoteles özde Platon'dan da kopmaz. Bu bağlamda doğuştan yönetme yeteneği olanlar ile doğuştan yönetilmeye elverişli olarak toplumu iki gruba ayırır. Yönetme işinin sonsuza dek yönetme işinde yetenekli doğanlarda olması gerektiğini belirtir. Aristoteles'e göre zaten devleti-iktidarı bu grup yaratmıştır. Devletli olan bu grup aynı zamanda en üstün zekaya

117 *A.g.e.*; s. 86

da sahiptir. Ki, devleti-iktidarı bu zekalarıyla yaratmışlardır. Bu temelde Aristoteles'in devlet felsefesinde yaratılıştaki yeteneksiz ve zekasız yaratılanlar ise sonsuza dek yönetilmeye mahkumdurlar. Aristoteles'e göre bu ikinci gruba girenler -devlet dışı toplum- ancak bedenlerini çalıştırabilirler. Dolayısıyla bu gruptakilerin zeka ve yeteneklerinin devleti yaratabilecek düzeyde olmadığını öne sürer.

Bu bağlamda hem devletin akıl ürünü olduğunu ve hem de devlet dışı toplumun sonsuza dek yönetilmeye ve köleliğe mahkum edilmesi gerektiği üzerine Aristoteles kadar felsefi dayanak ve çözümlenmeler geliştiren başka bir filozof veya devlet felsefecisi yoktur.

Aristoteles'in aileyi, özel mülkiyeti ve özünde zor-şiddet gücü olan "kuvvet hakkı"nı devletin-iktidarın temeline yerleştirmesi, devletin-iktidarın hem dayanakları hem de toplumsal gücünün ne veya neler olduğunu anlamak açısından oldukça önemlidir. Hiyerarşik toplumla birlikte gelişen hanedanlığın ve devletli toplumun temel dayanaklarından biri olan ataerkil ailenin; sömürücülüğün ürünü olan özel mülkiyetin ve baskılama-ezme gücü olan zorunsavaşçılığın devletle iç içe ele alınması; negatif anlamda, Aristoteles'in devlet felsefesinde ortaya koyduğu gibi değil de, tersinden okunduğunda devlet dışı toplum için olumlu sonuçlar doğurabilecektir. Esasında tüm devletli toplum biçimleri bu temel dayanaklar üzerinden kendilerini yeniden üretmişlerdir.

Aristoteles ataerkil aileyi, özel mülkiyeti ve devletli toplumun -güçlü olanın- zoru-şiddeti veya Aristoteles'in deyiimiyle "kuvvet hakkı"nın kullanılmasını normal ve doğal görmektedir.

Bu temel unsurlara dayalı olarak devleti-iktidarı geliştirip kurumsallaştırdığı için, Aristoteles'in devlet felsefesi baştan sona devletli topluma övgüler sunan bir manifesto niteliğindedir. Aristoteles, "Bir devlet kuran ilk adam, çok büyük yararlar sağladığı için övülmeye değer,"¹¹⁸ diyor.

Söz konusu övgüde açığa çıkan bir diğer nokta da, devletin-iktidarın erkek egemenlikli olarak geliştiğidir. Aristoteles'in devlet felsefesinde bunu görmek mümkündür. Aristoteles devleti kuran adama övgüler yağdırırken, devlet dışı toplumun temel bileşenlerinden olan kadını aşağılar ve sıkı sıkıya erkeğe, devlete bağlar. Esas olarak Aristoteles'in devlet dışı topluma yaklaşımı kadına yaklaşımı

mında ortaya çıkar. Devletli toplumun devlet dışı toplumu yönetmesini erkeğin kadın üzerindeki egemenliğiyle özdeşleştirerek, “Bir adamın karısı üzerindeki yönetimi bir devlet adamının yönetimidir, siyasal bir yönetimdir,”¹¹⁹ demektedir. Ve bu siyasal yönetimi, egemenliği hak görür. Aristoteles’e göre kadın mutlak anlamda denetim altında tutulmalıdır. Özgür kadını sevmez. Özgür ve demokratik haklarına sahip kadını tüm kötülüklerin anası olarak ele almaktadır. Bu konuda Sparta site devletini örnek olarak göstermektedir. Devlet felsefesinde Sparta devletini, kötü bir devlet modeli olarak eleştirirken, eleştirisinin odağına Sparta’nın göreceli olarak kadınlara tanıdığı serbestliği koyar. Ki bu serbestlik hem tüm kadınlar için geçerli değildir, hem de Sparta’da erkek egemenlikli devlet-iktidar yapısı vardır. Buna rağmen “Sparta’da kadınlar sınırsız yaşar, her türlü başıboşluğu sürer ve her türlü lüksü tadarlar,”¹²⁰ diyerek, Sparta devletinin başına gelen tüm felaketlerin sebebi olarak kadınların göreceli serbestliğini göstermektedir. Dolayısıyla kadın ve devlet dışı toplumun sonsuza dek sömürülmesi ve yönetilmesi Aristoteles’in devlet felsefesinin bel kemiğini oluşturmaktadır.

Buna karşın Aristoteles devleti somutlaştırırken “Devlet özgür insanların bir birliğidir,”¹²¹ der. Aristoteles’in yurttaş tanımı da buna göre geliştirilmiştir. Aristocu devlet felsefesinde devlet dışı toplumun bileşenlerinden hiçbiri devletin yurttaş değildir. Ancak üst toplumun erkekleri devletin yurttaş olabilirler. Bağlantılı olarak Aristoteles iyi bir devleti tanımlarken, “En iyi devlet işçiyi yurttaş yapmaz,”¹²² demektedir.

Aristoteles yurttaş olarak görmediği yönetilenlere de tavsiyelerde bulunmaktan geri kalmamaktadır. Yönetilenler açısından iyiliğin, mutluluğun ve erdemın tanımını yaparken, tüm bunlarla yaşanması için, itaat edilmesi gerektiğini belirtir. Buna göre yönetilenler ne kadar yönetenlerin sözünü dinleyip itaat ederse o denli iyilik görür, mutlu yaşar ve erdemli olur.

Aristoteles’in devlet felsefesinde devlet nötr bir olgu olarak tanımlanır. Doğrusu, devletin bu denli toplumsal dayanakları ve asıl

119 *A.g.e.*; s.26

120 *A.g.e.*; s.40

121 *A.g.e.*; s.80

122 *A.g.e.*; s.77

sahiplerinin kimler olduğuna dair açık çözümler yapıldıktan sonra, devletin-iktidarın nötr bir olgu olarak tanımlanması pek inandırıcı gelmemektedir. İster istemez, “Acaba Aristoteles Platon’un devlet-iktidar yararına yalana ve düzene başvurulabilir tavsiyesinin gereklerini mi yerine getirip, hileye başvuruyor?” diye düşünmekten kendini alıkoyamıyor insan. Çünkü Aristoteles devlet felsefesini geliştirirken tüm detaylarıyla devletin-iktidarın sahibini veya sahiplerini açıklığa kavuşturmak için tüm çabayı göstermektedir. İdealindeki devlet-iktidar orta sınıfın devleti-iktidarındır. Dolayısıyla Aristoteles’e rağmen Aristoteles’in devlet felsefesi nötr değil yanlıdır.

Benzer yanlı yaklaşımı Aristoteles’in devlet biçimlerini tanımlama tarzında da görmek mümkündür. Aristoteles tiranlık, oligarşi ve demokrasi olmak üzere üç çeşit devlet-iktidar olduğunu belirtir. Ona göre tiranlık demokrasinin aşırı hali olduğu için savunulmalıdır. Demokrasiyi ise en tehlikeli sistem olarak tanımlar. Nedeni olarak da demokrasinin çoğunluğun -devlet dışı toplum- sistemi olmasını göstermektedir. Aristocu devlet felsefesine göre demokratik sistem gelişirse, yoksullar güç olur, orta ve üst sınıfın mülklerine el koyar. Bu nedenle Aristoteles demokrasiyi savunmaz. Her ne kadar açık bir şekilde dile getirmese de Aristoteles orta sınıf öncülüğünde, tiranlık ve oligarşi karışımı bir devlet biçimini savunmaktadır.

Aristoteles’in hangi devletli toplumun tüm yeryüzünde egemen olacağına dair çözümlenmesi tam tamına Helenizm ırkçılığıdır. Aristoteles’e göre soğuk bölgelerde ve Avrupa’da yaşayanlar cesaretli ve tutkuludurlar. Fakat başkalarına egemen olma yetenekleri yoktur. Asyalılar cesaretsiz ve iradesizdirler. Bu nedenle daima köle olurlar. Avrupa ve Asya’nın ortasında yaşayan Helen ırkı ise ikisinden de bir nevi yararlandığı için en üstün olandır.

Aristoteles bu esaslar üzerine geliştirdiği devlet felsefesini İskender’e aşılayarak pratikleştirmek istemiştir. Makedon olduğu halde işgal ettiği her yerde Helenizmi geliştirmesi Aristoteles’in İskender’e aşıladığı devlet felsefesinin gücünden ileri gelmektedir. Bu anlamıyla Aristoteles’i öğretmeni Platon’dan daha “şanslı” kılan, Aristoteles’in İskender’i yaratmış olmasıdır. Bu sonuçtan memnun oldu mu bilinmez. Ancak insanlık halen İskender’in kıyımcılığının yanında Aristoteles’i de anmaktadır.

b) Kapitalist devletli toplumun kurumlaşmasında neredeyse belirleyici olup halen etkili olan devlet felsefecileri Hobbes, Rousseau, Locke ve Hegel'dir.

Modern dönemde antikçağdan Roma'ya dek gelişen devlet felsefesi geniş bir kaynak birikimine sahiptir. Modern dönem devlet felsefecileri her ne kadar skolastik düşünceye karşı aklı ön plana çıkartmış olsalar da, özellikle devlet-iktidar söz konusu olduğunda onu aşıkları söylenemez. En az Aristoteles kadar Augustinus'un da düşüncelerini temel referans olarak kabul etmişlerdir. Devlet felsefesi açısından temelde bir kopuşu yaşamamışlardır. Augustinus'un "tanrı devleti" yapıtının bir nevi dünyevileştirilmiş hali olarak modern devlet felsefesi ve devleti-iktidarı tasarlanmış, hayata geçirilmiştir.

Modern dönem devlet felsefesinin temelinde, insan kendi yaşamını tek başına yürütemeyeceği ve insanın bir yürütücü güce muhtaç olduğu mantığı yatmaktadır. Feodal devletli toplumun yürütücü gücü olan tanrı yerine devlet ikame edilmiştir böylece. Tanrılıktan ikinci plana düşürülürken kapitalist devletli toplum ve iktidarı-devleti ön plana çıkarılmıştır. Nietzsche'nin "Tanrı öldü," dediği husus bu olsa gerek. Tanrının toplumsal işlevleri tamamen modern devlet ve iktidara yüklenerek tanrı devreden çıkarılmıştır.

Spinoza (1632-1677), devleti akla dayalı bir olgu olarak ortaya çıkan siyasal bir güç olarak ele alırken, yeni bir dönemin başladığının farkındadır. Spinoza'ya göre doğal toplum bozulmuş bir toplumdur. Bu anlamda devlet dışı toplum ise yoldan çıkmış bir toplumdur. Dolayısıyla modern dönemin iktidarı-devleti bozulmuş bir toplumu onarmak ve yoldan çıkanları yola getirmek için tasarlanmıştır. İlginç olan nokta şu ki, içinden çıktığı toplum tarafından yoldan çıktığı iddiasıyla dışlanarak aforoz edilen Spinoza'nın yoldan çıkma teorisi ve modern devletle-iktidarla yola getirme meşruiyetine dayalı olarak devlet felsefesini inşa etmiş olmasıdır.

1) Hobbes (1580-1679) için modern devlet efsanesinin babası deniyor. Devlet felsefesi akımının içindeki yeri bağlamında bu tanımlamayı geliştirenler haksız sayılmaz.

Hobbes "Leviathan" adlı yapıtında nasıl bir devletin-iktidarın olması gerektiğinin temel tanımını geliştirmiştir. Asıl çıkış noktası,

insanın tüm yönleriyle kontrol edilmesi için, leviathan kadar güçlü bir devletin-iktidarın olması gerektiğidir.

Leviathan mitolojik bir canavardır. Eski Ahit'te anlatılan mitolojiye göre, leviathan adlı bir su devi vardır. Leviathan'ın görünüşü bile insana diz çöktürmüştür. Hiç kimse bu nedenle ona yaklaşmaz ve onu uyandırmaya cesaret edemezmiş. Mitolojiye göre leviathanın “yüreği taş gibi serttir, herkes ondan korkar.”

Hobbes'da taş gibi sert ve devlet dışı toplumu korkutan bir dev olarak devlete-iktidara rol biçilmiştir. Hobbes'a göre ancak dev gibi bir devletle-iktidarla toplum egemenlik altına alınabilir, yönetilebilir.

Hobbes egemenliğin bu tarz bir dev ile sağlanabilmesinin gerekliliğini, tanımladığı insan doğasından hareketle geliştirmiştir. Buna göre insan bencil, savaşçı ve iflah olmaz bir varlıktır. Kendi kendine bırakıldığında asla barış içinde yaşayamaz. İnsanı dizginlemek, barışı sağlamak için leviathan -dev- gibi bir iktidar-devlet zorunludur. Denilebilir ki, Hobbes'un bu temel çıkış noktası üzerinden geliştirdiği devlet felsefesi tüm modern dönem devlet felsefesini etkilemiştir.

İnsanın doğasını tanımlayan söz konusu Hobbes'un felsefesi mekaniktir. Newtoncu bilim “fiziksel dünya salt mekanik bir sistemdir” tespitinden hareketle geliştirilmiştir. Buna göre doğal cisimler evrendeki yasalara göre determinist bir şekilde devinmektedir. Dolayısıyla toplumsal yaşamın devingenliğini de gerçekleştiren bir tür mekanik yasalar vardır. Toplumsal alanın her türlü ilişkisini belirleyen bu devinimsel yasalar, insanların en son ve vazgeçilmez olarak ulaştığı nokta devletli toplumdur. Kaba determinist anlayışla insanı, toplumu ve devleti-iktidarı ele alan Hobbes'a göre de gerçekleşen, gerçekleşmesi gerektiği için gerçekleşmiştir. Yani devlet-iktidar zorunlu ve vazgeçilmez bir olgu olarak var olmuş ve var olmak durumundadır.

Hobbes'un devlet felsefesinin temel çıkış noktası, insanın insanla olan sonsuz savaşının durdurulmasıdır. Hobbes, hiyerarşik ve iktidarcı-devletli toplum öncesi dönemi “doğal durum” olarak değerlendirebilir. Hobbes'a göre, “Devleti kurmadan önce insanlar doğal durumda yaşıyorlardı. Doğası gereği kendi çıkarını, varlığını korumayı düşünen, bencil olan insanlar doğal durumda hiçbir kural ve yasa ile sınırlı olmaksızın yalnızca kendilerini kollamaktadırlar. (...) doğal durumda herkes herkesle savaş halindedir.”¹²³ Devlet-iktidar

söz konusu doğal durumu ortadan kaldırmak için, bir ihtiyaç olarak çıkmıştır. Devlet-iktidar olmadan bu “herkesin herkesle savaşı” sonlanamaz. Tanrı da dahil hiçbir varlığın durduramadığı bu savaşı dev gibi güçlü bir devlet-iktidar durdurmayı başaracaktır.

Ancak Hobbes, savaşı ve bencilliği insanın doğasına yerleştirirken devletin-iktidarın öznesinin yine insan olarak devletli toplum olduğunu ya görmez, ya görmezlikten gelir ya da bencil ve savaşı aşmış üstün bir toplum olarak görür. Öte yandan doğal toplumun dayanışmacı ve kolektif niteliğini görmez. Sosyal Darwinci bir mantıkla veya akıl yürütme ile ve devlet-iktidar aşkının altında değerlendirmektedir. Akıl yürütme tarzı ve dayandığı zemin yanlış olduğu için doğru sonuçlara ulaşmamaktadır. Çünkü insanın doğası savaşı ve bencilik üzerinden tanımlandığı zaman, bu doğa üzerinden barış sağlanamaz. Bir şey neyse odur. İnsanın doğasında bencilik ve savaşı varsa bu sonsuza dek sürecektir. Bu noktada Hobbes’un dev devleti-iktidarı da söz konusu savaşı ve bencilliğin ancak bir aracı olur. Devlet-iktidar insan, toplum öznesine dayalı olarak var olur. Kendiliğinden ve soyut bir mekanizma değil ki insanın bencilliğine ve savaşıya gem vursun. İnsan ve toplum doğasının yanlış ve çarpık tanımlanması yine devletin-iktidarın soyut ve kendiliğinden oluşmuş gibi ele alınmasına dayalı oluşturulan bir devlet felsefesi, daha ilk bakışta bu gibi birçok çıkmaz ile yüz yüze kalmaktadır.

İnsan doğası üzerine bu denli kesin belirlemelerde bulunulamaz. Şüphesiz doğal toplum dönemlerinde de insan grupları yaşam alanları için zaman zaman, istisnai olarak birbirlerine karşı mücadele etmişlerdir. Ancak bundan hareketle “insan insanın kurdudur,” denilemez. Her şeyden önce insan toplumsal bir varlıktır. Ve kendisini bu temelde komünal ve kolektif nitelikler üzerinden gerçekleştirmiştir. Eğer ki, herkesin herkese karşı savaşı insanın doğasında var olsaydı, insanlaşmanın ve toplumsallaşmanın başlangıcından itibaren toplumsal gelişim farklı olurdu. Sınıflı toplum daha başlangıçta var olurdu. Dolayısıyla devlet-iktidar da daha erken ortaya çıkardı. Oysa hem sınıflı toplum hem de bağlantılı olarak devlet-iktidar hiyerarşik toplumdan hemen sonra ortaya çıkmıştır.

Esasında bu noktada Hobbes tüm çabasını geliştirdiği devlet fel-

sefesiyle devleti-iktidarı zorunlu göstermeye adanmış görülmektedir. Hobbes kendisini öylesine devletli toplumu ve devleti-iktidarı meşru göstermeye kapmıştır ki; doğal toplumdaki eşitliğe de negatif anlamlar yükleyip, devletin-iktidarın ortaya çıkışında zemin yapmıştır. Hobbes'a göre doğal toplumdaki eşitlik, insanın insana karşı savaşını tetiklemiştir. Buna göre, bunun nedeni basittir; her insan bu eşitlik içinde kendi yararını korumak istemektedir. İnsan sınır tanımayan bir erk olma amacıyla kullanmıştır. "Hobbes'un çözümlemesine göre, her insan bütün yaşamı boyunca hayatta kalmak ve kendi hazzını ve kazancını çoğaltmak için savaş verir."¹²⁴ Dolayısıyla insanlar kendi arasında barışı sağlamadıkları için, aralarındaki eşitlik dengesini değiştirip barışı sağlayacak egemen güç olan devleti-iktidarı geliştirmişlerdir.

Bu noktada Hobbes'un çözümleme konusu yapıp, doğal topluma mal ettiği insan, kesinlikle hiyerarşik toplum sonrası gelişen ve devletin-iktidarın ortaya çıkışıyla birlikte kendisini kapitalist devletli toplum bireyi olarak Hobbes'un yaşadığı döneme taşıyan sınıflı toplum insanıdır. Hobbes, bu insanı çözümleyerek tüm insanın doğasına mal etmiştir. Çünkü sonsuz fethetme, sömürme, sadece kendi çıkarını düşünme; sürekli güçlü, egemen ve iktidar olma savaşımını veren sınıflı, devletli toplum insanı olmuştur. Bu anlamıyla devlet-iktidar eşitliğinin olduğu bir zeminden değil, eşitliğe karşı üst sınıfın geliştirdiği bir olgudur.

Hobbes'un devlet felsefesindeki devletin-iktidarın ortaya çıkışına zemin teşkil eden olgu olarak gösterilen diğer bir husus ise korkudur. Hobbes'a göre "doğal durum"daki insan birileri tarafından öldürülme korkusu yaşadığı için, kendisini korusun diye devleti-iktidarı geliştirmiştir. Doğal toplumdaki insan belli oranda doğa olaylarına anlam veremediği için oluşan her doğa olayı karşısında korkmuştur. Açık ki bu korkunun, devlet-iktidar gibi temel işlevlerinden biri insan öldürmek olan bir kurumsal olguyu geliştirme nedeni olamaz. Kaldı ki, Hobbes leviathan gibi dev bir aygıtın yaratılması gerektiğini devlet felsefesinde ifade ederken, Hobbes'un gerekçelerinden biri de devletin korku salarak insanı dizginlemesi gerektiğidir. Nitekim öyle de olmuş. Tarihte ilk çıkışından itibaren en büyük öldürme korkusunu salan devlet-iktidar olmuştur.

Hobbes'un devlet-iktidar çözümlemesi hiyerarşik toplumdaki itibaren gelişen sömürücü ve baskıcı toplumla bağlantılı geliştirilmediği için, toplumsal zemine tam oturtulamıyor. Sınıfsal bağları ve karakterinden bağımsız, korkuya dayalı devlet-iktidar çözümlemesi, sosyolojik bağlarından kopartılarak soyut bir varlık olarak korkuya dayalı geliştiği söylenen tanrı çözümlemelerine benzemektedir. Devlet-iktidar ve tanrı toplumsal, sınıfsal bağlarından kopartılarak soyutluk ve korku üzerinden anlaşılabilir.

Eğer ille bir korkudan bahsedilecekse, o da devlet dışı toplumun devletli-iktidarcı toplumun sömürü, işgal ve soykırımlarından duyduğu korkudan bahsedilebilir. Bu korku nedeniyledir ki; devlet dışı toplum sürekli dağların ve ormanlıkların kuytuluklarında yaşamayı tercih etmişlerdir.

Devlet felsefesinin temel dayanaklarından birini gösteren Hobbes, bundan hareketle "toplumsal sözleşme"yi geliştirmiştir ve "toplumsal sözleşme"yi özgür iradelerin yansıması olarak değerlendirmektedir.

Bir defa korkunun olduğu yerde herkesin herkesle savaşı bu anlamıyla ele alınabilir. Özgür iradede bahsedilemez. Korku, iradeleri ipotek altına alır. Özgür bir şekilde iradenin kendisini ifade etmesine izin vermez. Açık ki korku ile oluşan sözleşme özgür iradeleri temsil edemez. Sözleşme ancak demokrasinin hakim olduğu, özgür ve eşit ilişkilerde gönüllülüğe dayalı geliştiğinde anlamlı olabilir. Toplum eğer ölüm ve yok edilme korkusu altındaysa, hakem bir güç olarak özgür bir şekilde sözleşme ile devleti yaratamaz.

"Toplumsal sözleşme", Hobbesçu devlet felsefesinin temeli olarak ortaya koyulduğu için, bu temelin üzerinde inşa edildiği zemin -korku ve herkesin herkese karşı savaşı- bataklık olunca, sözleşmenin gerçek niteliği de ortaya çıkmaktadır. Buna göre devlet-iktidar kurumlaşmasını meşrulaştıran ve devletli toplumun egemenliğini tartışmasız pekiştiren toplumsal sözleşme tek yanlı olarak geliştirilmiştir.

Modern devlet-iktidar sözleşmeleri olarak hazırlanan anayasalar Hobbes'un toplumsal sözleşme ve devlet felsefesinin pratikleşmiş halidir. Bu sözleşmelerin hazırlanış biçimlerinden de anlaşılıyor ki, anayasalar hazırlanırken tek yanlı yapılmaktadır. Devletli toplum

ile devlet dışı toplum arasında bir güç dengesi söz konusu değildir. Taraflar arasında bir güç dengesizliği vardır ve bu durum ta hiyerarşik toplum döneminden başlayıp, Hammurabi, Atina ve Roma dönemleriyle devam edegelen bir gerçekliktir. Güçlü olan, egemen olan ve zor kullanan, devletli toplum çıkarları temelinde Hobbes'un "toplumsal sözleşme" olarak kavramlaştırdığı hukuk kurallarını yapmışlardır. Nitekim sözleşmenin her maddesi devletli toplum çıkarlarını gözeterek ve devlet dışı toplumu egemenlik altında tutacak şekilde yazılmıştır.

Hobbes'a göre toplumsal sözleşme ile herkes bireysel çıkarı ve özgürlüğünden feragat edecektir. Toplumsal sözleşme ile kurulan egemenlik herkesin olduğu için herkese eşit yaklaşılacaktır. Oysa gerçekte olan başka şekilde işlenmiştir. Egemenlik hiçbir zaman devlet dışı toplumun olmamıştır. Öte yanda yasama, yürütme ve yargı erkleri devletli toplumun elindedir. Dolayısıyla egemen olan devletli toplumdur. Devleti-iktidarı elinde bulunduran toplum olarak bırakalım özgürlüğünden feragat etmesi; toplumsal sözleşme ile devlet dışı toplumun özgürlüğü kısıtlanırken, devletli toplumun devletli-iktidarcı olma özgürlüğü garanti altına alınmıştır. Feragat eden veya feragat etmesi istenen daima devlet dışı toplum olmuştur.

Hobbes da tıpkı Aristoteles gibi devlet felsefesini, "itaat olmadan egemenlik olmaz" ilkesi üzerinden geliştirmiştir. Devletli toplumdan itaat istenmediğine göre; Hobbes egemenliğin selameti için sonsuza dek devlet dışı toplumdan itaat etmesini istemektedir.

2) Rousseau (1712-1778), Hobbes'un yol açtığı akımın izinden giderek devlet felsefesini geliştirmiştir ve sözleşmecî devlet-iktidar modelinde "rıza"yı ön plana çıkarmıştır. Bunu, "katılımcılardan her birinin canını ve malını oluşturacağı ortak gücün tümüyle savunup koruyacak bir katılım biçiminin bulunması... ve bu ortaklıkla her bireyin, tüm öteki ortaklarla birleşirken yine de yalnızca kendi istencine boyun eğmesi ve ortaklığa katılmadan önceki denli özgür kılması..."¹²⁵ biçiminde formüle etmiştir.

Rousseau, kapitalist devletli toplumun hızla kurumlaştığı ve egemenliğini yaydığı dönemin devlet felsefecisi olarak esasında kapitalist devletli toplum için bir iktidar-devlet modelini geliştirmek

için çabalamıştır. Rousseau'nun "bireyin istencinden" ve "özgürlükten" bahsetmesi, liberal akım içinde yer almasının bir sonucudur. Dolayısıyla özgürlüğün sınırları devletli toplumun sınırlarının ötesine geçmez.

Rousseau, özgürlük ve devleti-iktidarı özdeşleştirmiştir. Bu noktadan hareketle özgürleşmek isteyenlerin kendi rızalarıyla devleti-iktidarı oluşturmak gerektiğini belirtmektedir. Öte yanda rıza olgusunu, yine devletin-iktidarın tüm toplumun çabası ve istemi doğrultusunda oluştuğuna dair yanlışlı anlayıştan hareketle geliştirmiştir.

Bu bağlamda Rousseau'nun devlet felsefesinde hem ciddi tutarsızlıklar hem de ciddi paradokslar mevcuttur. Bir elinde özgürlük, diğer elinde devlet-iktidar; ikisinin birleşiminden insanların egemenlik öncesi yaşamda yaşadıkları özgürlük içinde bir yaşamı yaratmak istemiştir.

Rousseau'nun devlet felsefesinde zorlamalı olarak yapmak istediği gibi, ne devlet-iktidar tüm toplumun rızası ile oluşmuştur, ne de özgürlük ile devlet bağdaşmaktadır. Devlet dışı topluma rağmen devlet-iktidar gelişmiştir. Yine özgürlüğün olduğu yerde devlet, devletin olduğu yerde özgürlük olmaz. Nitekim hiyerarşik toplumun ortaya çıkışıyla birlikte Rousseau'nun "ortaklık" olarak tanımladığı devlet öncesi durum asla bir daha yaşanmamıştır. Devlet dışı toplum kendi istenci doğrultusunda değil, devletli toplumun sömürgeci ve baskıcı dayatması altında yaşamak zorunda kalmıştır. "Ortak güç" denilen devlet-iktidar, devlet dışı toplumun mal ve can güvenliği koruması bir yana, onları sürekli sömürerek, öldürerek ya da köleleştirerek en büyük tehdit altında yaşamak zorunda bırakmıştır.

Rousseau'nun paradoksu bunlarla sınırlı kalmıyor. "Rıza" temsili demokrasinin hakim olduğu bir devlet-iktidar tarzı benimsemesine rağmen, "insanın özgürlüğünden vazgeçmesi demek, insanın niteliğinden (...) vazgeçmesi demektir,"¹²⁶ diyor. Rousseau'ya göre özgürlük sınırları, temsilcileri seçmekle bitiyor. Bahsettiği kendi kendine yeten ve özyeterliliği esas alan bir insan özgürlüğü değildir. Devlet tanımlı, tek tek bireylerin kendi kendine yetmediği ve ondan hareketle, egemen bir güç olarak devletin-iktidarın oluşumuna gidildiğine da-

126 *A.g.e.*; s. 39

yandırmaktadır. Bu çizgi karşısında Rousseau'nun çizdiği özgür insan modeli tuzla buz oluveriyor.

Rousseau'nun tanımladığı yurttaşlığı da bu bağlamda ele almak gerekiyor. Güya toplum tebaa olmaktan çıkıp devletin-iktidarın yurttaşı olduğunda tam özgürlük haline geçiyormuş. Önceki bölümlerde de değerlendirildiği gibi, devlet dışı toplum için tebaadan vatandaşlığa geçişte biçimsellik dışında bir şey değişmemiştir. Olan, toplumun hukuki kayışlarla daha sıkı bir egemenlik altında devlete-iktidara bağlanmasıdır.

Ancak bu eleştirilere karşı Rousseau'nun devlet felsefesinde verdiği cevaplar vardır elbette. Rousseau'ya göre toplumun rızasıyla oluşan devlet-iktidar güçleri, toplumun rızası sonucu ve toplumun içinden çıktığı için toplumu ezmez ve herkesin hak ve özgürlüklerini savunur! Topluma rağmen toplumla ters düşmez, aykırı davranmaz.

Oysa gerçekleşen ve gerçekleşmekte olan devletli toplum tarihi tam tersi yönde uygulamaların olduğunu göstermiştir/göstermektedir. Hiyerarşik toplumdan rahiplere, Sargon'dan firavunlara ve Sezar'a dek tüm krallar toplumun içinden çıkmışlardır. Uzaydan inmemişlerdir. Kapitalist devletli toplum dönemindeki hükümdarlar da seçimle toplumun içinden çıkarak iktidar olmuşlardır. Hitler ve en liberal denilen devlet başkanları bu tarzın örnekleridirler. Ancak bunların hiçbiri "toplumun içinden geldik, rıza ile gönderildik; dolayısıyla eşit davranalım" dememişlerdir. Tersine devlet-iktidar araçlarıyla devlet dışı toplumu sömürmeye devam etmişlerdir.

Esasında Rousseau egemenlerin bu hükmetme yaklaşımlarının farkındadır. Devlet felsefesindeki devlet-iktidar tanımı yanlış olunca haliyle öne sürdüğü tezler de boşlukta kalmaktadır. Ayrıca Rousseau devletin-iktidarın veya egemenlerin hükmetme tarzına da karşı değildir. Rousseau'ya göre "Hükümdar (ya da egemen varlık) 'devlet için çıkar yol senin ölmendir' dediği zaman ölmek zorundadır; çünkü o zamana dek güvenlik içinde yaşadıysa bu koşul sayesinde yaşamıştır ve yaşamı, kendisine yalnızca doğanın bir nimeti değil, devletin koşula bağlanmış bir bağışdır da."¹²⁷ Yani, insanın sadece iradesi değil, bedeni de devletin-iktidarındır.

İsteddiği zaman istediği şekilde insandan alabilir. Devletli toplum zaten mevcut uygulamalarıyla bu ilkeyi pratikleştirmektedir. Güvenlik, vatan, kamu çıkarı gibi gerekçelerle hem insanları öldürmektedir hem de ölüme göndermektedir.

Rousseau'nun devlet felsefesi her ne kadar rızaya dayalı sözleşmeyi esas alsada, vardığı nokta egemenliğin teklifi, bölünmez bütünlüğüdür. Bu anlamıyla ulus-devletin vaftiz babası Rousseau'dur. Modern ulusçu ulus-devletlerin temel siyasal ve hukuki sözleşmesi olan anayasaların tümü egemenliğin teklifi veya birliği üzerinden inşa edilmiştir. Bu anayasaların temel işlevleri tek yönlü olarak kapitalist devletli toplumların mutlak egemenliklerini sağlayıp korumak ve devlet dışı topluma boyun eğdirmektir. Rousseau ulus-devletin egemenlik sınırlarını kastederek "...devletin toprakları üzerinde oturmaksa onun egemenliğine boyun eğmek demektir,"¹²⁸ diyerek devlet-iktidar ile toplum ilişkilerine yeni bir boyut katmıştır. Aslında bu tanım bir yerden sonra Rousseau'nun rıza olgusunun vardığı son noktayı göstermektedir.

Rousseau'nun devlet felsefesi somutlaştıkça, egemenlik bir defa kurulduktan sonra "rıza" ortadan kalkmaktadır. Rousseau devlet dışı topluma sözleşmeyi reddetme veya katılmama hakkını tanımıyor. Sözleşmeye karşı çıkanları yurttaş olarak değil, yabancı olarak tanımlamıştır. Benimsemese bile, Rousseau'ya göre, karşı çıkma hakkı yoktur. Onun egemenliği altında yaşamaya mahkumdur. Rousseau'nun rızası darbe dönemlerindeki seçimlere benzemektedir. Diktatörlükler tek alternatif olarak kendilerini topluma sunarlar. Başka alternatif sunulmuyor topluma. Dolayısıyla toplum yüzde yüz diktatörü onaylamak zorunda bırakılıyor. "Rıza" olgusu da böyledir. Herkes ya rıza gösterecek, ya da rıza göstermek zorundadır. Başka yol yoktur!

Bu noktada Rousseau da suç tanımı yaparak, en büyük suç devletli toplumun oluşturduğu sözleşmeye karşı gelmek olarak nitelendirmektedir. Oysa eğer bir yerde rıza varsa, aynı rıza gereği karşı çıkma ve reddetme hakkı da olmalıdır. Rousseau'nun "rızası" devletin-iktidarın zorunlu varlığına dayandığı için zorunlu ve tek yönlüdür.

128 *A.g.e.*; s. 165-166

Dolayısıyla Rousseau, devletli toplumun yasalarını kabul etmemeyi ona karşı savaş açmakla eşdeğer tutmaktadır. Denilebilir ki, bu anlamıyla devletli toplumun egemenliğine karşı gelmeyi ihanet olarak nitelendiren ilk modern dönem filozofu Rousseau'dur. Çünkü böylesi bir fiile girişenin ihanet suçunu işlediğini söyleyerek, bu suçun karşılığı olarak da öldürülmesini göstermiştir. Rousseau'ya göre devlete-iktidara karşı çıkan zaten yurttaş değil, düşmandır ve devlet-iktidar düşmanını öldürebilir. Böyle yapmakla devlet-iktidar yurttaşını değil düşmanını öldürmüş oluyor. Güncellikte bile devletli toplumun “vatanı” veya “devlete-iktidara” ihanet etti diye öldürdüğü insanların haddi hesabı bile yoktur. Bu durum Rousseau'nun devlet felsefesinde verdiği fetvanın sonucudur bir nevi.

Rousseau'nun demokrasi anlayışı Aristoteles'in yaklaşımından çok farklı değildir. Rousseau demokrasiye inanmamıştır. Demokratik yönetimleri yoksul toplumların siyasal rejimi olarak küçümsüyor. Devlet dışı toplumun çoğunluk olarak azınlık olan devletli toplumu yönetmesini “doğal düzen”e aykırı bulmaktadır ve demokrasi için şu tarihi sözü not düşmektedir: “Tanrıların bir halkı olsaydı demokrasi ile yönetilirdi. Böylesine yetkin bir yönetim insanlara göre değil,”¹²⁹ demektedir.

Rousseau devlete-iktidara o denli sevdalı ki, hangi biçim altında olursa olsun, her tür sözleşmecî devleti cumhuriyet ve meşru olarak kabul etmektedir. Tanımladığı anlamıyla sözleşmesi bulunmayan toplumu gayrimeşru toplum olarak tanımlamaktadır. Özellikle kapitalist devletli toplumca Rousseau'nun bu denli yüceltilmesinde şaşılacak bir şey yoktur. Rousseau, devlet-iktidar ve toplum güçlerini tek meşru güç olarak tanımlamıştır. Buna karşılık olarak hem bu yaklaşımın temel geçerli zihniyet haline gelmesini ve hem de Rousseau'ya karşı vefa borçlarını ödemek için Rousseau'nun devlet felsefesini ve kendisini en büyük filozof mertebesine çıkarmışlardır.

3) John Locke (1632-1704) Devlet felsefesinde kapitalist devletli toplumun nasıl bir devlet-iktidar geliştirmesi gerekliliği üzerinde durmuştur. Bu anlamda tarihteki yeni, liberal düşünce akımını sistemleştiren ve onun devletin-iktidarının kurumsal zemini hazırlayan filozof olmasından ileri gelmektedir.

Locke, devlet dışı toplumun değerlerini yadsırken, devletli toplumun değerlerini yüceltmektedir. Devlet-iktidar öncesi döneme doğa yasasının geçerli olduğu dönem demeyi tercih etmektedir. Bu tanımla devlet-iktidar öncesi veya devlet dışı toplumun, temel değerlerin yaratılmasında hiç payı ve emeği yokmuş gibi her şeyi doğal yasaların işleyişi sonucu yaratıldığını öne sürmüştür. Bundan hareketle devletin-iktidarın olmadığı dönemlerde toplumun iradesel bir gücünün ve özgürlüğünün olmadığını, ancak doğal yasalar el verdikçe ve doğal yasaların belirleyiciliğinde bir gelişimin ve değerler bütünüünün olabileceğini belirtmektedir. Locke'a göre özgürlük, irade sahibi olmak ve değerleri yaratmak ancak devletli topluma geçişle ve devletin-iktidarın varlığıyla gerçekleşebilir.

Locke'un toplum çözümlemesi bireyciliğe dayanmaktadır. Gerçek anlamda birey özgürlüğünden ve yaratıcılığından yana değildir. Doğal toplum ve devlet dışı toplumun bireysel yaratıcılığını yadırgamaktadır. Buna karşın kapitalist devletli toplumun tasvip ettiği bencil bireyi yüceltmektedir. Özgürlük, toplum, hukuk, mülkiyet tanımlamaları bu eksendedir.

Locke'un devletli toplumu ve onun devletini-iktidarını her şey olarak ifade etmesinde şaşılacak bir durum yoktur. Çünkü Locke'un felsefesi sömürücülüğe ve özel mülkiyetçiliğe dayalı sistemleştirilmiştir. Adeta tüm gücünü özel mülkiyetin korunması gerektiğine adanmış gibidir. Aristoteles gibi insan için özel mülkiyetin vazgeçilmez olduğuna inanmaktadır. Siyasal ve toplumsal olarak devlet-iktidarın tanımını ve varlık gerekçesini de bu temel üzerine oturtmaktadır.

Locke'a göre devletin-iktidarın temel ve biricik amacı özel mülkiyeti ve özel mülkiyet hakkı çerçevesinde temel hakları korumaktır. Devlet-iktidar bunun için kurulmalıdır ve kurulmak zorundadır.

Bu noktada da Locke, diğer devlet felsefecileri gibi, üst toplumun istemini ve hedeflerini genelleştirip tüm topluma mal etmektedir. Locke'un devlet felsefesinde, sanki tüm toplumun özel mülkiyetini korusun diye, bu istencin doğal sonucu olarak devlet-iktidar ortaya çıkmış gibi bir tablo çizmektedir.

Locke ve ardıllarının içine düşükleri yanılığlardan biri de budur. Bir defa tüm toplum sömürücü özel mülkiyete yönelmedi. Toplum

içinde bir azınlık, hiyerarşik toplum biçiminde artı ürüne el koyarak özel mülkiyete yönelmiştir. Büyük çoğunluk komünalist ve kolektif mülkiyeti tercih etmiştir. Dolayısıyla devlet-iktidar tüm toplumun istenci sonucu olarak değil, sömürgeci özel mülkiyetin sahibi olan hiyerarşik toplumun istenci ve çabası sonucu ortaya çıkmıştır.

Locke'un devlet felsefesini geliştirdiği dönem İngiltere'de burjuvazinin kendi sistemini oturtmaya çalıştığı bir süreçtir. Yeni bir devletli toplum sistemi arayışı yoğunlaşmıştır. Böylesi bir ortamda Locke devlet felsefesinin odağına kapitalist devletli toplumun arayışına cevap olmayı koymaktadır. Güçlü bir kapitalist toplum için merkezi devlet-iktidar gücüne ihtiyaç vardır. Bunun yanında özel sömürgeci mülkiyeti doğal hak olarak gören, bu mülkiyetin yasal korunmasını sağlayan ve sömürgeciliği meşrulaştıran devlet eksenli bir hukuka da gereksinim duyulmaktadır. Locke, tüm bu olguları ve gereksinimleri hesaba katarak devlet felsefesini geliştirmiştir.

Söz konusu devlet felsefesi doğası gereği daha başından itibaren komünal ve kolektif toplum değerlerini esas alan devlet dışı toplumu dışlamaktadır. Dahası, devletli toplumu, onun özel mülkiyetini devlet dışı topluma karşı korumaktadır. Devletin-iktidarın özel mülkiyetçiliğin temeli sayılmasında, öyle ele alınmasında Locke'un rolü belirleyicidir bu anlamda.

Locke'a göre özel mülkiyet tanrı vergisidir. Ve bunun belli kişilerin elinde toplanması da toplum için daha hayırlıdır. Böylece üretim fazlaşır. Ve toplumun geneli fazlaşan üründen daha fazla yararlanır. Locke ideolojik manipülasyonun gücü ile, "özel mülkiyet sadece sahibi için değil tüm toplum için üretilmektedir" hilesini öne sürerek; devletin-iktidarın koruyuculuğunu, varlığını kendince daha sağlam bir zemine oturtmaktadır. Bu temelde hem sömürü çarkını örtbas etmek istemektedir hem de devletin-iktidarın varlığını herkese kabul ettirmeye çalışmaktadır.

Locke sadece özel mülkiyetin korunması için devletin-iktidarın zorunlu varlığını savunmuyor, bencil bireylerin toplumsallıktan kopmaları ve hem devletin koruyuculuğu altında daha fazla seçeneklere sahip olmaları ve hem de özel mülk edinmeleri için devletin-iktidarın zorunlu varlığını savunmaktadır.

Locke'un devlet felsefesi bu temelde gelişince, anlayışında sö-

mürü ve baskı gibi devletli toplumun egemenliği yer almaz. Ona göre sömürü ve baskı denilen olgu zaten yoktur. Devlet-iktidar gücü ile olan, tanrı vergisi ve insan gelişiminin bir sonucudur.

4) Napolyon'un devlet anlayışına hayran olan Hegel'in devlet felsefecileri içinde özgül bir yeri vardır. "Hegel saltık bilincin, dünya tinin, tanrısallığın gövdelenildiği en üst yetkinlikte birey olarak tasarlamaktadır devleti."¹³⁰

Bu noktadan hareketle Hegel'in bireyi ön plana çıkarttığı anlaşılmasın. Esasında Hegel açısından birey, aile, sivil toplum gibi tüm toplumsal olgular "devlet ide"sinin somut olarak ortaya çıkması için birer araçtır. Çünkü Hegel'e göre "Devlet somut özgürlüğün fiil halindeki realitesidir."¹³¹

Hegel, devletin üstünlüğünü ve en yüce bir amaç olarak niteliğini tanımlarken, "halk" olarak tanımladığı devlet dışı toplum ile karşılaştırmasını yaparak sonuca varmaktadır. Buna göre devlet dışı toplum ne istediğini bilmeyen yığınlardır. Hareketleri akıl dışı, ürkütücü ve vahşidir. Devlet ise ne istediğini bilir. Prensipleri vardır. Kurallara (hukuk) göre hareket eder. Bilinçli olarak belirlenmiş olan amaçları doğrultusunda akılla ilerler. Akıl ile devlet bu anlamıyla özdeşirler.

Devlet dışı toplumu yeren, yadsıyan ve devletli olmama halini şekilsiz ve akıl dışı olarak nitelendiren Hegel, devleti salt akıl ile özdeşleştirmekle kalmaz, devlet ile bilimin amaçlarının aynı olduğunu belirtmektedir. Hegel, "bilimin de devlet içinde yeri vardır, çünkü devletle aynı formel unsura sahiptir; gayesi hakikatin, daha sarıh deyişle, rasyonel [akli] ve objektif hakikatin bilgisidir,"¹³² diyerek devletle bilimselliği özdeşleştirmektedir.

Hegel'in devlet felsefesinde devlet, özel mülkiyet ve ataerkil aile üzerinden somutluk kazanmaktadır. Ancak Hegel, devleti-iktidarı basit olarak özel mülkiyeti korumanın aracı olarak ele almamaktadır. Hegel, devleti bilince ve özgürlüğe ulaşmanın biricik aracı olarak tanımlamaktadır. Diğer görevleri ikincildir Hegel'e göre.

130 Uzun, Serkan&Yolşal, Ü. Hüsrev; *Felsefe Sözlüğü*; s. 366

131 Hegel, G.W.F.; *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*; s. 203

132 *A.g.e.*; s. 218

Devlet felsefesinde Hegel, insana şu öğüdü vermektedir: İnsanın akıl dışı, vahşi ve ilkel bir varlık olmaktan çıkması, özgürleşmesi, akıllı ve bilimsel bir insan olması için; devletin uyruğu, vatandaşı veya üyesi olması gerektiğidir. Bunları bir öğüt olarak sunmakla kalmaz, insanın insan olabilmesi için böylesi bir durumun zorunlu olduğunu belirtmiştir. Hegel'e göre devlet bilincini bu düzeyde edinememiş insan veya toplum, özgürlüğün toprağına ayak basamaz veya hakikate ulaşamaz.

Hegel, devleti-iktidarı dıştan oluşturulmuş bir olgu olarak ele almaz. "ide, gerçekleşmiş akıl'dır; ve bu gerçekleşmiş akıl da, devlet olarak mevcut olan şeydir,"¹³³ demektir. Hegelci devlet-iktidar "evrensel cevher"dir. Zaman ve mekan fark etmeksizin bu cevher (devlet-iktidar) tüm bireylerin zihinlerinde mevcuttur. Devlet için, olan bir olgu olarak bireyin amacı doğrultusunda "kendilik bilincinden" çıkarak "kendi için" bilinciyle somut devlet haline gelerek kendi hakikatlerini ve özgürlüğünü gerçekleştirmiştir. Hegel'e göre bütün yerküre, devletin-iktidarın zorunlu varlığı söz konusu bu gerçekleşmenin doğal sonucudur. Buna göre, dolaylı bir biçimde, potansiyel olarak insanın bilincinde bulunan devlet-iktidar evrensel çapta gerçekleşmek zorundadır.

Bu noktada Hegel, devlet ile insan iradesini özdeşleştirmektedir. Birey iradeleştikçe, potansiyel olarak zihninde var olan devlet-iktidar da aynı gelişim süreçlerini yaşayarak potansiyel olmaktan çıkıp somut gerçek haline gelmiştir. Birey iradeleştikçe, devletçi-iktidarcı oluyor; devlet-iktidar geliştikçe bireyin iradesi haline gelmektedir.

Bir kez daha Hegel devlet felsefesinde de devlet ve iktidar, sınıfsal bağlarından kopartılarak soyut bir olgu haline getirilmiştir. Hegel'in devlet felsefesinde devlet-iktidarın kaynağı sınıflı devletli toplum, patriarkal ilişkiler veya sözleşme değildir. Devletin kaynağı evrensel "ide"dir.

Hegel, devlet-iktidar idesini üç temel gerçekleşmiş duruma göre somutlaştırmaktadır.

a- Dolaysız bir mevcudiyete sahiptir. Ve yalnız kendi kendisine bağımlı olarak bireysel devlettir. -İç siyasi hukuk yapısı [siyasi ana yapı]

b- Münferit bir devletin başka devletlerle ilişkisi halini alır. -Dış

siyasi hukuk [uluslararası hukuk]

c- Tek tek devletlerin üstünde bir tür olarak, mutlak bir güç olarak evrensel “ide”dir. Evrensel tarih süreci içinde kendisini gerçekleştiren espri.¹³⁴

Bunlara göre: devletin temel dayanağı “ide”nin iç hukukta somutlaşmasıyla tek tek bireylerin ilişkilerini düzenlemekle; iradelerinin amacı olarak özgürlüklerinin gerçekleştirilmesi için temel olmaktadır. Hak ve vazifelerin somut ifadesi olan devlet-iktidar böylece ortaya çıkıyor. Bu bağlamda Hegel’e göre bir dürtü olarak bireylerin, ulaşmak istedikleri veya kendilerini özgür bir şekilde gerçekleştirdikleri yer, hukukla somutlaşmış devletleşme ve iktidarlaşmadır. Çünkü devlet-iktidar bireylerin hak ve özgürlüklerini sunan olgu olmaktadır. Bu husus da bireyleri devlete-iktidara sonsuz bir şekilde sorumlu kılmıştır. İç hukuk denilen olgu bunu düzenlemiştir. Herkese yerine getirilmesi için bir görev veriliyor. Tüm bireyler devletin-iktidarın verdiği söz konusu görevleri yerine getirmelidir ki, devlet-iktidar da onların haklarını koruyabilsin. Hegel’e göre bu tanımı yapılan hak ve vazife birbirinden ayrılamaz, bölünemez. Bunlar birbirlerini koşullandırır. Ve devlete-iktidara karşı bireylerin vazifeleri öncelikleridir. Ne kadar vazifenin gereklerini yerine getirirse o kadar hak sahibi olunur.

Hegel, devleti-iktidarı hukuk üzerinden geliştirmiş bu kurumlaşma üzerinden hem bireylerin iradelerini temsilen, hem de bireylerin vazifelerini belirleyen kolektif bir bütün olarak ortaya koymaktadır. Artık bireyler ve toplum sömürülme ve bastırma uygulamalarını itirazsız bir şekilde kabul etmek zorundadır. Çünkü temsil, “ide”ye dayandırıldığından neyin veya nelerin amaca uygun olup olmadığını, nelerin zararlı olduğunu ve vazifelerin nasıl yerine getirilmesi gerektiğini devlet-iktidar belirleyecektir.

Söz konusu belirleyicilik temel otoritedir. Ve bu da devletli toplumdur. En büyük otorite olarak devletli toplumun belirleyiciliğini görmez Hegel. Ancak, Hegel’in en çok önemseydiği hukukileştirilmiş birey varlığı, (Hegel’in göremediği) devletli toplum tarafından

134 *A.g.e.*; s. 220

hiçleştirilmiştir. Hegel, iç hukuk ile tanımlanan bireyin iradesini koruyabileceğini varsayar. Hegel'in temel çelişkilerinden bir tanesi de bu noktada ortaya çıkmıştır. Hegel hem devleti-iktidarı en üst seviyede tasarlayarak yetkinleştirmiştir, hem de devletin-iktidarın belirleyiciliğinin olduğu yerde bireyin özerkliğinin korunabileceğini belirtmiştir. Bu iki olgunun tanımlanan biçimiyle bir arada durmaları imkansızdır. Çünkü devletin-iktidarın olduğu yerde bireylerin özerklikleri olmaz. Aynı şey tersi için de geçerlidir. Birey özerkliğinin olduğu yerde devlete-iktidara gerek kalmaz.

Hegel'in devlet-iktidar tanımı salt iç hukuk boyutuyla sınırlı değildir. Bu bağlamda devletler-iktidarlar sistemi içindeki her devletin-iktidarın konumunu da belirtmektedir. Söz konusu konular uluslararası hukuka bırakılmıştır Hegel'in felsefesinde. Hegel, bir devletin-iktidarın başka bir devlete-iktidara bağımlı hale gelmesini "şerefsizlik" olarak tanımlamıştır. Sanki devletler sistemi içinde herhangi bir devletin-iktidarın bağımsız olarak var olabileceğini sanmaktadır. Esasen Hegel, tıpkı insan iradesine ve özgürlüğünü devletle-iktidarla özdeşleştirmesindeki yanılığın durumu gibi, bu konuda da büyük bir yanılığın içine düşmüştür. Devletlerin bağımsızlığı ancak soyut bir devlet-iktidar felsefesinde varsayılabilir. Pratik yaşamda devletler birbirlerini var ederler. Bir devlet olmadan diğeri yaşayamaz. Devletin-iktidarın doğası gereği bu böyledir.

Belki de Hegel devletlerin bağımsız var olamayacağını öngörmüş olacak ki, devletin-iktidarın bağımsızlığını koruyabilmesi için devletin-iktidarın zor-şiddet gücü olarak askerleri görevlendirmiştir. Fakat bu görevlendirmede olmayan ve olamayacak olan devlet-iktidar bağımsızlığı için Hegel, devletin-iktidarın yöneteceği savaşı meşrulaştırması, devletlerin her tür vahşiyane öldürmelerine oldukça güçlü bir zemin sunmuştur. Devletli toplumun "bağımsızlığını koruyabilmek" adına sömürgeci ve baskıcı sistemlerini meşrulaştırmışlardır.

Hegel, "herkes kendi zamanının çocuğudur,"¹³⁵ der. Hegel de kapitalist devletli toplumun çocuğu olarak devlet felsefesini geliştirmiştir. Bu bağlamda Hegel devlet felsefesindeki "ide"de ifadesini bulan şey, tüm zamanların devletli toplum sömürgeciliğinin ve baskıcılığının ulus-devletle enjekte edilmesidir. Hegel bununla insan ve

toplum özgürlüğü için değil, devletli-iktidar ve devletli toplum için sağlam özgürlük toprağını aramıştır. Fakat Hegel'in tüm felsefi arayışına rağmen, diğer devlet-iktidar biçimleri gibi, Hegel'in devlet-iktidar biçimi de kök tutamamıştır. Her “fani” devlet-iktidar gibi Hegel'in “ide”sindeki devlet-iktidar da yok oluşu “tadacaktır.” Nitekim şimdiden büyük oranda “tatmaktadır” da.

c) Marks'ın ve Marksizmin tarihsel önemi, kapitalist devletli toplum döneminin devlet dışı toplumun ana akım paradigmasal ve hareketsel gücünün toplumsal ayağını oluşturmasıdır. Bu anlamıyla Marks ve Marksizm, kapitalist devletli toplum döneminde tüm ezilenler için yeni bir dünyanın kapılarının aralanması anlamına gelmektedir.

Marks söz konusu kapıyı aralarken elindeki en büyük silahı eleştirisidir. Ve bu konuda “Eğer geleceğin dizaynı ve tüm zamanlar için gerekli kalıp çözümlerin ilan edilmesi bizim işimiz değilse, bugün başarmamız gerekenin ne olduğunu daha sarıh bir biçimde fark ederiz -var olan her şeyin acımasız bir eleştirisinden söz ediyorum, iki anlamda acımasız: eleştiri kendi sonuçlarından korkmamalıdır, ne de var olan iktidarla çatışmaktan.”¹³⁶

Ve Marks son nefesine kadar var olan her şeyi eleştirmekle ilerledi; eleştirilerin sonuçlarından korkmadı. Aynı zamanda iktidarla da sonuna kadar çatıştı. Bu anlamıyla Marksist akım son yüz elli yıllık süreçte devlet dışı topluma direnmeyi, umut etmeyi, sömürsüz ve baskısız bir yaşamı öğretmiştir. Marksist teori ve pratikten halen öğrenilecek çok şey vardır ve olacaktır da.

Ancak bu durum Marksizmde içkin olarak var olan eksikli, yetersiz ve yanlış çözümlenmeleri görmeyi engellemez. Esas olarak Marksist teori ve pratikte ortaya çıkan yanlışlar, çelişkiler ve sorunlar kaynağını Avrupa paradigmasından almaktadır. Özellikle devlet-iktidar değerlendirmelerine ve eleştirilerine de söz konusu çelişkiler ve sorunlar yansımıştır.

Marks, ilki hazırladığı doktora teziyle teori dünyasına adımını atarken, antik çağın materyalizmini doktora konusu olarak seçmiş-

136 Mutman, Mahmut; Birikim Dergisi 84. Sayı İçinde, *Marks?*; Sf.46

tır. Denilebilir ki, bu tez çalışmasından sonra bir bütün olarak Marks'ın teori ve pratiğine damgasını vuran materyalizm olmuştur.

Öte yandan Marks'ın yaşadığı dönemde yüksek değer olarak pozitif bilimin ön planda olması, Marks'ın dünya görüşünde ve pratik yaşamında materyalizmi esas almasında belirleyici bir faktör olmuştur. Bu temel çıkış noktasından hareketle Marks tutarlı bir maddeci olarak pratik ve teoriye yönelmiştir.

Kaba materyalizme göre evrenin temel yapı taşları “bölünmeyen parça” maddedir. Ve her şeyi madde belirliyor. Maddenin döngüsel kuralları ve yasaları temelde tüm olup bitenlerin esas çıkış noktasıdır.

Bu bağlamda Marks'a göre de tüm varlıklar maddesel kuralların ve yasaların egemenliğindedir. Bu noktadan hareketle “fikirlerin, anlayışların ve bilincin üretimi, her şeyden önce doğrudan doğruya insanların maddi faaliyetlerine (...) bağlıdır,”¹³⁷ demiştir. İnsanın iradesinden önce gelen maddenin evrensel yasaları ve kurallarıdır. Tarih ve toplum bu evrensel yasaların oluşturduğu diyalektiksel gelişime göre ilerlemektedir.

Marks ve Hegel ilişkisini veya ayrılık noktalarını da bu temel çerçeve üzerinden ele almak gerekmektedir. Hegel, idealisttir. Fikirlerin belirleyiciliğini savunmuştur. Marks'ın Hegel eleştirisi yerinde olmakla birlikte, materyalist maddeci belirleyiciliğe düşüp savunarak diğer uca kaymıştır. Dolayısıyla Marks, Hegelciliği yıkmadı, onun içinden, Hegel'in idealizmde yaptığını materyalizmde gerçekleştirdi. Hegelcilikten kopuş veya Hegelciliği tersyüz etmek yoktur. Marks açısından maddeciliğin sosyalistçe yeniden üretiminden söz edilebilir.

Öte yandan Marks salt bir filozof değildir. “Filozoflar dünyayı yalnızca değişik biçimlerde yorumladılar, sorun onu değiştirmektir,”¹³⁸ diyerek şahsında devrimciliği ve filozofluğu birleştirmiştir. Tabii olarak devrimci Marks'ın pratiğinde ve filozof Marks'ın dünyayı değiştirme tarzı ve yönteminde belirleyici olan materyalizm olmuştur.

Marks ve Engels, siyasal ve toplumsal bir sistem olarak komünizmi temel amaç ve ulaşılmaması gereken temel hedef olarak belirlemişlerdir. Devlet dışı toplum için özgür, eşit ve sınıfsız bir dünyanın amaç olarak belirlenmesi azımsanacak bir hedef değildir. Ancak temel sorun,

137 Marx, Karl & Engels, Friedrich; *Alman İdeolojisi [Feuerbach]*; s. 44

138 *A.g.e.*; s. 24

yapılan toplum, insan, sınıf, tarih ve devlet-iktidar çözümlenmelerinde; ulaşma yöntemi ve araçlarının belirlenmesinde ortaya çıkmıştır.

Marks, insanı manevi ve maddi kültürün bir toplamı ve ahlaki varlığındaki toplumsallaşmış doğal hali olarak ele almakta yetersiz kalmıştır. “Marks’ın Kapital’in önsözündeki kendi ifadesiyle, ‘insanlar istem ve etik amaçlar sahibi bireyler değil; ekonomik kategorilerin kişileşmiş hali, özel sınıf çıkarlarının taşıyıcıları’ olarak görülecekti.”¹³⁹

İnsan bu denli ekonomik çıkarların taşıyıcısı olarak ele alınıp, yaşamın ve var oluşunun sınırları kaba anlamda mekanik bir izahata kavuşturulduğu anda, insanın kendisi, insan için öne sürülen amacın aracı olur. İnsan varlığını salt maddi yönüne indirgeyen bir amaç ile insanı manevi kültüründen koparıp maddi-ekonomik bir araç olarak ele alan bir toplumsal hareket veya inşa mücadelesi, araçlarını seçerken de seçici olamaz. İnsanı, insani niteliğinden; özgür, eşit ve komünal yaşamından uzaklaştıran her tür otoriter, baskıcı ve iktidarcı araçların kullanımını normal görülür.

Öte yanda insanı salt maddi bir varlık olarak ele almak, insanın bir yönünün ihtiyaçlarını ve sorunlarını nazara almak anlamına gelir ki, Marksizmde de olan bu olmuştur. İnsanın manevi veya ideolojik kültür yönündeki ihtiyaçları ve sorunları göz ardı edilmiştir. Manevi kültür, maddi kültürün basit bir yansıması olarak ele alındı. Hatta manevi komünalist yönü göz ardı edildiği için ekonomik maddi yönüne dair vaat edilen hedefler de gerçekleştirilemedi. İnsanın salt kaba emekli, üretici güç olarak kendini yarattığını ve toplumsal varlık kazanma ve işlevselliğinin ekonomik olduğunu ileri süren Marksizm; maddi ihtiyaçların karşılanmasıyla; yani ekonomik zenginliğin paylaşılmasıyla, manevi veya ahlaki ihtiyaçların da doğal olarak giderilebileceğini öngörmüştür. Bu teze göre öncelikli olan ekonomidir. Manevi kültür bunun üst yansımasıdır.

Ancak gerçekleşen tüm sosyalist sistemlerde açığa çıktı ki, insan salt ekonomik bir varlık değildir. Ekonomik bir araç ise hiç değildir. Dolayısıyla eşit, özgür ve komünal bir yaşam için, ekonomik zenginliğin paylaşılması kadar, manevi-ahlak kültür yönünden de gerekli

139 Bookchin, Murray; *Ekolojik Bir Topluma Doğru*; s. 191

donanımı yakalaması, bu yönden de kendisini var etmesi gerekmektedir. İhtiyaç ve sorunların bu yönünün de görülmesi zorunludur.

Hem kişilik ve hem de toplumsal tasavvurları yönünde farklılıkları söz konusu olsa da Marksizmin ekonomik indirgemeciliği Persli Kyros'un ünlü "sofra" hikayesini anımsatmaktadır.

Kyros, Persleri Medlere karşı ayaklandırmak istemektedir. Ancak bunu bir türlü başaramamaktadır. Persleri ayaklandırmak için Kyros şöyle bir yöntem başvurmuştur: Perslerin tüm ileri gelenlerini davet edip, gün boyu çalıştırır. Akşam tümünü aç bılâç evlerine gönderir. Ertesi gün, çalışma sonrası zengin bir sofraya hazırlar ve tümünü sofraya davet ederek ünlü nutku çeker. "Persler" der, "işte önünüzdeki yol: Eğer beni dinlerseniz, bütün bunlar ve daha pek çokları sizin olur; kimse sizi köle gibi çalıştıramaz; beni dinlemezseniz başınızdaki düğün gibi bir yığın iş hiçbir zaman eksik olmayacaktır. Gelin beni dinleyin, özgür insanlar olun."¹⁴⁰

Şüphesiz ne Marks Kyros'tur ne de işçi sınıfı Perslerdir. Fakat özgürlük, eşitlik ve demokratik komünal yaşamın iktidara ve ekonomiye indirgenmesi bakımından her iki yöntemin yolu da aynı kapıya çıkmaktadır.

Marksizmdaki ekonomik indirgemeciliğin bir diğer yönü de kapitalizm aşamasının ekonomik, teknolojik yönleriyle zorunlu görülerek, proletarya dönemi olan sosyalizme ve bu aşamadan da komünizme gidileceğine dair çözümleridir. Engels'in "Bilimsel Sosyalizm" tanımı hem kapitalizmi zorunlu bir aşama olarak göstermektedir hem de komünizmi kapitalizmin içine veya sınırına dahil etmiştir bir nevi. Engels bilimsel sosyalizmi tanımlarken, "1) Kapitalist üretim yöntemini, tarihsel bağta içinde sunmak ve belli tarihsel bir dönemde kaçınılmazlığını ve bu nedenle kaçınılmaz çöküşünü göstermek ve 2) hâlâ gizli olan karakterini açığa çıkartmak,"¹⁴¹ olarak değerlendirmektedir.

Bu noktada açığa çıkan ve Marksizmin temel açmazlarından biri olan husus, sosyalizme ve komünizme geçişte kapitalizme ön açıcılık rolünün verilmesidir. Bu teze göre "sosyalizm sadece, kapitalizmin ürettiği kurum ve zenginlik üzerine kurulabilirdi."¹⁴²

Marksizmin bu yönlü temel zayıflığı bir yandan devleti en acımasız bir şekilde eleştirirken, öte yandan geçici olarak devletin-

140 Herodotos; *Tarih*; s. 73

141 Engels, Friedrich; *Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm*; s. 69

142 Jacoby, Russel; *Yeniğin Dialektiği*; s. 56

iktidarın zorunlu kılınması gerektiği yönündeki ikircikli ve yanılıgı yaklaşımındaki açmazına benzemektedir.

Marks ve Engels bir yandan kapitalizmin sömürgeci ve baskıcı karakterini çözümlerken; kapitalizmi devrimci, ilerici ve sosyalizme ve dolayısıyla komünizme giden yolda ön açıcı bir güç olarak tanımlamaları, Marksizmin sistemiçileşmesi yönünde ciddi bir çıkamazı doğurmuştur. Bu rolünden ötürü Marksistler gerek burjuvazinin kurumlaşmalarının devrimci ve ilerici olarak tanımlanıp savunulmasında ve gerekse de ulus-devletlerin tapınılır hale gelmesinde adeta rol almışlardır.

Sosyalist devrim için kapitalizmin kurum ve ekonomik, teknolojik zenginliği zorunlu olduğuna göre, sosyalistler için kapitalizmin her yere taşınması gerektiği temel devrimci görevlerden biri haline gelmiştir. O çokça tartışılan, İngilizlerin Hindistan'ı işgal etmeleri karşısında Marks'ın, İngiliz sömürgeciliğine devrimci bir rol yükleyip bir şekilde meşru göstermesi, söz konusu mantığın bir sonudur. Devlet dışı toplum değerleri gerici, gelişimin önünde engel olarak tanımlanarak kapitalizmin vahşiliğine modernleştiriciliğinin hatırı için göz yumulmuştur.

Böylesi bir akım, kapitalist sistemin sol akımı rolünü oynadığı için alternatif bir sistemi inşa edemeyeceği açıktır. Nitekim inşa edememiştir.

Söz konusu ekonomik indirgemeciliğin sınıf tahlili ve proletarya diktatörlüğü bağlamında Marksist devlet felsefesine yansması daha fazla tahripkar olmuştur.

Bu bağlamda Marksist devlet felsefesine bakıldığında iki yönü ön plana çıkmaktadır. Birincisi devletin-iktidarın sınıflı toplumun bir kurumu olduğu ve reddedilmesi gerektiği yönündedir. Marks, tarihsel ve toplumsal deneyimden çıkarttığı derslerle, tüm devrimlerin devlet mekanizmasını parçalamak yerine onu daha da güçlendirdiğini ve yetkinleştirdiğini belirterek, devletin-iktidarın kesinlikle sönümlenmesi gerektiği yönünde tavrını ortaya koymaktadır. Engels, devletin olduğu yerde özgürlükten bahsedilemeyeceğinin altını çizmiştir. Lenin de özgürlük teorilerinin ve mücadelelerinin başına gelen en kötü olumsuzluğun, hakim sisteme eklememeleri olduğunu belirtmiştir.

Ancak buna rağmen özellikle devlet-iktidar konusunda, Marks ve Engels'in kafaları oldukça karışıktır. Komünizme devletle-iktidarla mı gidileceği yoksa onsuz mu varılacağı; sosyalizmden komünizme geçilirken hakim olacak siyasal sistemin ne tür bir model olacağı yönünde gidip-gelmeler olmuştur. Engels, Gotha ve Erfurt programlarının eleştirisine Paris Komünü'nden sonra devleti-iktidarı araç olarak kullanmak gerektiği yönündeki çözümlerinden dolayı anarşistlerin bu yöndeki eleştirilerinden duyduğu rahatsızlıktan bahsetmektedir.

Fakat bu ikircikli duruma rağmen, Marksist devlet felsefesindeki ikinci yön ortaya çıkmıştır. O da devletin-iktidarın geçici olarak kullanılması yönündedir. Bu husus Komünist Manifesto'da şöyle formüle edilmiştir: "Proletarya, politik üstünlüğünü, tüm sermayeyi burjuvaziden dilim dilim koparıp almak, bütün üretim araçlarını devletin yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde toplamak ve alabildiğince hızla üretici güçlerinin miktarını artırmak için kullanacaktır."¹⁴³

Marksizm açısından asıl sorun devletin-iktidarın geçici de olsa kullanılmasına yol açan çözümlerinde ortaya çıkmıştır. Hem de Marks, Engels, Lenin devleti-iktidarı reddederken öne sürdükleri gerekçelerin birer pratik yaşama şansı bulmaları nedeniyle; devleti-iktidarı kullanmak isteyen Marksizm, devlete-iktidara bir nevi esir olmuştur. Hatta denilebilir ki, devlet-iktidar Marksizmi kullanmıştır. Kullanılmak istenen kullanmak isteyen kullanmıştır.

Marksist devlet felsefesinin temeli Marks ve Engels tarafından atılmıştır. Lenin, daha pratik uygulayıcı olarak Marks ve Engels'i takip etmiştir.

Marksist devlet felsefesinde devletin-iktidarın rolü en açık şekilde Gotha programının eleştirisinde ortaya konmuştur. Buna göre Marks, "Kapitalist toplumla komünist toplum arasında, birinden ötekine devrimci dönüşüm dönemi yer alır. Buna politik alanda bir geçiş dönemi tekabül eder ve bu dönemde devlet, proletaryanın devrimci diktatörlüğünden başka bir biçim alamaz,"¹⁴⁴ demektedir.

Ara süreçte veya geçiş aşamasında devletin-iktidarın kullanılıp kullanılmaması bir tercih değil, Marksizme göre bir zorunluluktur. Marksist tarih teorisi ve toplumsal açıdan kesin belirleyici olarak gö-

143 Engels, F. & Marks, K.; *Komünist Parti Manifestosu*; s. 76

144 Engels, F. & Marks, K.; *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*; s. 39

rülen yasalara göre toplumun istemine veya iradesine bağlı olmaksızın bu zorunluluk yaşanmak durumundadır. Yani, toplum istemese de, komünizme geçilecekse, proletarya diktatörlüğüyle geçilmek zorundadır. Nasıl ki devlet-iktidar ve sınıflaşma tarihin bir döneminde doğmak zorunda idi ve toplum bundan kaçamadıysa, bu determinist mantığa göre zincirleme halkanın bir sonucu olarak, toplum proletarya diktatörlüğünden kaçamaz; onu yaşamak zorundadır.

İnsan iradesi ve eylemini tarihsel gerçeklikler diye ifade edilen toplum üstü bir takım yasalar ve zorunluluklar karşısında bu denli etkisizleştirilmesi, seçeneksiz bırakılması bile, özgürlük arayışı önünde başlı başına ciddi engel teşkil etmiştir.

Marksist devlet felsefesindeki proletarya diktatörlüğü rolünün bu denli vazgeçilmez ve kaçınılmaz olarak gösterilmesinin gerekçesi olarak gösterilen temel neden, yine ekonomik indirgemecilikten kaynağını alan “sınıf çelişkilerini düzenlemek ve yine egemen sınıf olan burjuvaziyi baskı altında tutmak”tır.

Bu tezin kaynağı, devletli toplumun veya kapitalist devletli toplumun devleti-iktidarı kullanma biçimidir. Nasıl ki genel olarak devletli toplum, özel olarak da kapitalist devletli toplum, devlet dışı toplumu bastırıp ezmek için devleti-iktidarı kullanmış veya kullanıyorsa, Marksizm de gerek burjuva devletin yıkılışı ve gerekse de burjuva toplumunun sınıfsal çelişkilerinin ve kaynaklandığı sorunların yok edilmesi için, ve yeni bir toplumsal ilişkiler bütünlüğünün kurulması için, proletarya diktatörlüğüne benzer bir rol biçmiştir. Marksizme göre proletaryanın burjuvazi karşısındaki üstünlüğü ve komünist sistemi yaratması ve devlet-iktidar erkini elinde bulundurmasına ve kullanmasına bağlıdır.

Marksist devlet teorisinde burjuva iktidarını-devletini yıkmak, özgürlük ve eşitlik için tek başına yetmemektedir. Eski devlet-iktidar yıkılırken yerine proletarya adına yeni bir devletin-iktidarın kurulması zorunludur.

Lenin, “Bürokrasiyi hemen, her yerde ve tümüyle ortadan kaldırmak olanaksızdır. Bir ütopyadır. Ama eski bürokratik aygıtı hemen parçalamak ve hemen giderek tüm bürokrasiyi ortadan kaldırmayı olanaklı kılacak bir yenisini kurmaya başlamak bir ütopya değildir. (...) bu devrimci proletaryanın doğrudan ve acil görevidir.”¹⁴⁵

Bu temelde Marksist devlet felsefesinde eskinin yerine yeni devlet-iktidar ikame edilerek, bununla hem devletin sönümlenmesi ve hem de sınıfların ortadan kaldırılması öngörülmüştür.

Bu ekseninde ortaya konulan Marksist devrim teorisinin ve devlet felsefesinin en yalın pratik göstergesi 17 Ekim Sovyet Devrimi olmuştur. Lenin öncülüğünde, Marksist devrim teorisinin iki aşamalı stratejisine göre önce çarlık devleti-iktidarı yıkıldı, sonra, yeni sosyalist bir devlet-iktidar inşa edildi. Tarihte ilk kez dört dörtlük bir proletarya diktatörlüğü kuruldu.

Lenin proletarya diktatörlüğünü tanımlarken “diktatörlük, doğrudan güce dayanan ve hiçbir yasayla sınırlanmayan yöntemdir,” demektedir. Ve esas olarak anlamı şura veya komün olan Sovyetler Birliği’nde de bu tarz bir diktatörlük uygulanmıştır. Sosyalizm, proletarya diktatörlüğüyle özdeşleştirilerek, sınıfları ortadan kaldırma adına, insani ve vicdani tüm yasalar rafa kaldırıldı. Şiddet bu sefer komünler (sovyetler) birliği adına uygulanarak toplum esir alındı. Diktatörlük, güya ideal bir topluma ulaşmak için habire güçlendirilmiştir.

Tüm bunlar proletarya adına yapılmıştır. Ancak proletarya diktatörlüğünden en çok çeken sınıf yine proletarya denilen sınıf oldu. Rosa Luxemburg, Sovyetler’de uygulanan ve Lenin’in “yasayla sınırlanmayan diktatörlük” olarak tanımladığı sistemi değerlendirirken haklı olarak, “Aslında, her sıkıyönetim rejimi keyfilikçe yol açar ve her keyfilik toplumu bozar,”¹⁴⁶ demiştir. Gerçekleşen sosyalist rejimlerde de devlet-iktidar keyfiyetçiliği toplumu bozmuştur. Tüm olumlu veya pozitif tanılamalara rağmen, devlet-iktidar aracı ile uygulanan yöntem eskisinin devamı ve tekrarı oldu.

Marksizme göre siyasal iktidar ekonomik iktidardan kaynaklanmaktadır. Bu noktadan hareketle Engels, “proletarya devlet erkini ele geçirir ve üretim araçlarını devlet mülkiyetine dönüştürür. (...) bununla tüm sınıf farklılıklarını ve sınıf karşıtlıklarını ve böylece devlet olarak devleti ortadan kaldırır,”¹⁴⁷ demektedir. Söz konusu öngörü çerçevesinde gelişen 17 Ekim devriminde tüm üretim araçları devletin mülkiyetine geçirildi. Egemen sınıf büyük oranda bastırıldı da fakat ne devlet-iktidar erki proletaryanın oldu, ne devlet-iktidar ortadan kaldırıldı. Tersine yeni bir devlet-iktidar sınıfı ortaya çıktı. Aslında bu öngörülmemiş değildi. Lenin sosyalist devleti-iktidarı

146 Luxemburg, Rosa; *Rus Devrimi*; s. 57

147 Lenin, V. I.; *Devlet ve Devrim*; s. 25

tanımlarken, bu devletin-iktidarın bir yere kadar kapitalist devletin-iktidarın baş aşağı çevrilmiş hali olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla sınıf mücadelesi adına söz konusu devlet-iktidar yeni biçimdeki devletli toplum öncülüğünde giderek güçlendirildi. Luxemburg, “Rus Devrimi” adlı çalışmasında sovyetler birliğindeki proletarya diktatörlüğünün giderek işçi sınıfının içinden seçkin bir grubun ve Bolşevik Parti öncülerinden oluşan bir üst kesimin diktatörlüğü haline dönüştüğüne dair eleştiri ve uyarıları daha ilk kuruluş yıllarında yaparak, “böyle bir diktatörlük açık ki proletarya diktatörlüğü değildir; bir avuç politikacının diktatörlüğüdür, burjuva anlamında diktatörlüktür, jakobenlerin iktidarı anlamında diktatörlüktür,”¹⁴⁸ demiştir.

Eleştiri ve uyarılarının çıkış mantığı ve gerekçeleri farklı olsa da tarihsel ve toplumsal gelişme Luxemburg’u haklı çıkardı. Devleti-iktidarı ezilenler adına ele geçiren parti üst sınıfı kendilerinden önceki devletli toplumun yerini alarak eski ezenlerin konumuna yükseldiler. Hiyerarşik, bürokratik ve sınıflı toplum yeni biçim adı altında yeniden üretilmiştir. Değişen sadece biçim ve kişiler oldu. Çarlık Rusyası’ndaki devletli toplum yerini komünist partinin ayrıcalıklı, imtiyazlı üst kesimi aldı. “Parti okul”larında devletin-iktidarın komplolarını ve oyun yöntemlerini öğrenen öncü denilen kesim, asker, polis, yargıç vb. bürokratik kademelerde devletçiliği-iktidarcılığı “kusursuz” bir şekilde uygulamışlardır. Devletçi-iktidarcı uygulamalar eşitlik, özgürlük ve demokrasi amacını unutup kendisini temel amaç haline getirerek, sosyalizm adına katı ve sert bir ağ örmüştür.

Bu bağlamda tek amaç iktidarın-devletin teklifiğini ve bütünlüğünü korumak oldu. Nasıl ki kapitalist devletli toplum kendi iktidar-devleti dışında hiçbir gelişmeye izin vermiyorsa, aynı şekilde proletarya diktatörlüğü de benzer bir pratiğin sahibi olarak kendini örgütledi. Devrimi korumak adına, her türlü içten gelen eleştiri ve muhalefet bastırılmıştır. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü yasaklandığı gibi ÇEKA adıyla kurulan bir nevi derin devlet örgütlenmesiyle, egemen olan sosyalist devletli toplumdan farklı düşünen kesimler tasfiye edilerek susturuldu. ÇEKA direkt komünist par-

148 Luxemburg, Rosa; *Rus Devrimi*; s. 56

tiye bağı bir örgütlenmeydi. Ve her tür yetkiyle donatılmıştı. Yargı, ordu, polis gibi tüm kurumların üstünde bir yetkiye sahip olan bir kurum olarak rolünü oynamıştır. Bu anlamda muhalif kesimlerin ortadan kaldırılmasında rol oynayan temel kurum olmuştur.

Açık ki, “sadece hükümeti destekleyenlere, sadece bir partinin üyelerine -sayıları ne kadar çok olursa olsun- sağlanan özgürlük, özgürlük değildir. Özgürlük her zaman ve istisnasız, farklı düşünene tanındığında özgürlüktür.”¹⁴⁹

Marksizm eksenli tüm hareketlerin ve reel sosyalizmin tüm sorunu da bu noktada ortaya çıkmıştır. Devlet ve iktidarcılığı, geliştirdikleri devletli toplumu güçlendirmek için kullanmışlardır.

Lenin, devletin-iktidarın ortaya çıkışını ele alırken “devlet, tek uğraşı yönetmek olan ve yönetmek için de başka insanların iradesini zorla baskı altına alarak hapishaneler, özel birlikler, ordular vb. biçiminde -özel bir aygıtın gerekliliğini duyan özel bir insan grubu ortaya çıktığı zaman doğmuştur,”¹⁵⁰ biçiminde tanımlamaktadır.

İronik olan husus şu ki, Lenin’in önderlik ettiği Sovyet Devrimi de benzer bir “özel insan grubunu” ortaya çıkarmıştır. Sovyet devletin kurumlarının başına söz konusu insan grubu getirilerek devlet dışı toplumun iradesi zorla bastırılarak, denetim altına alındı. Çarlık Rusyası’nın devlet-iktidar kalıntıları üzerine devrim cilası çekilerek sosyalizm ilanına gidildi. Sosyalizm adına aynı insan grubu Sibiryaya kamplarını ve Sovyetlerin hapishanelerini “devrim yoldaşlarıyla” doldurmuştur.

Kimi Avrupalı sosyalistler 17 Ekim devriminde ortaya çıkan pratikleri salt Lenin’in ve Stalin’in yanlış ve yetersiz politikalarıyla izah etmektedirler. 17 Ekim devrimi şahsında böyle bir değerlendirme yapılabilir şüphesiz. Ancak temel sorun salt basit pratik uygulama sorunu değildir. Esas olarak sorun Marksist devlet felsefesinin proletarya diktatörlüğünü içermesidir. Devlet-iktidar eksenli olmak bu anlamıyla doğal sonuçlarını da açığa çıkartacaktır.

Marksist devlet felsefesinde iddia edildiği gibi proletarya diktatörlüğünün kuruluşuyla birlikte proletarya hiçbir zaman egemen sınıf olmadı. Proletarya adına iktidar olan üst kesim egemen olmuştur. Devrimde bedel ödeyen devlet dışı topluma devrimden sonra yine ezilme ve sömürülme düştü. Ülkeyi veya sosyalizmi inşa etmek adına

149 *A.g.e.*; s. 53-54

150 Moore, Stanley W.; *Devlet Kuramı*; s. 16

devlet mülkiyetiyle birlikte çalışma zorunluluğu getirilerek; üst kesim ayrıcalıklı bir konumda yaşatıldı. Devlet dışı toplum ise kapitalist sistemdekine benzer bir kölecilik sistemine tabi tutuldu.

Kurulan bir biçim sosyalizmdi. Öcalan söz konusu sosyalizmi “firavun sosyalizmi” olarak tanımlamaktadır. Kurulan devlet sosyalizminin en açık ve yalın tanımı bu tanımdır. Çünkü hiçbir şekilde eşitlik, özgürlük ve demokrasi geçek anlamda uygulanmamıştır. Dahası uygulanmasına da müsaade edilmedi. Toplum karın tokluğuna devlet-iktidar için çalıştırılmıştır.

Devlet felsefesi bağlamında Marksizmin geçici de olsa devlet-iktidar eksenli oluşu, Marksist eksenli partilerin ve sosyalist devletlerin despotik ve sömürücü olmalarını beraberinde getirmiştir. Esas olarak böylesi bir durumda karşı devrimci faaliyetlerin olmasına veya yürütülmesine gerek yoktur. Çünkü devletçi-iktidarcı anlayışlar ve araçlar doğaları gereği dört dörtlük bir karşı devrimci rol oynayacaklardır. Böylesi bir durumda despotizm Marksizm eksenli partilerin ve devletlerin temel politikaları haline getirildikçe, devrimcilik adına karşı devrimcilik yapılmış olmaktadır. Proletarya diktatörlüğüne biçilen rol baskı olunca, karşı devrimcilik de yapılmış olunur.

Marksizm de olsa devlete-iktidara açık, ona bulaşıldığı anda karşı devrimcilik ortaya çıkar.

Devletli toplum tarihi boyunca sonuçta devlet iktidarıyla çatışmaya götürmüş tüm iktidar ve zihniyet savaşlarının alternatiflerini yaratamamış olmalarının temel nedeni aynıdır. İktidara karşı iktidar hesabının yapılması aslında bir kader değildir. İktidar formu amaçlanmadan da özgürlük ve eşitlik problemlerine yanıtlar bulunabilirdi. İktidarın temelinde özgürlüksüzlük ve eşitsizliğin yattığı ifade edilmiştir. ‘İktidarın dışında yaşamak bu dünyada en büyük saadettir’ denilmiştir fakat bunun nasılına yönelik yanıt, yetkin ve başarılı kılınamamıştır. ‘Ateşi ateşle söndüremezsin’ deyişi en çok, iktidarı iktidarla değiştiren Marksizm, bu radikalizmin en uç noktası ve sonuncusu olmuştur. (...) En kritik koşullarda en sıkı parti ve devlet merkezli iktidarla sosyalizme adım atabilmesi her halde en temel hatasıydı. Devlet iktidarının yetmiş yıl sonra en kötürümcü kapitalizmi doğuracağını hiç düşünmedi.¹⁵¹

151 Öcalan, Abdullah; *Bir Halkı Savunmak*; s. 222

Marksist devlet felsefesi, devletin-iktidarın sürekliliğini içermediği için devletin-iktidarın sönümlenmesi, yani ortadan kaldırılmasını içermektedir. Bu husus Marksist devlet felsefesinde önemli bir yer tutmaktadır. Ancak bu hususta da ciddi sorunlar ve çelişkiler ortaya çıkmıştır. Gerçekleşen sosyalist sistemlerin hiçbirinde devlet-iktidar ortadan kaldırılmadı. Tersine Çin ve Küba'da halen en güçlü kurum olarak korunmaktadır.

Şüphesiz bu sorunun temel kaynağı Marksist devlet felsefesidir. Marksist devlet felsefesinde devletin-iktidarın ortaya çıkışı sınıflı toplumun ortaya çıkışıyla bağlantılandırılmıştır. Bu genel doğru olarak yerinde bir saptamadır. Ancak aynı devlet felsefesi devletin-iktidarın ortadan kaldırılması görevini bir yerde devlete iktidara vermiştir. Yani proletarya diktatörlüğü eliyle sınıflar ortadan kaldırılacak ve ondan sonra sınıfsız topluma geçildiği için, devlete-iktidara gereksinim kalmayacak ve dolayısıyla devlet-iktidar kendi kendisini feshedecek. Bu, devletin-iktidarın ortadan kaldırılışının bir yönüdür.

Diğer bir yönü ise üretim araçlarının gelişmesi ve düzenlenmesiyle devletin-iktidarın ortadan kaldırılması öngörüldü. Bu konuda da ekonomik indirgemecilik hakim yaklaşım tarz olmuştur. Buna göre “Devletin eriyip gitmesinin ekonomik temeli, komünizmin, kafa emeği ile kol emeği arasındaki antitezin yok olacağı, dolayısıyla çağdaş toplumsal eşitsizliğin ana kaynaklarından birinin yok olacağı denli yüksek bir gelişme aşamasına ulaşmasıdır.”¹⁵²

Devletin sönümlenmesi sorununun her iki yönü de şöyle formüle edilmiştir: Proletarya diktatörlüğü üretim araçlarını devletin mülkiyetine geçirecek. Bir bütün olarak burjuva üretim ilişkileri ve biçimi ortadan kaldırılacak. Toplum devletin-iktidarın ideolojik ve baskı aygıtlarıyla dönüştürülecek. Bu dönüşüm tamamlandıktan sonra devlet-iktidar gereksiz hale gelecek ve kendi kendisini feshedecektir.

Marksist devlet felsefesindeki söz konusu devletin-iktidarın sönümlenmesine dair tez açıkça gösteriyor ki, Marksizmin devleti-iktidarı tanımlaması bir yerden sonra ciddi zaafılar ve yanlışlıklar içermektedir. Marksizm devletin-iktidarın doğasını yeterince çözümlenememiştir. Dolayısıyla gerçekleşen tüm sosyalist oluşumlarda devlet-iktidar daha da güçlendirilmiştir. Proletarya diktatörlüğü “kendi çocuklarını” yiyecek denli sert pratiklerle uygulanmasına rağmen sı-

nıflar ortadan kalkmadı. Tersine sınıflı toplumun sosyalist biçimi daha da güçlendirilmiştir. Teknolojik ve ekonomik gelişmeler de kurulu devletin-iktidarın daha da güçlendirilmesi yönünde seferber edilerek kapitalist devlet-iktidarla yarışa girilmiştir. Ekonomik, ideolojik, askeri tekeller proletarya diktatörlüğünün elinde olduğu için, proletarya diktatörlüğü kendisini yeniden yeniden üretti. Çin örneğinde ise kapitalist sisteme doğru restorasyonlar yapılarak, devletin-iktidarın sönümlenmesi bir yana, devlet-iktidar temel amaç haline getirilmiştir.

Devletin-iktidarın sönümlenmesi konusunda Lenin, “Gelecekteki ‘sönüp gitmenin’ zamanını belirlemenin, hele de doğal olarak uzun süreç söz konusu olduğuna göre, bunu belirlemenin söz konusu olamayacağı açıktır,”¹⁵³ demektedir.

Bu belirsizlik halinin Marksist devlet felsefesinde var oluşu, Marksizm veya sosyalizm adına devletli-iktidarcı olan kesimin eline büyük bir keyfiyetçilik kozunu vermiştir. Devletin-iktidarın ne zaman ve nasıl sönümleneceği devlet dışı toplumca belirlenmemektedir. Karar vericiler üst devletli toplum kesimi olduğuna göre ve bu kesim de kolay kolay elindeki devlet-iktidar ayrıcalıklarını kaybetmek istemediğine göre, proletarya diktatörlüğünün sönümlenmesi asla söz konusu olamaz. Nitekim sönümlenmiştir de. Devlet dışı toplumu hem de onlar adına ezmeye ve sömürmeye devam edecektir.

Brecht, bir şiirinde söz konusu bu duruma karşı adeta isyanını dile getirerek “... Halklar bütün bu zırh yığının altında görünmez oldu,” demektedir. Ve bu zırha sebep olanın Marksist devlet felsefesi olduğu açıktır.

Mao Zedung, “karargahları bombalayın” demişti. Asıl karargahlar her türlü devletçi-iktidarcı zihniyet ve toplumsal ilişkileridir. Asıl bombardımana tutulması gereken devletçi-iktidarcı zihniyet ve toplumsal ilişkileridir. Gerçek sönümlenme istisnasız, her tür devlet-iktidar zihniyeti ve toplumsal ilişkilerine karşı devrimci mücadele ile gerçekleştirilebilir.

d) Devlet felsefesi içinde, devletli-iktidarı tümünden reddeden ve devlete-iktidara karşıt bir şekilde konumlanan tek akım anarşizm-

153 Lenin, V. I.; *Devlet ve Devrim*, s. 102

dir. Marksist devlet felsefesinden farklı olarak anarşizm, amasız, fakatsız... kesin bir duruş ile devleti-iktidarı reddetmiştir. Ayrım koymaksızın tüm devlet ve iktidar biçimlerini acımasızca eleştiren tek akım anarşizm olmuştur.

Anarşist akım gücünü devletsiz-iktidarsız yaşanabileceğini kanıtlamak için seferber etmiştir. En önemlisi de devletin-iktidarın zorunlu olduğuna dair genel anlayışın hakim olduğu bir dünyada ısrarla tezlerinden taviz vermemiş olmasıdır. Denilebilir ki en çok da bu nedenle gerçekçi olmamakla, hatta kapitalizmin bir versiyonu olmakla suçlanmıştır. En sert polemikleri Marks başta olmak üzere Marksistlerle olmuştur. İki muhalif akım olarak birbirlerine karşı rekabet de yürütmüşlerdir. Marksizmin proletarya diktatörlüğüne karşı en ciddi uyarıları ve eleştirileri bu anlamda anarşist akım gerçekleştirmiştir.

Bu temelde anarşist akım tüm gücünü devletin-iktidarın her türlü efendilerine karşı seferber etmiştir. Ancak devleti-iktidarı reddetmeleri, devlet-iktidar sorununu halletmeye yetmedi. Alternatif bir sistem yaratmak anlamında ciddi sorunları olmuştur. Analizleri bu yönüyle daha çok soyut ve teorik önermeler biçiminde kaldı. Avrupa'da, başta İspanya iç savaşı olmak üzere birçok devrimci ayaklanmaya fiilen katılmalarına rağmen toplumsal kurumsallaşma yönünde herhangi bir adım atmamış olmaları temel bir yetersizlik olarak yakalarını hiç bırakmadı. En radikal bir şekilde devleti reddetmeleri bu anlamıyla soyut kalmıştır.

Bu durum, anarşistlerin hiçbir toplumsal kurum programları yoktur anlamında sonuca yol açmamalıdır. Tersine anarşist federalizmden katmanlaşmış topluma, konseylerden komünalizme değin birçok anarşist program veya önerme geliştirilmiştir. Ancak bu önermelerin nasıl ve hangi araçlarla gerçekleştirileceğine dair bir netlik ve somutluk olmadığı için pratik olarak söz konusu maddelerin hiçbir anlamı olmamıştır.

Anarşistler, ısrarla toplumsal bağlamları ve işlevleri bakımından gerekli olan kurumsallaşmalardan uzak durmuşlardır. Yanlış bir yanılıyla her tür kurumsallaşmayı devlet-iktidarla özdeşleştirdikleri için, devletten-iktidardan uzak durmak adına, toplumsallık için gerekli olan komünal ve demokratik kurumlardan da uzak

durmuşlardır. Bu durum, anarşist akımın elini kolunu bağlayan temel bağ olmuştur. Toptancı bir reddedilişle her tür kurumlaşmadan uzak durulunca, özgürlük ve eşitlik anlamında da somut modeller geliştiremediler.

Oysa toplumsallaşma insanın vazgeçilmez niteliği olduğuna göre, toplumsal ihtiyaçlar ve sorunlar için de komünal kurumlara da gereksinim vardır. Toplum kendiliğindencilğe terk edilemez. Toplum kendi halinde bırakıldığı anda, devletli toplum devreye girip sömürmeye ve ezmeye tabi tutar. Nitekim sonuçta böyle de olmuştur.

Lokal anlamada anarşist komünlerin inşa edilmesi söz konusu olmuş olsa da, genel anlamıyla eleştirel olan anarşist devlet felsefesi, devleti-iktidarı aşacak bir düzeye ulaşmamıştır. Ancak eleştiri sınırlarında kalmıştır. Söz konusu eleştirel durumun olumluluğu olmakla birlikte, devlet dışı toplumun alternatif sisteminin somut olarak geliştirilmesinde rolünü tam olarak oynamamıştır.

3. BÖLÜM

DEMOKRATİK KONFEDERALİZM

“Tarihte umut arayışları hep hakim sistemlerin kıyılarında, dağların ve çöllerin kuytularına sığınmış topluluklarda aranır. (...) Ezilenlerin tümünün bir dağ-orman kovuğundan çöl kabilelerine, köleden-işçiye, cinsiyet ezileninden çevreciye, çocuk-geç-yaşlı katmanlaşmasına kadar birleşik bir sistem arayışına hiçbir dönem ile kıyaslanamayacak kadar ihtiyaç vardır.” *Abdullah Öcalan*

İnsanın ve toplumun temel arayış yönelimi daima var olanı aşmak ve ulaşılmamış ufuklara ulaşıp hem potansiyellerindeki eşitlik, özgürlük ve demokratik olguları açığa çıkarmak hem de bu bağlamda yeni olanı keşfetmenin, yaratmanın ve yaşatmanın mutluluğuna ermektir denilebilir. İnsan ve toplumdaki bu arayışın temel somut dinamik gücü olma rolünü de etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyokültürel toplum olarak devlet dışı toplum bileşenleri üstlenmiştir.

Devlet dışı toplum bu rolü üstlenirken temel iki pozitif karakteristik göstermiştir. Birincisi, pozitif yapıcı karakteridir. Bu karakteristiğiyle eskinin/eskiyenin yerine daima yeniyi inşa etme arayışı içinde olmuştur. İkinci karakteristik niteliği ise pozitif yıkıcılığdır. Bu karakteristiğiyle eskiyi/eskiyeni her an yıkma ve aşma çabası içinde olup, birinci karakteriyle de yeniyi inşa edebilecek düzeye getirmeye çalışılmıştır.

Devlet dışı toplumdaki söz konusu pozitif yıkıcılık ve pozitif yapıcılık karakterleri, insanın ilk anlam ve özgürlük arayışı için

adım attığı andan itibaren güncelliğe dek temel itici ve dinamik güç olmuştur. Bundan ötürüdür ki, tarih boyunca, gerek kendisinin gerekse de karşıtı olarak gelişen toplumsal formasyonların inşa ettiği tüm zihniyet ve toplumsal yapıları yıkıp onları aşmıştır. Bunu, gerek içten gerek de dıştan dayatılan statükocu, devletçi ve iktidarcı dinamiklere ve dogmatizme rağmen gerçekleştirebilmiştir.

Tarih boyunca, devlet dışı toplumun bir an bile onsuz edemediği ve elden bırakmadığı özgürlük arayışı, inşa ettiği her yeni olgunun, gün veya an gelir ki, kendisinin önünde veya etrafında koca haphane duvarlarını örebileceğini ve statükocu olabileceğini bilir. Bu bilinçten hareketle evrende başıboş yaşanmayacağını farkındadır; özgür yaşam için gerekli maddi ve manevi kültür değerlerinin dönem veya aşamalarına göre yaratılmasını gerekli kılar ve yaratır hem de arayış önünde engel olarak belirledikleri an, onları aşması gerektiğini bilir. Esas olarak devlet dışı toplumun tarihi bu yönüyle yıkma, yeniyi inşa etme ve aşma tarihidir denilebilir. Bu diyalektiği, özgürlük arayışı ve bilincini/farkındalığını unutturmaya çalışan dogmatizme ve iktidarcılığa karşı, temel özgürlük arayışına sadık kalmayı başararak, yeri geldiğinde en kutsal denilen zihniyet ve toplumsal kurumları ve formasyonlarını aşmayı sağlayacak yeni arayış kanallarını daima yaratmıştır. Biraz da tarihe, devrimler tarihi niteliğini kazandıran, devlet dışı toplumun bu arayışı olmuştur.

Güncelde de devlet dışı toplum böylesi bir durum ile karşı karşıyadır. Devlet dışı toplumun özgürlük arayışı, eski olanı yıkmak/aşmak için pozitif yıkıcılığı ve yeniyi inşa etmek için pozitif yapıcılığını seferber etmenin en dinamik dönemini yaşıyor. İşte demokratik konfederalizm bu arayışa cevap olabilecek bir seçenek olarak ortaya çıkmıştır. Devlet dışı toplumun karakteristik özelliklerinde bulunan pozitif yıkıcılık ve pozitif yapıcılık, yeni bir zemin üzerinden özgürlük arayışına uygun yeni zihniyeti temsil eden insanın toplumsallığı ve alternatif sistemini inşa etsin diye yol ve yöntem göstermekte ve gerekli olan araçları sunmaktadır.

Demokratik konfederalizm, devlet dışı toplumun doğasındaki dizginlenemez temel özgürlük arayışına göre geliştirilen bir siyasal sistemdir. Bilinen geçmiş devrimlerde veya söz konusu devrimlerin kalıntılarına dayalı olarak varlıklarını sürdüren günceldeki devrimci

yaklaşımlarda yapıldığı veya denendiği gibi, üstten ve toplumsal mühendislikle insanın ve toplumun temel kodlarıyla oynayarak, insanı veya toplumu geliştirilen sisteme uydurmak yerine; devlet dışı toplumun gelişim doğası veya özgürlük arayışına uygun bir sistemdir demokratik konfederalizm. Devlet dışı toplumun çoklu değişim doğasına ve özgürlük arayışına ters, üstten, dayatmacı ve tek tipleştirici yaklaşımlar, hem devlet dışı toplumun doğal dengesinde ciddi tahribatlar yaratmıştır hem de özgürlük arayışının önüne bizzat ciddi engeller dikmişlerdir. Şüphesiz devlet dışı toplumun doğal bünyesine aykırılık teşkil eden ve özgürlük arayışı önüne engeller diken olgulara zemin olan temel gerçeklik devletçi-iktidarçı zihniyet ve toplumsallıktır.

Demokratik konfederalizm, devlet-iktidar dışı yeni bir zemin sunmaktadır. Bu zemin anti iktidarcılık-anti devletçilik zeminidir. Demokratik konfederalizmin söz konusu anti iktidarcılığı ve anti devletçiliği devlet dışı toplumun doğasına ve özgürlük arayışına dayalı olarak geliştirilmiştir.

Demokratik konfederalizm, ne gelmiş geçmiş en mükemmel sistemdir ne de ezeli/ebedi bir sistemdir. Ancak temel felsefesi ve sistemsel konumlanması itibariyle devlet dışı toplumun özgürlük, eşitlik ve demokrasi arayışının sonucu ve cevaplayıcı olarak ortaya çıkmıştır ve varoluşunun kaynağı tüm dinamikleriyle devlet dışı toplumdur.

Devlet dışı toplumun özgürlük arayışında maddi ve manevi kültür değerlerinin toplamından oluşan bir komünalizm vardır. Demokratik konfederalizmin felsefesi ve ideolojisi bu komünalizme dayanmaktadır. Kendi kendine yeten, öz yeterliliğe sahip, demokratik toplum niteliklerine ulaşmış, ekolojik toplum yönelimli, toplumsal eşitlikçi ve kadın özgürlükçü toplumsal bir sistemdir.

Demokratik konfederalizm, “doğrudan katılımcı demokrasinin ana hücreleri olarak federe birimler [söz konusu olan devletçi-iktidarçı federasyon birimleri değildir] koşullar ve ihtiyaçlar gerekli kıldığı kadar konfedere birliklere dönüşme esnekliği bakımından da eşsiz ve idealdir. Doğrudan katılımcı demokrasiye dayalı birimleri esas almak kaydıyla geliştirilecek her tür siyasi birlik demokratiktir. En yereldeki doğrudan demokrasinin uygulandığı, yaşandığı...”¹⁵⁴ bir sistemdir.

Hiyerarşik toplumdun başlayıp Sümerlerle devam eden devletçi-iktidarıcı geleneğın temsilcisi olan kapitalist devletli toplum ideolojik-politik gücüyle bir taraftan böylesi -demokratik konfederalizm- bir sistemin geliştirilmemesi için var gücüyle mücadele etmektedir. Öte yandan da büyük bir telaş ile devletli ve devletçi-iktidarıcı toplum dışında da bir sistemin var olamayacağına dair inancı ve eğilimi diri tutmak için adeta seferberlik halini yaşamaktadır. Bu noktadaki argümanlarını güçlendirmek için de 19. ve 20. yüzyılda teorik, felsefi, ideolojik ve politik olarak gelişen ancak devletçi-iktidarıcı sistem ve toplumdun kopamadığı için devlet dışı toplumun özgürlük, eşitlik ve demokratik yaşam arayışına cevap olmadığı için yeniden devletçi sosyalizmin yaşadığı akıbeti kullanmaktadır. Ancak açık ki bu gerekçeler ve sonuçlar devlet dışı bir sistemin gelişemeyeceğini değil; tam tersine devletçi sosyalizm, devletçiliğe-iktidarılığa saplanıp kaldığı, sömürü ve baskı çarkının bir dişlisi hatta ikinci büyük ortağı olduğu için alternatif sistemi ve toplumsallığı inşa edemediğinden hareketle, bumerang gibi dönüp kendisini vurduğunu kanıtlamaktadır.

Kesintisiz olarak özgürlük anlayışına bağlı kalarak tüm çoklu bileşenleriyle tarih boyu devlet dışı toplum var olduğuna göre ve devlet dışı konumuyla güncellikte de varlığını koruduğuna göre, devlet dışı sistem arayışının somut ifadesi olarak alternatif sistem de mümkündür ve var olacaktır. Hatta 21. yüzyılın düşünce, örgütlenme ve teknolojik olanakları ve devlet dışı toplumun ortaya çıkmış olan canlı dinamikleri, bu gerçekleşme durumunu daha fazla olanaklı hale getirmiştir.

İster adına otoriter sosyalizm, devlet sosyalizmi veya bürokratik-politik yozlaşmış proletarya diktatörlüğü devleti denilsin, ister kapitalist devlet sosyalizmi ve iktidarlılığı denilsin; 19. ve 20. yüzyılın bu eğilimli teorileri, pratikleri ve hareketleri ezilenlerin/devlet dışı toplumun özgürlük, eşitlik ve demokratik yaşam özlemine, bu bağlamda maddi ve manevi arayışlarına cevap olamadı/olmadı.

Ancak bundan hareketle ne alternatif devlet dışı sistem arayışları “yok oldu” ve “artık gerçekleştirilemez” denilebilir ne de “devlet dışı toplum pes etti”, “devletli topluma teslim oldu” veya “devletçi-iktidarıcı sistem içinde yaşamaya, ezilip sömürülmeye mahkumdur” de-

nilebilir. Etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyokültürel toplum tüm çoklu nitelikleriyle ve dinamikleriyle güncellikte varlıklar ve alternatif sistem arayışlarında düne göre daha fazla ısrarlıdırlar. Esasında tarih boyunca bu direngenliklerinin örneklerini çokça göstermişlerdir. Etnik ve dini toplulukların direnişleri, kadının ve gençliğin tarih boyunca otoriterliğe başkaldırıları; ütopyik sosyalistlerden komüncülere, anarşistlerden işçi ve köylü hareketlerine, enternasyonallerden Paris Komünü ve '68 gençlik hareketlerine ve ekolojistlere dek tüm bu tarihsel pratikler ve deneyimler şunu gösteriyor: devletli toplum karşısında devlet dışı toplumun özgürlük arayışı hep diri olmuştur ve diri olmaya da devam edecektir.

Yoksa biliniyor: toplumsal zemini veya toplumda cevabı olmayan veya karşılık bulmayan hiçbir sistem var olamaz. Hele devrimci anlayış açısından bu husus daha çok geçerlidir. Devrimciliğin ve devrimin zemini olmadan her uğraş, karadelik misali uzayın boşluğunda yutulur gider. Geçmişin devrimci deneyimleri devlet dışı toplumun özgürlük arayışına cevap olmadığı için başarısızlığa uğradı diye, yeni bir devrimci inşa zemini ve gerçekliği olmaz diye bir kural yoktur. Böylesi bir iddianın devlet dışı toplum açısından hiçbir anlamı da yoktur ayrıca. Olsa olsa, ancak devletçi-iktidarcı toplumun ideolojik bir argümanı olarak, devleti-iktidarı ezel ve ebet olarak gösterilmesi yönünde bir demagoji olur.

Öte yandan demokratik konfederalizm sistemi yeni bir devrim tanımı ve felsefesi sonucu oluşacak bir sistem olduğu için 19. ve 20. yüzyıl teori, ideoloji ve pratiklerden de kopuşu ifade etmektedir. Yeni devrim elbette devlet dışı toplumun tarih boyunca açığa çıkardığı deneyimlerden yararlanarak bu tarihin bir halkası olarak pratikleşmektedir. Bu anlamda “Yeni devrim; devletli, sınıflı toplum uygarlığını hedeflemeyen, tersine alternatifi olarak kendini hazırlayan, gelişen; devletsizleştirmeye ve iç içe olarak bilimle sıkı işbirliği içinde vazgeçilmez bir yaşam gereği olarak hayvanlarıyla, bitkileriyle kendi ekolojik toplumunu yaratmayı hedeflemektedir. Bu gerçeklerle devrimimize DEMOKRATİK VE EKOLOJİK DEVRİM demek, gerçekçi olduğu kadar özgürlük niteliğinin de bir gereğidir.”¹⁵⁵

Bu temel ekseninde devlet dışı toplum, zihniyet devrimi ve örgütlenme gücüyle devlet ve iktidar olmadan kendi koşullarını de-

ğiştirerek; yaratıcı potansiyelini birey ve toplum olarak tüm çoklu bileşenleriyle açığa çıkartıp işleterek devrim hedefine ulaşacaktır.

Şüphesiz bu kolay gerçekleştirilebilecek bir olgu değildir. Devletçi-iktidarıcı toplumun baskı ve engellemeleri yanı sıra bir de toplumda yarattığı zihniyet, özgüç ve özgüven tahribatları da ciddi zorlukları ortaya çıkaracaktır. Yine devlet dışı toplum kendi öz kurumsal sisteminden yoksun olduğu için ciddi bir boşluk içindedir. Devletli toplumun yarattığı kaos ve karmaşa ile bu boşluk oluştuğu için devlet dışı toplum adeta her rüzgarla sağa sola yalpalayan ve bir türlü dengesini bulamayan bir durumu yaşamaktadır. Daha da ötesi devleti toplum ahtapot gibi tüm ideolojik, politik, ekonomik ve sosyal vb. uzuvlarıyla ezilenleri kendisine bağımlı hale getirmiştir. Böylesi bir durum karşısında gerçekçi olmak gerekiyor; bu karmaşa ve boşluk içinde yeni bir zihniyet, toplumsal kurumsallaşma ve örgütlenme; yeni bir dil ve tümenden yeni, alternatif bir sistem inşa etmek zordur.

Ancak, devrimcilik de, var olan koşullara esir/teslim olmamak ve her koşulda itiraz parmağını kaldırıp koşulları değiştirmek anlamına geldiği de bir başka gerçekliktir. Buna, devlet dışı toplumun pozitif yıkıcı ve pozitif yapıcı gücünü, doğrudan eylem tarzıyla özgürlük arayışı önünde engel olanı ortadan kaldırma inşası denilebilir. Devrimi belirsiz bir gelecek zamana ertelemeyen, devlet dışı toplumun alternatif sistem dinamiklerini ve araçlarını en uygun şekilde ve aktif biçimde konumlandırmaktır bu.

Demokratik konfederalizm hedefli devrim tarzında, inşa, en basit görünenden en büyük ve karmaşık olana dek, yaşamın tüm alanlarındaki iktidarıcı, merkezîyetçi ve bürokratik ilişki ve kurumları aşmak; komün ve grup ilişkilerinden başlayarak, yerelden genele doğru yatay ve özerk ama birbirleriyle paralel ilişkiler ağı içinde olan sistem bütünlüğünü inşa etmek yöntemi esastır. Devrimdeki değişim ve dönüşüm basitten karmaşıklığa doğru her adım önemsenerek atılır. Yerleşik devletçi-iktidarıcı olan ne varsa bu anlamda devlet dışı toplumun pozitif yıkıcılığının hedefidir.

Bu noktada yeni devrimin başka bir özgül karakteristiği ortaya çıkmaktadır. Bilindiği gibi geçmiş devrimler dışı karşı mücadele ederken, devletçi-iktidarıcı iç uzantılarının bizzat devrimin içine sızabileceğini göz ardı etmişlerdir. Hatta reel sosyalizmin uygulan-

masında, devrimci güçler bizzat devletçi-iktidarcı pratiklerin sahipleri olduklarının farkına bile varamamışlardır. Dolayısıyla devrimciler, oluşturdukları ilişkilerin ve geliştirdikleri kurumların an gelir dogmatikleşip statükocu olabileceğini hesaba katmadılar. Genel söylemde yer yer hesaba katsalar da, buna karşı kesintisiz bir mücadele içinde olunamamıştır. Demokratik konfederalizm hedefli devrim bu noktada kendine doğru eleştirel ve kuşkucudur. Devlet dışı toplumun pozitif yıkıcılığı bu anlamda kesintisiz bir eleştirelilik ve bilimsel bir kuşkuculuk üzerinden aktif ve diri tutulacaktır. Yoksa yeni devrimin, reel sosyalizm vb. geçmiş devrimsel süreçlerin yaşadıkları akıbeti yaşamaması için hiçbir neden yoktur. Şüphesiz devrimci eğilim bir şekilde yoluna devam eder. Fakat böylesi devrime içten ket vurma, tarihin tekerrürü olabileceği gibi, yeni bir devrim sürecinin, daha alternatif sistemi inşa etme olanağının kaybedilmesi ve devrimci değerlerin tekrardan heba edilmesi anlamına da gelecektir.

Maalesef ezilenlerin/devlet dışı toplumun mücadele tarihinin en güçlü halkalarından biri olan Marksizm eksenli devrimci süreç böylesi, içten gelişen engelleri aşamaması ve kendine karşı eleştirel ve kuşkucu olamaması sonucunda inşa ettiği ilişkilerin ve geliştirdiği kurumsal yapıların oluşturduğu devletçi-iktidarcı statüko ve dogmatizmin engellerine takılmıştır. En az karşı cepheden karşısında müdahale ettiği kapitalist sistemin baskı ve engellemeleri kadar, kendisine karşı eleştirel kuşkucu olmadığı için inşa ettiği kendi koşullarının da esiri oldu.

Güncellikte de, hem Marks ve Engels'in içinde yaşadıkları koşullar sonucu geliştirdikleri teorik ve ideolojik çözümlenmeleri "sınıflar var olduğu sürece geçerli temel, şaşmaz doğrulardır" biçiminde yorumlayıp yüz elli yıl önceki koşullara esir olma durumunun yaşanıyor olması, hem de geliştirdikleri örgütsel, toplumsal araçlara, yol ve yöntemlere ve en önemlisi dogmatik zihniyetin labirentlerine çakılıp kalma durumu söz konusudur.

Bunda temel etken olan başka bir olgu da, devlet dışı toplumun temel özgürlük arayışına gereken anlamı vermemek ve yine devlet dışı toplumun tarihsel ve toplumsal direnişinden, çoklu yapısından ve komünal yaklaşımından adeta ısrarla öğrenememek yaklaşımıdır.

Bu yaklaşımdan hareketle Paul Feyerabend, Marksistler için, şunu der:

İnsanın aynı yaşamı paylaşmadığı ve sorunlarını bilmediği insanların sorunlarını çözecek çözümlere sahip olduğunu sanması budalalık, kendini beğenmişliktir.(...) Marksistler artık kurtarmak istediklerinden öğrenmeye çalışmıyorlar, yorumlar, bakış açıları, kanıt konusunda birbirlerine saldırıyorlar ve bunun sonucunda çıkan zihinsel bulamacın yerliler için iyi bir gıda olacağından çok emin görünüyorlar.¹⁵⁶

Devlet dışı toplumun yaşamından ve deneyimlerinden öğrenme çabası, hem özgürlük arayışının hem de devlet dışı toplumun gelişim doğasını anlamayı ve anlamlandırmayı beraberinde getirecektir. Bu anlamda ele alındığında özgürlük arayışının ve devlet dışı toplumun tarihsel ve toplumsal gelişiminin karakteristik niteliği tekleşme ve merkezileşmeye, dolayısıyla çoklu toplum niteliğinin ve farklılıklarının yok olması anlamına gelen devletleşme ve iktidarlaşmaya doğru değil; tersine gelişim çizgisi çoklu nitelikler üretmeye ve çokluklarıyla birlikte yaşamaya doğrudur. Ne zaman ki bu gelişimin doğal seyrine tektipleşme ve merkezileşme, devletleşme-iktidarlaşma dayatması ve müdahalesi gerçekleştirilmiş, o arada/o zaman devlet dışı toplumun gelişim seyri de sekteye uğratılmıştır. Bu gerçeği gör(e)meyen devrimci dinamik, devlet dışı toplumdaki uzaklaşıp ona yabancılaşmaya mahkumdur. Feyerabend'in dikkat çektiği "...insanın aynı yaşamı paylaşmadığı ve sorunlarını bilmediği..." nokta devrimciler için bir yabancılaşma hususudur. Devrimciler, devlet dışı toplumun toplumsal dinamiği, çoklu niteliği, yaşamı ve ihtiyaçları ve sorumluluklarından öğrenemedikleri için güncellikte ciddi bir yabancılaşmayı yaşamaktadırlar. Ve doğal olarak devlet dışı toplumdaki yabancılaşmanın vardığı nokta devletçi iktidarcı toplum içine eklenmektir.

Demokratik konfederalizm eksenli devrim, söz konusu yabancılaşmayı fark ederek, öze dönüşün yolunu açmış/açmaktadır. Söz

156 Feyerabend, Paul; *Özgür Bir Toplumda Bilim*; s. 160-161

konusu öze dönüş, öncelikle her türlü devletçilik-iktidarcılık zihniyeti ve toplumsal ilişkilerinden kopuş anlamına gelmektedir. Demokratik konfederalizmde geçici, kısa süreli vb. gerekçelerle kısa süreli de olsa, baskı ve sömürünün somut ifadesi olan ve yabancılaşmanın temel zeminini teşkil eden devleti-iktidarı kesinlikle kullanmayı esas almıyor. Bu anlamıyla devlet-iktidar eksenli değil devlet dışı toplum eksenlidir. Salt dar ekonomik indirgemeci eksenli de değildir. Klasik devrim tanımlarından ortaya konulduğu gibi, üretim araçlarını ele geçirerek toplumsal dönüşümü bu noktadan gerçekleştirmeyi de hedeflemiyor. Demokratik topluma ve öz yeterlilik esasına dayalı, kendi kendine yeten, nerede ihtiyaç varsa orada yeniyi inşa etmeyi öngörmektedir. Ve böylesi bir gelişim, dönüşüm, değişimin önünü ve zeminini açıyor. Tabii olarak bu genel esaslar üzerinden öze dönüşü sağlamak, aynı zamanda devletin-iktidarın gereksizliğini ortaya koymak anlamına da gelmektedir. Demokratik konfederalizm, yaşamın tüm alanlarında özgür, eşit, demokratik yaşamın fonksiyonel kurumlaşmalarını inşa ederek devlete-iktidara gerek olmadan da yaşanılabilirliğinin yolunu açarak devletin-iktidarın gereksizliğini bir kez daha kanıtlamaktadır.

Yeni devrim özgürleşme sorununu; toplumsal sorunların ortaya çıkışını, devlet dışı toplumun doğal gelişimine müdahale edilerek ve devlet dışı toplum devletli-iktidarlı topluma bağımlı hale getirilip sömürülerek, özgürlük imkanları, eşit ve demokratik yaşama olanakları ya elinden alınarak ya da daraltılıp önüne ciddi engeller konulduğu gerçeğinden hareketle ele almaktadır. O halde toplumsal sorunların çözümü ve eşit, özgür ve demokratik bir yaşamın gelişimi için esas olarak devletçi-iktidarcı toplumsal ilişkilerin yarattığı bu koşulların tersine çevrilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda özgüleşme, öz yeterliliğe dayalı demokratik toplum; demokratik siyaset, devletçi-iktidarcı olmayan toplum koordinasyonları, kadın özgürlükçü toplum, ekolojik ve paylaşımcı ekonomi kurumlaşmalarının geliştirilmesiyle gerçekleşecektir. Gerek maddi ve manevi ihtiyaçların karşılanması ve gerekse var olan veya gelişecek toplumsallığın niteliğine göre baş gösteren toplumsal sorunların çözümü için yaşamın her alanında geliştirilen ve birbirlerini tamamlayan komünalist kurumlaşmalarla devletin-iktidarın toplumsal alanı daraltılarak

eşit, özgür ve çoklu demokratik yaşamın ve toplumsallığın alanı genişletilecektir. Yeni toplumsallık adım adım tüm kurumlarıyla gerçekleştirildikçe devlet dışı toplumun özgücü ve özgüveni de ortaya çıkacaktır. Esas olarak devrimin itici dinamik değişim gücü de bu özgüç ve özgüvendir. Devlet dışı toplumun tekrardan bu düzeye ulaşması en radikal devrimci dönüşüm ve değişim anlamına gelmektedir. Bu bir toplumsal zihniyet gücü olduğu kadar manevi bir güç ve inançtır da. Özellikle devletli toplumun tüm ideolojik ve baskı aygıtlarıyla devlet dışı toplumu özgüç ve özgüvenden yoksun bırakmaya çalıştığı göz önünde bulundurulduğunda, devlet dışı toplumun bu hususta yaşayacağı gelişim ve varacağı düzey hiç de önemsiz bir durum değildir.

Şüphesiz bu hususlarda gelişme yaratıp demokratik konfederalizm merkezli bir toplumsallık inşa etmek, yeni devrimin niteliklerini birebir devlet dışı toplumun yaşamına yansıtmakla, orada yaşamsallaşmasını sağlamakla olabilir. Başka bir ifade ile buna teorik, felsefi ve ideolojik olarak öngörülenlerin pratiğe geçirilmesi ve bunların devlet dışı toplumun yaşamında görünür kılınması denebilir. Yeni devrimin pratiği bu anlamda ilk önce kurumlarını işlevsel hale getirip tüm bireylerin ve tüm devlet dışı toplum bileşenlerinin yeteneklerini açığa çıkartıp işlevselleştirmektir. Öz yeterliliğin, özgüç ve özgüvenin somut anlamı, tüm bireylerin ve toplumsal kesimlerin varoluş ifadesi olan kişisel ve toplumsal yeteneklerini geliştirmek ve bunları özgürlük arayışı temelinde işlevsel kılmaktır. Ve bunun aracı da kurumlardır. Somut bağlamda kurumlar böylesi bir işlevle özgür, eşit ve demokratik bir yaşam için her bireyin ve devlet dışı toplumun tüm bileşenlerinin yaşamında somut olarak demokratik toplum, demokratik siyaset, meşru savunma gibi bir bütün olarak pratikleştikçe ve devlet dışı toplum bu pratiklerin artılarını yaşamında bizzat yaşayıp gördükçe devrimin öznesi olur ve rolünü oynamak için çaba içinde olur.

Bu noktada şu hususun da altını çizmek gerekiyor: demokratik konfederalizmdeki öz yeterlilik, klasik sosyalizmdeki gibi yönetim işleriyle sınırlı değildir. Yaşamın tüm alanlarında aktif katılımı ifade etmektedir. Bu ayrım önemlidir. Çünkü salt yönetimle sınırlandırılmış bir öz yeterlilik, ister istemez komple katı-

lımı sınırlandırılacaktır. Ve temsili bir özyönetim olgusunu ortaya çıkarır ki bu durumda hiyerarşi, iktidar veya kurumların üstünlüğü olgusu gelişecektir. Bu bağlamda oluşan özyönetim uzmanlaşmış elit yöneten bir kesim ile edilgen yönetilen bir toplum gerçeği açığa çıkacaktır. Nitekim gerçekleşen sosyalist sistemlerde böylesi bir yöneten-yönetilen ilişkisi ortaya çıktığı için öz yeterliliğe dayalı katılımcı bir toplum düzeyine bir türlü ulaşılamadı. Özgüç, özgüven ve öz yeterlilik dinamikleri oluşturulmadı. Tersinden sosyalizm adına devasa bir iktidarcı-devletçi bir yönetim ortaya çıktı. Buna karşı, devrimci süreçlerde açığa çıkan sahipleniş, devrim aidiyeti söndü. Sistemin adı sosyalizm olsa da pratik farklı olunca toplum tarafından öyle algılanmadı. Sistem daha çok yeni bir sınıf olarak yükselen yöneten kesimin sistemi olarak algılandı ve öyle görüldü. Bu nedenle devrimci süreçlerdeki toplumsal sahipleniş gerileyip öylesi bir noktaya vardı ki, bin bir emekle ve bedelle inşa ettikleri sistemden köşe bucak kaçmaya ve bir an evvel ondan kurtulmak için çareler aramaya başlandı. Bu durumun en somut ifadesi ise Berlin Duvarı'nın yıkılışı esnasında yaşandı. Toplum kendinden geçercesine adeta turnaklarıyla Berlin Duvarı'nı yıkıp "öte tarafa" yani kapitalist devletli topluma koşmuştur. Böylesi trajik bir görüntüyü insanlığın hafızasına nakşeden olgu sosyalizm adına geliştirilen iktidarcı-devletçi sistemdir.

Bu husus şunu da kanıtlamıştır: bir sistem, adı ne olursa olsun devlet dışı toplumun temel maddi ve manevi ihtiyaçlarına ve özgürlük arayışına, öz yeterliliğe dayalı cevap olamadığı takdirde, en trajik konuma düşmeye mahkumdur.

Öz yeterliliğe dayalı gerçekleştirilen demokratik konfederalizm kurumlaşmaları, devletçi-iktidarcı, ideolojik egemenlik tarafından devletin varlık gerekçesi olarak sürekli öne sürülen kamusal hizmetlere ve güvenliğe dayalı gerekçeleri de boşa çıkarmaktadır. Bu alanlarla öylesi bir algı yaratılmıştır ki: sanki devlet olmadan kamusal hizmetler ve toplumun güvenliği sağlanamazmış. Esas olarak devletin-iktidarın meşruluğu bu iki alandan hareketle sağlanmıştır. Oysa gerçeklikte durum tam tersidir. Devletin varlığının nedeni esas olarak kamusal hizmetler ve toplumun güvenliği değildir. Tersine devletli toplumun baskı ve sömürü kurumlarının bütünlüğün-

den oluşmaktadır. Bu bağlamda esas varlık gerekçesi hem bütün kurullarıyla devletli toplumun varlığı ve sürekliliği için gerekli koşulları yaratmak ve hem de devlet dışı toplumu sömürerek devletli toplumu bu sömürüye dayalı yeniden yeniden üretmektir. Kamusal hizmetler ve toplumun güvenliği denilen olgular da bu süreçlerin tamamlayan parçasıdır. Dolayısıyla esas işlevi devlet dışı toplumu baskı ve sömürü altında tutarak süreklileşen bir kaos ve karmaşa içinde tutmaktır. Bir toplum açısından en büyük kaos ve karmaşa durumu, söz konusu toplumun doğal gelişimine ket vurulması ve özgüç ve özgüven dinamiklerinden yoksun bırakılmasıdır. Devlet dışı toplumun konumu bu temelde olduktan sonra, istenildiği kadar kamusal hizmetler sunulsun ve toplumun güvenliği sağlansın; yaşanan durum kaos ve karmaşa durumudur. Öz yeterlilik tüm demokratik konfederalizm kurullarıyla devlet dışı toplumun maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayıp komünal hizmet ve toplumsal güvenlik denilen toplumsal gereksinimleri yerine getirerek esasında bu gereksinimler için ille de devlete gereksinim olmadığını somut ifadesi olmaktadır; hem de buna dayalı olarak devleti meşrulaştıran gerekçeleri ortadan kaldırıp devletin gerekli olmadığını pratikte gösterecektir.

Bu bağlamda öz yeterliliğin demokratik konfederalizmdeki kurumsal işlevselleşmenin gerçekleştirilmesiyle devletçilik-iktidarcılık ve hiyerarşiye dayalı sınıfsal ve toplumsal ayrımlar ve ayrımcılık da ortadan kaldırılacaktır. Demokratik konfederalizm herhangi bir etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyo-kültürel topluma dayalı olarak inşa edilemez ve kurumsallaştırılmaz. Esas olarak çoklu devlet dışı toplum bileşenlerine dayalı olarak inşa edilen ve kurumsallaştırılan bir sistemdir. Öte yandan eko-sistem olarak birinci doğa ve toplumsal alanı ifade eden ikinci doğa arasında öncelik ve hiyerarşi kurmaz. Her iki doğanın dengeli ve verimli ilişkisi temelinde ekolojik toplum ekseninde, bütünlüğünü üçüncü doğa bağlamında esas almaktadır. Dolayısıyla demokratik konfederal sistemde ezen-ezilen, avantajlı-dezavantajlı, asli-tali-azınlık... kategorilere yer yoktur. Özgür yurttaş, demokratik ulus ve demokratik toplum olarak demokratik konfederalizmde herkes eşit ve özgürdür.

Coğrafik veya toplumsal sınırlar açısından da ele alındığında demokratik konfederalizmin devlet sistemleriyle farkı ortaya çı-

kacaktır. Demokratik konfederalizm sisteminin coğrafik sınırları yoktur. Bu anlamda kendisini sınırlara hapsetmez. Sınırlar esas olarak devletin-iktidarın egemenlik alanı olarak ortaya çıkmıştır. Devlet dışı toplum için sınırlar her zaman engelleyici bir faktör olmuştur. Elbette her bireyin ve toplumun bir ülkesi vardır. Ancak ülke olgusu devletsel değil, toplumsal bir olgudur. Demokratik konfederalizm toplumsal bir olgu olarak, her yurttaşın ve çoklu toplum bileşeninin üzerinde yaşadıkları ve kültürel değerlerinin bir bileşeni olarak ülke gerçekliğini sistemi içinde kabul eder. Fakat sınırlar çizmez. Çünkü bir ülke hiçbir zaman tek bir toplumsal kesimin ülkesi olmamıştır. Toplumlar daima iç içe aynı ülkede yaşamışlardır. Devlet dışı toplum açısından ele alındığında bu husus daha da geçerli olan bir toplumsal gerçekliktir. Öte yandan sınırlar, devlet mülkiyetçiliğinin bir biçimidir. Demokratik konfederalizm her türlü tekelci mülkiyetçiliği reddettiği gibi, coğrafik sınırlara dayalı mülkiyetçiliği de reddetmektedir.

Demokratik konfederalizm, dünyayı fethetme vaadi değildir. Demokratik konfederalizm devlet dışı toplumun, “Dünyayı fethetmek zorunda değiliz. Bize onu baştan yaratmak yeterdir,” haykırışının sistemsal ifadesidir.

A- DEVLET DIŞI TOPLUMUN DEMOKRATİK KONFEDERALİST AĞI

Devlet dışı topluma karşı ezme ve sömürülme durumu tek birleşik merkezden, yani devletli toplumdan gelen uygulamalar sonucu açığa çıkmıştır. Devletli toplum tarihinden ve güncel ezme ve sömürme pratiklerinden de görülebileceği gibi, devletli toplum devlet dışı topluma karşı son derece organizeli ve birleşik bir cephe içinde ezme ve sömürme politikalarını uygulamıştır ve uygulamaktalar. Biçimsel olarak farklı olup da egemenlik için birbirlerine karşı savaş halinde olan devletli toplumlar, söz konusu devlet dışı topluma karşı bastırma hareketleri olduğunda, bir an bile tereddüt etmeden iç çelişkilerini bir tarafa bırakıp devlet dışı topluma karşı birleşmişlerdir. Şüphesiz devletli toplumu devlet

dışı topluma karşı bir strateji etrafında birleştiren şey, bir bütün olarak sınıfsal çıkarlardır.

Devlet dışı toplum tarih boyunca aynı stratejik çıkarlar etrafında ezme ve sömürme politikalarını kendisine karşı uygulayan devletli topluma karşı kesintisiz bir mücadele içinde olmuştur. Etnik kültürel, dini kültürel ve sosyal kültürel toplumun tarihten günümüze dek yürüttükleri mücadele ve direnişlerin her biri bu tarihsel ve güncel direnişin ve mücadelenin birer halkası olmuştur.

Ancak, devlet dışı toplumun direnişi açısından tarih boyunca bir nevi “aşıl topuğu” olarak değerlendirilebilecek bir zayıf yön olagelmıştır. Güncellikte de bu zaaflı durum varlığını korumaktadır. Devlet dışı toplum direnişinin aşıl topuğu olan bu zayıf yönü biçimsel olarak farklı olsa da özde tek bir egemen toplum olan devletli topluma karşı mücadele etmelerine rağmen, o mücadeleyi bir türlü dayanışmayı sergileyen ortak amaç ve çıkarlar birliğinin ifadesi olan birleşik bir mücadele karakterine çevirememiş olmalarıdır. Bu bir suçlama değildir. Şüphesiz her direniş kendi koşulları içinde değerlendirilmelidir. Bugünden geçmişe bakılarak neden “şu şöyle olmadı” demek pek gerçekçi bir yaklaşım olamaz. Ancak eğer devlet dışı toplumun pratiğinde de öğrenilecek varsa -ki vardır- o zaman devlet dışı toplumun en öğretici yanı olarak direnişe yönelik öğrenme yaklaşımını objektif tespitlere göre geliştirmek zorunludur. Dolayısıyla bu bir tespittir ve kesinlikle üzerinden atlanamayacak bir noktadır. Devlet dışı toplumun bir ağ biçiminde örgütlenmiş birleşik bir mücadele ve direnişe sahip olmayışı tek başına olmasa bile devlet dışı toplumun özgürlük mücadelesinde başarıya ulaşamamış olmasının önemli bir nedenidir. Tarih boyunca tüm direnişlerde güçlü ittifak ilişkilerinin olmayışı devlet dışı toplumun yenilgilerindeki temel sorun olmuştur. Her bir devlet dışı toplum bileşeni ayrı ayrı çok güçlü direniş örneklerini sergilemelerine rağmen birbirlerinden kopuk oldukları için, bir yerden sonra devletli toplum cephesi tarafından kuşatılarak bastırılmışlardır. Her bir bileşen ayrı ayrı öbekler halinde devletli topluma karşı mücadele ederken en zayıf yönlerini güçlendiremedikleri için oradan en ağır darbeyi almışlardır. “Aşıl topuğu” metaforu, tam da bu nedenle devlet dışı toplumun direnişi için uygun bir örnektir. Bilindiği gibi Troya Savaşı’nda Yunan üst toplum tanrıları Yunan savaşıncısı Aşil’e

bütün bedenini koruyacak şekilde bir zırh yaparlar. Ancak zırhın topuk kısmı ihmal edilir ve savaşta Aşil, topuğundan vurulur. Aşil'in en zayıf yanı olduğu için darbeyi en zayıf yerinden almıştır. Mücadelenin bir kuralı da budur: taraflar sürekli karşı gücün en korunaksız, zayıf ve ihmal edilmiş yönünden vurmak isterler. Belirtmek gerekir ki devletli toplum her defasında devlet dışı toplumu bu ihmal edilmiş veya güçlendirilmemiş zayıf yönünden yüklenerek vurmuştur. Devlet dışı toplumun ortak amaç ve birleşik mücadele etrafında devletli topluma karşı mücadeleyi geliştiremeyişi görüp bunu ilk kez kısmen de olsa gidermeye çalışan Marks ve Engels olmuştur. Marks ve Engels'in kaleme aldıkları Komünist Parti Manifestosu, "bütün ülkelerin proleterleri birleşiniz" sloganıyla son bulmuştur. Enternasyonal birlikler başta olmak üzere sosyalist, komünist, sosyal demokrat ve ulusal kurtuluş hareketlerinin farklı dönemlerde ve çeşitli düzeylerde geliştirdikleri ittifaklar ve birliktelikler, birleşik mücadele hattının geliştirilmesine dairdir. Güncellikte zayıf olsa da benzer ittifaklar söz konusudur. Marks ve Engels'in çağrısı ve peşi sıra geliştirilen ittifaklar ve birleşik mücadele adımları önemli olmakla birlikte devlet dışı toplum açısından birleşik bir mücadele ağının gerçekleşmesi için yeterli olmadı. Kendi içinde taşıdığı zayıflıklar, boşluklar o denli fazlaydı ki, her birlik adımı kısa sürede dağılmakla yüz yüze kaldı.

Marks ve Engels'in ilk adımlarını attıkları ve 19. yüzyılın sonuna ve 20. yüzyıla damgasını vuran birleşik mücadele yaklaşımı ve pratiğindeki temel yetersizlikler ve yanlışlar iki yönlü ele alınabilir. Birincisi nüans ve model farklılıklarına yer vermeyen tekçi ideolojik egemenlik yaklaşımı. İkincisi ise tüm devlet dışı toplum bileşenlerini kapsamayan salt işçileri kadınları, gençleri, etnik kültürel toplumu, dini kültürel toplumu ve ekolojiyi eksen alan tekçi ve dar yaklaşım olmuştur. Birinci enternasyonaldeki Marksistler ve anarşistler arasındaki çelişki ve çatışmalar ikinci enternasyonaldeki sosyalist, komünist ve sosyal demokratlar arasındaki ayrılıklar ve üçüncü enternasyonaldeki merkez ve seksiyonlar arasındaki uzlaşmazlıklar ve benzerlerinin tümünde yukarıda işaret ettiğimiz temel iki yaklaşım belirleyici olmuştur. 1968'den sonra nerdeyse dünya çapında etkili olan sistem karşıtı hareketler çıkışları itibariyle birleşik eylem tarzında bir birliktelik yakaladılar da bu süreç çok kısa olmuş ve süreklilik yakalayamamıştır. Bunda tek egemen

ideolojik dayatma ve dar toplumsal sınıf yaklaşımları kadar sol mezhepleşme ve fraksiyon hastalığı da etkili olmuştur. Bu hususlara elbette devlet dışı toplum hareketlerinin çokluk ve farklılık içinde birlikte, ortak paydalar etrafında mücadele etme noktasındaki olgunlaşamama faktörü de eklenebilir. Devlet dışı toplum 21. yüzyılı böylesi bir parçalı mücadele gerçekliğiyle karşıladı. 2000'li yılların başlarında Dünya Sosyal Forumu, Mezopotamya Sosyal Forumu vb. küresel ve yerel birliktelikler ile Cenova, Porto Allegre, Seattle'da gerçekleşen küresel eylemsellikler bu anlamda devlet dışı toplumun ortak hedefler ve paydalar etrafında, çokluk içinde birlikte mücadele etme deneyimleri olarak ortaya çıktı. Yer yer bu deneyimler süreklileşerek devam etmektedir. Ancak bu girişimlerle devlet dışı toplumun ittifak, ilişki, dayanışma ve birlikte mücadele etme sorunu ortadan kalktı denilemez. Etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyal kültürel toplum hâlâ Kürdistan'da, Filistin'de, Meksika'nın güneyinde, metropollerin fabrikalarında, okullarda, evde, sokakta, köylerde... her yerde ayrı ayrı mücadele etmeye devam etmektedir. Geçmişe oranla birbirleriyle ilişkilenmede bir duyarlılık gelişmiştir. Fakat aşıl topuğu zaafi her bir bileşen hareketinin handikapı olmaya devam etmektedir. Demokratik konfederalizm tam da bu noktada felsefi, ideolojik ve pratik olarak devlet dışı toplumun çokluk içinde farklılıklarını koruyarak demokratik konfederalist mücadele ve sistem ağını geliştirmektedir. Sadece pratik mücadelede devlet dışı toplumun çoklu ittifak ve dayanışmasını değil alternatif sistemi kurma anlayışını ve pratiğini de sunmaktadır. Her şeyden önce demokratik konfederalizmde;

Genelde hegemonyacığa, özelde ideolojik hegemonyacığa yer yoktur (...) Çoğulculuk farklı görüş ve ideolojik görüşler arasında da geçerlidir (...) toplumun ahlaki ve politik yapısını aşındırmadıkça, hegemonya peşinde koşmadıkça her görüş, düşünce, inanç serbestçe ifade edilme hakkına sahiptir. Süper hegemonik güç denetimindeki ulus-devletlerin, BM'li birlik anlayışına karşılık; (...) [devlet dışı toplumun] dünya demokratik konfederal birliğinden yanadır.¹⁵⁷

157 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygartık Çözümü III*; s. 208

Açık ki, demokratik konfederalist mücadele ağı tek bir hegemon ideolojiyi dayatmadığı gibi “bütün ülkelerin proleterleri birleşiniz” gibi tek bir devlet dışı toplum bileşenini de esas almamaktadır. Demokratik konfederalist mücadele ağında yer almanın koşulu olarak tek bir ilke öne sürülmektedir: devlet dışı toplum bileşenlerinden olmak ve devletçi-iktidarcı olmamak. Bu temel ilkeye göre toplumun ahlaki ve politik yapısını aşındırmayıp hegemonya peşinde koşmadıkça ezilen Filistin halkından Zapatistalara, kadınlardan gençlere, Batıni hareketlerden dindar ezilen toplumlara, göçmenlerden köylülere, işçilerden işsizlere ve ekolojik toplum savunucularına... tüm devlet dışı toplum bileşenleri yer alabilirler. Öcalan, bu çoklu ve farklılıklar içindeki birlik mücadelesi ittifakı ve dayanışmasına “Dünya Demokratik Konfederal Birliği” demektedir. Demokratik konfederalist ağ bu temelde tanımlanırken, yerelliklerin çoklu farklılığını ve özgüllüklerini kesinlikle göz ardı etmemektedir. Kürdistan, Filistin, Meksika, Avrupa vb. her yerelin kendine özgü nitelikleri vardır. Söz konusu nitelikler devlet dışı toplum bileşenlerinin toplumsal karakteristiğine yansıdığı gibi mücadele tarzlarına da yansımaktadır. Yatay ve paralel anlamda yerellikler genişleyip demokratik konfederalist ağ yaygınlık kazandıkça bu özgüllükler de artacaktır şüphesiz.

Ancak yerel özgüllükler demokratik konfederalist ağın oluşması önünde engel değildir. Bu noktadaki temel ilke her yerelin kapitalist devletli topluma karşı mücadele ediyor oluşudur. Her ne kadar yerellerdeki ulus devlet biçimindeki devletli toplumlar; İsrail, Türkiye vb. devletler gibi direkt devlet dışı toplumu sömürüp bas-kılıyor olsa da bilindiği gibi bu devletlerin içinde yer aldıkları bir kapitalist dünya sistemi vardır. Ve bu sistemin yerel uzantıları olarak Türkiye, İsrail, Meksika gibi devletler rol oynamaktadır. Dolayısıyla her yerel devletli topluma karşı sürdürülen mücadele direkt veya dolaylı olarak kapitalist devletli topluma karşı verilmektedir. Özellikle küresel kapitalist ilişkilerin yaygınlığı devlet dışı toplumun mücadelesini çoğu yerde direkt kapitalist devletli toplumla karşı karşıya getirmektedir.

Bu bağlamda yerelliklerin yürüttükleri mücadele aynı zamanda evrensel karakterlidir. Demokratik konfederalist ağ bu noktada anlam kazanmaktadır. Yerel, bölgesel ve evrensel çapta eylem, da-

yanışma ve iletişim kanallarının fonksiyonel birlik, platform, kongre gibi örgütlenmelerin yaratılmasıyla devlet dışı toplumun demokratik konfederalist ağı anlam kazanır.

Söz konusu birlik, dayanışma ve iletişim örgütlenmelerinde her devlet dışı toplum bileşeni özgül ideolojik, politik ve örgütlenme niteliğini koruyacaktır. Bu anlamıyla “Dünya Demokratik Konfederal Birliği”nde her örgütlenme kendi özerkliğini ve bağımsızlığını koruyabilir. Evrensel anlamda yerelliklerin sorunlarına karşı duyarlı ve birbirleriyle dayanışma içinde olan, gerektiğinde ortak eylemsellikler de geliştiren yerelden evrensele doğru bir mücadele tarzını öngörmektedir.

Esas olarak 21. yüzyıl gerçekliğinde ve devlet dışı toplumun özgürlük, eşitlik ve demokrasi mücadelesinin alternatif sistemi inşa etmesi için böylesi bir ağ içinde birlikte mücadele etmek bir yerde zorunluluktur. Devlet dışı toplum açısından tek başına kurtuluş yoktur. Ancak birlikte mücadele ettiklerinde özgürleşme olabilir. Demokratik konfederalist ağın kurumsallaşması için nesnel koşullar son derece uygundur. Hem genel devlet dışı toplum direniş tarihi, hem de kapitalist küreselleşme karşıtı hareketlerin ortaya çıkardığı deneyimler hiç de azımsanacak düzeyde değildir. Öte yandan “küçük olsun benim olsun” deyip klasik mezhepleşme ve fraksiyon hastalığına yakalananlar dışında devlet dışı toplum bileşenlerinin çoğunluğu böylesi bir mücadele ağının ve birlikliğinin kurulması için belli bir arayış içinde oldukları da görülmektedir. Özellikle iletişim teknolojisindeki gelişmeler, fonksiyonel örgütlenme tarzlarının yaygınlık kazanması da bu anlamda demokratik konfederalist ağın kurulması için önemli avantajlar sunmaktadır. Bir defa iletişim teknolojisiyle her türlü bilgi akışının sağlanması, fikir ve önerilerin tartışılması, toplantı ve konferansların yapılması ve kararların alınması olarak dahilindedir. Bu anlamıyla fonksiyonel internet platformları da oldukça önemli roller oynayabilir. Yine merkezi, hantal ve gelişmelere cevap vermeyen klasik örgütlenme tarzları yerine daha işlevsel pratik ve nerede ihtiyaç varsa orada geliştirilen ağ örgütlenmeleriyle dünyanın her yerinde örgütlenilebilir.

Bu noktada temel sorun olarak ortaya çıkan husus, ideolojik ve pratik politika konusunda 19. ve 20. yüzyıldan kalma dogma-

tik ve dar yaklaşımların halen aşılammamış olmasıdır. Şüphesiz bu konularda gelişmeler kaydedilmeden ve ortak paydalar çoğaltılıp ortak bir dil kurulmadan mevcut dağınıklık aşılamaz. Her şeyden önce bu noktada paradigmasal zihniyet değişimine ihtiyaç vardır. Demokratik konfederalist ağ, böylesi bir paradigmasal zihniyet değişimi ve dönüşümünün sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve devlet dışı toplumun özgürlük arayışına yepyeni bir seçenek sunmaktadır. “Dünya Demokratik Konfederal Birliği” için: “bütün dünyanın devlet dışı toplumları, demokratik konfederalist ağ içinde birleşiniz!” çağrısını ve davetini yapmaktadır.

B- DEMOKRATİK TOPLUM

Gelinen düzeyde insanlık için en temel sorun insanlığın kendisini var ettiği temel zemin olan toplumsal alanın doğal oluşum ve gelişim mecrasından çıkartılıp yok edilme durumuyla karşı karşıya kalmasıdır. Bu durum doğal olarak insanlık açısından da tehlike çanlarının çalındığı bir noktadır. İnsanlığın kendisini var ettiği zemin cendere içine alınıp doğal gelişim, değişim ve dönüşüm dinamikleri bir bir ortadan kaldırılıp yok ediliyorsa bu insanlık için de yok oluş sürecidir. Bu nedenle doğal toplum akışını ve gelişim, değişim, dönüşüm dinamiklerinin tekrardan canlanışını sorun etmek ve çözümler aramak gerekmektedir.

Yaşanan haliyle toplumsallık, özgürlük, eşitlik ve demokratik gelişim açısından doğasına aykırı olan üç toplumsal formasyon arasında sıkıştırılmış ve her geçen gün toplumsallığı kendi öz dinamiklerinden ve gelişim doğasından kopartarak yok etme süreciyle yüz yüze bırakılmıştır.

Bunlardan birincisi, hiyerarşik toplumun çıkışından beri gelişen devletli toplum biçimleri şeklinde süreklilik kazanan geleneğin gündeliğindeki temsilcisi olan kapitalist devletli toplumun geliştirdiği ve dayattığı bireyciliktir. Söz konusu bireyciliğin temel zihniyet ve toplumsal hedefini, yine kapitalist devletli toplumun temsilciliğini veya sözcülüğünü üstlenen Margaret Thatcher 1990’lı yıllarda “toplum diye bir şey yoktur” biçiminde tanımlıyordu.

Kapitalizmin tüm ideolojik ve pratik uygulamalarında esas aldığı temel ilişki biçimi bireyciliktir. Kapitalizm, söz konusu bireyciliğe meşruluk kazandırmak için ideolojisi olan liberalizm aracılığıyla ideolojik manipülasyonlarla toplumu, bireyin gelişimi ve özgürlüğü önünde engel olarak göstererek ve bundan hareketle bireyin özgürleşmesi için toplumsallıktan kopması gerektiğini savunmuştur ve savunmaktadır. Bu ideolojik ve pratik yaklaşım, kapitalizmin ilk çıkışından itibaren her tür toplumsallığın çözülmesi için sürekli bir şekilde sistematik olarak süregelen bir anlayıştır. Kapitalist devletli toplum bu anlayışı ve yaklaşımı hiçbir zaman terk etmemiştir. Tüm gücünü her tür toplumsallığın çözülmesi ve dağılması ve bireyin bireycileşmesi için harcamıştır.

Kapitalist devletli toplum, toplumsallığın bireyin gelişimini engellediğini iddia ederek bireyciliği savunurken ideolojik ve pratik uygulamalarını meşrulaştırmak için gerçeklikte yaşanması mümkün olmayan yanılsamalı sahte bir özgürlük söylemini geliştirmiştir. Özellikle liberal ideolojik egemenlik aygıtlarıyla bireyciliği toplumsallığa karşı kışkırtarak, sahte özgürlük propagandasıyla sanki birey toplumsallıktan koptuğunda bireyli haliyle özgürleşecekmiş gibi hayali bir dünya ve ilişkiler ağı yaratmıştır. Gerçeklikte ise kapitalizmin bu ilişkiler ağı ve dünyası toplumsallıktan koparak bencilleşenlerin, iradesizleşip kapitalist devletli topluma bağımlı hale geldikleri bir dünya ve ilişkiler ağıdır. Çünkü birey tek başına yaşayabilecek bir varlık olmadığına göre bencilleşen birey en iradesiz ve zayıf haliyle kapitalist devletli toplumun egemenlik mekanizmalarıyla oluşturduğu ilişkiler ağı içine girmektedir. İşçi, memur, işsiz vb. sıfatlarla sömürgeci bir toplumsallık ve sisteme eklenerek teslim alınmış halde bir yaşama mahkum olmaktadır. Kapitalist sistemin en üst düzeyinde konumlandırılrsa bile özgür olamaz. Özgürleşmesine hem kapitalizm izin vermez hem de bencillik konumu özgürleştirmesine müsaade edemez. Bencillik, bireycilik baştan itibaren toplumsallıktan koparak özgürleşme olanaklarını elinden kaçırmak anlamına gelmektedir. Bireycilikle değil birey ve toplum olarak ancak özgürleşebilir.

Zygmunt Bauman, “Siyaset Arayışı” kitabında kapitalizme bağımlı hale gelen, bireycilerden oluşan ilişki durumunu “askı tarzında cemaatleşme” olarak tanımlamaktadır.

“Askı tarzı cemaatleşmede” insan, iradeli ve yaratıcı olmak vasıflarını yitirmiştir. Yine komünal, eşit, özgür ve demokratik ilişkilerle varlık kazandığı, toplumsallıktan kopmuş bireyciler topluluğunu ifade etmektedir. Bağlantılı olarak bireycileşen kişi “askı tarzı cemaatte” yer alırken ahlaki ve vicdani olarak toplumsal sorumluluktan, toplumsal sorunlar ve ihtiyaçlara karşı duyarlılıktan uzaklaşmıştır. Tamamen bireyci isteklerin esiri olmaktadır. Ahlaki ve vicdani olarak toplumsal norm ve değerlerle de yaşanmamaktadır. Kişinin kendi değerleriyle yaşadığı da söylenemez. Çünkü bireyci kişi değer yaratmayacak denli zavallı bir konuma düşürülmüştür. Daha çok kapitalist sistemin üretilip sunduğu normlar ve değerlerle yaşamaktadır.

“Askı tarzı cemaatleşme” bireyci bencil duyargalar ve ilgi alanları üzerinden şekillenmiştir. Ekseninde bireyci bencil tercihler vardır. Bireyci bencil duyargalar o denli etkilidir ki kişi bunlar için en kutsal denilen değerleri bile terk ederek onlar peşinden koşmaktadır.

Kapitalizm büyük bir ekonomik ve sosyokültürel yatırımlar yaparak “askı tarzı cemaatleşme” normlarını ve bencilliğin ilgi alanlarına girecek olan olguları eğlence, moda, medya ve spor alanlarında üretmektedir. Esas olarak “askı tarzı cemaatleşme” bu alanlarda geliştirilmiştir.

Şüphesiz bu, avı tuzağına çekmeye benzemektedir. Kapitalist devletli toplum önce bireyciliği kısıktırıp bireyi toplumsallığından kopartmaktadır. Böylece toplumsallığından kopan birey büyük bir manevi boşluk ve yalnızlık içine düşürülmektedir. Tam da bu noktada bireyciliğin duyargalarına ve güdülerine göre geliştirilmiş eğlence moda, medya, spor, sosyal gruplar gibi “askı tarzı cemaatleşmeler” kişiye sunulmaktadır. Bireyci de olsa insan olarak varlığını koruduğu sürece insan tek başına yaşayamaz. İnsan mutlaka bir aidiyete göre yaşamak zorundadır. Bireycileşen kişi kapitalizmin kendisine sunduğu askı tarzı cemaatleşmelerden birini tercih ederek o ağ içinde ona ait yaşamaya başlayacaktır.

Futbol, spor taraftarlığı; müzik, eğlence grupları; zayıflama merkezleri, kulüpler, gruplaşmalar; moda ve marka takipçiliği ve popüler kültür olarak sunulan tüm olguların her biri kendi alanlarında bireyci duyargalara ve güdülenmelere hitap ederek “askı tarzı cemaatleşmeler” oluşturmuştur.

İnternet teknolojisinin gelişmesiyle birlikte “askı tarzı cemaatleşme”nin sanal alanı da yaygınlaşmıştır. Sohbet, grup, arkadaşlık, paylaşım siteleriyle insan tamamen toplumsallıktan kopartılarak mekanik bir varlık haline getirilmiş veya getirilmek isteniyor. Buna “askı tarzı mekanikleştirme” denilebilir. Ve bu kapitalizmin insanı toplumsallıktan kopartarak ve onu bireycileştirip uyuşturarak varlığı robotlaştırma düzeyidir. İnsan bireyci güdülenmelerin, ilgi alanlarının bilgisayar makinesinin ve sanal bir dünyanın esiri haline getirilmiştir. Neredeyse sanal dünya aslında kapitalizmin bireyci, bencil insana sunduğu ve doğal toplumsallığa alternatif olarak nasıl bir ilişki ve yaşam biçimini vaat ettiğinin en açık göstergesidir. Bu aynı zamanda kapitalist özgürlüğün sahte niteliğinin en yalın örneğidir. İnsan sanal alemde ne kadar gerçek bir özgürlüğü ve yaşamı yaşayabiliyorsa kapitalist bireycilik ve “askı tarzı cemaatleşme” de o kadarını gerçek anlamda yaşayabilir.

Bireyin yaratıcı ve özgün bireyselliğiyle, toplumsallıkla iç içe ve dengeli yaşamasına izin vermeyen, doğal toplumsallık dinamiklerini kapitalizmle ters orantılı olarak bastıran geleneksel toplum diyebileceğimiz toplumcu biçimdir.

Geleneksel toplum tanımı çok katmanlı, oldukça geniş bir düzlemi kapsayan bir tanımdır. Bu tanımın içine etnik ve dinsel toplumlardan, aile, aşiret gibi toplumsal kesimler girmektedir. Söz konusu geleneksel toplumun ortak özelliği içe kapanık, açık olmayan, daha çok yerleşik adetler ve kurallar ve ölçülerle iç ilişkilerini düzenleyen niteliklere sahiptir. Bu anlamıyla kesin ve esnetilemez bir şekilde katı bir toplum savunucusudurlar. Bu nitelikleriyle de özgür ve yaratıcı bireyi baskılamak ve engellemektedirler. Toplumcu olma özelliğiyle geleneksel toplumda komünal nitelikler var olsa da sonuçta ilk olarak bireyin kendisini tüm yönleriyle ifade etme, yaratıcı kılma ve özgür iradesiyle seçimlerde bulunarak toplumsallıkla ilişkiye geçmesine izin vermemektedir. Geleneklerin korunması, temel refleks ve hareket noktası biçimidir. İyi ve artık gericileşmiş ve gelişimini engelleyen toplumcu nitelikleri ayırt etmeksizin körü körüne bir savunma refleksi içindedir. Bu refleksler çok farklı biçimlerde yaşama yansıyarak bireyselliğin özgür ve yaratıcı gelişimini bu bağlamda doğru temelde toplumsallıkla bütünleşmesini engellemektedir. Bu

savunmacılığa “muhafazakarlık” da denilmektedir. Geleneksel toplum gelişimden, değişimden, yeniliklerden ve yeni ilişki ve yeni üretim tarzından korkmaktadır. Tüm bunların olması halinde yok olabileceğini düşünmektedir. Dolayısıyla tüm güçlerini var olanı muhafaza etmek için ortaya koymaktadır.

Bu var olanı muhafaza etmek, göreceli olarak iyi görünse bile geleneksel toplumun yaşadığı durum sağlıklı bir toplumsallık değildir. Diyalektik olarak toplumun sağlıklı gelişmemesi yönünde ciddi engeller oluşturmaktadır. Özellikle birey-toplum dengesinin özgür gelişim, değişim ve etkileşimini engellediği için esasında toplumculuk adında, toplumsallığın doğasına karşı aykırı bir konumda bulunmaktadır. Şüphesiz geleneksel toplumun komünalist nitelikleri savunulur ve savunulmalıdır da. Ancak bu noktada da seçici olmak zorunludur. Toptancı bir geleneksel toplumculuk da en az bireycilik kadar tek yönlülüktür. Ve toplumsallığın canlı dinamiklerini boğduğu için özgür toplumun gelişimine engeldir. Geleneksel toplum resmi devletli topluma ve kapitalizmin bireyciliğine karşıdır diye körü körüne savunulamaz.

Özgür toplum ve özgür birey gelişimini engelleyen toplumsallığın doğasında dengesizlikler yaratan üçüncü toplumsal formasyon ise reel sosyalizm örneğinde ortaya çıkan toplumculuktur.

Özgür bireyi teorik ve ideolojik olarak savunan fakat pratikte ise hiçbir zaman bunun gereklerini yerine getiremeyen reel sosyalist toplumculuk hem kapitalist bireyciliğe hem de geleneksel toplumculuğa alternatif olarak çıkmasına rağmen pratikte bu iddiasını gerçekleştirememiştir. Nedeni ise tersinden mekanik ve Sümer toplumculuğu veya Firavun ve Nemrut toplumculuğunu andıran karma bir toplumculuk geliştirmiş olmasıdır. Reel sosyalist toplumun başarısızlığının temel nedenleri, söz konusu kapalı toplumculuğa saplanıp kalmasında aranmalıdır.

Reel sosyalist toplumculuk kapitalist devletli toplum ve geleneksel toplum karşısında kapitalist devletli toplum lehine ideolojik ve pratik bir duruş sergilemiştir. Marks ve Engels başta olmak üzere, ne zaman ki sosyalist toplumcuların önüne kapitalist bireyci toplum ve geleneksel toplumdan birini seçme zorunluluğu çıkmışsa tereddütsüz bir şekilde kapitalist bireyci toplumdan yana ol-

muşlardır. Çünkü Marks ve Engels'e göre burjuvazi geleneksel toplumu çözdüğü için "Burjuvazi tarihte tam anlamıyla devrimci bir rol oynamıştır."¹⁵⁸ Dolayısıyla burjuvazinin bireyciliğe dayalı "askı tarzı cemaatleşme"si ilerici olarak tanımlanıp desteklenmiştir. "Marks ve Engels bu durumun farkında değillerdi" denilemez. Marks ve Engels, burjuvazinin bireyciliğe dayalı olarak "Kendisine [Burjuvaziye] tıpatıp benzeyen bir dünya"¹⁵⁹ yarattığının farkındadırlar. Ancak kapitalizmden sosyalizme geçileceğine inandıkları için kapitalizmden yana tavır koymuşlardır.

Öte yandan reel sosyalist toplumculuk, bilimsellik ve devrimcilik sosunu da bol bol kullanarak geleneksellik, firavunculuk ve Nemrutçuluk toplumsallığına benzer; kapalı, kendi içinde özgür ve yaratıcı bireyselliklerin gelişmesine müsaade etmeyen hatta bireyselliği ve bencilliği eş düzeyde ele alarak sosyalist toplumculuk için en büyük tehlike olarak bir toplumsallık tasavvur etmiş ve geliştirmeye çalışmıştır. Nasıl ki kapitalizm "her şey bireycilik için" sloganını kendisi için esas almışsa tersinden reel sosyalist toplumculuk da "her şey toplumculuk içindir" sloganını esas almıştır. Dolayısıyla özgür toplum, özgür birey esaslarına dayalı bir toplumsallık geliştiremedi. Toplumculuk haklarını daima öncelikli olarak ele alarak bireyi toplum içinde eritmiştir. Böylece reel sosyalist toplumculuk cephesinde de toplumsallığın doğallığı bozdurulmuş ve toplumsallığın dinamikleri bastırılmıştır.

19. ve 20. yüzyılın tüm sosyalist, komünist ve ulusal kurtuluşçu hareketleri bu temelde tek yönlü bir dinamik üzerinden mücadele ettiler. Bireyin toplum içinde eritilerek başarıya ulaşabileceğine inanıldı. Bu temel karakteristik toplumculuk Ekim Devrimi'ni ve benzeri devrimci süreçlerle daha da pekiştirildi. Ve sonuçta özgürlük, eşitlik ve demokrasi dinamiklerinden yoksun olan tek yönlü toplumculuğun enkazı altında kaldı söz konusu devrimler. Güncellikte de reel sosyalist toplumculuğu özgür birey ve özgür toplum dengesini gözetmekten uzak, bireyi toplumculuğa kurban eden yaklaşım devrimci hareketler içinde kuvvetli refleks olarak varlığını korumaktadır. Açıklamaya çalıştığımız her üç toplumsal

158 Engels, F. & Marks, K.; *Komünist Parti Manifestosu*; s. 45

159 *A.g.e.*; s. 48

formasyonun doğal toplumsal gerçekliğine ters düşmeleri ve toplumsal bünyede tahribatlar yaratmalarının nedeni birey toplum, ekosistem toplum ve çoklu toplum niteliğinin ifadesi olan demokratik toplumu inşa edebilecekleri bir teori, ideoloji, pratik politikaya sahip olamamalarıdır. Bu anlamda demokratik toplum, birey toplum, ekosistem toplum ve çoklu toplum niteliğiyle doğal ve sağlıklı toplumsallığa uyan ve onun dinamiklerini bünyesinde barındıran bir toplumdur.

Demokratik konfederalizm, dayandığı toplumsal gerçeklik olan demokratik toplum, söz konusu her üç toplumsal formasyondan farklılığını ortaya koyarak birey toplum, ekosistem toplum, çoklu toplum doğasına uygun olarak eşitlik, özgürlük ve demokrasi temelinde geliştirilen alternatif bir toplumdur.

Bu anlamıyla;

... demokratik toplumun bireysel özgürlüklerle kolektif özgürlükleri uyumlulaştırmada en elverişli zemin olduğu 20. yüzyılın büyük yıkım getiren bireyci (vahşi liberalizm) ve kolektivist (firavun sosyalizmi) modellerinin denenmesinden sonra iyice açığa çıkmış bulunmamaktadır. Demokratik toplumun bireysel ve kolektif özgürlüklerini dengelemek kadar farklılıkları esas alan eşitlik anlayışını gerçekleştirmede de en uygun toplumsal politik rejim olduğunu belirtmek mümkündür.¹⁶⁰

Bu temelde geliştirilen demokratik toplumu farklı kılan esas niteliği, her tür eşitlik ve özgürlüğün temel zemini olan demokrasiyi ve toplumu birbirlerini tamamlayan doğalarına uygun bir şekilde bir tanıma kavuşturup yaşamsallaştırmasıdır. Demokrasi, birey başta olmak üzere ekosistemsiz ve çoklu bileşensiz bir toplumsal gerçeklik olmadan anlamsız ve içi boş bir kavramın ötesinde bir şey olamaz. Benzer biçimde tüm nitelikleriyle var olsa da demokrasisiz bir toplumsal gerçekliğin de yığın olmanın ötesinde bir anlamı olmaz. Dolayısıyla tam katılımlı radikal demokrasiyle tüm dinamikleriyle var olmuş toplumsal gerçekliğin yeni bir düzlemde buluşturulup birbirlerini tamamlayan kopmaz bağlarla iç içe geçen halleriyle demokratik toplum ortaya çıkmıştır.

160 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygulama Çözümü III*; s. 43

a) Bu bağlamda radikal demokrasiyi tanımlarsak:

Radikal demokrasi devletleşmemiş, devletleşmeye karşı duran halkın [devlet dışı toplumun] kendini yönetim tarzıdır. (...) demokrasiyi devletin bir uzantısı, örtüsü gibi gören birçok çağdaş anlayış son derece yanlış bir değerlendirme ve saptırma peşinde olurlar (...) Batı uygarlığındaki bireye dayalı demokrasi tek başına tanım belirleyemez. Demokrasiyi yalnız bireye dayandırmak, devlete dayandırmak kadar yanlışlıklar içerir. Toplumda topluluk ve özgür birey çoğulcu demokrasinin gereğidir. Birbirlerine benzeyen birey ve topluluk anlayışı demokrasiler için ne gerekli, ne de güvencedir. Farklılığın korunarak, yeni bileşimlere erişilmesi demokrasinin ayrıcalığıdır. Temel özelliğidir.¹⁶¹

Şüphesiz demokrasi kendi başına var olan bir şey değildir. Ancak genel geçerli olan tanımlardaki ortaya konulduğu biçimiyle devlet eksenli veya devlete dayalı bir olgu da değildir. Devletli toplum kendi ideolojik zihniyetine göre devlete-iktidara dayalı bir demokrasi tanımını geliştirmiştir ve bunu pratikte de uygulamaktadır. Fakat bu, toptan bir şekilde demokrasinin devlete-iktidara dayalı olduğu anlamına gelmemektedir.

Tarihsel bir olgu olarak nasıl ki devletli toplum ideologları toplumu devletin bir eklentisi olarak devletli toplumdan ibaretmiş gibi ele alıp o şekilde tek bir toplum tanımı geliştirmişlerse; benzer bir yaklaşımla demokrasiyi de devletin-iktidarın bir biçimi olarak savunmuşlardır. Halk ve toplum, devletle özdeşleştirilip onunla var olduğu gibi bir ideolojik yaklaşımla ele alındığı için, demokrasi de halkın ve toplumun egemenlik aracı olarak devletle-iktidarla özdeşleştirilmiştir. Dolayısıyla böylece demokrasi devletle özdeş hale getirilerek, devlet dışı toplumun komünalist ve demokratik değerleri görmezden gelinerek tek biçimli devletli demokrasi anlayışı ve pratiği hakim kılınmıştır.

Devletli toplumun zihniyeti olarak toplum ve demokrasi kurulumaları bu biçimde yanlış olunca pratikte de söz konusu yan-

161 Öcalan, Abdullah; *Bir Halkı Savunmak*; s. 121

lişin tahribatları ortaya çıkmıştır. Devletli toplum açısından bu yanlış zihniyetin dayandığı temel tarihsel toplum Atina köleci demokrasisidir. Devletli toplum bağlantılı demokrasi ilk kez Atina site devletinde geliştirildi. Gerek teorik, gerekse de pratik uygulama olarak ilk çıkış noktası Atina kent devletidir. Dolayısıyla kavram olarak demokrasi “halkın yönetimi” olarak Yunancadır.

Ancak şu bilinen bir gerçektir ki, demos (halk) bugünkü anlamıyla tanımlanan halk kavramıyla aynı anlamı taşımamaktadır. Atina’daki demos kavramının içeriği, devletli toplumu ve erkekleri kapsamaktadır. Bu kavramsal çözümlemeye ortaya çıktığı gibi Atina kent devletindeki “halkın yönetimi” olarak tanımlanan demokrasi, devletli toplumun demokrasisidir. Genel, diğer bir tanımla ifadelendirilirse, köleci demokrasidir. Devletli toplumun kendisine temel dayanak veya ilham kaynağı olarak aldığı Atina kent devletindeki demokrasi, devlet dışı toplum olarak etnik kültürel toplumu, dini kültürel toplumu ve sosyo-kültürel toplumu kapsamamaktadır. Hatta Atina kent devletli toplumu kadınları, gençleri, köleleri, köylüleri, yabancı diye tanımladıkları farklı etnik ve dini kültürel toplumlardan olan kesimleri yönetime katmamak için özel bir çaba harcamışlardır. Dolayısıyla Atina kent devletindeki halkın yönetimi, gerçek anlamda devlet dışı toplumun tam katılımcı demokrasisinden bahsetmemektedir. Devletli toplumun iktidarcı yönetiminden bahsediliyor.

Gerek liberalizm ve gerekse de sosyalizm adına geliştirilen demokrasi tanımları Atina kent devletinde geliştirilen söz konusu devlet-iktidarı esas alan tanımlardır. Her iki akımın geliştirdikleri demokrasi tanımının tıpatıp Atina kent devletindeki köleci demokrasiyle aynı olduğu savunulmuyor. Sosyalist ve liberal akımların demokrasi tanımlarında ve pratik uygulamalarında kimi özgül yönleriyle hem Atina köleci demokrasisinden hem de birbirleriyle farklı demokrasi anlayışları vardır. Fakat esasta sosyalist ve liberal akımların ikisi de demokrasiyi tek merkezci olarak devlet-iktidar eksenli ele almaktadır. Devlet-iktidar yönetimi dışında özellikle devlet dışı toplumun demokratik değerleri ve geleneginin olduğunu veya olabileceğini tasavvur bile edememektedirler. Her iki akım da devlet eksenli demokrasi tanımına sadık kalarak bu temel

üzerinden demokrasiye yaklaşmışlardır. Liberal ve sosyalist akımların demokrasi tanımlamalarının biçimselliklerine fazla takılmadan kaynaklandıkları temel özü görmek önemlidir. Esas olarak devletli toplum zihniyetinin demokrasi tanımının versiyonları olan liberalist ve sosyalist demokrasi anlayışları Milan Kundera'nın "Gülüşün ve Unutuşun Kitabı" adlı çalışmasında konu ettiği birbirlerinin zıddıymış gibi görünen fakat esasta aynı bedenden çıkan sesler olan melek ve şeytan metaforuna benzemektedirler. Pozitivist düşüncenin yarattığı diğer ikilemler gibi demokrasi tanımları bağlamında liberalizm ve devletçi sosyalizm aynı bedenin biçimsel olarak farklı iki sesidir. Toplum suni olarak yaratılmış bu iki ayrı seslerden birini tercih etmeye zorlanmış veya zorlanmaktadır. Oysa özde şeytan ve melek arasındaki farklar ideolojik imgelerle oluşturulmuştur. İki farklı şeymiş gibi gösterilse de öz ve içkin olarak devlet eksenli demokrasi tanımında birleştikleri için aynıdır. Bu aynılık pratik yaşamın birçok alanında ortaya çıkmış ve kanıtlanmıştır. Her ne kadar iki zıt kutup gibi görünseler de melek ve şeytan olarak aynı tanrıya (devlete-iktidara) hizmet etmiş ve etmekte. Her iki akım da demokrasiyi devlet biçimlerinden biri olarak ele alıp uygulamaktadır. Bunun dışında herhangi bir demokrasiyi tanımazlar.

Hobbes, Montesquieu, Locke, Rousseau gibi. modernizmin temel taşlarını döşeyen liberalizmin ideologları olarak tarihe geçen kişiler, demokrasi tanımlarında Platon ve Aristoteles'i geçememişlerdir. Esas olarak Platon ve Aristoteles'in çizdikleri çerçevede demokrasiyi tanımlayıp ele almışlardır. Hobbes, demokrasi üzerinde dururken egemenliğin kimde olduğu veya olabileceği çerçevesinde ele almıştır. Montesquieu, Platon ve Aristoteles'in devlet biçimleri olarak çözümledikleri monarşi, oligarşi, aristokrasi ve demokrasiyi karşılaştırdıktan sonra yine bir devlet biçimi olarak demokrasiye dayalı iktidarı tercih etmiştir. Rousseau önceleri oldukça katı bir demokrasi karşıtıdır. Esas olarak bu karşıtlık konumunu sonuna kadar korumaktadır. Gerçek anlamda bir demokrasinin hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğine inanmaktadır. Bundan hareketle "bir tanrılar ulusu olsaydı, demokrasiyle yönetilirdi. Böyle mükemmel bir yönetim insanların harcı değildir" demiştir. Ancak sonraki sü-

reçlerde başta İngiltere olmak üzere giderek Avrupa'nın genelinde meclisler yaygınlık kazanınca kerhen de olsa temsili demokrasiyi savunmak zorunda kalmıştır. Locke da demokrasiyi devlet-iktidar eksenli ele almakla birlikte bireyciliğe dayalı liberal demokrasinin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Locke açısından bireyci demokrasicilik bir yerde olağan bir durumdur. Çünkü Locke'un kuramı tamamen bireyciliği esas almaktadır. Eğer liberal akımın Atina köleci demokrasisinden farklı bir demokrasi yaklaşımından bahsedilecekse o da yine devlet-iktidar eksenli bireyci demokrasi yönünden bahsedilebilir.

Burjuva demokrasisi olarak da tanımlanan liberal demokrasinin bireyciliğe dayalı oluşu çift yönlü bir sorun teşkil ettiği için demokrasi namına herhangi bir toplumsal sorunun çözümünde katkısı olmamıştır. Tersine hem sorunların ağırlaşmasına hem de süreklileşen toplumsal bunalıma neden olmuştur.

Söz konusu sorunlu yönlerden biri toplumsallıktan kopuk "askı tarzı cemaatleşme"ye dayalı bireyci hakların savunulmasıdır. Bireyci haklar denen olgu, esas olarak iradeli söz ve karar haklarının özgürlük ve eşitlik temelinde sağlanması değildir. Daha çok yaşamda tali olan konuların ideolojik manipülasyon ile esas haklar mış ve bu hakların tanındığı gibi gösterilmesidir. Ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel konuların hiçbirinde demokratik haklar tanınmamaktadır. En basitinden ekonomik sömürü, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü üzerindeki baskı ve yasaklar olduğu gibi korunduğu sürece bireyci demokrasi hangi hakları tanıdığını iddia edebilir? En önemlisi bireyin ait olduğu toplumsallığın kolektif haklarının tanınmadığı yerde bireyin tanındığı ve ona temel haklarının iade edildiğini iddia etmek ancak gülünç olabilir.

Bireyciliğe dayalı demokrasinin sorunlu yönlerinden ikinci ise birincisine bağlı olarak bireysel haklar adı altında geciktirilen temsili demokrasiyle bireyin tamamen devlete-iktidara bağımlı hale getirilmesidir. Aslında buna demokrasicilik oyunu denilebilir.

Temsili demokrasi ile bireyin önüne sandık konulur ve sistemin uygun gördüğü temsilcilerden birini seçmesi istenir. Bu salt bir temsilci seçme tarzı değildir. Bireye, bireyi sömüren ve ezen iktidar seçtirilir ve seçim oyunu periyodik olarak bu tarzda sürüp

gider. Birey her defasında farklı temsilcileri seçse de özde bir şey değişmeyecektir. Çünkü her temsilci, devleti-iktidarı uygulamaktadır. Bu demokrasicilik oyununda bireye düşen ya holiganlıktır ya da figüranlık. Oyundaki esas aktörler devlet-iktidar güçleridir.

Sosyalist akım demokrasiyi tanımlamada ve demokrasi karşısında kendini konumlandırmada içine düştüğü temel hatalardan biri, demokrasiyi liberal akımın tanımlamasına ve sahiplenmesine göre yaklaşım göstermesidir. Bu yaklaşımla birlikte sosyalist akım da teorik, ideolojik ve pratik olarak iki yönlü paradoks ortaya çıkmıştır.

Bu paradokslardan biri demokrasiyi devlet biçimi olarak ele aldığı için, demokrasiyi egemenlere ve özelde kapitalist devletli topluma mal etmesidir. Devlet dışı toplumun demokratik komünal değerlerini çözümleyemediği ve göremediği için Atina kölecî demokrasisi ve burjuva demokrasisinden hareketle demokrasiyi devletli topluma mal ederek demokrasiyle kendi arasına mesafe koymuştur. Sosyalist akımın alternatif demokrasisini geliştireme-yişinde bu yaklaşım belirleyici faktörlerden biri olmuştur.

Yine demokrasiyi devlet-iktidar biçimlerinden biri olarak ele aldığı için ortaya çıkan paradoksal yönlerden biri de proletarya diktatörlüğünün proletarya demokrasisi olarak tanımlanmasıdır. Sosyalist akımda buna “sınıf demokrasisi” denilmektedir. Sınıfa karşı sınıf, devlet-iktidara karşı devlet-iktidar yaklaşımının burjuva demokrasisine karşı proletarya demokrasisi olarak ortaya çıkan bir yansımadır bu. Luxemburg, sosyalist sınıf demokrasisini tanımlarken “sınıf diktatörlüğü, sınırsız bir demokrasi içinde halk kitlelerinin en aktif, en sınırsız biçimde katılımının sağlandığı bir diktatörlüktür,”¹⁶² demektedir.

Reel sosyalizm pratiklerinden ortaya çıktı ki sınıf demokrasisi iki yönlü olarak toplumsal sorunları derinleştirmektedir. Birincisi diktatörlük ile demokrasinin bir arada olamayacağı gerçekliğidir. Diktatörlüğün olduğu yerde düşünce ve örgütlenme özgürlüğü başta olmak üzere hiçbir özgürlüğe, eşitliğe ve demokrasi normlarına yer yoktur. Diktatörlük sürekli bir şekilde iktidar ve egemenlik alanlarını genişletir. Bu anlamıyla reel sosyalizm, diktatörlüğün demokrasi karşılığı açısından tam bir laboratuvar örneği teşkil etmektedir.

162 Luxemburg, Rosa; *Rus Devrimi*; s. 59

Sınıf demokrasisinin handikaplarından olup da toplumsal sorunları derinleştiren ikinci yönü ise tüm devlet dışı toplum bileşenlerini kapsamadığı için tersinde sınıfsallık üretmesidir. Salt proletarya adına geliştirilen demokrasi, belki sınıf demokrasisi olabilir ancak demokratik toplum düzeyine tüm ezilenleri ve sömürülenlerin eşitlik ve özgürlük ihtiyacını karşılayacak bir düzlem de ortaya çıkartmadığı kesindir. Sınıf demokrasisi bir kesimin veya zümrenin egemenliğini geliştirdiği için sürekli sınıfsallık üretir. Her ne kadar proletaryanın demokrasi tarzı olsa da sınıf demokrasisinin hakim olduğu yerde proletarya da eşitlik ve özgürlük haklarından yararlanmamıştır. Çünkü tam katılımcı ve devlet dışı toplumu esas alan bir demokrasiye ancak proletarya payına düşeni alabilir. Öbür türlerinde zümrelerin ayrıcalıkları hep ön plana çıkmıştır.

Hem liberalizmin bireyci ve temsile dayalı demokrasisi hem de dar sınıfçı sosyalizm demokrasisinin vardıkları ortak hedef devletin-iktidarın daha fazla aktifleşmesidir. Bu biçimler altında burjuva ve proletarya diktatörlükleri güçlendikçe devlet dışı toplumun sömürülme ve ezilme durumu ters orantılı olarak artmıştır, artmaktadır.

Devlet dışı toplum eksenli radikal demokrasi, liberal ve reel sosyalizm tarzı ikilemlerle demokrasi tarzlarının dışında devlet-iktidar eksenli olmayan yeni bir seçenek sunmaktadır. Bu yeni bir demokrasi felsefesi ve anlayışı anlamına gelmektedir.

Radikal demokrasinin en temel ayırt edici özelliklerinden biri tam katılımcılığı esas alması ve katılımcılığı salt yönetim işleriyle sınırlı tutmamasıdır. Radikal demokrasi her şeyden önce bütün boyutlarıyla bir yaşam felsefesidir. Devlet dışı toplum, radikal demokrasiyle yaşamı ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel alanlarda söz söyleme, öneri, eleştiri ve farklı düşünce geliştirme, tartışma, eyleme geçme ve karar verme iradesini geliştirme ve pratikleşme hakkına sahiptir.

Bu anlamıyla radikal demokrasiyle

... bin yıllarca unutulmuş ve bastırılmış kimlikler [devlet dışı toplum] kendilerini sahiplenmeye çalışacak, kültürel varlıkları en değerli miras olarak benimsenip yeni yaşamın temel harcı olacaktır (...) toplumun demokratikleşmesi bilgi toplumu olarak kendi çıkarlarının farkına varması, bunu talep haline getirmesi ve siyasal

kurumlara taşırması anlamına da gelmektedir. Bu bastırılmış iradeden faal, isteyen ve denetleyen bir dinamizme kavuşması demektir. Tarihte toplum bu çerçevede ilk defa bilimsel olarak kendini tanımakta, hak sahibi bilincine ulaşmakta, kaderini özgürce belirleyebilecek bir duruma gelmektedir.¹⁶³

Demokratik toplum zemininde tüm devlet dışı toplum bileşenlerinin bu temelde kendilerini gerçekleştirebilmeleri için radikal demokrasi gerçek anlamda tüm topluma seçenekler özgürlüğünü sunacaktır. Buna gerçek manada seçme özgürlüğü (seçim-oy özgürlüğü ile karşılaştırılmamalıdır) denilebilir.

Özgür seçim, birbirinden çok farklı veya birbirine zıt seçme olanaklarının olduğu bir zeminde gerçekleşebilir. Bireyler olarak yurttaşlar, etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyo-kültürel toplum, kendi toplumsallıklarına ve özgür yaşam tercihlerine göre özgür seçimde bulunurlar veya kendi seçeneklerini yaratırlar.

Radikal demokrasinin sunduğu seçenekler birbirlerini bastıran, yok eden veya rakip gören seçenekler değildir. Tersine çoklu demokratik toplum bileşenlerine göre açığa çıktığı için birbirlerini tamamlayan seçenekler demetinden oluşmaktadır. Siyasi, ekonomik, kültürel alanları kapsayan her seçenek radikal demokrasiyi işlevsel kılan temel dayanaklardır. Radikal demokrasinin varlık gerekçesi, çoklu demokratik toplumda özgürlüğün ve eşitliğin anlamı, devlet dışı toplum bileşenlerinin radikal demokrasi temelinde yaşam için gerekli olan tüm ideolojik ve maddi kültür değerlerini yaratabilecek yetenek ve olanakların edinmesi, buna bağlı olarak kendilerini gerçekleştirmeleridir.

b) Bunun için radikal demokrasi herhangi bir sınıf ve zümreye dayalı olmaksızın bireysel ve kolektif haklar temelinde birey toplum, ekosistem toplum ve çoklu toplum niteliklerinin bir bütün olarak sağlanması, hak ve özgürlüklerin yerine getirilmesi ve yaşanması için karşılıklı birbirlerini tamamlayan anlayış ve ilişkiler bütünlüğünü yeniden tesis edecektir.

Radikal demokrasinin bu yönü, toplumsal gerçekliğin kendisini var etme doğasına dayanmaktadır. İnsanın kendisini birey ve çoklu toplum biçiminde var etmesi, birey toplum, ekosistem toplum, etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyo-kültürel toplum olarak çoklu toplum biçiminde yaratıcı ve karşılıklı birbirlerini tamamlayarak gerçekleştirmiştir.

Komünal toplum olarak da tanımlayabileceğimiz bu bütünlükteki ilişki ve birbirlerini tamamlama durumu madde ve enerji ilişkisinin var oluşu ve birbirinden kopmaz ilişkisi gibidir. Madde ve enerji nasıl ki birbirinden kopartılamaz ve karşılaştırılmazsa biri diğerinin varoluş koşullarını hazırlıyor ve taşıyıcısı oluyorsa, birey-toplum, ekosistem-toplum ve çoklu toplum da birbirlerinden koparılamaz ve karşılaştırılmaz. Komünal toplum olarak birbirlerinin varoluş koşullarını hazırlayarak birlikte var olurlar. Yine madde ve enerji esas olarak aralarındaki yaratıcı, birbirini etkileyen ve birbirini tanımlayan ilişkiyle biri diğerini yeniden üretir. Biri olmadan diğeri var olamaz. Dolayısıyla aralarındaki ilişki birbirini yok eden tarzda değil, birbirini var eden tarzdadır. Aynı ilişki tarzı demokratik toplumun birey-toplum, ekosistem-toplum ve çoklu toplum ilişkisinde de geçerlidir. Doğalarında yaratıcı ve dengeli ilişkiler bütünlüğünde birlikte var olmak vardır. Biri bastırıldığında, özgür gelişimi yok edildiğinde veya engellendiğinde aralarındaki ahenk ve yaratıcı ilişki bozulur; diğeri veya diğerleri de gelişim süreçlerinde bunalım ve sorunlar yaşarlar.

Hiyerarşik toplumun çıkışından itibaren söz konusu yaratıcı ilişki ve denge bozulduğu için, birey köleleştirildi, toplum komünal yönlerini yitirdi, ekosistemde meydana gelen tahribatlar nedeniyle yaşanmaz hale geldi, çoklu toplum karşılaştırılarak birbirlerini boğazlar hale geldiler. Dolayısıyla ne birey birey olarak; ne toplum toplum olarak; ne ekosistem ekosistem olarak; ve ne de çoklu toplum çoklu toplum olarak doğal varlıklarını koruyabildiler. Tüm bu alanlarda bunalımlar ve sorunlar baş gösterdi. Ve güncellikte de bu sorunlar ve bunalım içinde boğuşmaktadırlar.

Demokratik toplum komünalitesi içinde, radikal demokrasi bireysel haklar ve kolektif haklar temelinde bunalım sorunlarını çözecek eşitlik, özgürlük ve demokrasi temelinde, yaratıcı ve dengeli bir ilişkiler bütünlüğünü geliştirmenin adı ve somut ifadesi olmaktadır.

Bu bağlamda radikal demokrasi bireysel ve kolektif haklara yeni bir tanım da getirmiştir. Radikal demokrasideki bireysel ve kolektif haklar kaba anlamda salt birey ve toplum haklarını esas almaz. Yeni tanım birey-toplum, ekosistem-toplum ve çoklu-toplum bileşenlerinin hak ve özgürlüklerini kapsamaktadır. Radikal demokrasi açısından bireysel ve kolektif haklar dendiğinde bu bütünlük ve kapsamlılık kastedilmektedir.

Birey-toplum ilişkisi salt sosyal bir iletişim tarzı değildir. Sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, ahlaki ve toplumsal sözleşme bağlamında hukuki bir ilişkidir. Tüm bu nitelikleriyle birey kavramı demokratik toplumdaki birey-toplum ilişkisini karşılamaya yetmemektedir. Dolayısıyla radikal demokrasi temelindeki tanım, özgür yurttaş tanımını olmaktadır. Özgür yurttaş tanımı, demokratik konfederalizm ve demokratik toplum içindeki etkin ve aktif katılımcı birey olmaktadır. Bu bağlamda bireysel haklar tanımı da yerini özgür yurttaş haklarına bırakmaktadır.

Özgür yurttaş, devlete-iktidara bağlı köle, kul, yurttaş ve vatandaşlıktan kopuşu ifade etmektedir. Devlete-iktidara bağlı değildir. Demokratik konfederalizm eksenli, demokratik topluma karşı sorumludur. Pasif, her önüne konanı yerine getirmeye odaklı bir konuma da sahip değildir.

Özgür yurttaş, iradeli, katılımcı ve yaratıcı ilişki tarzı ve konumuyla demokratik toplumla ilişki içinde olacaktır. Radikal demokrasi, özgür yurttaş haklarıyla bu ilişkiyi karşılıklı birbirini tamamlayan bir niteliğe kavuşturan bir sistem bütünlüğüdür.

Özgür yurttaş hakları toplum karşıtlığı şeklinde tanımlanamaz ve toplumun doğasını parçalayan bencillik şeklinde kullanılamaz. Bu anlamıyla özgür yurttaş haklarının iki yönü vardır. Birincisi özgür yurttaşın topluma karşı sorumluluğunu kapsamaktadır. Buna göre özgür yurttaş varlığının bütünlüğünü korumak ve toplumsal bir varlık olarak yabancılaşmamak için, gücü ve yeteneği oranında komünal toplumsallığa katılır. Toplumdan kopmaz. Toplumsal bağlarının zayıflamasına izin vermez. Toplumsal gereksinimler ve sorunlar konusunda duyarlıdır. Her türlü sorunun çözümü ve gereksiniminin karşılanması için büyük bir ahlaki ve vicdani sorumlulukla yaşar ve gereklerini yerine getirir. İkincisi ise, özgür yurttaş hakları, özgür yurt-

taşın topluma kurban edilmesini önlemeye yöneliktir. Özgür yurttaşın topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmesi için, bireyselliğinin yaratıcı ve iradeli bütünlüğünün korunması gerekmektedir. Firavun-Nemrut toplumsallıklarında, geleneksel toplumda ve reel sosyalist toplumda açığa çıktığı gibi, özgür yurttaş, özgür iradeli, katılımcı ve yaratıcı gelişim zeminine sahip olmadığında, kolektif ve toplumla dengeli, karşılıklı birbirini tamamlayan ilişki tarzını da gerçekleştiremez. Özgür yurttaş hakları, özgür yurttaşın yaratıcı, katılımcı ve dengeli bir biçimde toplumsallık içinde yer almasını sağlayan zemini ve dinamikleri geliştirip işlevselleştirmektedir.

Radikal demokrasideki kolektif haklar tanımı kaba ve toptancı homojen toplum tanımının haklarını ifade etmiyor. Toplumsallık, genel toplum tanımıyla tekleştirilemeyeceği gibi, kolektif haklar tanımı da genelleştirilemez. Her genelleştirme kendi içinde bir takım muğlaklıkları da barındırır. Söz konusu muğlaklıkların oluşmaması için, radikal demokrasi kolektif haklar tanımını çoklu demokratik toplum gerçekliğine göre somutlaştırmaktadır. Bu bağlamda kolektif haklar, ekosistemin bir bütün olarak korunmasından kadınların, gençlerin, işçilerin, sosyokültürel toplumun temel haklarının korunmasına, etnik kültürel toplumun dil, kültür vb. haklarının korunmasından dini kültürel toplumun din ve vicdan özgürlüğünün sağlanmasına değin bir bütün olarak çoklu toplumun temel hak ve özgürlüklerini kapsamaktadır. Kolektif haklar eko-sistem bütünlüğünün korunması başta olmak üzere çoklu toplum bileşenlerinin maddi ve manevi kültür alanlarındaki tüm özgürlüklerini garantileyen ve gelişimlerini çoklu toplum doğalarına göre sağlamaları için gerekli araçlara ve kurumlara erişimlerini sağlayan haklar bütünlüğüdür.

Öte yandan kolektif haklar, çoklu toplum bileşenlerinin ilişkilerini de düzenlemektedir. Demokratik toplum ve demokratik konfederalizm esaslarına göre düzenlenen ilişkilerde, çoğunluk-azınlık, avantajlı-dezavantajlı ezen-ezilen ilişkisi yoktur. Tersine, hem bu düzeydeki ilişkilerin ortadan kaldırılması ve hem de gelişmemesi için kolektif haklar her bileşen için dıştan gelebilecek baskı; sınıfçı, devletçi-iktidarcı uygulamaları engellemektedir. Kolektif haklar her çoklu toplum bileşeninin hak ve özgürlük

alanlarını belirlediği için olası baskıcı yaklaşımları engellemektedir ve devlet dışı toplumun toplumsal gereklerinin yerine getirilmesi için yol, yöntem ve araçlarını sunmaktadır.

c) Bu bağlamda özgür yurttaşlık hakları ve çoklu toplumun kolektif hakları, en anlamlı şekilde düşünce ve örgütlenme özgürlüğü çerçevesinde somutlaşmaktadır.

Düşünce gücü, insanlığın temel yaratım gücüdür. Şüphesiz insanın düşünce yetisi dışında birçok yetisi vardır ve bunların her birinin insanın kendini gerçekleştirmesindeki rolleri yadsınamaz. Ancak düşünce olgusu insanın diğer yetilerinden bağımsız ve onlarsız kendi başına bir şey değildir. Düşünce, insan varlığını bütünleyen tüm diğer fonksiyonların toplamından oluştuğu için insanın kendisini eşitlik ve özgürlük temelinde gerçekleştirmesinde başrolü oynamış ve bu rolü halen oynamaktadır.

Bu temelde düşünce, merkezciğe düşmeden düşüncüyü insan varlığının tüm yeteneklerinden oluşan bir sentez olarak tanımlamak mümkündür. Duygusalılık başta olmak üzere, insandaki tüm duygularından her organındaki sinirsel akım ve ağı oluşturduğu bir sentezdir düşünce. Düşünce sistematığından de anlaşılıyor ki, düşünce üstten belirlenimcilikle değil, kendisiyle paralel veya yatay biçimde, ilişkide olan duygu, duyu, his, sezgi, istem gibi olguların uyarısı, etkisi ve hareketleri sonucu pratikleşmektedir. İnsan varlığında oluşan doğal ağ içinde yer alan her yetinin birbirlerini tamamlaması sonucu düşünce, soyut bir olgu olmaktan çıkıp somutlaşmaktadır.

Söz konusu somutlaşmada düşüncenin önünde hiçbir engelin olmaması gerekiyor ki, insan varlığı bir bütün olarak eşitlik ve özgürlük temelinde kendini gerçekleştirebilsin. Bunu, düşüncenin siyasal, ekonomik, kültürel, meşru savunma vb. yaşamın tüm alanlarında örgütlenmesi denilebilir. Örgütlenmeyen veya örgütlenme özelliği olmayan hiçbir düşüncenin yaşama şansı ve yaşam için hiçbir değeri ve anlamı olamaz. Düşüncüyü anlamlı kılan, özgürlük, eşitlik ve demokrasi için ideoloji, politika, ahlak, program, taktik ve strateji temelinde uygun yöntem ve araçlarla yaşamın her alanındaki temel gereksinimler için özgürce örgütlenmesidir. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü siyam ikizleri gibidirler. Varlıkları ve somutlukları birbi-

rine bağlıdır. Varlık gerekçeleri aynı olduğu için biri var olmadan diğeri var olmaz. Bir yerde “düşünce özgürlüğü var ama örgütlenme özgürlüğü yok” veya “örgütlenme özgürlüğü var ama düşünce özgürlüğü yok” denilemez. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü birbirine öylesine bağlıdır ki, ancak her ikisi de yaşamda gerektiği kadar varlık gösterdiklerinde, birlikte var olabilirler.

Toplumlar açısından düşünme ve örgütlenme özgürlüğünün varlığı veya yokluğu, toplumların eşitlik, özgürlük ve demokratik temelde yaşadıkları gelişim düzeylerine bağlıdır. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü düzeyini yakalayan toplumlar, -tarihte ve güncellikle- daima açık ara ile önde olmuşlardır. Tersine düşünce gücünü ortaya çıkaramayan ve bunu örgütleyemeyen toplumlar ise daima ezilme, sömürülme ve kölece yaşama mahkum olmuşlardır.

Demokratik toplum açısından düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün yaşamsal gereksinimler için eksiksiz bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlayacak olan şey, radikal demokrasidir. Bu anlamda radikal demokrasi, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün garantör gücüdür.

Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü tüm düşüncelerin anası olarak ele alındığında radikal demokrasinin bu alandaki işlevi tarihi önemdedir. Bu nedenle düşünce ve örgütlenme özgürlüğü yanına demokrasiyi de eklemek ve özgür, eşit ve demokratik bir yaşam, toplum ve sistem için vazgeçilmez üçlü olarak tanımlamak gerekmektedir.

“Özgürlük, başkalarını mutluluklarından yoksun bırakmaya ya da onların mutluluğa ulaşma çabalarına engel olmaya kalkışmadığımız sürece, kendi iyiliğimizi [ahlaki-politik açıdan iyi olanı] kendi bildiğimiz yolda aramak özgürlüğüdür.”¹⁶⁴ Ve bu özgürlük düzeyini sağlayacak olan da radikal demokrasi, örgütlenme ve düşünce özgürlüğüdür.

Esas olarak özgürlük ve eşitsizliğin kaynağında düşüncelerin serbestçe ifade edilmediği, bastırıldığı ve özgür bir şekilde somut yaşamda örgütlenmesine izin verilmediği antidemokratik toplumların gerçekliği vardır. Bu her türlü hiyerarşik, sınıfçı, devletçi ve iktidarcı toplumdur. Devlet dışı toplumun tarih boyunca ezilme, sömürülme konumunda bulunmasının en temel nedenlerinden biri düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün devletli toplumca ellerinden alınmış olmasıdır. Egemenler çok iyi bilirler ki, devlet dışı toplum

düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü elde ettiği an, eşit, özgür ve demokratik bir yaşam ve sisteme de kavuştukları andır. Bu nedenle devletli toplum tüm gücünü düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün ortadan kaldırılmasına veya baskılanmasına harcamıştır. Tarihteki en büyük yasaklamaların geliştirildiği alanların başında düşünce ve örgütlenme özgürlüğü alanı olması tesadüf değildir.

Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü bağlamında özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişerek güç kazanan ve güncellikte de önemli bir toplumsal talep olan insan hakları kategorisinde toplanabilecek taleplerin gerçek anlamda düşünce ve örgütlenme özgürlüğü için yeterli olmadığını belirtmek gerekiyor. İnsan hakları kategorisi altında yürütülen mücadeleyi elbette önemsemek gerekmektedir. Fakat insan hakları hem kavram ve hem de kategori olarak, bir taraftan sadece bireysel hakları kapsadığı gibi, öte yandan da oldukça muğlak ve genel bir olgudur. İnsan hakları ölçüleri etnik kültürel toplumun, dini kültürel toplumun ve sosyokültürel toplumun somut kolektif haklarını kapsamamaktadır. Daha çok kimi insan hakları ihlalleriyle sınırlı bir nevi hukuk alanıyla ilgili bir kavram ve kategoridir. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü ise daha kapsamlı bir olgudur ve insan hakları kavramını ve kategorisini oldukça aşan bir niteliğe sahiptir. Basit anlamda bir hukuki hak ihlali değildir. Dolayısıyla düşünce ve örgütlenme özgürlüğü mücadelesi de insan hakları mücadelesi ve kategorisini aşan tarzda olmak zorundadır.

Öte yandan özgür, eşit ve demokratik bir yaşam toplumsallık ve alternatif bir sistem için mücadele edenlerin, devrimcilerin düşünce ve örgütlenme özgürlüğü konusunda iyi bir sınav verdikleri söylenemez. Özgürlük ve eşitlik için mücadele eden, temelde düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü savunup bedel ödeyenlerin devletçi-iktidarcı toplumu taklit edercesine düşünce ve örgütlenme özgürlüğüne karşı ideolojik yasaklamalar, baskıcı uygulamalar geliştirmeleri trajikomik sonuçlar doğurmuştur. Gerek devrimci hareketlerin içinde ve gerekse de gerçekleşen reel sosyalizm devletleşmelerinde ortaya çıkan yasaklayıcı ve baskıcı uygulamalar sonucu devlet dışı toplumun düşünce ve örgütlenme özgürlüğü bağlamında katılımı engellemiştir. Bu noktada tıpkı devletli toplumun bir kopyası veya taklitçi

uzantısı gibi bir konuma düşmüşleridir. Devrimci hareketler, reel sosyalist devletler radikal demokrasiyi felsefi ve pratik olarak geliştiremedikleri için karşı çıktıkları sisteme benzemekten kurtulamamışlardır. Adı ve sanı ne olursa olsun düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü ve bu bağlamda katılımcılığın olmadığı yerde ortaya çıkacak olan şey hiyerarşik, bürokratik ve devletçi-iktidarcı toplum, sınıf ve sistemdir.

Demokratik toplumda düşünce ve örgütlenme özgürlüğü radikal demokrasinin katılımcılık ilkesiyle hayata geçirildiğinden dolayı her türlü hiyerarşik, sınıfçı, devletçi ve iktidarcı oluşumun önüne geçilebilmektedir. Bir toplumda düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün varlığı ve yokluğu katılımcılık ilkesinin işletilip işletilmemesiyle ortaya çıkmaktadır. Aynı şey tersi için de geçerlidir. Bu nedenle radikal demokrasi katılımcılığının ön şartı düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün olmasıdır. Çünkü katılımcılığı somutlaştıran ve demokratik toplumu ifadeye kavuşturan temel ilke düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün varlığıdır. Esas olarak radikal demokrasinin varlığı da buna bağlıdır.

Radikal demokrasi devletçi-iktidarcı eksenli olmadığı sürece herhangi bir düşünme ve örgütlenmeyi yararlı veya zararlı diye damgalayamaz. Etnik kültürel toplumdan dini kültürel topluma ve sosyokültürel toplumdan özgür yurttaşlara dek nitelikleri ve niceliklerine bakılmaksızın tüm devlet dışı toplumun özgürce kendilerini ifade etmeleri ve gereksinim duyulan her alanda özgürce örgütlenmeleri radikal demokrasinin gereğidir. Özgürlük ve eşitlik ancak böylesi demokratik bir zeminde sağlanabilir. Bu zemin neyin veya nelerin kötü ve iyi olduğuna birileri vazife çıkararak belirleyemez. En açık haliyle düşünce ve örgütlenme özgürlüğü için gerekli olan tartışma ve öneri sunma mekanizmaları eksiksiz işletilerek farklılıkların ortaya çıkmasına zemin sunulur. Sonuç veya yargı ve farklılıklar arasındaki seçim toplumun ahlaki ve vicdani kararına bırakılır. Devletçi-iktidarcı sınıf dışında herhangi bir toplum, yaşamı için kötü kararlar alamaz. Hangi toplum, ezilmek ve sömürülmek ister ki? Devlet dışı toplumun yararına olmayan herhangi bir düşünce ve örgütlenme tarzını en iyi şekilde toplum mahkum eder. Ancak bu noktada önemli olan tam anlamıyla bir düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün sağlanmasıyla

toplumun yararına ve zararına olacak olan düşünce ve örgütlenmelerin toplum tarafından görülerek ve karşılaştırılması yapılarak karar verme olanağının yaratılmasıdır. Varsa özgürlük, eşitlik ve demokrasi karşıtı örgütlenmelerle mücadele etmenin ve onları mahkum etmenin en doğru yolu bunu bizzat toplumun kendi iç dinamikleriyle gerçekleştirmesidir.

Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, tekelleşen bilgiye karşı bilginin demokratikleştirilmesi anlamına gelmektedir. Nasıl ki ekonomik sömürüyle gerçekleşen bir tekel gerçekliği varsa benzer bir şekilde bilgi alanında da tekelleşme geliştirilmiştir. İdeolojik hegemonyaya dayalı oluşturulan bilgi-iktidar ilişkisi, bilgiyi tamamen egemenlerin tekel altına almıştır. Okullardan medya iletişim araçlarına dek devletli toplumun kontrolindedir. Devletli toplumun izin verdiği bilgi türü serbesttir ancak yine devlet dışı toplumun bilgiye erişimi oldukça sınırlandırılmıştır. Eğitim sistemi başlı başına söz konusu sınırlandırmanın devasa mekanizmalarını oluşturmaktadır. Böylesi bir ortamda düşünme ve örgütlenme özgürlüğünden bahsedilemeyeceği açıktır. Düşünce, bilginin sınırsız bir şekilde üretilmesi ve bilgiye herkesin rahatlıkla erişimiyle oluşup zenginleşen bir olgudur. Okul ve akademi de bilgi üretimi ve erişiminin örgütsel ifadesidir. Devlet dışı toplum, söz konusu her iki alanda da özgür değildir. Radikal demokrasi hem bilginin sınırsız üretiminin ve dolaşımının hem de tüm devlet dışı toplum bileşenlerinin bilgiye erişmesini sağlayarak bu alandaki tekelleşmeyi dağıtacaktır. Okul ve akademi kooperatifleri ve özgür medya iletişim araçlarıyla, düşünce ve örgütlenme özgürlüğüne dayalı alternatif bir sistemi bu alanda da olanaklı hale getirecektir.

Bilginin doğası da böylesi bir ilişkiye uygundur. Bilginin doğasında iktidarlaşıma değil demokratik komünalite vardır. Özellikle iletişim teknolojisindeki gelişmeler, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün komünal niteliklerine göre gerçekleşmesi için oldukça elverişli bir zemin sunmaktadır. Bu zemin üzerinden araştırmacılık yapılması, farklı düşünce seçeneklerinin ortaya konulması, öneri, tartışma ve kararlaşma platformları haline getirilip sonuçlar elde edilmesi, katılımcı demokrasi için muazzam gelişmelerin yaşanması anlamına gelecektir. Demokratik toplumun

temel niteliklerinden biri de bu bağlamda tartışan, konuşan, itirazlarını yüksek sesle dile getiren, çözümler üreten farklı ve zengin seçenekler sunan ve devlet dışı toplumun çokluğuna uygun düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün dinamiklerini yaratan bir toplumsal gerçeklik olmasıdır.

Özellikle nüfus artışı ve kanserojen etkiler, her geçen gün daha fazla hissedilen çarpık, devasa metropollerin meydana gelişi düşünce ve örgütlenme özgürlüğüne bağlı katılımı sınırlıyor gibi tereddütler ve kaygılar gelişmiş durumda. Ayrıca yerleşim yerlerinin doğal olarak dağınık olması, toplumu ilgilendiren her konuda özgür yurttaşların bir araya gelmeleri de sorun yaratan bir konu gibi görünmektedir. Bir yerde bu konularda dile gelen kaygılar haklı kaygılardır.

Ancak artık en ücretli toplumlardan bile iletişimini kolaylaştıran, iletişim ve internet teknolojisi vardır. Geçmişte olduğu gibi artık herhangi bir şeyi tartışmak veya karar almak için toplantı ve konferans salonlarında toplanmaya gerek kalmamıştır. Avrupa’da yaşayan ile Diyarbakır’da yaşayan biri gerek tartışma gerekse de kararlaşma süreçlerine katılabilir ve sorunları için karşılıklı çözümler üretebilirler. İletişim teknolojisinin sunduğu olanaklar, katılımı geçmişe oranlar daha fazla imkan haline getirmiştir. Yeter ki devlet dışı toplum, böylesi bir altyapıyı hazırlayıp kullanıma açsın.

Düşünce ve örgütlenme özgürlüğü açısından radikal demokrasinin gerçekleştirdiği gelişmeye açık, dinamik ve özgür toplum için zorunlu olan diğer bir faktör de demokratik toplumun bir iç mekanizma olarak sahip olduğu eleştiridir.

Bir toplum açısından devrimci ve özgür dinamiklerini oluşturup oluşturmadığının ölçülerinden biri de eleştiridir. Demokratik toplum, devrimci ve özgür toplum iddiasında olduğuna göre onun için eleştirel dinamiklerin varlığı olmazsa olmaz kabilindedir. Bu anlamıyla demokratik toplum radikal demokrasiye bağlı olarak gelişen eleştirel dinamiklerin gücüyle eksiklik ve yanlışlıklarını görüp düzeltebilir, onlardan dersler çıkartıp dogmatik toplum durumuna düşmekten kurtulabilir. Ancak “(...) eleştirmekten kaçınan savunmacı yaklaşımlar

değil, sadece derinlemesine yapımlı ve üzerine düşünölmüş eleştiriler, deneyimlerin ve derslerin bize sağladığı hazineleri su yüzüne çıkarabilir.”¹⁶⁵ Bu açıdan ele alındığında “hiçbir şey eleştiriden korkmak kadar yanlış olamaz.”¹⁶⁶ Eleştiri dinamiklerinin gelişimi için göreceli zeminin hazırlanması radikal demokrasinin varlığı için hayati bir olgudur.

Öte yandan gerçek manada demokratik toplum bileşeni olan ve radikal demokrasinin felsefesini benimseyenler eleştiriden korkmazlar. Eleştiriden korkmak hem dokunulmazlıkların hem de statü ve ayrıcalıkların olduğu anlamına gelmektedir. Bu nitelikler de sınıfçı hiyerarşik, devletçi-iktidarcı toplumun özellikleridir. Demokratik toplumda dokunulmazlık, statü ve ayrıcalıklar yoktur. Her şey sorgulanır. Her şey eleştiriye tabidir. Zıtlaşan, birbirini yok eden, klasik diyalektığe göre değil; birbirleriyle eleştirelilik mesafesinde bulunan ama birbirlerini yok etmeyen, birbirleriyle benzeşmeyen ama birbirlerine karşı farklarını koruyarak olumlu diyalektik içinde bir arada yaşamasını bilen düşünce çokluğu esasına dayalı eleştiri diyalektiği olmadan demokratik toplum önünü göremez ve kendini yenileyemez.

Gelişim ve yenilenme diyalektiğinin diğer yönü de toplumsal gereksinimlerinin karşılanması, çelişki ve sorunların çözüme kavuşturulmasıdır. Eleştirel dinamiklerin oluşturulması bağlamında düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün varlığı bu alanda da önemli rol oynayacaktır.

Demokratik toplum, mükemmel bir toplum değildir. Zaten radikal demokrasinin varlığı, toplum olarak demokratik toplumun gereksinimleri, çelişkileri ve sorunlarının varlığına dayanmaktadır. Eleştiri mekanizması, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, demokratik toplumdaki gereksinimlerin, siyasal, ekonomik çelişki ve sorunların nasıl ve hangi yöntemle karşılanabilir ve çözülebilirse karşılık geliştirilen bir yanittir.

İnsan ve toplum varlığının olduğu her zeminde gereksinimler, çelişkiler ve sorunlar mutlaka olacaktır. Bu, toplumsal doğanın diyalektiği gereğidir. Hele söz konusu olan demokratik toplum gibi çoklu toplum bileşimine sahip bir toplumsallık ise gereksinim, çelişki ve sorunlar katlamalı olarak artacaktır.

165 Luxemburg, Rosa; *Ras Devrimi*; s. 9

166 *A.g.e.*; s. 9

Ayrıca demokratik toplum, cennet bir ütopya vaadi de değildir. Fakat burada önemli olan nokta gereksinimlerin, çelişkinin ve sorunların varlığı değildir. Esas olarak önemli olan husus demokratik toplumda gereksinimlerin nasıl karşılandığı, çelişki ve sorunların nasıl ve hangi yöntemle çözümlendiğidir.

Demokratik toplumda gereksinimler, çelişkiler ve sorunlar bastırılmaz. Tersine, radikal demokrasi felsefesinin yöntem ve araçlarıyla eleştiri mekanizması ve düşünme ve örgütlenme özgürlüğünün tam olarak işletilmesiyle gereksinimler karşılanır, çelişkiler ve sorunlar çözüme bağlanır. Böylece gereksinim, çelişki ve sorun alanları üzerinde çıkabilecek olası çatışmalar da engellenmiş olur. Toplumsal diyalektik açısından gereksinimlerin, çelişkilerin ve sorunların önü alınamaz. Fakat tüm bunların çatışma düzeyine varmalarını önleme ve gerekçeli olan olumlu diyalektik çerçevesinde toplumsal akışlarının doğal mecrasında ilerlemesini sağlamak mümkündür. Radikal demokrasinin asıl işlevi de katılımçılık, eleştirelilik, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü temelinde böylesi bir işleyişi gerçekleştirmektir.

d) Demokratik toplumdaki örgütlenme özgürlüğü bağlamında söz konusu olan işleyiş demokratik özerk örgütlenmelerle somutlaşmaktadır. Demokratik özerk örgütlenme demokratik konfederalizm eksenslidir. Dolayısıyla demokratik toplum ve radikal demokrasinin mihenk taşıdır. Demokratik konfederal sistem, radikal demokrasi temelinde örgütlenmiş devlet dışı ve demokratik toplum bileşenleri olan etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyokültürel toplumun paralel ve yatay örgütlenmiş komünler, meclisler ve ekonomi kooperatifleri, sivil toplum kurumları, okul ve akademi kooperatifleri ve kongrelerden oluşmuş, gereksinimlere göre işlevsel kılınmış demokratik özerk yapılanmalar ve kurumların bütünlüğünü ifade eder. Her kurum temelde özerk olmakla birlikte çatı örgütü olarak yatay işleyişle demokratik konfederal sisteme bağlıdır. Bu temelde oluşmuş demokratik özerk kurumlar olmadan demokratik konfederalizm sistem olarak meydana gelmez. Demokratik özerk yapılanmalar, kendilerini inşa ederken aynı zamanda demokratik konfederal sistemini de inşa etmektedir. Bu-

rada önemli olan diğer bir husus, demokratik özerk yapılanmaların paralel ve birbirlerini tamamlayan yatay örgütlenmeler aracılığıyla demokratik konfederalizm sisteminde ve demokratik toplumda hiyerarşik, sınıfçı ve devletçi-iktidarcı ilişki biçimi olan alt-üst gibi kategorilerin engellenmesidir.

Esas olarak böylesi bir yaşam ve örgütlenme, birinci ve ikinci doğa yapılanmalarında da vardır. Önemli olan söz konusu doğaların dilini ve yapılanmalarını anlamaktır. Öcalan, paradigmasal ve sistemsel dönüşümün diyalektiğini çözümlerken, "... doğa ve toplum nasıl ise öyle anlamaktan geçer. Doğanın ve toplumun dilini, aklını çözmeden de bu iş başarılmaz(...) doğa ve toplum arasındaki farklılıklar ve bağılıklar büyük heyecan veriyordu."¹⁶⁷

Bu bağlamda ele alındığında demokratik özerk örgütlenme diyalektiği birinci ve ikinci doğa yapılanmaları gerçekliğine de uygundur. Özerklik olgusu, bağlamlarıyla birlikte evrendeki tüm varlıklar için geçerli olan bir gerçekleşme ve oluş halidir. Burada evren genel bir çatı örgütü olarak demokratik konfederalist sisteme benzer bir role sahipken evren sistemi içindeki tüm varlıklar da özerk yapılanmalarıyla farklılıklarını koruyarak ve birbirlerini etkileyip birbirlerinden etkilenerek evren sistemini tamamlayan olgular olmaktadır.

Evrindeki bir nevi konfederalist sistem işleyişiyle demokratik konfederalizm ve demokratik toplumdaki özerk örgütlenme işleyişi arasındaki diğer bir örtüşme de sistem içindeki konumlanma, zorlamalı olarak değil tamamen gönüllülük esasına dayalı olmasıdır. Söz konusu olan gönüllülük her varlığın tek başına kendilerini gerçekleştiremeyecekleri; her varlığın hiyerarşisiz, sınıfsız ve devletsiz-iktidarsız bir şekilde birbirleriyle yatay ve paralel ilişkiler ağı içinde kendilerini gerçekleştirebileceklerine dair bilince dayalı olarak gelişmiştir.

Örneklendirirsek: bir çiçek kendi başına özerktir ancak çiçek olarak özgül nitelikleriyle var olabilir. Genel bitki tanımlanması içinde yok edilemez. Türü, rengi, kokusu vb. yönleriyle kendine özgü kimliksel farklılığı vardır. Fakat çiçek tek başına da var ola-

167 Öcalan, Abdullah; *Atina Savunması*; s. 119

maz. Uygun iklimsel ekosistem başta olmak üzere fotosentezi için birinci doğanın diğer varlıklarıyla ilişkiye girme gereksinimi vardır. Bu noktada evrenin sağladığı konfederal ilişkiler ağıyla toprak, su ve güneş enerjisiyle kurulan ilişkiyle çiçek olarak gelişimini tamamlayıp özerk yapılanmasına bağlı varlığını sürdürür. Benzer işleyiş ikinci doğada da geçerlidir. Özgür yurttaşlar olarak birey, kadınlar; her toplumsal varlık kendi kültürel kişilik ve kimliksel nitelikleri üzerinden var olurlar. Özünde özerktirler. Fakat aynı zamanda birbirleriyle yatay ve paralel ilişkiler kurarak birbirlerini etkileyip ve birbirlerinden etkilenecek gönüllülük temelinde birbirlerini tamamlayıp kendilerini gerçekleştirirler.

Demokratik konfederalizm ve demokratik toplumdaki demokratik özerklik yeni bir ekosistem ve toplum yaratmıyor. Esas olarak birinci ve ikinci doğadaki varlıkların çoklu niteliklerini ve kimliksel varlıklarını eşitlik, özgürlük ve demokrasi içinde doğal varoluşlarını koruyacak ve bunlar için her tür gereksinimlerini karşılayacak örgütlenme zeminini ve araçlarını sunmaktadır.

Böylesi bir gereksinimi ortaya çıkaran esas neden devletli toplumun, hiyerarşik sınıflı ve devletçi-iktidarcı yapılanmalarının gerek birinci gerekse de ikinci doğadaki çoklu niteliklere dayalı özerk varoluş tarzını ortadan kaldırmış olmasıdır. Devletli toplumun antiekosistem ve antitoplumsal olarak gelişiminin bir yönü de tüm biçimleriyle tektipleştirmeye, asimilasyona ve soykırıma dayalı farklılıkları ve özerk yapılanmaları veya varoluş koşullarını ortadan kaldırıp katı bir merkezileştirmeyi gerçekleştirmiş olmalarıdır. Sümer rahiplerinden Sargon'a, Roma İmparatorluğu'ndan tüm devletli toplumlara, bu yönlü bir strateji temel ilke olarak esas alınmıştır.

Güncellikte de liberalizm ideolojisiyle hakimiyetini sürdüren kapitalist devletli toplum, aynı stratejiye bağlı olarak hakimiyetini sürdürmektedir. Kapitalist devletli toplum, her ne kadar ulus devlet eksenli federatif, otonomi vb. oluşumları özerkliğin gereksinimlerini karşılayan yapılanmalar olarak sunsa da bu tür oluşumların esas işlevleri gerçek manada özerkliğin tüm boyutlarını kapsayan işlevleri yerine getirmek değil, kapitalist devletli toplumun yerellerdeki çıkarlarını savunmaktır. Belediyecilik veya yerel yönetimler olarak da tanımlanan bu biçimler gerçek manada özerkliğin tüm boyutlarını kapsayan ge-

reksinimlerini karşılayamazlar. Öncelikle ulus devlet ideolojisine bağımlıdırlar. Ulus devlet ideolojisi ve pratik uygulaması çoklu toplum yapısına ve çoklu demokratik toplumun kolektif haklarını kullanmasına izin vermez. Tek egemen siyasal sistem, kültür ve kimliğe göre kurgulanmıştır. Dolayısıyla ulus devlete bağımlı federatif, otonomi, yerel yönetimler gibi yapılanmalar devlet-iktidar eksenli olup merkezi ulus devletin kimi yetkilerinin yerellere verilmesiyle oluşturulmuştur. Bu bağlamda liberalizmin ulus devletçiliğine dayalı söz konusu yerel yapılanmaların asıl amacı özgürlüklerin kullanımını sağlamak değil, devletçi-iktidarcı yapılanmaların egemenliğini daha da pekiştirmek ve tahakkümünü yaşamın her alanına yaymak için geliştirilmiştir. Özellikle kendilerine liberal deyip de özgürlükçüymüş gibi görünenlerin en çok korktukları sistem ulus devlet biçimi başta olmak üzere her tür devletçi-iktidarcı yapılanmaları reddeden ve devlet dışı toplumun kolektif haklarına dayalı demokratik özerklik sistemi göz önünde bulunduğu; kapitalist devletli toplumun ve liberallerin demokratik özerklik konusundaki konumu daha iyi anlaşılacaktır.

Esas olarak komünal sistemi kendisine nihai hedef olarak seçen ana akım sosyalizmin demokratik özerklik konusunda gerekli olan yaklaşımı geliştirmesi gerekiyordu. Fakat ana akım sosyalizmin geliştirdiği adem-i merkezîyetçilik de gerçek manada devlet dışı toplumun demokratik özerk yapılanmasına cevap olmadı. Özellikle reel sosyalizmin pratik uygulamalarında ortaya çıkan modeller, kapitalist sistemdeki ulus devlete bağlı federal, otonomi, yerel yönetim modellerini aşamadı. Gerek SSCB ve gerekse de daha alt düzeylerdeki federal birlikler adem-i merkezîyetçiliğin dar sınırlarını aşamadı. Ana akım sosyalist modeller çoklu kolektif halklara göre hiçbir zaman devlet dışı topluma ekonomik, siyasal, kültürel, kimlikli özerklik tanımamıştır. Belirleyici olan daima merkez olmuştur.

Elbette böylesi bir merkezîleşmenin ana akım sosyalist ideoloji ve politik yapılanmasıyla bağı vardır. Ana akım sosyalist ideolojiyi genel toplumculuk hakları dışında çoklu kolektif hakları tanımaz. Dolayısıyla demokratik toplum bileşenlerine göre özerk yapılanmayı geliştirme politikasına da sahip değildir. Daha çok sadece özyönetime dayalı bir adem-i merkezîyetçiliği geliştirmiştir. Ana akım sos-

yalizme göre genel proletarya diktatörlü sosyalist sistem ve bu sisteme bağımlı adem-i merkeziyetçi yapılanmalar temsiliyet için yeterlidir. Ve bu alanlardaki kurumlaşmalar etnik kültürel toplumun, dini kültürel toplumun ve sosyo-kültürel toplumun örgütlenme ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Oysa genel sosyalist sistem zaten proletarya eksenli homojenliğe dayalıdır ve yerel, federal gibi adem-i merkeziyetçi yapılandırmalar da merkeze hizmet etmek ve merkezin yerellerden işlevselleştirilmesi için vardırırlar. Dolayısıyla adem-i merkeziyetçilik kapasite olarak çoklu demokratik toplum için gerekli olan kurumsal gereksinimleri karşılayamaz.

Öte yandan adem-i merkeziyetçiliğin pratikteki işlevselliği de tıpkı sosyalist ve komünist partilerin tüzüğünde yer alan demokratik merkeziyetçilik gibi tek yönlü olmuştur. Sosyalist ve komünist partilerin tüzüğündeki demokratik merkeziyetçiliğin demokratik yönü hiçbir zaman işletilemedi. İşleyişte esas olan merkeziyetçilik oldu. Reel sosyalizm pratiklerdeki adem-i merkeziyetçiliğin yerellere inisiyatif veren ademiciliğine işlerlik kazandırılmadı. Her şeye merkez karar verdi.

Kaldı ki, çoklu demokratik toplumun kolektif haklarının özerk örgütlenmesi için inisiyatif de yeterli değildir. İnisiyatif de bir yerde yetki devrinin sınırları içinde kalmaktadır. Demokratik özerklik bu anlamıyla adem-i merkeziyetçiliği aşan, devletçi-iktidarıcı merkezlere bağımlı olmayan, çoklu demokratik toplumun çoklu boyutlara sahip olan bir yapılanması olarak ortaya çıkmıştır.

Demokratik özerkliğin kapsamını ve boyutlarını şu temel başlıklar altında somutlandırmak mümkündür:

1) Ekonomik Boyut: Demokratik konfederalizmin toplumsal formasyonu olan çoklu demokratik toplum bileşenlerinin, sömürüye dayalı olmayan, öz yeterliliğe dayalı ekonomi kooperatiflerine bağlı, eko-sistemi tahrip etmeyen, komünal ve paylaşımcı ekonomik üretimlerini gerçekleştirmek için gerekli zeminin hazırlanması ve araçlarının sunulmasını kapsamaktadır.

2) Siyasi Boyut: Bu boyuta göre çoklu demokratik toplum bileşenlerinden her biri özyönetime, gereksinmelerine ve sorunlarının çözümüne dayalı demokratik politikanın araçlarını ve yöntemini ge-

liştirerek, yaşamın her anlamında gerekli örgütlenmeye gidilerek, siyasal katılımcılık doğrultusunda kurumlarını geliştirirler.

3) Ekolojik Boyut: Antiendüstriyalizm ve insanmerkezli olan, ekolojik toplum felsefesiyle geliştirilmiş, demokratik toplumda ekosistem ve çoklu toplum dengesini korumak için gerekli olan bilinç ve kurumların geliştirilip işlevselleştirilmesiyle üçüncü doğa düzeyini açığa çıkaran boyuttur.

4) Kültürel Boyut: Demokratik toplum, etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyo-kültürel toplum bileşenleriyle çok kültürlü bir toplumdur. Her bileşen kendi toplumsal kültür ve kimliğiyle demokratik toplum içinde yer almaktadır. Demokratik özerkliğin kültürel boyutu, çoklu kültürel toplum bileşenlerinin çok kültürlü toplum gerçekliğine göre özerk örgütlenmelerini içermektedir.

5) Özgür Okul-Akademi Kooperatifleri Boyutu: Bu boyutun iki yönü vardır: Birincisi özgür, ahlaki ve bilimsel toplum gerçekliğiyle bağı kurulmuş ve gereksinimlere cevap olan bir eğitim sisteminin anaokuldan akademilere özerk bir şekilde kooperatif tarzında örgütlenmesini ve kurumlaşmasını kapsamaktadır. Çoklu demokratik toplumun eğitim-öğretim hakkı kapsayacak şekilde işlevselleştirilir. Özellikle bilginin iktidarlaşması, tekdüzeleşmesi ve tekelleşmesi için gerekli olan tedbirler özgür okul-akademi kooperatiflerce alınır. Bu bağlamda tüm devlet dışı toplum bileşenlerinin bilgiye erişme kolaylığını sağlar. Bu şekilde bilgi demokratik toplumun komünal niteliği olarak demokratikleştirilir. İkinci yönü ise antiasimilasyonist olmasıdır. Demokratik ulus ilkesine dayalı demokratik konfederalizm ilkesi içinde yer alan etnik kültürel toplum bileşenleri anadillerinde eğitim görürler. Özgür okul-akademi kooperatifleri bu bağlamda çok dilli eğitim-öğrenim ilkesine göre form kazanırlar. Yine okul-akademi kooperatiflerinde felsefe, sosyoloji, tarih, fizik, sosyal bilimler, matematik vb. dersler verilebileceği gibi, dini kültürel toplum bileşenlerinin inançları gereği gereksinim duydukları dini kültürel konuları kapsayan derslere de yer vereceklerdir.

6) Ahlaki ve Hukuki Boyut: Demokratik toplumun diğer tanımını da ahlaki toplum olmasıdır. Demokratik toplumun tüm yaşam alanlarında komünal ve demokratik ahlak ölçüleri esastır.

Söz konusu ölçülerin temelinde antisınıfçı, antidevletçi-antiiktidarıcı bilinç ve yaklaşım vardır. Özgürlük ve eşitliğe dayalıdır. Öte yandan bir toplum için, gerek kendi iç işleyişinde ve gerekse de dışa karşı ilişkilerinde somut ve yazılı olan hukuki boyuta da ihtiyaç vardır. Ahlaki olgu kimi yerde yazılı hale gelmiş kurallara da ihtiyaç duyar. Çünkü toplumsallık için tek başına yetmemektedir. Bu noktada demokratik konfederalizm sözleşmesi hukuki boyutu tamamlayan gerekli yazılı kurallar bütünlüğü olarak devreye girecektir. Demokratik konfederalizm sözleşmesi, klasik devletli hukuk gibi sınıf, mülkiyet, devlet ve iktidara dayalı olarak geliştirilen bir hukuki metin değildir. Sözleşme toplum eksenlidir. Çünkü demokratik toplumun gönüllü bir şekilde geliştirdiği bir kurallar bütünlüğüdür. Toplumun ahlaki ölçülerinden süzülerek oluşturulmuştur. Ve en önemlisi toplumsal hak ve özgürlükleri esas almaktadır. Suç ve ceza durumlarının sonuca kavuşturulmasını, hak ve özgürlüklerin tam olarak sağlanmasını ve toplumsal ve kurumsal ilişkilerin sağlıklı işleyişini gerçekleştirmektedir.

7) Diploması Boyutu: İlkesel olarak tüm diplomatik ilişkilerde toplumsallığı veya devlet dışı toplumu esas almaktadır. Devlet dışı toplumun dünya demokratik birliğinin dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma, ortak paydalarda eylem birlikteliklerini belirleme noktalarında kesintisiz bir biçimde aktif olması gereken bir boyuttur. Öte yandan demokratik konfederalizm dışında kalan çevrelerle nasıl bir ilişki geliştirileceğini de belirlemektedir.

8) Özsavunma Boyutu: Bu boyut, demokratik konfederalizmin meşru savunma felsefesine bağlı çoklu demokratik toplum bileşenlerinin gerek içten ve gerekse de dıştan gelişebilecek devletçi-iktidarıcı ve sınıfçı saldırılara ve antidemokratik uygulamalara ve yaklaşımlara karşı komünal ve demokratik değerlerin ideolojik, politik ve askeri savunmasını kapsamaktadır. Bu niteliklerinden ötürü özsavunma sadece saldırılara cevap veren veya güvenlik boyutuyla sınırlı olan bir şekilde örgütlendirilmiş bir boyut olarak ele alınmaz. Bu kapsama olmakla birlikte, düşünce özgürlüğünden örgütlenme özgürlüğüne, ve demokratik katılımıcılıktan diğer yedi boyutta ele alınan alanlara dek, yaşamın tüm alanlarında ideolojik, politik ve eylemsel örgütlenmeyi de kapsamaktadır.

Demokratik özerklik tüm bu boyutları kapsayan alanlarda çoklu demokratik toplumun birbiriyle yatay ve paralel ilişkileri olan özerk kurumların geliştirilmesiyle oluşan bütünlüğün somut ifadesidir.

e) Ancak demokratik özerk kurumları geliştirmek önemli olmakla birlikte tek başına yeten bir olgu değildir. Bu noktada demokratik özerk kurumların birbiriyle ilişkileri ve toplumsal yaşam için oynayacağı rol önemlidir. Özellikle demokratik konfederalizmin bütünlüğünü meydana getiren demokratik özerk kurumların hangi ölçülerle işleyişlerinin sağlanacağı ve nasıl işlevsel kılınacağı oldukça önemlidir.

Toplumsal yaşam bir bütün olarak işlevsel kılınmış kurumsal gerçeklikler üzerinden örgütlendirilir. Bu yönüyle kurumsuz toplumsal gerçeklik yoktur. Her toplumun az veya çok, gelişmiş veya gelişmemiş kurumsal gerçeklikleri vardır.

Öte yandan toplumsal gelişmişlik düzeyini belirleyen faktörlerden biri de toplumsal gereksinimler için işlevsel kılınmış kurumların varlığıdır. Bu anlamda bir toplum toplumsal gereksinimleri için gerekli ne kadar yetkin kurumlaşmaları geliştirmiş ve net ölçülerle işlevsel kılmışsa o denli toplumsal gelişimi de doğru bir şekilde gerçekleştirmiştir. Yine tarihsel ve toplumsal gerçeklik göstermiştir ki, toplumsal gereksinimleri için gerekli kurumları inşa edemeyen toplum veya toplumlar, her yönüyle zayıf, geri kalmış veya sömürgeleştirilen toplum olmuşlardır. Toplumsal yaşamdaki kurumsal varlık, işlevsellik ve işleyişin bu önemindedir ki, ilk insandan itibaren tarih boyunca tüm toplumların ilk eylemlerinden biri de gereksinimleri için kurumlaşmaya gitmek ve kurumları yetkin bir işleyiş mekanizması içinde işlevsel kılmak yönünde olmuştur.

Fakat özellikle hiyerarşik toplumun gelişmesinden itibaren sömürücü, sınıfçı ve devletçi-iktidarcı kurumlar giderek başat kurumsal hale geldiler. Devletli toplum esas olarak toplumsal varlığını bu kurumlar aracılığıyla sürdürmektedir.

Devletli toplumun söz konusu kurumsal gerçekliğinin nitelikleri ve işleyişi demokratik değildir. Özellikle büyük bürokrasi aygıtıyla devlet dışı toplumun sömürülmesi ve ezmesine dayalı olarak devletli toplumun kurumları despotik, oligarşik ve statükocudur.

Buna kurumsal despotizm, oligarşi ve statükoculuk da denilebilir.

Devletli toplum, yaşamın her alanında geliştirdiği kurumsal despotizm, oligarşi ve statükoculuk ile bir taraftan devletçi-iktidarıcı varlığını sürdürmek için gerekli koşulları hazırlamıştır. Öte yandan buna bağlı olarak devlet dışı toplumu ezme ve sömürüye tabi tutarak, çoklu niteliklerini ve devrimci dinamizmini baskılayıp kendi öz kurumlarını geliştirmesini engelleyerek yoksul ve yoksun bırakmıştır.

Demokratik konfederalizm eksenli özerk demokratik kurumlaşmalar söz konusu tarihi yoksulluğu ve yoksunluğu gidermek iddiasındadır. Antidespotik, antistatükocu ve antioligarşik kurumlardır. Bu anlamıyla en temel nitelikleri radikal demokrasinin gerektirdiği demokratik ölçülere sahip olmasıdır. Kurumsal işleyişte demokratik katılımcılık esastır.

Öte yandan demokratik özerklik kurumları tamamen demokratik toplum gereksinimlerini gözeten bir işlevselliğe sahiptir. Devlet-iktidar, sömürü, ezme gibi amaçları yoktur. Ayrıca demokratik özerklik kurumlaşması bir amaç da değildir. Toplumun hizmetinde olan, toplumun gereksinimlerine bağlı araçlardır. Dolayısıyla nerede ihtiyaç varsa orada geliştirilir. Fonksiyonel olmaları bu noktada önem kazanmaktadır. İşlevi olmayan kurumları bir yük-angarya olarak toplumun sırtında taşıtmaz. Fonksiyonlarını yerine getirmeyen artık herhangi bir işlevi kalmayan kurumlar ya kapatılır ya da gereksinim duyulan başka alanlara kaydırılır. Esas olarak kurumsal despotizm, kurumsal statükoculuk ve kurumsal oligarşi böylesi bir işleyiş ve işlevsellikle engellenmiş olur. Fonksiyonel rolleri net belirlenme ve işlevsellikle engellenmiş olur. Fonksiyonel rolleri net belirlenmeyen ve amaç kılınan her kurum, adı ne olursa olsun, eninde sonunda despotizm, oligarşi ve kurumsal statükocu olmaya ve bunları sürekli üretmeye mahkumdur. Dolayısıyla devletli toplum kurumlarında olduğu gibi gelişme, değişim ve dönüşüme de engel olurlar.

Demokratik özerklik kurumları fonksiyonel işlevselliği ve demokratik işleyişiyle, despotizm, oligarşinin ve statükoculuğunun üretim aygıtları değil; çoklu toplum dinamikleriyle, değişim ve dönüşümün de temel dinamiklerinden biridir.

Özellikle bu dinamizm birbirlerini tanımlayan yönleriyle de ortaya çıkmaktadır. Demokratik konfederalizmi oluşturan demokratik özerk kurumlar birbirlerine alternatif kurumlar değildir. Her kurum işlevsel kılındığı oranda rollerini oynayarak yatay ve paralel kanalıyla enerji, üretim ve birikimlerini ortak bir havuzda birleştirerek birbirlerini tamamlayan kurumlardır. Bu nitelikleriyle demokratik toplumun eşit, özgür ve demokratik gelişim düzeyini yaratırlar.

C- DEMOKRATİK POLİTİKA

Demokratik politika, demokratik konfederalizm sisteminde çoklu demokratik toplumun eşit, özgür ve demokratik yaşam ve toplumsallık düzeyini ortaya çıkaran dinamiklerden biridir. Özellikle demokratik politikanın toplumsal yaşam için gerekli olan tarihsel ve toplumsal rolü göz önünde bulundurulduğunda demokratik politika hem oluşturucu ve hem de geliştirici güçtür. Bu anlamda denilebilir ki demokratik politika kadar, toplumsal yaşama derinliğine ve genişliğine nüfuz eden, örgütlenme ve eylem gücüyle toplumsallığı devindiren başka bir faktör yok gibidir.

Demokratik politikayı bu denli oluşturucu, devindirici ve geliştirici kılan, bizzat kendisini yaşamın ayrılmaz ve kopmaz nitelikleri olan sosyal, ekonomik, kültürel, ahlaki vb. olgularla toplumsal yaşamın doğasına göre konumlandırmasıdır.

Çünkü toplumsal yaşamın doğası bir yönüyle politiktir (diğer yönü ahlakidir). Politika olmadan toplumsal yaşam denilen olgular bütünlüğü oluşamaz. Hatta bu açıdan ele alındığında insanın insanlaşması da gerçekleşemez. İnsanın ve toplumun diğer bir tanımının politik-insan ve politik-toplum olması bu gerçeklikten ileri gelmektedir. Aristoteles'in insan için geliştirdiği "politik-hayvan" tanımı, Aristoteles'in daha antik dönemde, bir bütün olarak olmasa da, politik-insan ve politik-toplum gerçekliğini büyük oranda gözlemlediği için tarihi değere sahiptir. İnsan ancak politik yönüyle kendisini gerçekleştirebilir ve toplumsallık haline getirerek var edebilir.

Özellikle politikanın gerçek işlevinden saptırılması sonucu devletli-iktidarcı bir olgu haline getirilmesinden kaynaklı, politik-insan ve politik-toplum tanımı abartılı bir yaklaşımın veya politik indirgemeci gibi bir tanımlama olarak görülebilir. Ancak, abartılı ve indirgemeci yaklaşım olan politikayı toplumsal varoluşun dinamiklerinden biri olarak ele almak değildir; tersine, politikayı soyut veya devlet-iktidar eksenli olarak ele almak saptırıcı ve devlet-iktidar indirgemeciliğidir.

Politika, soyut bir şey veya devletin-iktidarın işleriyle ilgili bir olgu değildir. Özellikle insanın/toplumun tüm maddi ve manevi kültür değerlerinin örgütlenmesi ve geliştirilmesi açısından ele alındığında anlaşılacak ki, "... toplumsal yürütme, değişim ve dönüşüm aracına politika denilmiştir. Politik faaliyet, toplumların yapım işleridir."¹⁶⁸

Politik tanımın temel anlamlarından olan "toplumsal yürütme, değişim ve dönüşüm" ve "yapım işleri", insan ve toplumun ilk yaşama adım atışıyla ve yaşamı bir bütün olarak örgütlemeye ve geliştirmeye başlamasıyla birlikte açığa çıkmıştır. Zihinsel, sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal, meşru savunma vb. yaşamın tüm alanlarında temel gereksinimler için örgütlenmek, politika sanatını icra etmektir. Ayrıca örgütlenmek, aynı zamanda politikanın pratikleşmesi demektir de.

İnşansı varlık olarak insanın gözlerini ilk yaşama açtığı andan itibaren, yaşamını sürdürmek için geliştirdiği ilk refleksi, yaşamı bir bütün olarak gereksinimler doğrultusunda örgütlemeye, yani politika üretmeye yönelik olmuştur. Bu da gösteriyor ki, politika insan ve toplum için varoluşsal -ontolojik- bir olgudur. Buradan hareketle politika-insan ve politika-toplum ilişkisi bağlamında ele alındığında "politikasını geliştiremeyen her toplum (klan, kabile, kavim, ulus, sınıf hatta devlet ve iktidar aygıtları) kaybetmeye mahkumdurlar."¹⁶⁹ Dolayısıyla politika insan ve toplum için "olursa da olur, olmazsa da olur" kabilinde ele alınacak bir şey değildir. Toplumsallığın varoluş tarzı olarak olmaz kabilinde ele alınacak bir olgudur. Demokratik politikanın dayandığı ve kendisini var ettiği asıl zemin de budur.

Politika ve toplum ilişkisinin muhtevası böylesi bir varoluşsal bağlantı ile birbirine bağlantılı iken, özellikle egemen siyaset felsefesi, si-

168 Öcalan, Abdullah; *Bir Halkı Savunmak*; s. 272

169 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uyguluk Çözümü III*; s. 40

yaset bilimi ve siyaset sosyolojisi politikayı devlet-iktidar eksenli ve devlet-iktidar yöntemiyle ilgili bir olgu olarak belirlemiştir ve söz konusu bu üç bilim, temel amaç olarak devlet-iktidar eksenli politikalarda ortaya çıkan krizleri ve sorunları çözmek veya çözümler üretmek için konumlanmıştır; ve bu temelde rol oynamaktadır.

a) Şüphesiz devletli toplumun, hiyerarşik toplumdan itibaren geliştirilen sınıfçı ve devletçi-iktidarcı politika çizgisinden ve anlayışından bağımsız olarak egemen siyaset felsefesinin, siyaset biliminin ve siyaset sosyolojisinin politikayı ele alma, kurgulama ve üretme tarzı ele alınırsa anlaşılabilir. Zihniyet ve ideoloji olarak üç bilim tarzının dayandığı tarihsel ve toplumsal köken, hiyerarşik toplumun çıkışından itibaren geliştirilen ve devletli toplumun oluşmasıyla birlikte tam manasıyla kurumlaştırılan devletçi-iktidarcı gelenektir.

Söz konusu gelenek şaman, yaşlı erkek ve askeri şef eliyle hiyerarşik, sınıfçı ve iktidarcı toplum, sömürgeci bir ekonomi ve bunlarla bağlantılı olarak savaşçı ve ezen bir sistemin yaratılması için; komünal toplumla iç içe olan toplumsal politikaya kendi sınıfçı, hiyerarşik ve iktidarcı politik çizgisini geliştirmiştir. Bu durum aynı zamanda tarihsel ve toplumsal olarak politik alanda da ezen-ezilen ve sömüren-sömürülen toplumlar gibi ikiliğe dayalı politik tarz, anlayış ve pratiklerin oluşumunu da beraberinde getirmiştir.

Tıpkı hiyerarşik toplumun kuruluşunda olduğu gibi, hiyerarşik toplumu devletçi-iktidarcı topluma evirten ve devletli toplumu geliştiren ve yaratan da hiyerarşik, sınıfçı ve iktidarcı politika tarzıdır. Şaman, yaşlı erkek ve askeri şef bir örgütlenme aracı olarak kendi politik tarzlarına göre toplumsallıklarını örgütlediler ve bu pratik politika ile devletli toplumda somutlaşan toplumsal gerçekliği yarattılar.

Sümer rahipleri bu sürecin devamı olarak ilk kez devlet-iktidar eksenli politikayı kurumsallaştıran devletli toplum siyaset felsefecileri, bilimcileri ve sosyologları, ideologları ve pratik politikacıları olarak rol oynadılar. Hiyerarşik ve Sümer devletli toplum sonrasında bu çizgi ve geleneğin sürdürücüleri olarak ortaya çıkan Sargon'dan Hammurabi'ye, Nemrut, Firavun'dan Grek Roma'dan kapitalist devletli topluma dek tüm devletli toplum biçimlerindeki

politik anlayış ve pratik, esas olarak aynı çizgide gelişmiştir. Temel nitelikleriyle ikinci bölümde çözümlenmeye çalıştığımız devletli toplumun bir bütün olarak gelişimi, kurumlaşması ve işleyişinde belirleyici oluşturucu güç olan faktörlerin başında devletli toplum politikası gelmektedir. Bu politik çizgi ve pratik olmadan yaşlı erkek, şaman ve askeri şef, hiyerarşik toplumu geliştiremezdi. Sümer rahipleri bir bataklıktan bir uygarlığı yükseltmez ve yaratamazlardı. Sargon emperyalist imparatorluğu, Hammurabi ise devlet kanunlarını (hukukunu) hakim kılamazdı. Atina tiranları köleci demokrasiyi kurumlaştırılmazlardı. Roma İmparatorluğu Roma'ya açılan yolları inşa edemez, dört bir yandan talan, işgal ve sömürgeci ürünleri Roma'ya taşıyamazdı. Emevi, Abbasi, Osmanlı vb. imparatorluklar işgalci yayılım gösteremezlerdi. Ve kapitalist devletli toplum tüm bu devletli toplum biçimlerin toplamı olarak kurumlaşmasını bu denli derinliğine ve genişliğine ortaya çıkaramazdı. Bu gelişmelerin arkasındaki güç, devletli toplumun devletçi-iktidarcı ve sınıfçı politikasıdır.

Tüm bu devletli toplum biçimlerinde devletçi-iktidarcı politikaların nüans farkları olsa da esas olarak aynı ortak niteliklere bağlı olarak gelişen devletli toplum politikasını şu başlıklar altında ele almak mümkündür:

1) Sınıfçı, hiyerarşik, iktidarcı ve devletçi bir politikadır.

Bu temel niteliklere bağlı olarak daima üst egemen sınıfın çıkarlarını temsil etmiştir. Toplumun ezen-ezilen veya devletli toplum ve devlet dışı toplum olarak sınıflara bölünmesini ve her koşulda ezen sınıfın egemen olmasını esas almıştır. Bunun için iktidarın ve devletin güçlenmesi temelinde politikalar üretmiştir. Devletli toplum politikasını ayrıcalıklı toplumsal kesimin koordinatörlüğünde yürütülmesini sağlamıştır.

2) Sömürücü bir politikadır. Tüm politik stratejileri, taktikleri ve araçları egemen toplumun devlet dışı toplumu sömürmesi üzerinden inşa etmiştir. Geliştirdiği her kurumu ve attığı her adımı devletli toplumun sermaye tekelini güçlendirmek için pratik uygulamasını icra etmiştir. Planlama ve konumlanmasını buna göre yapmaktadır.

3) Savaşçı ve işgalci bir politikadır. Komünal politika toplumun çoğunluk kesimi içinde geçerli olduğu için ve toplum bu politikayı kendi varoluşuyla özdeşleştirdiği için üst egemen toplumu ve onun politikasını bir sapma olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla devletli-iktidarçı politikayı kabul etmemiştir. Egemen toplum da tarihte ilk kez politikanın zor ayağını örgütleyerek zor-savaş ile kurumlaşmasını ve toplumsallaşmasını gerçekleştirmiştir. Devletli toplumun gerek kendi içinde gerekse de devlet dışı topluma karşı baştan sona şiddeti-savaşı dayatan ve geliştiren bir toplum oluşu, politikasını esas olarak böylesi bir ideolojik ve toplumsal bir zeminden hareketle oluşturmasıyla bağlantılıdır. Devletli toplum varoluşsal olarak, oluşumunda ve gelişiminde rol oynayan politikanın bu niteliğinden kaynaklı bir şiddet-savaş toplumu olarak doğmuştur. Ve devletli toplum ilişkilerinin geçerli ve hakim ilişki tarzı olduğu her yerde şiddet-savaş da vardır. Ataerkil aile içi ilişkilerden devlet-toplum ilişkisine, birey-toplum ilişkisinden öğretmen-öğrenci ilişkisine dek; sokakta ve işyerinde şiddet-savaş hakim ilişki biçimidir. Öte yandan savaşçı yönüyle bağlantılı olarak, devletli-iktidarı sürekli büyütme, güçlendirmek ve geliştirmek istediği için, işgalci bir yapıya sahiptir. Devletli toplum, kesintisiz büyümek ve gelişmek istediği için politika üretmektedir ve bunun sonucu olarak da ürettiği politika da işgalci olmak zorundadır. Yoksa gelişemez ve büyümek için gerekli zemini ve besin maddesini sağlayamaz. Tarihteki ve güncellikteki tüm savaşların asıl nedeni, devletli toplum politikasının bu işgalci yönüdür. İşgalci politika olmadan devletli toplum olduğu gibi varlığını sürdüremez. Bunun için işgalcilik devletli toplum politikasının varlık gerekçelerinden biridir ve toplum olarak var olduğu sürece de varoluşun bir gereği olarak savaşçı ve işgalci olmaya devam edecektir.

4) Antidemokratik bir niteliğe sahiptir. Atina köleci demokrasisi ve liberal demokrasi tanımlarına sahip olsa da, devletli toplum politikası bir sınıf politikası olarak antidemokratiktir. Katımcılık, özgürlük ve eşitlik bağlamında devlet dışı toplumun siyasal, ekonomik yönlerden özyeterliliğe dayalı kendi toplumsal değerlerine bağlı olarak politika üretmesine izin vermemektedir. Tersine devletçi-iktidarçı güç olarak politik tekeli elinde bulundurup, söz konusu politika ile devlet dışı toplumu tahakkümü altında

tutmaktadır. Radikal demokrasinin tanımı içine giren hiçbir demokratik ilkenin, ölçünün ve ilişkilerin gelişimine tahammül etmemektedir. Politik muhalifleri sindirerek demokratik politikanın dinamiklerini yok ediyor. Kapitalist devletli toplum döneminde oy kullanma, seçim ve partiler sisteminin geliştirilmiş olması, devletli toplum politikasının demokratik olduğu anlamını çıkarmaz. Çünkü liberalizmin oy kullanma ve seçim hakkı çerçevesindeki politik işleyiş demagogik olmanın ötesine geçemez.

5) Devletçi toplum politikası antiekolojiktir. Devlet-iktidar eksenli politika tıpkı toplum üzerinde geliştirdiği sömürücü ve işgalci politika gibi ekosistem üzerinde de sömürgeci ve işgalci politikalar geliştirmektedir. Devletçi-iktidarcı, sömürgeci, sınıfçı, savaşçı ve işgalci politikanın tüm yönleri, ekosistemi özel veya devlet mülkiyetine almak ve fethetmek için geliştirilmiştir. Bu anlamıyla insan merkezlidir. İnsanı evrenin üstün gücü olarak ele almaktadır. Ve ekosistemdeki tüm yeraltı ve yerüstü zenginliklerin insanın mülkiyetinde ve egemenliği-işgali- altında olması gerektiğine inanmaktadır ve buna göre konumlanmıştır. Hiyerarşik toplumun çıkışından kapitalist devletli topluma dek, devletçi-iktidarcı politikası toplumsal alanda yarattığı tahribatlardan ve sorunlardan kat be kat daha fazlasını ekosistemde yaratmıştır. Ekosistem ve toplum ilişkilerindeki dengesizlik durumu ve ekosistemin artık yaşanmaz hale gelişi bu politikanın sonucudur.

6) Devletçi-iktidarcı politika, çıkışından itibaren, tarih boyunca ataerkil niteliğinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Devlet dışı toplumun temel bileşenlerinden olan kadına politik alanda hiçbir şekilde söz, örgütlenme ve eylem hakkı tanınmamış, kadın özgürlüğü yönünde politika yürütmesine izin verilmemiştir. Kadını özel ve genelevlerde ve ataerkil aile içinde bir zevk aracı olarak kullanmıştır. Toplumsal cinsiyetçiliği toplumsal yaşamın tüm ilişkilerinde ve kurumlarında tek egemen ilişki haline getirmiştir. Biçimsel olarak farklı bir şekilde kapitalist devletli toplumun egemen olduğu dönemde kadın figürleri politik yaşam içinde yer almış olsa da, söz konusu kadın politikacılar ataerkil politikanın ve toplumsal cinsiyetçiliğin çizdiği sınırların dışına çıkamadıkları için, kadın özgürlüğü bağlamında herhangi bir politika üretmediler/üretmiyorlar. Zihniyet ve toplumsal

olarak ataerkilliğin icazetine dayalı politika üretmektedirler. Dolayısıyla fiziki anlamda kadın olmanın ötesinde politikada herhangi bir etkiye ve yetkiye sahip olmamışlardır. Bu konumlarından ötürü ataerkilliğe hizmet etmişlerdir. Söz konusu bu cinsinden ve toplumsal gerçekliğinden yabancılaşma durumu, bu tip kadın figürlerin temel karakteri olarak güncellikte de varlığını korumaktadır. Ataerkil politika kendi toplumsal gerçekliğine karşı böylesi yabancılaşma durumunu da yaratmıştır.

Şüphesiz tüm bu nitelikleriyle ortaya çıkan devletli toplum politikasının kaynaklandığı zihniyet zemini de vardır. Bu zemin devletli-iktidarcı ideolojik hegemonyadır. Söz konusu ideolojik hegemonya olmadan, devletli toplum politikası bu denli kapsamlı, etkili olamaz. İdeoloji, zihniyet ve anlayışı temsil etmektedir. Devletli toplumun zihniyet ve anlayışı da, kendisine uygun politik çizgi ve gelenek geliştirerek pratikleştirmiştir. Nasıl ki devletçi-iktidarcı politikayla iç içe geçen egemen toplumsal sınıf var ise, benzer şekilde devletli toplum politikasıyla iç içe geçen egemen ideoloji de vardır ve devletçi-iktidarcı politika bu ideolojinin pratikleşme hali olmaktadır.

Gerek ideolojik ve gerekse de politik olarak devletli toplum ve devlet-iktidar ile özdeşleşen olgunun gerçek anlamda politika olmadığı ortaya çıkmaktadır. Devlet eksenli olarak ortaya çıkan bu somut olguyu Öcalan şöyle tanımlamaktadır:

Birincisi; devlet işlerinin politik işler değil, idari işler olduğunu iyi kavramak gerekir. Devlete dayanarak politika yapılmaz, idare edilir. İkincisi; toplumun hayati çıkarlarını ilgilendirmeyen işler esas politikayı oluşturmaz. Diğer toplumsal kurumlarca yerine getirilen rutin işler seviyesindedirler. Üçüncüsü; özgürlükle eşitlik ve demokratiklikle bağlantılı olmayan işler politikayı esas olarak ilgilendirmez. (...) Devlet kural demektir, politika ise yaratıcılık. Devlet hazırı yönetir, politika ise oluşturarak yönetir. Devlet zanaattır, politika sanattır.¹⁷⁰

b) Demokratik politika, paradigmatic, ideolojik ve felsefi olarak bu devlet iktidar eksenli politikaya karşıdır. Devleti idare eden ve iş-

170 A.g.e.; s. 320

lerini yürüten değil devlet dışı “toplumun hayati çıkarları, yaşamsallığı, güvenliği, beslenmesi”¹⁷¹ doğrultusunda işleyen ve tüm bu alanlardaki gereksinimleri karşılamayı ve sorunları çözen “iktidar ve devletin engellediği özgürlükler, eşitlikler ve demokrasidir.”¹⁷²

Komünal toplumsal nitelikler olan bu olgular devlet dışı toplumun toplumsallığında politik birimler olarak bulunmaktadır. Ancak devletli toplumun ezen ve sömüren politikalarını devlet dışı toplumun komünal politik niteliklerini gerileterek görünmez kılmıştır. Belki yok etmemiştir. Fakat toplumsal gereksinimlerine cevap verecek ve sorunlarını çözecek; oluşturucu, devindirici ve dönüştürücü dinamik olarak özgürlük, eşitlik ve demokrasi doğrultusunda rol oynayacak denli dağınık ve örgütsüz hale getirmiştir. Devletli toplum beş bin yıldan uzun bir süredir devlet dışı toplumu eze eze, ideolojik ve toplumsal olarak politik dinamiklerini örgütsüz kılarak sanki politika varoluşunun temel kaynaklarından biri değilmiş gibi, devlet dışı toplumu bu alandan uzaklaştırmıştır. Her ne kadar küçük bir devrimci azınlık daima devlet dışı toplum içinde politik dinamikleri canlı tutmaya çalışmış ise de çoğunluk; devletli toplumun uyguladığı devletçi-iktidarçı politikanın sonuçlarını ezilmek ve sömürülmek olarak günlük yaşamının her anında görüp yaşadıkça, toptancı bir şekilde antipolitika denilebilecek bir konuma çekilip politik alanı tümünden devletli topluma bırakmıştır. Şüphesiz bunda devrimci hareketlerin politikayı dar sınıfçı bir konumda yürütmesinin de etkisi olmuştur. Dolayısıyla devlet dışı toplum politikayı devletçi-iktidarçı bir olgu olarak ele almaktadır. Kendisi için geliştirilebilecek demokratik bir politika özleminde olmasıyla birlikte; var olan politika türlerini yalan, ikiyüzlülük, kurnazlık, rantçı, savaşçı, egemen bir kesimin çıkarını savunan ve bu egemen sınıfın devlet dışı toplumu ezme, sömürme ve egemenliği altına almak veya tutmak için kullandığı stratejiler, taktikler ve araçlar bütünlüğü olarak değerlendirmektedir. Ve tüm bunlara karşı tepkisi de, bu tür politikalardan uzak durarak veya mesafe koyarak göstermektedir.

Demokratik politika bu gidişata “dur” demenin ve devlet dışı toplumun politik dinamiklerini komünal varoluşa dayalı olarak demokratik toplumda oluşturmanın adıdır, ifadesidir ve müdahale adıdır.

171 A.g.e.; s. 320

172 A.g.e.; s. 320

Demokratik politika bu adımı atarken, devlet dışı toplumun komünal ve kolektif politik dinamiklerine dayalı olarak kendisini oluşturmaktadır. Dolayısıyla önce görünmez kılınan ve üzerine ölü toprağı serpiştirilen komünal politik refleksi ve dinamikleri açığa çıkartmayı hedeflemektedir. Öcalan, demokratik politikanın bu yönünü tanımlarken, “[demokratik politika]... bilgi ve bilimi bir de bulmayı yani araştırmayı gerektirir,”¹⁷³ demektedir. Bilgi, bilim ve araştırma olmadan demokratik politika oluşturulamaz ve çoklu demokratik toplum bileşenlerinin politik dinamizmi aktifleştirilemez.

Demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplum niteliklerine göre, var oluşsal bir olgu olarak devlet dışı toplumun toplumsallığında bulunun komünal ve kolektif politik dinamiklerin politikleştirilmesi ve yeniden örgütlendirilmesi demokratik politikanın temel yönlerinden biridir. Esas olarak demokratik politika bu zemin üzerinden kendisini oluşturmuş. Her ne kadar devlet dışı toplumun varoluş doğasında politik dinamikler bulunuyor olsa da bunlar hem dağınık ve örgütsüzdür hem de çağdaş anlamda mevcut durumuyla demokratik konfederalizmin ve çoklu demokratik toplumun gereksinimlerine cevap verememekte ve sorunlarına çözüm olamamaktadır. Dolayısıyla bu nitelikler demokratik politikanın ideolojisiyle buluşturularak radikal demokrasi çerçevesinde demokratikleştirilmiştir.

Bu temelde oluşmuş demokratik politika, ideolojik ve toplumsal olarak şu niteliklere sahiptir:

1) Devlet dışı toplum açısından politikanın demokratikleştirilmesinin ilk koşulu devlet-iktidar eksenli/hedefli olmaması; ve sınıfçı, egemen ve elit bir kesime dayalı politika üretmemesidir. Demokratik politika bu anlamıyla burjuvazi, işçi sınıfı, halk, din, cins vb. tek bir toplumsal kesimi devlete-iktidara taşıma ve yine salt bir sınıfın maddi ve manevi kültür gereksinimlerini karşılamayı ve sorunlarını çözmeyi esas almaz. Demokratik politika, etnik kültürel toplumun, dini kültürel toplumun, sosyo-kültürel toplumun özgül olarak oluşturduğu ve özerk politikalar olarak da tanımlana-

bilecek politik dinamiklerin toplamından oluşmaktadır. Demokratik konfederalizmi oluşturan her özgür yurttaş ve çoklu demokratik toplum bileşeni gerek kendisi için ve gerekse de devlet dışı toplum için; maddi ve manevi kültür gereksinimlerinin karşılanması ve sorunlarının çözümü için özerk, paralel ve iç içe politika üretme, geliştirme ve uygulama hakkına sahiptir. Bu bir hak olduğu kadar, politika toplumsallığın temel varoluş dinamiklerinden biri olduğu için temel bir ahlaki ve vicdani sorumluluktur da. Her demokratik konfederalizm yurttaşı ve çoklu demokratik toplum bileşenleri bu hak ve sorumluluk doğrultusunda politik işlerle ilgili olmak, bunun için gerekli bilgi ve bilimi edinmek ve demokratik politikaya katılmak durumundadır. Demokratik konfederalizm felsefesi hak ve özgürlüklerinin uygulanmasını keyfiyetçiliğe bırakmaz. Devletli toplumda olduğu gibi “bir hak tanınmış, ister kullan ister kullanma” gibi bir yaklaşımı demokratik politikaya katılım olarak ele alamaz. Demokratik konfederalizm sisteminde tüm maddi ve manevi kültürel gereksinimlerin karşılanması ve sorunların çözümü tüm yurttaşları ve çoklu demokratik toplum bileşenlerini ilgilendirdiğine göre, herkes demokratik politikanın üretilmesinde, oluşturulmasında ve pratikleştirilmesinde rol oynamak zorundadır. Bu noktada demokratik politikanın komünal ve kolektif yönü de açığa çıkmaktadır. Demokratik politika çoklu demokratik toplum bileşenlerinin söz söyleme, öneri sunma ve karar verme hakkına dayalı olarak pratikleşmektedir. Sınıfsal veya bürokratik olarak herhangi bir kesim toplumsal politika konusunda belirleyici olamaz ve karar veremez. Çoklu demokratik toplum bileşenleri bu anlamda demokratik politikanın özneleridirler.

2) Demokratik politika kadın özgürlüğünü esas almaktadır. Atarکیل devletçi-iktidarcı politika, kadını tamamen politika dışı bırakmıştır. Bu, esas olarak kadının iradesiz bırakılarak yaşamın dışına atılması anlamına gelmektedir. Kadının demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplum içinde özgürlük temelinde öz kimliğiyle yer alabilmesi için, demokratik politika ekseninde siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, meşru savunma yönleriyle özerk olarak örgütlenmesi ve politika üretmesi zorunludur. Genel yaklaşımlarla kadının

gereksinimleri karşılanamaz ve sorunları çözümlenemez. Kadının özgüçüyle özgürleşmesi için demokratik politikanın özgül ve özerk bir dinamiği olarak yerini alması önemlidir.

3) Demokratik politika sömürüye dayalı değildir. Her türden özel ve devlet sermayeciliğine ve mülkiyetçiliğine karşıt bir tarzda politika üretir. Esas aldığı, sömürücülüğü kapsamayan komünal ve paylaşımcı toplumsal gerçekliktir. Bu ilke devlet dışı toplumun varoluş gerçekliğine de uymaktadır. Devlet dışı toplumun var oluş gerçekliğinde sömürüye dayalı, özel ve devlet tekelliliğine dayalı sermaye ve mülkiyetçiliği yoktur. Bu olgular sonradan özel bir sınıfın -önceleri hiyerarşik toplumda sonraları devletli toplum- eliyle geliştirilip topluma dayatılmıştır. Bu bağlamda demokratik politika hem dıştan dayatılabilecektir; hem de demokratik konfederalizm sistemi içinde söz konusu özel sınıfa özenerek veya bizzat o sınıfa dayalı olarak olası özel ve devletçi sermayecilik ve mülkiyetçiliği geliştirmeye çalışan kesimlerin sömürücülüğünü engellemek için gerekli zihniyet ve pratik önlemleri alacaktır. Bu özelliğiyle demokratik politika, dar sınıfçı sosyalist politikanın esas aldığı gibi salt işçi sınıfının emek sömürüsüne karşı değil; yaşlılardan kadınlara, gençlerden köylülere ve komünal bilgi üretenlere dek tüm devlet dışı toplumun emek sömürüsüne karşı durur. Dolayısıyla her tür emek sömürsünün ortadan kaldırılması ve gelişmemesi için komünal toplumsal gerçekliğin ifadesi olan “Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre” ilkesini tavizsiz bir şekilde işleyecek ve kurumsallaştıracaktır.

4) Demokratik politikanın anti sömürgecilik açısından ele alınması gereken bir diğer yönü de ekolojik toplumu esas almasıdır. Özellikle birinci ve ikinci doğanın evrensel varoluşuna göre yenden doğru temelde buluşmaları, üçüncü doğa olarak ekolojik toplum gerçekliğinde yeni bir ilişki içine girmeleri için, demokratik politikanın ekolojik politika üretmesiyle oynayacağı rol oldukça önemlidir. Bu anlamıyla demokratik politika sadece devlet dışı toplumun gereksinimlerini karşılamak ve sorunlarını çözmek için kendisini konumlandırmaz; aynı zamanda ekosistemdeki tüm diğer

varlıkların varoluşlarını sürdürmeleri ve korumaları için de politika üretecektir. Bu noktada ekosistem ve toplum arasındaki denge iki yönlü politikanın oluşturulmasıyla sağlanacak. Birincisi; toplum temel gereksinimlerini karşılamak için ekosisteme başvururken sömürgeci, tekelci, özel ve devletçi mülkiyetçi bakış açısı ve anlayışıyla yaklaşamayacaktır. Bu konudaki temel yaklaşım sadece gereksinimleri kadar ekosistemin doğal kaynaklarından yararlanmaktır. Gereksinim fazlası üretilemez ve biriktirilemez. İkincisi ise yenilenebilir ekolojik teknolojiye dayalı bir üretim politikasının tüm ekosistem ilişkilerinde geçerli kılınmasıdır. Ekosistemde tahribatlar yaratan yüksek teknolojinin kullanılmasına karşıdır. Gerek tarım ve gerekse de endüstri, ulaşım, iletişim ve enerjinin üretim alanlarında ekolojik teknolojinin kullanılması için gerekli ekolojik politika geliştirerek ekolojik toplum düzeyi açığa çıkarılacaktır. Yine köy-kent arasındaki demografik, ekonomik yapılaşma alanlarında yaşanan dengesizlik durumu vardır. Devletli toplumun Sümer kent oluşumundan beridir kentler köylerin aleyhinde gelişmektedir. Sınıflı kentleşme bu bağlamda temel sorun alanlarından biri haline gelmiştir. Demokratik politika üreteceği komünal köy ve kent politikalarıyla demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplumun köy kent dengesini açığa çıkaracaktır. Böylesi kent-köy dengesinin açığa çıkması birinci doğanın hem de ikinci doğanın ekolojisi için önemlidir. Ekolojik demokratik politika bu anlamda rol oynayacaktır.

5) Demokratik politika savaşçılığa ve işgalciliğe karşıdır. Yayılmacı bir politik niteliğe sahip değildir. Ne ekosistemi fethetmek ister ne de toplumu devletçi-iktidarcı bir şekilde tahakkümüne almak için zor-şiddet veya savaşa başvurur. Tersine komünal niteliğiyle işgalciliği ve savaşçılığı ortadan kaldırmak için gerekli tedbirleri geliştirir ve barışçıl toplumsallık olan çoklu demokratik toplumsallık düzeyini ortaya çıkarır. Barışçıl bir toplum için tedbirleri meşru savunma felsefesine ve çizgisine bağlı geliştirir. Her ne kadar devletli toplum demokratik politikanın meşru savunma yönünü şiddet-terör sıfatlarıyla tanılsa da meşru savunma bu tanımların kalıplarına girmemekte; esas olarak demokratik politika-

nın ayrılmaz bir parçasıdır. Meşru savunmanın esas aldığı temel ölçü, devlet dışı toplumun maddi ve manevi kültür değerlerinin hak ve özgürlüklerini korumaktır. Buna toplumun öz savunması da denilebilir. Demokratik politikanın bir görevi de öz savunma niteliğini çoklu demokratik toplum ve demokratik konfederalizm sisteminde geliştirmektir. Bu anlamıyla “Öz savunma ahlaki ve politik (çoklu demokratik) toplumun güvenlik politikasıdır. Daha doğrusu kendini savunamayan toplumun ahlaki ve politik vasfı anlamını kaybeder. Toplum ya sömürgeleşmiştir, eriyip çürümektedir ya da direniştir. Ahlaki ve politik vasfını yeniden kazanma ve işlerliğe kavuşturmak istemektedir. Öz savunma bu sürecin adıdır.”¹⁷⁴ Meşru savunmanın bu nitelikleri aynı zamanda meşruluğunun kaynaklarını da göstermektedir. Demokratik politika meşru savunma çizgisini geliştirirken devletli toplumun yasallığını veya hukukunu değil çoklu demokratik toplumun hak ve özgürlüklerini ve radikal demokrasiyi bu temelde uygulama meşruluğunu esas almaktadır. Bu meşruluğa göre meşru savunma gerek içten ve gerekse de dıştan temel hak ve özgürlüklere, toplumsal değerlere, demokratik konfederalizm sistemine ve devlet dışı toplumun doğal gelişimine karşı geliştirilen saldırı ve engellemelere karşı devreye girecektir. Koşullara göre meşru savunmanın eylem biçimlerini pratiğe geçirecektir. Duruma göre sivil itaatsizlikten gösteri, grev, ayaklanma türü eylem tarzlarını geliştirir. Ve demokratik politika meşru savunmanın yaratıcı gücüyle antidemokratik ve devletçi-iktidarcı engelleri ve saldırıları ortadan kaldırıp kendi önünü de açmış olur. Meşru savunma sürekli bu yönüyle devrede olmayacaktır. Bilinç, öz yeterlilik ve örgütlenme yönüyle sürekli bir öz savunma konumunda olurken fiili eylem yönüyle ise koşulları oluştuğunda istisnai olarak devreye girecektir. Fiili eylem türünde meşru savunma, meşru savunma güçleriyle yürütülecektir. Meşru savuna güçlerinin nitel, nicel ve teknik donanım anlamında hazırlanması ve mevzilendirilmesini demokratik politika gerçekleştirecektir. Şüphesiz bu belli bir insan grubunun düzenli ve disiplinli bir şekilde daima hazır tutulmasını gerektirir. Meşru savunma güç-

174 *A.g.e.*; s. 180

leri tanımı da bunu ifade etmektedir. Devlet dışı toplumun meşru savunma güçleri klasik anlamda ordulaşan bir güç değildir. Klasik ordulaşma militarist ve güç olarak devleti-iktidarı koruma ve egemenliği işgalcilik ve savaşçılıkla yaymak için mevzilendirir. Meşru savunma güçleri ise demokratik konfederalizmi ve çoklu demokratik toplumun maddi manevi kültür değerlerini savunmak için demokratik politikanın gereği olarak konumlandırılır. Demokratik konfederalizm sistemi içinde özerk bir kurumdur. Ve tamamen meşru savunma felsefesine bağlıdır. Militarist bir güç gibi toplumu tahakkümüne almaz. Tersine toplumun hizmetinde olan demokratik bir güçtür. Bu anlamıyla radikal demokrasiye aykırı değildir. Radikal demokrasinin de bir gereğidir.

6) Demokratik politika, devlet dışı toplumun özgürlüğünü ve eşitliğini demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplumda geliştiren, güvence altına alan ve kurumsallaştıran temel dinamiklerin başında gelmektedir. Demokratik politika, öncelikle yaşamın her alanında tüm çoklu demokratik toplum bileşenlerinin eşit katılım ve bağlantılı olarak tüm hak ve özgürlüklere gereksinimi kadar eşitçe erişimini ve yararlanmayı sağlamaktadır. Esas aldığı “Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimine göre!” ilkesi salt ekonomik alanda geçerli olan bir ilke değildir. Bu ilke demokratik konfederalizm sisteminde tüm alanlarda çoklu demokratik toplumun eşitlik ilkesi olarak komünal ve kolektif bir hak olarak uygulanacaktır. Ve bu noktada demokratik politikanın asıl işlevi, toplumsal yaşamda eşitliği bozacak avantajlı ve ayrıcalıklı toplum kesimlerinin palazlanmasının önüne geçmektir. Komünal ve kolektif katılım bu anlamdaki eşitlik ilkesinin garantör göstergesi ve ölçüsüdür. Demokratik politika açısından özgürlük eşitlikten bağımsız değildir. Elbette ikisi aynı şey de değildir. Zaman zaman eşitlik ve özgürlük arasında gerilimler yaşanması, iki olgunun aynı şey olmamasından kaynaklıdır. Fakat ikisi arasında iç içe geçen ve birbirlerini etkileyen yönler de vardır. Demokratik politika özgürlük ve eşitliği birbirlerini tamamlayan ve dengeleyen, iç içe geçen ve birlikte yaşanması gereken olgular bütünlüğü olarak ele almaktadır. Birini diğerine tercih etmez. Biri için diğerini feda etme darlığına düşmez. Öcalan, “Demokratik siyaset

[politika] yürütülmeden genelde toplumun özelde de her halkın, topluluğun [devlet dışı toplumun] ne politikleşmesi ne de politik yoldan özgürleşmesi mümkündür. Demokratik siyaset özgürlüğün öğretildiği, yaşandığı gerçek okullardır. Politikanın işleri ne kadar demokratik özneler yaratırsa, demokratik siyaset de toplumu o denli politikleştirir; dolayısıyla özgürleştirir. Politikleşmeyi, özgürleşmenin ana biçimi olarak kabul edersek, her toplumu politikleştirdikçe özgürleştirebileceğimizi, tersi olarak da toplumu özgürleştirdikçe politikleştirdiğimizi bilmek durumundayız. Şüphesiz özgürlük ve politikayı besleyen ideolojik kaynaklar olmak üzere birçok toplumsal alan mevcuttur. Ama esas olarak birbirlerini doğurup besleyen iki temel, toplumsal politika ve özgürlüktür,¹⁷⁵ demektir.

7) Demokratik politika bu temel niteliklere bağlı olarak yaşamın tüm alanlarında pratikleştirilirken, devletçi sosyalizmin iki aşamalı klasik devrim stratejisinin yöntemlerini ve araçlarını kullanmaz. Gereksinimlerin karşılanması ve sorunların çözümü devrim sonrasına ertelenmez. Doğrudan eylem ile AN'da gerçekleştirmeyi; devrimi, toplumu ve sistemi AN'da inşa etmekle ele alır. Devletli sosyalizmin iki aşamalı stratejik hedefi neydi? Bu hedef iki aşamaya dayalıdır. Birinci hedef ilk aşamada egemen sistemi yıkmaktır. Buna “devrim zamanı” da denilebilir. Devrim zamanında gereksinimlerin karşılanması ve sorunların çözülmesi öncelikli değildir. Dolayısıyla politik olgu tüm gücünü öncelikli olan devrimi gerçekleştirmek için seferber eder. Temelde gereksinimlerin karşılanması ve sorunların çözümünü içerecek ekonomik, kültürel, sosyal politikalar üretilmez. Çünkü bu gibi olgular somut koşullara göre tali olgular olarak belirlenmiştir. Onlar ancak ikinci aşamada, devrim gerçekleştirilip devlet-iktidar ele geçirildikten sonraki koşullarda ilgilenecek olgulardır. Devletçi sosyalizmin politik stratejisine göre, toplumsal gereksinimlerin karşılanması ve sorunların çözüm zemini, “devrim sonrası” olarak da tanımlanabilecek zamandır. Devrim gerçekleştirildikten sonra devlet-iktidar eliyle gereksinimler karşılanır ve sorunlar çözülür. Devrimci yaşam ve sistem ikinci aşamada inşa edilir. Esas olarak devletçi sosyalizm

175 *A.g.e.*; s. 41

politikası iki aşamalı bu stratejiye göre her şeyin inşası veya çözümünü devrim sonrasına ertelediği için devlet dışı toplumda ciddi bir hayal kırıklığına yol açmıştır. Bu politika devlet dışı toplumu her tür fedakarlığı göstermek ve zorluğa katlanmak için, devrim sonrasında gereksinimlerin karşılanacağı ve sorunların çözümleneceği iddiasıyla motive etmişti. Bu iddiaya göre devrim sonrasında devlet dışı toplum ödediği bedelin karşılığını alarak eşit, özgür ve demokratik bir yaşam, sistem ve toplumsallığa ulaşma olarak alacaktı. Ancak devlet dışı toplum devrim zamanında ödediği bedellerle kaldı. Devrim sonrası denilen süreçte de gereksinimleri karşılanmadı ve sorunları çözülmedi. Devrim diye sunulan şey devlet-iktidar oldu. İnşa edilen devlet-iktidar sosyalizmi devlet dışı toplumu ezmeye ve sövmeye devam etti. Devlet dışı toplum ile devrimciler arasında mesafe koyan da büyük oranda bu tarz politika oldu. İki aşamalı devrim politikası iflas etmiştir. Halen kimi devrimci hareketlerde uygulanıyor olsa da, yaşamda karşılığı yoktur. Demokratik politika bu iki aşamalı stratejinin tam zıddını ifade eden bir politik strateji, taktik, yöntem ve araçlar bütünlüğüne sahiptir. Bir defa, demokratik politikada devrim zamanı ve devrim sonrası diye bir ayırım yoktur. Devrim, AN'ın gereksinimlerine ve sorunlarına cevap vermek olarak tanımlanmıştır. Demokratik politika, demokratik konfederalizm sistemini çoklu demokratik toplum toplumsallığını ve eşit, özgür ve demokratik yaşamı, AN'da inşa etmeyi esas almaktadır. Dolayısıyla maddi manevi kültür gereksinimlerinin karşılanması ve sorunların çözümü AN'da karşılanacaktır. Hiçbir şey belirsiz bir geleceğe ertelenemez. Komünlerin geliştirilmesinden ekonomi kooperatiflerinin kurulmasına, okul-akademi kooperatiflerinin kurumlaşmasından ahlaki ve hukuki kurumlara değin devrimci yaşamı, sistemi ve toplumu ilgilendiren tüm alanlarda devrimci inşayı AN'da gerçekleştirecektir.

Demokratik politika günlük olarak çoklu demokratik toplumun yaşamına nüfuz ederek; etkisini günlük yaşamda gereksinimlerin karşılanması ve sorunların çözülmesinde göstererek hem kendisini oluşturacak ve geliştirecektir, hem de toplumun doğal varoluşuna göre oluşmasını ve gelişmesini sağlayacaktır. Böylece devlet dışı toplumun devrim için ödediği bedeller boşa gitmemiş

olacak. Verilen her bedelin karşılığı olarak AN'da eşit, özgür ve demokratik bir yaşamı yaşayarak alacaktır. Komünal ve kolektif yaşam bu bağlamda zenginleştikçe büyük bir moral ve manevi güçle demokratik politikanın öznesi olmaya çalışacaktır.

c) Demokratik politika toplumsal varoluşun diğer bir temel dayanağı olan ahlaki olguyla birlikte pratikleşir. Toplumun varoluş doğasının bir yönü de ahlakiliğidir. Bu iki yön iç içe geçerek komünal ve kolektif toplumsal gerçekliği açığa çıkartmıştır. Dolayısıyla komünal ve kolektif değerlere bağlı olarak politika üretme iddiasını taşıyan demokratik politika ancak ahlakiliğiyle var olabilir.

Toplumsal gerçeklik sınıf, hiyerarşi, devlet ve iktidar olmadan geliştirdiği ahlaki değerleriyle varlığını sürdürüp kendisini oluşturmuş, komünal ve kolektif değerlerini korumasını bilmiştir. "Ahlak bu nedenle çok önemlidir. Çünkü o toplumun en büyük hazinesi, deneyim birikimi, ayakta kalma gerekçesi, yaşamın sürdürülmesinin ve geliştirilmesinin temel organıdır. Bunu yitirirse dağılacağını yaşam deneyimden ötürü çok iyi bilmektedir."¹⁷⁶ Toplumsal varoluş için bu denli belirleyici olan ahlaki olgu göz ardı edilerek demokratik politika oluşturulamaz ve pratikleştirilemez. Dolayısıyla komünal ve kolektif ahlak demokratik politikanın her aşamasında temel belirleyici bir faktör ve ölçü olmak durumundadır. Demokratik politika ancak bu şekilde konumlanırsa gerçek anlamda rolünü oynayabilir.

Demokratik politika ile verili politik akımlar arasındaki farklardan biri de budur. Nitekim verili egemen politik akımların yozlaşmış olmaları ve devletçi-iktidarcı kirliliklere bulaşmış olmalarının temel nedenlerinden biri toplumsal varoluşun bilinci ve vicdani olan ahlaki olgu ile bağlarını tamamen kopartmış olmalarıdır. Şüphesiz bunun ideolojik, tarihsel ve toplumsal arka planı da vardır. Hiyerarşik toplumdaki itibaren adım adım devletçi-iktidarcı politika toplumsal komünal ahlaka karşıt bir şekilde geçiştirilince, uygarlık geleneği olarak ahlaksız bir politik çizgi oluşturuldu. Bu bir sonuçtur. Toplumun vicdani ve bilinci olan ahlaki ilkedeki kopan politik dinamik devletçi-iktidarcı anlamda ahlaksız bir çizgiye kayması kaçınılmazdır.

Ahlaki ilkeden kopuk bir politika toplumsallığın hizmetinde olmaz. Bencil, sınıf ve devletli toplum çıkarlarını düşünen kesimlerin elinde en kötü araç olur. Bu egemen kesim ayrıcalıklı konumlarını sürdürmek için ahlaki olmayan politikayı sonuna kadar pratikleştirmişlerdir. Bu temelde her yol, araç ve taktik mubah olarak görülmektedir. Yeter ki çıkar elde edilsin ve ayrıcalıklı konum sürdürülsün. Tarihteki en büyük komplolar ve ihanetler bu tarz politik akımlar içinde gelişmiştir. Bu, tesadüf veya istisnai bir durum değildir. Ahlakiliğin olmadığı yerde “herkes herkesin kurdudur.” Devletçi-iktidarcı politikada herkes herkesin rakibidir. Herkes bir diğerini alt etmek ve yükselmek için fırsat kollamaktadır. Bunu için yapmayacak hiçbir şey yoktur. Neredeye istisnasız bir kural olarak devletli toplumun politikasında baba oğlunu, oğul babasını güya dost dostunu hatta devrimcilik için yola çıkan yoldaş yoldaşını çıkar, rant, koltuk vb. devletçi iktidarcı olgular için öldürmüştür. Bütün bu sonuçların gelip dayandığı yer ahlaki olmamadır. Komünal ve kolektif denetim gücü olan ahlaki ilkelere bağı koparıldığı anda politika bir cinayet şebekesine ve büyük bir sömürü organizasyonuna dönüşür. Nitekim devletçi-iktidarcı politika şahsında bu yaşanmış ve yaşanmaktadır da.

Devletli toplum güya denetim gücü olarak komünal ve kolektif ahlak yerine devletçi-iktidarcı hukuku geliştirmiştir. Fakat burada yine hukuk adı altında büyük bir vurgun gerçekleştirilmektedir. Bir defa devletçi-iktidarcı hukuk komünal toplumsal ahlakla bağı olmayan egemen sınıfın çıkarları için geliştirilip, komünal toplumsal ahlak yerine ikame edilen sınıfçı kurallardır. En önemlisi de bu kurallar devletçi-iktidarcı politika tarafından konmuştur. Bu nedenle devletçi-iktidarcı hukuk, siyasal bir olgudur.

Dolayısıyla bu hukuk devletçi-iktidarcı politikanın keyfiyetçiliğini, komplolarını ve sömürgeciliğini sınırlandırmamaktadır. Tersine tüm bunları meşrulaştırmak için geliştirilmiştir. Bu meşruluğa dayalı olarak “siyasal iktidar kendisini elinde tutanlara [devletli topluma] müthiş ayrıcalık tanır: savaş yürütme ve dolayısıyla insanların yaşamına son verme yetkisi”¹⁷⁷ de dahil, özellikle devlet dışı toplum üzerinde her türlü tasarrufa sınırsız bir şekilde bulunma ayrıcalığını ve yetkisini vermiştir.

Demokratik politikanın ahlaki olma değeri bu anlamda ortaya çıkmaktadır. Toplum, ahlak ve politika üçlüsünün toplumsal varoluş ilkesi olarak demokratik konfederalizm sisteminde ve çoklu demokratik toplum toplumsallığında vazgeçilmez ve birbirinden koparılmaz olgular olarak somutlaştırmaktadır. Öcalan, bu düzeyde gerçekleşmiş topluma “ahlaki ve politik toplum” demektedir.

Ahlaki ve politik toplumun demokratik politikasında komploculuğa, ayak kaydırma oyunlarına, ranta, makam ve mevkie, bencil çıkarlara yer yoktur. Devletçi-iktidarcı politikanın bu tür pratiklerinin gelişimini önleyen komünal ve kolektif ahlakıdır. Ahlakın diğer bir tanımı da toplumsal vicdan olarak bilinçtir. Bu anlamda yüksek ahlaki bilincin olduğu yerde toplumsal denetim geçerli ilkedir. Demokratik politika ahlaki ölçülerle yürütüldüğü için toplumsallığın komünal ve kolektif gerçekliklerine bağlı kaldığı gibi, çoklu demokratik toplumun eleştirisine ahlaki ve vicdani denetimine de açıktır. Ahlakiliğin gereği olarak temel stratejisi daima özgür, eşit, demokratik, iyi, güzel ve doğru olanı araştırır, bulur ve pratikleştirir. Yol, taktik ve araçlarını da kurumsal olarak bu temelde geliştirir. Her yol, taktik ve araç mubah görülemez.

Ahlaki demokratik politikada “ahlakın işlevi hayati işleri en iyi yaparsa politikanın işlevi ise en iyi işleri bulmaktır. Dikkat edilirse hem ahlaki boyut taşıyor hem de fazlasını.”¹⁷⁸ Politik boyutu taşıyor; “O halde (demokratik) politika esas olarak ahlaki ve politik toplumun (çoklu demokratik toplumun) her koşul altında bu niteliğini veya varoluşunu sürdürebilmesi için yapılan özgürlük ve demokratik eylemliliğidir.”¹⁷⁹

d) Politika kendiliğinden ve araçsız pratikleştirilemez. Bu bağlamda demokratik politikanın rolünü tam anlamıyla oynaması için kurumsal araçlara gereksinimi vardır. Demokratik politikanın işlevselleşmesi ahlaki ve politik görevlerini yerine getirmesi, doğru temelde oluşturulmuş özgürlük, eşitlik ve demokratik ilkelere bağlı kurumların ve araçların geliştirilmesine bağlıdır.

Politikayı hayata geçiren kurumlar iki yönüyle ele alınabilir. Birincisi toplumsal varoluşun bir tamamlayıcı olarak geçiştirdiği için

178 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygartık Çözümü III*; s. 321

179 *A.g.e.*; s. 321

sosyolojik yönüdür. Sosyolojik olarak politik kurumlar toplumla iç içe geçişirler. Toplumsal sosyoloji bağlamında toplum içinde dayanakları olmaksızın herhangi bir politik kurum gelişemez. Bu nedenle tarihin tüm dönemlerinde politik kurumlar var olmuşlardır.

Toplumsal gelişme yaşandıkça sosyolojik olarak politik kurumlarda da paralel şekilde farklılıklar ortaya çıkmıştır. Her toplumsal formasyonun temel sosyolojik niteliğine göre toplumlari da geliştirmiştir.

İkincisi ise ideolojik yönüdür. Politik kurumlar nasıl ki toplumsuz yani sosyolojik toplumsal zemini olmadan gelişemiyorsa, benzer şekilde ideolojisiz de gelişemez. Hatta her politik pratik ve kurumun, ideolojinin kılavuzluğunda maddi ve manevi kültür alanında rol oynamaktadır ve işlevselleşmektedir. Her toplumsal gerçeklik ideolojik kimliğine göre politik kurumlarını geliştirmiş ve işlevselleştirmiştir.

Politik kurumlar bu iki yöne dayalı olarak esas aldıkları toplumsal kesimin konumlanışlarına göre oluşturulmuş strateji ve taktikleri hayata geçiren araçlardır. Bu nedenle politik kurum dendiğinde strateji, taktik ve araçlar bütünlüğü anlaşılmalıdır.

Politik kurumlar tek tip ve homojen değildir. Dönemden döneme ve toplumdaki topluma değişmiştir.

Güncel bağlamda söz konusu politik kurumsal bütünlüğe parti denilmektedir. 20. yüzyılın sonuna doğru, buna çeşitli alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kurumları da eklenmiştir.

Fakat günceldeki partilerin konumlanışları ve niteliklerine bakılarak politikanın kurumsal niteliği tam anlamıyla anlaşılabilir. Çünkü mevcut partiler formasyon olarak hem çok dar bir niteliğe sahiptir hem de geçmişleri ancak 18. yüzyıla dayanmaktadır. Eğer ki politik kurumların tarihi partilerle başlatılırsa o zaman 18. yüzyıldan önceki dönemlerde politik kurumların olmadığı anlamına gelecektir ki bu da tarihsel ve toplumsal gerçekliğe uymayan bir durumu ortaya çıkarır.

Oysa politik kurumların tarihsel ve toplumsal gelişiminin tarihi köklerine ulaşmak için insanın ilk toplumsallaşmaya başladığı dönemlere dek gitmek gerekiyor.

Doğal toplum döneminde, bilinen anlamıyla politik kurumlar henüz ortaya çıkmamıştır. Ancak bu, o dönemlerde politikayı ha-

yata geçirecek politik kurumların olmadığı anlamına gelmez. Komünal politika yaşamın tüm alanlarında etkili olduğuna göre doğal topluma özgül politik kurumları veya araçları da vardı. Yoksa politika kurumsuz olarak insanlığın tarihini yaratacak denli büyük gelişmeler yaratamazdı.

Doğal toplumlardaki politik kurum komündür. Her topluluk birer komün şeklinde örgütlenmiş, politika açısından her komün doğal iş paylaşımına dayalı olarak yaşam için gerekli olan maddi ve manevi kültür gereksinimlerini üreterek veya sorunlarını çözerek ideolojik ve sosyolojik olarak rol oynamıştır. Komün, ortaklaşa yaşam, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma anlamına geldiği için komünal politik kurumlar da bu temel ahlaki ölçüler çerçevesinde geliştirilen politikaları hayata geçirmişlerdir.

Bu dönemlerdeki klan ve kabile kurumlaşmalarını da bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. Politik açıdan klan ve kabileler aynı zamanda birer politik kurumdur. Toplumsal koordine, maddi manevi kültür değerlerinin üretimi, klan ve kabile içinde kurulan kolektif politik aktörlerce gerçekleştirilmiştir. Klan ve kabilenin bu noktadaki rolleri görülmeden doğru bir politik kurum, tarihinin ideolojik ve sosyolojik niteliği ortaya konulamaz.

Devlet dışı toplumun klan ve kabile gelişim tarihine bağlı olarak ortaya çıkan aşiretler, politik kurumlaşmaların en kadim ideolojik ve sosyolojik ifadesidir. Tıpkı komün, klan ve kabile gibi tarihin ilk politik kurumu olarak rol oynamıştır. Ortadoğu başta olmak üzere aşiretçiliğin devlet dışı toplum niteliği halen dünyanın birçok yerinde politik kurum olarak işlev görmektedir. Ekonomik, kültürel, sosyal, meşru savunma, ahlaki ve hukuki olarak yaşamın tüm alanlarında politika üretmiştir ve üretmektedir. Bu anlamıyla aşiretlerin kolektif politik aktörleri tarihin en uzun süreli politik kurumu olarak aşiret formasyonu ile politikalarını pratikleştirmişlerdir. Güncel anlamıyla ifade edilirse klan, komün ve kabile gibi aşiret de tarihin en eski partisidir.

Dini kültürel toplumun çıkışında ve oluşumunda rol oynayan animizm ve totemizm birer komünal politik kurum olarak gelişmiştir. Bu politik kurum nitelikleri olmadan animizm ve totemizm etrafında bir toplumsallık gelişemezdi. Dini ritüeller esas olarak po-

litik üretimdi. Dini bilgi ise politikanın ideolojik kimliğini oluşturmaktadır. Bu bağlamda maddi ve manevi kültür değerlerini animizm ve totemizm kurumsallığı etrafında üreterek ahlaki ve politik toplumun önemli bileşenlerinden olan dini kültürel toplumun gelişimini sağlamıştır. Animizm ve totemizm etrafında oluşan komünal ve kolektif kurum, bir parti gibi işlev görmüş, tarihte önemli gelişmelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Animizm ve totemizm komünalitesi ve kolektivizminin politik kurum olarak hazırladıkları zemin üzerinden tarihteki peygamberlik hareketleri çıkış yapmıştır. Peygamberlik hareketi politik kurum olarak dine damgasını vurmuş ve halen de etkisi sürmektedir. Devlet dinciliğine bakılarak devlet dışı toplumun özgün politik kurumu olan peygamberlik hareketinin bu anlamda oynadığı rolü göz ardı edilemez.

Resmi devlet dinciliğinin gelişimi sonucunda ortaya çıkan duruma tepki olarak devlet dışı toplum yine komünal değerlere bağlı olarak tarihteki Batını hareketlerini geliştirmiştir. Yine Manicilik, Zerdüştlük, Budacılık gibi büyük ahlaki hareketler de böylesi bir rol oynamışlardır.

Tarihi tarikat, yol hareketleri, Tales ve Sokrates çizgisinin temsil ettiği felsefe ekolleri; Rönesans, yeni felsefe ve bilimsel akımlar da esas olarak komünal politik kurumlaşmalar doğrultusunda rol oynamıştır. Çünkü bu hareketler soyut anlamda soyut bilgiyle uğraşmıyorlardı. Geliştirdikleri bilimin, bilginin ve hakikatin somut yaşamla bağı vardır. Komünal ve özgür yaşam ve toplum için iyinin, güzelin, doğru ve ahlaki olanın arayışçıydılar. Bu arayışları sonucu ulaştıkları hakikatleri doğru işler gerçekleşsin diye toplumun ve yaşamın hizmetine sunmuşlardır.

16. yüzyıldan itibaren gelişen köylü isyanları, cadı olarak damgalanan kadın hareketleri, komünarlar ve ütopyik sosyalist hareketler devlet dışı toplumun politik kurumlarının birer halkası olarak gelişmişlerdir. Marksist politik kurumsal akımı da bu tarihsel sürecin tarihsel ve toplumsal diyalektiğine bağlı gelişmiştir. Eğer devlet dışı toplumu komünal politik, tarihsel gelişimin yarattığı zemin olmasaydı Marksist politik kurumlaşma olarak Marksist partilerin komünal yönleri olmayacaktı.

Devletli toplum, tek hegemonik güç olarak kendisini hakim kıldığı için ideolojik egemenliğinin gücüyle de devlet dışı toplumun tarihsel ve toplumsal, politik kurumsal gerçekliğini görünmez kılmıştır.

Oysa devletli toplumun politik kurumsal gerçekliği bir sapma olarak gelişmiştir. Bu, yadsınması gereken politik bir kurumsallıktır. Çünkü ezme ve sömürme gücü olarak gelişmiştir.

Söz konusu devletli toplumun sapkın politik kurumu ilkin hiyerarşik toplumda oluşmuştur. Esas olarak şamanın, yaşlı erkeğin ve askeri şefin oluşturduğu ilk birliktelik hiyerarşik ataerkilliğin partisidir. Hiyerarşik toplumun politikalarını bu birliktelik pratikleştirmektedir. Ataerkil aile ve hanedanlık da bu doğrultuda rol oynamıştır. Şaman, yaşlı erkek ve askeri şefin birlikteliği ataerkil aile ve hanedandaki işleyiş, zihniyet, (ideolojik) ve sınıfsallık (sosyolojik) nitelikleri politik kurum anlamında geçiştirilmiştir. Hiyerarşik toplumda esas olarak bu politik kurumlarla egemenlik geliştirilmiştir.

Hiyerarşik toplumun politik kurumları bu temelde rollerini oynadıkça yeni bir politik kurumsal gerçeklik ortaya çıkarttı. Bu, önce kent devletleri ve sonrasında ise emperyal imparatorluklar biçimini almıştır. Bunlara bağlı olarak zaman zaman meclisler (Atina) ve senatolar (Roma) biçiminde politik kurumlar gelişmiş olsa da esas olarak devletli toplumun çıkışından itibaren köleci ve feodal devletli toplum dönemlerinde rol oynayan politik kurumlar, devlet ve imparatorluk biçimindeki parti tipi kurumlar oluşmuştur. İdeolojik ve sosyolojik olarak devlet ve imparatorluk, devletli toplumun strateji ve taktiklerini pratikleştirmiştir. Bu anlamda bilinen biçimiyle güncelde var olan partilere benzemeseler de pratikte birer parti gibi rol oynamışlardır.

Kapitalist devletli toplum döneminde bu geleneğin devamı olarak devlete-iktidara bağımlı politik kurum olarak partiler geliştirildi. Ancak bu durum politik kurum olarak devletin niteliğini yitirdiği anlamına gelmez. Nasıl ki hiyerarşik toplumun ataerkil aile kurumu, hanedanlıkları ve şaman, yaşlı erkek ve askeri şefin birlikteliğinden oluşan politik kurumlar devlet ve imparatorluk olarak geliştirildikten sonra politik niteliklerini yitirmedilerse hatta devletle imparatorluk bunların politik araçları olduysa, aynı şey bi-

linen anlamıyla partiler geliştirildikten sonra devlet için de geçerli politik kural oldu. Kapitalist devletli toplum döneminde politik kurum olarak geliştirilen partiler devlete bağımlı ve devlet-iktidar için geliştirilen araçlardır. Kapitalist devletli toplum, partiler aracılığıyla strateji ve taktiklerini uygulamış ve devletin-iktidarın sürekliliğini buna bağlı olarak sağlamışlardır. Kapitalist devletli toplum döneminde ortaya çıkan politik kurumlar, partiler böylesi bir ideolojik ve sosyolojik zemine sahiptirler ve uygulamaları da bu temelde olmuştur. Gerçeklik bu iken egemen siyaset felsefesi, siyaset bilimi ve siyaset sosyolojisi kapitalist devletli toplum dönemindeki politik kurum olarak partilerin toplumdaki farklı kesimlerin ortak amaç etrafında birleşmeleri ve bu farklılıklara dayalı çoğulculuğun, plüralizmin sonucu olarak oluşmuş olduğunu ileri sürmektedir. Oysa kapitalist devletli toplum içindeki egemen kesimlerin siyasal iktidar için kliklere ayrılmış olması ideolojik ve sosyolojik olarak çoğulculuk veya farklılık anlamında değerlendirilemez. Kapitalist devletli toplum dönemindeki politik kurum olarak partilerin kurulması ve bunlarla politikanın yürütülmesi, egemenlerin devleti-iktidarı ele geçirmesine dayalıdır. İngiltere’de gelişen Lordlar Kamarası ve Avam Kamarası bunun ilk örneğidir. Lordlar ve avamlar biçimindeki ayrışma, egemen sınıf içindeki iktidar çatışmasının sonucu olmuştur. Hatta bu ilk ayrışmayla bağlantılı olarak partilerin kuruluşuna hizip denilmektedir. “Hizip”in sözlük anlamı birliği bozmaktır. Egemen sınıf içindeki “hizip”leşme çoğulculuk olarak değerlendirilemez. Bu anlamda kapitalist devletli toplum döneminde ortaya çıkan politik kurumları, partileri iyi tanımlamak gerekmektedir. Bu konuda egemen siyaset bilimi, siyaset felsefesi ve siyaset sosyolojisi partilerin gerçek ideolojik ve sosyolojik niteliklerini vermekten ziyade egemenlerin ideolojik hegemonyasına hizmet ettikleri için gerçeklerin üstünü örten bir rol oynamaktadır. Bu durumdan ötürü yeni bir politika felsefesi, bilimi ve sosyolojisine ihtiyaç vardır.

İdeolojik ve sosyolojik olarak bilinen biçimiyle politik kurumsal araç olarak partiler 18. yüzyılın başlarında zengin aristokrat sınıfı ve burjuva sınıfı arasındaki iktidar mücadelesi sonucu geliştirilmiştir. Somut anlamda partileşmelerin merkezi yine İngil-

tere'dir. İlk kez egemen sınıf İngiltere'de Whig'ler ve Tory adıyla partiler kurup politika üreterek çıkarlarını korumak istemişlerdir. Benzer bir gelişim 1789'dan sonra Fransa'da da yaşandı. Bu gelişim dalga dalga yayılarak sürdü. Egemen sınıflar kendi içlerindeki devletçi-iktidarcı kavgayı sıcak savaş alanından çıkartıp partilerle yürüttükleri soğuk savaş alanına kaydırıldılar. Kapitalist devletli toplum hukukuyla da söz konusu soğuk savaşın kurallarını geliştirdiler. Bu kurallara göre yürütülen soğuk savaşta hangi taraf kazanıp devleti-iktidarı ele geçirirse diğerleri bu duruma razı olacak. Seçimler rejimiyle de bunu bir rotasyona bağladılar.

Bu noktada öne çıkan diğer bir husus, partilerin devlet-iktidar eksenli devletin-iktidarın bir kurumu olarak geliştirildiğidir. Burjuvazinin ulus devleti güçlendikçe ve sistem buna dayalı olarak kurumlaştıkça politika kurumu olan partiler de sistemin parçası olarak sistemi oluşturan, yöneten, yönlendiren ve koruyan bir akım haline gelmiştir.

Ortaya çıkan: kapitalist devletli toplumun ebeliğinde doğup ve onun siyasal bedeninin -sosyolojik- ve beyninin -ideolojik- koruyuculuğunda gelişen politik kurum olarak partilerin gerçek anlamda farklılıkları ve çoklu toplum niteliğini esas almadığıdır. İdeolojik ve sosyolojik olarak kapitalist modernitenin ürünü olan partiler son derece tekçi -monist- bir niteliğe sahiptir. Liberal ideolojinin tüm o şatafatlı çeşitlilik, çoğulculuk, çok partili sistem vb. demagojik propagandasına rağmen bu böyledir. Sistem içinde zamanla toplumun diğer kesimleri politik kurum olarak partileri kurup politika yapsalar da temelde tekçi olan parti karakterleri değişmemiştir. Bir defa siyasi partiler yasası ile devletli toplum partilerin niteliğini belirlemiş, anayasa ve partilerde belirtilen parti modeli dışında partiler kurulmasına izin verilmemektedir. En yakın ifadeyle devletçi-iktidarcı ve sistemle uyum içinde yasallığı esas alan partiler dışında politik kurumlar kapitalist sistem içinde politika yapamazlar. Hukuk denilen devletli toplum kuralları ve cezalandırmalar Demokles'in kılıcı gibi siyasi partilerin tabelalarının yanında asılmıştır. Konulan sınırlar ihlal edildiğinde veya sınırların ihlal edildiğine dair bir kanaat oluştuğunda çeşitli cezalar devreye girmektedir. Kapitalist devletli toplum döneminde geliş-

tirilen politik kurum olan partiler, devletli toplum politikasının açılanmaya çalışıldığı bölümde ortaya konulan temel politik çizginin bir sonucu ve ona bağlı olarak oluşmuştur. Şüphesiz kapitalist modernitenin parti niteliğinde kimi özgün yönler vardır. Fakat ideolojik ve sosyolojik anlamda öz olarak devletli toplumun politik kurumsal çizgisinin kendi dönemindeki çizgisi olarak kapitalist modernitede rol oynamıştır.

Bu temel çizgisinin ve devletçi-iktidarcı geleneğin devamı ve sürdürücüsü olduğu yönleri göz ardı etmeden ve buna bağlı olarak ideolojik ve sosyolojik olarak kapitalist devletli toplumun politik kurumu olan partilerin şu temel özelliklerini tanımlamak mümkündür.

1) İdeolojik olarak liberalizmin amaçlarına göre oluşturulmuş strateji ve taktiklerini uygulama kurumudur.

2) Sosyolojik olarak sınıfçıdır. Esas sosyolojik dayanağı kapitalist modernitenin egemen kesimidir.

3) Devlet-iktidar eksenlidir. Politik kurum olarak hangi sınıfın veya toplumsal kesimin elinde olursa olsun, amacı iktidar olmaktır ve iktidar olduktan sonra devleti-iktidarı güçlendirerek devamlılığını sürdürmektir. Bu nedenle kapitalist modernite, devlet-iktidar yerinde durur. Seçimlere göre hangi parti iktidara gelirse gelsin, devletin-iktidarın devamlılığını esas alır. Bu doğrultuda politika üretir. Böylece devlet dışı toplumun ezilmesinde ve sömürülmesinde devletin-iktidarın bir kurumu olarak rol oynar.

4) Kapitalist modernite döneminin politik kurumu olarak partilerin esas aldıkları devlet-iktidar biçimi ulus-devlettir. Dolayısıyla ürettiği politikanın her zerresinde kapitalist milliyetçi ulusçuluk ve ulus devletçilik vardır.

5) Buna bağlı olarak milliyetçi bir politik kurumdur. En liberalinden en solcusuna, en sosyal demokratından en muhafazakarına dek, kapitalist modernitenin tüm partileri öncelikli olarak milliyetçi ve ulusçudurlar. Bu anlamıyla tek egemen ulusçuluğa ve milliyetçiliğe bağlı olarak diğer etnik kültürel toplumları asimilasyona tabi tutarlar.

6) Benzer şekilde, sosyalist/komünist partiler dışında, liberal ve muhafazakar partiler devlet dinciliğini esas alırlar. Laiklik bu konuda bir manipülasyon işlevi görmektedir.

7) Çok partili sistem, demokrasi, çoğulculuk gibi söylemlere rağmen tekçi bir parti oligarşisine dayalıdır. İdeolojik ve sosyolojik olarak alternatif sistem ve toplumsallığa dayalı etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyo-kültürel toplum olarak devlet dışı toplumun demokratik partilerine müsaade edilmemektedir. Kapitalist devletli toplum ve ulus devleti kabul etmeyen politik kurumlara yaşama şansı tanımamaktadır.

Güncellikte yaygın olan kapitalist modernitenin parti sistemi bu temel niteliklere bağlı olarak politik kurum işlevini yerine getirmektedir. Bu anlamda kapitalist modernitede anayasal çoğulculuğun, toplumsal çoğulculuğun ve ideolojik çoğulculuğun yeri yoktur.

19. yüzyılın yarısından itibaren gelişim gösteren ve temelleri Marks ve Engels tarafından atılan devletçi sosyalizm akımının çeşitli versiyonları olan politik kurum/partileri de (kimi özgül yönleri olsa da) devletçi-iktidarcı akımın sol ucu olarak ele almak gerekiyor.

Marks ve Engels, ekonomik indirgemeciliğe dayalı, ideolojik ve sosyolojik olarak tanımlanmış burjuva ve işçi sınıfı ikilemine göre politik kurum olarak komünist parti modelini geliştirdiler. Burjuva sınıfının partisine ve partilerine karşı proletarya sınıfının partisi veya partilerini geliştirdiler. Bu noktadan hareketle “Marks ve Engels ‘mülk sahibi sınıfın kolektif gücü karşısında işçi sınıfı mülk sınıflarca oluşturulmuş tüm eski partilerden ayrı ve onlara karşıt bir parti oluşturmaksızın bir sınıf olarak hareket edemez’ görüşünü savunmaktaydı.”¹⁸⁰ Marks-Engels, böylesi bir politik kurumun stratejik, taktik ve araçlar bütünlüğünü “Komünist Partisi Manifestosu”nda somutlaştırarak partiler tarihinde yeni bir akımı başlattılar. Esas olarak 19. yüzyılın sonlarından itibaren oluşan ve 20. yüzyıla damgasını vuran, halen de politik kurum/parti olarak varlıklarını sürdüren tüm sosyalist biçimli politik hareketler Marks ve Engels’in attığı bu temele dayalı olarak kurulup geliştirilmiştir.

Ezilenler ve sömürülenler açısından bu adımın tarihi değeri vardır. Devlet dışı toplum bileşenleri kopuk da olsa muhalefet etme ve hayati çıkarlarını savunma mekanizmasına kavuştular.

180 Bottommore, Tom. [Yayın Yönetmeni]; *Marksist Düşünce Sözlüğü*; s. 456

Ancak ideolojik ve sosyolojik nitelikleriyle sosyalist tandanslı partilerin farklılıkları söz konusu olup esas olarak devletçi-iktidarçı yönleriyle tersinden de olsa, burjuva partileriyle aynı noktada buluşuyor.

Marks ve Engels'in geliştirdiği sosyalist parti iki aşamalı stratejiye göre konumlanmıştır. Buna göre birinci aşamada partinin esas hedefi ve görevi devleti-iktidarı proletarya diktatörlüğü biçiminde ele geçirmektir. Bu bağlamda parti, devletçi sosyalizmin kurucu gücü olarak tasarlanmıştır. Marks ve Engels'e göre devlet sosyalizmi veya proletarya diktatörlüğünü hedeflemeyen parti, parti olamaz. Ve bu türden devlet-iktidar eksenli parti olmadan sosyalizm geliştirilemez. Esas olarak R. Owen'ı, C.S. Simon'u ve F. C. Fourier'i ütöpic sosyalist olarak damgalamalarının bir nedeni de adı geçenlerin geliştirmeye çalıştıkları komünal sistemlerinde böylesi bir partiye yer vermemeleiydi. Dolayısıyla Marksist partiler daha çıkışlarından itibaren devlet-iktidar eksenli nitelikleriyle oluşmuştur. Ve oluşum döneminin temel ilkesi olarak devlet-iktidar eksenli olmak, tüm sosyalist karakterli politik kurumun/partinin strateji, taktik ve araçlar bütünlüğünde temel faktör olarak rol oynamıştır.

Bu temel ilke ekseninde gelişen Marksist parti akımını çoğulculuk ve tekçilik açısından iki döneme ayırmak mümkündür.

Birinci dönem, "Komünist Partisi Manifestosu" nun yazılışından (1848) 1900'lü yılların başlangıcı arasındaki süreyi kapsamaktadır. Marks ve Engels yaklaşık olarak bu dönemin politik aktörleridirler. Marks ve Engels dahil bu dönemdeki sosyalistler çoğulcu sosyalist politik partiler rejimini benimsemiştir. Bu oluşum dönemindeki sosyalist partiler arasında çelişki ve fikir ayrılıkları olsa da, temel yaklaşım tarzı çoğulculuktur.

Bu çoğulculuğa 1904'te toplanan ikinci enternasyonal kongresinde alınan kararlar son verildi. İlgili karara göre her ülkede tek sosyalist parti yeterliydi. Ve bu parti de enternasyonale bağlı olacaktır. Bu tarih, sosyalist politik kurum/parti akımı için bir dönüm noktası oldu. Bu tarihten sonra sosyalist parti akımı tekçi parti modeline geçiş yapmıştır.

İkinci enternasyonalden sonraki süreç, ikinci dönemi ifade etmektedir. Bu dönemin öncülüğünü Lenin yapmıştır. Lenin, söz konusu tekçiliği ideolojik, politik ve felsefi olarak pekiştirdi ve so-

mutlaştırdı. Lenin'in "Ne Yapmalı?" adlı kitabı proletarya diktatörlüğünü kuracak sosyalist bir partinin nasıl olması gerektiğine dair ideolojik tespitleri de kapsamaktadır. Lenin geliştirdiği tekçi ve otoriter parti tanımını Bolşevik Partisi'nde hayata geçirdi. Bu dönemden itibaren sosyalist tandanslı partiler Marksist-Leninist partiler olarak adlandırılarak ifadeye kavuştu.

17 Ekim 1917 Sovyet devriminin etkisiyle, 20. yüzyıl boyunca politik faaliyet yürüten tüm sosyalist hareketler Bolşevik Partisi'nin bir kopyası gibi olmaya çalıştılar. Artık devletli sosyalist devrimi gerçekleştirmek isteyen her hareket Bolşevik Partisi'ni model parti olarak esas aldı. 17 Ekim devriminin başarısı, devlet eksenli Marksist-Leninist partiye bağlandı ve her hareket öncelikle Bolşevik Parti gibi tekçi ve otoriter olmak istedi, kaba bir taklitçilikle ona göre adım attı.

Devlet-iktidar eksenli Marksist-Leninist partiyi esas alanlara göre Bolşevik partisi tekçi ve otoriter yönüyle Menşevik partisini sosyalist devrimci partisini tasfiye ederek başarıyı kazanmıştı. Bolşevik partisinin bu partileri tasfiye ettiği bir gerçektir. Fakat 17 Ekim devriminin izahı tek başına bu ölçüyle yapılamaz. Öte yandan her "başarılı" pratik, doğru olur diye bir kaide yoktur. 20. yüzyılın devrimci hareketleri böylesi düz bir okunuştan hareketle Marksist-Leninist parti modelini esas almışlardır. Bu parti modelindeki tekçi, dar sınıfçı, bürokratik, devletçi-iktidarcı ve hiyerarşik yönleri yeterince eleştiriye tabi tutmadan benimsemişlerdir.

Bu noktada özellikle 17 Ekim devriminin gerçekleşmesinden sonraki Stalinizmin hakim olduğu dönemdeki parti içi sekterizmin ve otoriterizmin kaynağının da Marksist-Leninist parti modelinin dayandığı anlayış olduğunu belirtmek gerekiyor. Stalinist dogmatizm, sol sekterlik, iktidar hastalığı, militarizm gibi özelliklerin dışavurumunun kaynağı Marksist-Leninist parti anlayışıdır. Dünyanın dört bir yanında kurulan her Marksist-Leninist parti mutlaka Stalinizmi bu anlamıyla "tatmıştır." Bunun sonucunda tıpkı Bolşevik partisi ve Sovyetler sistemi gibi söz konusu Marksist-Leninist partiler de reel sosyalizmin dar sınıfçı, bürokratik, devletçi-iktidarcı ve hiyerarşik enkazı altında kaldılar.

Marksist-Leninist parti, devlet-iktidar açısından başarılar ka-

zansa da devlet dışı toplumun alternatif politik kurumu/partisi ve sistemin geliştirilmesi ve kurulması bağlamında büyük hayal kırıklıkları yaratmıştır.

Devlet-iktidar eksenli Marksist-Leninist parti akımını şu temel nitelikleriyle açıklamak mümkündür:

1) İdeolojik ve politik olarak Marksist-Leninist partiler devlet-iktidar eksenlidir. Burjuva devleti-iktidarına karşı (güya) işçi sınıfının devletini-iktidarını hedeflemektedir. Dolayısıyla politik kurum olarak parti bir iktidar kurumu/partisidir. Bu nedenle her Marksist-Leninist parti mini bir devlet gibi inşa edilmiştir. Daha devlet-iktidarını inşa etmeden, zihniyeti ve işleyişiyle oligarşik parti modelinde devletçiliği-iktidarcılığı uygulayarak büyümüştür. Bu bağlamda parti devletçiliği-iktidarcılığı öğreten okul rolünü de oynamıştır.

2) Her ne kadar Marksist-Leninist partiler tüzüklerinde demokratik merkezîyetçiliğe bağlı demokratik işleyişi esas almışlarsa da pratikte demokratik ölçüleri uygulamamışlardır. Disiplin, birlik, parti kültürü, olağanüstü koşullar, illegalite gibi gerekçelerle demokratik yön hep es geçilmiştir. Parti içi seçimlerin yerine merkezîyetçi atamalar esas alındı. Yöneten-yönetilen ayrımı temel bir tarz olarak uygulandı. Kararlar üst yönetimde yer alan elit bir kesimce alınıp, sorgulanmasının önüne geçilerek öneri, tartışma ve kolektif karar alma ilkesi uygulanmamıştır. Tıpkı devlet bürokrasisinde olduğu gibi parti içindeki üst yönetim ayrıcalıklı ve dokunulmaz kılındı. Üst yönetime yönelik eleştiriler merkezîyetçilik adına çok rahatlıkla ya da görmezlikten gelinmiştir. Parti bir araç iken, tüm bu antidemokratik yaklaşımlar ve anlayış nedeniyle fetişleştirildi ve bir amaç olarak ele alındı. Esas olarak böyle yapılarak parti üst yönetimi ve parti özdeş hale getirildi. Üst yönetimi eleştiren, sorgulayan ve denetlemek isteyen partiye karşı geliyormuş gibi lanse edilerek etkisizleştirildi. Öte yandan komünal demokratik ilkeleri değil de devletçi-iktidarcı ilkeler esas alındığı için, parti içinde iktidar kavgası hiç eksik olmamıştır. Her ne kadar Marksist-Leninist partiler dışı karşı birlik ve komünal bir görüntü verseler de içte devletçiliğin ve iktidarcılığın komplo ve oyunları eksik olmamıştır. Şu veya bu düzeyde tüm Marksist-Le-

ninist partilerde bu durum yaşandı. Bu konuda Marksist-Leninist hareketlerin iç iktidar kavgası sonucu yaşanan tasfiyelerin ve infazların bilançosu henüz ortaya çıkarılmamıştır.

3) Marksist-Leninist partiler hem ulusal kurtuluşçu ve hem de işçi yönüyle dar sınıfçı partilerdir. Devlet dışı toplumun tüm bileşenlerini kapsamamaktadır. Ve her bileşimini ve özgül gereksinimini karşılayan ve sorunlarını çözen bir formasyona sahip değildir. İdeolojik ve sosyolojik olarak Hegel'in "efendi-köle" ikilemine bağlı "burjuvazi-işçi" ve "ezen ulus-ezilen ulus" formülasyonunu geliştirdiği için, devlet dışı toplumun diğer bileşenlerini bir yönüyle dışlamıştır. Ya da politik getirisini gördüğünde politik malzeme olarak kullandı/kullanıyor. Marksist-Leninist partilerin bu genel yaklaşımına göre ulusal ve işçi gereksinimler karşılanıp sorunlar çözüldüğünde; otomatikman dini kültürel toplumun ve sosyo-kültürel toplumun da gereksinimleri karşılanmış ve sorunları çözülmüş olur. Böylesi total bir anlayış ve dar sınıfçı bir yaklaşımla kendini marjinalizme mahkum etmiştir. Neredeyse tüm Marksist-Leninist partilerin eninde sonunda marjinalleşmiş veya marjinalleşiyor olmaları bu niteliğiyle bağlantılıdır.

4) Marksist-Leninist partiler devleti-iktidarı kurduktan sonra gerek proletarya diktatörlüğü ve gerekse de ulus devlet biçimlerinde olan devlet-iktidar ile geleneksel devlet geleneğindeki benzer sonuçları ortaya çıkarmıştır. "Marks devlet aygıtının ortadan kaldırılabilceğini varsayıyordu. İdareciler ve diğer komünistler arasında mücadeleler yaşanmayacağına ve artı ürünün bölüşümü üzerine çatışma çıkmayacağına inanıyordu."¹⁸¹ Ancak Marks'ın söz konusu olan bu öngörüsünün hiçbiri gerçekleşemedi. Tersine Sovyetler gibi yerlerde Marksist-Leninist partiler, liderliği ve yönetimiyle olduğu gibi sosyalist devlet-iktidar bürokrasisine taşındı. Devlet aygıtları daha da güçlendirildi. Artı ürün eşitçe paylaşılmadı. Komünistler arasında iktidar savaşı başlatıldı. Tüm bunlarda belirleyici olan Marksist-Leninist partidir. Geçici olarak kurulması öngörülen proletarya diktatörlüğü kalıcı hale getirildi. İktidar hırsı ve devletli-iktidarçı olmanın getirdiği avantajlar bir zamanlar devrimci olanların gözünü kararttııkça, eşitlik, özgürlük ve demokrasi ideali bir tarafa bırakıldı.

181 Keane, John; *Demokrasi ve Sivil Toplum*; s. 98

Demokratik politikanın ideolojik ve sosyolojik konumlanması sonucu strateji ve taktik bütünlüğünün politik kurumu olarak geliştirilen partisi/partileri; her şeyden önce, açıklamaya çalıştığımız sağ, sol, sosyal demokrat vb. devletçi-iktidarcı, sınıfçı ve hiyerarşik gelenekten gelen partiler sisteminin alternatifi olarak geliştirilmiştir. Bu bağlamda devlet dışı toplumun klan, kabile, aşiret, peygamberler hareketi; Zerdüşt, Buda, Sokrates gibi ahlaki ve Bâtını hareketlerin; “cadı” diye mahkum edilen tarihi kadın hareketinin, köylülerin, ütöpik sosyalistlerin, ve Rönesans hareketinin komünal ve kolektif politik-kurum-parti geleneğini esas alarak demokratik parti/partiler geleneğini geliştirmiştir/geliştirmektedir.

Öcalan devlet sosyalizmini esas alan Marksist-Leninist partilerin eleştirisini ve demokratik ve komünal parti tanımını şu esaslar üzerinden geliştirmektedir:

Büyük özgürlük tutkularımızı uygarlığın kanlı araçlarına ve demagogik kavramlarına dayandırmakla sonuçta ona ihanet eder duruma düşüyorduk. (...) Özgürlük, amaçları kadar araçlarının da temiz olmasını gerektirir. Hiyerarşik ve sınıf temelli uygarlık ve devlet aygıtlarını ezilen ve sömürülenlerin kullanmasına açmak yozlaşma ve yeni egemen sömürücü tabakayı ortaya çıkarır.¹⁸²

O halde devlet odaklı bir irade olarak partileşmenin kendisi sosyalizm olarak niteleyebileceğimiz eşitlik ve özgürlük idealine terstir; onunla çelişki halindedir. Devlet olmayı amaçlayan partilerin eşitlik ve özgürlük idealine ulaşması beklenemez. Aksine onunla arayı daha da açması yaşanan politikaların kanıtlandığı bir husustur. Bu çelişkiyi çözümlenin aracı, devlet odaklı irade taşımaktan vazgeçmektir. Yani devlet=özgürsüzlük, devlet=eşitsizlik tanımında buluşarak devlet odaklı parti olmayı aşmaktır. Devlet adına parti olmak veya sahibi olmak için parti kurmak temel bir yanlışlık olarak görülüp samimi bir eleştiri ile bu tür partileşmeden vazgeçmek en doğru tutum olmaktadır.¹⁸³

Demokratik ve komünal parti, politik kurum olarak bu temel eleştiri ve parti tanımına bağlı olarak geliştirilmiştir. Demokratik politikanın gerçek anlamda yaşamaşması için devlet-iktidar, sınıf

182 Öcalan, Abdullah; *Atina Savunması*; s. 185-186

183 Öcalan, Abdullah; *Bir Halkı Savunmak*; s. 374

ve hiyerarşi odaklı olmayan politik kurumların ve araçların geliştirilmesi özgürlük, eşitlik ve demokrasi ideali için zorunludur.

Alternatif toplumun ve sistemin demokratik partisinin temel nitelikleri şu temelde tanımlanabilir:

1) İdeolojik olarak, strateji, taktik ve araçları devleti-iktidarı hedeflemez. Devlet-iktidar odaklı değil, demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplum odaklıdır. Komünal ve kolektif toplumsallığa bağlı olarak strateji, taktik ve araçlar bütünlüğünü oluşturur ve bunları çoklu demokratik toplumun hizmetine sunar.

2) Demokratik ve komünal parti bir amaç değil, araçtır. Bu niteliğiyle fonksiyoneldir. Çoklu demokratik toplumun özgürlük, eşitlik ve demokrasi ilkelerine göre oluşturulmuş yaşamını ve sistemini kolaylaştıran ve söz konusu yaşam ve sistemin daima yenilenerek gelişen bir akışı yakalaması için hizmet eder. Taktik ve eylemleriyle özgür yurttaşların ve toplumun yaşamı üzerinde bağlayıcı otoriteler ve tahakkümcü bir güç olarak konumlanmaz. Bir araçlar bütünlüğü olduğu için özgür yurttaşlardan ve toplumdan ona itaat etmesi, disiplinine uyması, teslim olması ve ona karşı otosansür uygulamasını, ahlaki ve politik toplum niteliklerine aykırı davranışlar sergilemesini dayatamaz ve bu yönlü beklenti içinde olamaz; onları böylesine kul köle konumuna zorlayamaz.

3) Demokratik ve komünal parti klasik Marksist-Leninist parti tanımını aştığı için, radikal demokrasinin ideolojik ve felsefi ilkelerini demokratik parti olmanın gereği olarak esas almıştır. Bu anlamda merkezizetçiliği reddetmektedir. Her kademe, görev ve faaliyet için demokrasiyi parti içinde hakim kılmış demokratik bir partidir. Radikal demokrasinin katılımcılık, eleştirelilik, düşünce özgürlüğü gibi ilkeleri partinin ideolojik ve felsefi olarak özümlediği ve pratikleştirdiği ilkelerdir. Bu nedenle demokratik parti hiyerarşik ve bürokratik nitelikler taşımaz. Dikey değil, yatay bir örgütlenme sistemiyle oluşturulmuştur. Demokratik konfederalizmin diğer kurumlarıyla da etkileşimli paralel ilişki tarzını esas alarak rolünü oynayacaktır. Demokratik ve komünal parti(ler)de politik misyon yüklenenler gerek parti içinde ve gerekse de toplum karşısında, işleyiş ve konumlanmada, söz ve karar aşamalarında

ayrıcalıklı değildirler. Bireyler ahlaki ve politik sorumlulukları gereği demokratik ve komünal partide görev alırlar. Dolayısıyla bu noktada esas olan ilke yaratıcı bir şekilde çoklu demokratik topluma hizmet etmektir. Demokratik işleyiş mekanizmaları ve işlevsellik, iktidarcı ayak kaydırmaların ve komploların önüne geçerek tedbirlerini geliştirecektir.

4) Bu temelde radikal demokrasinin felsefesi gereği sosyolojik olarak demokratik komünal parti, dar anlamda sınıfçı bir parti değildir. Program, strateji ve taktiğini devlet dışı toplum bileşenlerini kapsayacak şekilde geliştirmiştir. Etnik kültürel toplumdan dini kültürel topluma, sosyo-kültürel topluma dek tüm çoklu demokratik toplumun ahlaki ve politik aracı olma şeklinde konumlanarak gereksinimlerini karşılayacak ve sorunlarını çözecektir.

5) Sınıfçı olmama niteliğiyle bağlantılı olarak, demokratik komünal parti aynı zamanda çoklu parti sistemine dayalıdır. Tekçi parti sistemini kabul etmez. Örgütlenme özgürlüğüne bağlı olarak her toplumsal kesimin özerk partilerini geliştirmesine dayalıdır. Tek bir parti ile tüm toplumun temsil edilebileceğini savunmaz. “Ne de olsa tek partiyle de çoklu toplum bileşenlerinin temsiliyeti yapılabilir; dolayısıyla çoklu parti sistemine gerek yoktur” gibi tekçi, otoriter ve oligarşik anlayışla hareket etmez. Çoklu demokratik parti sistemine dayalı, gençlerden kadınlara, etnik kültürel toplumdan dini kültürel topluma ve ekolojik toplum partilerine dek her kesimin özgül demokratik partilerini kurmalarını ve özgünlüklerine bağlı olarak çoklu demokratik toplum içinde temsil edilmelerini zorunlu bir olgu olarak görmektedir.

6) George Orwell “Otoriterizm tarafından yozlaştırılmak için ille de totaliter bir ülkede yaşamak gerekmez,” demektedir. Otoriter, tekçi ve oligarşik olmasa da demokratik politika kurumlarını sadece partilerle sınırlı tutmak, bir yerde otoriterizmin toplumu yozlaştırmasına açık bırakmak anlamına gelecektir. Bu nedenle bölgesel meclisler ve kongreler gibi kurumlar; ekolojik, sportif, ekonomik, kültürel, sanatsal, eğitim, turizm, tüketim, sağlık gibi toplumsal yaşamın farklı alanlarında geliştirilmiş olan demokratik ve komünal Sivil Toplum Kurumları da (STK) demokratik politikanın strateji ve taktiklerini pratikleştiren politik araçlarıdır. Demokratik konfederalizm

sisteminde demokratik politikanın işlevselliğini gerçekleştiren demokratik ve komünal STK'lar da en az partiler kadar hayatidir.

e) STK'lar sosyolojik olarak sivil toplumdaki (civil society) kaynaklanarak oluşmuştur. Sivil toplumun toplumsal alanlardaki dinamik pratiğinin bir tamamlayıcı, sonucu olmuştur. Dolayısıyla sivil toplumun olmadığı ekonomik, sosyal, kültürel alanlardaki pratik dinamiğin ifadesi STK'larda oluşamaz.

Bu husus hem sivil toplum olgusunun ve hem de STK'ların tanımlanması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. “Hangi toplum sivil, hangisi değildir?” sorusuna verilebilecek cevaplarla birlikte, bağlantılı olarak demokratik politika alanında rol üstlenecek komünal ve demokratik STK'ların da nitelikleri ve fonksiyonelliği tanımlanmış olur.

Sivil toplum kavramı ve üzerindeki tartışmalar kapitalist devletli toplum inşasında önemli bir yere sahip olan 17. yüzyılın sonları ve 18. yüzyılın başlangıcıyla birlikte gelişmiştir. Şüphesiz bu kavramın ve tanımının orijinalliği kapitalist moderniteye ait değildir. Antik Yunan'da ve Roma'da geleneksel olarak bu kavram kullanılmıştır. Hatta denilebilir ki, kapitalist modernite döneminin sivil toplum kavramı ve tanımı birebir Antik Yunan'daki “koinonia politike” ve Roma'daki “societas civilis” kavramlarının ve tanımının birebir tercümesine dayalı olarak günün koşullarına uyarlanmıştır. Dolayısıyla gerek Roma ve Antik Yunan'daki geleneksel tanımı, gerekse de kapitalist modernitedeki çağdaş tanımı tek bir toplumsal boyuta dayanmaktadır; her iki dönemde de sivil toplum devletle eş anlamlıdır. Halen Avrupa siyasi düşüncesindeki sivil toplum tanımı devletli toplumun sınırları dışına taşırılmamıştır.

Özellikle burjuvazinin İngiltere'de sistemini kurumsal ifadeye kavuşturarak ve bunu anakara Avrupa'ya ve oradan da dünyaya yayma girişimiyle birlikte liberal ideolojinin bir içerimleyeni olarak sivil toplum üzerine çeşitli teorik, felsefi, sosyolojik, hukuki ve ideolojik tanımlar geliştirildi.

Söz konusu kapitalist modernitenin bu kurumlaşma dönemi incelendiğinde diğer birçok alanda olduğu gibi, sivil toplum alanında da aynı ideologlar ve filozoflar öne çıkmıştır. Hobbes, Ro-

usseau, Hegel ve Marks sivil toplum tanımı konusunda belirleyici olan filozof ve ideologlardır.

İdeolojik ve toplumsal konumlanmaları sonucu söz konusu filozoflar veya ideologlar farklı farklı yerlerden sivil toplumu ele alıp tanımlamışlardır. Bu anlamıyla Hobbes'tan Marks'a dek sivil toplum tanımı konusunda göreceli olarak çoğu zaman zıt anlamlı içerikler ve sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Ancak aralarındaki ideolojik ve sınıfsal farklılıklar ve sivil toplum tanımında ortaya çıkan zıtlaşan yönler olsa da, kapitalist modernizm paradigmasıyla olay ve olguları değerlendirdikleri için, sivil toplum tanımlarının da ortak yönleri devletli toplum alanı olmuştur. Hobbes, Rousseau, Hegel ve Marks sivil toplumu, ataerkil aile, özel mülkiyet ve ekonomi ve devlet eksenli tanımlamışlardır. Söz konusu tanımlardan sivil toplum, devletin hegemonyasındaki kamu alanıdır.

Yine de geliştirilen tanımların hiçbirinin diğerinden özgül yanı yoktur denilemez.

Hobbes ve Rousseau, sivil toplum tanımlarını devletli uygarlık eksenli geliştirmişlerdir. Her iki filozofun felsefelerindeki “doğal durum” ve devletli uygarlık durumu ayrımı sivil toplum tanımlamalarında da ortaya çıkmaktadır. Hobbes ve Rousseau'ya göre, hiyerarşik ve devletli toplumun ortaya çıkmadığı dönemdeki toplumsallık-doğal toplum- “doğal durum”u ifade etmektedir. Doğal durum tanımı negatif bir tanım olarak Hobbes ve Rousseau felsefesinde ele alınmaktadır. Bilindiği gibi hiyerarşik ve devletli toplum öncesindeki doğal topluma ilkel, barbar, uygarlık öncesi, tarih öncesi, yamyamlık gibi negatif anlamlar da yüklenmiştir. Hobbes ve Rousseau'nun yaklaşımı da benzerdir. Hobbes ve Rousseau, “doğal durum” olarak tanımlanan doğal toplumu sivil toplum olarak değerlendirmezler. Onlara göre “doğal durum”da devlet, özel mülkiyet yoktur. “Herkesin herkese karşı savaşı” vardır. Can ve mal güvenliğini sağlayacak güç -devlete böyle bir rol atfetmektedirler- olmadığı için sivil toplum düzeyine ulaşmamıştır. Hobbes ve Rousseau'nun sivil toplumu hiyerarşik ve devletli toplum düzeyinde özel mülkiyet, iktidar, askeri güç, hukuk niteliklerini barındıran toplumsal formasyondur. Bu tanıma göre devletli toplum olmayı başaran “doğal durum” aşamasını geçtiği için sivil toplum olmayı da başarmıştır. Devlet dışı kalan top-

lum ise sivil toplum olmayı başarmayan, gelişmemiş ve “doğal durum”da kalan toplumdur. Hobbes ve Rousseau’ya göre, ideolojik egemenliği, devletli hukuku, özel mülkiyeti, askeri gücü, devlet ve iktidar geleneğiyle en üst derecede kendisini geliştirdiği için kapitalist devletli toplum en gelişkin sivil toplumdur.

Hegel’in sivil toplum tanımı iki aşamaya tekabül eder. Birincisi, sivil toplum aile ve devlet arasında bir yerde durmaktadır. Bireyler aileden kopup kendi çıkarları için özel mülkiyete, rekabete ve çatışmaya yönlendiklerinde sivil toplum alanına girmiş olurlar. Hegel’e göre “kendisi için” hırs yapan, rekabete giren, başkalarıyla çıkarları için çatışan, fakat devlet gibi düzenleyici bir güce sahip olmayan, ailenin de geleneksel kuralları dışında oluşan bireylerden oluşan başıboş topluluk, ilk aşamadaki sivil toplumu oluşturmaktadır. İkincisi ise, Hegel’in diyalektiğinde ortaya koyduğu gibi, diyalektiksel sonucu birinci aşamadan geçip, düzen sağlayıcı güç olarak devletin ortaya çıkmasıyla birlikte her şeye hakim olduğu döneme tekabül eder. Farklı kavramlarla da olsa Hegel’de Hobbes ve Rousseau gibi devletin olmadığı gibi toplumsal ilişkileri karşılıklı sevgiden, ortak değerlerden, birbirleri için gösterecekleri fedakarlıktan ve barışçıl normlardan yoksun toplum olarak değerlendirilmektedir. Hegel diyalektiğine göre bir ara süreç olan bu sivil toplum durumu geçicidir. Ta ki devlet ortaya çıkıp sivil toplumu denetimi altına alana dek; bu aşamadaki sivil toplum devlet egemenliğini kabul etmiş, devletle özdeşleşmiş ve devlet olan bir toplumdur.

Diğer tüm toplumsal alanları ekonomik indirgemecilikle çözümlenip tanımlayan Marks, yine ekonomi ölçüleriyle Marksist sivil toplum tanımını geliştirmiştir. Marksist sivil toplum tanımı Hegel, Hobbes ve Rousseau’daki devlet eksenli tanımlarla birleştiği gibi özellikle -kimi özgül yönleri olmakla birlikte- esas olarak Hegel’in sivil toplum tanımına dayalı olarak geliştirilmiştir. İdeolojik ve sınıfsal nüansları tanımdaki ortak yönlerin özünü değiştirmemektedir.

Marks, sivil toplumun ortaya çıkışını temelde bireyciliğin gelişmesiyle açıklamaktadır. Hegel bireyciliğin gelişimini bireyin “kendisi için” aileden kopuşla olumlayarak ele alırken; Marks bunu -yine olumlayarak- kapitalist devletli toplumun -burjuvazinin- gelişimiyle birlikte ele almaktadır. Marks’a göre kapitalizmin gelişim sürecine dek bireyler sıkı sıkıya toplumsallığa bağımlıydılar. Bu ge-

leneksel toplumsallık parçalanıp aşılmadan sivil toplum oluşmazdı. Ne zaman ki bireyler orta çağdan sonra geleneksel toplumsallıktan koptularsa, sivil toplum da o zaman gelişmeye başlamıştır. Marks ortaçağın yıkılışı ve burjuva toplumunun gelişimini gerçek sivil toplum olarak tanımlamaktadır. Şüphesiz bu noktada tarihsel materyalizm, Marksist diyalektik ve ekonomik indirgemecilik de bu tanımda rol oynamıştır. Marks'a göre üretici güçlerin evrimsel gelişimi sonucu yaşanan tarihsel ilerlemeyle birlikte ekonomik ilişkilerin 18. yüzyılda vardığı düzeyle bağlantılı olarak burjuva sınıfının oluşumuyla, sivil toplum şahsında somutluk kazanmıştır. Marks, ezilenlerin safında yer almaktadır ama ezilenlerin toplumsal ilişkilerini geri gördüğü için, onlardan oluşan toplumsallığı sivil toplum olarak değerlendirmemiştir.

Marks'ın diyalektik materyalizmine göre, kapitalist devlet, sınıflı toplum olarak tanımlandığı burjuva sınıfın politik yansımasıdır. Bu bağlamda burjuva devleti ve burjuva sınıfı özdeşleştirilerek, sivil toplum, devlet eksenli bir toplum olarak tanımlanmıştır. Marks'a göre sivil olarak burjuva toplumunun ideolojik ve sosyolojik konumu devleti zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla sivil toplum devlet eksenli olmak zorundadır. Marks açısından başka bir tanım sivil toplum için geçerli değildir.

Marks her ne kadar ezilenlerin-sömürülenlerin yanında yer alsada kapitalist modernite paradigmasını esas aldığı için sol akım sivil toplum konusunda kapitalist modernitenin ideologları ve filozoflarıyla benzer konuma sahiptir. Marksizm açısından sivil toplum tanımı halen bu eksenle ele alınmaktadır.

Gerek sosyolojik, felsefi ve gerekse de siyasal ve ideolojik olarak sivil toplumun bu temelde tanımlanması ve devlet veya devletli toplumla özdeşleştirilmesi STK'ların da bu çizgiye bağlı tanımlanmasını ve konumlanmasını beraberinde getirmiştir. Gerek sol akımda ve gerekse de liberal ve muhafazakar akımda 18. yüzyıldan itibaren geliştirilen tüm STK'lar devlet eksenli olarak tanımlanmıştır ve öyle ele alınmıştır.

Devletsiz-iktidarsız bir toplum düşünemeyen bir toplumsal zihniyet, benzer şekilde STK'ları da devletten bağımsız düşünmemiştir. Marksistler, STK'ları burjuvazinin bir kurumu olarak

ele aldığı için STK'lardan uzak-mesafeli dururken; burjuvazi ve muhafazakarlar STK'ları devletin bir kamu kurumu olarak geliştirmişlerdir. Bu yaklaşıma göre STK'lar ancak devlet desteği ve güvencesiyle faaliyet yürütebilir ve rolünü oynayabilir. Özellikle STK'lar devletin bir uzantısı olarak konumlandırılırken devlete olan borçlarını öder gibi, sadık kalmışlardır.

Tarihte STK'ların önem kazanması 20. yüzyılın ikinci yarısından sonraki döneme denk gelmektedir. Devlet dışı toplum da bu dönemden itibaren dernek, vakıf vb. STK'lara yönelmiş olsa da, STK'lar açısından asıl patlama kapitalist devletli toplum cephesinde yaşandı. STK'lar devletin-iktidarın bir uzantısı olarak uluslararası çapta faaliyet yürütür/yürüten konuma geldiler.

Bu yönlü geliştirilen STK'lar kapitalist devletli toplumun temel kurumlarından biri haline gelmiştir. Kapitalist devletli toplum, devletçi-iktidarcı kurumlarıyla açık açık yürütemediği faaliyetleri kurduğu ve görevlendirdiği uluslararası STK'lar eliyle yürütmektedir. Hatta söz konusu STK'larla kimi ülkelerde devleti ve toplumu kendi çıkarları doğrultusunda yeniden dizayn etmektedir. Artık STK'lar kapitalist devletli toplumun dördüncü -yasama, yürütme, yargı yanında- kuvveti olarak rol oynamaktadır.

Şüphesiz 21. yüzyılın -yaklaşık olarak- ilk çeyreği itibarıyla, mevcut durumdaki tüm STK'lar kapitalist devletli toplumun çıkarlarına hizmet etmemektedir. Kimi devlet dışı toplum bileşenlerinin de geliştirdiği STK'lar vardır. Hatta birçok alanda aktifler de. Ancak söz konusu STK'lar ideolojik ve toplumsal olarak sistem dışı bir konumlanmaya sahip olmadıkları için daha çok sistem içi muhalif bir güç olmanın ötesine geçememektedirler. Ne kadar radikal olurlarsa olsunlar, konumlanışları sistem içi sosyal demokrasiyi aşamamıştır. Dolayısıyla ancak devleti-iktidarı revize etmeye yönelik eleştirebiliyorlar. Bunun ötesinde alternatif bir sistem ve toplumsallık geliştirmek gibi ideolojik, politik ve sosyolojik vizyona sahip değiller. Devlet dışı toplum bileşenlerinin özgürlük, eşitlik ve demokrasi talepli STK'ları olsa da devlet eksenli olmayı aşamadıkları için, devletin-iktidarın basit araçları olmanın ötesinde rolleri olamamaktadır.

Demokratik politikanın kurumları olarak demokratik ve ko-

münal STK'lar, ideolojik ve sosyolojik olarak yeni bir sivil toplum tanımına dayalı geliştirilmiştir. Demokratik ve komünal STK'ların rol ve işlevleri bu tanıma göre belirlenmiştir.

Buna komünal ve demokratik sivil toplum denilebilir. Öcalan bu yeni tanımı devlet dışı toplum ekseninde geliştirmiştir. Bu bağlamda esas olarak sivil toplum devlet dışı toplumdur. Tarihsel olarak iki dönem biçiminde ele alınabilir. Birinci dönem, doğal toplum dönemidir. Bu dönemde devletli resmi toplum gelişmediği için, toplum doğalında sivilidir. İkinci dönemde ise hiyerarşik devletli toplumun geliştirilmesiyle, bu resmi konum karşısında konumlanan etnik, dini ve sosyo-kültürel toplum olarak varlığını sürdüren; ideolojik ve sosyolojik konumlanması ve nitelikleriyle sivil toplum kavramı ve niteliğine denk düşen tarihsel ve güncel bir toplumdur. Özellikle militarist ve resmi olan devletli toplumdaki bağımsız ve karşıt bir biçimde gelişimini gösterip tarihin her aşamasında bu niteliklerini korumuş olması; sivil toplum olma niteliklerini varoluşsal bir olgu olarak varlığında taşıdığını gösteriyor.

Öcalan, alternatif bir sistem olarak demokratik konfederalizmi geliştirirken resmi ve devletli toplum dışında kalan sivil toplum gerçekliğinden hareketle ideolojik, felsefi ve sosyolojik tanımını açığa çıkartmıştır. Demokratik konfederalizm bu anlamıyla bir sivil toplum sistemidir.

Hem sistemsal ve hem de toplumsal olarak geliştirilen bu tanımlara uygun komünal ve demokratik STK'lar tanımı geliştirilmiştir. Demokratik ve komünal STK'lar devlet dışı sivil toplumun politik strateji, taktik ve araçlar bütünlüğünün dinamiklerinden biridir. Her şeyden önce devlet-iktidar eksenli değildir. Tersine ideolojik ve sosyolojik konumlanması ve ahlaki ve politik yaklaşımı, devletçiliğe, iktidarcılığa, sömürüye, tekelciliğe, hiyerarşiye ve toplumsal cinsiyetçiliğe karşıdır. Özgürlüğün, eşitliğin ve demokrasinin hizmetindedir.

Demokratik ve komünal STK'lar demokratik partilerin alternatifleri olmadığı gibi, partilere bağlı veya bağımlı da değildir. Demokratik konfederalizmin diğer kurumlarıyla olduğu gibi, demokratik partilerle paralel bir şekilde örgütlenecektir. Özerk statüleri vardır. Demokratik politikanın gereklerini yerine getirirler. Fakat birebir par-

tilere benzemezler. Kendine özgül nitelikleri ve fonksiyonları vardır. Öcalan bu özgül nitelikleri ve işlevlerinden hareketle demokratik ve komünal STK'lar alanını "3. Alan" olarak tanımlamıştır.

Üçüncü alan, demokratik siyaset alanıdır. Karmaşık hal alan uygarlık koşullarının dayattığı her ihtiyaç için sivil bir araç zorunludur. (...) [3. Alandaki STK'lar] kendi kimliği olan, ihtiyaca göre şekillenen bağımsız örgütlenmelerdir. (...) İhtiyaçların emrindedir. (...) Üyeleri, sınırlı yerine getirdikleri göreve göre şekillenmiştir. Görevin bitmesiyle kendileri de biten örgütlenmelerdir, en azından yeni görevlere göre dönüşen örgütlenmelerdir.¹⁸⁴

Demokratik ve komünal STK'ların bu denli yaygın örgütlenmeleri partiler oligarşisinin de önüne geçecektir. Devletli toplumun bir gereği olarak, sanki politika üretmek için tek araç partilermiş gibi bir anlayış hakimdir. Şüphesiz ahlaki ve politik yaşamda demokratik partilerin rolü yadsınamaz. Fakat demokratik konfederalizm sisteminde politika üretmek için ille parti kurmak veya partilere üye olmak gerekmez. Ayrıca genişleyen ve karmaşıklaşan toplumsal yaşamın her yerine partiler ulaşamaz. Yapıları gereği partiler daha genel kalmaktadır. Komünal ve demokratik STK'lar bu anlamda hem lokal ve hem de genel düzlemde politika üretebilirler. Bu açıdan demokratik ve komünal STK'ların rolü demokratik politikada en az partiler kadar stratejiktir. Çoklu demokratik toplumun farklılığı ve çeşitliliği böylesi bir politik aracı zorunlu kılmaktadır.

f) Demokratik politika için vazgeçilmez olguların bir diğeri ise eylemseliktir. Sosyolojik ve ideolojik-politik olarak eylemsellik insanın ve toplumsallığın temel eyleme halidir. İnsanın insanlaşması düşünsel, duygusal ve pratik eylemli haliyle gerçekleşmiştir. Ahlaki ve politik olgu toplumsallığın varoluşsal nitelikleri olduğu için toplumsal eylemsellik, aynı zamanda ahlaki ve politik olguyu da içermektedir. Toplumsallaşma da bu bütünlük içindeki eylemsellekle gerçekleşir ve eylemle sürdürülür.

184 Öcalan, Abdullah; *Sümer Rabîp Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru I*, s. 453

Şüphesiz insanın ve toplumun eylemli hali kendiliğinden oluşmuş bir durum değildir. İnsanın ve toplumun eylemli hali determinist indirgemeci bir yaklaşımla ele alınamaz. Birinci doğanın oluşturduğu koşullar ve toplumsallığın varoluş gereksinimleri sonucu insan ve toplum düşünsel, duygusal ve fiziksel olarak eyleme geçmiştir.

Koşullar açısından gerek ekosistemden kaynaklı ve gerekse de toplumsallığın iç nedenlerinden dolayı oluşan kısıtlamalar veya engellemeler sonucu toplum iradesiyle bu engelleri ve kısıtlamaları ortadan kaldırmak için müdahale anlamında eyleme geçmiştir. Varoluşsal açıdan da, yine gereksinimlerini karşılamak, sorunlarını çözmek için müdahale gücü olarak eyleme başvurmuştur.

Eylem, rastgele ve kendiliğinden gelişen bir olgu olarak değil, belli bir amaca yönelik ve söz konusu amacı gerçekleştirmek için; eylem tarzına uygun araçların elde edilmesi ve kullanımı ile bilinçli ve iradeli bir tasarrufun sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Toplumsal açıdan eylem: varoluşun bir gereği olarak ortaya çıkan, toplumun kendisini eyleme iradi bir güç haline getirmesi; bu irade doğrultusunda özyeterliliğe dayalı kendi toplumsal eylemlilik dinamiklerini oluşturması; ayakları üzerinde durmasını ifade etmektedir. Bu anlamda eylemsel dinamiklerini -düşünsel, ekonomik, politik- geliştiremeyen toplum irade olmaz ve özyeterliliğe dayalı kendi ayakları üzerinde duramaz.

Sistem olarak demokratik konfederalizmin ve toplumsallık olarak çoklu demokratik toplumun; eylemsel bütünlüğünün iradesinin ve kendi kendine yeten, kendi ayakları üzerinde durmasını sağlayan düşünsel ve fiziksel dinamiklerini oluşturan demokratik politikanın eylem tarzıdır.

Fakat demokratik politikanın eylem tarzı salt tipik protestocu bir eylem değildir. Tanım anlamında demokratik politikanın eylemselliği, “doğrudan eylem”dir. Doğrudan eylem hem muhalifliğin doğruya çekme, uyarıcı olma ve denetleyiciliğin yaratıcı gücü olarak küçüğünden büyüğüne dek protesto tarzı eylemselliği esas almaktadır; hem de komünaliteye dayalı eşit, özgür ve demokratik bir yaşamı ve sistemi inşa etmeyi kapsamaktadır. Bu iki yönü kapsayan eylemsellik tarzı daima topallayan bir tarz olup hedeflerini gerçekleştirmekten uzak kalır. Bu bütünselliği esas almayan bir ey-

lemsellik, ne ekosistemden kaynaklı kısıtlamaları ve engelleri aşabilir ne de toplumsal gereksinimleri karşılayıp sorunları çözebilir.

Bu nedenle demokratik politikanın doğrudan eylem anlayışı ve tarzı hem yanlış olan gidişatı tespit edip ona karşı uyarıcı, denetleyici, karşı koyucu ve doğruya çekici protesto eylemliliğini geliştirir hem de alternatif, doğru ve iyi olanı inşa eder. Böylece her tür devletçi-iktidarcı uygulamaların önüne geçip rolünü oynamış olur.

Bu tarz eylemsellik radikal demokrasinin de gereğidir. “Demokrasiler halk [devlet dışı toplum] eylemselliğiyle bağlantılı rejimlerdir. Halkın eyleminin olmadığı yerlerde demokrasiler yeşermez.”¹⁸⁵ Bu bağlamda eylemselliğin olmadığı yerde devletçi-iktidarcı toplum yeşerir. Keyfiyet baş gösterince ahlaki ve politik toplumun nitelikleri ve ölçüleri yitirilir.

Demokratik politikanın doğrudan eylemselliği açısından, eylemin gerekliliği kadar, eylemselliğin amacının, amaçlarının ve tarzının somut koşullara göre belirlenmesi ve seçimi de önemlidir. Bu aynı zamanda eylemselliğin ahlaki ve politik niteliğini ve meşruluğunu da belirleyecektir. Koşullar, gereksinimler ve sorunlar ne olursa olsun, demokratik politikanın ahlaki ve politik niteliği ve bağlantılı olarak meşruluğu olmak zorundadır. Bu hususta esas alacağı temel çizgi meşru savunma çizgisidir. Doğrudan eylemselliğin hedefleri, araçları ve tarzı meşru savunma çizgisine uygun olmak zorundadır. Yoksa devlet dışı toplum adına geliştirilen eylemsellikler devletçi-iktidarcı amaçlara hizmet eder. Bu da demokratik politikanın ahlaki ve meşru çizgisine aykırıdır.

Bir yerde kepenk kapatma, grev biçimlerini geliştirme türünden eylem tarzı gerekliyse, orada sabotaj tarzda bir eylem geliştirmek doğru tarzda bir eylem tarzı değildir. Yine keyfi bir şekilde eyleme de geçilemez. Böylesi bir durumda eylem hedeflediği amacı gerçekleştiremez ve eylem gücü de yanlış yere kanaliz edildiği için tüketilmiş olur. Benzer bir yanlış yaklaşım tersi için de geçerlidir. Bir yerde kısıtlamalar ve antidemokratik uygulamalar güçlü bir eylemselliği gerektiriyor, fakat orada hiç eylem geliştirilmemiş olup saldırıları karşılayacak düzeyde güçlü bir şekilde örgütlendi-

185 Öcalan, Abdullah; *Atina Savunması*; s. 219

rilmemişse, yine ahlaki ölçülerin ve meşruluğun dışına çıkmış olur. Bu anlamda eylemselliğin araçlarını, hedefini ve tarzını somut koşullara göre belirlemek ve uygun taktiklerle pratikleştirilmesini sağlamak demokratik politikanın görevidir.

Öte yandan doğrudan eylem tarzı yasallığı esas almaz. Demokratik hak ve özgürlüklerin kısıtlandığı veya bunlara yönelik bir saldırının olduğu yerde, meşruluğu esas alarak tutum geliştirilir. Çünkü bazen yasalardan kaynaklanan hak ve özgürlükler kısıtlanabiliyor. Böylesi durumlarda ahlaki ve politik meşruluk çizgisine göre eylemsellikler gerçekleştirilir.

Bu anlamda rolünü oynayan doğrudan eylemsellik tarzı hem demokratik politikanın önünü açacaktı hem de demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplumun bir dinamiği olarak alternatif seçenekleri yaratıcı bir şekilde devlet dışı topluma sunmuş olacaktır.

D- KOMÜNAL ORGANİK YÖNETİM KOORDİNASYONU

Toplumsal açıdan yönetim sorunsalı en az sömürü ve sınıflaşma kadar önemli bir sorundur. Toplumsal sorunların çözümü ele alınıp alternatif seçenekler geliştirilirken, yönetim sorunsalı bağlamı ortaya çıkan sorunlar ele alınıp değerlendirilmeden diğer konularda geliştirilen çözümler toplumsal yaşamda tam yerini bulamaz. Çünkü seçenekleri geliştirecek olan toplumsal yönetimdir. Dolayısıyla sınıflaşma ile birlikte ortaya çıkan bir sorunsal alan ve temel sorunlarla bağlantılı olduğu için, temel sorunlarla bağlantılı olarak ele alınması; demokratik konfederalizm açısından devlet dışı toplum bağlamı yeniden tanımlanması gereken bir olgudur yönetim.

Toplumsal yaşam ve ilişkiler dinamik, devingen ve karmaşıktır. İnsanın sosyal bir varlık olmasından ötürü toplumsal düzlemdeki ilişkileri, etkileşimi ve çelişkileri doğası gereği farklı şekillerde dışavurmaktadır. Bu dışavurumu kimi temel konularda önlemek veya önlemeye çalışmak, toplumsal dışavurumu kimi temel konularda önlemek veya önlemeye çalışmak, toplumsal gerçekleşmeye aykırı olduğu için imkansızdır. Ayrıca toplumsal oluşum ve gerçekleşme dinamiklerinin doğasını dikkate almadan, doğal işleyişine müda-

halede bulunmak veya onları bir şekilde etkisiz kılp ortadan kaldırmaya çalışmak, büyük soykırımsal tahriplere yol açmıştır.

Toplumsal gerçeklik, kendisini gerçekleştirirken komünal, kolektif ve organik yönetim tarzını da sosyal, siyasal ekonomik kültürel yönleriyle, doğası gereği söz konusu gerçekleşme niteliğine bağlı olarak geliştirmiştir. Yönetim olgusu dıştan dayatılarak kabul ettirilmiş bir olgu değildir. Tersine toplumsal varoluşun bir gereği olarak büyük bedeller ödenerek, toplumsal hafızanın ve sosyalitenin birikim ve deneyimi sonucu oluşmuştur. Dolayısıyla toplumsallıkla organik bir ilişki içinde ve onun bir parçası olarak geliştiği için toplumsallık açısından yaşamsal bir olgudur. Bu yaşamsal olgunun söz konusu kömünal, kolektif ve organik niteliklerinde herhangi bir bozulmanın veya tahribatın yaşanması direkt olarak toplumsallığın da bütünlüğünü bozacaktır.

Yönetim olgusu organize olmak veya örgütlenmekle ilgilidir. Toplumsallık ise baştanbaşa organize olmuş veya örgütlenmiş bir gerçekliği ifade etmektedir. Eğer toplumsallık bir beden ise, örgütlenme gücü olarak yönetim olgusu onun beyni, duygusu, yüreği ve iskeletidir. Beyin, duyu, yürek ve iskelet olmadan beden oluşamaz. Evrendeki diğer tüm varlıklardan ayrı olarak insanın en temel ayırt edici niteliklerinden biri, bu bütünlük içinde ancak yönetim olgusu ile maddi ve manevi kültür değerlerini toplumsallığında gerçekleştirip yaşamını idame ettirmesidir.

Bu temelde insanın ilk eylemi yaşamını belli bir düzen doğrultusunda organize etmek veya örgütlenmek anlamında kendi kendini yönetmek olmuştur. İnsan evrende kendisini kendiliğindencilığe veya rastlantıya bırakarak toplumsallaşamazdı. Toplumsallığın gerçekleşme doğası diyor ki, eğer insan kendisini kendiliğindencilığe veya eko-sistemin doğal akışına bırakmış olsaydı, yaşamında dengesizlikler ve karmaşa hiç eksik olmazdı ve hatta bu durum insan türünü yok oluşa da götürebilirdi. Çünkü toplumsallık ancak organize olmakla, komünal, kolektif ve organik yönetim gücünü açığa çıkartmakla süreklilik kazanabilir. Bu anlamda yönetim olgusu toplumsal yaşamdaki dengesizliklerin giderilmesinde, karmaşanın belirli bir sisteme kavuşturulmasında ve süreklilik kazanmasında hayati rol oynamıştır.

Bu nitelikleriyle toplumsal olan ile hayvansal olanı karşılaştırdığımızda ortaya farklı yapı şekillenmeleri çıkmaktadır. Hayvansal olanda koşullu bir kendiliğindencilik vardır. İçgüdüsel olarak koşullanarak eko-sistem içinde kendiliğindencilige göre bir yaşam hayvansal olanda temel tarzıdır. Hayvansal yapıda yönetim olgusu olmadan da yaşam sürdürebilir. Öte yandan sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yönlerden toplumsallaşamadıkları için daha basit bir yaşam ver süreklilik rotasını izlemektedir. Organize olmaya veya örgütlenmeye gereksinim duyulmaz. Daha çok günübirlik bir yaşam tarzı hakimdir. Bu temel oluşum ve gerçekleşme üzerinden ya tek başına ya da gruplar halinde yaşanılmaktadır.

Hayvansal olandan farklı olarak insani olanın sosyal yapı niteliğinden ötürü organize olmaya veya örgütlenmeye ve toplumsal kurumları geliştirmeye gereksinimi vardır. Eko-sistemdeki koşullu ve içgüdülerine dayalı yaşayamaz. Düşüncelerini, duygularını ve yeteneğini, yine yaşamını örgütlemeye, yönetmeye ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda işlevselliği belirlenmiş kimi toplumsal görevlerin, işlerin ve hizmetin belli bir koordinasyon çerçevesinde yerine getirilmesi gerekmektedir ve bu konuda rol oynayacak olan da bu zorunluluklar sonucu, toplumsallık tarafından geliştirilmiş olan komünal, kolektif ve organik yönetimdir.

Bu komünal, kolektif ve organik yönetim tarzının ilk pratikleştiği toplumsal düzlem, doğal toplumdur. İnsanlık varoluşunun bir gereği olarak ortaklık, aktif katılım, dayanışma, birbirlerini bilgilendirme anlamında ortak iradenin somut hali olarak komünal ve kolektif yönetim tarzını doğal toplumda oluşturarak yaşamının ve toplumsal sürekliliğini sağlamanın dinamiklerini yarattı. Bu tarz yönetime organik olmayı da eklemek gerekiyor. Çünkü bu toplumsal dönemlerde toplumsal organizmayla iç içe, onunla ilişki ve ona bağlı olarak canlı bir olgu olarak da gelişmiştir. Dolayısıyla daha sonraki süreçlerde devlet dışı toplumun yönetim tarzı olarak da devam eden bu tarz yönetim olgusu, komünal, kolektif ve organik bütünlüğü içinde varlık kazanıp tarihsel ve toplumsal bir olgu haline gelmiştir.

Yönetim tarzı anlamında bu gelişimi sekteye uğratan hiyerarşik toplum oldu. Hiyerarşik toplumun gelişimiyle birlikte doğal top-

lumda yakalanan toplumsal düzen ve gelişim seyrine müdahalede bulunuldu ve inorganik olan bir yönetim tarzı dıştan toplumsallığa dayatıldı. Bu dönemin inorganik, antikomünal ve antikolektivizm anlamına gelen yönetim tarzı olarak hiyerarşik toplum tanımlaması da yönetim olgusunun toplumsal yaşam açısından önemini ortaya koymaktadır.

Hiyerarşik toplum “kutsalın yönetimi” anlamına gelmektedir. Şaman askeri şef ve yaşlı erkek neolitik komünal topluma karşı kendi toplumsallıklarını geliştirirken ilkin yönetim olgusunda bunu inşa etmeye başlamışlardır. Kutsalın yönetimi bu anlamda oluşturulmadan ataerkilliği, hanedancılığı, özel mülkiyeti, iktidarcılığı, sömürüyü ve sınıfçılığı geliştiremezlerdi. Şaman, askeri şef ve yaşlı erkek, yönetsel olarak organize olmadan egemenliklerini bu bağlamda tesis edip kendilerini örgütlemeyen başarılı olamayacaklarının bilincindeydiler. Yaşam bu deneyimi onlara kazandırmıştı. Bu nedenle ataerkil, sınıfçı, iktidarcı, sömürücü ve baskıcı yönetim tarzı olarak “kutsalın yönetimi”ni geliştirdiler.

Sümer rahipleri söz konusu kutsalın yönetimini daha da geliştirerek devletçi-iktidarcı düzeyle birleştirdi. Dolayısıyla Sümerlerden başlayarak kapitalist sisteme dek, kölecilik, feodalizm ve kapitalizm tanımlamaları altında gelişen devletli toplum biçimlerinin tümü kutsalın yönetimini öz olarak geliştirip uygulamıştır.

Devletli topluma göre oluşturulan yönetimin sözcük anlamı yönetmek işi ve makamdır. Bu tanımda komünalite ve toplumsallık için veya toplumsallığın gereksinimleri için organize olmak, örgütlenmek yoktur. Şüphesiz bir örgütlenme tarzını içermektedir. Fakat bu devletli toplum için hiyerarşiye, sömürüye egemenliğe, baskıya, ataerkilliğe, iktidara ve devlete dayalı bir yönetim tanımlaması da getirilmiştir.

Devletli toplumun tüm biçimlerindeki yönetim tarzında toplum ikiye ayrılır: Biri yönetendir, bir diğeri ise yönetilendir. Platon başta olmak üzere devletli toplum filozofları bunun için “çobansürü” metaforunu da kullanmışlardır. Aristoteles “çoban” olmayı, yani yöneten olmayı devletli topluma verilmiş bir tanrı vergisi olarak değerlendirmiştir. Ve devlet dışı toplumun da “sürü” olmaya yani yönetilmeye layık olduğunu; çünkü, (ona göre) devlet dışı top-

lum kendi kendini yönetme yeteneğine sahip olmadığı için, Tanrı tarafından yönetilmeye layık görüldüğünü savunmuştur. Kapitalist modernite döneminde geliştirilen “Yönetim Bilimi” ve “İdari Kuram” yöneten-yönetilen ilişkisini daha da pekiştirdi. “Yönetim Bilimi” ve “İdari Kuram” a göre katı kurallarla belirlenmiş dikey, hiyerarşik, bürokratik ve otokratik yönetim tarzı zorunludur. “Yönetim bilimi” ve “İdari Kuram” bu tarz devletçi-iktidarıcı yönetimin devlet dışı toplumu nasıl hiyerarşik, bürokratik, sınıfçı tarzlarda daha iyi yönetileceğinin ve idare edileceğinin yöntemlerini ve teknolojilerini geliştirerek bu temelde rol oynamıştır ve halen de bu rolünü yerine getirmektedir. En önemlisi de “Yönetim Bilimi” ve “İdari Kuram” adı altında devletli toplumun yöneten-yönetilen ilişkisine dayalı devletçi-iktidarıcı yönetim tarzının zorunlu vazgeçilmez olduğunu hakim kılmış ve kılmaya da devam etmektedir. Başka bir deyişle bilimsel yöntem, sosyoloji ve siyaset felsefesi adına toplumun bir kesiminin çoban ve diğer kesiminin de sürü olması gerektiğini savunmaktadır.

Devletli toplumun yönetim tarzı olarak ortaya çıkan yöneten-yönetilen ilişkisi basit anlamıyla teknik bir düzenleme değildir. Dayandığı toplumsal sınıf ve içerdiği ideolojik zihniyet ile birlikte ele alındığında yönetim egemenlik, yönetim sömürü, yönetim iktidar ve yönetim devlet ilişkisi bütünlüğü ortaya çıkmaktadır. Dikkat edilirse tarihteki tüm savaşlar bu bütünlükte ortaya çıkan yönetme tarzıyla ilişkilidir. Söz konusu savaşların öne çıkan farklı gerekçeleri olabilir ama esasında sorun kimin veya kimlerin egemenliğe, sömürüye, iktidara ve devlete göre yönetimde olacağıyla ilgilidir. Tüm savaşları başlatanın devletli toplum olmasının bununla bağlantısı vardır. Ve despotizm, otoriterizm, hiyerarşi, bürokrasi olguları da baskının derinliği, genişliği ve devletli toplum açısından verimliliği, dolayısıyla tüm bunlara dayalı olarak iktidarın gücü, yönetmekle bağlantılıdır. Devletli toplumun yönetim anlayışına göre ne kadar derinliğine ve genişliğine bir yönetim gücü oluşturulursa, emperyal olunur. M. Foucault “... iktidar uygulanır, dolaşımında bulunur, ağ oluşturur,” demektedir. Devletli toplum açısından egemenlik, sömürü, iktidar ve devlet hem uygulama hem de dolaşım ve ağ oluşturma bakımından yönetimle somutluk kazanır.

Bu yönetim merkezidir. Biçimsel olarak kapitalizmde uygulandığı gibi demokratik olduğu iddia edilse de demokratik değildir. Elitist ve seçkindir. İrade oluşturuca değil, irade kırııcıdır. Birilerini ayrıcalıklı kılıp dünyanın tüm nimetlerinden faydalanmasını sağlar, birilerini de ömür boyu köleliğe, yoksulluğa, özgürlüksüzlüğe, eşitsizliğe ve kürek mahkumu konumunda tutmaya mahkum eder.

Öte yandan devletçi-iktidarcı olan bu yönetim tarzı inorganik ve mekaniktir. Bu anlamda “mekanik yönetim sistemlerinde, tek tek çalışanların iyi tanımlanmış işleri yapmaktan sorumlu olduğu, işlevlerin kesin sınırlarla belirlendiği denetimin, otoritenin ve iletişimin hiyerarşik bir yapıda gerçekleştiği, çalışanlar arasında dikey (ast-üst) ilişkilerin egemen olduğu, amirlerin yönlendiriciliğine bağlı kalmada ve onların talimatlarına uymada ısrar edildiği, (...) sıkı biçimde denetlenen”¹⁸⁶ yönetim tarzı hakimdir.

Marksizim adı altında gerek işçi-sosyal demokrasi ve gerekse de ulusal kurtuluşçu hareketlerde ortaya çıkan yönetim, ideolojik ve sınıfsal konumuna göre daha özgül anlamda devletçi-iktidarcı ve sınıfçı gelenek yaratmıştır.

Sınıfsallık, devletçilik ve iktidarcılık salt özel mülkiyetle oluşan bir olgu değildir. Özel mülkiyetin olmadığı yerde de yönetim bazında elit kesim olabilir, devletçi-iktidarcı yönetim anlayışı gelişebilir. Nitekim devletli sosyalizmde bu gelişmiştir.

Devletli sosyalizmde iktidarcı, tahakkümcü ve otoriter “öncü” yönetim anlayışı hakim tarz olmuştur. Buna göre otoriter öncü ancak bilgi ve yönetim yeteneğine sahip olabilir. Yığınlar bilinçsizdir ve kendilerini yönetemezler. Otoriter öncü dışarıdan sınıf, özgürlük, eşitlik ve demokrasi bilinci taşır. Bir nevi yığınları aşılıyarak bilinçlendirir. Fakat bilinçlenen yığınlar yine de sosyalizm hedeflerini gerçekleştirecek yeteneğe sahip olmadıkları için hedef doğrultusunda yönlendirilmelidirler. İşte bu yönlendirmeyi otoriter, iktidarcı ve üst sınıf olarak öncü gerçekleştirmektedir. Öte yandan bağlantılı olarak her şeyi öncü bilir, öncü belirler ve her şey merkezidir. Öncü üst yönetimi her zaman ayrıcalıklıdır. Hesap sorar ama hesap vermez ve her koşulda haklıdır.

186 Marshal, Gordon; *Sosyoloji Sözlüğü*; s. 543

Özgürlük ve eşitlik için devrimci mücadele yürüten devletli sosyalizm tüm organizasyon ve örgütlenmelerde böylesi bir yönetim anlayışı yarattı. Sosyalizm ve komünizm adına komünal ve kolektif organik yönetimleri geliştirmek yerine, egemen sınıfın mekanik, inorganik ve iktidarcı yönetim tarzını esas aldı. Yönetim olgusunu toplumsal bir gereksinim ve komünal-kolektif ve organik nitelikler çerçevesinde ele almadı. Yönetimin kimin elinde olacağı biçiminde yüzeysel bir yarışa girildi. Şöyle düz bir mantık açığa çıktı: eğer egemen devletli toplum yönetiyorsa kötü; buna karşın eğer sosyalistler ve komünistler yönetiyorsa iyi. Ahlakı, vicdanı eşit, özgür ve demokratik ölçüler bu anlamıyla bir kenara itildi.

Oysa bir yerden sonra yönetimin kimin elinde olduğu hiç önemli değildir. Yönetim olgusu açısından önemli olan, yönetim tarzının toplumsal varoluşa göre, toplumun eşitlik, özgürlük, demokratik, ahlaki ve vicdani gereksinimlerine cevap verip veremediği ve bu temelde bir işleyişe sahip olup olmadığıdır.

Anarşist akımın bu konudaki yaklaşımı; sınıfçı, iktidarcı, hiyerarşik, bürokratik ve devletçi yönetim tarzını sorgulaması ve reddetmesidir. Bakunin'in "En içten demokrasi tahta oturtun, hemen inmezse kesinlikle hainleşecektir"¹⁸⁷ deyiimi anarşist akımın devletçi-iktidarcı yönetim tarzına karşı sergilediği tutumu göstermektedir. Yine Proudhon, "...tarih iki çatışan kalıcı eğilimle karakterize edilir; otorite ve özgürlük,"¹⁸⁸ derken, otoriter, tahakkümcü yönetim tarzını reddetmektedir.

Ancak anarşist akımın temel handikabı, bu eleştirel ve sorgulayıcı yaklaşımla iç içe ortaya çıkmıştır. Anarşist akım devletçi, iktidarcı, sınıfçı, hiyerarşik ve otoriter yönetim tarzını reddederken, toptancı bir yaklaşım sergilemiştir ve toplumsal olgunun organik, komünal ve kolektif yönetim tarzıyla birlikte var olduğunu hesaba katmamıştır. İdeolojik ve sosyolojik olarak toplumu analiz ederken; Yunan kökenli *anarchos-anarşizm* kavramından hareketle, toplumu "yöneteni olmayan" bir olgu olarak ele almıştır. Bu anlamıyla anarşist akım toplumu karmaşaya ve kendiliğindencilığe terk etmiştir. Bu durum ise toplumsal olgunun kendisini gerçekleştirme ve oluşturma diyalektiğine aykırıdır. Dolayısıyla devletçi-iktidarcı yönetim tarzının reddi anlamında olumlu bir düşünce gücü açığa çıkarmış olsa da, anarşist

187 Bawn, James&Purkis, Jon; 21. *Yüzyıl Anarşizmi*; s. 28

188 *A.g.e.*; s. 29

akımın toptan retçi ve kendiliğindenci yaklaşımı toplumsal gerçekliğe uymadığı için pratikleşme şansını bulamayıp, komünal, kolektif ve organik yönetim tarzına cevap olamamıştır.

Demokratik Konfederalizm Felsefesi; gerek anarşist ve devletli sosyalizmden ve gerekse de hiyerarşik toplumdan itibaren geliştirilen sömürücü, sınıfçı, iktidarcı, hiyerarşik, devletçi ve egemenlikçi toplumda ortaya çıkan yönetim anlayışlarını ve tarzlarını reddetmektedir. İdeolojik ve sosyolojik olarak toplumsallığın komünal, kolektif ve organik yönetim koordinasyonuna gereksinimi olduğuna inanmaktadır. Ancak bunun sınıfçı, devletçi ve iktidarcı olmak zorunda olduğuna dair anlayış, yaklaşım ve tarzları da reddetmektedir.

Demokratik Konfederalizm komünal, kolektif ve organik yönetim koordinasyonu şu temel nitelikleri içermektedir:

1) Demokratik Konfederalizmdeki yönetim olgusu organiktir. “Organik yönetim sistemleri, (...) çalışanlarla etkileşim içinde ilişkilerin sürekli ayarlanıp yeniden tanımlandığı, denetim doğal otorite ve iletişimde ağ benzeri yapıların oluşturulduğu, tüm organizasyonda dikey değil yatay bir iletişim zincirinin kurulduğu dolayısıyla farklı mevkilerdeki insanların birbirleriyle sık sık ilişkiye geçtikleri ve bu ilişkinin emirlere değil tavsiye ve dayanışmaya dayandığı bir çalışma ortamına uygun...”¹⁸⁹ bir yönetim tarzıdır. Katı hiyerarşik bir yönetim değildir. Yine organik yönetim olgusunda yabancılaşmanın bir ürünü olarak dıştan bir yönetim kademesi geliştirilmemektedir. Demokratik Konfederalizm sisteminin çoklu demokratik toplumu içinden çıkan kişilerden oluşturulur.

2) Organik yönetim koordinasyonu aynı zamanda kolektif yönetimdir de. Merkezi veya tekil bireyci yönetim anlayışlarını kabul etmez. Yönetim işlerinden etkilenen herkes yönetime katılır. Kolektif ahlak ve vicdan ölçüleri bu hususta temel ölçüdür. Yönetim, alacağı kararların veya sergileyeceği uygulamaların sonuçları kimin veya kimlerin ekonomik, sosyal, kültürel, ekolojik ve savunma yönden yaşamını etkiliyorsa onlar, öneri, söz, karar ve uygulama-

189 Marshal, Gordon; *Sosyoloji Sözlüğü*; s. 542

nın tüm aşamalarında yönetime katılma hakkı vardır. Bu hakkın etkin kullanımı için tüm koşullar sağlanır. Yönetim kademelerinde de bu temel işleyiş esas alınır.

3) Komünal yönetimde, organik ve kolektif yönetim koordinasyonunun temel karakterindedir. Organik ve kolektif yönetim tarzının herhangi bir sınıf için işlemediğini en çok komünalizm ortaya koymaktadır. Çoklu demokratik toplum içerisinde yaşayan toplumsallığın ortak hedefler doğrultusunda eşit, özgür ve demokratik bir örgütlenmeyle yaşamasını esas almaktadır. Çoklu demokratik toplumun örgütlenmelerinde dayanışmayı geliştirir. Tüm organizasyonu komünal çokluk ve birlik için geliştirir. Benzer şekilde yönetim içinde de ayrıcalıklı bürokratik kesimin gelişimini de engelleyen komünal yönetim tarzıdır. Komünal yönetim tarzı sadece komünün örgütlenmesi, iş ve hizmetlerini yerine getirmesi için vardır.

4) Komünal, kolektif ve organik yönetim koordinasyonu ataerkil veya toplumsal cinsiyetçi değildir. Kadın, özgürlük, eşitlik ve demokratik yaşam temelinde hem kendi özerk yapılanmalarında ve hem de genel toplumsal örgütlenmelerinde yönetimin tüm kademelerinde yer alacaktır. Cinsiyetçi iş bölümünün veya yönetim tarzının karşısında yer almaktadır. Ekonomik, siyasal, sosyal vb. yönleriyle toplumsal iş ve hizmet rollerini cinsiyete göre belirlemez. Bu konuda cinsiyetçi olmamak adına, genel bir yaklaşım ile üstü örtülebilir biçimde gizli ataerkilliği de savunmaz.

Ahlaki ve vicdani olarak kadının organik, kolektif ve komünal yönetim koordinasyonunda yer alması için koşulları hazırlar. Hatta gerekli olduğu takdirde pozitif ayrımcılık, kota uygulaması gibi yöntemleri de işleterek kadının kendi kendini yönetmesi iradesini kadına teslim eder.

5) Antidevletçi ve antiiktidarcıdır. Makam, mevki, rant, sömürü egemenlik için yönetim rol oynamaz. İdeolojik, ahlaki ve vicdani olarak tüm bunlara karşıt bir şekilde oluşturur. Bu anlamıyla yöneten-yönetilen ilişkisi organik, komünal ve kolektif yönetim koordinasyonunda yoktur. Kendi kendini yönetmek esastır. Öte yandan otokratik uzmanlık, koordinatör marksist-leninist öncü tarzı bir yönetimi geliştiremez. Şüphesiz yönetimsiz, kendiliğindenci bir toplumsal oluşumu ve gerçekleşmeyi savunmaz. Top-

lumsal oluşum, gerçekleşme; eşitlik, özgürlük ve demokrasi açısından komünal, kolektif ve organik yönetimler stratejiktir. Fakat toplumun üstünde değildir, toplumsallığa veya demokratik konfederalizm esaslarına hizmet ettiği oranda bu böyledir. Bu niteliklerini yitirdiğinde iktidarcı-devletçi olur. İradeyi, inisiyatifi ve yeteneği esas almaktadır. Yaratıcı bir organik komünal ve kolektif yönetim koordinasyonu başarılı bir toplumsallık için planlamasını ihmal etmez. Öngörülü de olmalıdır. Fakat tüm bunların yanında, hatta bu alanlarda başarılı olmak için; komünal, kolektif ve organik yönetim olması gerektiğini bilir.

6) Komünal, kolektif ve organik yönetim koordinasyonu radikal demokrasiye göre işlenmektedir. Temsili olarak değil, katılımcılığa göre, komünden meclislere, ekonomi kooperatiflerinden okul-akademi kooperatiflerine, kongre ve demokratik konfederalizm yönetimine dek, tüm yönetim kademelerindeki görevlendirmeler seçilme-seçim esasına göre yapılacaktır. Belli bir görev süresi olmak koşuluyla görev verme ve görevden alma yetkisi çoklu demokratik toplumun tasarrufundadır. Herhangi bir başarısızlık iktidarcı-devletçi vb. pratiklerin yaşandığı durumlarda, çoklu demokratik toplum, yönetimlere müdahale edebilir ve yeniden görevlendirmelere gidebilir. Bu konuda belirleyici olan toplumun kendisidir. Ayrıca Demokratik Konfederalizm, “her şeyi bilen küçük bir kılığın güttüğü bir koyun sürüsü değil, olgun insanlardan oluşan bir topluluktur.”¹⁹⁰ Dolayısıyla organik, komünal ve kolektif yönetim koordinasyonunun denetleyici gücü çoklu demokratik toplumdur.

7) Denetleme bilgi ile olabilecek bir şeydir. Komünal, kolektif ve organik yönetim koordinasyonu bu anlamıyla denetime açıktır. Şeffaf ve hesap verebilirliği esas almaktadır. Tüm faaliyetlerini topluma açık yürütür. Bunu toplantı, rapor, konferans, kongre gibi mekanizmalarla işleterek her özgür yurttaşın gerektiği gibi bilgiye ulaşmasını sağlar. Özgür yurttaşlar faaliyetler, planlamalar ve kararlar hakkında gerekli bilgiye ulaşmadıklarında; şeffaflık ve açıklık esas alınmadığında yönetimleri denetleyemezler. Bu durum en açık şekilde devletçi-iktidarcı yönetimlerde yaşanmaktadır. Bu yö-

190 Feyerabend, Paul; *Özgür Bir Toplumda Bilim*; s. 117

netim tarzında ekonomik üretim ve tüketim, diplomasi faaliyetleri ve planlama hakkındaki bilgilerin hepsi uzman bürokrasi ve üst yönetim elinde toplanmıştır. Sadece bunlar bilgilere erişebilir. Her şey hiyerarşik kademeler içinde tartışılıp konuşulmaktadır. Dolayısıyla böylesi bir yönetim anlayışında toplum ile birlikte kararlar alınsa bile demokratik değildir.

Çünkü toplantıya katılanların ellerinde eleştirilebilecek, farklı öneri sunabilecek veya konu hakkında tartışabilecek bir bilgi yoktur. Uzmanlar, koordinatörler ve bürokrasi ne sunmuşsa onunla yetinir. Bu durumda doğru bir denetim de olmaz. Denetimin en temel mekanizmalarından biri, toplumun planlama ve faaliyetler hakkında gerekli olan bilgiye ulaşmasıdır. Bu anlamda planlama ve faaliyetlerle ilgili bilgi tekelinin olmayışı, komünal, kolektif ve organik yönetim koordinasyonunun en temel ilkesi ve ölçüsüdür. Çünkü bilgi tekelini devletçiliği-iktidarcılığı, ayrıcalıklı üst sınıfı ve bürokrasiyi üretir. Tersine ise komünallığı, kolektivizmi, eşitliği, özgürlüğü ve demokrasiyi geliştirir.

E- KADIN ÖZGÜRLÜKÇÜ TOPLUM

Devlet dışı toplumun bir bileşeni olarak kadının konumunun, devlet dışı toplumun alternatif sistemi olan demokratik konfederalizm açısından özel bir anlamı vardır. Aynı özel anlam çoklu demokratik toplum için de geçerlidir. Kadının özgür, eşit ve demokratik konumu olmadan ne demokratik konfederalizm alternatif bir sistem olabilir ne de çoklu demokratik toplum, eşit, özgür ve demokratik bir toplumsal düzey kazanabilir. Kadının özgür, eşit ve demokratik konumu hem sisteme alternatif bir nitelik kazandırmaktadır hem de çoklu demokratik toplumu devlet dışı toplum düzeyine yükseltmektedir. Kadının sistem ve toplum içinde eşit, özgür ve demokratik ilkeler çerçevesinde yer alması sisteme ve topluma kadın özgürlükçü nitelik kazandırmaktadır. Bunun için demokratik konfederalizme kadın özgürlükçü sistem ve çoklu demokratik topluma da kadın özgürlükçü toplum demek mümkündür.

Bu temelde demokratik konfederalizm felsefesi ve çoklu demo-

kratik toplum gerçeği, cins çelişmesini ve kadının eşitlik, özgürlük ve demokrasi gereksinimlerini ve sorunlarını genel geçer çelişki, gereksinim ve sorunlarla birlikte ele alamaz/almamaktadır. Çünkü genelin içinde ele alınan kadın gerçeği boğulmaya, altta kalmaya veya görünmemeye mahkum olur. Alternatif bir sistem ve toplumsallık adına ortaya çıkan ve kadın gerçeğini özgül bir anlayış ve yaklaşımla ele almayan veya yaklaşmayan hareketler ve pratikler bunun açık göstergesidir. Bu nedenle kadın olgusu bütün yönleriyle daha özgül bir anlayış ve yaklaşımla ele alınmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda:

Demokratikleşmenin özünü teşkil etmekle birlikte kendi başına ele alınması gereken olguların başında kadın etrafında oluşan ilişki ve çelişkiler düzeni gelmektedir. Komün ve demokratik duruş değerleri sosyal bilimlerin alanına ne kadar geç, yetersiz girmişse ondan daha fazlasını kadın olgusuna yaklaşımda görmekteyiz. Sanki kadının yaşadıkları doğallığın gerekleriymiş gibi bir anlayış tüm bilimsel yaklaşımlarda, ahlaki ve siyasi tutumlarda önvarsayım olarak kabul görür. (...) Binlerce yıllık halklara dayatılan statülerin doğallığı, kutsallığı, birkaç kat fazlalığıyla kadının zihniyet ve davranışlarına da adeta kazınmıştır. Halklar kadınlaştırıldığı oranda kadın da halklaştırılmıştır. Hitler 'Halklar kadın gibidir' derken bu gerçeği kasteder. Kadın olgusuna daha derin yaklaşıldığında biyolojik bir cins olmanın ötesinde de bir soy, sınıf, ulus muamelesi gördüğü anlaşılacaktır ama en çok ezilen soy, sınıf veya ulus olarak. Hiçbir soy sınıf veya ulusun kadınlık kadar sistemli bir köleliğe tabi tutulmadığını iyi bilmek gerekir. Kadınlığın kölelik tarihi daha yazılmıştır; özgürlük tarihi ise yazılmayı bekliyor.¹⁹¹

Bu durum başka bir gerçeği daha göstermektedir: yaşamdaki aktif katılımı, kapsadığı konumu ve nüfus yoğunluğu itibarıyla kadın gerçeğinin bu denli inkar edilmesi, ötekileştirilmesi veya gözden düşürülüp görmezden gelinmesi, genel olarak toplumsallığın doğru tanımlanmasını ve yaşanmasını engellemiştir/engellemektedir. Geliştirilen tüm hiyerarşik ve devletli toplum

191 Öcalan, Abdullah; *Bir Halkı Savunmak*; s. 186

teorileri, mitolojileri, felsefeleri ve bilimleri bu doğrultuda ortak bir konsensüs etrafında adeta birleşmişlerdir. Dolayısıyla gerçekleri açığa çıkarmak arayışında olan tüm analizler ve çözümlemeler gerçekliğin önemli bir kısmını görmezden geldiği için yanlışın girdabından kurtulamamışlardır.

“Yanlış yere tutulan ışık, gerçekleri gölgede bırakır” diyen bir deyim vardır. Erkek egemenlikli ataerkil bilgi yapılanmaları yanlış yere ışık tuttıkları için kadının tarihsel ve toplumsal üretkenliği, yaratıcılığı ve gerçekliği gölgede ve hatta karanlıkta bırakıldı. Kadının varlığı bilginin dışına itildi. Böylece kadın hem bilgiye ulaşmanın, bilinçlenmenin ve zihniyet gücünü geliştirmenin olanaklarından ve koşullarından yoksun bırakıldı ve hem de konumu bilginin, bilimin, felsefenin, sosyolojinin ve her tür teorinin dışında tutuldu.

Özellikle mevcut güncellikte egemen olan sosyal bilimin, toplumun kölelik düzeyini, gereksinimlerini, çelişkilerini ve sorunlarını tam anlamıyla tespit edememesi ve çözüm gücü olamamasının temel nedenlerinden biri kadın gerçeğine yabancılaşmasıdır. Kadının konumunu, cins çelişkinsini, gereksinim ve sorunlarını ortaya koyamayan bir sosyal bilim ne toplumu bütünlüklü olarak çözümleyebilir ne de sosyal bilim olabilir. Sosyalitenin önemli bir toplumsal kesimini dışlayan erkek egemenlikli sosyal bilim olsa olsa erkek bilimi olabilir. Nitekim ataerkil sistemin tapınaklarında gelişen teori gerçekliği zaten böylesi bir karakterdedir. Bu karakterdeki sosyal teoriye erkek bilimi demek daha isabetli bir tanım olur.

Kadın olgusu ele alınırken ilkin bu büyük tarihi haksızlığın düzeltilmesi gerekmektedir. Yani teorik, iolojik, bilimsel, felsefi, ahlaki ve pratik olarak ışığı doğru yöne tutmak gerekmektedir.

Söz konusu doğru yön, tarih ve toplumsallığın bütünlüklü devlet dışı toplum zeminidir. Çünkü kadının yaşadaki konumu ve varoluş gerçekliği ancak bu tarihsel gerçeklemede ve toplumsal zeminde bulunabilir. Öcalan, “KAYBEDİLENİ KAYBEDİLEN YERDE ARAMAK GEREK” demektedir. Öte yandan bağlantılı olarak, herhangi bir olguyu anlamak için söz konusu olgunun oluşum, gerçekleşme, gelişim ve konumsal durumunu çözümlemek gerekmektedir.

Tarihsel ve toplumsal olarak kadının konumunu iki döneme ayırmak mümkündür. Birinci bölümde bu süreçleri işlemeye çalışmıştık. Tekrara girmekten kaçınarak öz olarak açıklamaya çalışırsak:

Birinci dönem doğal toplum dönemlerindeki kadının konumudur. İnsanlığın toplumsallaşma yönünde ilk adımlarını attığı dönemlerdir bu ve kadın bu dönemlerde toplumsal komünal ve kolektif özne konumundadır. İnsanlık maddi, manevi kültür alanlarında toplumsallığını geliştirirken kadının rolü bu noktada belirleyicidir.

Toplumsal oluşum ve gerçekleşme açısından bu rol komple bir roldür. Öncelikli olarak duygusal ve analitik zekanın komünal ve kolektif gelişimi ve paralel bir şekilde pratikleşmesi bu bütünlük içinde belirgin bir yere sahiptir. Doğal toplum dönemlerinde kadının geliştirdiği bütünlükten oluşan zihniyet dünyası ideolojik bir rol oynamıştır. Bilgi, gözlem ve deneyim sonucu oluşmaktadır. Kadın duygusal ve analitik zeka veya bilgi arasında herhangi bir ayırım koymadan, toplumsallığın duygusal, düşünsel ve pratik yaşamından ve deneyimlerinden çıkan bilgiyi belli bir senteze kavuşturarak tekrardan toplumun hizmetine sunmuştur. İdeolojik egemenlik ve bilgi üzerinde herhangi bir toplumsal sınıfın veya zümrenin tekeli yoktur. İdeoloji olarak duygusal ve analitik bilgi (zeka) komünal ve kolektiftir. Söz konusu ideolojik kimliği komünal kılan, ideolog kadındır. Bu anlamıyla kadının bu dönemdeki rollerinden biri de ideolojik önderliktir. Dolayısıyla tarihteki ilk ideolojik önderlik kadınındır.

Ancak kadın salt bu konumuyla yetinmemiştir. Yoğunlaştırılmış duygusal ve analitik zeka bütünlüğünden oluşan komünal ve kolektif ideolojik kimlik, aynı zamanda kadın öncülüğünde ahlaki ve politik olarak pratikleşmiştir. Bu noktada kadının taktik önderlik konumu da ortaya çıkmaktadır. Öte yandan toplumsallığın ahlaki ve politik nitelikleri kadının emeğiyle ortaya çıktı. Toplumsallığın temel varoluş nitelikleri olan ahlaki ve politik olgunun kadının komünal ve kolektif emeğiyle oluşması; kadını komünal ahlak ve politikanın eşitlikçi ve özgürlükçü ölçüleri ve ilkeleri oluşturucu öznesi haline getirmiştir. Bu bağlamda ilk eşitlikçi, özgürlükçü, ahlakçı ve politikacı; kadındır.

Kadın doğal toplumda iç içe ve onun temel vazgeçilmez manevi kültür değeri olarak ahlaki ve politik olguyu geliştirip sistemleştirerek, toplumsallığın bu sistem doğrultusunda ileriye doğru ivme kazanma-

sını da sağlar. Kadının bu emeği ve rolü olmadan toplumsallığın oluşması ve sistemsal bir nitelik kazanıp sürekliliğini sağlaması imkansızdır. Kadının geliştirdiği ahlaki ve politik sistem ve toplumsallık sonucu toplum genel gereksinimlerini karşılamanın ve ekosistemden kaynaklı oluşan kısıtlamaları ortadan kaldırmanın ve gelişim sorunlarını çözenin yöntemlerini ve araçlarını elde etmiştir.

Bunun sonucudur ki doğal toplum dönemlerde komünal toplumsal mülkiyet vardır. Üretim araçlarından insana ve kadından ekosisteme dek hiçbir varlığın üzerinde gerek şahısların özel mülkiyeti gerekse de devlet mülkiyeti yoktur. Ekonomik planlama, üretim ve paylaşım, komünal kolektif bir paylaşımaya dayalıdır. Kadının ideolojik ve taktik önderliğinde geliştirilmiş ahlaki ve politik ölçülerle böylesi bir ekonomik sistem yaratılmıştır. Kadın neredeyse tüm emeğini ve gücünü böylesi bir toplumsal sistemin korunması ve geliştirilmesi için harcamıştır. Denilebilir ki kadın, büyük bir iç sezgiyle ve öngörüyle herhangi bir toplumsal sistem ve yaşamda özel ve devlet mülkiyetinin gelişmesi ve geliştirilmesinin; söz konusu toplumsal sistem ve yaşam için ölüm anlamına geldiğinin farkındadır. Aynı şekilde komünal ve kolektif dayanışmacı ve paylaşımcı toplumsal sistem ve yaşamın eşit ve özgür bir toplumsallık için vazgeçilmez olduğunun da bilincindedir. Ve bundan hareketle doğal toplum boyunca bu toplumsal sistem ve yaşamda ısrar etmiştir. Ataerki sistem ve toplumun oluşturulmasından sonra da bu ısrarını sürdürmüştür.

Tarihte ilk komünal, kolektif ve organik yönetim modelini bu temel esaslara bağlı olarak kadın geliştirdi. Bu anlamıyla özyeterliliğe dayalı ve kendi kendini yöneten toplumsal sistem ve yaşam gerçekliği, doğal ve komünal toplum dönemlerinde yöneten-yönetilen olgusunun gelişmesini engellemiştir. Bağlantılı olarak ezen-ezilen, sömüren-sömürülen biçimindeki sınıfsal ayrışmanın, hiyerarşinin ve devletin-iktidarın oluşturulmasının da önüne geçildi. Her ne kadar sonraki süreçlerde erkeğin ataerki sınıfçılığı, hiyerarşiyi, iktidarı ve devleti geliştirmesine tam engel olamadıysa da; sınıfsız, hiyerarşisiz, devletsiz, iktidarsız ve ataerkişiz yaşanabileceğini göstermiştir.

Benzer bir komünal-kolektif toplumsal ilişki tarzı ve yaşamı toplum ve ekosistem bütünlüğünde ortaya çıkartan yine kadındır.

Esas olarak bu anlamıyla kadının ideolojik, ahlaki ve politik öncülüğünde ortaya çıkan toplumsal düzeyi ekolojik toplum olarak tanımlamak mümkündür. Doğal toplum dönemlerinde toplum ve eko-sistem ayrımı yoktur. Evrendeki her varlık niteliği, kütleli hacmi ne olursa olsun değerli ve kutsaldır. İnsanın ekosistemle ilişkisi, insanın insan ile ilişkisinde olduğu gibi komünal ve kolektiftir. Her varlığın canlı olarak ele alınması bunu göstermektedir. Dengeli ve verimli bir ilişki tarzı söz konusudur. Ortaya çıkan toplum eko-sistem ilişkisini ekolojik toplum olarak değerlendirmek gerekiyor. Yine toplumsallık açısından önemli bir toplumsal değer olan tanrıçaların nitelikleri ve sembollerinde simgeleşen olgular ekosistemdeki çeşitli varlıklardır. Bu durum ekolojik toplum düzeyinin oluşum ve gelişim halini göstermektedir. Doğal toplum dönemlerinde toplum temel gereksinimlerini karşılarken özel mülkiyetçi ve sömürücü bir tarzda müdahalede bulunmamıştır. Bu dönemlerden kalma mitos ve ritüeller gösteriyor ki herhangi bir gereksinim için eko-sisteme başvurulduğunda izin istenmektedir ve sonrasında ise eko-sistem temel gereksinimlerini karşıladığı için şükranlarını sunmaktadır. Kimi mitos ve ritüellerin böyles bir anlamı vardır. Doğal toplum dönemlerinde doğa veya doğa dışı iktisadlar yoktur. Eko-sistem ve toplum iç içe ama kendilerine özgül bir doğayı ifade etmektedir.

Tarihteki önemli devrimsel süreçlerden biri olan köy devrimi olarak da tanımlanan; hayvanların yoğun bir şekilde evcilleştirilmesi, tarıma dayalı üretimin geliştirilmesi ve yerleşik yaşama geçilmesinde de kadının rolü belirleyicidir.

İkinci dönem ise, doğal topluma karşı geliştirilen ataerkil, hiyerarşik toplumun oluşturulmasından itibaren günümüze dek yaşanan süreçtir. Bu dönem aynı zamanda kadının tarihi direniş dönemidir.

Tıpkı birinci dönemde olduğu gibi, ikinci dönemde de kadının tarihsel ve toplumsal konumu direkt toplumsallığı da belirlemiştir. Doğal toplum dönemlerindeki kadınların belirleyici konumu, ideolojik, ahlaki, politik, ekonomik, ekolojik yönlerden komünal ve kolektif bir toplum düzeyini açığa çıkartırken; hiyerarşik, sınıfçı ve devletçi-iktidarcı toplum sürecinin başlamasıyla birlikte kadının köleleştirilmesiyle birlikte toplumsal kölelik başlamış oldu. Doğal top-

lum dönemlerde nasıl ki kadının özgür ve eşitlik düzeyi toplumun özgürlük düzeyini belirlemişse, benzer şekilde ataerkil hiyerarşik toplumun oluşturulmasıyla başlayan kadının köleleştirilme süreci toplumda da kölelik düzeyini belirlemiştir.

Öcalan, ikinci dönemle başlayan süreci “karşı-devrim” olarak tanımlamaktadır ve devamla: “karşı-devrim diyoruz. Zira toplumun olumlu gelişmesi üzerinde katkısı yoktur. Tersine ataerkil toplumun kaskatı egemenliği giderek kadını dışlamakla muazzam bir yaşam fakirleşmesine yol açmıştır. Çift sesli toplum yerine tek sesli erkek toplumuna yol açmıştır.”¹⁹² Karşı devrim süreci hiyerarşik toplumdan başlayarak sınıfçı, devletli-iktidarçı toplum geleneği olarak kapitalist devletli toplum sürecine kadar sürmüştü ve halen de sürmektedir. Ataerkil sistem olarak hiyerarşik, köleci, feodal ve kapitalist üst devletli toplum aynı ideolojik, politik, ekonomik, kültürel ve hukuki çizgiyi temsil etmektedir. Kadına yaklaşım açısından kadın karşısındaki duruşları toplumsal cinsiyetçi ve ataerkindir. Dolayısıyla eğer aralarındaki farktan bahsedilecekse, o da karşı devrimi ve kadın köleliğini daha da derinleştirmek olmuştur. Bu nedenle ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistemi öz olarak ideolojik, ekonomik, sosyal, siyasal hukuki ve askeri; aynı geleneğin sürdürücüleri olarak, kadını nasıl köleleştirdiklerini çözümlenmek daha bütünlüklü ve anlamlı olacaktır.

a) Öncelikle şu noktayı tespit etmekte yarar var: Ataerkil* ve toplumsal cinsiyetçi** ideolojik egemenlik kendi başına ve soyut bir olgu değildir. Sınıfsal anlamıyla bir arka planı vardır. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenliğin söz konusu sınıfsal arka planında hiyerarşik toplum, köleci devletli toplum, feodal toplum, kapitalist toplum ve her türlü erkek egemenliği gerçekliği bulunmaktadır. Bu gerçeklikten hareketle kadın üzerinden ideolojik egemenlik kurularak bir taraftan kadın bilgi, bilme ve hakikat gerçekliğinden uzaklaştırılmış, öte yandan söz konusu ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlikle kadın gerçekliği hem erkek egemenliğine göre tanımlanmış hem de kadına yönelik bu tanıma göre erkekçi bir toplumsal rol, algılama ve yaklaşım oluşturulmuştur. Esas olarak kadının erkek ege-

192 *A.g.e.*; s. 226

* Ataerkillik, erkek egemenliği ve babanın veya “aile reisi adam”ın yönetimi anlamına gelmektedir.

** Toplumsal cinsiyet; ataerkil ideoloji tarafından erkek egemenliğine tabi geliştirilen toplumsal rolleri ifade etmektedir.

menliğine alınması, buradan hareketle gerçekleştirilmiştir. Hem kadının bilgi, bilme ve bilim dünyasından uzaklaştırılması ve hem de ataerkil toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlikle tanımlanıp ona göre bir kalıp içine alınarak ve bu kalıplara göre yaklaşılması, kadının kölelik sürecinin temel adımları olmuştur. Kadının kölelik durumunun derinleştirilmesi bu temel adımlara bağlı olarak erkek egemenlikli sistemin ve toplumun süreklilik kazanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlik küçümsenemez. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideoloji, kadının duygusal ve analitik zekasını denetim altına almıştır. Yine ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistemin ve toplumun devamlılığını sağlayarak yeniden üretmiştir. Kadının her türden üretim gücünü, yeteneklerini, davranışlarını, bedenini, doğurganlığını ve cinselliğini bile ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem ve toplumun hizmetine koyan ideolojik egemenliğidir.

Öte yandan tüm bu olumsuzluklara rağmen ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sisteme ve topluma meşruiyet kazandıran da ideolojik egemenlik gücüdür.

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenliğinin zihniyet, anlayış ve pratik tarzı hiyerarşik ve devletçi-iktidarıcı toplumsallığın mitolojisi, devletçi-iktidarıcı dinciliği, felsefesi ve bilimsel düşüncesidir. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlik bu formasyonlarla somutluk kazanmıştır. Hiyerarşik ataerkil toplumun geliştirilmesiyle ortaya çıkan ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem ve toplum boyunca tarihsel ve toplumsal dönemlerine göre uygun biçimler kazanarak, diyalektik bütünlük içinde hiyerarşik ve devletçi-iktidarıcı, mitoloji, dincilik, felsefe ve bilimsel düşünce, kadının köleleşmesinde başat rol oynamıştır ve halen de oynamaktadır.

Bu bağlamda “Ataerkil ideoloji daha ilk şekillenmeye başladığı andan itibaren, erkeği rasyonellik (akıl/zihin), uygarlık ve kültür ile; buna karşın kadını irrasyonellik (akıl dışılık), doğa ve duygusallıkla özdeşleştirir.”¹⁹³ Bu temelde karşı devrimin ilk adımı doğal toplum dönemlerinde analitik ve duygusal zekanın bütünlüğüyle, insanlık tarihinde ilkleri yaratmayı başaran kadının gerçekliği nesneleştirilerek ve gözden düşürülerek atılmıştır.

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenliğin bu anlamda kadın gerçekliğine atfettiği olgular ve roller karşılaştırıldı-

193 Berktaş, Fatmagül; *Tarihin Cinsiyeti*; s. 152

ğında kadınla ilgili yaratılan bilinç, algı ve yaklaşım kadını tamamen nesne ve köle konumuna itmektedir.

Buna göre, akıl akılsızlıktan; uygarlık, uygarlık dışılıktan; kültür doğadan; analitik zeka duygusal zekadan üstündür. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlik, kadına ve erkeğe atfettiği bu ikilemlerden birincileri erkeğin doğasına, ikincileri ise kadının doğasına ait olgular ve roller olarak tanımlamaktadır. Buna göre olumlu ve dinamik olan ne varsa erkeğe ait olgulardır ve toplumsal alanda da erkeğe bunlara göre rol biçilmiştir. Aynı şekilde söz konusu ikilemlerde iradesizlik ve pasiflik olarak tanımlanan ve gösterilen olgular ve roller kadına atfedilmiştir. Buradan hareketle erkeğin kadına hükmetmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Erkek ve kadın doğası ve yine toplumsal işlevleri rolleri ve konumlandırmaları bu temelde erkek lehine teorileştirilip ideoloji haline getirildiğinde; kadın sadece ikincil ve aşağı bir konumda tanımlanıp kendi haline bırakılmamıştır. Bununla birlikte ve bunun ötesinde, kadının erkek tarafından egemenlik altına alınması, yönetip yönlendirilmesi, denetlenmesi ve mülkleştirilmesi gereken bir nesne olarak tanımlanıp bu şekilde bir yaklaşım sergilenmesi gerektiğine dair bir toplumsal gelenek de yaratılmıştır.

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenliğe göre, akıl akılsızlığa; uygarlık uygarlık dışılığa; kültür doğaya ve analitik zeka duygusal zekaya hükmetmelidir, onu denetlemeli ve yönetip yönlendirmelidir.

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem ve toplumun hakim egemen güç olduğu tüm dönemlerde erkek aklı, erkek uygarlığı, erkek kültürü ve erkeğin analitik zekasının egemen, üstün ve yöneten olmasının temel nedeni, erkeğin ideolojik egemenliğini kurmuş olmasıdır.

Bu durumun diğer bir adı da bilginin, bilmenin ve bilimin tamamen kadına kapatılması ve erkek egemenliğinde tekelleştirilmesidir. Bilginin erkeğin egemenliğinde tekelleşmesi erkeğe muazzam güç kazandırmıştır.

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi toplum ve sistemin elindeki gücün ifadesi olan sömürü ve iktidarın söz konusu bilgi, bilme ve bilim tekelleşmesiyle direkt bağı vardır. Erkek, ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlikle bilgiyi, bilmeyi ve bilimi kendi tekeline aldıkça kadın bilgi, bilme ve bilim ve zihniyet üre-

timinden uzaklaştırılmıştır. Zihniyet dünyasını üretmeyen kadın, iradesiz, bilinçsiz, amaçsız ve kimliksiz olmaya mahkum olur. Nitekim olan da bu temeldeki derinleşmiş kölelik olmuş ve erkeğin sömürücü ve iktidarcı gücü bu temelde ivme kazanmıştır.

“Foucault, her doğruluk [ideolojik egemenlik] rejiminin çok geçmeden kendisine uygun bir iktidar rejimini de yarattığını belirterek”¹⁹⁴ bilgi tekelleşmesi ve iktidar ilkesinin doğasını ortaya koymaktadır.

Öte yandan ideolojik egemenlik ve iktidar gücüyle tek tip bilgi, bilme ve bilim gerçekliği de yaratılarak erkekçi zihniyet dışında farklı bir bilgi, bilme ve bilimin gelişmesine izin verilmemiştir.

Bu bütünlük içinde bilgi, bilme ve bilimin alanında tek egemen güç erkek olmuştur. Tüm peygamberlerin erkek olması tesadüf değildir. Bunun bilgi, bilme ve bilimin ideolojik egemenlik temelinde erkeğin tekeline alınmasıyla bağlantısı vardır. Zaten peygamberler de bu temelde rol oynamıştır. Sümer rahipleri bilgi, bilme ve bilimi kendi tekellerine alırken kadını tapınaklarda fahişeleştirmişlerdi. Peygamber erkekler de kendilerini tanrı'nın/Allah'ın resulu ilan ederlerken kadınlara da ataerkilliğin ve toplumsal cinsiyetçiliğin soyunu sürdürme görevini vermiştir. Özellikle tek tanrılı İbrahîmî dinciliğin kutsal kitaplarında erkeklere “kadınlar sizin tarlanızdır, dilediğiniz gibi sürebilirsiniz” diye seslenmesi, ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenliğin bir sonucudur.

İnsanlık tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilen felsefi düşünce akımında da ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlik vardır. Antik Yunan'da tüm felsefecilerin erkek olması, kadın açısından herhangi bir şeyin değişmediğini göstermektedir. Özellikle Aristoteles'in temsil ettiği felsefi akımın ataerkil mitoloji ve dincilikten hiçbir farkı yoktur.” Aristo, erkeği aktif, dişiye [kadını] ise pasif olarak adlandırmaktadır. Ona göre dişi ‘sakat edilmiş’, erkek bir ruha sahip olmayan kimseydi. Onun bakış açısında, kadının biyolojik ikinciliği onu yeteneklerinde akıl yürütme becerisinde ve dolayısıyla karar alma becerisinde ikincil hale getirir. Aristo, erkeğin cesareti emrederken, kadının ise itaat ederken sergilenir”¹⁹⁵ demektedir.

194 Uzun, Serkan&Yoşal, Ü. Hüsrev; *Felsefe Sözlüğü*; s. 425

195 Bhasin, Kamla; *Toplumsal Cinsiyet*; s. 8

Aristoteles'in bu ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi mantığında hem kadını erkeğin bir eklentisi olarak ele alma vardır, -ki bu Sümer ve Yunan mitolojilerinde de işlenmektedir- hem de kadının yetersizliğini biyolojisine indirgeyerek, felsefi anlamda izaha dayandırılmaya çalışılan zihniyet tarzı hakimdir.

Bu Aristocu mantık tüm ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi felsefi düşünceye sinmiş bir olgudur. Bu tarz geliştirilen ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlikle, kadının aslında biyolojik olarak zayıf olduğu, dolayısıyla toplumsal yaşamın ekonomik, politik, kültürel alanlarında rol alamayacağı bilinci hakim hale getirilmiştir.

Bunun sonucudur ki "Erkekler ev halkının reisi, ekmeği kazanan, mülkiyetin sahibi ve yöneticisi, siyasette dinde, iş ve meslek hayatında aktif yer alanlar olarak kabul edilir. Diğer yandan kadınlardan çocuk doğurmaları ve yetiştirmeleri, hasta ve yaşlılara bakmaları, tüm ev işini yapmaları beklenir ve kadınlar bu doğrultuda eğitilir."¹⁹⁶ Kapitalist modernitenin felsefi ve bilimsel düşünce tarzı da ataerkil ve toplumsal zihniyetçi ideolojik egemenlik doğrultusunda rol oynamıştır. Hatta gelişmişlik düzeyleri, kurumları ve teknolojileriyle kapitalist modernitenin felsefi ve bilimsel düşünce tarzı, ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlik olarak daha fazla rol oynamıştır.

Kapitalist modernitenin ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenliğinin bu anlamda feodal krallıklardan geri kalır yanı yoktur. Kadının köleleştirilmesini ve toplumsal konumunu kendine sorun etmemiştir. Bunun en somut örneği ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi okul ve üniversite dünyasıdır. Ancak ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi roller, bilinç, davranışlar bu mekanlarda üretilmektedir. Hatta topluma öncülük etmektedir.

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenliğin yeniden üretilmesinde rol oynayan bilgi, bilme ve bilim üreticilerinden de bahsetmek gerekmektedir.

Tolstoy askeri tanımlarken şunları belirtmektedir: "Asker, bir profesyonel insan katilidir. (...) o, soğukkanlıdır, mekaniktir, üstlerinin itaatkar aletidir. Komutan emriyle nedenini ve niçinini sormaksızın, düşünmeksizin boğaz kesmeye, koşmaya koyun gibi hazırdır."

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenliği üretenler

tıpkı Tolstoy'un tanımladığı asker gibidir. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenliği üretenler de asker gibi kadını ve kadın şahsında gerçekleri öldürmüş ve öldürmeye devam etmektedirler. Kadını toplumsallığın ve gerçekliğin profesyonel ve mekanik katilidirler. Kadının iradesiz, kimliksiz ve kişiliksiz bırakılmasında ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlik üretenler sorumludur.

b) Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlikle iradesi kırılan kadın köleleştirildi. Böylece doğal toplum dönemlerinde toplumun oluşum ve gelişiminde rol oynayan ve toplumun varoluşsal niteliği olan ahlaki ve politik olandan uzaklaştırılması, kadının kendi kendisini örgütlenme ve yönetme hakkının da elinden alınması anlamına gelmektedir. Kadının köleliği, örgütlenme ve komünal yönetme hakkının elinden alınması iken; erkek egemenliği, yaşamın tüm alanlarında ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi toplumu ve sistemi örgütlemek, tek tahakkümcü güç olarak kadınla birlikte tüm toplumu ve eko-sistemi yönetmek ve iktidarını kurmak anlamına gelmektedir. Hiyerarşik toplum, köleci devletli toplum, feodal devletli toplum ve kapitalist devletli toplum, söz konusu erkek egemenliğinin en üst düzeyde örgütlenmesi, yönetimi ve iktidarın somut ifadesidir.

Bu anlamıyla kadının ahlaki ve politik olarak kendi kendisini örgütlenme ve yönetme hakkından mahrum edilmesi, kadının köleleştirilmesinde en az ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlik kadar, kadının zihniyet, anlam dünyası, iradesi ve pratiğine prangalar vurulmasında rol oynamıştır. Dahası, erkek ideolojik egemenliğinde tasarladıklarını örgütlenme, yönetim, iktidar ve politikasında hayata geçirmiştir. Kadını söz konusu ideolojik, yönetim ve iktidar egemenliğinin gücü ile kendine tamamen bağımlı kılmıştır.

c) Erkeğin yönetimi ele geçirip kendi iktidarını kurmasının kadın açısından ekonomik ve sosyal yaşama yansıması çok ağır olmuştur. Yönetimin erkeğin eline geçmesi, toplumsal yaşamın ekonomik ve sosyal alanlarında erkek hakimiyetini büyük oranda pekiştirmiştir. Bu pekiştirme ekonomik ve sosyal, özel devlet mülkiyetçiliğinde somutluk kazanmıştır.

Özel ve devlet mülkiyetçiliği erkek egemenliğiyle iç içe iki yonden ve birbirini tamamlayacak tarzda geliştirilmiştir. Birincisi eko-

nomi alanıdır. İkincisi ise ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi aileyle geliştirilen mülkiyetçilik. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi toplum ve sistem her iki alanda da öncelikli olarak kadını hedef alarak özel ve devlet mülkiyetçiliğini yaratmıştır.

Mülkiyet kaynağında köleleştirilmiş kadın yatar. Kadın üzerine yayılmış kölelik ve mülkiyet dalga dalga tüm toplumsal düzeye yayılır. Böylelikle de toplum ve bireyin zihniyet ve davranış yapısına mülkiyetçi ve köleci her duygu ve düşüncüyü yerleştirir, toplum her tür hiyerarşik ve devletçi yapılanmalara uygun hale getirilir. Bu ise uygarlık denen sınıflı her türlü yapılanmanın rahatça ve meşruiyet kazanmış olarak sürdürülmesi demektir. Böylece kaybeden sadece kadın olmuyor. Bir avuç hiyerarşik ve devletçi güç dışında tüm toplum oluyor.¹⁹⁷

Kadının erkeğin mülkiyetine alınması, kadını ekonomik üretimin, planlamanın ve karar almanın tüm süreçlerinden alıkoymuştur. Toplumsal varoluşun ve gerçekleşmenin en önemli üretim alanlarından biri olan ekonomi alanından soyutlanan kadın, temel varoluş niteliğini kaybetmiş anlamına gelmektedir. Zihniyet üretiminden, kendi kendini örgütleme ve yönetme hakkından yoksun bırakılan kadının ekonomik üretimden de yoksun bırakılması, yaşam üzerinde söyleyecek hiçbir sözünün olmadığı noktadır. “Sözün bittiği yer” deyimini adeta kadının içene alındığı bu statü için söylenmiştir. Bu noktadan sonra kadın için yaşam, büyük “sessizlik” içinde erkeğin tahakkümünde olan bir yaşama mahkum olmaktır.

Nitekim böyle de olmuştur. Doğal toplum dönemlerinde kadını komünal ve kolektif öncü kılan faktörlerden biri de ekonomik üretim, planlama ve karar almanın tüm aşamalarında aktif olması ve ekonomik bağımsızlığını sürdürmesidir. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi toplum ve sistemin gelişmesiyle birlikte, ekonomik üretim, mülkiyet, planlama ve pazarlama erkeğin eline geçti. Kadın ekonomik bağımsızlığını yitirip tamamen erkeğe bağımlı hale geldi, hatta erkeğin mülkiyeti oldu. Erkek hem mülkiyete sahip oldu hem de ekonomiyi yöneten, neyin nerde ve nasıl üretilmesi ve pazarlanmasına karar veren tek belirleyici güç oldu.

Kadın için ortaya çıkan en olumsuz sonuçlardan biri de kadının ekonomik bağımsızlığının, söz ve karar hakkının olmaması gibi, kadının ürettiği hiçbir şeyin ekonomik ve toplumsal üretimden sayılmamasıdır. Bunun en açık örneği kadının emeğine yaklaşım noktasında yaşanmıştır. Çocuk doğurmak ve büyütme dahil, “ev işi” adı altında sarf ettiği emeğinin hakkı hiçbir zaman ödenmemiştir. Dahası bir ömür boyu en tortu ve angarya işlerde çalıştırılmasına rağmen emeği emekten sayılmamıştır.

Ekonomik olgunun toplumsal yaşam için önemi ne ise, ekonomik üretimin tüm aşamalarında bulunup bulunmamak veya ekonomik bağımsızlığa sahip olup olmamak da toplumsal statü veya konum için aynı derecede önemlidir. Kadının ekonomik üretimin tüm aşamalarında etkisiz kılınması ve ekonomik bağımsızlığın elinden alınıp bir mülkiyet haline getirilmesi kadının kölelik düzeyindeki toplumsal statüsünün veya konumunun belirlenmesinde etkili ve belirleyici olan temel faktörlerden biridir. Kadının erkek egemenliğine alınmasında belirleyici olan bu faktör kesinlikle küçümsenemez.

Kadının ekonomik üretimden uzaklaştırılıp özel mülkiyetin ve devlet mülkiyetçiliğinin nesnesi haline getirilmesinin toplumsal statüsü veya konumuna yansması, ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi evlilik ve aile kurumunda somutlaşmıştır.

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi aile kurumu, erkeğin zorbalığıyla gerçekleştirilen, erkeğin cinsel güdülerine hizmet eden, erkeğin soyunun devamlılığını amaçlayan ve kadını erkeğin tapulu malı haline getiren evlilik denilen olguyla gelişmiştir.

Evlilik öncelikle bir ekonomik [özel ve devlet mülkiyetçiliği anlamında] düzenleme, bir sigorta anlaşmasıdır. (...) evlilikte, ikramiyesi sadece [zorba] koca olduğu halde kadın bunun karşısında kendi adı, özel hayatı, öz saygısı ve ‘ölüm onları ayıracaya kadar’ fiilen bütün ömrüyle öder. Kaldı ki evlilik sigortası, kadını hem bireysel hem de toplumsal düzeyde hayat boyu bağımlılığa, asalaklığa ve tam anlamıyla işlevsizliğe mahkum etmektedir.¹⁹⁸

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi evlilik basit bir olgu değildir.

198 Goldman, Emma; *Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir*; s. 22

Evliliğin dayandığı ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlik, toplumsal örgütlenme, yönetim, iktidar ve özel devlet mülkiyetçiliği vardır. Bu ideolojik politik ve sosyal bağlamlar olmadan ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi evlilik gerçekleşmez. Evlilik olgusu ele alınırken söz konusu bağlamlarla ele alınmalıdır. Çünkü bu toplumsal bağlamlar iç içe geçerek amaçları doğrultusunda ve kadın köleliğine dayalı olarak evlilik olgusunu geliştirmiştir. Dolayısıyla ideolojik ve toplumsal bağlamlarıyla evlilik kadına vurulmuş son darbedir. Onun ötesi fiziki olarak ölümdür.

Kadın açısından evlilikle gerçekleşen zihni, sosyal, psikolojik ve ekonomik ölümün adı ve mezarı ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi aile kurumudur.

Aile için kısa bir tanımlama yaparsak: Hiyerarşik ve devletçi toplumun temel konumu olan bu ocak, sistemin hücre, en küçük molekülüdür. Tepedeki imparatorun ailedeki yansıması ‘küçük imparator’dur. [Erkek], toplumdaki yansıdığı esas tezgahtır. Ailedeki kölelik, toplumsal köleciliğin güvencesidir. Sistem adeta her gün, her saat ailede yeniden üretilmektedir. (...) Aileyi üst toplum-iktidarın toplum-halk içindeki yansıması, ajan kurumu olarak görmek gerekir.¹⁹⁹

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi aile kurumunun diğer bir özelliği de daha erkek egemenliğinin hiçbir kurumu geliştirilmemişken diğer kurumların temel yaratıcı kurum olarak geliştirilmiş olmasıdır. Öcalan’ın ifade ettiği erkek egemenlikli “sistemin hücre, en küçük molekülü(dür)” olma niteliğini bu anlamda kazanmıştır. Erkek hiyerarşik toplumu, iktidarı, sınıfçılığı, devleti ve devletin diğer tüm kurumlarını ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi aile kurumunun öncülüğünde geliştirmiştir. Ailenin erkek egemenliği açısından ideolojik, politik ve sosyal olarak kurucu kurum olma niteliği de vardır. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ailenin ideolojik politik örgütlenme, yönetim, ekonomik, eğitim, sosyal hiyerarşi ve hukuki ilişkileri erkek egemenlikli sistemin örnek modelidir.

Söz konusu model erkek egemenliğinde kadının köleleştirilmesine dayalı çocuklar üzerinden geliştirilmiştir. Çocuklar yarının

büyüklerini ve toplumunu oluşturur. Bu nedenle ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi aile kurumunda adeta yarının toplumu üretilmiştir. Çocuklar yani toplum söz konusu ailede biçimlendirilerek erkek egemenlikli sistem ve toplumun sürekliliği sağlanmıştır. Erkek için kadını egemenliğine alması tek başına yetmemektedir. Çocukları da egemenliğine almalıdır ki geleceğini garantiye alsın, sistemin ve toplumun devamlılığını sağlasın. Nitekim böyle de yapmıştır. Çocukları ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideoloji, politika, kültür ve hukuk ile şekillendirmiştir. Çocukların algı, zihniyet, duygu ve toplumsal rollerini bu temelde hazırlamıştır. Çocuklar, büyüdüklerinde ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistemin ve toplumun kurum, kural ve kültürünü özümsemiş bir kişilik ve kimlikle topluma katılmaktadırlar. Her bir çocuk kurumsal ve toplumsal alana adım attığında ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi aile kurumunda özümsetilen davranışlar ve rollerine göre erkek egemenlikli sistemin birer dışlisi olarak işlevlerini yerine getirerek, erkek egemenliğinin amaçlarına hizmet etmektedirler.

Bu temel işleyiş ve kurumsal gerçeklik üzerinden ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ailede erkeği efendi kadını ise köle kılan; buradan hareketle toplumsallığın tüm alanlarında bu efendi-köle ilişkisini pekiştirip derinleştiren diğer bir olgu da erkek egemenlikli hukuk veya kurallardır. İdeolojik, siyasal ve sosyolojik olarak erkek egemenlikli normlar ve kurallar namus adı altında kadına dayatılmıştır.

Namus, Yunancadaki “nomos” sözcüğünden gelmektedir, “nomos”un anlamı “yasa/kanun”dur ve yine “nomos” Yunancadaki “nomeus” sözcüğüyle bağlantılı gelişmiştir. “Nomeus” ise “çoban” demektir. İkisi birleştirildiğinde çobanın yasası veya kanunu anlamı ortaya çıkmaktadır. Erkek çobandır. Erkeğin kanunları tıpkı herhangi bir mal, mülkiyet gibi kadının üzerinde uygulanmıştır. Namus zaten bu kanunların toplamını ifade etmektedir. Namus olgusu erkek egemenliğini ve iktidarını kapsayan ve onu sürekleştiren; kadını sonsuz dek erkeğe bağımlı hale getiren ve tüm bunları sürekleştiren temel erkekçi bir olgudur. Erkek egemenliği, söz konusu kadın olunca genel geçer normlar veya hukuki kurallar geliştirmekle yetinmeyerek, namus adı altında sadece kadın için geçerli olan yasalar da geliştirmiştir ve kadın ne zamanki irade olmak isteyip yüreğine ve beynine sahip çık-

mak; özgürlük temelinde kişiliğini ve kimliğini oluşturmak istemiş ve erkek egemenliğini reddetmiş, orda namus yasaları devreye girerek kadını kölelik konumunda tutmuş veya tutmak için tüm yönleriyle uygulanmıştır.

Kadını özgürlükten alıkoyan birçok pranga kadına vurulmuştur. Fakat en sıkı bağlanan zincir namus adı altında bağlanandır.

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi aile kurumunun namus hukukuna göre ayrıştırılan ve yapay bir ikilemlı olgu olan “özel alan” ve “kamusal alan” olguları da esas olarak erkek egemenliğine hizmet etmektedir. Erkek egemenliğinin temel kurumu olan ailenin oluşturulmasında görüldüğü gibi, ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem ve toplumda bu şekilde ayrılan özel veya kamusal alan diye bir ayrım yoktur. Erkek egemenliği bir bütün olarak kurumsallaşmıştır. Dahası ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi evlilik ve aile erkek egemenliğinin sistemsel ve toplumsal birimi olarak geliştirilmiştir. Yani biri olmadan diğeri olamaz. Özel ve kamusal ayrımı yapay bir ayrımdır. Eğer her iki alanda erkek egemenliğinin ideolojik, politik, ekonomik, hukuki, sosyal egemenliği ve iktidarı geçerliyse -ki geçerlidir- söz konusu ayrımın pratikte hiçbir anlamı yoktur. Bu ayrım ancak erkek egemenliğini daha fazla derinleştirmiştir. Bu nedenle kadın özgürlük hareketinin “özel olan politiktir” sloganı, bir bütün olarak dikkati erkek egemenliğine çektiği için anlamlıdır.

Ataerkil toplumun cinsiyetçi aile kurumunun zihniyeti ve pratik tarzı ekseninde gelişen sevgi ve aşk olguları da erkek egemenlikli ve iktidarcı niteliklere sahiptir. Kadın ve erkek arasındaki ideolojik, politik, ahlaki, sosyal, kültürel ekonomik ilişkiler, özgürlük ve eşitlik temelinde değildir. Dahası kadın karşı devrimle esir alınmış ve köleleştirilmiştir. İradesiz bırakılmış ve özgür seçenekleri yapabilecek koşullara sahip değildir. Tek belirleyen güç erkektir. Böylesi bir yaşamda gerçek anlamda sevgi ve aşk olamaz. Dolayısıyla sevgi ve aşk adına gerçekleşen bağlar bağımlılık ve kölelik bağlarıdır. Kadını erkeğin mülkü haline getiren cinsel arzuların, soyun, sistemin ve devletçi-iktidarcı toplumun aracı kılan prangalardır. “Yaşamı [erkek egemenliğinde] tekrarlama niteliğinde sürdürme garantisi veren cinsel eylemdeki hazzı “aşk” olarak değerlendirmek büyük bir hatadır. Tersine cinsel eyleme [erkek egemenliğine] dayalı aşkın inkarıdır.”²⁰⁰

d) Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi toplum ve sistemin ideolojik egemenliği, ekonomik sömürsü-özel ve devlet mülkiyetçiliği, örgütlenme ve yönetim iktidarcılığı, evlilik ve aile kurumu, namus anlayışı, hukuki ve özel kamusal alanları ile iç içe geçerek, erkek egemenliğinin her aşamasında kadına karşı uygulanan şiddet olgusu ele alınmadan, erkek egemenliğinin kadını köleleştirilmesi tam olarak anlaşlamaz.

Şiddet, insan kişiliğinin, yaşamının ve eko-sistemin bütünlüğüne karşı geliştirilen her müdahaleyi ve dayatmacılığı kapsayan bir kavramdır. Söz, tanı ve tanımlamada en kaba şekilde, gücün ve iktidarın uygulama tarzlarını içermektedir. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlik, ekonomik sömürü-özel ve devlet mülkiyetçilik; örgütlenme, yönetim ve iktidarcılık, evlilik, aile kurumu ve namus anlayışı-hukuki ve özel kamusal alan uygulamaları, aynı zamanda birer şiddet yöntemi ve tarzlarıdır. Bu anlamda kadına karşı yeri ve zamanına göre ince ve kaba şiddet şeklinde ayrı ayrı veya hepsi birlikte kullanılmıştır.

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem ve toplumun ilk şekillendirilmesinde kurucuların ortaklarından biri de askeri şeftir. Şaman ve yaşlı erkeğin yanında erkek askeri şefin bulunması tesadüf bir durum değildir. Üçlü erkek ortaklığıyla erkek egemenliği temelinde şiddet kadına yönelik bir yıldırıma ve irade kırma aracı olarak daima devrede tutulmuştur.

“Erkeğin doğasında şiddet vardır,” denilemez. Ancak erkeğin şiddetle ilişkisi doğal toplum dönemlerinden itibaren avcılık ve güvenlikle başlayan bir ilişkidir. Erkek avcılık ve güvenlikle uğraşırken aynı zamanda şiddet ilişkisi ve kültürüyle iç içe olmuştur. Bu dönemlerde şiddet erkeğin kimliği ve kişiliğinde yerleşik hale gelmesin diye her av sonrasında erkekler belli bir arınma ritüeline tabi tutuluyordu. Söz konusu ritüelin amacı erkeği bir nevi arındırıp rehabilite etmektir. Kadının bu rehabilitesi ve arındırması nitelikleri sonucu şiddetin erkeğin kişiliği haline gelmesi bir süre engellenmiştir.

Ancak erkeğin ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistemi ve toplumu inşa etmeye girişmesiyle, söz konusu rehabilite ve arındırma ritüellerine de son verildi. Bir dönemler toplumsal gereksinimler için kullanılan erkek özellikleri kadına karşı, erkek egemenliği doğ-

rultusunda kullanılarak, şiddet tüm biçimleriyle erkek kişiliği ve kimliğinin bir parçası olmuştur.

Bu aşamadan sonra erkek, şiddeti tekeline aldı. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlik ve namus hukuku, kadına karşı uygulanan her tür şiddeti meşrulaştırarak temel bir zemin hazırlamada rol oynamıştır.

Aristoteles, erkek egemenlikli hiyerarşik toplumdan itibaren uygulanan şiddeti felsefi bir izaha kavuşturarak, bunu “kuvvet hakkı” olarak tanımlayıp meşruluk zeminini daha da genişletti. Buna göre, erkeğin ideolojik, siyasal ekonomik askeri yönlerden güçlü olduğu için kadına karşı şiddet kullanma hakkı vardır. Benzer şekilde namus hukuku da öldürme dahil, her türlü şiddeti uygulama hakkını erkeğe tanımıştır. Halen namus adı altında kadın katliamları gerçekleşmektedir. Hatta namus adına kadını öldürmek, devletli toplum hukukunda cezayı hafifletici neden olmaktadır.

Bu noktada şiddetin erkek egemenliği ve iktidarıyla bağlantısı ortaya çıkmaktadır. Erkek her türlü egemenlik ve iktidar araçlarına sahip olduğu için, kadın başta olmak üzere tüm devlet dışı toplum bileşenlerine ve eko-sisteme karşı şiddeti uygulamıştır. Şiddetin devletleşerek savaş düzeyinde uygulanması da yine erkek egemenliği ve iktidarına bağlı gelişmiştir.

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem ve toplumun kadın üzerinden geliştirdiği erkek egemenliği ve iktidarı ile yine de kadına karşı uyguladığı her türlü şiddeti birbirinden ayırmak veya ayrı ayrı ele almak imkansızdır. Söz konusu olan bu olgular iç içe geçerek birbirini üretmiştir. Kadın üzerinden geliştirilen egemenlik ve iktidar, kadına karşı uygulanan şiddeti doğurmuştur. Kadına karşı uygulanan şiddet de erkek egemenliğini ve iktidarını üretmiştir. Bu olgular birbiri için can simidi gibidir.

Bu nedenle erkek egemenliğinde kadına yönelik geliştirilen ve yaşamın her yerinde veya alanında makro ve mikro düzeylerde uygulanan şiddet bir araç değil, bir amaçtır. Her aracın belli bir kullanım süresi vardır. Fakat erkek egemenliğinin kadına karşı uyguladığı şiddetin süresi yoktur. Erkek egemenliği ve iktidarı için şiddet varoluşaldır. Dolayısıyla kadına karşı şiddeti uygulamadığı anda erkek egemenliği ve iktidarı da varoluşunu yitirecektir.

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistemin kadına yönelik köleleştirici yaklaşımı ve uygulamalarına karşı muhalif ve devrimci akımlar kimi yaklaşımlar sergilemiş ve tutumlar belirlemişlerdir.

Anarşist akım da bunlardan biridir. Anarşizm, hiyerarşi, egemenlik devlet, iktidar özel ve devlet mülkiyetçiliği gibi baskıcı ve otoriter yaklaşımlara ve uygulamalara karşı çıkan ve bu konularda ödün vermeyen bir akım olarak öne çıkmıştır. Dolayısıyla aynı yaklaşımın kadının köleleştirilmesi ve sömürülmesi konusunda da gelişmesi beklenir.

Fakat anarşist akım içindeki kimi istisnalar dışında anarşistlerin kadına yaklaşımı oldukça ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi anlayışta olmuştur. Anarşizmin anti-devlet, anti-iktidar, anti-egemenlik konularındaki karşıtlığı ve bunlar karşısındaki tavizsiz direnci kadının köleleştirilmesi ve bunla bağlantılı olarak kadının üzerinde kurulan erkek egemenliği karşısında yüzde yüz tersine dönmektedir. Bu konuda anarşizmin kurucuları olan ve klasik anarşistler olarak da tanımlanabilecek ideologların yaklaşımı belirleyici olmuştur.

Klasik anarşistlerden olan Proudhon, kadına yönelik sergilenen gerçilik ve erkek egemenliği konusunda en önde bir kişiliğe sahiptir.

Proudhon'un toplumsal yaşamda kadına biçtiği rol, ya "ev kadını ve anne olarak yaşamak ya da fahişe"²⁰¹ olmaktadır. Proudhon'un bu anlayış ve yaklaşımına göre kadının her halükarda erkek egemenliğinden; erkeğin cinsel güdülerini tatmin etmekten ve toplumun devamlılığını sağlamaktan başka şansı yoktur.

Hatta Proudhon kadına yaklaşımında daha da ileri giderek, kadının evliliğe ihanet etmesi durumunda ortaya çıkacak utancın ortadan kaldırılması için kadının öldürülmesi gerektiğini savunmuştur. Bu anlamıyla kadın söz konusu olduğunda Proudhon'un anarşistliğinden eser kalmamaktadır. Ondan geriye kalan, en ilkel bir ataerkillik ve namus muhafazakarlığıdır.

Karşılıklı yardımlaşma ve komünal varoluşun tarihini yazan Kropotkin, Proudhon'dan bir adım daha öndeymiş gibi görünür. Ancak bu önde olma durumu mutfak ve çamaşırhanenin dışına kadardır.

Kropotkin kendince kadının özgürlüğünden yanadır. Fakat bu özgürlük kadını mutfak ve çamaşırhaneden çıkartmakla sınırlıdır.

201 Cantzen, Rolf; *Daha Az Devlet Daha Çok Toplum*; s. 183

Kropotkin kadının amaşırhane ve mutfaktan çıkması gerektiğini savunuyor; ama çamaşır ve mutfaktan çıkan kadına yeni bir ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi görev veriyor.

O da kadının evde çocukların eğitime daha fazla zaman ayırmasıdır. Kropotkin kadının ideolojik, ekonomik, politik, ahlaki ve vicdani özgürlüğünü savunmamaktadır. Kropotkin'e göre kadının zamanın çoğu mutfak ve çamaşırhanede geçmektedir. Bunu önlemek için Kropotkin teknolojik makinelerin mutfak ve amaşırhanelerde kullanılmasını öneriyor. Böylece kadın çamaşır ve mutfakta harcayacağı zamanı çocukların eğitime-bakıcılığına ayıracaktır. Kropotkin açısından kadının özgürlüğü dendiğinde anlaşılan şey erkek egemenliğindeki bir işten diğerine transferidir.

Anarşist akım içinde bir başka grup da kadın özgürlüğünü ideolojik, ekonomik, politik, sosyal yönleriyle bağlantılı olarak değil; güya ezilen toplum içindeki cinsel tabuları yıkmak adına cinsel özgürlük çerçevesinde ele almıştır. Bu anlamıyla tersinden de olsa, anarşizm toplumsal cinsiyetçiliği savunmuştur. Kadın özgürlüğünü cinsel özgürlüğe indirgemek kadın köleliğini daha derinleştirmiştir. Kadının cinsel bir obje olarak görülmesi temelinde erkek egemenliğiyle aynı konuma düşülmüştür. Daha da vahim olan bir durum şudur ki bu konuda rol oynayan anarşistlerin içinde kadınların da var olmasıdır.

-İstisnalar dışında- anarşistlerin ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi yaklaşımlarının ve pratiklerinin tanıdığı olan Bir kadın İspanyol anarşisti "(...) anarşistlerin kuramsal düzlemdeki her türlü tahakkümden kurtulma talepleri ile somut asıl düşünceleri ve ataerkil tutumları arasındaki çelişkiye dikkati çekiyor. Vardığı sonuç şu 'dürüst ve namusluysalar anarşist değillerdir, anarşistler dürüst ve namuslu değillerdir,'²⁰² der.

Anarşistlerin anarşistlikleri kadın özgürlüğü bağlamındaki ölçülerle ele alındığında; anarşistlerin anarşistlikleri kadına yaklaşım sınırlarında bitmekte ve genel erkek egemenliğine dönüşmektedir.

Marksizm kadın köleliğini ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi aile kurumu çerçevesinde ele almıştır. Kadının köleleştirilmesi bağlamında Engels'in ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi aileyi, özel mülkiyeti ve devleti birlikte ele alması genel yaklaşım açısından doğru bir başlangıç noktası olmuştur. Fakat başlangıcın sonu getirilmemiştir. En-

gels konuyu sahip olduğu sosyalist anlayışa indirgediğinden dolayı hem sorunun özünden uzaklaşmıştır ve hem de kadını köleleştiren erkek egemenliğini bir bütün olarak çözümlene ve buna karşı devrimci duruşu sergilemede yetersiz kalmıştır.

Engels kadın köleliğinin ideolojik, politik, ahlaki, fiziki yönlerini göz ardı ederek, salt ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi aile kurumu çerçevesinde değerlendirmiştir. Engels'in esas olarak üzerinde durduğu ve erkek egemenliğini çözümlediği aile, burjuva ailesidir. Engels'in çözümlemesine göre erkek egemenliği sanki sadece burjuva aile kurumunda geçerlidir. "Engels burjuva ailesinin karı-koca arasındaki eşitsizlik temelinde yükseldiğini, kadının yalnızca beslenme ve barınma karşılığında mülkiyet aktarımı için meşru varisler doğurduğunu"²⁰³ ileri sürerken; buna karşın proletaryaya ailesindeki erkek egemenliğinin üzerinde ya durmaz ya da "tortusal" olarak değerlendirip önemsemektedir.

Öte yandan Engels açasından eşitlikçi bir kadın kadın-erkek evliliği veya ailesi, erkek ve kadının ücretle ev dışında işçi olarak çalışmasıyla meydana gelmektedir. Proletarya ailesini burjuva ailesinden daha ileri görmesinin nedeni bu husus olmaktadır; kaba anlamda maddi eşitsizliğin ortadan kaldırılması.

Marksizm açasından kadına ilişkin teorik, ideolojik, felsefi ve politik çözümlemelere damgasını vuran Engels'in bu anlayışı ve yaklaşımının yol açtığı çerçevedir. Lenin, Baber, Troçki gibi marksistlerin kadına yönelik değerlendirmeleri de bu temelde oluşmuştur.

Marks'ın özgül anlamda herhangi bir kadın çözümlemesi olmamıştır. Bu konudaki yaklaşımı Engels'in de gerisindedir. Marks'ın düşüncesindeki proletarya erkektir. Marks ücretli emek alanını tartışırken kadına değinmiştir. O da burjuvazinin erkek proletaryaya karşı ucuz iş gücü olarak kadını (tabi çocukları da) kullandığına da irdir. Marks burada da kadın sorununu çözmeyi değil; erkek işçilere karşı ucuz, rekabetçi güç olarak ortaya çıkan genel bir sorunu nasıl ortadan kaldıracağını esas almıştır.

Marks'ın kaleme aldığı klasik külliyatın temel konusu emek sömürsü olmasına rağmen, ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem ve toplumca özel ve devlet mülkiyetçiliğine alınan kadın emeğinin ve

203 Bottommore, Tom. [Yayın Yönetmeni]; *Marksist Düşünce Sözlüğü*; s. 17

bedeninin sömürülmesine dair yeterince çözümleme yapamamıştır. Baştan sona sömürü düzenini konu alan kapital serisinde bu anlamıyla erkek egemenliğinin sömürüsüne dair çözümler bulunmaz.

Şüphesiz bu durum marksizmin temel handikaplarından biridir. Marksizm ekonomi eksenli teorik, ideolojik ve politik bir akımdır. Ekonomik üretimde sömürüye maruz kalan tüm toplumsal kesimleri kapsayan bir çözümlemeyi esas alması gerekirken kadın emeğinin sömürülmesini görememiştir. Dahası ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi aile kurumunda kadının sar fettiği emeğin "... meta üretimi anlamına gelmediği, bu yüzden değer üretmediği ve bu durumda da bir artık değer kaynağı oluşturmasının mümkün olmadığı"²⁰⁴ ileri sürülerek emekten sayılmamıştır. Marksizme göre belli bir rekabet piyasasına dahil olan ve satılan emek ancak emek olabilir ve toplumsal cinsiyetçi aile kurumunda çalıştırılan kadının emeği yok sayılmıştır.

Ücretsiz emeğin emek sayılmaması bağlamında kadının içine alındığı statü karşısında marksizm kördür. Çünkü efendi olan erkektir. Erkek egemenliği kadını köle olarak ele aldığı içindir ki, emeğinin karşılığını düşük ücretle olsa dahi ödememektedir. Bu noktada önemli olanın erkek egemenliğince kadın emeğinin ücretlendirilip ücretlendirilmemesi değildir. Görülmesi gereken husus ücretlendirilmese de kadının sarf ettiği bir emek vardır. Marksizm emeğin varlığını ücretle değerlendirdiği için, özel ve devlet mülkiyetçiliğine alınan kadın emeği ve bedeni üzerindeki sömürüyü görmemektedir.

Marksizm özgül anlamda kadının özgürlüğüne dair herhangi bir teorik, ideolojik, politik, örgütsel, ekonomik, sosyal yönlerden bir perspektife sahip değildir. Kadın özgürlüğünü de genel özgürlük içinde ele almıştır. Marksizme göre sosyalist ve komünist toplum ve sistem kurulduğunda; yani burjuva sınıfı ve onunla bağlantılı olan sömürgecilik ortadan kaldırıldığında kadın da diğer toplumsal kesimler gibi özgürleşecektir.

Oysa kadının köleleştirilmesi salt genel bir sömürmeye dayalı değildir. Bununla birlikte bir de erkek egemenliğinde ezilip sömürülmektedir. Genel sömürü ve ezme sistemi için yetmemektedir. Erkek egemenliğinin üzerinde geliştiği ideolojik, ekonomik ve politik koşullar var olduğu sürece kadının ezilmesi ve sömürülmesi de var olacaktır.

Kadın özgürlüğü konusunda marksizm bütünlüğü ve özgül bir perspektif ve yaklaşıma sahip olmadığı için, gerçekleşen reel sosyalizmlerdeki kadın sorununun ele alınması da çarpık olmuştur. Sovyetlerde ve Doğu Avrupa’da kadın sorunu bağlamında ele alınan temel konu çocukların bakımı olmuştur. Buna göre çocuk bakımını kolaylaştıracak çözümler aranacak -bu bağlamda bulunan çözümler devletin çocukların bakımı- eğitimi üstlenmesidir ve kadın sorunu da halledilecektir. Devletli sosyalist sistemlerde bunun dışında bir çözüm arayışı olmamıştır. Söz konusu anlayış ve yaklaşımlar dışında herhangi bir arayışa da izin verilmemiştir.

Bu konudaki en çarpıcı örnek, Bolşevik partisinin merkez komitesine kadar yükselen ve Lenin hükümetinin ilk kadın bakanı olan Kollontay’ın başına gelenlerdir. Kollontay, kadın sorununu çocuk bakımının ötesinde ele aldığı için Lenin başta olmak üzere tüm Bolşevik partisi merkezinin hedefi olmuştur. Bunun sonucunda da Stalin tarafından İsveç Büyükelçiliği’ne adeta sürgüne gönderilerek tasfiye edilmiştir.

Kadın özgürlüğü konusunda marksizmin öngördüğü diğer bir çözüm de burjuva ailesinin tasfiye edilmesidir. Bu husus komünist partisi manifestosunda da yer almıştır. Buna göre burjuva ailesi ortadan kaldırılarak yerine proletarya ailesi ikame edilecek. Erkek egemenliğine dokunulmadığı için yeni durumda da kadın açısından değişen bir şey olmayacak. Kadının statüsü açısından değişen tek şey kadının “emekçi ana” unvanına kavuşmasıdır.

Dolayısıyla 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen etkileyici devrimci akım olan marksizm de sol uçtan ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistemi ve toplumu yeniden üreterek onun devamı olmuştur. Kadın tüm gücüyle devrimci süreçlerde ve devrim sonrası sistem ve toplum içinde yer almasına rağmen, marksist biçimli inceltilmiş veya erkek egemenliğinin tahakkümü ve sömürüsüne bağlı kalmaya devam etmiştir.

Feminizm, daha özgül anlamda ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi toplum ve sistem üzerinde durmuş ve kadın özgürlüğü doğrultusunda mücadele etmiştir. Erkek egemenliğine yönelik oldukça eleştirel ve muhalif bir çizginin sahibidir. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçiliğinin ideolojik, politik, ekonomik, sosyal, kültürel yönlerinin görünmesinde,

bunların toplumsal ilişkilerde nasıl bir işleyişe sahip olduklarının çözümlenmesinde ve kadın köleliğinin tüm boyutlarıyla görünür kılınmasında ideolojik ve politik rol oynamıştır.

Bunda tek veya homojen bir feminizmin rol oynadığı söylene-
mez. Çünkü ideolojik ve politik olarak tek biçimli bir feminizm
yoktur. Ortak noktaları, kadının özgürlüğünü esas almak olsa da
ideolojik ve politik kadın özgürlüğünü çok farklı yönlerden ele
alan feminizmler vardır. Her bir feminist grup bu anlamıyla dur-
dukları yerden kadın sorununu ele almışlardır.

Şüphesiz tarih boyunca kadının direnişi kesintisiz bir şekilde
sürmüştür. İlk kadın direniş halkası doğal toplum dönemlerinde hak
ana iken; bilinen anlamıyla feminist hareket gelişmeden önceki
“son” kadın direniş halkası ise “cadı” adıyla anılan kadınlar olmuş-
tur. Feodal ve kapitalist ataerkil ve toplumsal cinsiyetçiliğin işbirli-
ğiyle “cadı avı” adı altında direnen kadın gücü etkisizleştirdikten
sonra feminist hareket ortaya çıktı. Bu bağlamda artı ve eksileriyle
feminizm, kadın direniş tarihinin bir halkası olarak kadın tarihi
içinde yerini almıştır.

Feminist akım iki tarihsel aşama içinde ele alınmalıdır. Bu tarih-
sel aşamalar birinci feminist dalga ve ikinci feminist dalga olarak ta-
nımlanmıştır. Birinci dalga 18. yy’da İngiltere’de gelişmeye başladı.
Dönemin İngiltere’sinin sahip olduğu ideolojik, sosyolojik, kon-
jonktürel koşullar birinci feminist dalganın şekillenmesinde etkili ol-
muştur. Söz konusu koşullar, feodal ve kapitalist ataerkil ve toplumsal
cinsiyetçiliklerin kendi aralarında yürüttükleri iktidar mücadelesi so-
nucunda ortaya çıkmıştır. İki erkek egemenliğinin iktidar mücadele-
sinde kapitalizm üstün geldiği için ideolojik, politik ve sosyal koşullara
damgasını vuran kapitalist ataerkil ve toplumsal cinsiyetçiliği oldu.
Birinci feminist dalga da burjuva erkek egemenliğinin şekillendirdiği
ideolojik, politik ve sosyal koşulların etkisinde kadın mücadelesini
yürütmüştür. Bu etkilenmede belirleyici olan diğer bir faktör de bi-
rinci feminist dalgada öncülük eden kadınların çoğunluğunun bur-
juva sınıftan oluşlarıdır. Bu sınıf kökenliliği ideolojik, politik, sosyal
tercihlerinde birinci feminist dalganın üzerinde etkili olmuştur.

Öte yandan dönemin ideolojik, politik ve toplumsal egemen-
liği yanılısamalı bir şekilde feodal sistem ve toplumu gerici ilan

ederken, kapitalist sistem ve toplumu da ilerici ve özgürlükçü olarak tanımlamıştır. Sistem ve toplumları ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi yönden çözümlememiştir ve kadınların önüne iki erkek egemenliğinden birini tercih etme seçeneği konuldu. Birinci feminist dalga öncülerinde de erkek egemenliğini çözümleyerek ideolojik-politik güç olmadığından ve sınıfsal özelliklerinden kaynaklı tercihlerini burjuva erkek egemenliğinden yana koyup; yönünü kapitalist ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem ve topluma çevirmiştir. Böylece birinci feminist dalga, kadının özgürleşmesi yönünde yol aldığını zannederken; esas olarak bir erkek egemenliğinden diğerine geçiş yapmıştır.

Bu geçişin sonucunda oluşan feminist ideoloji ve politikanın etkisi sadece birinci feminist dalgayla sınırlı kalmadı. Feminist dalga oluşum halindeyken, söz konusu geçişle kadın özgürlüğünün sınırlarını da belirlemiş oldu. Esas olarak yanılmalı bir özgürlük anlayışını temsil eden bu sınırlar genel olarak hemen hemen tüm feminizmlerin ideolojik, politik, ekonomik, sosyal taleplerinde ve mücadele yöntemlerinde feminizmi, erkek egemenlikli sistem içi bir akım haline getirmiştir.

Kadın köleliği ve kadın özgürlüğü açısından birinci feminist dalgaya damgasını vuran talepler, eşit haklar olmuştur. Birinci feminist dalgaya göre kadın, meslek sahibi olmadığı; eğitim görmediği ve seçme ve seçilme hakkına sahip olmadığı için ezilmektedir. Kadının bu ezilme durumuna karşılık olarak birinci feminist dalganın savunduğu kadının eşitlik hakları çizgisi şekillenmiştir. Buna göre, kadın meslek sahibi olup çalışırsa; eğitim görürse; seçme ve seçilme hakkına sahip olursa özgürleşecek ve erkek ile eşit haklara sahip olacaktır.

Şüphesiz, kadın için bu haklar önemlidir ve birinci feminist dalganın bu haklar için yürüttüğü mücadele anlamlıdır da. Bu anlamda bedeller ödenmiştir ve kadın özgürlük mücadelesi tarihi açısından inkar edilmez.

Ancak, eşit haklar olarak tanımlanan haklar kadın özgürlüğü için yeterli değildir. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi zihniyet ve ilişkileri yerinde durduğu sürece kadının meslek sahibi olması, eğitim görmesi, seçme ve seçilme hakkına sahip olmasının hiçbir anlamı yoktur. Nitekim kadın özgürlüğü için, erkek egemenliği sınırla-

rında kalan dolayısıyla “fazla anlam ifade etmeyen bu eşitlik günümüzde yaygınca sağlanmış gibidir. Ama içeriğinin boş olduğunu iyi bilmek gerekir. İnsan hakları, ekonomik, sosyal, siyasal haklar gibi diğer haklarda da biçimsel gelişmeler vardır.”²⁰⁵ Fakat kadının köleliği devam etmekte ve özgürlük sorunu giderilmiş değildir. Tersine daha da derinleşmiştir.

Birinci feminist dalgaya göre ikinci feminist dalga daha çeşitlidir. Bu çeşitliliğin ideolojik, sosyolojik, politik ve konjonktürel nedenleri vardır.

Birincisi, ikinci feminist dalga, birinci feminist dalganın oluşturduğu tarihsel ve toplumsal birikime ve geleneğe dayalı olarak gelişmiştir. Her ne kadar birinci feminist dalga burjuva erkek egemenliğin içinde kalmış olsa da bilgi, bilinç, mücadele ve deneyim açısından bir kadın mücadele yolunu açmıştır ve ikinci feminist dalga bu mücadelenin de etkisiyle ama eleştirel yaklaşarak kadın özgürlük mücadelesini başlatmıştır.

İkincisi, birinci feminist dalganın sistemli oluşundan kaynaklı bir başarısızlık durumu söz konusudur. Bu durum farklı ideolojik ve sosyolojik niteliğe sahip olan çoklu bir feminist hareketin oluşmasında etkili hatta belirleyici olmuştur.

Üçüncüsü, anarşist ve sosyalist hareketlerin ideolojik ve politik olarak erkek egemenliğinden kurtulmaları ve bir şekilde erkek egemenliğini içlerinde yeniden üretmeleri sonucu bu hareketlerde yer alan kadınlar azınlık da olsalar ayrılıp bağımsız feminist hareketlerini kurmaya yöneldiler. Anarşist ve sosyalist feminist hareketleri ikinci feminist dalganın bir nevi taşıyıcı gücü oldular.

Dördüncüsü ise; tarihsel olarak ikinci feminist dalganın gelişim sürecinin konjonktürüyle bağlantısıdır. İkinci feminist dalganın gelişim süreci 1968 sonrasıdır.

Bu tarihin dünya konjonktürü açısından önemi, ‘68 devrimci dalganın başlamış olmasıdır. Bu dünya devrim tarihinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu tarihi dönemin ideolojik ve politik atmosferinde ikinci feminist dalga gelişmiştir. Ve dönemin ideolojik ve politik dalgaları ikinci feminist dalga üzerinde etkili olmuş ve ikinci feminist dalganın daha güçlü ve dinamik bir çıkış yapmasına zemin olmuştur.

İkinci feminist dalganın diğerk bir özelliği de ideolojik politik çizgisinde ne çıkan radikalizmdir. Öyle ki, radikalizmi, kadının tümden erkeksiz yaşaması gerektiği ve bir çeşit kadın şovenizmi denilebilecek sınırlara kadar götüren hareketler olmuştur. Ancak söz konusu radikalizm ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi toplum ve sitemin deşifresi bağlamında da oldukça önemli bir rol oynadı. Bu deşifre mücadelesi ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenlikten özel ve devlet mülkiyetçiliğine, kadına uygulanan her türlü ayırmıcılıktan şiddete özel ve kamusal ayırmıdan cinsiyetçi işbölümü ve toplumsal rollere dek oldukça geniş bir alanı kapsamıştır. Bu anlamda kuramsal ve kavramsal düzeyde etkili bir tartışma, araştırma ve bilinç yükseltme çalışması yürütüldü ve erkek egemenliğinden kopuş kadınların gündemine geldi.

Fakat tüm bu niteliklere sahip olmasına rağmen ikinci feminist dalganın ideolojik ve politik duruşu kadın özgürlüğünü sağlamaya yetmemiştir. Çünkü oklu radikal çıkışına rağmen ikinci feminist dalga ada birinci feminist dalga gibi kapitalist ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem ve toplumun sınırlarını aşamadı. İkinci feminist dalga kendisini birinci feminist dalganın içerdiği sistemii ideolojik ve politik hastalıklardan tam anlamıyla arındırmadığı için tüm talepleri ve mücadelesi gelip burjuva erkek egemenliğinin ve liberalizmin sınırlarına takılıp kalmıştır. İkinci feminist dalga sınıfsal niteliği itibariyle kk burjuva/orta sınıf olarak kadın tarihinde yer edinmiştir. Hatta bu anlamıyla kadın enerjisini ve emeğini sisteme kanalize etmede köprü rolünü de oynamıştır. Burjuva yaşam tarzını ve ilişkilerini ideal bir yaşam ve özgürlük olarak ele aldığı için bu tarz bir yaşamı zendirmiş ve teşvik etmiştir. Teoride her ne kadar ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem, toplum ilişkileri ve yaşam tarzı reddedilse de pratikte bu uygulanmamıştır. Dahası sonraki kadın mücadelesi belli bir yaş kategorisine aitmiş gibi, belli bir yaştan sonra feminizmi savunanlar mücadele alanından erkek egemenliğindeki aile kurumuna geçiş yapmışlardır.

Dolayısıyla tarih boyunca diğerk tüm özgürlük mücadeleleri için hükmünü icra eden toplumsal ve siyasal kural ikinci feminist dalga için de geçerli olmuştur. O kural şudur: zgrlk için yola çıkanlar, alternatif zihniyeti, toplumsallığı ve sistemi inşa etmediklerinde varacakları yer sisteme bağlanmak olacaktır.

Esas anlamda bir bütün olarak feminizm hareketi için de bu kural tekerrür etmiştir. Feminizm tüm biçimleriyle alternatif bir zihniyet, toplumsallık ve sistem inşa edemediği için sistemiçi muhalif bir güç olmanın ötesine gidememiştir.

Kadın sorunu açısından güncelde “görünüşte kadın erkek kadar eşit ve özgürdür. Halbuki en önemli kandırmaca bu eşitlik ve özgürlük tarzında gizlidir. Sadece resmi modernitenin değil tüm hiyerarşik ve uygarlık döneminin toplumsal dokularında zihnen ve bedenen tutsaklığı en derin kölece çalıştırdığı için, kadının özgürlüğü, eşitliği, demokrasisi çok kapsamlı teorik çalışmalar, ideolojik mücadeleler, pragmatik ve örgütsel faaliyetler en önemlisi de güçlü eylemler gerektirir. Bunlar olmaksızın feminizm ve kadın faaliyetlerinden öte bir anlam tartışılmaz.”²⁰⁶

Gerek kadının tarihsel toplumsal konumu ve gerekse de kadının ezilmesi ve sömürülmesi anlamına gelen köleliği ve ortaya çıkan kadının özgürleşmesi, gereksinimi bakımından tüm bu gerçeklikler ışığında ele alındığında paradigmasal düzeyde kadına yeni bir yaklaşım anlayışının geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Demokratik konfederalist sistem ve çoklu demokratik toplum eksenli kadın özgürlükçü toplum, söz konusu yeni paradigmasal anlayış ve yaklaşımın somut ifadesi olmaktadır.

Kadın özgürlükçü toplum, kadın özgürlüğü açısından yeni bir akım başlatmıştır. Şüphesiz kadın özgürlükçü toplumu esas alan kadın akımı, tarihsel ve toplumsal olarak kadının komünal ve özgürlükçü geleceğini esas alarak kendisini konumlandırmaktadır. Kadın gerçekliği bağlamında her şeyi sıfırdan başlatmak gibi bir iddia sahibi değildir. Her şeyden önce devlet dışı toplumun bir bileşeni olarak kadının komünal ve özgürlükçü mirasını kendisi için miras ve temel dayanak olarak almıştır.

Ancak öte yandan kadın özgürlüğü bakımından gerek feminizmler gerekse başka biçimler adı altında ortaya çıkmış; ataerkil toplumsal cinsiyetçi sistemin, toplumun sınırları içerisinde kalmış veya bu sınırları aşamamış hareketlerin bir eklentisi veya devamı olarak ele alınmaz. Başka bir ifade ile kadın özgürlükçü toplum eksenli kadın akımı, bir üçüncü feminist dalga olarak değerlendirilemez. Kadın özgürlükçü toplum paradigmasal, felsefi, ideolojik

yönleriyle kendine özgül nitelikleri olan; alternatif zihniyet, kişilik, toplum ve sistemi esas alan bir muhtevaya sahiptir. Bu özgür ve komple nitelikler, kadın özgürlükçü toplumun bir akım olarak tanımlanmasını gerektirmektedir.

a) Kadın özgürlükçü toplum öncelikle ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi ideolojik egemenliğin kadın şahsında yarattığı zihniyet köleliğini; erkek egemenliğindeki bilgi, bilme ve bilim tekelleşmesini ortadan kaldırmayı; komünal, kolektif bilgi, bilme ve bilime kadını tekrardan dahil etmeyi ve kadın özgürlüğüne dayalı bir zihniyet devrimini esas almaktadır. Kadının tarihsel ve toplumsal gerçekliğini doğru temelde tanımlayan ve kadın özgürlüğünü esas alan kadın özgürlükçü zihniyet anlayış ve yaklaşımı Öcalan “jineoloji” olarak tanımlamaktadır ve davamla: “Feminizmin yerine jineoloji (kadın bilimi) kavramı amacı daha iyi karşılayabilir. Jineolojinin ortaya çıkaracağı gerçekler; herhalde teolojinin, eskatolojinin, politikolojinin, pedagojinin velhasıl sosyolojinin bir çok bölümüne ilişkin loji’lerden daha az gerçeklik payı taşımayaacaktır. Kadının toplumsal doğanın hem fizik, hem anlam olarak en geniş bölümünü teşkil ettiği tartışma götürmez. O zaman neden çok önemli olan bu toplumsal doğa parçası bilime konu edilmesin,”²⁰⁷ diye değerlendirmede bulunarak; jineolojinin zihniyet ve toplumsal kapsamı ve kadının doğru temelde tanımlanması için ne anlam ifade ettiğini ortaya koymaktadır. Jineoloji ile kadın özgürlük ideolojisi karıştırılmamalıdır. Jineoloji, kadın özgürlükçü toplum için çarpıtılan veya karanlıklara gömülüp anlaşılmaz hale getirilen kadının gerçekliği tüm boyutlarıyla aydınlatmayı hedeflemektedir.

Bu temelde jineoloji, kadın olgusunu toplumsal, tarihi, felsefi, ekonomik; politika, ahlak, birey, erkek, aile, evlilik, sömürü, özel ve devlet mülkiyetçiliği gibi tüm ilişki, çelişki, bağlam ve bağlarıyla ele alıp; kadın özgürlükçü topluma göre yeni bir tanıma kavuşturmaktadır. Paradigmasal bir yaklaşım olarak tanımlanmasının nedeni, jineolojinin kadın olgusunu bu denli kapsamlı ve komple ele almasından ileri gelmektedir ve kadın özgürlükçü toplum kadın özgürlüğüne dayalı jineolojinin yarattığı zihniyet devrimini esas olarak oluşmuştur/oluşmaktadır.

Kadın özgürlükçü toplumun zihniyet devriminin dayandığı jineolojinin esas aldığı yöntem bilinen pozitivist bilimciliğin tekçi ve maddeci yöntemi değildir. Kadın gerçekliğinin tamamen karanlıkta bırakılmasında ve kadına ait ne varsa her şeyin istismar edilip sömürülmesinde pozitivist bilimciliğin rolü büyüktür. Hatta kadının sosyal bilime dahil edilmemesinde de belirleyici rol oynamıştır. Bu nedenle tarihsel ve toplumsal olarak kadın gerçekliğini inkar eden bir yöntem, demokratik konfederalist sistem içinde kadın özgürlükçü toplumun inşasına yol açacak jineolojinin esas aldığı yöntem olamaz.

“Kavram olarak yöntem, amaçlara ilişkin en kestirmeden sonuca götüren yol, alışkanlık, sağduyulu yaklaşım biçimleridir. Hedefe hangi yol en doğru ve kestirmeden götürecektir yöntem tutturulmuş demektir.”²⁰⁸

Jineoloji, kadın özgürlükçü toplum için yeni bir zihniyet, anlayış ve yaklaşım geliştirirken esas alacağı yöntem kadın için özgür yaşam, toplum ve sistem seçeneğini yaratmak amaçlıdır. Bu anlamda kendisini alışlagelmiş standartlara, modellere, şablonlara ve determinist yöntemlere hapsetmez. Yöntem bağlamında Öcalan “Eğer hedef yaşamın anlamına varmaksa, yöntem buna aracılık etmelidir,”²⁰⁹ demektedir.

Kadın özgürlükçü toplum bağlamında ve kadın özgürlüğü eksenli “yaşamın anlamına varmak...” için jineoloji: sezgi gücünü de içinde barındıran komünal, kolektif, duygusal ve analitik zekayı ve bilimsellikten oluşan bütünlüklü yöntemi esas almaktadır.

Zihniyet devrimi ve kadın özgürlükçü toplum için jineolojinin esas aldığı şey, sıfırdan bir yöntem yaratmak değildir. Esas olarak kadın eksenli doğal toplumdan itibaren geliştirilen ve devlet dışı toplumun zihniyet ve düşünce yapılanmasındaki rönesans, yeni felsefi akım ve bilimsel düşünce de içinde olmak üzere; tarih boyunca her dönemde varlığını koruyarak günümüze dek gelen; fakat bastırılıp dışlandığı için görünmez kılınan, bütünlüklü zihniyet yapılanmasının yöntemidir esas alınan.

Tanım bağlamında jineoloji ve yöntemini, kolektif ve komünallığının yanında tamamlayan diğer bir olgu da ahlaklılıktır. Ahlak, yöntemin kadın özgürlükçü toplum doğrultusunda işlevselleşmesini sağlayarak bu amaç dışına çıkmasını engeller.

208 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygurluk Çözümü I*; s. 27

209 *A.g.e.*; s. 34

Erkek egemenlikli pozitif bilimcilik ahlaki ilkedden yoksun olduğu için toplumun hizmetinde olmadı. Buna karşılık jineoloji yönteminin varlık gerekçesi kadın özgürlükçü topluma hizmet etmek olduğu ve erkek egemenliğinin hizmetine girmemek için ahlaki ilkeyi temel ölçü olarak esas almaktadır. Kadın özgürlüğünü esas alan zihniyet devriminde ve yöntemde ahlakilik oldukça önemlidir.

Kadın özgürlükçü toplumda ve bütünlük içinde gerçekleştirilen zihniyet devrimiyle kadının bilgi, bilme ve bilim alanına dönüşü sağlanmaktadır. Özellikle bu alanlardaki erkek tekelciliğinin kırılması ve erkek egemenliğinin ortadan kaldırılması için kadının felsefe, tarih, sosyoloji, bilim, edebiyat, politika gibi tüm bilgi bilme ve bilim alanlarındaki aktif katılımının gerçekleştirilmesi zorunludur.

Şüphesiz kadının bilgi, bilme ve bilim alanına tam katılımının sağlanması için gerekli koşulların oluşturulması, bu alanda kimi kurulumlaşmaların geliştirilmesi ve yine bunlar için araçların hazırlanıp hizmete konulması gerekmektedir. Söz konusu gereksinimler için kadın özgürlükçü toplumda bu rolü üstlenecek olan; kadının eğitim, öğretim ve uzmanlaşmasını gerçekleştiren; kadını bilgi, bilme ve bilim konusunda gerekli donanıma, tecrübeye ve birikime sahip kılacak kadın, okul-akademi kooperatiflerinde gerekli eğitimi alıp konumlanma hakkına sahip olduğu gibi, kadın özgürlükçü toplum eksenli, genele bağlı ama özerk okul-akademi kooperatiflerini de geliştirecektir. Nasıl kigenel demokrasi, özgürlük ve eşitlik yaklaşımı tek başına kadını özgür ve eşit kılamıyorsa; aynı şekilde kadının bilgi, bilme ve bilim alanına dahil edilmesi, katılımı için genel okul-akademi kooperatifleri de yetmez. Kadının özgürce, jineolojisiyle ve kadın özgürlükçü toplum eksenli kendisini eğitebileceği, zihniyet, kişilik ve kimlik kazanabileceği; bilimsel ve akademik araştırma ve çalışmalar yapabileceği okul-akademi kooperatiflerine sahip olmalı ki, çoklu demokratik toplum ve demokratik konfederalizm içinde eşit ve özgür olabilsin. Zihniyet devrimi ve jineolojinin kadın özgürlükçü toplumda yaşamsallaşması; erkek egemenliğinin bilgi, bilme ve bilim alanında ortadan kaldırılması için kadının özerk okul-akademi kooperatiflerine dayalı kurulumlaşmalarını geliştirmesi vazgeçilmezdir.

Kadın özgürlükçü toplumun kadın özgürlük ideolojisini bü-

tünlük içinde ele almak gerekmektedir. Kadın özgürlük ideolojisi jineolojiyi esas olarak kadın özgürlüğünün kadın özgürlükçü toplum çerçevesindeki ahlaki, politik, kurumsal ve toplumsal ilkelerini ortaya koymaktadır. Kadının eşit, özgür ve demokratik bir yaşam için gerekli olan gereksinimlerinin belirlenmesi ve sorunların tespit edilip çözülmesi için strateji, taktik ve kurumsal araçların oluşturulmasını sağlamaktadır.

Kadın özgürlük ideolojisi kadının köleleştirilmesi, erkek egemenliğinin karşısındaki konumu ve toplumla ilişkisini cins çelişkisi temelinde ele almaktadır. Cins çelişkisini etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum veya emekliler, gençler gibi devlet dışı toplum bileşenlerin egemen devletli toplum ile aralarındaki çelişkilerin gölgesinde ele almaz. Cins çelişkisini söz konusu diğer devlet dışı toplum bileşenlerinin egemen devletli toplumla yaşadıkları çelişkilerle paralel bir şekilde ele almaktadır. Fakat cins çelişkisini sadece devletli toplum ile yaşanan çelişkilerle sınırlı ele almamaktadır. Daha özgül anlamda erkek egemenliğiyle yaşanan ilişki çerçevesinde yaklaşım göstermektedir.

Kadın özgürlük ideolojisi, cins çelişkisi temelinde öncelikli olarak kadının zihniyet, kişilik ve toplumsal ilişkiler bütünlüğü içindeki dönüşümünü ve devrimini esas almaktadır. Hiyerarşik toplumun çıkışından itibaren binlerce yıldır kadın her yönüyle kendi özünden yabancılaştırılmıştır. Söz konusu yabancılaşma ile kadına benimsetilen toplumsal roller, düşünüş, duygulanım, davranış ve yaşam biçimi vardır. Kadın özgürlük ideolojisinin esas aldığı zihniyet, kişilik ve toplumsal devrimle bunlar ortadan kaldırılmadan kadın özgürlüğü temelinde doğru bir toplumsal zemin yaratılamaz ve kadın özgürlükçü toplum inşa edilemez. Kadın özgürlük ideolojisi, cins çelişkisiyle kadının özüne dönüşümünü gerçekleştirmektedir. Kadının kendi gerçekliğini tanımasını ve buna uygun bir irade kişilik, kimlik ve toplumsal ilişki yaratmasını sağlamaktadır.

Bağlantılı olarak kadın özgürlük ideolojisi her şeyden önce ciddi bir sorgulama gücünü kadına kazandırmaktadır. Kadının nerede, ne zaman ve nasıl kaybettiğini; kaybettiği özgürlüğünü nasıl kazanacağını ve onu nasıl koruması ve geliştirilmesi gerektiğinin bilincini, yolunu ve kurumsal gerçekliklerini sunmaktadır.

Tüm bunlarla birlikte kadın özgürlük ideolojisi sadece kaba anlamda kadının zihniyet, kişilik ve toplumsal devrimini esas almamaktadır. Bununla birlikte aynı zamanda toplumun ve erkeğin de zihniyet, kişilik ve ilişkilerinde devrimi gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.

Kadın özgürlük ideolojisine göre cins çelişkisi temel toplumsal çelişkidir. Cins çelişkisinden hareketle kadın-erkek arasındaki ilişkinin kadın özgürlükçü toplum temelinde, eşit, özgür ve demokratik bir düzeyde taşınmasıyla birlikte toplumsal düzeyde yaşanan kölelik, ezilme ve sömürülme durumunun da ortadan kaldırılmasını hedeflemektedir. Eğer toplumsal kölelik kadının köleleştirilmesiyle ortaya çıkmışsa -ki böyle olmuştur- kadının özgürleşmesi, eşit, demokratik bir toplum ve sisteme sahip olması; toplumu da özgürleştirecek, eşit ve demokratik bir sistem ve toplumsallığa kavuşturacaktır.

Kadın özgürlük ideolojisi cins çelişkisiyle bağlantılı olarak erkeğin de ataerkil toplumsal cinsiyetçi egemenlikten kurtuluşunu, dönüşümünü ve özgürleşmesini esas almaktadır. Cins çelişkisi bağlamında sadece kadın köleleştirilmemiştir. Kadından daha beter erkeğin köleleşmesi söz konusudur. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem ve toplum, erkeğin de toplumsal konumunu özel ve devletçi mülkiyetçiliğe, ezilme ve sömürülme durumuna düşürmüştür. Her ne kadar erkek bu konumunu görmese de, erkek açısından da böylesi bir kölelik durumu vardır. Öcalan erkeğin içine alındığı bu kölelik durumunu “karlaşma” olarak tanımlamaktadır.

“Karlaşma” her ne kadar kadın şahsında ortaya çıkmış bir toplumsal statü olsa da, esas olarak özgürsüzlük, eşitsizlik ve ezilme durumunu ifade eden iradesizleştirme halidir. Bu anlamıyla “karlaşma” salt kadınla sınırlı bir statü değildir. Sınıfsal ve sosyolojik anlamda iradesizleştirilen tüm toplumsal kesimleri kapsayan bir statüdür.

Kadın özgürlük ideolojisi bu anlamıyla cins çelişkisi temelinde erkek sorununun varlığını da ortaya koymaktadır. Özellikle ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem ve toplumun yarattığı tüm sorunlar, erkeğin şahsında somutlaşarak erkek eliyle yaşamsallaştırmaktadır. Erkek bu yönüyle basit bir araç konumundadır ve bu araçsallık durumu erkeği insan konumundan çıkartıp koca sorunlar yumağı haline getirmiştir. Dolayısıyla bu sorunlar çözülüp erkeğin araç konumundan ve erkek egemenliğinin taşıyıcı gücü olmaktan çıkar-

ılması gerekmektedir. Erkeğin bunu yapamayacağı ortadadır ve erkek bu konumda oldukça, kadının tek başına zihniyet ve kişilik devrimini gerçekleştirmesi ve kadın özgürlükçü toplumu inşa etmesi yetmemektedir. Çünkü kadın özgürlükçü toplum salt kadın toplumu değildir. Kadın eksenlidir; ancak özgür, eşit ve demokratik ilişkilerle birlikte yaşayan kadınlar ve erkeklerden oluşan bir toplumdur. Bunun için kadın özgürlük ideolojisi erkeğin zihniyet ve kişilik devrimini kadın özgürlükçü topluma göre gerçekleştirecektir. Bu anlamıyla kadın özgürlük ideolojisi, cins çelişkisi bağlamında erkek sorununu da gündemleştirip kadın özgürlükçü toplum hedefiyle bağlantılı olarak çözülmesi için gerekli zemin, anlayış ve yaklaşımı sunmaktadır.

Bu noktada kadın özgürlük ideolojisi, bir bütün olarak toplumun dönüştürülmesi için kadına komünal ve kolektif öncülük rolünü vermektedir. Buna toplumsal devrimin öznesi olma görevi de denilebilir. Kadın özgürlük ideolojisi temelinde zihniyet ve kişilik devrimini gerçekleştiren kadın, düşürülmüş olduğu nesne olma konumundan çıkıp komünal ve demokratik öncü olma konumuna yükselmektedir. Salt kadın için değil, tüm devlet dışı toplum için bu konumun tarihi değeri olduğu açıktır.

Kadının komünal ve kolektif öncülüğü ile klasik marksist-leninist öncülük karıştırılmamalıdır. Her şeyden önce, kadın öncülüğü komünal ve kolektiftir. Sınıfı, hiyerarşiyi, sömürüyü, iktidar ve devleti eksen almamaktadır. Ayrıca kadın özgürlük ideolojisi de böylesi bir sistemi ve toplumu öngörmemektedir. Dolayısıyla kolektif ve komünal kadın öncülüğü, ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem ve toplumun nitelikleri olan söz konusu olguları (iktidar-devlet) üretmeyecektir. Tersine komünal ve kolektif kadın öncülüğünün amacı demokratik konfederalizm ve kadın özgürlükçü toplum doğrultusunda rol oynamaktadır.

b) Kadın özgürlükçü toplumsallığını inşa etmeyi hedefleyen kadın özgürlük ideolojisinin pratik tamamlayıcısı, kadının çoklu demokratik toplum içinde yer almasını sağlayan düşünce ve örgütlenme özgürlüğüdür. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün pratik tamamlayıcı olgusu olarak kadının toplumsallaşmasını sağ-

lamadan kadının ezilme ve sömürülme durumu ortadan kalkmaz. Kadın özgürlüğünün temel ölçülerinden biri düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün varlığıdır.

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi toplum ve sistem, tarihi boyunca kadını düşünce ve örgütlenme özgürlüğünden uzak tutmuştur. Hatta kadın köleliğinin en büyük düğümlerinden biri kadının düşünce ve örgütlenme özgürlüğünden yoksun bırakılması konusunda atılmıştır. Bu nedenle kadının zihniyet ve kişilik devrimini somutlaştıracak ve tamamlayacak olan, toplumsal devrim alanındaki düşünce ve örgütlenme özgürlüğüdür. Kadın özgürlükçü toplumda düşüncesini özgürce ifade eden; komün, meclis, kongre ve okul-akademi kooperatiflerinden başlayarak; ekonomik, ahlaki, politik, meşru savunma gibi yaşamın tüm alanlarında özgürce örgütlenebilen kadın, toplumsal yaşama özgür, eşit ve demokratik bir şekilde katılımını sağlayacaktır. Kadının özgür özgüven ve özyeterliliğine dayalı özgür yaşam koşullarını yaratması bu anlamda oldukça önemlidir.

Kadın özgürlükçü toplumda kadının düşünce ve örgütlenme özgürlüğüne sahip olması, radikal demokrasiye genel anlamında bir derinlik kazandıracaktır. Bu bağlamda tarih boyunca ihmal edilmiş bir demokrasi dinamiğinin radikal demokrasiye dahil edilmesiyle, demokrasinin önemli bir eksikliği de tamamlanmış olacaktır.

Öte yandan bu temelde kadının özgül anlamda kendi demokrasisini yaratmasının da tarihi değeri vardır. Kadının kendi demokrasi geleneğini yaratması derken salt kadını kapsayan sınıfçı bir demokrasiden bahsedilmiyor. Radikal demokrasi felsefesiyle kadın-toplum ilişkilerinde düşünce ve örgütlenme özgürlüğü bağlamında da bir yönü elbette vardır. Fakat öte yandan daha özgül anlamda kadının toplumsal katılımı için, kadının söz, karar ve eylem gücünü ortaya çıkartan kadın demokrasisine de ihtiyaç vardır. Kadının hem kendi içinde hem de toplumla ve erkeklerle olan ilişkisinde demokratik ölçüleri yaratması öz demokrasisini felsefi ve kurumsal anlamda geliştirmesiyle bağlantılıdır. Kadının öz demokrasi kültürü bilinci ve kişiliği yaratılmadan düşünce ve örgütlenme özgürlüğü ilişkilerde ve kurumsal işleyişte doğru bir pratikleşme yaratamaz. Kadının söz, karar ve eylem gücünü doğru temelde pratikleştirmesini sağlayan öz demokrasi gücüdür.

Şüphesiz kadın özgürlükçü toplumun tüm alanlarında öz demokrasi gücüyle düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü sağlayıp özgür eşit bir toplumsal statüye sahip olması; aynı zamanda kadının ahlaki ve politik alanda da rol üstlenmesini ortaya çıkartmaktadır. Buna kadının ahlaki ve politik olarak konumlanması da denebilir.

Kadının ahlaki ve politik olarak konumlanması tek yönlü ve sadece kadınların gereksinimlerini karşılayacak ve sorunlarını çözecek anlamına gelmemektedir. Kadının komünal ve kolektif öncülüğüne bağlı olarak bu noktada kadının iki yönlü konumlanması öne çıkmaktadır. Birincisi, kadın ahlaki ve politik olarak tüm çoklu demokratik topluma karşı sorumludur. Kadın söz, karar ve eylem gücüyle bir bütün olarak demokratik konfederalizm sistemini ve toplumsallığın gereksinimlerini karşılamak ve sorunlarını çözmek için mücadele edecek ve çabalayacaktır. İkincisi ise kadın demokratik konfederalizm içinde özerk örgütlenmeye sahiptir. Ahlaki ve politik olarak kadın toplumsallığına karşı da sorumludur ve bu sorumluluğu gereği, özerk örgütlenmesinin gereksinimlerinin karşılanması ve sorunlarının çözülmesi için ahlaki ve politik rolü oynayacaktır.

Esas olarak kadının özgürlük ideolojisini pratikleştirmesi ve öz demokrasisine bağlı olarak düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü anlamlandırması; kadının ahlaki ve politik konumlanışındaki aktifliğine ve yaratıcılığına bağlıdır. Kadın bu konumlanışın hakkını ahlaki ilkelere göre politika üretmekle, kadın özgürlükçü toplumu inşa eder, geliştirir ve korur. Bu anlamda ahlaki ve politik konumlanış, kadın açısından hayatidir.

Kadının ahlaki ve politik alandaki konumlanışı ve bu alanın kadın özgürlüğü için değerini değerlendirirken Öcalan, “Kadın özgürlüğü politik alana yönelirken savaşımın en çetin yanıyla karşı karşıya olduğunu bilmelidir. Politik alanda kazanmayı bilmeden hiçbir kazanım kalıcı olamaz. (...) Köleliğin politik alanda yıkılması özünde bu alanda kazanmayı bilmesiyle mümkündür. Bu alan mücadelesi kapsamlı demokratik kadın örgütlenmesi ve mücadelesini gerektirir.”²¹⁰

Kadının ahlaki ve politik konumlanışı bu bağlamda iki yönüyle önemlidir. Birincisi, ahlaki ve politik olgu toplumsal varoluşun temel dinamikleri olduğu için, kadın özgürlükçü toplumun inşası

içindeki temel dinamiklerdendir ve kadının bu alandaki konumlanışı komünal kolektif öncülüğüyle bağlantılı olarak kadın özgürlükçü toplumun inşasının kadın eksenli doğru temeller üzerinden gerçekleşmesini ortaya çıkartmaktadır. İkinci yönü ise, ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi toplum ve sistem, kadının düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü elinden alırken; kadının köleleştirilmesini sistematik bir şekilde gerçekleştiren devletçi-iktidarcı politika olmuştur. Erkek egemenliğini kurumsallaştıran bu devletçi-iktidarcı politikadır. Kadının ahlaki ve politik olarak konumlanması, erkek egemenlikli devletçi-iktidarcı politikanın sonunun başlangıcı anlamına gelmektedir. Kadın bu anlamıyla yaşamın tüm alanlarına ilişkin politikalar üretmek ve kurumlaşmalara giderek kadın özgürlükçü toplumu yaşımsallaştıracaktır.

Kadının ahlaki ve politik alandaki konumlanışına dinamizm kazandıran demokratik politika ve kurumlardır. Kadının düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, ahlaki ve politik konumlanışı doğrultusunda yaygınca örgütlenişi ve kurumlaşması, demokratik politikanın kurumları olan kadın partilerini ve komünal kadın STK'larını ortaya çıkartmaktadır. Bu anlamıyla ortaya çıkan demokratik politika kurumlar, özgür kadın hareketi olarak da tanımlanabilir.

Özgür kadın hareketi kadın özgürlükçü toplum eksenli, yaşamın tüm alanlarında kadının özgücüne, özyeterliliğe ve özgüvenine dayalı kendi kendisini yönetmeyi ifade etmektedir. Özgür kadın hareketi özerk yapılanmasıyla demokratik konfederalizm ve çoklu, demokratik, kadın özgürlükçü toplumdaki kadınların taşıyıcı gücüdür.

c) Simone de Beauvoir, kadının ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem ve toplum tarafından içine alındığı statüyü tanımlarken, “Kadın öyle bir durumdadır ki, bütün insanlar gibi özgür ve özerk bir varlık olduğu halde yine de kendini erkeklerin onu öteki statüsünü benimsemesiyle zorlandıkları bir dünyada yaşar bulur,” demektedir.

Erkekler kadınları kendi egemenliklerinde yaşamaya zorlarken kullandıkları faktörlerden biri de özel ve devlet mülkiyetçiliğine bağlı olarak ekonomik olgudur.

Ekonominin herhangi bir toplum için varoluşuyla paralel bir

değeri vardır. Toplumlar ve sistemler nasıl ki manevi kültür değerleri olmadan varlıklarını ve yaşamlarını sürdüremezlerse, ekonomi de olmadan varlıklarını sürdüremezler. Kadın özgürlükçü toplum açısından, toplumun geneli için geliştirilen bir ekonomik sistemin var olması, tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Bu nedenle kadın özgürlükçü toplum demokratik konfederalist sistemin ekonomik üretim ve paylaşım biçimi olarak komünal ve kolektif ekonomik sistemini varoluşunun koşulu saydığı gibi; bu ekonomik üretimin tüm evrelerinde kadının aktif katılımını da esas almakta ve özgül olarak özyeterliliğe dayalı kadının kendi ekonomik üretim gücünü oluşturmaktadır.

Feministlerin kadınlar için öngördükleri meslek edinme iş yaşamına dahil olma politikaları bir yerde doğru olmakla birlikte, yeterli bir ideolojik ve politik perspektife sahip değildir. Alternatif bir sistem ve toplum, yine bunlarla bağlantılı komünal ve kolektif bir ekonomik sistem inşa edilmeden; kadın dört dörtlük bir meslek sahibi olup iş yaşamında yer alsada ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi özel ve devlet mülkiyetçiliği ve sömürü devam ettiği sürece; kadının iş yaşamına dahil edilmesinin, kadının köleleştirme sürecini daha da derinleştirmekten öte bir işlevi olmayacaktır.

Mevcut durumdaki kadının statüsü bunun açık bir göstergesidir. Ataerkil kapitalist sistemin gelişim ve kurumsallaşmasıyla birlikte, sistemin kadın emeğine ihtiyaç duyması sonucu ucuz işçi gücü olarak, kadın erkeklerin bulunduğu bütün işkollarında meslek sahibi olup iş yaşamına dahil olmuştur. Ancak açık ki bu durum kadını özgürleştirmedir. Hatta çoğu kadın ekonomik olarak önemli bir gücü de ellerinde bulundurmaktadır. Ancak kadın özgür ve eşit değildir hâlâ. Ezilme ve sömürülme konumu değişmemiştir. Tersine özel ve devlet mülkiyetçiliği ve sömürülme durumundaki köleleşme daha da derinleşmiştir.

Kadın özgürlükçü toplumun komünal ve kolektif ekonomik sistemi, bu anlamda bir bütün olarak kadının eşit ve özgür yaşaması için; alternatif toplum olan çoklu demokratik toplum içinde yaşamsallaşacaktır.

Kadın özgürlükçü toplum, kadının ekonomik anlamda özyeterliliğe sahip olması; eşit ve özgür toplum sisteminde yaşamasını

sağlayarak komünal ve kolektif ekonomik katılımını iki yönlü ele almaktadır.

Birincisi, bir bütün olarak kadın üzerindeki özel ve devlet mülkiyetçiliğinin kaldırılmasıdır. Bu daha çok kadının bedensel bütünlüğünü kapsayan; tüm olguları üzerindeki ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi erkek egemenliğinin ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir. Sosyal bilimciler kadın bedenini salt fizyolojik, nüfus yönleriyle ele almaktadırlar. Oysa erkek egemenliği ideolojik ve politik olarak kadın bedenini, doğurganlığı, düşüncesi, duygusu, fiziki, emeği gibi bütün yönleriyle siyasal alan içine alıp işgal etmiş durumdadır. Kadın üzerindeki özel ve devlet mülkiyetçiliği bu işgalin somut ifadesidir; kadın bedeni üzerinden pratikleştirilmiştir. Bu anlamda toprak işgaline dayalı özel ve devlet mülkiyetçiliği ve sömürüsü ne ise, kadın bedenine dayalı özel ve devlet mülkiyetçiliği sömürüsü de aynı işleve sahiptir.

Feminist hareketin “bedenimiz bizimidir” sloganının kadını özel ve devlet mülkiyetçiliğine alan ideolojik ve politik egemenliği deşifre etmesi açısından önemlidir. Kadın özgürlükçü toplum temel amaç olarak söz konusu mülkiyetçilikleri ortadan kaldırarak onunla mücadele etmeyi temel varoluş gerekçesi haline getirmiştir. Kadın özgürlükçü toplum, kadın bedeni üzerindeki mülkiyetçiliğin kaldırılmasını, kadının kolektif ve komünal ekonomi sistemi çerçevesinde ele almaktadır ve kadının genel özgürlüğü açısından da bu husus oldukça önemlidir. Çünkü kadın üzerindeki özel ve devlet mülkiyetçiliğin işgalciliği nedeniyle kadın özgür bir ifade ve kişilik haline gelememektedir. Kadın üzerindeki özel ve devlet mülkiyetçiliğinin kaldırılması, kadının erkek işgalciliğinden kurtuluşu ve özgürleşmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kadın bedeninin kadının olması, kadını özgür düşünce, duygu ve emek üretimine ve pratikleşmesine yöneltecektir.

İkincisi ise, birincisiyle bağlantılı olarak, kadının komünal ve kolektif ekonomik sisteminin planlama, üretim ve paylaşım aşamalarının tüm alanlarında aktif katılımcı oluşudur. Bu yönüyle de kadın özgürlükçü toplumda kadın ekonomik üretimde söz, karar ve emek sahibi olmaktadır; gereksinimleri için üretilenlerden gereken payını alacaktır.

Kadın özgürlükçü toplumda ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi işbölümü yoktur. Ekonomik iş paylaşımı cinsiyetçi rollere göre düzenlenemez. Erkek ve kadın ekonomik üretimde eşit koşullara sahiptir.

Böylesine eşit koşullarda eşit söz, karar ve emek hakkına sahip olan kadın; ekonomik üretimin planlama aşaması olan, neyin nerde, nasıl, kaç miktar, hangi toplumsal gereksinim için ve hangi bütçeyle üretileceğini belirleyen tüm aşamalarda yerini alacaktır. Kadın hiçbir işkolundan dışlanmaz. Hizmet tarım, sanayi vb. tüm işletmelerde ekonomik üretime katılacaktır. Kadının eşit koşullara sahip olmasının bir diğer göstergesi de, kadının gereksinimleri için ekonomik üretimden payını almasıdır. Ekonomik sistemin bu üç alanının aktif katılımcısı olan kadın, aynı zamanda özgür kadın düzeyini de yakalayacaktır.

Öte yandan kadının kendi kendine yeten ve özyeterliliğe dayalı bir toplumsal statüsü için, özgül anlamda ekonomik üretimini gerçekleştirme gerekmektedir. Bu nedenle kadın özgürlükçü toplumda kadın genel komünal ve kolektif ekonomik üretim alanında aktif üretici ve planlamacı olmakla sınırlı kalmaz. Kadın özgürlükçü toplumun diğer ayırt edici özelliklerinden biri de, özgül olarak kadının özyeterliliğe dayalı bir ekonomik üretimi gerçekleştirme için gerekli koşulları sağlamasıdır. Kadın özgürlükçü toplumda kadına özgüç ve özgüven veren olgulardan biri de bu özellikten ileri gelmektedir.

d) Kadın özgürlükçü toplum açısından kadının özgür, eşit ve demokratik bir toplumsal statüde yaşamasının koşullarından biri de ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi aile kurumunun ortadan kaldırılmasıdır.

Aile olgusu insanlık tarihinde iki döneme ayrılabilir. Birinci dönem, insanlığın toplumsallaşmasıyla ortaya çıkan doğal, komünal ve kolektif aileyi temsil etmektedir. İkinci dönem ise hiyerarşik ve devletçi iktidarcı ataerkil aileyi temsil etmektedir.

İnsanlığın toplumsallaşmaya başlamasıyla birlikte aile olgusu toplumsal bir dinamik olarak ortaya çıkmış ve toplumsallığın bir parçası olarak rol oynamıştır. Oluşan ilk klan bir nevi aile gibidir. Klan topluluğu aile ilişkileriyle yaşamaktadır. Fakat bu aile erkek egemenliğindeki kadın köleliğine dayalı değildir. Komünal ve kolektif bir harektir. Bu aile formunun toplumsallıkla ahlaki ve politik nite-

liklerle sıkı sıkıya bağlıdır. Öcalan bu aile formunu “anacıl aile” olarak tanımlamaktadır. Komünal ve kolektif aile toplumsal bir gerçekliktir. Sonradan oluşturulmuş değildir. Doğal anlamda toplumsal gerçekliğin bir varoluş niteliği olarak ortaya çıkmıştır. Bu gerçeklik ışığında ve kadın özgürlük ideolojisi ve kadın özgürlükçü toplum temelinde; erkek egemenliğinde kurumlaşan, hiyerarşi, sınıf, devlet ve iktidarının temel konumu halinde varlığını sürdüren ataerkil aileyi eleştirmek ve reddetmek oldukça anlamlıdır.

Bu noktada önemli olan husus, ahlaki ve politik devrimcilik temelinde toplumsal sorumluluk üstlenenler açısından değil; toplumun geneli açısından aile kurumunun kısa ve orta vadede tümünden ortadan kaldırılamayacağına bilincine varılmasıdır. Ahlaki-politik devrimciler için aile kurumu öğretici ve toplumsal sorumluluklarından uzaklaştırıcı bir rol oynar. Bu anlamıyla aile kurumu ahlaki-politik devrimciler için zorunludur denilemez. Öte yandan bir toplumun tümünün ahlaki politik devrimciler gibi olmalarını, toplumsal sorumluluk üstlenmelerini ve yaşamalarını beklemek de gerçekçi olmaz. Fakat toplumun çoğunluğu ahlaki-politik devrimciler gibi yaşamıyor diye aile kurumu olduğu gibi bırakılmaz. Bu açıdan kadın özgürlükçü toplum aile kurumunu komünal, kolektif ve demokratik temelde yeniden yapılandırmaktadır.

Öcalan, “Aile aşılacak bir kurum değildir. Fakat dönüştürülebilir,”²¹¹ der. Buna komünal ve kolektif temeller üzerinden ailenin kadın özgürlükçü toplum içinde demokratikleştirilmesi de denebilir.

Kolektif, komünal ve demokratik ailede, en başta ideolojisi olmak üzere ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi hiçbir ilişki, norm, toplumsal rol, özel mülkiyetçilik, hiyerarşi gibi olgular kabul edilemez. Kadın ve erkek arasında; kadın, erkek, yaşlılar ve çocuklar arasında; çocukların kendi aralarında ve toplumla ilişkilerinde esas alınan temel ölçü eşit, özgür ve demokratik ilişkilerdir.

Komünal, kolektif ve demokratik ailede;

Hiyerarşiden kalma kadın ve çocuklar üzerindeki mülkiyet iddiasının terk edilmesi, eş ilişkilerinde sermaye ve iktidar ilişkileri rol

211 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygartık Çözümü III*; s. 171

oynamamalıdır. Cinsin sürdürülmesi gibi güdüsel yaklaşım açılmalıdır. Erkek kadın birlikteliği için ideal yaklaşım ahlaki ve politik topluma bağlı özgürlük felsefesini esas alanıdır. Bu çerçevede dönüşüm yaşayacak aile [çoklu] demokratik toplumun en sağlam güvencesi ve demokratik uygarlığın temel ilişkilerinden biri olacaktır. Resmi eşlikten ziyade doğal eşlilik önemlidir. Yalnız yaşama hakkını taraflar her zaman kabul etmeye hazır olmalıdır. İlişkilerde kölece, gözü körce hareket edilemez.²¹²

Böylesi komünal, kolektif ve demokratik aile yapılanmasındaki eşitlik ve özgürlük düzeyi aile ile sınırlı kalmayacaktır. Kadının eşit ve özgür statüsü hem erkeğin dönüştürülmesinde rol oynayacaktır; hem de çocukların kadın özgürlük ideolojisi ve toplumsallığı temelinde bilinç ve kişilik kazanmalarını beraberinde getirecektir. Özellikle çocukların komünal, kolektif ve demokratik ailenin ve çoklu demokratik toplumun ahlaki ve politik ölçüleriyle ilk şekillenmelerini gerçekleştirmeleri, kadın özgürlükçü toplum açısından geleceği tayin edecek düzeyde önemlidir.

Çocuklar geleceğin toplumsallığını meydana getirirler. Yetiştirme tarzları geleceğin toplumunun nasıl olacağını belirlemektedir. Çocukların kadın özgürlük ideolojisi ve kadın özgürlükçü toplumun kişilik ve ilişkileriyle yetiştirilmeleri; kadın özgürlükçü toplum açısından kendisini yeniden üretme dinamiğinin yaratılması ve buna bağlı olarak sürekliliği sağlaması anlamına gelmektedir. Öte yandan toplumsallık açısından söyle bir ilke vardır: Kadınların ve çocukların özgür ve eşit olarak içinde yaşayabilecekleri bir toplum, aynı zamanda eşit ve özgür toplum olma dinamiklerini oluşturmuş bir toplumdur.

Kadın özgürlükçü toplum komünal, kolektif ve demokratik aile gerçekliğinde bu ilkeyi yaşamsallaştıran toplumdur.

Hem komünal, kolektif ve demokratik ailenin ilkelerinin işlerlik kazanması bağlamında ve hem de kadın özgürlükçü toplum ve demokratik konfederalizmde kadının toplumsal statüsünü tüm yönleriyle belirleyen diğer bir olgu, ahlaki ve hukuki boyuttur.

Toplumsal statü veya konumlanma bir yerden sonra ideolojik, ahlaki ve politik belirlemelerin somut ilkelere bağlanmasını gerektirmektedir. Demokratik konfederalizm açısından söz konusu

ilkelerin somut hali, ahlaki ve hukuki sözleşmedir. Kadın da devlet dışı toplumun bir bileşeni olarak demokratik konfederalizm içinde yaşadığına göre, ahlaki ve hukuki toplumsal sözleşmede yerini alacaktır. Bu hak ve özgürlüklerin garanti altına alınması anlamına gelmektedir.

Ahlaki ve hukuki olarak kadının düşünce ve örgütlenme özgürlüğü başta olmak üzere bir bütün olarak bireysel ve kolektif hak ve özgürlükleri toplumsal sözleşme ile garanti altına almadan kadın özgürlükçü toplum inşa edilemez. Kadın özgürlükçü toplum inşasının gerçekleştirilmesi için, kadın ahlaki ve hukuki toplumsal sözleşmenin ve hem de pratikleşmesinin tüm aşamalarında ve kurumlarında yer alacaktır. Gerek hazırlanma ve gerekse pratikleşme aşamaları ve kurumlaşmasında kadının katılımıcılığından yoksun olan bir ahlaki ve hukuki toplumsal sözleşmenin hiçbir anlamı yoktur. Ahlaki ve hukuki toplumsal sözleşme, gönüllülük esasına dayalı birlik içinde yaşanılacağına iradi beyanıdır. Bu anlamıyla kadının bu iradesel beyana katılımı olmazsa olmaz kabilinde bir zorunluluktur.

Kadının irade ve pratik gücüyle oluşturulmuş demokratik konfederalizmin ahlaki ve hukuki toplumsal sözleşmesi, öncelikle her türlü ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi geleneği, normları, kuralları ve hukuku reddetmektedir. Erkek egemenliğinin sürdürülmesinde ve yeniden üretilmesinde rol oynayan; kadını erkeğin özel mülkiyetine alan, namus adı altında oluşturulmuş kanunlar da ortadan kaldırılmaktadır.

Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi aile, toplum ve sistemin, namus kanunlarının ve hukukun ortadan kaldırılmasının ortaya çıkartacağı diğer bir olumlu gelişme ise; kadına vurulan prangalardan biri olan özel ve kamusal alan ayırımının da ortadan kaldırılmasıdır. Kadın özgürlükçü toplumun ahlaki ve hukuki anlayışı ve yaklaşımında; erkek egemenliğinin üzerinden yükseldiği zeminlerden biri olan özel ve kamusal diye ayrılan toplumsal alanlar yoktur. Demokratik konfederalizm ve kadın özgürlükçü toplumda komünal, kolektif ve demokratik alanlar vardır. Bu alanlar herhangi bir cinsin veya sınıfın tekelinde değildir. Özgür, eşit ve demokratik ilkeler ve ahlaki ve hukuki kurallar her yerde geçerlidir. Herhangi bir yerde cinsiyetçi ve erkek egemenlikli anlayış ve yaklaşımın ortaya çıkması durumunda

özgür, eşit ve demokratik yaşamın; ahlaki ve hukuki sözleşmenin ilkeleri devreye girecektir.

e) Kadın özgürlükçü toplum ve demokratik konfederalizm sisteminde kadının örgütlenme özgürlüğüne ve özerk yapılanmasına sahip olması, kadının özsavunması da kapsamaktadır. Bu bağlamda meşru savunma felsefesine göre hem genel ve hem de özgül olarak kadın meşru savunma güçlerinin ilgili kurumlarında yerini alacaktır.

Çoklu demokratik toplumun özgür, eşit ve demokratik bir toplum olmasının bir göstergesi de kadının özsavunma gücüne sahip olmasını sağlayacak koşulları hazırlamış olmasıdır. Kadının özsavunmasına yer vermeyen bir toplum eşit, özgür ve demokratik olamaz. Böylesi toplumlar erkek egemenlikli toplumlar olmaya mahkumdur.

Kadın açısından özsavunmasını özgüleriyle sağlaması varoluş nedenidir. Tarihsel olarak çokça görüldüğü gibi, özsavunmasını sağlamayan toplumlar ya yok olmuşlardır ya da baskı altına alınıp köleliğe mahkum olmuşlardır. Kadın tarihi bir yönüyle bu durumun en açık göstergesidir. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi sistem ve toplum kadını köleleştirirken özsavunma gücünden de yoksun bırakmıştır. Kadının tüm direngen yönleri bu anlamıyla baskı altına alındıkça erkek egemenliği iktidarını inşa etmiştir. Erkek egemenliğinin tüm sömürücü, iktidarcı-devletçi yönlerinin ortadan kaldırılması, bir yönüyle kadın özsavunmasının rolünü oynamasıyla gerçekleşecektir.

Kadının özsavunmasını nitelik ve nicelik yönleriyle gerçekleştirmesi, kadının özyeterliliği açısından önemlidir. Özsavunma, özgüç, özgüven ve özyeterliliğin tamamlayıcı niteliğidir.

Öte yandan kadının özsavunmaya sahip olması, erkek egemenliğindeki militarist, savaşçı, ordu yapılanmasını da ortadan kaldıracaktır. Kadına yönelik ince ve kaba şiddetin kaynağı, erkek egemenlikli militarist, savaşçı anlayış, yaklaşım ve kurumlardır. Doğru temelde geliştirilmiş bir kadın özsavunma gücüyle ancak bu ince ve kaba şiddet kaynaklarına karşı durabilir. Bu aynı zamanda demokratik konfederalizmin meşru savunma güçlerinin milita-

rizme; meşru savunma dışında kalan şiddete ve savaşa yönelmesini de engelleyecektir. Kadının demokratik konfederalizmde öz-savunma gücüne sahip olması, meşru savunma güçlerine komünal, kolektif ve demokratik nitelikler kazandıracak ve bu doğrultuda mevzilenmesini sağlayacaktır.

G- EKOLOJİK TOPLUM

Özellikle pozitivist bilimciliğin gelişmesi ve zihniyet alanında hegemonyasını kurmasıyla birlikte; ekosistem ve toplumsallığı ayrı ayrı ele alınışı sonucu; özünde aynı bütünselliğin farklı tamamlayıcı olan ekosistem ve toplumsallık birbirlerinden ayrıştırıldı. Biyolojik doğa ve toplumsallık arasında hiçbir bağ yokmuş gibi, ekosistem ve toplumsallık adeta ayrı ayrı ünitelere hapsedildi. Bu ayrıştırma ve hapsedilme durumu salt üniversite ünitelerindeki teorik ya da akademik bir yaklaşımla sınırlı kalmadı elbette. Her teorik yaklaşım gibi, söz konusu ayrıştırma durumu ekosistemin ve toplumsallığın tanımından ilişki, çelişki ve sorunlara yaklaşımına dek geniş bir alan üzerinde etkisi olmuştur.

Bu etki olumsuz yönde oldu ve doğal olarak olumsuz sonuçlar doğurdu. Ekosistem ve toplumsallık doğru tanımlanmadı. Doğru tanımlanmaya dayanmayan anlayış ve yaklaşımların olumlu sonuçlar doğurması beklenemez.

Demokratik konfederalizm bağlamı ekolojik toplum, her şeyden önce varoluşsal gerçekliklerine uygun geliştirilen ekosistem ve toplumsal tanıma dayanmaktadır. Ekolojik toplum tanımı ekosistemin ve toplumsallığın özgüllüklerini göz ardı etmeden onları aynı bütünsellik içinde ele almakta, şu yalın soruları yanıtlayarak kendisini inşa etmektedir: Ekosistem nedir? Toplumsallık ve ekosistemin varoluşsal bağları nelerdir? Ekosistemin sorunlarıyla toplumsal sorunlar arasındaki ilişki ve etkileşim nasıl ortaya çıkmıştır? Ve ekosistem ile toplumsallık arasındaki varoluşsal denge, eşitlik ve özgürlük ekolojik toplumda tekrardan nasıl kurulacaktır?

Egemen sosyal bilim, sömürgeci toplum merkezlidir. Salt toplumsal ilişkileri ele almaktadır. Toplum ilişkilerinin mekanı olan

ve toplumsal ilişkilerle birlikte var olan ekosistemi doğa bilimine bırakmaktadır. Doğa bilimi de ekosistemi salt biyolojik doğa ve durağan nesne olarak ele almaktadır. Dolayısıyla doğa bilimi ve sosyal bilim, ekosistem ve toplumsallığı etkileşimli bir ilişki temelinde bütünlüklü bir olgu olarak ele almaz. Her iki bilim de ekosistem ve toplumsallığa sanki tekil varlıklarmış gibi yaklaşmaktadır. Ekosistemin ve toplumsallığın varoluşsal gerçekliğini anlamlandıramayan doğa ve sosyal bilimlerin ekolojik sorunların derinleşmesinde payı büyüktür.

Devrimciler de toplumsal çelişkileri ve sorunları ele alıp özgürlüğe doğru çözümler geliştirmeye yönelirken yine toplum merkezli bir yaklaşıma sahip olmuşlardır. Çelişki ve sorunları salt devletli toplum ve devlet dışı toplum arasındaki ilişkilerde aramıştır. Hiyerarşi, sınıflaşma, sömürgecilik, yabancılaşma, iktidar vb. olguları ekosistem ile toplumsal ilişkide gör(e)memiştir. Dolayısıyla devrimciler için ekosistemle toplumsallık arasındaki ilişkide ortaya çıkan çelişkiler ve sorunlar yok hükmündedir.

Her ne kadar 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra çevre hareketi adı altında ekosistem ve toplum arasındaki çelişkilere ve sorunlara dikkat çekilse de; çevre hareketinin ideolojik perspektifte yaşadığı yanılgılar sonucu; ekosistem ve toplum arasındaki ilişki, çelişki ve sorunlar tam manasıyla ekolojik toplum düzeyinde tanımlanmamış ve buna göre bir yaklaşım sergilenmemiştir.

Güncellikte ekosistem ve toplum arasındaki ilişki, çelişki ve sorunlar; devletli toplum ile devlet dışı toplum arasındaki ilişki, çelişki ve sorunlarıyla aynı düzeyde olmasına ve yaşanmasına rağmen; eşitlik, özgürlük ve demokrasi temelinde aynı yaklaşım sergilenmemektedir.

Demokratik konfederalist sistem ve çoklu demokratik toplum bağlamı ekolojik toplum ideolojik, politik, ahlaki ve toplumsal olarak ekosistemin sorunlarını devlet dışı toplumun bileşenlerinin sorunlarıyla eşdüzeyde ele almaktadır. Ekosistemin sorunları da en az etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyokültürel toplumun sorunları kadar ağırdır. Ve ekosistem ezilen konumdadır. Bu nedenle ekosistem de devlet dışı toplumun bileşenlerinden bir tanesidir.

a) Ekosistem ile toplumsallık arasında varoluşsal bir ilişki vardır. Bu ilişki salt tarihin belli bir dönemiyle sınırlı değildir. Evrenin oluşumu ve gelişimiyle ortaya çıkmıştır. Bu varoluşsal ilişkinin tarihi yaklaşık olarak 15 milyar yıla dayanmaktadır. Bu anlamıyla ekosistem ile toplumsallık arasındaki ilişki bütünselliği Büyük Patlama olarak adlandırılan evrenin oluşumuyla birlikte ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda insana doğru evrim geçirip insansı varlığı meydana getiren ilk hücre ile evrenin yaşı aynıdır. Ekosistem ile toplumsallığın varoluşsal ilişkisini bu noktadan; toplumsal varlığı oluşturan insan varlığının ilk canlı organizmasının oluşumuyla birlikte ele almak gerekiyor. Bu noktadan ele alındığında ekosistem ve toplumsal ilişki daha derin ve bütünsellik içinde anlaşılacaktır.

Büyük patlama tezine göre:

... evrendeki tüm madde ve enerji ilk başta sonsuz derece küçük, yoğun ve sıcak olan hakkında bilim insanlarının hâlâ çok az şey bildikleri ve tekillik olarak bilinen sıkıştırılmış bir maddeydi. Evren daha sonra genişlemeye başladı. Ve genişledikçe evren soğumaya başladı ve öyle bir noktaya kadar soğudu ki bugün maddeyi oluşturan temel parçacıklar kararlı hale gelirler. Büyük Patlama'nın meydana gelmesi ve ondan şimdیه kadar geçen zaman, derin uzaydaki sıcaklığın belli bir derecede olmasını gerektirdiğini göstermiştir.²¹³

Genişleyen evrenle birlikte yer çekimi ve henüz tespit edilemeyen diğer bazı faktörlerin etkisiyle, evreni meydana getiren madde birleşerek galaksileri oluşturdu. Güneş sistemi ve dünyanın oluşumuyla da ekosistemde yaşam için gerekli şartlar ortaya çıktı. İnsansı canlı organizmaların da içinde bulunduğu biyolojik evrim, bu şartlara bağlı olarak süreklilik kazanmıştır. Ekosistemde oluşan atmosfer, biyosfer vb. evrimsel yaşam ve şartlara bağlı olarak insansı canlı organizmalar yaşam şansı bulmuştur. Ekosistem ve toplumsallığın temel birimi olan insan etkileşimi ve ilişkisi bu temel şartlara bağlı ortaya çıkmıştır. En basit antropolojik, astro-

fizik, kimya, jeolojik, matematik, davranış ve sosyal bilim araştırması gösteriyor ki, ekosistemdeki gerekli koşullar olmadan insan, doğa ve toplumsallık meydana gelmezdi. Toplumsallığın ulaştığı bilimsel ve teknolojik düzeye rağmen insanın ve toplumun yaşamını sürdürüyor oluşu halen ekosistemde oluşan yaşam şartlarına bağlıdır. İşte şu veya bu şekilde toplumsallığın yarattığı tahribatlar sonucu ekosistemdeki şartlarda meydana gelen dengesizlik toplumsallığın yaşamını-varlığını tehdit etmektedir. Hatta gün be gün yok etmektedir.

Büyük Patlama'dan sonra, dünya yüzeyinin soğuması; su ve volkanik gazlarda bulunan dünyaya ait kimyasal yapının çeşitli reaksiyonlar göstermesiyle birlikte yaşam için gerekli olan temel moleküllerin oluşması için ekosistemdeki şartlar meydana geldi.

Ekosistemde meydana gelen şartlara göre “yaşamın başlayabilmesi için üç koşulun gerçekleşmesi gerekmektedir. Birincisi, kendini çoğaltabilen (yeniden üretebilen) moleküllerin bir araya gelmesi gerekiyordu. İkincisi, bir araya gelen bu molekül grupların kopyaları arasında çeşitlilik olmalıydı. (...) Üçüncüsü olarak ise, çeşitler nesilden nesile kalıtılabilir olmalıydı.”²¹⁴

Evrimsel gelişim ve yaşamın başlayabilmesi için ekosistemde oluşan bu koşullar sonucu, evrendeki tüm varlıklar tek hücreden çokluklara doğru farklılıklar göstererek bir ekosistemler topluluğunu veya topluluklarını oluşturmuştur. Her kendini yeniden üretebilen, çoğalabilen ve nesilden nesile kendini taşıyıp süreklilik sağlayan varlık; aynı zamanda ekosistem içindeki diğer varlıklarla birçok etkileşim ve kesişme noktalarında buluşmaktadır. Evrimsel gelişim bu anlamıyla birlikte gerçekleşmektedir.

Ekosistemdeki bu duruma paralel evrenler de denilmektedir. Her varlık sistemsel ve topluluksal olarak farklı bir gelişim dinamiğine ve özgüllüğüne sahiptir. Ancak birbirleriyle dengeli ilişkiler ağı içinde olduğundan dolayı ekosistemdeki konumları paraleldir.

Öcalan, ekosistemdeki çoklu paralel varlıkları “farklı doğalar” olarak tanımlamaktadır. Farklı doğaları ise ekosistem ve insan toplumu olarak iki temel grup içinde değerlendirmektedir. Hem yapı hem de fonksiyonları itibarıyla böylesi bir gruplandırmaya gitmek; ekosistemin ve insanın, dolayısıyla toplumun evrendeki konum-

lanmalarına da uygundur. Öcalan, “insan toplumu dışındaki tüm doğa[ly] Birinci Doğa”²¹⁵ “insan toplumunu” ise “İkinci Doğa” olarak tanımlamaktadır.

Ekosistem ve toplumun farklı doğalar olarak etkileşimli bir ilişki içinde gelişmesi evrenin gelişim tarzının diyalektiksel niteliğiyle bağlantılıdır. Ekosistem birinci doğa olarak evrim geçirirken kendi içinde ve kendisinin bir tamamlayıcı olarak ikinci doğanın gelişimine de yol açmaktadır. Öcalan, evrenin kendi bağrında ikinci doğa olarak insan toplumunu geliştirmesini “evrenin özgürlük arayışı” olarak tanımlıyor. Belki insan gibi bir bilince sahip değildir ama, evren insan topluluğuna kendi özgürlüğünün bir ifadesi olarak ekosistemin bir tamamlayıcı gücü niteliğinde bağrında yer vermiştir.

Özgürlük arayışı ve bilinç salt insana özgü değildir. Evrenin de bir bilinci ve özgürlük arayışı vardır. Konu bağlamında Öcalan: “sadece insan toplumunda derin bir arayış olarak özgürlüğü söylemleştirmek bana hep eksik gelmiştir. Mutlaka evrenle ilgili bir yönü vardır diye düşünmüşümdür. Evrenin temel taşları olarak parçacık-enerji ikilemini düşündüğümüzde evrenin özgürlük demek olduğunu çekinmeden vurgularım,”²¹⁶ demektedir.

Murray Bookchin farklı doğaların söz konusu özgürlük arayışına “katılımcı evrim”²¹⁷ demektedir. Evrendeki tüm farklı doğalar ekosistemin oluşturduğu hem özerk yapılarıyla kendi sürekliliklerini sağlamaktadırlar ve hem de birbirlerini etkileyip yeniden üretilmelerinde rol oynamaktadırlar. Madde enerjisi yaratırken kendisini de üretebilmektedir. Arı, çiçek ve fotosentez ilişkisi de bu diyalektik kurala göre oluşmuştur. Ekosistemdeki varlıkların doğasında bu tarz katılımcı bir evrim ve gelişim diyalektiği geçerlidir. Evrendeki güneş sistemi, genişleme durumu, atmosferdeki faktörler, yer çekimi, sıcaklık, soğukluk, türlerdeki farklılık, mevsimsel döngüler, doğal kaynaklar vb. tüm varlıklar ve olgular arasındaki denge, söz konusu katılımcı diyalektik evrime bağlı olarak kurulmuştur. Kendi varoluş koşullarına müdahale edilmediği sürece toplum da dahil ekosistemdeki hiçbir varlık bu dengeyi bozmamaktadır. Evrendeki tüm farklı doğalar ya-

215 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygartık Çözümü III*; s. 30

216 *A.g.e.*; s. 35

217 Bookchin, Murray; *Toplumsal Ekolojinin Felsefesi*; s. 96

şamlarını birbirlerini tamamlama ve gelişimlerinde katkıda bulunma ilkesine bağlı olarak sürdürmektedirler. Esas olarak evren doğal gelişimine bağlı adil bir ekosistem veya paralel farklı doğalar dengesini kurmuştur. Bundan hareketle “evrende bir adalet ilkesi olduğuna inanmak gerekir. Hiçbir oluşum koşulları ve izahı olmadan doğmaz. Doğa; oluşumda görebildiğimizden daha adildir.”²¹⁸

Doğal toplum kendisini gerçekleştirirken ekosistem ile olan ilişkisinde hem evrimsel gelişimin kendini yeniden üretebilen; farklı doğalar temelinde ilişkide ve etkileşimde olan; ve bu farklı doğaların kendilerini nesilden nesile aktarabilen koşulların varlığındaki dengenin korunmasını gözetmiştir; ve hem de evrenin özgürlük arayışına ve adillik ilkesine bağlı kalmıştır. Şüphesiz doğal toplum bu varoluşsal niteliklere bağlı kalırken kendisinden de bir şeyler katmıştır; bu katılımcı diyalektik ilişki ve etkileşime insan toplumu olarak doğal toplumun katılımcılığı ahlaki yönden olmuştur. Doğal toplumun yaşam ve ekosistemdeki tüm varlıklara yaklaşımı, farklı doğaların korunması ve geliştirilmesi; özgürlük, adalet ve ahlaki ilkeler temelinde olmuştur.

Bu ilkeleri ihlal etmemek için verdikleri mücadeleyi, birinci doğaya kutsallık derecesinde yükledikleri anlamda görmek mümkündür. Bu anlam hem bilinç temelindedir ve hem de toplumsallık temelindedir. Animist ve totemist zihniyet yapılanması ve bunlara göre oluşturulan toplumsal ilişkiler ve normlar, doğal toplumun ekosisteme yaklaşımındaki ahlaki yönü göstermektedir.

Bundan dolayıdır ki doğal toplum ekosistemi özel mülkiyetine almamıştır. Toplumsal gereksinimi dışında ekosistemin doğal kaynaklarını tüketmemiştir. Bu anlamıyla ekosistemi işgal etmemiş ve sömürüye tabi tutmamıştır. Kendisi ile ekosistem arasında hiyerarşik, sınıfçı ve iktidarcı ilişkiler kurmamıştır. Ekosistemle komünal, kolektif ilişkiler kurmuştur. Gerek temel gereksinimlerini karşılamak, gerekse barınmak için ekosisteme gereksinim duyduğunda; önce çeşitli ritüellerle ve adaklarla birinci doğanın rızasına başvurmuş, ondan sonra gereksinimlerini karşılamıştır.

b) Ekosistem ve toplumsallığın varoluş doğası olan bu komünal ve katılımcı ilişkisi, hiyerarşik ve devletli toplumun geliştiril-

mesiyle birlikte büyük bir darbe alarak tersine döndürülmüştür. Burada bir kez daha hiyerarşik ve devletli toplumun inşa edilmesiyle birlikte üst egemen sınıftan kaynaklı toplumsal sorunların ortaya çıkışı ile ekosistem ve toplumsallık arasındaki sorunların ortaya çıkış süreci nedenleri çakışmaktadır. Nasıl ki hiyerarşik ve devletli toplumun inşa edilmesiyle birlikte insanın insanı ve erkeğin kadını sömürmesi ve ezme süreci başlamışsa, benzer bir şekilde hiyerarşik ve devletli toplumun geliştirilmesiyle ekosistemin sömürülme ve basit bir nesne konumuna düşürülme süreci de başlamıştır. Bundan dolayıdır ki toplumsal sorunlar ile ekosistemin sorunları birbirinden bağımsız sorunlar değildir. Dolayısıyla hiyerarşik ve devletli toplumun geliştirilmesiyle birlikte sadece etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyokültürel toplum ezilip sömürülmedi. Bunlarla birlikte ekosistem bir bütün olarak ezilmeye ve sömürüye tabi tutulmuştur. Ekosistemin sorunlarını salt birkaç yüzyıla sınırlı tutmak ve bunu da getirip basit bir teknoloji kullanımına bağlamak büyük bir yanılgıdır. Ekosistemin sorunlarının doğuş kaynağı hiyerarşik ve devletli toplumdur. Ve bu sorunların egemenlikçi, fetihçi, sömürücü, iktidarcı, ideolojik ve sınıfsal karakteri ve dayanakları vardır.

1) Her şeyden önce hiyerarşik ve devletli toplumun geliştirilmesiyle bu egemen toplumu oluşturan üst kesim, ekosistem ile ilişkilerine yeni bir bakış açısı getirmiştir. Bu bakış açısı komple olduğu için ideolojik bir niteliğe sahiptir.

Hiyerarşik ve devletli toplum, ilkin ideolojik olarak ekosistemi kendi eşiti olarak görmeyerek işe başlamıştır. Ekosistem ile kendisi arasında hiyerarşik, sınıfçı ve iktidarcı bir ilişki kurmuştur. Bu ilişkiye tarihte ilk kez geliştirilen sömürgeci toplum merkezli antiekolojik, ideolojik egemenlik denilebilir.

Hiyerarşik ve devletli toplumun geliştirdiği sömürgeci toplum merkezli antiekolojik, ideolojik egemenlikte evrendeki en üstün varlık egemen toplumdur. Egemen sömürgeci toplum evrenin sahibidir. Her şey egemen sömürgeci toplum için yaratılmıştır. Dolayısıyla ekosistem, sömürgeci toplumun egemenliği altında olmalıdır. Onun ihtiyacını karşılayan nesnelere bütünlüğüdür. Hi-

yerarşik ve devletli toplumun ideolojik egemenliğine göre uygarlıksal, kültürel ve akılsal olan ne varsa sömürgeci topluma aittir. Bu nitelikler sömürgeci toplumu üstün kılmaktadır. Buna karşılık barbarlığa, uygardışılığa, ilkelliğe, vahşiliğe ait ne varsa onlar da ekosisteme aittir. Ve ekosistem aşağı konumdadır. Bu temelde ekosistem üzerinde kurulan ideolojik egemenlikle ekosistem sonuna kadar fethedilmeye, işgal ve sömürüye açılmıştır. Ekosistemi devlet dışı toplum bileşenlerine dahil eden de bu konumudur.

2) Hiyerarşik ve devletli toplumun sömürgeci toplum merkezli geliştirdiği ideolojik hegemonya sonucu insanlık bilinç ve yaşam düzeyiyle ekosisteme sırtını dönerek, ondan uzaklaşarak yabancılaşma girdabına girmiştir. İnsanlık bu temelde ekosistemden yabancılaştıkça, esas olarak kendisinden; kendi varlık ve varoluşundan da yabancılaşmıştır.

Yabancılaşma;

Marks'ın kullandığı anlamda, bir eylem (veya içinde bulunulan durum) aracılığıyla, bir kişi, grup, kurum ve toplum, (1) kendi özgün etkinliğinin sonuçlarına ya da ürünlerine (yahut etkinliğin kendisine) ve/veya, (2) içinde yaşadığı doğaya ve/veya (3) diğer insanlara -ve buna ek olarak (1) ve (3) arasında belirtilenlere ve bu belirtilenler yoluyla- aynı zamanda (4) kendi kendisine (kendi özgün tarihsel olarak oluşturulmuş insani kapasitesine) yabancı duruma gelir (veya böyle bir durumda kalır).²¹⁹

Hiyerarşik ve devletli toplumun sömürgeci toplum merkezli olarak geliştirdiği ideolojik hegemonya sonucu, ekosistem ile toplum ilişkisinde ortaya çıkan durum; yabancılaşmanın tüm belirtilerini ve nüvelerini taşımaktadır.

Açık ki, bu yabancılaşma durumu sürdüğü sürece, ne denli mükemmel teoriler, stratejik ve taktik teknolojiler ve yöntemler geliştirilirse geliştirilsin; toplumsal özgürlük, eşitlik ve demokrasi sağlanamaz. Çünkü yabancılaşma sonucu, komünal ve katılımcı bir şekilde gerçekleşen ekosistem ve insan toplumunun konumlanmaları zihniyet olarak yanlış belirlenmiştir. Dahası ekosistemin

219 Bottommore, Tom. [Yayın Yönetmeni]; *Marxist Düşünce Sözlüğü*; s. 62

egemenlik altına alınması gerektiği yönünde bir algılama geliştirilmiştir. Her algının niteliği ve sınırları ne ise, bunlar uygulamasını da belirler. Böyle olunca ekosistem sınırsız bir şekilde talan edilmiştir. Ekosistem salt tüketim deposu olarak ele alınarak gereksiniminden bin kat fazlası sömürgeci tarzda alınmıştır.

Algının veya;

... zihniyetin bu tarz oluşumunun doğadan yabancılaşmasının temelini oluşturmaktadır. Toplum var eden komünal bağı inkar ettiği ve yerine bir sapma olarak gelişen hiyerarşik ve devlet güçlerini esas aldıkça zihniyet durumu; doğayla yaşam arasındaki bağın unutulmasına, önemsiz kılınmasına açık hale gelecektir. Uygarlığın dayandığı bu zemin üzerindeki her yükseliş daha fazla doğadan kopmak, çevreyi tahrip olarak yansımaları bulacaktır.²²⁰

3) Hiyerarşik ve devletli toplumun ekosistemin fethetmesi ve işgalciliğe dayalı sömürüye tabi tutması; ekosistemin özel ve devlet mülkiyetçiliğine alınmasında somutlaşmıştır. Bu durum aynı zamanda ekosistem üzerinde sınıfsal ve iktidarcı egemenliğin kurulmasıdır da. Sınıflaşma ve iktidarcı egemenlik salt insan toplumuyla sınırlı olan bir olgu değildir. Hiyerarşik ve devletli toplum tarafından ekosistemin özel ve devlet mülkiyetçiliğine açılması, ekosistem ile sömürgeci toplum arasında bir sınıfsal ve iktidarcı ilişkiyi doğurmuştur. İdeolojik olarak kendisini evrenin efendisi olarak gören benmerkezci sömürgeci toplum, sınıfsal olarak ekosistemin mülkiyetine alıp, üzerinde istediği gibi tasarrufta bulunma ve kullanma hakkını kendisinde görüp, böylesi bir yaklaşım sergileyince; hem ekosistem sömürülmektedir ve hem de ona iktidar gücü uygulanmaktadır.

Ekosistem ve toplum arasındaki dengenin, komünal ve katılımcı ilişkinin bozulması ve ekosistemde büyük tahribatların meydana gelmesi hiyerarşik ve devletçi, özel ve devlet mülkiyetçiliğiyle direk bağlantılıdır. Sade ve sadece nasıl egemenlik ağlarını daha fazla genişletebileceğini ve sömürüye dayalı palazlanacağını düşünen hi-

220 Öcalan, Abdullah; *Bir Halkı Savunmak*; s. 193

yerarşik ve devletli toplum hiçbir ahlaki ve eşitlik kuralını tanımadan ekosisteme yönelmiştir. Ekosistemde bulunan tüm varlıklar ve doğal zenginlikleri kendi tekeline almıştır. Özel ve devlet mülkiyetçiliği sömürücü tüketime, tekeli birikime ve açgözlülüğe dayalı olduğu için ekosistemdeki varlıkların ve doğal zenginliğin gün gittikçe tükeniş ve yok oluş süreci de başladı. Hiyerarşik ve devletli toplum, etnik kültürel topluma, dini kültürel topluma ve sosyokültürel topluma dayattığı tekliliğin ve tekmerkezliliğin bir benzerini ekosisteme dayatmıştır. Ekosistemdeki farklılığa ve çeşitliliğe dayalı varoluşu ortadan kaldırmıştır. Egemenlik ve kâr hırsıyla ekosisteme yöneldiği için bitki örtüsünden börtü böceklerle, kelebeklerden balıklara, dağ keçilerinden kuş türlerine, ormanlara vb. ekosistemdeki birçok farklı türlerden bir kısmı yok olmuş ya da yok olmak üzeredir. Benzer şekilde doğal kaynaklarda tüketim hırsı ve kirlilik vb. nedenlerle yok olma noktasındadır.

Bu şekilde ekosistemdeki doğal kaynakların ve farklı türlerin yok edilmesi, esas olarak, insanın da yaşayabilmesi için oluşmuş olan koşulları ortadan kaldırmıştır. Ekosistemde doğal zenginlikler ve farklı türlerde bir denge yaratılmıştır. Farklı türlerin ve doğal zenginliğin yok edilmesi adım adım insanlığı da yok oluşa doğru götürmektedir. İnsan için yaşanacak bir ekosistem kalmadığında, insanın tüm bilimsel ve teknolojik ilerlemesine rağmen; insan yaşayamaz. İnsan belki üstün bir teknoloji üretebilir fakat insan, güneş sistemini, yer çekimini, atmosferi, ozon tabakasını, galaksileri, organik bitki örtüsünü vb. ekosistemi meydana getiren varlıkları yaratamaz. Dolayısıyla bu anlamıyla hiyerarşik ve devletçi özel ve devlet mülkiyetçiliği sadece ekosistemin değil; insanlığın da sonunu getirmektedir.

4) Hiyerarşik ve devletli toplum, teknolojinin kullanımında yarattığı saptırma ile bu alanda da ekosistemi tahrip etmiştir.

Teknoloji toplumun gereksinimleri için geliştirilen bir araçtır. Ancak hiyerarşik ve devletli toplum teknolojiyi tekeline alarak artı ürün ve kâr elde etmek için kullandı. Konuya yaklaşımda, çevreciler salt yüksek teknolojinin kullanımını gündemleştirmektedirler. Oysa hiyerarşik ve devletli toplumun elindeki bir balta da olsa kâr için kullandığından dolayı ekosistemi tahrip etmektedir. Bu anlamıyla hiyerarşik ve devletli toplumun çıkarları güdümünde kullanılan balta ile

nükleer atıklar aynı kategoride yer almaktadır. Her iki teknolojinin zarar verme farkları olsa da sonuçta her ikisi de aynı amaca hizmet etmektedir ve ekosistemin dengesini bozmakta kullanılmaktadır.

Hiyerarşik ve devletli toplum antiekolojik teknolojiyi kullanırken esas aldığı temel husus kârdır. Bu temelde daha fazla kâr elde etmek için yüksek teknolojiyi kullanmaktadır. Yine bununla bağlantılı olarak ucuz maliyet için antiekolojik teknolojiyi kullanmaktadır. Eğer gerekli tedbirleri alıp böyle kullanırsa, bu kendisine pahalıya mal olur veya kimi teknolojileri kullanmaması gerekebilir. Bu durumda da palazlanmaz. Bu nedenle hiyerarşik ve devletli toplum tarih boyunca kâr ve ucuz maliyet için antiekolojik teknolojiyi kullanmaktan çekinmemiştir.

Ozon tabakasının delinmesine, iklimsel dengenin bozulmasına; sıcaklık ve soğukluk dengesindeki değişkenlerin meydana gelmesinde; yağışlardaki artışın veya azalışın yaşanmasına neden olan; hiyerarşik ve devletli toplumun sömürü için kullandığı antiekolojik teknolojidir. Bu anlamda “kirlenen hava, delinen ozon, hayvan ve bitki türlerinde ivmeli azalış, orman tahribi, akarsu kirliliği her tarafta çöp dağları, kitli atıklarla bulanmamış suyun kalmaması”²²¹ vb. sorunlara yol açan hiyerarşik, devletçi ve antiekolojik teknolojidir.

5) Tarihsel ve toplumsal olarak birinci ve ikinci doğa arasındaki çelişki ve sorunların kemikleşerek sürmesini sağlayan zemin sınıflı kent olmuştur. Hiyerarşik ve devletli toplumun ekosistem üzerindeki ideolojik ve sınıfçı egemenliğinin; özel ve devlet mülkiyetçiliğinin; yabancılaştırmanın ve teknoloji kullanımının merkez mekanı sınıflı kenttir.

Sınıflı kent sadece bir kent veya mekan değildir. Sınıflı kentleşme ekosistemle iç içe komünal ve katılımcı bir ilişki içinde olan ekolojik toplum eksenli köy kırsallığına karşı geliştirilmiştir. Sınıflı kentleşmenin kurumsallaşma mantığı ve gelişimi bu temeldedir. Sınıflı kent sömürgeci toplum merkezli, antiekolojik bir zihniyeti, toplumu ve maddi ve ideolojik kültür uygarlığını temsil etmektedir.

Sınıflı kent uygarlığı ve esaslar üzerinden kendisini evrenin merkezi olarak konumlandırmıştır. Adeta her şeyi kendisinin yarattığını

221 *A.g.e.*; s. 195

iddia etmektedir. Oluşturulan sınıflı kent uygarlığı vazgeçilmez bir kimlik, yaşam ve tüketim kültürü olarak ekosisteme dayatılmıştır. Bu yönleriyle sınıflı antiekolojik kent uygarlığı, ekosistemi ve insanlığı yok oluşa doğru sürükleyen tüm hastalıkların merkezidir. Köy kırsal toplumun şüpheyle sınıflı kent uygarlığına bakması bu niteliğinden ötürüdür. Çünkü sınıflı kent uygarlığı anti ekolojik konumuyla, lağım şebekesi gibi olan sömürgeci toplum merkezli ağlarıyla dört bir yana bünyesindeki hastalıkları yaymıştır/yaymaktadır.

Kentsel dönüşüm, kentlilik benzeri adlarla geliştirilen çarpık sınıflı kentleşme tarihinin en büyük çöp yığını ve ormanlık yeşil alanlarının talanını gerçekleştirmiştir. Sömürgeci iş ve sanayi bölgelerin sınıflı kentlerde kurulması sonucu kırsal bölgeler insan-sızlaştırılmıştır. Benzer şekilde tarıma dayalı organik üretime son verilmesiyle, genetikleri değiştirilmiş gıdalarla toplum adeta zehirlenmiştir. Öte yandan da tarih boyunca sınıflı kentler, ekosistemden kopartılan insanların köleleştirilme, işsiz asalak ve yararsız hale getirilme merkezi olmuştur. Antiekolojik sınıflı kent, insan onurunun ayaklar altına alındığı mekandır.

Hiyerarşik ve devletli toplumun sömürgeci toplum merkezli bir tarihsel ve toplumsal süreci başlatması sonucu ekosistemde ortaya çıkan tahribatlar; yaşamın başlayabilmesi için başlangıçta oluşan koşullar büyük oranda değişime uğramış ve kimi yönleriyle yok edilmiştir. Artık evrendeki varlıklar neredeyse zar zor kendilerini yeniden üretebilmektedirler. Hatta araştırmalar göstermektedir ki, birçok varlık ve farklı tür yok olmuşlardır. Çeşitlilik veya farklılık her geçen gün ortadan kalkmaktadır ve evrendeki çoklu paralel evrenlerin tükenmesi sonucu evrendeki varlıklar kendilerini nesilden nesile aktaramamaktadır. Hiyerarşik ve devletli toplum merkezli sömürgecilik ve egemenlik başlangıçtaki yaşamsal koşulların dengesini bozarak insanlığı büyük bir tükenişe doğru sürüklemektedir.

b) Marksizmin ekosisteme yaklaşımı çelişkili, dar ve kimi yönleriyle fetihçi tahakkümcüdür. Bu karmaşık ve muğlak yaklaşımdan dolayı devletli sosyalist teori ve pratik ekosistemin aleyhine gelişmiştir. Çernobil faciasında somutlaştığı gibi, bu örneklerin açığa çıkarttığı şey, devletli sosyalizmin ideolojik, politik ve sınıfsal olarak en

az kapitalizm veya hiyerarşik ve devletli toplum kadar ekosistemi tahrip etmesidir. İdeolojik olarak muğlak, çelişkili, fetihçi ve tahakkümcü olan yaklaşımlar devletli sosyalizm pratiğinde yaşandığı gibi olumsuz sonuçların yaşanmasına zemin olması kaçınılmazdır.

Marks ve Engels'in ekosistemin sorunlarına dikkat çekişleri oldukça dardır. Ekosistemin sorunlarının ortaya çıkışını salt kapitalist üretim süreciyle sınırlı ele almaktadırlar. Buna rağmen Marks ve Engels sosyalizme geçiş için antiekolojik olan kapitalist üretim tarzının gelişimini zorunlu görmektedirler. Fakat aynı Marks ve Engels, antiekolojik kapitalist üretim tarzının ekosistem için yıkıcı olduğunu belirtmekten geri kalmamışlardır. Esas olarak Engels ve Marks, hiyerarşik ve devletli toplumun sömürgeci toplum merkezçiliğinin "son" temsilcisi olan kapitalist toplumsal ilişkilerin ekosistemi yok ettiği gibi insanlığı da yok ettiğinin farkındaydılar. Ancak sosyalizme geçişin kapitalist üretim tarzının yaşanmasıyla olabileceğine dair geliştirdikleri zorunluluk yönündeki teorik ve ideolojik anlayışlardan dolayı; ekosistemin ve insanlığın yok olması pahasına antiekolojik kapitalist üretim tarzının geliştirilmesi ve genişletilmesi gerektiğini de savunmaktadırlar. Nitekim devletli sosyalizm de ustalarını takip ederek bu yolda yürüdüler. Reel sosyalizmin ekosistem ile toplumsallık arasındaki komünal ve katılımcı ilişki tarzına dayalı karşılıklı bağımlılığa dikkat etmeyip, en az kapitalizm kadar ekosistemle çelişip onu tahrip etmesi bu yaklaşımın ve anlayışın sonucu olmuştur.

Marksizmi ekosistemle çelişkili, tahrip edici fethedici ve tahakkümcü konuma düşüren diğer bir nokta, ekosistemin insani toplumu ve özgürlüğü tanımlama hususundaki yanlış ve yanılığlı yaklaşımı olmuştur.

Her ne kadar Marksizm evrim teorisini esas alsada evrimsel gelişim süreci ekosistem ile insani toplumun komünal ve katılımcı evrim diyalektiğine göre ele almaz. Marksist diyalektik çatışmalı bir diyalektiktir. Bu diyalektik, insani toplumun ekosistemin bir parçası olarak geliştiğini kabul etse de, insanın insanlaşması veya toplumsallaşmasından sonra, insanın gelişimini apayrı bir gelişim olarak ele almaktadır.

Marksizm, insani toplumu kendi emeğiyle kendisini yaratan bir varlık olarak tanımlamaktadır. Ekosistemi insanın yaşaması için oluştur-

duğu tamamlayıcı faktörleri veya koşulları hesaba katmaz. Atmosfer, biyosfer gibi faktörler olmadan da, insani tolumun salt kendi emeğiyle kendisini yaratabileceğine inanmaktadır. Oysa biyolojik, evrimsel araştırmalar göstermektedir ki dünya dışındaki gezegenlerde ekosistem uygun olmadığından dolayı yaşam yoktur. İnsan tek başına bu gezegenlere bırakılsa da, ekosistem açısından uygun koşullar olmadığı için insan salt emekle kendi varlığını sürdüremez. Eğer ikinci doğa salt kendi emeğiyle kendisini yaratabilseydi, ABD gibi emperyalist devletler bu denli pahalı bir maliyetle Mars'ta yaşam izi aramazlardı. Ellerindeki insani ve teknolojik emek gücüyle insani toplumu yaratırlardı. Bu denli yüksek maliyetli emek gücüne rağmen ayda ve Mars'ta yaşamı yaratamıyorlar. Mars'ta yaşamın başlayabilmesi için ekosistemin koşullarının dünya gezegenindeki gibi bir bütün olarak oluşması gerekmektedir. Bu olmadığı için insani toplumun yaşama şansı yoktur.

Marksizmin ekosistemik tanımı da sorunludur. Esas olarak ekosistem ile Marksizm arasında çelişkili ve çatışmalı bir durumun veya ilişkinin oluşmasına yol açan söz konusu birinci doğayı tanımlamasındaki sorunudur.

Marksizme göre doğa acımasız bir zorunluluk alanıdır. Doğada katı bir yasa uygulanmaktadır. Kaynağını Darvinizmden alan bu bakış açısına göre, doğanın acımasızlığı ve katı kuralları sonucu oluşmuş olan koşullar insani toplumun gelişmesini ve özgürleşmesini engellemektedir ve Marksizm bu engelleri ortadan kaldırması için insanlığın önünü ekosistemle mücadele etme; onu fethederek engelleyici konumdan çıkartma görevi koymaktadır. Marksizm bu tezini, “insanlığın kendi doğası üzerinde olduğu gibi, doğa güçleri üzerinde insan üstünlüğünü tam olarak”²²² sağlaması gerektiği yönünde ideolojik formüle kavuşturmuştur.

Bu ideolojik formülle Marksizm, elindeki tüm insani ve yetenek gücüyle insani toplum ile; savunmasız olan ekosistem arasında bir mücadeleyi zorunlu kılmaktadır. Bu şekilde insani toplumun özgürlük mücadelesi önceliğini sınıflı topluma karşı değil, ekosisteme karşı vermektedir.

Öte yandan ekosistem ve insani toplum doğasını karşıtlıklar üzerinden tanımlayan Marksizm, bunlarla birlikte özgürlüğün Marksist tanımını da yapmıştır. Marksist ideolojideki, “özgürlük,

zorunluluğun bilincine varmaktır” tanımlaması ekosistem ve insani toplum arasında varsaydığı karşıtlık ilişkisinden hareketle yapılmıştır. Bu tanımlamaya göre insani toplum üzerinden sınıflı toplum egemenliğinden önce, doğa tahakkümü vardır ve insanın özgürleşmesi için bu doğa tahakkümünden kurtulması gerekmektedir. Bunun yolu da, insani toplumun doğayı fethetmesi, egemenlik ve kontrolü altına almasından geçmektedir.

Ekosistemle insani toplum arasındaki ilişki karşısında Marksizmin konumu insanmerkezcidir. Marksizm, ekosistem karşısında insanı merkez alarak konumlanmıştır. Böylece tarihin en büyük devrimci akımlarından birini başlatan Marksizm, ekosistem ile toplum arasındaki komünal ve katılımcı ilişkiyi gör(e)memiş; hiyerarşik ve devletli toplumun geliştirilmesiyle birlikte başlayan ekosistem sorunlarına karşı ciddi bir devrimci tutum ve yaklaşım sahibi olamamış, duyarsız kalmıştır. Bu sorunlara kaynaklık eden çelişkileri çelişki olarak ele almamıştır. Dahası ekosisteme karşı insanın üstün gelmesi ve ekosistemi kontrolü altına alması gerektiğini savunmuştur.

Tüm bu hususlardaki yaklaşımı ve konumlanmasıyla Marksist akım ekosistemin sömürgeleştirilmesine, talan edilmesine ve tahrip olup yok olmasına ortak olmuştur. Ekosistemdeki tahribat düzeyi insan yaşamını yok etme noktasına ulaşmış olmasına rağmen, bu yok oluşa karşı Marksist akımın mücadelesi halen yeterli düzeyde değildir.

c) 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen çevrecilik adı altında örgütlenen toplumsal kesim, biraz da Marksist akımın, ekosistemin sorunlarına gereken duyarlılığı göstermediği için bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.

Şüphesiz çevreci hareketin gelişimi salt Marksizme karşı olan bir tepkiden doğmamıştır. Bu yönü olmakla birlikte esas olarak çevreci hareket ‘68 gençlik hareketinin oluştuğu ortamda şekillenmiştir. ‘68 hareketi salt toplum eksenli bir hareket değildir. Çevrecilerin de ekosistemdeki sorunları ve tahribatları gündemleştirdiği ve içinde buldukları bir harekettir. Bu yönüyle ekosistemin sorunlarının gündemleşmesi bakımından önemli bir çıkış yapılmıştır.

Bütünlüklü ve homojen bir çevreci hareketten bahsetmek mümkün değildir. Bu yönüyle çevreci hareket feminist harekete benzemektedir. Birçok farklı siyasal temsiliyete sahiptir. Anarşistlerden sosyalistlere dek geniş bir toplumsal kesim çevreci hareket içinde yer almaktadır. Bu durum çevreci hareketi heterojen bir niteliğe bürümüştür.

Kavramsal tanımlama olarak tüm farklılıkları çevreci hareket adı altında tanımlamak, ideolojik, sınıfsal ve politik niteliklerine aykırı bir durum arz etmektedir. Heterojen olsa da çevreci hareket bir bütün olarak aynı sınırlar içinde kalmıştır.

Hiyerarşik ve devletli toplumun ekosistemde yarattığı sorunların ve tahribatların gündemleştirilmesinde ve devletli sosyalizmin buna ortak olmasındaki rolünün açığa çıkartılmasında çevreci hareketin rolü yadsınamaz. Öte yandan ekosisteme karşı toplumun genelinde de belirli bir duyarlılık da yaratmıştır. Teorik ve pratik olarak bu yönlü yürütülen mücadelede önemli bir mesafe katetmiştir.

Ancak son 50-60 yıllık mücadelenin sonunda çevreci hareket denilen toplumsal dinamik, ideolojik, politik ve eylemsellik yönleriyle gidebileceği yere kadar gelip dayanmıştır. Bu anlamıyla bagajındaki ideolojik politik malzemeleri tüketmiştir. Çevreci hareketin gidip dayanabileceği son sınır budur. Bu sınırdan öteye yapabileceği bir şey kalmamıştır. Bundan sonrası aynı kısır döngü içinde kendini habire tekrar etmektedir. Nitekim mevcut durumdaki hali aynı çember içinde kendini tekrar etme halidir.

Çevreci hareketin bu sınıra gelip dayanmasının nedeni, ideolojik, politik ve sınıfsal karakteridir.

Çevreci hareket ideolojik olarak ekosistemin sorunlarıyla toplumsal sorunları eşdüzeyde ele almamaktadır. Sorunları tanımlarken “çevre sorunu” demektir. Bu tanımın dayandığı sorunlu nokta ise, ekosistemin ve toplumun doğru tanımlanamayışıdır. Çevreci hareket ekosistemi yüzeysel olarak salt insanın çevresi olarak algılamaktadır. Bu algının merkezinde insan vardır. İnsan merkezlidir, ekosistem ise çevre. Bu tanımın vardığı sonuca göre insan çevresini kirleterek çevre sorunlarını yaratmaktadır.

Oysa sorun basit anlamıyla bir çevreyi kirletme sorunu değildir. Bundan önce ekosistemin egemenlik ve tahakküm altına alınma du-

rumu vardır. Hiyerarşik ve devletli toplum özel ve devletli mülkiyet-çiliğiyle ekosistemi işgal etmiştir. Çevreci hareket ideolojik olarak bu duruma karşı gelmez. Sorunun kaynağına inemediği için, sorunu çözüme kapasitelerine sahip değildir; nitekim çözemiyor da. Çevreci hareketin iddia ettiği gibi; insanlar çevreyi kirletmeseler de ekosistem üzerindeki egemenlik ve tahakküm devam ettiği müddetçe, ekosistemin sorunları ve tahribi sürgit devam eder.

Çevreci hareket ideolojik olarak kapitalist modernitenin ideolojik çerçevesinin dışına çıkamamıştır. Ekosistemin tanımlanmasından toplumun tanımlanmasına, ekosistemin tahrip edilmesinden sorunlarının nedenlerine ve tanımlanmasına dek kapitalist modernitenin ideolojik egemenliğine bağımlı bir niteliğe sahiptir. Çevreci hareketin ekosistemin sorunlarını çözüme perspektifi bu nedenle kapitalist modernitenin sınırlarını veya ufkunu aşamamaktadır.

Şüphesiz çevreci hareketin bu tarz niteliği sınıfsal kökeniyle bağlantılıdır. Çevreci hareketin ana gövdesini oluşturan aktivistlerin ve ideologların sınıfsal kökeni burjuva ve küçük burjuvadır. Bu sınıfın alternatif bir ideolojik sistem ve toplum tasavvuru yoktur. Dahası böylesi bir perspektife de sahip değildir. İdeolojik ve sınıfsal olarak hiyerarşik ve devletli toplumun anti ekolojik temsilcisi olan kapitalist moderniteye göbekten bağı ve bağımlıdır.

Çevreci hareketin bu ideolojik ve sınıfsal karakteri politik ve eylemsel çizgisine de yansımıştır. Çevreci hareketin politikası ve eylemleri hiyerarşik ve devletli toplumun ekosistem üzerinde kurdukları sömürgeci toplum merkezli ideolojik, politik, ekonomik egemenliğinin ve tahakkümünün ortadan kaldırılmasına yönelik değildir. Dünyanın dört bir yanında gerçekleştirilen çevreci eylemlerin tümü basit teknolojik düzenlemelere yöneliktir. Sağlık ve yüzeysellik bağı olarak çevreci hareketin sistemciliği bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Çevreci hareketin bu politik ve eylemselliğini mantıka temizliğine benzetmek mümkündür. Çevreci hareket, biraz özenli olunursa; ağır sanayide filtre kullanılırsa ekosistemde sorun yaşanmaz gibi basit teknik sorunlarla ilgilenmektedir. Alternatif bir sistem ve toplum inşa edemediği için, sistem içi çözümlerle sistemde restorasyon gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu nedenle sistem içi

muhalefetten öteye geçemiyor. Zaten devletler Kyoto vb. uluslararası sözleşmelerle büyük oranda çevreci hareketin taleplerini gerçekleştirmiştir. Bu anlamıyla da çevreci hareketin yapabileceği fazla bir şey kalmamıştır.

Çevrecilerin genelde uluslararası sözleşmeleri ve yasaları uyulması gereken kurallar olarak göstermeleri, çevreci hareketin durduğu noktayı göstermesi bakımından önemlidir. Çevreciler yasallığı aşamamıştır. Yasalar ve sözleşmeler hiyerarşik ve devletli toplumun kendi çıkarları doğrultusunda geliştirdikleri metinlerdir. Kyoto sözleşmesi gibi kuralların tümü bu yönlüdür. Çevrecilerin eylemleri de bu sınırı aşamaz. Sistemi direkt karşılıklarına almazlar. Bu konumuyla çevreci hareket diğer bir sistem içi hareket olan sosyal demokratlara benzemektedir.

Bunun en açık göstergesini Avrupa'nın birçok ülkesinde 90'lı yıllardan sonra ya iktidar ya da iktidar ortağı olan çevreci hareketin partileşmiş hali, Yeşillerin sergiledikleri politik duruşta görmek mümkündür. Yeşiller parlamentoda ya da iktidarda önemli bir güç olmalarına rağmen, antiekolojik olan kapitalist devletin ekosistemi yok eden politikalarını ortadan kaldırmak için çaba sarf etmemiştir. Tersine var olan politikaları revize ederek yürütmüşlerdir.

Bu nedenlerden ötürü çevreci hareket elit ve marjinal kalmıştır. Devlet dışı toplumla bütünleşememiştir. Devlet dışı toplum da çevrecileri hiyerarşik ve devletli toplumun yaramaz çocukları olarak nitelendirip, aralarına mesafe koymuştur. Nitekim ideolojik, politik ve sınıfsal olarak çevreci hareketin konumu, sistemin yaramaz çocukları olmanın ötesine geçememiştir.

Çevreci hareket ekosisteme yönelik bir duyarlılık yaratsa da, sömürgeci toplum merkezli antiekolojik kapitalist devletli toplumun ve sistemin ömrünü uzatmıştır. Hatta bu sistem içi konumu nedeniyle, antiekolojik kapitalist devletli toplum da, kendi kontrolündeki çevreci hareketi popülerleştirip, devrimci ekolojik toplum hareketinin gelişmesini engellemiştir. Ve çevreci hareketi bir mıntıka temizliği konumunda tutarak, kendi çıkarları doğrultusunda kullanmıştır.

Şimdi esas olarak çevreci hareket bir yol ayrımındadır. Ya ideolojik, politik ve sınıfsal olarak bir hesaplaşma başlatıp, kapitalist mo-

derniteden koparak; ekolojik toplum hareketine katılıp alternatif sistem ve toplum içinde yer alacak; ya da antiekolojik kapitalist devletli toplumun mınıtka temizleyicisi olarak kalmaya devam edecek.

d) Öcalan, “Doğayla bütünleşmeyen hiçbir toplum sisteminin rasyonelliği, ahlakiliği savunulamaz. Doğal çevreyle en çok çeliş-tiren sistemin rasyonalite ve ahlaki olarak da aşılması bu nedenledir,”²²³ demektedir.

Bu tespitten hareketle, demokratik konfederalizm, öncelikli olarak ekosistemle bütünleşmeyi ekolojik toplum ideolojisiyle gerçekleştirmektedir. Ekolojik toplum ideolojisi, insani toplumu bu anlamda bilinç ve ahlak yönünden tekrardan ekosistem ile komünal ve katılımcı bir bütünleşme düzeyine yükseltmektedir.

Gerek ekolojik toplumun inşa edilmesinde ve gerekse de demokratik konfederalizm sisteminin ekolojik kılınmasında işe ideolojik dönüşüm ve bütünleşmeden başlanması, diyalektik gelişimin doğası gereğidir. Bu, iki yönüyle olması gereken bir yaklaşımdır. Birincisi insani toplumun ekosistemle bütünleşmesinin temelinde ekolojik toplum ideolojisinin konulmasıyla ancak bilinç ve ahlaki yönden doğru bir bütünleşmenin gerçekleştirilebileceğidir. Ekolojik toplum ideolojisinin geliştirilmesine, dolayısıyla toplumun ideolojik dönüşümüne öncelik verilmeden ne alternatif sistem olarak demokratik konfederalizmin ekolojik inşası gerçekleştirilebilir ne de sağlıklı ve sağlam temellere dayalı ekolojik toplum yaratılabilir. İkincisi ise, birinci yönle bağlantılı olarak; hiyerarşik-devletli toplum ile ekosistem ve insani toplum arasındaki uçurumu ve yabancılaşmayı antiekolojik ve sömürgeci toplum merkezli ideolojisiyle gerçekleştirmiştir. Yaratılmış bir bilinç çarpıklığı vardır. Söz konusu bilinç çarpıklığı ve yabancılaşma salt hiyerarşik ve devletli toplumla sınırlı değildir. Devlet dışı toplum da bu çarpıklık ve yabancılaşmadan nasibini almıştır. Dolayısıyla bilinç ve ahlaki yönden güçlü bir ideolojik ve zihniyet inşası ve mücadelesi olmadan söz konusu çarpıklık ve yabancılaşma ortadan kaldırılamaz. Bu nedenle ekolojik toplum inşa edilirken; devletli sosyalizm ve çev-

223 Öcalan, Abdullah; *Bir Halkı Savunmak*; s. 196

reci hareketin düştükleri tuzaklara da düşmemek için; öncelikli olarak işe ekolojik toplum ideolojisinden başlamak zorunludur.

Ekolojik toplum ideolojisi, ekolojik toplumun bilinç ve ahlaki yaklaşımını, ilkelerini, politik ve pratik çerçevesini belirlemektedir. Salt ekosistemi veya insani toplumu ele almaz. Bir bütün olarak her iki doğayı, farklılık içinde çoklu birlik perspektifine göre ele almaktadır. Ve ekolojik toplum tanımını kavramsal olarak da bu bütünlük içinde anlamlandırmaktadır. Bu bağlamda ekolojik toplum, ekolojik toplum ideolojisine dayalı, kavramsal, kuramsal ve toplumsal olarak geliştirilmiştir.

Ekolojik toplum ideolojisine göre, ekosistem de birinci doğadaki tüm varlıklarıyla insani toplumun bir eşiti ve tamamlayıcıdır. Ekosistem atıl, nesne veya meta değildir. Yine ekosistemin doğal varoluşundaki koşulların insani toplumun gelişimini ve özgürleşmesini engelleyen faktörler olarak ele almaz. Ve bu varoluşsal koşullardan hareketle ekosistemin doğasını vahşi, ilkel, acımasız gibi tanımlamalarla yaftalayan; ekosistemin doğasına aykırı olan yaklaşımlarla küçümsenmesinin ve aşağılanmasının karşısında durur.

Şüphesiz ekolojik toplum ideolojisi ekosistemin varoluş doğasında var olan zorlu koşulları dikkate alır. Fakat bu koşullara negatif anlam yüklememektedir. Marksizm ekosistemin doğal koşullarına negatif anlamlar yüklediği için ekosistemle doğru bir ilişki geliştiremedi.

Ekolojik toplum ideolojisi ekosistemin doğal varoluş koşullarını insani toplumun yaşaması ve varlığını sürdürmesi için, insanın doğasında var olmayan temel maddi enerji gereksinimlerinin karşılanması olarak değerlendirmektedir. Nitekim tarihsel ve toplumsal olarak ekosistemin doğal varoluşundaki koşulların böylesi bir rolü olmuştur. Bu koşullar olmasaydı insani toplum değil taş üstüne taş koymayı, nefes bile alamazdı. İnsani toplumun en temel gereksinimlerinden biri olan havayı, ekosistemin doğal varoluşundaki koşullar sağlamaktadır.

Öte yandan yaşanan tarihsel ve toplumsal gerçeklik, ekosistemin doğal varoluşundaki koşulların varlığını insani toplum karşısında yok ediciliğin negatif yüklenimleri olarak vahşi, ilkel, barbar kılmadığını, tersine pozitif etkide bulunduğunu göstermiştir. Hatta ekosistemdeki doğal koşulların tek tek ortadan kaldırılmasıyla, farklı evrenle-

rin tükenişiyle birlikte insani toplumda vahşileşmenin, ilkelliğin ve barbarlığın geliştiği somut bir vaka olarak ortaya çıkmıştır.

Ekolojik toplum ideolojisi, insani toplumu üstün bir varlık olarak tanımlamamaktadır. Ekolojik toplum ideolojisine göre insani toplum, ekosistemin bir tamamlayıcıdır. İnsani toplum olmadan gecenin ve gündüzün bir anlamı kalmazdı. İnsani toplum geldiği aşamada bu anlam gücünden çok şey yitirmiştir. Ekolojik toplum ideolojisi, insani toplumu tekrardan ekosistemi tamamlayan bir varlık olma ve anlam gücüne erişme düzeyine yükseltmenin bilinç ve ahlaki niteliği olmaktadır.

İnsani toplum için ekolojik toplum ideolojisinin rolü salt bu değildir. Öte yandan, ekolojik toplum ideolojisi, ekosistemin anlam gücü olarak insani toplumu ekosisteme karşı sorumlu kılmaktadır. Ekosistem, kendini anlamlandırma gücü olarak insani topluma yaşayabilme koşullarını sunduğu gibi; evrendeki koruyucu nitelikleri de insanda toplamış ki, bir bütün olarak birinci ve ikinci doğayı en iyi şekilde savunup geliştirsin. İnsani toplumdaki zeka ve yetenek gücü, yine ahlaki olma niteliği insani topluma bu sorumluluğu yüklemiştir. Hiyerarşik ve devletli toplumun geliştirilmesiyle insani toplum gittikçe bu ahlaki sorumluluğundan uzaklaşmıştır. Ekolojik toplum ideolojisi insani toplumun varoluşu gerekçesi olan bu ahlaki sorumluluğu tekrardan hatırlatmaktadır.

Sadece bir hatırlatma değildir bu. Ekolojik toplum ideolojisi insani toplumda ekolojik toplum farkındalığını yaratmaktadır. Bu farkındalık, insani toplumun kendini diğer tamamlayıcıyla bütünleştirme bağlamında özüne dönüş anlamına gelmektedir. İnsani toplum bu anlamıyla özüne dönüşü sağlamadan yabancılaşmaktan kurtulamaz.

Ekolojik toplum ideolojisi istisnasız ekosistemdeki tüm varlıkların yaşama hakkı başta olmak üzere eşitlik, özgürlük ve demokratik hak ve özgürlüklerinin savunulması ve korunmasını esas almaktadır. Ekolojik toplum ideolojisi açısından salt toplumsal hak ve özgürlüklere dayalı eşitlik, özgürlük ve demokrasi sorunlu bir hak ve özgürlük tanımıdır. Ekosistemin de hak ve özgürlüklerini savunmayan ve sağlamayan bir eşitlik, özgürlük ve demokrasi tanımı bunalımlı bir yapının sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Ekolojik toplum ideolojisi bu anlamıyla bunalımı ekolojik dü-

zeyde aşmıştır. Bu bağlamda ekosistemin hem savunulması ve hem de korunup geliştirilmesi için gerekli ahlaki ve politik tedbirlerin alınması noktasında ilkeler geliştirmiştir. Ekolojik toplum esas olarak bu ilkelerin yaşamsallaşmasının somut ifadesidir.

1) Öcalan, ekolojik toplum ideolojisi çerçevesinde oluşmuş olan ekolojik toplumu “üçüncü doğa” olarak tanımlamaktadır. Buna göre “üçüncü doğa ile anlamlandırılmak istenen aşama (...) birinci ve ikinci doğanın yeniden bir üst aşamada[ki] uyumu”dur.²²⁴ Bu uyumda insani toplumun ekosistem üzerinde herhangi bir üstünlüğü, egemenliği yoktur. Ekosistem özgürdür. Nasıl ki demokratik konfederalizm sisteminin çoklu demokratik toplumsallığı içinde devlet dışı toplumun eşit, özgür ve demokratik ilişki düzeyi ortaya çıkartılmışsa; aynı şekilde ekolojik toplumda da insani toplum ve ekosistem arasında eşit, özgür ve demokratik ilişki düzeyi ortaya çıkartılmaktadır.

Ekolojik toplum düzlemindeki bu bütünlüklü ilişkide insani toplum evrende tek başına yaşamadığının bilinciyle yaşayacaktır. Dolayısıyla kendisini evrenin efendisi ve sahibi, diğer varlıkları da kölesi veya onun için yaratılmış bir nimet olarak görmeyecektir.

Ekolojik toplum, en az insani toplum kadar bitkilerin, hayvanların, havanın, suyun, yıldızların, güneşin; evrendeki tüm varlıkların yaşam hakkının olduğu; ve yine en az insan kadar bu varlıkların da evrenin sahibi olduğunun bilinciyle ahlaki ilişkilerin geçerli olduğu bir ilişkiler bütünlüğüne sahiptir. Öte yandan bağlantılı olarak ekolojik toplum, insanın İNSAN olarak kalabilmesi ve yaşayabilmesi için toprağın, karıncanın, palamudun, meşenin, taşların, atmosferin, denizin, akarsuların, farelerin... ekosistemdeki tüm varlıkların doğal varoluş gerçekliğine göre yaşanmasının gerekliliğinin bilincine varmış bir toplumdur. Tüm bu ekosistemdeki varlıkların olmadığı veya yaşamadığı; insani toplumun bu varlıklarla komünal ve katılımcı bir ilişki düzeyini yakalayamadığı bir dünya gezegeninde insan da İNSAN olarak kalamaz ve yaşayamaz. İnsanın İNSAN olarak kalabilmesi, birinci ve ikinci doğa ile bir bütünlük içinde yaşamasına bağlıdır.

İnsani toplum ve ekosistemin yaşadığı sorunlar ve bunalımlar bu bütünlüğün bozulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Ekolojik top-

lum bu anlamıyla hem insani toplumda ve hem de ekosistemde meydana gelen bunalımın çözülüş formülüdür. Çünkü hem toplumsal ve hem de ekosistemin yaşadığı bunalımın kökeni birinci ve ikinci doğa arasındaki komünal ve katılımcı ilişkinin bozulmasıdır. Üçüncü doğa olarak ekolojik toplum, bir üst aşama bağlamında, bunalımın asıl kaynağına inilip bunalımın çözülmesi sonucu ekosistem ve insani toplumun bütünleştirilmesinin ifadesidir.

Ekolojik toplumda ekosistem ile insani toplumun yaşadığı sorunlar birbirinden bağımsız olarak ele alınmaz. Söz konusu her iki doğadaki sorunlar temelde birbiriyle bağlantılıdır. Nasıl ki hiyerarşik ve devletli toplumun ortaya çıkışıyla birlikte artı ürünün sınıfsal temelde biriktirilmesi; özel ve devlet mülkiyetçiliğinin geliştirilmesi birinci doğanın talanı, işgali ve sömürülmesiyle sonuçlanmışsa; aynı şekilde ikinci doğa da köleleştirilmiş, baskı altına alınmış ve sömürülmüştür. Bu bağlamda, her iki doğada meydana gelen baskı, egemenlik ve sömürü çarklarının ve aygıtlarının ortadan kaldırılması için eşdüzeyle bir mücadele yürütmek ve alternatif sistemini ve ilişki düzeyini yine bütünlüklü olarak örmek zorundadır. Ekolojik toplum bu zorunlu inşanın sonucu olarak geliştirilmiştir.

Ekolojik toplum, ekosistem ve insan toplumunun başlangıç itibariyle aralarındaki doğal varoluşun karşılıklı birbirlerini var eden ilk evrimsel süreçteki komünal ve katılımcı ilişki ve koşulların tekrardan inşa edilmesidir. Şüphesiz bu, sıfırdan evrimsel süreci başlatmak ve ilk yaşamın başladığı noktaya dönmek anlamına gelmektedir. Ekosistemde tahribat yaratan ve insani toplumu yabancılaştıran hiyerarşik ve devletli topluma ait toplumsal ilişkilerin, kurumların ve sömürü aygıtlarının ortadan kaldırılması, her iki doğanın yeniden bütünleşebilecekleri zeminin ve koşulların oluşmasını beraberinde getirecektir. Bu zemin ve koşullarda, birinci ve ikinci doğa, özgür, eşit ve katılımcı bir şekilde; doğalarının farklılıklarını koruyarak, çoklu birlik içinde, tüketime tabi tutulmadan; doğalarındaki nitelikleri engelsiz bir biçimde gelecek nesillere aktaracak bir diyalektik gelişimi yakalayacaktır. Demokratik konfederalizm bu zemin ve koşulların sistemi olurken, ekolojik toplum da söz konusu zemin ve koşulların toplumsallığıdır.

2) Ekolojik toplum demek, toplumun elini ayağını ekosistemden tümden çekmek anlamına gelmez. Ekosistem tarih boyunca insani toplum için yaşam mekanı olmuş, besinsel gereksinimleri karşılamış, barınması için gerekli koşulları veya potansiyeli sağlamıştır. Demokratik konfederalizm ve ekolojik toplumda da ekosistemin bu tarihi mekan, besin kaynağı ve barınma yeri olma rolü devam edecektir.

Ancak, ekolojik toplumda, ekosistem özel ve devlet mlkiyetilinde değildir. Ekosistem işgale ve sömürüye tabi tutulmaz. Mekan ve barınma yeri olarak ekosistem komünal ve kolektiftir. Demokratik konfederalizm ekosistem üzerinde siyasal bir ege-menliğe sahip değildir.

Benzer bir ilişki durumu ekonomik üretim ve paylaşım için de geçerlidir. Ekolojik toplumda ekonomik planlama, üretim ve pay-laşım ekolojiktir. Herhangi bir ekonomik planlama yapılırken eko-sistemin komünal ve katılımcı dengesi gözetilerek yapılır. Salt insani toplum gereksinimleri gözetilerek enerji, ulaşım, besin, giyim, barınma alanlarında üretimde bulunulmaz. İnsani toplu-mun gereksinimleri ile ekolojikdengenin korunması ve geliştiril-mesi birlikte gözetilerek üretimde bulunulur. Gereksinim fazlası ürün olmaz. Ekonomik paylaşım komünaliteye dayalı olduğu için lüks yaşama, israf ve kr amaçlı tüketim ve stoklaşmaya izin ve-rilmez. Ekolojik toplum bu anlamıyla gereksinimi kadar ekosiste-min doğal kaynaklarından yararlanmayı esas almaktadır.

Öte yandan, ekolojik toplumda, insani toplum ekosisteme karşı sorumludur. Bu sorumluluk ahlaki ve politik yönleriyle insani top-luma yüklenmiştir. Buna göre, ekolojik toplum temel gereksinim-lerini ekosistemden karşılarken aynı zamanda aldığının yerini doldurma sorumluluğu da vardır. Karşılıklı komünal ve katılımcı ilişki boyutunun en somut yönlerinden biri budur. İnsani toplum sadece ekosistemin var olan halini korumakla değil; aynı zamanda ekosistemin doğal varoluşuna bağlı olarak gelişmesi noktasında da sorumludur. Bu bağlamda ormanlık ve yeşil alanların oğaltıl-masında; heyelan, kuraklık, doğal ayıklama vb. doğal olayların ge-lişmesiyle birlikte ekosistemde meydana gelen dengesizliklerin giderilmesinde ve gerekli tedbirlerin alınmasında insani toplum sorumluluk sahibidir.

3) Ekolojik toplumun ekonomik üretim boyutunu ilgilendiren diğer bir husus da teknolojiye yaklaşımı ve kullanımıdır. Alternatif bir sistem ve toplum için teknolojiye yaklaşım ve kullanım olgusu önemlidir. Demokratik konfederalizmin teknoloji politikasını ekolojik toplumun ahlaki ölçüleri belirlemektedir.

Öte yandan insanın teknolojiyle ilişkisi salt teknolojiyle insani toplum arasındaki bir etkileşimle sınırlı değildir. İnsani toplumun teknolojiyle ilişkisi dolaysız olarak ekosistem üzerinde olduğu için ekosistemi de etkilemektedir. “İnsanın doğayla kurduğu ilişkiye teknik demek yerindedir.”²²⁵ Bu iki yönüyle böyledir: Birincisi, insani toplum tekniği ekosistemin doğal kaynaklarından temin etmektedir. İkincisi ise insani toplum tekniği ekosistem üzerinde kullanılmaktadır. Her iki durumda da ekosistem ile dolaysız bir ilişki durumu söz konusudur.

Bu temelde ortaya çıkan diğer bir yön de; insani toplumun toplumsallaşmasının tekniği üretmesi ve kullanmasıyla paralel bir şekilde gerçekleşmiş olmasıdır. Teknolojisiz bir yaşam bu yönüyle imkansızdır. İlk taşın yontulması hem insani toplumun ekosistemle ilişkiye geçişinin göstergesi bağlamında önemlidir; hem de insani toplumun toplumsallaşma yönünde attığı devrimsel bir adımdır. Taşın yontularak teknolojik bir araç haline getirilmesi ve kullanılmasıyla insani toplum gelişim bağlamında önemli bir devrimci dinamige sahip olmuştur. Sonraki süreçlerde de insani toplum bu devrimsel adımı sürekli kılmış ve yaşamıyla bütünleşen temel bir tamamlayan haline getirmiştir. Teknoloji insan yaratımının temel maddi, kültürel bir değeridir. Bu değerın yaratıcısı da doğal toplumdur. Doğal toplum ideolojik kültürünün değerleriyle teknolojiye komünal, kolektif ve demokratik bir nitelik kazandırmıştır. Esas olarak teknolojiye özgürleştirici ve devrimci nitelik kazandıran bu ideolojik kültür yönüdür. Yoksa teknoloji kendi başına özgürleştirici ve devrimci olamaz.

Tekniğin doğası nötrdür. Teknik çıplak olarak ne iyidir ne de kötüdür. Tekniğin doğasında böylesine belirlenmiş yönler yoktur. Tekniği nötr durumdan çıkartan ideolojik, ahlaki ve politik yaklaşımdır. Nasıl ki doğal toplumun ideolojik, ahlaki ve politik yaklaşımı teknolojiyi ekolojik, komünal, katılımcı ve demokratik kılıp onu ekosisteme zarar vermeyecek bir şekilde insani toplumun hiz-

metine sunmuşsa; hiyerarşik ve devletli toplumun ideolojik ve politik yaklaşımı da teknolojiyi sömürgeci toplum merkezli kılıp antiekolojik, gerici ve yok edici bir şekilde kullanmıştır. Ekosistemde tahribatlar yaratan ve birinci doğa ile ikinci doğa arasında uçurumlar açan hiyerarşik ve devletli toplumun teknolojiye yaklaşım ve kullanım tarzıdır.

Üçüncü doğa olarak ekolojik toplum ideolojisiyle teknolojiye yaklaşım ve kullanım noktasında yeni bir bakış açısı getirmektedir. Ekolojik toplum teknolojiyi kullanmamayı savunmamaktadır. Ekolojik toplum antiteknoloji değildir. Fakat mevcut haliyle kullanımı da öngörmemektedir. Ekolojik toplum komünal, kolektif, demokratik ve ekolojik bir teknoloji anlayışı ve kullanma tarzına sahiptir. Teknolojiyi özgürleştirici ve geliştirici bir konuma çekerek kullanıma sunmaktadır. Bu aynı zamanda teknolojiyi tekrar varoluşsal durumuna çekerek bir araç olarak konumlandırmak anlamına da gelmektedir.

Şüphesiz ekolojik toplum salt var olan teknolojik düzeyi ekolojik yönden dönüştürerek kullanmakla sınırlı kalmaz. Elbette var olan teknolojik düzeyin dönüştürülmesi önemlidir. Ve ekolojik toplum bunu gerçekleştirecektir.

Ancak alternatif bir sistem ve toplum için teknolojik düzeyin dönüştürülmesi yetersiz bir yaklaşımdır. Böylesi bir anlayış ve yaklaşım iki yönlü sorunludur: Birincisi, kendi öz teknolojisini yaratamayan bir sistem ve toplum, teknolojik bağımlılıktan kurtulamaz. Demokratik konfederalizm ve ekolojik toplum için böylesi bir durum devletli topluma bağımlı olmak anlamına gelecektir ki bu, sistem dışı bir sistem ve toplum için kabul edilebilir bir durum değildir. İkincisi ise mevcut teknolojik düzey birçok yönüyle antiekolojiktir. Dizaynı ve yapımı ekosistem dikkate alınmayarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla dönüştürülmesi imkansızdır. Ekolojik toplum ekolojik sanayiye dayalı öz teknolojisi olan, ekolojik teknolojiyi üretecektir. Demokratik konfederalizmin ve çoklu demokratik toplumun özgüç ve özyeterlilik ilkesi ekolojik teknoloji için de geçerlidir. Kâr marjına bağlı, ucuz maliyete ayarlı ve sınıfçı teknoloji değildir. Salt toplumun rahatını esas almaz. Toplumun gereksinimleri ve yaşamın kolaylaştırılması için üretilip kullanılmaktadır. Hava kirliliği, sera etkisi, nükleer atık

vb. ekosisteme zarar verecek şekilde kurgulanmamıştır. Ekosistem ve insani toplum arasındaki komünal, kolektif ve katılımcı ilişkilerin korunması ve geliştirilmesi ekolojik teknoloji için esastır.

Ekolojik toplumda üretilen ve kullanılan ekolojik teknoloji toplumsal dönüşümde de rol oynayacaktır. Bu anlamda ekolojik toplumda “Teknik temel sınıflaşmayı değil, sınıfsızlaşmayı geçerli kılmaktadır.”²²⁶

Ekolojik teknolojiye böylesi bir rol oynatan diğer bir olgu da ekolojik toplumda teknolojinin herhangi bir sınıfın tekelinde olmamasıdır. Ekolojik toplumda teknoloji komünal mülkiyettir. Kullanımı ise kolektiftir. Dolayısıyla salt herhangi bir sınıfsal kesimin hizmetinde değildir. Komünal ve kolektif yönleriyle tüm toplumun hizmetindedir. Tekniğin doğasında da böylesi bir nitelik vardır. Teknik esas olarak çoklu demokratik ve ekolojik toplumun temel değeridir. Ekolojik toplumdaki ekolojik teknoloji de bunun somut ifadesi olarak gerçekleşmiştir.

4) İnsani toplum açısından ekosistemden gereksinimlerini karşılayanın ve barınmanın somut mekanları olmuştur. İnsani toplum bu somut mekanlar sayesinde maddi ve manevi kültür yaratımlarını gerçekleştirmiştir. İnsani toplum için olmazsa olmaz kabilinde olan olguların başında yaşam mekanı veya mekanları gelmektedir. Ekosistemdeki diğer tür ve varlıklardan farklı olarak insani toplumun mekana bağlı yaşamasının zorunluluğu bir kat daha fazladır.

Mekansal olgu bağlamında insani toplum açısından özgül olan diğer bir husus da insani toplumun yaşam için kendi mekanını inşa etmesi veya edebiliyor olması, insani toplumu maddi ve manevi kültür değerleriyle birlikte ancak yaşama şansına sahip olması insani toplum için kendi yaşam alanlarını mekansal olarak inşa etme zorunluluğu getirmiştir. Ekosistemin doğal hali insani toplumun maddi ve manevi kültür değerlerini kalıcı kılmaya ve geliştirmeye uygun değildir. Bu nedenle insani toplum ekosistemin doğasını tahrip etmeden kendi doğasına da uygun ekolojik mekanlar inşa etmiştir. Köylerin ve kentlerin inşası, insani toplumun bu zorunlu gereksinimi sonucu geliştirilmiştir. İnsanlık tarihinin ilk somut me-

226 A.g.e.; s. 402

kanları doğal, komünal ve ekolojik köylerdir. Köyler sıradan çabalarla veya birden oluşturulmadı. İnsani toplum zekasını mimari ustalık ve emeğinin yaratıcılığı; doğal toplumun binlerce yıllık arayışı ve mücadelesi sonucu gerçekleştirildi. Bu nedenle köylerin geliştirilmesiyle ortaya çıkan somut toplumsal durum tarihin ilk büyük devrimi olarak tanımlanmaktadır.

Köy, insani toplumun maddi ve manevi kültür değerlerinin yoğunlaştığı ve insani toplumun çağ atladığı bir mekandır. Sınıflı kent uygarlığını küçümsediği gibi geri, ilkel, basit ve uygarlık dışı bir toplumsal mekan değildir.

Her şeyden önce köy, insani toplum için ciddi bir devrimsel atılımın gerçekleştirildiği mekan olmuştur. İnsani toplum, ilk defa taşı taş üstüne koymayı bu mekanda geliştirmiştir. Somut olarak köy olgusunun daha geliştirilmediği dönemden farklı olarak insani toplumun köylere yerleşmesiyle her yönüyle gelişme katedilmiştir. Köy, toplumsal, düşünsel, ekonomik, teknolojik, kurumsal, güvenlik yönleriyle insani toplumu geliştirdiği devrimsel dinamiklere ivme kazandırmıştır. Arkeolojik araştırmaların ortaya çıkarttığı tüm göstergeler; insani toplumun köyleri inşa etmesiyle analitik zeka yönünde yeni bir potansiyeli açığa çıkarttığını ispatlamaktadır. Teknolojik ve bir bütün olarak kültürel buluşlar hızlanmıştır. Ekonomide verimlilik artmış, insani toplumun güvenliği daha sağlam dayanaklarla sağlanmıştır. İnsani toplum süreklilik sağlama ve maddi ve manevi kültür değerlerini gelecek nesillere aktarabilme olanağını yaratmıştır. Komünal ve kolektif kurumlaşmalar geliştirilmiştir. Bir bütün olarak köy mekanı insani toplumun kendi gücünün açığa çıkartılması ve işletilmesi bakımından neler başarabileceğinin temel bir zemini olmuştur.

Köyler sonrası ilk kentlerin inşası da bu temel üzerinden gerçekleştirilmiştir. Kent devrimi bu anlamda köy devriminin yarattığı gelişmelere dayalı komünal, katılımcı ve ekolojik karakterde geliştirildi. İnsani toplumun maddi ve manevi kültür yönündeki gelişimi için oldukça önemli bir rol oynamıştır.

Ancak hiyerarşik ve devletli toplumun kentlere el atışıyla birlikte bu süreç hem köyler ve hem de kentler için tam tersine döndürülmüştür. Kentler sınıflı karakterli inşa edilip antiekolojik devletleşmenin mekanı oldukça hem birikimine dayalı olarak ge-

liştiği köylerin karşısına dönüştü hem de antiekolojik toplumun merkezi haline getirilmiş oldu. Esas olarak sınıflı kentlerin gelişimi, tarihteki ilk karşı devrimlerden birinin tarih sahnesine çıkma anlamını taşımaktadır.

Ekolojik toplum bu karşı devrime karşı maddi ve manevi kültür birikimleri ve toplumsal değerleri için ekolojik köy ve kent mekanlarını esas almaktadır. Ekolojik toplum bu anlamıyla ekolojik mekanları da geliştirmektedir. Toplumsal inşasını ekolojik köy ve kentlere dayalı inşa edecektir.

Öte yandan sınıflı kent uygarlığınca ekolojik köy ve kent aleyhine inşa edilen antiekolojik, hiyerarşik, sınıfçı ve hegemonyacı kentçiliği, maddi ve manevi kültür değerlerini de ortadan kaldırmaktadır. Bunu yaparken ekolojik toplum kaba anlamda köy mekanına bağlı kalıp bir bütün olarak antikentçilik biçiminde kendisini konumlandırmaz. Ekolojik toplumun mekansal boyutu ne köylücülüktür ne de antikentçilik. Ekolojik toplum bir taraftan ekolojik köy ve kentleri kurumsallaştırırken öte yandan sınıflı kent ve uygarlığını da tasfiye etme mücadelesini verecektir. Bu her iki süreç de iç içe geçen bir inşa ve mücadele süreci olarak gerçekleştirerek, birbirini tamamlamaktadır.

Ekolojik toplum bu temelde ekolojik köy ve kent yapılanmasını gerçekleştirirken demografik, ekonomik, komünal hizmetler ve teknolojik dengeyi de gözetecektir. Ekolojik toplumda eğitsel, sağlık, sportif komünal hizmetler; ekonomik ve teknolojik yatırımlar; kültür sanat, mimari, altyapı, nüfus yoğunluğu gibi maddi ve manevi kültür değerleri tek bir merkez esas alınarak kurumsallaştırılmaz. Ekolojik toplumda tüm bu yönlerdeki toplumsal kurumlaşma ekolojik mekanlar arasındaki eşitlik ve karşılıklı birbirlerini tamamlama biçiminde olacaktır. Ekolojik mekanlar arasında sınıfsal, hiyerarşik ve hegemonik bir ilişki yoktur. Sınıfçı kentli uygarlıkta olduğu gibi merkez çevre ikilemine yer verilemez. Kentler her şeyin belirleyeni ve merkezi değildir. Her yönüyle ekolojik köy ve kent arasında eşitlik ve optimal denge durumu söz konusudur.

Dolayısıyla ekolojik toplumda ucuz maliyet vb. nedenlerle ekonomik yapının kent merkezi değildir. Ekolojik tarımsal ve sanayi üretimi her bölgenin üretim potansiyelinin nitelikleri de dikkate alınarak dengeli gerçekleştirilecektir. Ekolojik toplumda bölgeler-

arası dengesizlik ve dezavantajlı durumun oluşmasına müsaade edilmeyecektir.

Tüm bu yönleriyle ekolojik köy ve kent arasında yatay ve karşılıklı bir ilişki düzeyi açığa çıkartıldığı için köyden kente doğru göç de olmayacaktır. Ekolojik toplum bu bakımdan istikrarlı bir demografik yapıya dayalıdır. Demografik, ekonomik ve teknolojik sirkülasyon yatay ağlar üzerinde gerçekleşecektir. Bu anlamıyla lehte veya aleyhte büyüme veya küçülmeler olmayacaktır. Gereksinime göre dengeli bir demografik, ekonomik ve teknolojik sirkülasyon hiyerarşik, hegemonek ve antiekolojik eğilimlerin de önünü alacaktır.

Bu anlamdaki dengenin ekolojik toplumda gelişmesinin önünü aldığı diğer bir olgu da işsizliktir. İşsizliğin antiekolojik sınıflı kentleşmelerle direkt bağı vardır. Demografik, ekonomik ve teknolojik sirkülasyon sınıflı hiyerarşik kent merkezli olduğu için nüfus hareketi köyden kente doğru gerçekleşmektedir. Bilinçli bir şekilde köyler boşaltılmaktadır. Bu da sınıflı kentlerde işsiz yığınını oluşturmaktadır. İşsizlik, hiyerarşik ve devletli toplumun rekabetçi piyasası için ucuz işgücünü oluşturmaktadır. Bu nedenle daima üretilmemektedir.

Toplumsallığın doğasında işsizlik diye bir dinamik yoktur. Hiyerarşi, sınıf, iktidar gibi sonradan üretilmiştir. Ekolojik toplum ekosistemin ve insani toplumun doğal yapısına dayalı geliştirildiği için ekolojik köy ve kent mekanlarıyla işsizliği doğuran koşulları ortadan kaldırarak yapay olan bu olgunun önüne geçmektedir.

5) Tüm bu noktalardaki ekolojik toplum ideolojik, ahlaki ve politik ilkelerini; pratik eylemselliğini, toplumsallığını ve kurumsallaşmasını geliştirecek olan demokratik konfederalizmi benimsemiş devlet dışı toplumun tüm bileşenleridir.

Fakat öte yandan ekolojik toplumun işlerlik kazanması için bu genel yaklaşım tek başına yetmeyecektir. Söz konusu genel yaklaşım ile birlikte ekolojik toplumun özgül, özerk dinamiklerinin oluşturulması da gerekmektedir. Bu, ekolojik harekettir.

Ekolojik hareket demokratik politikanın strateji, taktik ve kurumsal aracıdır. Ekolojik toplum eksenli ahlaki ve politik gereksinimleri için konumlanmıştır. Ekolojik partilerden maddi ve

manevi kültür gereksinimleri için kurumlaşmış fonksiyonel, komünal ve demokratik sivil toplum kurumlarına dek geniş bir yelpazeyi kapsamaktır.

Ekolojik hareket, ekolojik toplumun öz dinamik gücü olarak yaşamın her alanında örgütlenerek; hem ekolojik toplumun geliştirilmesi, kurumsallaştırılması ve bu temelde verimliliştirilmesini sağlayacaktır ve hem de bu temelde mücadele edecektir. Bütünlüklü bir ekolojik hareket geliştirilmeden ekolojik toplum inşa edilemez ve işlerlik kazanamaz.

Yine ekoloji hareketi ekosistemin örgütlenme özgürlüğünü ifade etmektedir. Her ne kadar ekoloji hareketi insani toplumun eliyle pratikleşme olanağını yakalasa da ekoloji hareketini ekosistem için örgütlenme özgürlüğünü sağlama niteliği ortadan kalkmaz. Bu durum insani toplumun ekosistem karşısındaki ahlaki ve politik sorumluluğu gereğidir. Ve bu gerekliliğin ortaya çıkarttığı ekoloji hareketi, ekoloji toplum dinamiği olarak özerk ve yatay örgütlenme yapılanmasıyla demokratik konfederalizm sistemine bağlı rolünü oynayacaktır.

H- KOMÜNAL VE KOLEKTİF EKONOMİ

Ekonomi olgusu toplumsal yaşam için vazgeçilmez bir olgudur. Bir anlamıyla denilebilir ki, ekonomi toplumun tüm yaşamıyla bağlantılı ve ilgili bir toplumsal dinamiktir. Herhangi bir toplumsal alan yoktur ki ekonomiyle bağlantılı olmasın. Bu bağlamlarıyla ekonomi, toplumun kendisini yeniden ürettiği ve sürekliliğini sağladığı temel ayaklardan biridir.

Alternatif bir sistem ve toplum bağlamında ortaya çıkan ve toplumun temel gereksinimlerini karşılamak ve sorunlarını çözmek için; devlet dışı toplumun özgürlük ve eşitlik arayışına cevap olmaya çalışan demokratik konfederalizm açısından da kolektif ve komünalist ekonomik sistem zorunludur. Gerçek anlamda devlet dışı sistem ve çoklu demokratik toplumun ortaya çıkması; diğer temel boyutlarıyla paralel bir şekilde alternatif ve sömürüye dayalı olmayan bir ekonomik sistemin de geliştirilmesine bağlıdır.

Çünkü özyeterlilik anlamında ekonomik özgürlüğü ve eşit paylaşımı yaratamayan bir sistem, kendi kendini yönetemez, yeniden özgürce üretemez ve süreklilik sağlayamaz. Böylesi toplumlar daima devletçi-iktidarcı topluma mahkum bir şekilde yaşayacaktır. Tarihte ve güncellikte bunun örnekleri oldukça fazladır. Devlet dışı toplumun tarihsel ve güncel konumunun temel nedenlerinden biri, özyeterliliğe dayalı kendi ekonomik sistemini yaratamamış olmasıdır. Öte yandan devletli toplum da büyük oranda ekonomik sömürü ve tekele dayalı, devlet dışı toplumu kendisine bağımlı hale getirmiştir.

Şüphesiz devlet dışı toplumun alternatif sistemi olan demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplum için komünal ve kolektif ekonomik sistem tek başına yetmez.

Bu noktada düşünülmesine özenle dikkat edilmesi gereken iki husus vardır. Birincisi, ekonomik indirgemeciliktir. Ekonomik indirgemecilik her şeyin belirleyici gücü olarak ekonomik üretimi görür. Bu bağlamda yaşamın maddiyatçı boyutu ön plana çıkarılırken, yaşamın maneviyat boyutu görmezlikten gelinir. Böylece yaşamın bir yönü hep boş bırakılmış olur. İkincisi ise, birinci yaklaşımın tam tersi ve zıt kutbunda yer almaktadır. Bu, maneviyatçı indirgemeciliğidir. Maneviyatçı indirgemeciliği olarak da tanımlanabilecek bu yaklaşım, yaşam için ekonomik olgunun oynadığı rolü küçümser. Maneviyata öncelik verir. Maneviyatın eşit, özgür ve demokratik bir sistem için yeterli olduğunu veya olacağını düşünmektedir.

Toplumsal yaşamın bu şekilde -ekonomik- maddi ve manevi boyutlarıyla karşıymış gibi ele alınmasının temel nedeni şüphesiz devletli toplumun geliştirdiği sömürgeci ekonomi sistemidir. Devletli toplumun geliştirdiği sömürgeci ekonomi sistemi hem ekonominin tanımını çarpıtarak toplumsal yaşam için ne anlama geldiğinde muğlaklıklar yaratmıştır; bu nedenden ötürü, hem de ekonominin kötü olduğu ve insanı bozduğuna dair bir kanı oluşturmuştur.

Oysa temelde ekonomi maddiyat olarak maneviyata karşı değildir. Toplumsal yaşamın doğası bir bütün olduğuna göre, maddiyat boyutu ile maneviyat boyutu da bir bütün olarak iç içedir. Ekonomik sistemin insani toplumca ilk geliştirilmesi bu iç içelikle bağlantılı olarak olmuştur. Bu iç içelik durumu ve toplumsal yaşam

bütünlüğü için anlamını, ekonominin doğal varoluş tanımında görmek mümkündür.

Ekonomi sözcüğü anlamca “ev” ve “yönetim” anlamına gelen “eikos” sözcüğü ile “yasa” anlamına gelen “nomos” sözcüğünün bileşiminden gelmiştir. Bu tanımlama hem ekonominin belli bir politikaya bağlı olarak geliştiği için bir çeşit yönetsel olguyu barındırma doğasına; yine yasa bağlamında belli bir ahlaki ölçüye göre üretilip paylaşılma niteliğine; hem de doğal toplumun yapısı doğal ev ve aile biçiminde somutlaşmıştır. Bilinen anlamıyla değil, doğal anlamıyla doğal toplumda her klan belli bir ev ve aile biçiminde örgütlenmiştir.

Dolayısıyla her klan belli bir politika çerçevesinde, ahlaki ölçüler doğrultusunda evi ve ailesi olarak anlamlandırdığı toplumsallığı için ekonomik planlama, üretim ve paylaşım faaliyetlerinde bulunarak maddi ve manevi gereksinimlerini karşılamıştır. Toplumsal yaşamın maddiyat ve maneviyat boyutlarının doğal varoluş halleri bu temelde iç içe gelişmiştir.

Ekonomi, insani toplum açısından temel gereksinimlerin karşılanması ve eşit, özgür ve demokratik bir toplumsal düzenin ortaya çıkartılması bağlamında maddiyatın yanı sıra ideolojik, ahlaki ve politik ölçüler olarak maneviyatla birlikte gelişim göstermiştir.

Dolayısıyla toplumsal varoluş ve ekonomik gelişim bakımından katı bir şekilde ayrılmış, altyapı olarak maddiyat ve üstyapı olarak da maneviyat karşıtlığı yoktur. Ne soyut olarak maneviyat kendi başına var olabilir; ne de çıplak anlamda maddiyat, maneviyatın gücü olmadan doğru temelde rolünü oynayabilir ve gelişebilir. İnsani toplumun saban, bilgisayar, ev, giyim, besin maddeleri vb. maddiyatı içeren olgulara gereksinim duyduğu gibi; hem de bu maddi nesnelerin planlanmasında, işletilip paylaşılmasında düşünceye, estetiğe, ahlaki ve vicdani ölçülere de gereksinimi vardır.

Bu anlamda;

Ekonomi veya maddi hayat nesnelerinin elde edilmesi canlılığın en temel sorunudur. Evrimin gerçekleşme malzemesidir. Canlı sistemin metabolizma ile dış ortamdaki edindiği ve onun sindirim sistemine uygun ihtiyaç nesneleriyle devamlılığını sağlar. Ev-

rensel bir kuraldır (...) Topluluklar zihinsellikleri için maddi ihtiyaç nesnelarini hep aramış ve geliştirmek istemişlerdir. Yemek, barınmak, çoğalmak, korunmak temel kaygıları olmuştur.²²⁷

Bu kaygılar temel toplumsal kaygılar olduğu için, ekonomik planlama, üretim ve paylaşım anlamında toplumun talep ve gereksinimleri neredeyse sonsuzdur ve bunlar bir şekilde karşılanmak zorundadır.

Bunları karşılayan toplumsal dinamiğe ekonomi denilmektedir. Her toplumsal sistemin ve toplumsal biçimin bir ekonomik sisteme gereksinimi vardır. Tarih boyunca her toplumsal formasyon sınıfsal, maddi ve manevi kùltür gerçekliğine göre kendi ekonomik sistemini geliştirmiştir. Bu durum ekonomik üretimde belli bir disiplini oturtmuştur ve ekonomik üretimin varoluşsal doğası bu temelde bir iç disiplinsel nitelik kazanmıştır.

Ekonomik üretimin varoluşsal iç disiplinsel niteliği üç aşamadan meydana gelmiştir. 1) planlama, 2) üretim, 3) paylaşım. Bu üç varoluşsal nitelik insani toplumun ilk ekonomik üretime yönelmesinden itibaren günümüze dek her ekonomik sistem içinde varlığını korumuştur. Bu bağlamda tarihin hiçbir döneminde rastgele bir ekonomik sistem olmamıştır.

Bu noktada sömürgeci devletli toplumun ekonomik sistemlerin varoluşsal doğasına ilişkin geliştirdiği çarpıtıcı anlayışa değinmek gerekiyor. Sömürgeci devletçi toplum, kendi ekonomik sistemini rasyonalliteye dayalı planlı bir ekonomik sistem olarak değerlendirirken; doğal toplum ve devlet dışı toplumun sahip olduğu ekonomik sistemleri, irrasyonel, rastgele, ilkel olarak tanımlamıştır. Hatta ideolojik egemenliğinin bir kolu olan ekonomi bilimiyle bir yere kadar bu tezini kabul ettirmiştir de.

Oysa bu savın ideolojik manipùlasyonun ötesinde bir anlamı yoktur. Gerçeklik bu iddianın tersini göstermektedir. Gerek insanın planlama ve üretim kapasitesi ve gerekse de üretim araçlarının teknik nitelik bakımından gelişmemiş olması yönlerinden, doğal toplum ve devlet dışı toplumun sahip olduğu ekonomik sistemlerin yetersizliklerinden bahsedilebilir.

Fakat bu yetersizlik doğal toplum ve devlet dışı toplumun eko-

nomik sistemlerinin irrasyonel, ilkel, gerici, rastgele nitelikte olduğu anlamına gelmez.

İnsanın tür ve toplumsal bir varlık olarak gelişme göstermesiyle birlikte ekonomik gereksinimlerini karşılamaya başladığı andan itibaren planlama bağlamında stratejik aklı da geliştirmiştir. Gereksinimlerini bu aklın planlama gücüyle karşılamaya çalışmıştır. Yaşayışı ve ekonomik üretimi rastgele ve tesadüflere bağlı değildir. Ava çıkmak, avadlıklar yapmak, barınmak için kulübeler inşa etmek, bitki köklerini toplamak, mevsim döngülerini takip edip ona göre uygun yerlere göç etmek, yaşamda edindiği deneyimleri birbirine aktarmak; ekonomik üretimi içeren tüm eylemleri belli bir plan veya tasarıya bağlı gerçekleştirmiştir. Ve en önemlisi de paylaşımı komünal ve hakça yapmıştır. Yine hayvanlardan farklı olarak insani toplum sadece ekosistemin sunduğu kaynaklarla yetinmekle sınırlı bir gereksinimleri karşılamaya mahkum değildir. İnsani toplumun niteliklerinden biri de doğal kaynakları işleterek, ona yeni biçimler vererek gereksinimlerini giderebiliyor olmasıdır. Tüm bunlar ekonomik planlama, üretim ve paylaşım aşamalarında sistematize olmayı, doğal toplum ve devlet dışı toplumda ortaya çıkartmıştır.

Şüphesiz tek başına planlama, üretim ve paylaşım herhangi bir ekonomik sistemin temel karakterini belirleyemez. Bunlar ekonomik faaliyetleri disipline eder ve sisteme kavuşturur. Esas olarak ekonomik sistemlerin temel karakterlerinin belirlenmesinde etkileyici rol oynayan ideolojik, ahlaki ve politik yöndür. Herhangi bir ekonomik sistem ideolojik, ahlaki ve politik yönleriyle; neden, nasıl ve niçin, hangi talep ve gereksinimler için kendisini konumlandığıının ve hangi toplumsal kesime veya kesimlere dayalı oluştuğunun cevaplarını vermektedir. Bu bütünlük içinde verilen ideolojik, ahlaki ve politik cevaplar ekonomik sistemin sömürücü mü, yoksa komünalist ve kolektif karakterli mi olacağını gösterecektir. Bu bağlamdaki temel gösterge ideolojik, ahlaki ve politik yöndür. Herhangi bir ekonomik sistem planlamasını, üretimi ve paylaşımını sahip olduğu ideolojik, ahlaki ve politik niteliğine göre gerçekleştirecektir.

Öte yandan ekonomik sistemler üretim güçlerine gereksinim duyarlar. Somut üretim, üretim güçleriyle gerçekleşmektedir. Ancak toplumsal gelişime göre üretim güçlerinde de farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bazen insanın kendisi temel üretim gücü iken, bazen de teknik üretim

gücü olmuştur. Çoğu zaman da bu güçler iç içe geçerek rol oynamışlardır. Bu bağlamda ilk yontma taştan sabana, köleleştirilen insandan serfe ve işçiye, endüstriyel sanayiden nükleer enerji ve bilgisayar teknolojisine dek geniş kapsamlı üretim güçleri bileşenleri gelişmiştir.

Buna paralel bir gelişim seyri içinde üretim ilişkileri de gelişmiştir. Üretim güçleri geliştikçe, üretim ilişkilerinde de gelişim sağlanır. Üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasında diyalektik, devindirici bir bağ vardır. Toplumsal gelişimin bir dinamiği de bu bağ içinde oluşmuştur.

Ancak sınıflı devletli toplumlarda da görüldüğü gibi, üretim ilişkileri her zaman üretim güçlerinin gelişim düzeyiyle paralel bir tarzda gelişim gösteremeyebiliyor. Buna toplumsal tutuculuk veya dogmatizm de denilebilir. Üretim ilişkileri, üretim güçlerinin gelişim tarzına göre bir konumlanmaya sahip olduğu sürece, toplumsal tutuculuğa veya toplumsal dogmatizme düşmez. Ancak üretim güçleri mevcudun daha ilerisinde bir ekonomik üretim zeminini hazırladığı halde; eğer üretim ilişkileri eski olanda ısrar ederse, o zaman üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasında bir uzlaşmazlık başlar ve toplumsal dinamikler gericileşen üretim ilişkilerini aşmak için, üretim güçlerinin geldiği düzeye göre yeni bir üretim ilişkisini geliştirir. Toplumsal tarihte bu tür örnekler çokça yaşanmıştır.

Üretim güçleri ve üretim ilişkileri arasındaki bu diyalektiksel bağ, üretim ilişkilerinin sınıfsal niteliğini belirlemez. Üretim ilişkilerinin sınıfsal niteliğini belirleyen olgu üretim araçlarının mülkiyet biçimidir. Üretim araçları ekonomik üretimin vazgeçilmez parçasıdır. Bir yerden sonra insan emeği tek başına üretim için yetersiz kalır. Bu nedenle insani toplum, gereksinimlerini karşılamak için yontulmuş taşa, yel değirmenine, çekice, arabaya, makineye, bilgisayara ihtiyaç duymuş, bu araçlarla ekonomik üretimlerini gerçekleştirmiştir.

Eğer üretim araçlarının mülkiyeti komünal ve kolektif ise, üretim ilişkileri sınıfsızdır. Söz konusu toplumda sınıfsal çelişki, bölünme, sömürü yoktur. Yok eğer, üretim araçlarının mülkiyeti özel ve devletçi mülkiyetçilik ise; söz konusu toplumda üretim ilişkileri, dolayısıyla toplumsal biçim sınıflıdır. Ve toplumda sınıfsal çelişkiler, bölünme ve sömürü vardır demektir.

Bu temel hususlarla bağlantılı olarak ekonomik sistemin diğer bir faktörü de iş paylaşımıdır. İş paylaşımı ekonomik planlama ve

üretim aşamalarında her emek sahibi bireye bir iş ve rol yüklemektedir. Toplumun niteliği, demografik yapısı ve ekonomik üretim düzeyi iş paylaşımının niteliğini ve niceliğini belirleyen faktörlerdir. Toplumsal yapılardaki nitelikli bireylerin yetenekleri iş paylaşımıyla toplumun gereksinimlerini karşılamak için işlevsel kılınır. Öte yandan gereksinimler tek çeşide dayalı değildir. Ekonomik üretimin bu bağlamda gereksinimlerin çeşitliliğine göre gerçekleştirilme zorunluluğu iş paylaşımını da zorunlu kılmaktadır. Toplumda gereksinimlerin çeşitliliği, ekonomik üretim alanlarının bu çeşitliliğe göre olan kapsamlılığı ne kadar ise iş paylaşımı da o denli çeşitli ve kapsamlıdır. Tarihsel süreç içinde iş paylaşımında da değişimler meydana gelmiştir. Toplumsal formasyon, ideolojik, ahlaki ve politik olgular, iş paylaşımı üzerinde etkili olmuş, sınıflılık ve sınıfsızlık niteliklerini bu anlamda ortaya çıkarmıştır.

Bu durum kavramsal tanımlamalara da sirayet etmiştir. Buna göre doğal toplum dönemlerindeki iş ve rol konumlanması komünal ve kolektif ekonomik üretim eksenlidir. Hiyerarşiye, sömürü ve sınıflaşmaya dayalı değildir. Bu nedenle doğal toplumda iş paylaşımı vardır. Ancak hiyerarşik ve devletli toplumun geliştirilmesiyle birlikte; özel ve devlet mülkiyetçiliği, hiyerarşi ve sömürü geliştirildiği için; iş paylaşımı yerine sınıflı ve sömürücü nitelikli olan işbölümü geçmiştir. Bir toplumda üretim biçimi komünal ve kolektif ise, o toplumda iş paylaşımı vardır. Eğer ki, bir toplumun ekonomik üretim biçimi sınıflaşmaya ve sömürüye dayalıysa, orada işbölümü vardır. Bu anlamıyla bir toplumun ekonomik üretimindeki iş ve rol düzenlenmesi basit bir teknikçi düzenleme değildir. Toplumsal nitelik, ideolojik, ahlaki ve politik olgulara bağlı olarak somutluk kazanır.

Tarih boyunca tüm bu nitelikleri ve faktörleriyle ekonomik sistem toplumsal yaşam içinde domino etkisi yapan dinamiklerden birisi olmuştur. Bu anlamıyla toplumsal devindirici güçlerden biri de ekonomik sistemdir. Tarihte olumlu ve olumsuz yönleriyle önemli rol oynamıştır. Güncellikte de bu rolünü oynamaya devam etmektedir. Bu nedenle ekonomik sisteme doğru yaklaşım önemlidir.

a) İnsani toplum ekonomik üretimi iki hususa dayalı olarak geliştirmiştir. Birincisi, insanın zeka ve yetenek gücüne dayalı olarak

ilk üretim araçlarını geliştirmeye başlamasıdır. İnsani toplum, zeka ve yeteneğiyle geliştirdiği üretim araçlarını toplumsal üretim ve emek ile bütünsellik içinde geliştirdikçe, tür olarak evrendeki diğer varlıklardan farklılığını da ortaya koymuştur. Emek, üretim araçlarının yapımı, ekonomik üretim, insani toplumun analitik ve duygusal zekası tüm maddi ve manevi kültür değerlerinin temel inşa zemini ve gücüdür. İkincisi ise insani toplumun zemini ve gücünün dışında olan ekosistem ve oluşturduğu ortamdır. Birinci doğanın sunduğu doğal kaynaklar olmadan insani toplum ekonomik sistemini ve üretimini geliştiremez. Salt mekan bağlamında değil, ekonomik üretim için gerekli olan tüm hammaddeleri ekosistem sunmaktadır. Bu tarihin ilk aşamasında temel geçerli bir ekonomik üretim faktörü olduğu gibi, güncellikte de böyledir.

İnsani toplum tarihteki ekonomik sistemini iki yönlü geliştirmiştir. Birinci yön, bitkisel ekonomik üretim de denilebilecek bitki köklerinin toplanması ve beslenmek için yenilebilir bitki türlerine dayalıdır. İkincisi ise, üretim araçları olan avadanlıkların geliştirilmesiyle ortaya çıkan ve doğal endüstriyel ekonomik üretim de denilebilecek yöndür. Bu iki yön salt başlangıç açısından değil, daha sonraki dönemlerde gelişecek olan ekonomik sistemin bütünlüğüne dayalı oluşan ekonomik üretime temellik etmesi bakımından da önemlidir. Bu iki yön, ekonomik sistemin temel varoluş doğasını oluşturmaktadır. Güncellikte de halen geçerli olan tarıma dayalı üretim ile sanayiye dayalı temel üretim dinamikleri, başlangıçtaki ekonomik sistemin doğal varoluş tarzına bağlı olarak varlıklarını korumaktadırlar. Her ne kadar aralarındaki birbirini tamamlayan varoluşsal dengede bozulmalar ve tahribatlar yaratılmış ise de, ekonomik üretimin bu iki yönü halen ekonomik sistem için vazgeçilmezdir. Onlarsız bir ekonomik sistem düşünülemez. Aslında bu durum doğal toplumun ekonomik sistemi ne denli sağlam temeller üzerinden inşa ettiğini göstermektedir.

Arkeolojik araştırmaların ortaya çıkardığı bulgulara göre ilk insani toplum yaklaşık olarak “İsa’dan aşağı yukarı 700.000 yıl önce... ilk iş avadanlıklarını yapmak üzere taşları işlemeye başladı.”²²⁸ İlk üretim aracı taştır. İlk insanlar taşları kırıp uçlarını keskinleştirerek avda kullanmışlardır. Benzer şekilde ağaç dalları da ucu sivriltilerek avadanlık olarak kullanılmıştır. İnsani toplum daha toprağı işlemeyi, hay-

vanları evcilleştirmeyi bilmediği için bitki köklerinin toplanması ve avcılık temel ekonomik üretim biçimidir. Üretim aracı olarak keskin taşlar ve ucu sivriltilmiş sopalar bu üretim biçimine denk geliştirilmiştir. Bu durum aynı zamanda insani toplumun ilk kez kullandığı ve artık yaşamının ayrılmaz bir parçası haline geleceği teknolojik üretiminin ve kullanımının da başlangıç tarihi olmaktadır. Emek ile yaratılan bu teknolojik gelişim hem ekonomik üretimde ve hem de bir bütün olarak insani toplumun yaşamında nitel ve nicel değişimler yaratmıştır. Buna üretim araçları veya üretim güçlerinin geliştirilmesiyle gerçekleşen toplumsal devrim de denilebilir. Doğal toplum, yarattığı üretim araçlarına paralel bir şekilde üretim ilişkilerini de yeniden düzenlemiştir. İnsani toplum düşünsel yaratıcılıkla ve deneyimlerini tecrübe ederek emek gücü kapasitesini geliştirdikçe, üretim araçlarında çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Taşlardan balta, bıçak, kama, mızrak, ok gibi üretim araçları üretilmiştir. Yine ağaçlardan ve avlanan hayvanların kemiklerinden daha hafif ve kullanışlı teknolojiler ekonomik üretimde kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum doğal toplumun ekonomik sisteminin tüm yönleriyle gelişim göstermesine zemin olmuştur. Okun kullanılması insani toplum için en hızlı hayvanların avlanmasını beraberinde getirmiştir. Bu, insani toplum açısından stratejik bir üretim aracına sahip olması demektir. Yine su ürünlerinden yararlanmak için kemikten ilk zıpkının yapılması ve ağ gibi tuzağa düşürücü tekniklerin kullanılması doğal toplumdaki ekonomik üretimde çeşitlilik yaratmış ve doğal sınırlarına taşırılmıştır. Doğal toplum bu anlamda kendi kendine yeten bir üretimi işlevsel kılmıştır.

Her ne kadar egemen ekonomi bilimince doğal toplum dönemindeki ekonomik üretim avcılık eksenli ele alınmış ise de, bu tanımlama doğal toplumun ekonomik üretiminin gerçekliğini ifade etmemektedir. Çünkü doğal toplumda ekonomik üretim salt avcılığa dayalı değildir. Salt avcılığa dayalı olması veya o eksende tanımlanması ekonomik üretimin doğal varoluş tarzına da aykırıdır. Doğal toplumda insani toplum henüz toprağı işleme aşaması gelişmemiştir. Fakat doğanın sunduğu bitki ve köklerinden yararlanılıyordu. Yenilen bitkiler ve meyveler de ekonomik üretimin bir tamamlayan alanını teşkil etmiştir.

Doğal toplumda özel mülkiyetçilik, tekeller olmadığı için üretim araçları komünaldır. Gerek hammaddeler ve gerekse de üretim araç-

ları komünal olduğu için, sınıflaşma da yoktur. Tüm üretim araçları, hammaddeler tüm toplumdur. Ekonomik üretim komünal paylaşımına dayalıdır. Üretilen tüm ürünler tüm toplum arasında paylaşılarak gereksinimler karşılanmaktadır. Ekonomik üretimden birilerinin fazla veya birilerinin az pay almasına dayalı eşitsizlikler; emeğin karşılığının verilmemesine dayalı sömürgecilik yoktur. Herkes yeteneği oranında üretime katılmakta ve gereksinimi kadar da payını almaktadır.

Doğal toplumda üretim araçlarının komünal olması, beraberinde kolektif iş paylaşımını da doğurmuştur. Doğal toplumun ekonomik üretimdeki iş paylaşımı hiyerarşik ve sınıfsal değildir. Doğal toplumda bir azınlığın üstten maddi varlıklara ve ayrıcalıklara sahipliği ve geriye kalan çoğunluğun bunların altında ezilerek ve sömürülerek emek sarf etmesi gibi bir işbölümü yoktur. Doğal iş paylaşımına dayalı, herkes kolektif tarzda üretime katılmaktadır. İş paylaşımında sınıf ve cinsiyet belirleyici değildir. Her toplum üyesi komünal ve kolektif üretim için ekonomik üretim sürecine katılmaktadır. Yaşlılar tecrübelerini gençlere aktarırken erkekler ava çıkmakta, kadınlar ise yenecek bitkileri, meyveleri ve bitki köklerini toplamaktadır. Bu iş paylaşımında hiçbiri diğerinden üstün değildir. Ve hiçbiri diğeri için çalışmamaktadır. Herkesin ortak kaygısı ve çabası komünal kolektif üretimdir.

Doğal toplumun üretim ilişkileri de bu anlamda komünal, kolektif ve paylaşımcıdır. “Üretim ilişkileri birbirine sıkı sıkıya bağlı üç ögeden oluşur. Üretim araçlarının mülkiyeti, çeşitli sosyal grupların-sınıfların üretimdeki yerleri; üretilen nesnelere bu gruplar arasındaki dağılımı.”²²⁹ Üretim ilişkilerini oluşturan bu her öge bağlamında doğal toplumda sınıflı ve sömürücü nitelikler yoktur. Üretim araçları komünal mülkiyete tabidir. Doğal toplumdaki sosyo-kültürel gruplar iş paylaşımına dayalı kolektif temeldeki üretimde yerlerini almaktadırlar. Üretilen nesnelere ise paylaşımına dayalıdır. Üretilen ürünlere herhangi bir kesim el koymamaktadır.

Doğal toplumda erkekler ağırlıklı olarak avcılıkla ilgilendikleri için, hem avcılığın ekonomik üretimdeki konumu ve hem de bu konumdan dolayı erkeklerin toplumsal ilişkilerdeki ve yaşamdaki yerleri nedeniyle erkek, üretim ilişkilerinde kadına nazaran biraz daha geri plandadır.

Örneğin avcılık garantili ve toplumsal yaşamla iç içe olan bir üretim alanı değildir ve hem de toplumsal yaşamdan uzak alanlarda gerçekleştirilmektedir. Daha çok rastgeledir. Erkek ava giderken avının rast gelmesi ve gerekse de kendisinin tekrar dönüşü açısından bir belirsizlik içindedir. Ne mutlaka eli dolu ve ne de sağlıklı ve canlı olarak dönme garantisi yoktur. Eli dolu dönse de getirdiklerini kadına teslim etmektedir. Ve kadın, ürünü toplumsallaştırmaktadır.

Erkeğin bu konumuna karşılık kadının üretimdeki yeri, dolayısıyla toplumsal ilişkilerdeki etkinliği daha avantajlıdır. Kadın yirmi dört saat toplumla iç içedir. Bitki kökleri, meyve alanı garantilidir. Tüm ürünlerin işletilmesinde ve paylaşılmasında etkindir. Çocukların yetiştirilmesinde de belirleyicidir. Tüm bu olgular doğal toplumda kadının ekonomik planlama, üretim ve paylaşım aşamalarındaki rolünü özgül kılmaktadır. Özellikle bu rolüne dayalı komünallik, kolektif ve paylaşımcı ekonomik sistemin geliştirilip korunmasında ısrarcı oluşu, doğal toplumdaki konumunu toplum nezdinde daha da güçlendirmiştir.

Komünal neolitik toplumdaki ekonomik sistem doğal toplumdaki üretim güçlerinin gelişmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Toplumsal formasyon niteliği itibarıyla doğal toplum, üretim güçlerinin gelişimine paralel bir şekilde kendisini konumlandırabildiği için doğal toplumdaki komünal neolitik topluma çok rahat bir şekilde geçiş yapmıştır. Bu durumun tarihi anlamda şöyle bir özelliği de vardır: Tarihte ilk kez ve son kez üretim güçlerinin gelişimi sonucu üretim güçleri karşısında toplum dogmatizme ve muhafazakarlığa düşmemiş, üretim ilişkileri statükoculaşp üretim güçlerine ayak bağı olmamış; üretim güçleri üretim ilişkileriyle uzlaşmazlığa düşerek çatışma zemini üzerinden toplumsal dönüşümü gerçekleştirmemiştir. Doğal toplum geliştirdiği üretim güçlerinin dinamizmine uygun, kendi içinde üretim ilişkilerini üretim güçlerinin niteliğine göre değiştirmiştir. Ve komünal neolitik topluma bu şekilde geçiş yapılmıştır. Esas olarak toplumsal değişimin doğasının nasıl olması gerektiğini de göstermiştir.

Komünal neolitik toplumda üretim araçlarının mülkiyeti, iş paylaşımı ve üretilen nesnelerin paylaşımı hususlarında değişim olmamıştır. Doğal toplumda olduğu gibi komünal neolitik toplumda da bu üç öğeden oluşan üretim ilişkileri komünal, kolektif ve paylaşımcıdır.

Ancak komünel neolitik toplumun ekonomik sistemi doğal toplumun ekonomik sisteminden daha gelişkindir. Bunun en somut iki göstergesi tarıma ve hayvancılığa dayalı üretimin gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Komünel neolitik toplum, yerleşik yaşama dayalı bir toplumsal örgütlenmeye sahiptir. Üretim güçleri ve üretim araçlarındaki gelişmişlikle birlikte yerleşik yaşam kendine özgü bir ekonomik sistemi de doğurmuştur. Tarımcılık ve hayvancılık bu temel zemin üzerinden ekonomik sisteme dahil olmuştur.

Tarımcılık ve hayvancılığın geliştirilmesi ekonomik üretimin niteliğini de artırmıştır. Toplum artık salt doğanın kendilerine sunduğu kaynaklarla sınırlı bir üretim yapmaktan kurtulmuştur. Bu durum emek üretkenliğini, üretimi ve ekonomide çeşitliliği artırmıştır. Komünel neolitik toplum hayvanlara artık bir av gözüyle bakmamaktadır. Hayvanları evcilleştirip etle birlikte süt, yün gibi nesnelere de elde etmiştir. Öküz, camış, at vb. hayvanların evcilleştirilmesiyle insani toplum üretim güçlerine nitelik kazandırmıştır. Benzer şey, toprağın işlenmesiyle tarım alanında da ortaya çıktı. İnsani toplum artık salt doğadaki besin maddeleriyle gereksinimlerini karşılamaktan kurtuldu. Ucu inceltilmiş veya sertleştirilmiş çapalarla toprak işlenerek arpa, çavdar, has buğday gibi bitkilerin yetiştirilmesiyle insani toplumun doğal toplumdaki doğaya bağımlılığının büyük oranda ortadan kalkmasını sağlamıştır. İnsani toplum artık hazır olan bitkilerin yetişmesini beklemeyen, toprağı işleterek ekonomik üretimi gerçekleştirebilme düzeyine yükseldi.

Komünel neolitik toplumun tarımcılık ve hayvancılığa dayalı geliştirdiği bu ekonomik üretim biçimi, üretim araçları ve emek üretkenliğinin artması bakımından insani toplum tarihindeki ikinci büyük devrimdir. Taşın yontulmasından sonra insani toplum ikinci kez bir bütün olarak toplumsal yaşamda sıçrama yaratabilen bir üretkenliği yakaladı.

Şüphesiz komünel neolitik toplumun ekonomik devrim alanında ortaya çıkarttığı gelişme salt tarım ve hayvancılığa dayalı üretim alanında olmadı. Devrim içinde devrim de denilebilecek bir başka atılım da madeni teknolojinin geliştirilmesinde ortaya çıktı. Yaklaşık olarak M.Ö. 5 ile 6. binyıllardan itibaren madensel üretim

araçları da üretime dahil edilerek önemli bir süreç başlatılmıştır. Bakırdan ok, balta, mızrak başları gibi aletlerin kullanılması ekonomik üretim alanındaki diğer devrimsel gelişmelerdir.

Komünal neolitik toplumda üretilen malların topluma ulaştırılması bir çeşit hediye veya armağana dayalı değiş tokuş eksenslidir. Ekonomik sistem komünal olduğu için emek ve üretilen nesnelere fiyatlandırılmamaktadır. Gerekli olan norm, komünal ve kolektif tarzda, karşılıklı yardımlaşma ile üretim ve paylaşım söz konusudur. Üretilen her şey toplumsal gereksinimlerin karşılanması eksenslidir. Özyeterliliğe dayalı kendi kendine yeten bir ekonomik sistem olduğu için üretilen nesnelere topluma ulaştırılmasında kâra ve sömürüye dayalı bir dolaşım sistemi yoktur. Buğdayı alan buğdayı, süt karşılığında trampa ederek karşılıklı olarak gereksinimlerini gidermektedir.

Doğal toplumda olduğu gibi, komünal neolitik toplumda da ekonomik üretim bağlamında ekosistem ile ilişkilerde komünal ve katılımcı denge esas yaklaşımıdır. Üretim araçları üzerinde özel ve devlet mülkiyeti olmadığı gibi, ekosistem ve doğal kaynaklar üzerinde de herhangi bir mülkiyetçi yaklaşım söz konusu değildir. Komünal neolitik toplumda her kabilenin veya aşiretin üzerinde yaşadığı bir toprak ve ekonomik üretim için sürüleri ve tarımsal arazileri vardır. Fakat gerek toprağa ve gerekse de sürülere yaklaşımı sınıfsal ve sömürüye dayalı sahiplik temelinde değildir. Ekosistemin ihtiyacı kadar hammadde elde edip işletmektedir. İhtiyaç fazlası bir nevi haram sayılmaktadır. Toplumsal ideoloji, ahlak ve politika olarak her tür sömürüye karşıdır.

Komünal neolitik toplumdaki tüm bu gelişmeler üretim güçleri açısından yeni bir üretim ilişkileri düzeyinin yaratılmasının gerekliliğini ortaya çıkarttı. Ekonomik sistemin planlama, üretim ve paylaşımında kimi değişimleri gerçekleştirme zorunluluğu doğdu. Toplumsal gereksinimlerin karşılanması, üretimde ve emekte verimliliğin artması toplumsal değişimi zorunlu kılan temel faktörlerdi. Bu durum ekonomik gelişimin doğal bir sonucuydu da. Doğal toplumun sonlarında da benzer bir değişim zorunluluğu ortaya çıkmış ve toplum kendi doğal gelişimi doğrultusunda bir cevap oluşturmuştu.

Fakat bu sefer toplum içinden kimi kesimler, ekonomik üretimi kontrollerine almak için komünal neolitik toplumun doğal gelişimine müdahalede buldukları için, ekonomik sistemdeki

değişimlerin yönü de saptırıldı. Erkek şef, erkek yaşlı ve şamanın artı ürüne el koymasıyla sistem tüm nitelikleriyle tarihte ilk kez sınıflı ve sömürücü karaktere büründürülmüştür.

Ekonomik sistemdeki bu sınıfsal sömürücü değişim zorunlu değildi. Şüphesiz ekonomik sistemin yeniden yapılandırılma zorunluluğu doğmuştur. Fakat, eğer ki, hiyerarşik toplumun kurucuları olan erkek şef, erkek yaşlı ve şaman bu sürece müdahalede bulunmamış olsalardı, komünal neolitik toplumun dinamikleri, komünal ve paylaşımcı ilkelere dayalı olarak söz konusu değişimi gerçekleştirebilirlerdi. Ancak, hiyerarşik toplum kurucuları dışarıdan komünal neolitik toplumun ekonomik sisteminin doğal akışına sınıfçı ve sömürücü müdahalede bulunarak kendi çıkarları doğrultusunda ekonomik sistemi dizayn ettiler.

Esas olarak komünal neolitik toplum, üretim güçlerinin yarattığı daha üst düzeydeki maddi koşullar karşısında yetersiz kalıp veya muhafazakarlaştığı için; hiyerarşik toplumdaki sınıflı ve sömürücü ekonomik sistem ortaya çıkmadı. Hiyerarşik toplumun ekonomik verimliliğe ve zenginliğe el koyması sonucu, sınıflı ve sömürücü ekonomik sistem yaratılmıştır.

Hiyerarşik toplumun gascılığına karşı etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyo-kültürel toplum komünal, kolektif ve paylaşımcı ekonomik sistemde ısrar etmiştir. Bu bağlamda tarihsel olarak sınıflı ve sömürücü ekonomik sistem ile komünal, kolektif ve paylaşımcı ekonomik sistem arasında toplumsal, ideolojik, ahlaki ve politik çatışma da doğmuş oldu.

Bu çelişki ve çatışma gerçekliği şunu da kanıtlamaktadır: Komünal neolitik toplum gönüllü bir şekilde köleci ekonomik sistemin adım adım geliştirilmesini kabul etmemiştir; aynı zamanda köleci ekonomik sistemin gelişmesi zorunlu bir olgu da değildir.

b) Hiyerarşik devletli toplumun bu temel üretimden geliştirdiği ekonomik sistem, köleci ekonomik sistemdir. Ve bu ekonomik sistem evrenin anlam gücü olan insanın köleleştirilmesi ve bir mal gibi mülkiyet haline getirilmesi pahasına gerçekleştirilmiştir. İddia edildiği gibi köleci ekonomik sistemin geliştirilmesi insanlık açısından ilerici değil; tam tersine insana insan olma niteliğini kay-

bettiren bir ekonomik sistem olarak, tarihin en büyük gericiliği şeklinde geliştirilmiştir. Salt ekonomik indirgemecilik adına, ama insanlığa ahlaki, komünalite, eşitlik ve özgürlük anlamında neler kaybettirildiği göz ardı edilerek köleci ekonomik sistem tanımı doğru yapılamaz. Nitekim yapılamamıştır da. Köleci ekonomik sistemi tanımlayan ve “İki tür ana yaklaşıma dayalı olarak geliştirilen görüşlerin ve hatta bilimsel tezlerin (...), önemli bir çıkmazı yaşadığı kesindir. Özellikle bilimsellik iddiaları hayli güçlü, bireysel liberalizm temelindeki kapitalizme özgü sistemlerle, toplumu esas alan sosyalizme özgü sistemlerin çözümleyici değerlerinin, toplum gerçekliğinde ağırlaşan sorunlar karşısında ciddi bir yetersizliği yaşadıkları kesindir.”²³⁰

O halde köleci ekonomi sistemini tanımlamaya girilirken ilk yapılması gereken şey onun toplumsal, ideolojik, ahlaki ve politik olarak insanlık dışı ilan edilmesi olmalıdır ki, doğru bir tanımlama için doğru bir başlangıç yapılabilsin.

Hiyerarşik toplumun öncülüğünde gerçekleşen ekonomik sistem, üretim ilişkileri ve ortaya çıkarttığı kurumsallaşmasıyla salt bir dönemle sınırlı kalan bir ekonomik sistem değildir. Şüphesiz köleci ekonomik sistemin kimi özgül yönleri kendi dönemiyle sınırlı olarak pratikleşmiştir. Fakat temel sömürgecilik ve sınıflaşma anlamında ideolojik, hukuki ve politik nitelikleri tüm devletli toplum dönemlerinde geçerli olan üretim biçimi olmuştur. Yapısal olarak köleci ekonomik sistemle atılan temelle ondan sonraki feodal ve kapitalist sistem de söz konusu ekonomik temel üzerinden şekillendirilmiştir. Sömürgecilik, sınıfsallık nitelikleriyle feodal ve kapitalist sistemler göbekten köleci ekonomik sisteme bağımlı olarak geliştirilmiştir. Feodal ve kapitalist ekonomik sistemin ana rahmi köleci ekonomik sistemdir.

Öte yandan liberal ve devletçi sosyalist akımların, köleci ekonomik sistemi ilerici olarak tanımlamalarına benzer şekilde ortaya çıkan yanılığardan biri de, köleci ekonomik sistemin ortaya çıkış tarihiyle ilgili içine girdikleri yanılığdır. Her iki akım esas olarak köleci sistemi Atina ve Roma ile başlattıkları için; köleci ekonomik sistemi bu iki merkezden itibaren ele almaktadırlar.

Oysa köleci ekonomik sistemin gelişimi hiyerarşik toplumun artı ürüne el koymasıyla birlikte başlamıştır. Köleci üretim ilişkilerindeki üç ögenin -üretim araçlarının mülkiyet biçimi, işbölümü ve üretilen nesnelere dağıtım- somut olarak bütün halde işlerlik kazandığı tarih, yaklaşık olarak M.Ö. 3500 tarihine denk düşmektedir. Bu tarih köleci ekonomik sistemin sınıfsal, ideolojik, hukuki ve politik olarak kurumlaştığı dönemdir. Ve Sümer kent devletli toplumuna tekabül etmektedir.

1) Köleci ekonomik sistem ilkin özel mülkiyetçiliğin geliştirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Hiyerarşik toplumun geliştirilmesiyle birlikte toplum içinde yükselen sınıfın egemen hale gelmesiyle özel mülkiyetin geliştirilmesi paralel bir şekilde olmuştur.

Özel mülkiyet, toprak -tabii olarak yeraltı ve yerüstü kaynaklar da dahil olmak üzere- üretim araçları ve üretilen ürünlerin bir sınıfın sahiplenmesiyle; bu sahipliğe bağlı olarak ekonomik sistemin planlama, üretim ve toplumsallaştırma aşamalarında mülkiyet sahibinin tek başına belirleyici olmasıdır.

Ancak bir bütün olarak özel mülkiyetin tüm bu niteliklerinde temel belirleyici olan husus üretim araçlarının özel mülkiyetçiliğidir. Köleci ekonomik sistemde de böyledir. Toprağın ve üretilen ürünlerin özel mülkiyete alınması da bir yerden sonra belirleyicidir. Fakat toprak ve üretilen ürünlerin özel mülkiyete alınması, üretim araçlarının özel mülkiyete alınmasıyla karıştırıldığında; üretim araçlarının konumunun üretim ilişkilerine yansıtışı daha belirleyicidir. Sonuçta toprağın işletilmesinde ve somut ürünlerin üretilmesindeki etkin güç, yine üretim araçlarıdır. Bu nedenle ekonomik üretim olarak köleci üretim ilişkilerinin ortaya çıkmasında üretim araçlarının özel mülkiyeti temel belirleyen olmuştur.

Köleci ekonomik sistemde üretim araçları, tunç vb. diğer üretim araçları yanında insanı da kapsamaktadır. Hatta, insanın köle olarak üretim aracı haline getirilmesiyle gerçekleştirilen köleci üretimdeki kölenin yeri tunç gibi maddelerden yapılmış üretim aracıdan daha etkilidir.

Köleci ekonomik sistemde temel üretim aracı köledir. Köleci ekonomik sistemde köleleştirilen insan bir balta, mızrak, ok düzeyine

düşürüldüğü gibi, tarihe ilk kez insan üzerinde egemen sınıflarca mülkiyet hakkı denen olgu geliştirilmiştir. Köleci ekonomik sistemi insanın emeği üzerindeki sömürgeci üretim biçimi olarak tanımlamak yetersiz bir tanım olacaktır. Köleci ekonomik sistem salt insan emeğinin sömürülmesine dayalı olarak inşa edilmemiştir; bununla bağlantılı olarak insanı mülkleştirip üretim aracı haline getirerek sömürgeci üretim biçimini inşa etmiştir.

Bu durum insanlığın toplumsallaşmasıyla iç içe geçen ve toplumun temel gereksinimlerinin karşılanması amacıyla gerçekleştirilen ekonomik üretim ölçülerinin sınıfsal, ideolojik, hukuki ve politik olarak tamamen değiştirilmesi ve yerine egemen sınıf mülk sahibinin geliştirdiği üretim yasalarının yerleştirilmesi anlamına gelmektedir.

2) Köleci ekonomik sistemde, üretimde üretim araçlarının egemen sınıfın özel mülkiyete alınması, üretim ilişkilerinin de yeniden şekillendirilmesini de beraberinde getirdi. Toplumsal sınıflaşmayı doğuran temel faktörlerden biri de budur. Köleci üretim ilişkilerinde toplumsal konumlanma köle-efendi; sömürülen-sömüren şeklindedir.

Sömürenlerin üretim ilişkilerindeki yerleri üretilen tüm ürünlerin planlama, üretim ve dağıtım aşamalarında tek söz, karar ve kâr payına sahip olmaktır. Buna karşın sömürülenler ise hiçbir şekilde ekonomik planlama, üretim ve ürünlerin dağıtılmasında söz, karar ve pay sahibi değildir. Köleler de bir çeşit mal gibi ele alındıkları için, egemen sınıfın köle üzerinde her türlü tasarrufta bulunma hakkı vardır. Köleler mal gibi alınıp satılmaktadır. Aile kurma gibi hiçbir bireysel ve toplumsal hakka ve yaşama sahip değildir.

3) Üretim ilişkilerindeki bu durum otomatikman hiyerarşik ve sömürgeci işbölümünün geliştirilmesini ortaya çıkartmıştır. Köleci ekonomik sistemin işbölümünde sınıfsal bir düzenleme söz konusudur. Köleler en ağır ve zorlu işlerde çalışırken köle sahipleri en üstte artı değere el koyarak ayrıcalıklı bir konumda işi yönetmektedir. Kölelerin iş güvencesi ve hakları yoktur. Verilen görevleri yerine getirmek zorundadırlar.

Köleci ekonomik sistemin işbölümü, ataerkil ve toplumsal cin-

siyetçi bir niteliğe sahiptir. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi işbölümü direkt kadını hedef alarak geliştirmiştir. Gerçekleştirilen kadın köleliği erkek köleliğinden bir kat daha ağır bir sömürüyü ortaya çıkartmıştır. Erkeğin kölelikten kaçmak, erkek olduğu için az sömürüye uğramak gibi avantajları varken, kadın böylesi avantajlara sahip değildir. Ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi işbölümü kadını sömürülenin sömürüleni konumuna itmiştir. Yine köleci ekonomik sistem sonrasında geliştirilen feodal, kapitalist, devletli, sosyalist ekonomik sistemlerdeki işbölümlerinde erkek üzerindeki sömürü giderek azalırken; söz konusu ekonomik sistemlerdeki üretim ilişkileri ve işbölümü ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi nitelikte oldukları için, kadının işbölümündeki konumu değişmemiştir. Ve kadın köleliğinin derinleşmesinde ataerkil ve toplumsal cinsiyetçi işbölümü belirleyici faktörlerden biri olmuştur.

Köleci ekonomik sistemdeki işbölümü basit bir teknik düzenleme değildir. Köleci ekonomik sistemdeki işbölümü köleci sömürgeciliğin temel varlık gerekçesidir. Köleci sömürücü ekonomik sistemin bel kemiği, köleci işbölümüdür. Köleci işbölümü olmadan, köleci sömürgecilik çarkı işleyemez.

4) Köleci ekonomik sistemin tüm bu bileşenlerinden oluşan bütünlüğü ifade eden, sömürüye dayalı olarak tarihte ilk kez köleci üretimiyle ortaya çıkan diğer bir olgu ise sermayedir.

Şüphesiz sermaye birdenbire ortaya çıkmadı. Artı ürün ve artı değer süreçleri sonucu, özel mülkiyete dayalı olarak ortaya çıkmıştır. Egemen köleci toplumun köleci ekonomik sistem ile ulaşmak istediği yegane amaç, sömürüye bağlı sermaye yaratmaktır. Sermaye yaratmayan bir köleci ekonomik sistem, varlık gerekçesiyle çeliştiği için yaşama şansı yoktur. Bu nedenle yaşamak için köleci ekonomik sistem sermaye yaratmak zorundadır. Bu temel ilke salt köleci ekonomik sistem için geçerli değildir. Sömürgeci ekonomik sistem geleneğinin devamı olan feodal, kapitalist sistemler için geçerli olan bir ilkedir.

Sermayenin oluşumu, üretimin toplumsal gereksinimler için değil kâr amaçlı gerçekleştirilmesiyle meydana gelmiştir. Üretilen nesnelerin kâr oranlarıyla satışa çıkarılmasıyla köle sahiplerinin elinde sermaye oluşmuştur.

Köleci efendiler, kölelerin ürettikleri metalara kâr oranı şeklinde fiyat biçerek ve bu metaları satarak elde ettikleri kârı sermaye haline getirmişlerdir. Metadan sermaye elde ettikçe, sermayeyi tekrardan meta biçimine çevirerek sermayeden sermaye kazanma yolunu açmıştır. Metayı sermayeye, sermayeyi de metaya dönüştürecek bir sömürgeci piyasa da yaratılmış oldu. Sermaye artırımını esas alan piyasadaki çark; meta=sermaye=meta; sermaye=meta=sermaye biçiminde döndürülmektedir. Sermaye oluşumu için bu çark zorunludur. Bu nedenle köleci ekonomik sistemden başlamak üzere, tüm sömürgeci ekonomik sistemler sermaye oluşumu için bir yandan kendi sömürgeci piyasalarını oluştururken, öte yandan sermayelerinin artırımını süreklileştirmek için söz konusu sömürgeci piyasaları cansiperane bir şekilde kollayıp korumuşlardır.

Sermayenin bu bağlamda ortaya çıkışı ve işleyişi, sömürgeciliğe dayalı sermaye birikimini de yaratmıştır. Köleci sınıf, sermaye birikimini emek sömürüsüne dayalı artı değer üzerinde gerçekleştirmiştir. Artı değer, köle sahibinin herhangi bir ürünü elde etmek için sermayesinden verdiğiinden fazlasını elde etmesidir. Artı değer oranları değişse de; sermaye birikimi için değişmeyen tek kural, sömürüye dayalı artı değerın mutlaka sermaye, meta, sermaye işleyişindeki yerini koruduğudur. Köleci ekonomik sistemin devamlılığı için sermaye birikimi de zorunludur. Köle sayısındaki artışın temel nedeni de sermaye birikiminin sağlanmasıdır. Köle sahibinin elindeki köle sayısı ne kadar fazla ise, o kadar artı değer elde etmekte ve bu da sermaye birikimini artırmaktadır. Sermaye birikimi bir taraftan köleci sınıfı zenginleştirip gücüne güç katarak egemenliğini pekiştirirken, öte taraftan sömürücü ekonomik sisteme yeni yatırımların yapılması ve sürekliliğini sağlama imkanı vermektedir ki, bu da daha fazla insanın köleleştirilmesi, coğrafyaların işgal edilmesi ve sömürülmesi anlamına gelmektedir.

Köleci ekonomik sistemin ortaya çıkarttığı sömürgeci ilkelerin salt köleci ekonomik sistem ilişkileriyle sınırlı kalmamasını hedefleyen niteliklerinden biri de, bu temel işleyiş biçimi üzerinden elde edilen sermaye birikim tarzıdır. Yapısal olarak ekonomik sistemde temel olan kimi ilkeler vardır ve bu ilkeler tüm zamanlar için geçerlidirler. Köleci ekonomik sistemin sermaye birikimi için yarattığı ilkeler de bu

türdendir. Üretim biçimi nasıl olursa olsun, sömürüye dayalı tüm ekonomik sistemler bu anlamda sermaye birikimi için, köleci egemen sınıfın izinde yürümüşlerdir ve yürümektedirler. Dönemsel bağlamda biçimsel değişiklikler olmuş olabilir. Fakat sermaye birikimine yol açan temel işleyiş tarzı değişmemiştir.

5) Köleci ekonomik sistemdeki sömürüyü katlayan ve sermaye birikimini sağlayan faktörlerden biri de, tarihte ilk kez köleci ekonomik sistemle birlikte geliştirilen ürünlerin fiyatlandırılmasıdır.

Sömürgeci egemenler köleci ekonomik sistemi belli kurallarla işleyen kâra dayalı pazar piyasasında kurumsallaştırdıkları için, her ürün için bir paha biçtiler. Ürünlerin fiyatlarına göre alınıp satılma durumuna değişim değeri de denilmektedir.

Değişim değeri önceleri herhangi bir metayı diğer biri ile değiştiren, eşdeğer biçimde ortaya çıkmıştır. Para olarak tanımlanan değişim aracı daha geliştirilmeden köleci ekonomik sistemde değişim değeri demir, bakır, gümüş ve altın üzerinden belirlenmiştir. Değişim değeri söz konusu madenlerin miktarıyla oluşturulmuştur. Bu madenler de köleci sınıfın tekelinde olan madenlerdi. Köleci sınıf salt fiyatlandırmayı belirleyen sınıf değildi; aynı zamanda sadece kendi tekelinde olan bir ürünü de değişim aracı haline getirerek ekonominin en temel noktalarında kendini belirleyici hale getirmiştir. Esas olarak bu durum sermaye birikimini ikiye katlamıştır. Köleci sınıf hem fiyatların belirlenmesinde kâr elde etmiştir hem de tekelinde olan ürünleri değişim aracı haline getirerek buradan kâr sağlamıştır.

Fiyatlandırma ve değişim aracının paraya göre belirlenmesiyle birlikte bu çifte kâr daha katlanmıştır. Bakır, altın gibi madenlere göre paranın maliyeti daha ucuzdur. Öte yandan altın, gümüş vb. madenler değişim aracı iken, bunları başka şekilde kullanmak pek olanaklı değildi. Köleci sınıf, külçeler halinde bu madenleri elinde tutmak zorundaydı. Daha çok sabit sermaye şeklinde kaldığı için sömürgeci piyasada sermaye birikimine katkısı azdı. Fakat paranın değişim aracı olarak belirlenmesiyle birlikte köleci sınıf elindeki sabit sermayeyi de sermaye birikimi için aktifleştirilmiştir.

Köleci ekonomik sistemdeki değişim değerinin bu bütünlük içinde geliştirilmesi, köleci sınıfın sömürgeci konumunu daha da

güçlendirmiştir. Birincisi, egemen sınıf tüm metalleri istediği gibi fiyatlandırma ayrıcalığına sahip olmuştur. Fiyatlandırma ayrıcalığının köleci egemen sınıfın elinde olması; sömürgeci ekonomi piyasasına istediği gibi yön vermesini beraberinde getirmiştir. Bu durum köleci egemen sınıfa kendi özel mülkiyetinde olmayan ürünler üzerinde de tasarrufta bulunma hakkını tanımıştır. Köleci sınıfın kendi kârı için belirlediği fiyatlar temel geçerli paha olmuştur. Bu nedenle özgür köylü tarlasında ektiği buğdayını köleci egemen sınıfın belirlediği fiyatta satmak ve hammaddeyi oradan almak zorundadır.

Bir zanaatçı ürettiği edevatı yine köleci egemen sınıfın sömürgeci pazar piyasasının fiyatıyla satmak ve hammaddeyi oradan almak zorundadır. Fiyatlandırma, köleci ekonomik sistemin işleyişini ve kurallarını belirleyen temel faktörlerden biri olmuştur. İkincisi ise, değişim aracı da köleci sınıfın tekelinde olan bir metadır. Köleci sınıf dışında herhangi bir kesim bu anlamda değişim aracı olarak para bastırıp piyasaya süremez. Sömürülenler köleci sınıfın belirlediği fiyatlara uymak zorunda olduğu gibi, köleci sınıfın tekelinde olup piyasaya sürdüğü değişim aracı para ile alışveriş yapmak zorundadır.

Köleci ekonomik sistemin bir icadı olan değişim değeri ve değişim aracıyla oluşturduğu bu ilkeler ve bağımlılık durumu tüm sömürgeci ekonomik sistemler için de temel belirleyici ve geçerli ilkeler olmuştur.

Bu noktada özellikle değişim aracı olarak paranın sömürgeci ekonomik sistemdeki rolü, sömürücü çarkın işletilmesi açısından belirleyicidir. Para, egemen sınıfın tekelinde tanrısal bir rol oynamıştır.

Paranın sürekli toplumun komita gücü olması için toplum adeta kasap bıçağıyla paramparça edilmiştir. Toplum (...) o hale getirilmiştir ki para olmadan yaşamını sürdüremez. Paraya muhtaç bir toplum (...) paraya teslim olmaktan başka çaresi olmayan bir konuma sokulmuştur. (...) Emtialar konusunda da benzer hususlar belirtilebilir. Mal olarak emtia para olmadan hareket edemez konuma getirilmiştir. Her tür hareketi para ile bağlantılıdır. Üretilmesi, taşınması ve tüketilmesi parasız mümkün değildir. Ekonomi

artık paranın elinde bir oyuncak gibidir. (...) Burada para tam bir devlettir.²³¹

6) Köleci ekonomik sistem içindeki belirleyici güçlerden biri de devlettir. Hiyerarşik toplumda devlet kurumunun olmayışı bir yerden sonra istikrarsızlığa yol açmaktaydı. Köleci ekonomik sistemin tüm faktörleriyle rol oynamasının zorunluluğu için de, köleci ekonomik sistemi ilgilendiren doğrultuyla devlet geliştirilmiştir. Köleci ekonomik sistem bağlamında devletin geliştirilmesi, köleci ekonomik sistemdeki istikrarsızlığın aşılması ve devlet kurumlaşması etrafındaki köleci ekonomik sisteme süreklilik sağlanması amaçlıdır. Sömürgeci ekonomik sistem boyutuyla, devlet tarih boyunca önemli rol oynamıştır.

Bu yönüyle devlet ele alındığında, devlet mülkiyetçiliğine bağlı olarak geliştirilen ekonomik sistemin ortaya çıkarttığı somut durum; devletin tarihteki en büyük sömürgeci tekel gücü olduğudur.

Bu gücü soyut anlamıyla devletin tüzel kişiliği kendi başına elde etmemiştir. Köleci egemen sınıf sömürgeciliği esas alan toplumsallığı, ideolojisi, hukuku ve siyasetiyle devleti köleci ekonomik sistemin tekelci gücü haline getirdi. Bu şekilde köleci ekonomik sistemin temel işleyişini sömürgeci devletin mekanizmalarıyla yürüterek sömürgeci devlet ve sömürgeci ekonomik sistem iç içe geçmiş, birbirinden kopmaz bağlarla bağlanmıştır.

Kurumsallığı bu temel üzerinden inşa edilen devlet, köleci ekonomik sistemdeki toprakların -yeraltı ve yerüstü kaynakların da üretim araçlarının ve elde edilen ürünlerin sahibi olmuştur. Köleci ekonomik sistemin planlanması, üretimi, değişim değeri, pazarı devletçe organize edilip pratikleştirilmiştir. Elde edilen sermaye birikimi devletin depolarında/hazinelerinde toplanmıştır. Üretim aracı olan köleler gücü ile savaş vb. faktörlerle elde edilmiştir. Köleci ekonomik sisteme karşı gelenler devletin şiddetiyle bastırılmıştır. Devlet kanunlarının büyük bölümü sömürgeci ekonomik piyasaların düzenlenmesi ve köleci egemen sınıfın mal varlığını korumak için geliştirilmiştir. Talan, haraç gibi uygulamaların baş aktörü yine devlet olmuştur. İşgal seferlerinin düzenlenmesi sonucu yeni toprakları ve köleleri köleci sınıfa kazandıran sömür-

geci devlettir. Sümer kent devleti, Hammurabi kanunları, Mısır piramitleri ve Roma yolları başlı başına devletin köleci ekonomik sistemde oynadığı rolün göstergeleridir.

Tüm bu faktörler, sömürgeci devletin köleci ekonomik sistemdeki rolünü oynamaktadır. Öte yandan sömürgeci devletin kuruluş felsefesi ve gereksiniminin ekonomik sistem boyutlu göstergeleri; sömürgeci devletin tüm egemen sınıflar için de sömürücü ekonomik sistem için kullanışlı bir araç haline getirilmiştir. Her egemen sınıf için devletli olmayı temel amaç olarak belenmesini sağlayan faktör, devletin sömürgeci ekonomik sistem için kullanışlı olmasıdır. Feodalizm, kapitalizm ve devletli sosyalizm de devletli bu bağlamda amaç edinmiştir.

7) Köleci ekonomik sistemin geliştirilmesiyle birlikte sömürgeci ticaret de gelişmiştir. Sömürgeci ticaret, köleci ekonomik sistemin devindirici sirkülasyonunu gerçekleştiren temel dinamik güçlerden biridir.

Ticaret, köleci ekonomik sistemin her aşamasında vardır. Üretim araçlarının özel ve devlet mülkiyetine alınmasında; sermaye birikiminde; değişim değerinin belirlenmesinde; değişim aracının komuta gücü olmasında; sömürü ve kâra dayalı pazarın geliştirilmesinde ve piyasa kurallarının belirlenmesinde sömürgeci ticaret etkindir.

Bu rolünden dolayıdır ki, köleci ekonomik sistemden başlayarak, sömürgeci ticaret, sömürgeci ekonomik sistemin öncü gücü olmuştur. Sümer, Mısır, Fenike, Roma gibi köleci ekonomik sistemin taşıyıcı güçlerine sömürgeci ticaret öncülük etmiştir. Köleci ekonomik sistemin kurumlarından önce sınırları sömürgeci ticaret aşmıştır. Köleci ekonomik sistemin altyapısını hazırlayıp kurumlaşmasını sağlamıştır. Köleci ekonomik sistemin yayılımını sömürgeci ticaret bu tarzda gerçekleştirmiştir. Köleci ticaretin bu öncülüğü olmadan köleci ekonomik sistemin yayılımı gerçekleşemez.

Öte yandan köleci ekonomik sistemin temel işleyişini ve dönüşümünü belirleyen, meta=para=meta; para=meta=para çarkını döndüren sömürgeci ticarettir. Sömürgeci ticaret ile meta paraya, para metaya dönüştürülüyor. Bu dönüşümlerin her bir devresinde sömürgeci ticaret sömürenlere kâr sağlamıştır. Sermaye birikimi

söz konusu meta para dönüşümü devreleriyle gerçekleşmiştir. Bu bağlamda sömürgeci ticaret hiçbir ahlaki ilke tanımadan her varlığı, emeği ve ürünü ticari meta haline getirmiştir.

Şüphesiz köleci ekonomik sistemin gelişimi ve kurumlaşması kendi içinde iç çelişkileri ve çatışmaları da geliştirip büyütmiştir. Her şeyden önce insani toplumun temel gereksinimlerine odaklı olmayan sömürgeci karakteri, köleci ekonomik sistemi süreklileşen bunalımlı bir hale getirmiştir ve söz konusu kriz çözülemediği için, köleci ekonomik sistemdeki iç çelişkiler ve çatışmalar köleci ekonomik sistemin aşılmasını getirmiştir.

Köleci ekonomik sistemdeki krizli ve aşılma halini ortaya çıkaran faktörlerden biri, üretim aracı haline getirilen kölelerin sistem için artık yük haline gelmiş olmasıdır. İlk süreçlerde insanın köleleştirilmesi köleci ekonomik sistem için önemli bir kazanç sağlarken köleleri yığın halinde büyümesi sistemi tıkatmıştır. Köleci ekonomik sistem hem boşalan özgür köylülüğün yerini dolduramadığı için ve hem de köle yığılması sonucu ortaya çıkan kaotik duruma çözüm üretmediği için tıkanmayla yüz yüze kalmıştır. Öte yandan özgür köylülerin giderek azalması pazarlarda üretilen ürünlerin satışına da olumsuz yansımıştır. Bu olumsuzluk en çok orta sınıf niteliğinde olan zanaatçılara yansımıştır. Zanaatçılar ürettikleri malları veya edevatları ellerinden çıkarmaya zorlanmışlardır. Talep olmadığı için köleci pazar piyasası durmuştur. Tek alıcı güç elit sömürgeci sınıf olarak kalmıştır. Bu durum zanaatçıları köleci ekonomik sisteme karşı harekete geçirerek, onu değişime zorlamıştır.

Köleci ekonomik sistemde ortaya çıkan;

...çelişkiler sistemin öz mekanizmalarıyla çözülecek cinsten değildi. Hepsinden önemlisi öncelikle toplumun [köleci egemen sınıfın] genel zihniyeti ve ruhsal durumu; (...) Başta kölenin olmak üzere, üretim araçları üzerinde kurulan mülkiyet ilişkisi büyük bir atalet, işsizlik ve araçlarla ilgilenmeme sonucunu doğuruyordu. Birçok icat, örneğin suyla çalışan değirmen, su çarkı gibi teknikler ucuz köle emeği nedeniyle kullanıma sokulmuyordu. Tüm önemli üretim araçları, geçerli köleci mülkiyet ilişkileri ve zihniyet yapısı ta-

rafından çürümeye ve kapasitelerinin çok altında bir verimliliğe terk edilmiştir.²³²

Tüm bu noktalardaki tıkanıklık veya krizli durum, egemen sınıfı yeni bir ekonomi geliştirmeye itmiştir. Feodal ekonomik sistem bu bağlamda ortaya çıkan zorunluluk sonucu, köleci ekonomik sistemin egemen sınıfa yeniden yapılandırılmasıyla ortaya çıkmıştır.

c) Bu yeniden yapılandırma egemen sömürücü sınıfın eliyle gerçekleştirildiği için sınıfsal, ideolojik, hukuki ve politik yönleriyle yeni bir sömürücü ekonomik sistemin inşasını amaçlamıştır. Bu bağlamda sömürgeci ekonomik sistemin feodal ekonomik sistem biçiminde yeniden yapılandırılmasının iki amacı olmuştur: Birincisi, sömürülen ve sömüren üretim ilişkisi doğrultusunda sömürgeci ekonomik sistemin sürekliliğini sağlamak; ikincisi ise, birinci amaca bağlı olarak, sömürgeci ekonomik sistemde yaşanan krizi çözüp yeni bir üretim biçimi adı altında sömürücü ekonomik sistemi yeniden düzenlemektir.

Feodal ekonomik sistem köleci ekonomik sistemin bir devamı olarak geliştirilmiştir. Kendine özgül bir üretim biçimi vardır elbette; fakat sömüren-sömürülen üretim ilişkisi bağlamında temelde değişen bir şey olmamıştır. Devlet dışı toplumun sömürüsü feodal ekonomik sistemde de sürmüştür. Feodal ekonomik sistemin üretim biçimine bağlı olarak değişen sadece sömürünün biçimi olmuştur.

Köleci ekonomik sistem yeniden yapılanmaya tabi tutulup feodal ekonomik sisteme geçiş yapılırken, işe, köleci ekonomik sistemin tıkanan ve krizli olan noktalarından başlanmıştır. Köleci ekonomik sistemde toprak neredeyse boş araziler şeklinde çölmeye bırakılmıştı. Köle yığılması hem toprağın işlenmesini engellemişti ve hem de teknik üretim araçlarını atıl bırakmıştı. Feodal ekonomik sistemin egemenleri olan derebeyleri (senyörler) feodal ekonomik sistemi geliştirirken bu tıkanan ve krizli hal alan iki noktadan yeniden inşayı esas almışlardır.

Derebeylerin bu girişimi feodal ekonomik sistemin üretim biçimi

mini de belirlemiştir. Feodal ekonomik sistem toprağı yaygın olarak tekrardan üretime açmıştır. Ticaret de içinde olmak üzere feodal ekonomik sistemin üretim biçimi esas olarak toprağı dayalıdır. Toprağı büyük bir bölümü de derebeylerin elindedir. Devlet dışı toplumun elinde toprak olsa da, derebeylerce sömürgeci pazar piyasası oluşturulmuş olduğu için; özgür köylülerin yapmış olduğu üretim de sömürgeci pazar piyasasında sömürüye tabi tutulmuştur.

Bu düzenleme feodal ekonomik sistemdeki üretim güçlerinde nitelik değişimini beraberinde getirmiştir. Üretim biçimi toprak eksikli olduğu için, üretim güçlerinin niteliğı de buna göre bir karakter kazandı. Feodal ekonomik sistemin üretiminde etkili olan saban, üzüm sıkmacı, yel ve su değirmeni, toprağı toplamak için sürgü, merdane, harman döveci vb. aletlerdir. Demir işlemeciliğinde yaşanan gelişmeler, feodal ekonomik sistemdeki üretim güçlerinin niteliğinde de bu değişimleri ortaya çıkarmıştır.

Feodal ekonomik sistemdeki söz konusu üretim güçlerinin konumlandırılması üretim ilişkilerini de belirlemiştir. Feodal üretim ilişkilerindeki özel ve devlet mülkiyetçiliğı derebeylerinin elinde tekelleştirilmiştir. Dolayısıyla egemen sömürücü güç derebeyleridir. Derebeyleri tüm devlet dışı toplumu sömürmektedir.

Öte yandan buna bağılı olarak derebeyleri tamamen kendilerine bağımlı ve feodal üretim ilişkilerine özgü olan yeni bir sömürülen sınıf da oluşturdu. Derebeyleri, köleleri mülklerinde yarıcılar olarak konumlandırarak feodal ekonomik sistemin sömürgeci sürekliliğı için esas zemin hazırlamışlardır. Bu zemin üzerinden hem feodal ekonomik sistemin temel sömürücü dayanağı oluşturuldu; hem de kölelerin eski konumlanmasındaki işbölümünde kimi değişiklikler meydana getirilmiştir. Feodal ekonomik sistemin işbölümünde kölelik tamamen ortadan kaldırılmamıştır. Köle ticaretinin yaygın bir şekilde devam etmesi kölelerin var olduğunu göstermektedir. Fakat derebeylerinin topraklarında yarıcılar olarak çalışan ve toprağı işletip pay alan da artık eski klasik anlamda köle değildir. Bu nedenle feodal üretim ilişkilerinde ortaya çıkan işbölümünde meydana gelen bu sınıfsal kesime serf denilmektedir. Feodal üretim ilişkilerinde serfler bu sınıfsal ilişki temelinde derebeylere bağılı ve bağımlı hale getirilmişlerdir.

Serfliğin geliştirilmesiyle birlikte feodal sömürgeci pazar piyasasında canlanma meydana gelmiştir. Yarıcılıkla serflerin elde ettikleri gelir; yine derebeylerinin yarıcılara zaman zaman ödedikleri ikramiyeler sömürgeci pazar piyasasında belli bir arz talep ortaya çıkartmıştır. Bağlantılı olarak kimi derebeylerinin köle yığılmasının ortaya çıkarttığı ekonomik yükten kurtulmak için köleleri azat etmeleri özgür köylü sınıfının oluşmasında artışa yol açmıştır. Serfler kadar bağımlı olmasa da, değişim değerinin ve dolayısıyla sömürgeci pazar piyasasının derebeylerinin elinde olması nedeniyle, özgür köylüler sınıfı da bir şekilde derebeylere bağımlıdır. Her şeyden önce sömürgeci pazar piyasasının kurallarına göre alışveriş yapmak zorunda bırakılmışlardır. Bu durum hem arz talep ilişkisini ve meta sirkülasyonunu genişletmiştir ve hem de feodal ekonomik sistemdeki ekonomik sömürüyü serflerin ötesine taşıyıp kapsamlı hale getirmiştir. Bu bağlamda kadınlar da tüm devlet dışı toplum gibi feodal ekonomik sistemce sömürüye tabi tutulmuştur.

Feodal ekonomik sistemin tüm bu süreçlerinde derebeylerin sömürü sonucu elde ettikleri ekonomik gelire toprak rantı veya feodal rant denilmektedir.

Toprak rantı derebeyin yarıcılardan elde ettiği kârdır. Daha çok serflerin sömürüsüne dayalıdır. Feodal rantın kapsamı daha da geniştir. Derebeyleri kendi özel mülkiyetlerinde olmasa da egemenliklerinin sınırları içinde bulunan tüm ekonomik üretimden belli bir pay almaktadır. Tarım, hayvancılık, balıkçılık, avcılık gibi alanlarda üretim yapan devlet dışı toplumdaki feodal rant elde etmek, feodal ekonomik sistemin temel parçası olmuştur.

Feodal ekonomik sistemdeki gerek sömürgeci pazar piyasasındaki arz talebin gelişimi sonucu yaşanan canlılık; gerekse de teknik üretim araçlarının yaygın bir şekilde üretimde kullanılması sonucu zanaatçılıkta gelişmeler yaşanmıştır. Demirin bollaşıp ucuzlaşması da zanaatçılığın feodal ekonomik sistem döneminde gelişmesinde bir diğer önemli faktör olmuştur. Bu bağlamda dokumacılık, çömlekçilik, camcılık, saban, değirmen vb. alanlarda geniş kapsamlı zanaatçi işkolları oluşmuştur.

Feodal ekonomik sistemdeki bu gelişmeler ticareti de ekonominin temel aktörü haline getirmiştir. Ancak ticaret egemen sı-

nıftan bağımsız değildir. Feodal ekonomik sistemdeki ticaretin baş aktörü feodal egemen sınıftır. Feodal sınıflar gerek zengin haneler ve gerekse de yönetimlerindeki devletler eliyle ticareti gerçekleştirmektedirler. Sıradan köylülerin veya zanaatçıların tacir olma şansları yoktur.

Ulaşım tekniğindeki gelişmeler ve feodal imparatorlukların genişlemesi feodal ekonomik sistemdeki ekonomik alan olan sömürgeci pazarları da kıtalararası haline getirmiştir. At, kağıt, kürekli gemiler gibi ulaşım araçlarıyla bir kıtada üretilen mallar tacirler aracılığıyla diğer kıtaya taşınmıştır. Feodal dönemdeki ticaret yollarının egemenliği için başlatılan savaşlar; feodal ekonomik sistemde ticaretin oynadığı rolü de göstermektedir.

Feodal ekonomik sistemin üretim güçlerindeki ilerleme iki sonuç ortaya çıkarmıştır. Birincisi, toprağa ve ticarete dayalı oluşu nedeniyle, feodal ekonomik sistemin genişleyebilme kapasitesi tamamlamasıdır. Feodal ekonomik sistem açısından bu aşamadan sonrası artık durağanlaşma ve gerileme süreci olmuştur. Feodal devletli toplumlar gerileme ve durgunluk dönemini aşmak için geliştirdikleri savaşlar da kâr etmemiş, gerileme sonucu feodal ekonomik sistemin içine girdiği bunalımda derinleşme yaşanmıştır. İkinci sonuç ise, teknolojik üretim araçlarında gelişmeler ortaya çıkarmıştır. Yaklaşık olarak 14. yüzyıldan itibaren sanayi üretimini açığa çıkarabilecek teknolojinin ekonomik üretimde kullanılmaya başlanması feodal üretim biçiminin ve dolayısıyla ekonomik sisteminin aşılmasını hızlandırmıştır. Feodal üretim biçiminin yeni teknolojiyle ortaya çıkan üretim biçimi karşısındaki kapalı, standart, düşük nitelikte oluşu; yeni üretime kayışı getirmiştir. Sudo-labı, yüksek ısılı fırınlar, mekanik körükleme, çıkırıklar, tornalar, perdahlama aletleri, delge makineleri gibi üretici güçler yeni üretim biçiminin niteliğini belirlemiştir.

Özellikle mekanik körükleme sistemi ile madenlerin sıvı duruma getirilebilme durumu, sanayiye dayalı üretim biçiminde kullanılacak teknolojilerin icat edilmesinde temel faktör olmuştur. Çelik imaline bu şekilde başlanmıştır. Yine ağır yükleri uzun mesafelere taşıyabilecek büyük tonajlı gemilerin yapımı ve ulaşım sistemine dahil edilmesi bu süreç sonucu olmuştur.

Bu anlamıyla ortaya çıkan gelişmeler, üretim güçlerinden üretim ilişkilerine ve üretim biçimine dek yeni bir ekonomik sistemin ortaya çıkma zeminini hazırlamıştır. Kapitalist ekonomik sistem bu zemin üzerinden geliştirilmiştir.

d) Feodal ekonomik sistemden kapitalist ekonomik sisteme geçiş yapılırken; sömüren-sömürülen ilişkisi bağlamında temelde bir kopuş yaşanmamıştır. Üretim güçlerinin gelişmesi sonucu, ege-men sınıf içindeki tüccar kesimin artık salt ticaretle yetinememesi ve gelişen üretim güçlerine dayalı üretimde bulunmalarıyla birlikte kapitalist üretim biçimi ortaya çıkmıştır. Fakat kapitalist olarak tanımlanan üretim biçiminin sömürü niteliği, kendisinden önceki köleci ve feodal ekonomik sistemlerden farklı bir karakterde ortaya çıkmamıştır. Tersine kapitalist ekonomik sistem tarihsel ve sınıfsal olarak sömürgeci ekonomik sistemin üçüncü aşamasına tekabül etmektedir. 14. yüzyıldan itibaren gelişme gösteren, 16. yüzyılda ivme kazanan ve 18. yüzyıldan sonra da hegemonyasını kurup tüm boyutlarıyla kurumlaşmasını tamamlayan kapitalist ekonomik sistem, sömürgeci ekonomik sistemin devamcısı ve mirasçısı olmuştur; halen de bu niteliğini korumaktadır.

Sömürülen devlet dışı toplum açısından kapitalist ekonomik sistemin geliştirilmesi lehte değil, aleyhte olmuştur. Sınıfsal, ideolojik, hukuki ve politik olarak kapitalist ekonomik sistem tüm gücüyle en katı ve vahşiyane bir şekilde devlet dışı toplumu sömürüye tabi tutmuştur.

Bu durum, feodal ekonomik sistemin gerileme döneminde, üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasında yaşanan çelişki ve çatışmanın tüccar sınıfınca çözümlenerek; feodal üretim ilişkilerinin cevap olmadığı üretim güçlerine göre kapitalist tarzda üretim ilişkisinin yaratılması sonucu ortaya çıkmıştır. Tüccar sınıf gelişen üretim güçlerine alan açarak, üretim güçlerinin gelişimindeki dinamizmi kendi ege-menliğinde geliştirdiği üretim biçimine uyarlamıştır.

Manifaktürcülükten başlanarak fabrika veya sanayi üretim tarzı, tüccar sınıfın ekonomik sistemi kapitalistçe yapılandırması sonucu ortaya çıkmıştır. Fabrika veya sanayi üretim biçiminin geliştirilmesi, toprağa bağlı üretim tarzının aleyhine olmuştur. Manifaktürden sanayi veya fabrika üretimine doğru gelişim yaşandıkça toprağa dayalı

üretimin etkinliği zayıflamıştır. Bu, aynı zamanda sömürgeci ekonomik sistemdeki egemenliğin el değiştirmesi anlamına da gelmektedir. Söz konusu el değiştirme egemen sınıf içinde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda kapitalist ekonomik sistemin planlama, üretim ve dağıtım aşamalarında tüccarlıktan burjuvalığa geçişle oluşan kapitalist sınıfın etkinliği ve egemenliği hakim olmuştur. Toprağa dayalı üretim tarzının egemenleri olan derebeyleri yine egemen sınıf içinde olmakla birlikte, ekonomik sistemin planlama, üretim ve dağıtım aşamalarında belirleyici olmaktan çıkmıştır.

Tarıma dayalı üretim biçiminden manifaktür, fabrika veya sanayiye dayalı üretim biçimine geçişle birlikte; kapitalist hegemonik yükselişe doğru nüfus hareketliliği de yaşanmıştır. Söz konusu nüfus hareketliliği iki yönlü ve türden olmuştur. Birincisi zorladır; ikincisi ise ücretli işgücünün geliştirilmesiyle birlikte geliştirilen bir çeşit rızaya dayalıdır. Birincisinde, özellikle dokuma sanayisinde yün vb. ürünlerin rağbet görmesi sonucu, senyörler bu alandaki kârı tekellerine almak için köy işletmelerine ve çiftliklerine el koyma sonucu, boşaltılan köylerden kapitalist kentlere doğru göç hareketi başlamıştır. İkincisi ise, kapitalist kentlerde manifaktür, fabrika veya sanayi üretimine geçilmesiyle birlikte üretici emek alanının açılması sonucu; bu alanlarda işçi olarak çalışmak isteyenlerin göçünü ifade etmektedir.

Her iki türden nüfus göçünü ortaya çıkaran temel neden kapitalist üretim tarzıdır. Kapitalist üretim merkezleri kapitalist kentlerde kurulduğu için, nüfus hareketliliği köyden kente doğru olmuştur. Bu, kapitalist ekonomik sistemin karakteristik özelliğidir. Ve halen geçerliliğini korumaktadır.

Gerek üretim güçlerinin yeniden konumlandırılması, buna bağlı olarak sömürgeci ekonomik sistemdeki üretim biçiminde meydana gelen değişiklik ve kapitalist sömürgeci sınıfın oluşumu; gerekse de nüfus hareketliliğinin kapitalist sınıfın egemenliğine girecek şekilde kapitalist kentlere doğru kayışı ve bu nüfusun ücretli işgücü olarak üretime dahil edilmesi; kapitalist üretim ilişkisinin oluşumunda belirleyici faktörler olmuştur.

Kapitalist üretim ilişkilerinde üretim araçlarının özel ve devlet mülkiyeti burjuvazinin elindedir. Bu nedenle üretim için teknikle-

rin seçimi; ücretli olarak konumlandırılan işçilerin işe alınıp işten çıkarılması; üretilen metaların bileşiminin, satışının ve fabrikanın veya sanayinin işletmesinin düzenlenmesi; mali kararların, yatırımların ve tüm kapitalist ekonomik süreçlerin denetimi kapitalist sınıfın elindedir. Kapitalist üretim ilişkilerinin diğer ögesi olan işbölümü ile işçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Sınıfsal olarak kapitalist ekonomik sistemin işbölümünde konumlandırılan işçi sınıfının niteliğini belirleyen olgu, çalıştığı zaman birimine göre belirlenmiş parasal ücret karşılığında emeğini satmasıdır. Gerek devlet dışı toplumun diğer bileşenleri ve gerekse de işçi sınıfı bileşeni, kapitalist ekonomik sistemin hiçbir aşamasında söz ve karar sahibi değildir. İşçi, kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde oluşturulmuş sömürgeci ekonomik sistemde emeğiyle ürettiği meta karşılığında; kapitalist sınıfça belirlenmiş belli bir ücret almaktadır.

Kapitalist ekonomik sistemdeki sömürü esas olarak bu üretim ilişkilerine dayalıdır. Sadece fabrika veya sanayi işletmeleriyle sınırlı bir sömürü durumu değildir bu. İşçiler de içinde olmak üzere sömürü tüm devlet dışı toplum üzerine yaydırılmıştır. Ücretli emekle bu kategoriye girenler sömürülürken; bir taraftan kadınlar ev emeği ile ücretsiz sömürüye tabi tutulmuş; öte yandan da kapitalist sınıf değişim değerini belirleme tekeli elinde tutarak, bunun üzerinden tüm devlet dışı toplumu sömürerek ücret ve meta fiyatlandırmalarında artı değer elde etmiştir. Artı değer oranının bu bağlamda daima daha fazla kâr elde edip sermaye birikimini artırma noktasında tutmuştur. Kapitalist ekonomik sistemdeki tarım ve sanayi işletmelerinde bürokrasi gibi işkollarındaki sömürü artı değer oranının sağladığı kâra dayalıdır. Bu bağlamda ekosistem de içinde olmak üzere kadın, gençlik, çocuk... tüm toplum kesimleri üzerinde kapitalist sömürü hakim hale getirilmiştir.

Öte yandan kapitalist üretim ilişkilerinde ücretli emek olgusu geçerli olsa da, bu durumda, köleliğin tümünden ortadan kaldırıldığı anlamına gelmez. Kapitalist egemenler köleleri kapitalist ekonomik sistemin işbölümüne dahil etmekten geri kalmamışlardır. Bunun için “middle-passage” denilen bir köle taşıma sistemini kurmuşlardır. Bu köle taşımacılığı ile sömürgelerden Avrupa’ya köle taşımışlardır. Benzer şekilde sömürgelerdeki maden işletmelerinde çalışanların ço-

ğunluğu kölelerden oluşmuştur. Köle emeğinin herhangi bir ücrete tabi olmaması kapitalistlere daha fazla kâr sağlamıştır. Dolayısıyla marksizmin iddia ettiği gibi, köle emeği kapitalizmle çelişmemektedir. Tersine daha fazla kâr sağladığı için 18. yüzyılın sonlarına dek köleler kapitalist ekonomik sistemin işbölümüne dahil edilmiştir.

Paranın kapitalist ekonomik sistemdeki yeri daha çarpıcıdır. Bu dönemde para, temel varoluş niteliklerine bağlı olarak; kapitalist ekonomik sistemde başat rolü nedeniyle temel komuta gücü olmuştur. Kapitalist ekonomik sistemin egemen olduğu dönemde tüm yaşam parasallaştırılmıştır. Toplumsal ürünlerin ve işlerin tümü para ile belirlenmiştir. Parasız hiçbir faaliyet gerçekleştirilmemektedir. Kapitalist sınıf, basit kağıt parçalarına değişim değeri yükleyerek parayı kendi başına bir sömürü aracı haline getirmiştir. Bu anlamıyla para, kapitalistlerin devlet dışı toplum üzerindeki sömürücü egemenliğin en temel ayaklarından biri olmuştur. Sömürgeci kapitalist devletler, kapitalistlerin yönetiminde para ile kapitalist üretim ilişkilerini yönlendirip kontrol ederek, parayı kapitalist sisteminde baş aktör haline getirmiştir.

Paranın kapitalist üretim ilişkilerinde üstlendiği bu rol, kapitalist ekonomik sistemdeki sanayi üretimi yanında, kapitalist sömürgeci pazar piyasasını oluşturan banka, kredi, faiz veya bir bütün olarak finans kapitalini de ortaya çıkarmıştır. 16. yüzyıldan itibaren gelişen para sistemine bağlı bir mali sermaye de bu şekilde oluşmuştur. Finans kapital bu anlamda sanayi sermayesiyle iç içe ve işbirliği içinde gelişmiştir. Finans kapital, mali sermaye ile kredi, borç, faiz vb. biçimlerde kapitalist ekonomik sistemde finans kapitalin etkinliği artarak kontrolü ele geçirmiştir. Finans kapital, borsalar ve sıcak para üzerinden dünya piyasasını kapitalist ekonomik sömürgeciliğe göre kontrol eden ve bu doğrultuda düzenleyen bir konuma yükselmiştir. Ancak bu durum finans kapital ve sanayi sermayesi arasında bir çelişki veya çatışma olduğu sonucunu doğurmaz. Tersine her ikisi de, kapitalist ekonomik sistem içinde sömürgecilik doğrultusunda birbirlerini tamamlamaktadır.

e) Kapitalist ekonomik sistemin gelişiminin önünde artık ciddi bir engelin kalmadığı ve sömürüye dayalı kurumlaşmasını büyük

ölçüde tamamladığı 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra Marks ve Engels, bilimsel sosyalizm -marksizm- genelde tüm sömürgeci ekonomik sisteme, özelde de kapitalist sömürgeci ekonomik sisteme yönelik hem eleştirel hem de alternatif bir ekonomik sistemi içeren karşı çıkışı gerçekleştirdiler. Özellikle devlet dışı toplum açısından bu karşı çıkışın tarihsel anlamı olmuştur. Marksizmin kapitalist ekonomik sistemin sömürgeci niteliğini çözümlemesi ve devlet dışı toplumun kendi sömürsüz ekonomik sistemini inşa edebileceklerinin yolunu göstermesi; komünal, kolektif ve paylaşımcı ekonomik sistemin yolunu da açmıştır. Bu anlamda marksizmin ortaya çıkması tarihsel olarak bir dönüm noktası olmuştur.

Ancak sınıfsal ve ideolojik olarak marksist ekonomik sistem insani toplumun komünal ve kolektif ekonomik sistemin varoluşsal doğasına aykırılık teşkil ettiği için, sömürsüz bir ekonomik sistemin inşa edilebileceği sürecini başlatmasına rağmen; sömürsüz ve sınıfsız bir ekonomik sistemi inşa etmede başarılı olamamıştır. Şüphesiz marksizm, genelde sömürgeci, özelde de kapitalist sömürgeci sistemin işleyişini deşifre edip bu anlamda bir bilinç yaratmıştır. Fakat alternatif olarak ortaya koyduğu ekonomik sistemin sınıfsal ve ideolojik temeli, üslubu, yöntemi ve kurumlaşması devlet dışı toplumun komünal ve kolektif ekonomik üretim ve paylaşım gerçekliklerine uymadığı için; marksist ekonomik sistem elit, sınıfçı ve devlet mülkiyetçiliğine dayalı yeni bir sömürü sistemi yaratmaktan öteye geçememiştir.

1) Kapital başta olmak üzere Marks'ın ekonomi üzerine kaleme aldığı tüm yapıtları A. Smith, Ricardo vb. liberallerin geliştirdiği ekonomi politığın eleştirisine dayanmaktadır. Özellikle kapitalist ekonomik sistemin işleyiş mantığı, ideolojik ve sınıfsal dayanaklarının çözümlenmesi bakımından liberal ekonomi politığın eleştirisi küçümsenemez ve yarattığı bilinç düzeyi inkar edilemez.

Ancak Marks, gerek liberal ekonomi politığı eleştirirken ve gerekse de bu eleştiri doğrultusunda marksist ekonomi politığı geliştirirken üslup bağlamında; adına yeni bir ekonomik sistem geliştirmek istediği devlet dışı toplumdaki veya işçi sınıfından oldukça uzaklaşmıştır. Marks, ekonomik sistem teorisinde veya ekonomi politığında

öylesine soyutlamalar geliştirmiştir ki, en basit ekonomi kavramlarını ancak iktisatçılar anlayabilmiştir. Devlet dışı toplumun diğer kesimleri bir an dışında tutulursa; işçi sınıfı da hiçbir zaman tam olarak ne Marks'ın liberal ekonomi politiğe yönelik eleştirisini ve ne de marksist ekonomi politiği bütünlüklü olarak anlamamıştır.

Bir ekonomik sistemde üslup belki tek başına belirleyici değildir. Fakat anlamak üslupla ilgili olduğu; ve pratiğin de anlamının düzeyine göre gelişebileceği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, bir faktör olarak üslubun oynayacağı veya oynadığı rol küçümsenemez. Teoriler, felsefeler ve ideolojiler anlaşılır olduğu oranda toplumla bütünlüşip özümserirler ve yaşamsallaşırlar. Bu bakımdan marksist ekonomik politik toplumsal gerçeklikten hayli uzak, karmaşık ve soyut kalmıştır.

Bu durum marksist ekonomik sistemin akademik ve elitist kalmasına yol açmıştır. Avrupa'da işçi sınıfının en gürl bir şekilde ayağa kalktığı dönemlerde bile, kaba anlamda sömürünün son bulunması gerektiği dışında; barikatlarda ve grevlerde ölümlüne direnen büyük işçi topluluğu; marksist ekonomi politiği akademikleştiği ve elitistleştiği için, marksizmin onlar için nasıl bir ekonomik sistem öngördüğünün bilincine varamamıştır. Elbette tüm işçi sınıfının marksist ekonomi politiği bilince çıkarmasını beklemek gerçekçi değildir. Toplumdaki her bireyin gelişim düzeyleri farklı olduğu için bilinç düzeyleri de farklıdır. Ancak şu da bir gerçek ki, ne istediğinin ve nasıl bir şeyin kendisini beklediğinin bilincinde olmayan toplulukların mücadelesi sürekli olmaz ve bir yerden sonra dağılmakla yüz yüze kalmaya mahkumdur. Genel eşitlik istemi de eşit bir paylaşıma dayalı ekonomik sistemi inşa etmek için yeterli değildir. Nitekim de olmamıştır. Sovyet Devrimi gibi devrimler genel eşitlik sistemine bağlı gerçekleşti. Toplumun çoğunluğu sömürsüz bir ekonomik sistemin geliştirilebileceğine inandığı için büyük bedeller ödedi. Ancak devrim sonrasında "Bizim uğruna bedel ödediğimiz ekonomik sistem bu değildir!" denilerek yaşanan hayal kırıklığı dışa vurulmuştur.

Marksist ekonomi politiği elitist olduğu için, toplumun içinde belli bir uzmanlaşmış kişilerin üretim ilişkilerinde daha fazla önde olmalarını zorunlu kılmıştır. Bu elit uzmanlaşmış kişiler marksist ekonomi

politiğe hakim oldukları için, ekonomik sistemin planlama, üretim ve paylaşım aşamalarında belirleyici olmuşlardır. Bu durum da elit uzman kişileri üst bir sınıf konumuna taşımıştır. Marksist ekonomi politiği ekonomik sistemlerinde uygulayan tüm gerçekleşmiş devrimlerde, söz konusu elit uzman kesim belli ayrıcalıklara sahip üst egemen sınıf haline gelmişlerdir. Ve egemen sınıf olduğu için devlet dışı toplumu sömürmekten geri kalmamışlar.

2) Öte yandan yöntem olarak marksist ekonomi politiği liberal ekonomi politiğin kullandığı yöntemden kopuşu yaşamadığı için de, liberal ekonomi politiğin yol açtığı sömürücü ekonomik sistemin bir benzerine yol açmıştır.

Marks, liberal ekonomi politiği eleştirirken temelde, liberal ekonomi politiğin dayandığı yöntemi reddetmemiştir. Liberal ekonomi politiğin kapitalist işleyişini ve sömürsünü reddetmiş, fakat esas olarak yöntemine bağlı kalmıştır.

Bu bağlı kalma durumu marksizmin yararlandığını iddia ettiği üç öğeden biri olan İngiliz ekonomi politiğin Marks üzerindeki etkisinin sonucu olarak marksist ekonomi politiğin yöntemini belirlemede görmek mümkündür. Her ne kadar marksist ekonomi politik yöntemin İngiliz ekonomi politiğin yöntemini aştığı iddia edilse de; esas olarak ekonomik sistemin gelişim kuralları, işleyişi, dinamikleri ve ilerlemeci ilkeleri bağlamında, İngiliz ekonomi politiğin ortaya koyduğu yöntem marksist ekonomi politikçe benimsenmiştir. Bu anlamda İngiliz ekonomi politikçe tüm bu ilkelerin bütünlüğünü ifade eden ekonomi bilimine Marks'ın hiçbir itirazı yoktur. Marks da pozitivist yöntemi benimsediği için pozitivist yöntemin ekonomi biliminde kullanılmasına karşı değildir. Hatta bu yöntemin kullanılmamasına karşıdır. Marks'ın karşı olduğu husus, liberal ekonomi politiğin yorumudur. Liberal ekonomi politikçileri, kapitalist ekonomik sistemi yüceltirlerken; Marks da bu yoruma karşı çıkmıştır.

Şüphesiz marksizmin kapitalist ekonomiye karşı çıkışı basitleştirilemez. Fakat yöntemde karşı çıkılmadığı ve kopuşu yaşamadığı için marksizmin sadece kapitalist ekonomik sistemin sonuçlarıyla ilgilenme gibi bir sonuç doğurmuştur. Bu durum hem yönetsel

ve hem de sömürgeci pratik sonuçların reddini içermediği için marksist ekonomik sistemin alternatif olmasını engellemiştir. Sonuç ise sömürgeciliğin el değiştirmesi olmuştur.

Marksist ekonomi politik yöntemin iki yönlü pratik sonuçları ortaya çıkmıştır.

Birincisi, marksizmin köleci ekonomik sistemden başlayarak sömürgeci ekonomik sistemin gelişimi ve oluşumunu zorunlu olarak görmesidir. Marksist ekonomi politiğine göre aynı doğrusal hat üzerinden peş peşe gelişen köleci ekonomik sistem komünal neolitik ekonomik sistemden; feodal ekonomik sistem köleci ekonomik sistemden; ve kapitalist ekonomik sistem de feodal ekonomik sistemden daha ileridir.

Belirlenimci ve indirgemeci Marksist ekonomi politiğin bu yöntemi insani toplumun gereksinimleri temelinde gelişmiş olan komünal ve kolektif ekonominin varoluşsal doğasına aykırıdır. Çünkü köleci ekonomik sistemin geliştirilmesiyle birlikte sömürgeci ekonomik sistem yaratılmıştır. Ve bu, insanı köleleştirecek denli, insanı insan olma vasfından çıkarmak pahasına geliştirilmiştir. Kapitalist ekonomik sistem de dahil her sömürgeci ekonomik sistem aşaması sömürüyü ve insanın kendisinden yabancılaşarak insani vasıflarını yitirme sürecini derinleştirmiştir. Buna karşı eğer bir ilerleme ölçüsü konulacaksa -ki konulmalıdır- bu ölçü, insani, komünal ve kolektif ekonomik sistemin ilkeleri temelinde olmalıdır ki, ilerici mi yoksa gerici mi olduğu açık bir şekilde anlaşılsın. Bu doğrultudan hareketle ele alındığında; köleci ekonomik sistemden başlayarak geliştirilen tüm sömürücü ekonomik sistemlerin ilerici değil, gerici oldukları görülecektir.

Dahası Marks bu ekonomi politiğin yöntemine dayanarak kapitalist ekonomik sistemi tarihin en üretken sistemi olarak tanımlamıştır. Bu tanım, A. Smith, Ricardo gibi liberal ideologlardan daha fazla kapitalist ekonomik sisteme meşruiyet kazandırmıştır. Ve burjuvazi marksizmin bu meşruiyet sağlayan tezlerini de kullanarak sömürgeci ekonomik sistemin sonsuzluğunu ilan etmiştir.

İkincisi ise, Marks, köleci, feodal ve kapitalist özel ve devlet mülkiyetçiliğini reddederken sosyalist devlet mülkiyetçiliğini benimsemiştir. Her ne kadar komünist ekonomik sisteme geçişin bir ara aşaması

olarak sosyalist devlet mülkiyetçiliğini kabul etmiş olsa da; bu kabul ediş, marksist ekonomik sistem için temel bir çıkamaz olmuştur.

Mülkiyetçiliğin bu temelde kabul edilişi, marksist ekonomik sistemde üretim araçlarının mülkiyetini sosyalist devlete bırakmayı beraberinde getirmiştir. Marks, sosyalist devletin mülkiyetinde olan üretim araçlarının sömürücü olmayacağını varsaymıştır. Oysa devlet kendi başına var olmaz. Devleti somut ve tüzel kişi haline getiren, devlet yönetimidir. Devlet soyut anlamda mülkiyet sahibi olamaz. Devletin sahibi kim/kimler ise, devlet mülkiyetinin sahibi de o/onlardır. Sosyalist devlette de böyle olmuştur. Sosyalist devletin mülkiyetinde olan üretim araçlarının pratikteki sahibi yönetici bürokrasi ve uzmanlaşmış kesimdir. Üretim araçlarının sahibi bu kesim olduğu için, marksist ekonomi politik yöntemin bu yönü, marksist ekonomik sistemi sınıflı ve sömürücü hale getirmiştir. Üretim araçlarının sahibi konumundaki kesim yaşamın her alanında ayrıcalıklı ve üstün olmuştur.

3) Marksist ekonomi politiğin söz konusu hatalı yöntemi marksist ekonomik sistemin omurgası olma rolünü oynadığı için, marksist üretim ilişkilerini sınıflı ve sömürgeci kılmıştır. Bu bağlamda marksist ekonomik sistem ile kapitalist ekonomik sistem arasındaki karşıtlıklar pratikte birçok yönüyle ortadan kalkmış ve farklar belirsiz hale gelmiştir.

Marksist üretim ilişkilerinde üretim araçlarının mülkiyeti sosyalist devletin tekelinde olduğu için; üretim araçlarının nasıl kullanılacağına; işbölümünün nasıl düzenleneceğine, nelerin üretilip paylaşımın hangi ölçülere göre yapılacağına sosyalist devletin yönetim, bürokrasi ve uzmanlaşmış kadroları karar vermektedir. Üretim araçları üzerinde söz ve karar yetkisinin devlet yönetimi, bürokrasi ve uzmanlaşmış kadroların elinde olması bu kesimi üretim ilişkilerinde üstün kılmış ve onlara kimi sınıfsal ayrıcalıklar tanımıştır. Devletçi sosyalizmin ekonomik sistemindeki planlama, üretim ve paylaşım aşamalarında bu üst egemen sınıfın tek belirleyen oluşu, toplum ile bu sınıf arasında sömüren-sömürülen ilişkisini ve dolayısıyla sınıfsal karşıtlıkları doğurmuştur. Böyle olması sömürücülüğün doğası gereğidir. Bir ekonomik sistemde üretim

araçlarının kontrolü bir kesimin elindeyse, o ekonomik sistemin adı ne olursa olsun, kaçınılmaz olarak sömürücü olacaktır.

Nitekim devletçi sosyalizmin üretim ilişkilerinde de böyle olmuştur. İşbölümü de buna göre şekillenmiştir. Marksist ekonomik sistemin işbölümü hiyerarşik ve sınıfsaldır. İşbölümünde eşitlik yoktur. Çalışan devlet dışı toplum, üretim aşamalarında hiçbir karara katılmamaktadır. Kararlar yukarıdan alınır ve uygulanması için hiyerarşinin alt birimlerinde yer alanlara dayatılır. Devlet yönetimi, bürokrasi ve uzmanlaşmış kadrolar hiyerarşinin alt birimlerine ne üretileceğini, nerede çalışılacağını, ne kadar ücret alınacağını, ne tüketileceğini ekonomik önceliklerin ve yatırımların hangi alanlarda ve neler olacağını üstten dikte etmektedir.

Bu durum, Marksist ekonomik sistemdeki üst sınıfın hem üretimden daha fazla pay almasına, iktidar gücü haline gelmesine ve hem de standartları daha yüksek olan kaliteli bir yaşamı yaşamasına yol açmıştır. Ekim '17 Sovyet Devrimi başta olmak üzere, devletli sosyalist devrimin gerçekleştiği her yerde; güya devrimi korumak için işçiler sendikal haklarından mahrum bırakılıp, köylünün ev ekonomisine bile el koyulurken, egemen sınıf zenginliğine zenginlik katmıştır. Sovyetler dağıldıktan sonra, eski sovyetlerin egemen oldukları ülkelerde türeyen zenginlerin hepsinin daha önceleri devlet yönetimi, bürokrasi ve uzmanlaşmış kadrolar olmaları tesadüf değildir. Marksist ekonomik sistemdeki çarpıklığın, sınıfsallığın ve sömürünün sonucu olmuştur.

4) Marksist ekonomik sistem açısından bir diğer handikap da, bir taraftan dar anlamda fabrika veya sanayide çalışan işçi sınıfının emek sömürüsünü sömürgecilik tanımlamasının merkezine alırken; öte yandan da işçi sınıfının emek sömürüsünde belirleyici olan emeğin satışını özgürlük durumu olarak değerlendirmesidir.

Marksizme göre sömürü, köle, serf ve işçi eksenli gelişmiştir. Tarihsel ve sınıfsal olarak bu kesimlerin sömürülmesi marksist sömürü teorisinin omurgasıdır. Köle ve serfliğe dayalı sömürü sistemleri yok olduğu için bu tarihsel sürecin son halkası fabrika veya sanayide çalışan işçi sınıfıdır. Dolayısıyla Marksizm için işçi sınıfı kutsaldır ve tüm gücünü işçi sınıfının emeğini sömüren ekonomik sisteme son vermek için seferber etmelidir.

Marksist ekonomik sistemin tüm devlet dışı toplum bileşenlerince benimsenmemesinin bir nedeni de, bu dar fabrika veya sanayi eksenli emek sömürüsünü merkeze alması ve çözüm perspektifini buna göre geliştirmesidir. Marksizm kapitalist ekonomik sistemden kaynaklı sömürüyü dar ele aldığı için; ekonomik sistemin, kadınların, tarımcılık ve hayvancılıkla uğraşanların, yoksulların, işsizlerin hatta Marks'ın yaşadığı dönemde kapitalistlerce çalıştırılan kölelerin sömürülmesini tali görmektedir. Böyle görülmesinin temel nedeni ise esas olarak kapitalizm tarafından sömürülen bu kesimlerin fabrikada veya sanayide çalışan işçi sınıfı gibi direkt emekleri ücretle satamıyor oluşlarıdır. Marksizm açısından kapitalist ekonomik sistemin sömürgeciliğinin temel merkezi fabrika veya sanayidir. Bu üretim biçiminde kapitalistler işçinin emeği üzerinden artı değer elde etmektedir. Dolayısıyla marksizme göre, direkt sömürülen işçi sınıfı üzerindeki sömürüye son verildiğinde, dolaylı olarak sömürülen diğer devlet dışı toplum da sömürgecilikten kurtulmuş olacaktır.

Oysa kapitalist ekonomik sistem tüm devlet dışı toplumu ve ekosistemi direkt olarak sömürmektedir. Üretimin her alanında farklı farklı sömürü mekanizmalarını kullanarak, tarımcılık ve hayvancılıkla yaşayanları, kadınları, yoksulları, işçileri ve köleleri ücretli emekle olmasa bile değişim değerini belirleme gücünü kullanarak sömürgeci kapitalist pazara dayalı sömürmektedir.

Marksist ekonomi politik, bu anlamıyla içine düştüğü yetersizlik ve darlık nedeniyle, marksist ekonomik sistemden beklenen çözüm de gerçekleştirilememiştir.

Bu fabrika veya sanayi eksenli işçici yaklaşımla bağlantılı olarak Marks, fabrika veya sanayide çalışan işçi sınıfının emeğini özgürce satabileceğini öne sürerek işçi sınıfını “vogelfrei”; “özgür kuş” olarak tanımlamıştır. İşçi sınıfının “kuşlar kadar özgür” olduğunun dayanakları ise şu iki gerekçeyle açıklanmaktadır: “Birincisi, efendinin mülkü olmaktan (yani esaretten) kurtulduğu için özgürdür ve ikincisi, üretim araçlarından ‘özgür bırakılmıştır’, topraktan koparılmıştır, kendi emek gücünden başka satacak bir şeyi yoktur.”²³³

İşçi sınıfının köle gibi bir mal olarak görülmediği bir gerçektir.

233 Hardt, M.&Negri, A.; *İmparatorluk*; s. 176

İşçi sınıfının kendi emeğini satabileceğinden hareketle, işçi sınıfının “kuşlar kadar özgür” olmadığı ve olamayacağı kapitalist ekonomik sistemin tarihsel süreci içinde ortaya çıkmıştır. Aynı şey işçi sınıfının topraktan koparılışı için de geçerlidir. Marksist ekonomi politüğün aksine; işçi sınıfı toprağa dayalı üretim biçiminde çalışan köylülerden daha fazla bağımlıdır. Köylü ev ekonomisine dayalı üretimde bulunduğu için, toprak onu kimselere muhtaç kılmamaktadır. Kısmen de olsa kendi kendine yeten bir ekonomiye sahiptir. Yine dolaylı sömürüye tabidir. İşçi ise gereksinimlerini karşılamak için emeğini kapitaliste satmak zorundadır. Bunun dışında kendi kendine yeten herhangi bir ekonomik geliri yoktur. Bu nedenle burjuvaziye muhtaçtır. Bu anlamda işçi sınıfının önünde tek seçenek vardır; o da burjuvazinin belirlediği koşullarda ve verdiği ücretle çalışmaktır. İşçi sınıfının bu koşulları ve ücreti kabul etmeme gibi bir lüksü yoktur. Burjuvazinin belirlediği koşulları ve ücreti reddettiği anda kendisini işsizler içinde ve yoksulluğa terk edilmiş olarak bulacaktır. İşçi sınıfı göbekten burjuvaziye bağlıdır ve marksizmin “vogelfrei”isi ücretli emek sayesinde kafese kapatılmıştır.

Marks’ı fabrika veya sanayiye dayalı işçi sınıfını “özgür kuş” olarak tanımlamaya iten temel nedenlerden biri, Marks’ın kapitalist ekonomik sistemi ve ücretli emeği yüceltmesidir. Marks sömürgeci sermayeyi olumsuzlarken, ücretli emeği olumlamaktadır. Kapitalist ekonomik sistemin sosyalist ekonomik sistemin koşullarını hazırlayacağı; ve işçi sınıfının sanayi veya fabrikaya dayalı üretim biçiminde sosyalist ekonomik sistem için gerekli bilinç ve formasyona kavuşup disipline olacağı ileri sürülerek hem kapitalist ekonomik sistem ve hem de ücretli emek yüceltilmiştir.

Fakat maalesef, bu bağlamda Marks’ı haklı çıkarabilecek hiçbir sonuç ortaya çıkmamıştır. Ne kapitalist ekonomik sistem bağrında sosyalist ekonomik sisteme zemin hazırlanmıştır; ve ne de işçi sınıfı sosyalist ekonomik sistem için, fabrika veya sanayide gerekli bilinç, disiplin ve formasyon kazanmıştır. Tersine kapitalist ekonomik sistemin hem kurumlaşmasını derinleştirmiştir ve hem de işçi sınıfını her geçen gün daha fazla kendisine bağımlı hale getirmiştir.

Ücretli emek, değişim-değeri sonucu oluşmaktadır. Bu durumu olumlamak, -gereğesi ne olursa olsun- aynı zamanda sömürgeci

sermaye oluşumunu da olumlamak anlamına gelmektedir. Burjuvazi değişim değerini tekelinde tutarak, ücretli emekten elde ettiği artı değer sonucu sömürgeci sermayesini oluşturmaktadır. Böylesi bir işleyişte ücretli emeği yüceltmenin, sömürücü sermayeyi yadsımanın belli soyut, teorik önemi olabilir: ancak pratik hiçbir değeri yoktur.

Öte yandan ücretli emeğin reddedilmemesi ve yüceltilmesi, işçi sınıfının mücadelesini devrimci nitelikten uzaklaştırmış ve ücret artırımlı eksenli kılmıştır. Bu bağlamda işçi sınıfı burjuvaziye bağımlı olduğunun farkına vardıkça, tüm mücadelesini ücretini artırmaya kanalize etmiştir. Burjuvazi de ücret belirlenimini tekelinde tutarak, sömürgeci pazar piyasasının arz ve talep dengesine göre ücretleri artırarak işçi sınıfını daha fazla kendine bağlamıştır. Bir dönemlerin devasa işçi mücadelesinin artık esamisinin bile okunmuyor oluşunun nedeni budur. Burjuvazi elde ettiği artı değer miktarından vazgeçmeden işçi sınıfının ücretini artırarak ve kimi sosyal haklar tanıyarak, zaten kendisine bağımlı olan işçi sınıfını daha fazla sistemiçileştirmiştir.

Bu anlamıyla işçi sınıfı eksenli olmasına rağmen, ücretli emeği özgürlük durumu olarak değerlendirdiği için, geliştirdiği ekonomik sistem işçi sınıfını da özgürleştirememiştir.

5) Marksist ekonomik sistem endüstriyalizmi yüceltmıştır. Hatta bu yönü nedeniyle marksist ekonomik sistemde tekniğin fetişizmi vardır denilebilir. Nükleer teknoloji de içinde olmak üzere her tür anti-kolojik teknolojinin kullanımını meşru görmektedir. Sovyetlerin kontrolündeki Çernobil nükleer santralinin patlaması, marksist ekonomik sistemin anti-kolojik yönünün açığa vurmuş halidir.

Marksist ekonomik sistem ekosistem ile insani toplumun komünal ve katılımcı dengesini gözetmemektedir. Tersine ideolojik olarak insan merkezlidir. Dolayısıyla ekosistemi fethetmeyi esas almaktadır. Ekosistemi insanlığın bir tamamlayıcı olarak ele almaz; bir depo olarak görmektedir. Bu nedenle marksist ekonomik sistem en az kapitalist ekonomik sistem kadar ekosistemi tahrip etmiş ve sömürüye tabi tutmuştur.

f) Bütün bu gerçeklikler ışığında ele alındığında, tüm olgular ve ortaya çıkan koşullar demokratik konfederalizm eksenli devlet dışı toplum için toplumsal gerçekliğin varoluşuna cevap olabilen komünal ve kolektif ekonomik sistem için tarihsel koşulların uygun olduğunu göstermektedir.

Kapitalist sömürgeci ekonomik sistem şahsında sömürücü ekonomik sistemin toplumsal varoluşun doğasına uygun olmadığı açığa çıkmıştır. Yine sömürülenler adına geliştirilen ancak iç çelişkileri, yetersizlikleri ve yanlışları nedeniyle tersinden devlet kapitalizmiyle sonuçlanan; devletçi marksist ekonomik sistem, devlet dışı toplumun gereksinimlerine cevap olamadığı için iflas etmiştir.

Öte yandan marksist ekonomi politikçe inanılan; sömürgeci ekonomik sistemin içten yaşayacağı bunalımlar sonucu çözüleceğine dair kehanet de boşa çıkmıştır. Marksizm bu konuda da yanılmıştır. Şüphesiz sömürgeci ekonomik sistem yapısı gereği sürekli krizli ve bunalımlıdır. Tarih boyunca birçok kriz yaşamıştır. Güncelde de son temsilcisi olan kapitalist sömürgeci ekonomik sistem söz konusu daimi yapısal krizden nasibini fazlasıyla almaktadır. Neredeyse periyodik olarak her on yılda bir yapısal kriz kapitalist sömürgeci ekonomik sistemi sarsmaktadır. Ancak marksist ekonomi politığın kehanetinde belirttiği gibi; fazla üretim, az alım gücü, az tüketim vb. olgular arasındaki uçurumlardan kaynaklı sömürgeci ekonomik sistem çözülememiştir. Alternatif bir ekonomik sistem inşa edilmediği için; yapısal krizler sonucu kapitalist sömürgeci sistem zarara uğramış ve sarsılmış olsa da, kapitalistler her defasında krizden çıkmanın yolunu bulup, sömürgeci ekonomik sistemin sürekliliğini sağlamıştır. Bu, liberal ekonomi politikçilerin iddia ettiği gibi, kapitalist sömürgeci ekonomik sistemin aşılmaz ve tek doğru ekonomik sistem olmasından kaynaklı bir sonuç değildir. Tersine toplumsal gerçekliğin varoluş doğasına uygun bir ekonomik sistem inşa edilmediği için, kapitalist sömürgeci sistem halen ayaktaadır.

Dolayısıyla ortada gerçekleşebilecek bir kehanet de kalmamıştır. Komünal ve kolektif ekonomik sistemin inşası için hem koşullar uygundur ve hem de bu bir zorunluluktur.

Demokratik konfederalizm eksenli çoklu demokratik toplumun komünal ve kolektif ekonomik sistemi ideolojik ve sınıfsal

olarak hem kapitalist ekonomik sistemden ve hem de marksist ekonomik sistemden kopuşu ifade etmektedir.

Bu anlamda; komünal ve kolektif ekonomik sistem özel ve devlet mülkiyetçiliğini içermemektedir. Özel ve devlet mülkiyetçiliği sömürgeci ekonomik sistemin bir karakteri olarak topluma dayatılmıştır. Komünal ve kolektif ekonomik sistem, toplumsallığın komünallliğini ekonomik alanda esas almaktadır. Bu nedenle komünal ve kolektif ekonomik sistem, “...toplumsal artı değer üzerine kurulu sermaye tekelleriyle daima çelişki içindedir. Tarım, ticaret ve endüstrinin gelişiminde temel toplumsal ihtiyaçlar [gereksinimler] ve ekolojik unsurlar dikkate alınmak kaydıyla özgürce her tür faaliyetlere açıktır. Tekel kârı dışındaki kazancı meşru sayar. Pazara karşı değildir; tersine rekabetçi rolünü inkar etmez, karşı olunan spekülâtif kazanç yöntemidir.”²³⁴

Komünal ve kolektif ekonomik sistem bu ideolojik yaklaşımın bir gereği olarak, sınıfsal açıdan devlet dışı toplumu veya demokratik konfederalizm sistemindeki diğer tanımıyla çoklu demokratik toplumu esas almaktadır. Hiyerarşik ve devletli toplumun geliştirilmesiyle birlikte kopartılan ekonomik sistem ile toplum arasındaki komünal ve katılımcı karşılıklı varoluşsal bağ tekrardan kurulacaktır. Bu, komünal ve katılımcı karşılıklı varoluşsal bağın tekrardan komünal ve kolektif ekonomik sistem ile kurulması; bir taraftan sömürgeci ekonomik sistemin geliştirilmesiyle toplumsal alanda sömüren-sömürülen ikilemine dayalı olarak yaratılan sınıflaşmayı ortadan kaldıracaktır; öte yandan da çoklu demokratik toplum içinde eşit bir üretim ilişkisi ve toplumsal düzlemi ortaya çıkartacaktır.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemin bu temeldeki konumlanması toplumsal varoluşa verilmiş en anlamlı cevap olacaktır. Çünkü toplumsal varoluş, sömüren-sömürülen ikilemine dayalı sınıflaşmaya karşıdır. Sömürsüz ve sınıfsız bir üretim ilişkileri içinde kendisini gerçekleştirmiştir. Tıpkı anti özel ve anti devlet mülkiyetçi karakteriyle sermayeyle çeliştiği gibi; anti sınıfçı karakteriyle sömüren-sömürülen ikilemiyle de çalışmaktadır. Toplumsal

234 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygartık Çözümü III*; s. 176

varoluşta ekonomi tüm toplumun gereksinimleri için vardır. Ekonominin herhangi bir sınıfın elinde tekelleşmesine karşıdır. Komünal ve kolektif ekonomik sistemin gerçekleşme tarzı da bu gerçekliğe göredir. Ekonominin herhangi bir kesimi egemen sınıf haline getirmesine müsaade etmez. Dolayısıyla komünal ve kolektif ekonomik sistem, toplumsal gerçeklik için sömürsüz ve sınıfsız üretim ilişkileri doğrultusunda işlev görecektir.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemi sömürsüz ve sınıfsız toplumsal gerçekliğe dayalı olarak işlevselleştiren temel özelliklerden biri, ahlaki ve politik karakteridir. Komünal ve kolektif ekonomik sistemin politik yönü, çoklu demokratik toplumun gereksinimlerini ayrımsız bir şekilde karşılamaya odaklanırken; ahlaki yönü ise hakkaniyetlilik içinde eşit paylaşım odaklanacaktır. Ekonomik politikalar çoklu demokratik toplumun toplumsal verimliliğini ve zenginliğini artırırken, ahlak söz konusu zenginliğin ve verimliliğin dağıtımını hakkaniyete göre gerçekleştirecektir.

Çağın teknoloji devriminin ulaştığı düzey de, ideolojik, sınıfsal, ahlaki ve politik yönleri yanında, komünal ve kolektif ekonomik sistem için uygun koşulları ve zemini oluşturmaktadır.

Üretim güçlerinde meydana gelen teknolojik devrim, artık kapitalist sömürgeci ekonomik sistemin büyük fabrikalarına ve sanayi merkezlerine dayalı katı hiyerarşici, sınıflı ve disiplinci üretimi zorunlu olmaktan çıkarmıştır. Geline aşamada, kapitalist tarzda hem üretim biçimini ve hem de üretim ilişkilerini belirleyen fabrika toplumu aşılmıştır. Teknolojik gelişme özyeterliliğe dayalı, küçük ve orta düzeyli komünal ve kolektif işletmelere ve işkollarına veya bu tarzdaki üretim biçimine zemin hazırlamıştır. Kapitalist üretim biçiminin katı kontrolcü, disiplinci, merkezi büyük ölçekli fabrika ve sanayi kuruluşlarına ihtiyaç duymadan tarımda, hayvancılıkta ve ekolojik sanayide çok fazla paralel yatırımlara gerek duyulmadan gerekli teknolojik donanıma sahip olunabilir. Bilgisayara dayalı teknoloji böylesi bir üretim biçimine olanak sunmaktadır.

Bilişim veya enformatik üretim gücü olarak da tanımlanan bu teknolojinin komünal ve kolektif ekonomik sisteme sunduğu olanak iki yönlü ele alınabilir: Birincisi, tarım, hayvancılık ve ekolojik sanayi alanlarında, büyük meblağlı yatırımlara gerek duyulmadan

küçük ve orta ölçekli işletmelerle ve işkollarıyla üretimin yapılmasına imkan sunmasıdır. Çoklu demokratik toplum bileşenleri yüksek maliyetli olmaksızın gruplar halinde bir araya gelip ekonomik güçlerini birleştirerek tarım, hayvancılık ve ekolojik sanayi alanlarında komünal ve kolektif üretimi gerçekleştirebilirler. Teknolojik devrim “büyük fabrikalar eşittir verimlilik ve üretim!” denklemini yıkmıştır. Verimlilik, üretim ve büyüklük arasında doğrusal bir bağ kalmamıştır. Küçük ve orta boy ölçekli işletmeler ve işkollarıyla da hem rahatlıkla üretim gerçekleştirilebilir ve hem de verimlilik sağlanabilir. İkincisi ise, bilişim veya enformatik üretim gücü; kapitalist üretim biçiminde olduğu gibi merkezi fabrika veya sanayiye bağlı yerlerde üretim yoğunlaşması olmaksızın köy, mahalle vb. her yerde, yerinde üretim yapma imkanı sağlamaktadır. Buna göre gereksinim duyulan her yerde üretim gerçekleştirilebilir. Teknolojik devrim artık yaylalarda süttten her tür süt mamulünün üretimini elverişli hale getirmiştir. Yine benzer şekilde köy veya mahalle gibi en ücra yerleşim yerlerinde bir iki makine ile atölyeler açılabilir, üretim yapılabilir. Komünal ve kolektif ekonomik sistem kâr ve sömürgeci sermaye birikimine göre üretmediği; özyeterliliğe dayalı kendi kendine yeten bir üretim biçimi olduğu için; ucuz mal etme, kârlı satma gibi bir anlayışı da yoktur. Dolayısıyla yerinde üretim ve paylaşım esastır.

Ayrıca bilişim, enformatik ve ulaşım teknolojisindeki devrimsel gelişmeler demokratik konfederalizm eksenli komünal ve kolektif ekonomik sisteme göre üretim yapan işletmelerin ve işkollarının ağ biçiminde birbirleriyle bağlantılı ve eşzamanlı üretimde bulunmalarına imkan sunmaktadır. Böylesi bir ekonomik örgütlülüğe sahip olan ağ sistemi komünal ve kolektif ekonomik sistemin yapısal ilkelerine ve amacına da uygundur. Komünal ve kolektif ekonomik sistem birincisi, yerelerde üretim ve paylaşımı esas almaktadır, ikincisi, merkezsizdir. Yerellik ve merkezsizlik yapısı her yerde, birbirine bağlı olan, örgütsel ağın kuruluşunu zorunlu kılmaktadır. Böylesi bir ağ, demokratik konfederalizm sisteminin yapısına da uygundur. Demokratik konfederalizm sistemi sınırlara ve merkezileşmeye tabi değildir. Yerel özerkleşmeye ve merkezsizleşmeye dayalıdır. Komünal ve kolektif ekonomik sistem bilişim, enformatik ve ulaşım teknolojilerindeki devrimsel

gelişmelerin bu bağlamda yarattığı ve yapısına da uygun olan zemin üzerinden; eşzamanlı üretimi esas alan, birbirleriyle ilişkili, yirmi dört saat erişilebilen ağ sistemiyle üretimini, dağıtımını ve paylaşımını gerçekleştirecektir.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemin kendi kendine yeten, özyeterliliğe dayalı, yerinden üretim ve paylaşım niteliği de sağlam bir zemine oturtulmuş olacaktır. Toplumsal gereksinimleri için çoklu demokratik toplum doğrudan üretim, yatırım ve paylaşım aşamalarıyla ilişkiye geçebilecektir. Böylece, ekonomik diyalektiğin bir ilkesi olan; üretim güçlerinin gelişim düzeyine cevap verilip, üretim araçlarının niteliğine göre örgütlenen ekonomik sistem yeni üretim ilişkilerini şekillendirecektir; gerçekliğine cevap vermiş olacaktır.

1) İdeolojik, ahlaki, politik, sınıfsal ve teknolojik gücüyle bu temelde komünal ve kolektif ekonomik sistem inşa edilirken; mevcut olan sömürgeci kapitalist ekonomik sistemin objektif durumu da dikkate alınmak durumundadır. Bir defa sömürgeci kapitalist ekonomik sistem tüm boyutlarıyla egemenliğini kurmuştur. Komünal ve kolektif ekonomik sistem küreselleşmiş bu egemenlik koşullarına rağmen inşa edilecektir. Dolayısıyla birdenbire tüm boyutlarıyla işleyen bir ekonomik sistemin ortaya çıkışını beklemek gerçekçi olmayacaktır. Bu nedenle komünal ve kolektif ekonomik sistem kimi aşamalardan geçerek tüm boyutlarıyla işleyen bir sistem haline gelecektir.

Söz konusu oluşum ve gerçekleşme sürecini iki aşamalı olarak tanımlamak mümkündür. Buna göre: Birincisi, geçiş aşamasıdır. Komünal ve kolektif ekonomik sistem geçiş aşamasında henüz üretim ilişkilerini tüm boyutlarıyla kurumsallaştıramamıştır. Bu doğrultuda bir girişim olmakta birlikte, egemen sömürgeci ekonomik sistemle kimi yönleriyle temas halinde olacaktır. İdeolojik, sınıfsal, ahlaki, politik ve ekolojik teknik özünden uzaklaşmadan; tarım, hayvancılık ve ekolojik sanayi alanlarında küçük ve orta boy işletmeler ve işkollarıyla egemen ekonomik sistemin sömürgeci pazar piyasasında onunla bir yerde iç içe üretimi gerçekleştirecektir. Geçiş aşamasının temel karakteri gereği bir taraftan komünal ve kolektif yatırım, üretim ve paylaşım sistemini geliştirirken; öte

yandan varlığıyla oluşturduğu karma ekonomik sistem içinde yer alacaktır. Geçiş sürecinde ne eski ekonomik sistem tam olarak eskisi gibi varlığını sürdürmektedir ne de yeni ekonomik sistem tam anlamıyla açığa çıkmıştır.

Bu durum komünal ve kolektif ekonomik sisteme bağlı olarak tarım, hayvancılık ve ekolojik sanayi alanlarında geliştirilen işletmeleri ve işkollarını veya bu doğrultuda gerçekleştirilen ticareti, sömürücü ve kapitalist kılmaz. Birincisi, komünal ve kolektif ekonomik sistemin ilkelerine bağlı ve bu amaçla üretimde bulunmaktadır. İkincisi ise, buna bağlı olarak sömürgeci kapitalist ekonomik sistemin aşılması için ve komünal ve kolektif ekonomik sistemi tüm boyutlarıyla inşa etmek için yola çıkmıştır. Ve bulunduğu durum bir ara süreçtir. Dolayısıyla temel ilkelerine bağlı kaldıkça kapitalist ve sömürgeci sisteme dahil olmuş olmazlar.

Bu bağlamdaki tanımı Öcalan şöyle yapmaktadır:

...şu hususu da önemle eklemeliyim ki, orta boy sanayici, tüccar ve tarımcıyı kapitalist saymıyorum. Bunlar büyük ölçüde ekonomik ihtiyaçlar için olup, sermaye tarafından çok yönlü kısıtlanırlar da, üretim yapmaya çalışan toplumsal kesimlerdir. Ayrıca pazardaki meta alış verişini ve bu metaları küçük işletmeler gerçekleştirebilmelerini de kapitalist saymıyorum. Çeşitli meslek sahipleri haliyle kapitalist sayılmaz. Tavizci kesim dışındaki tüm işçiler, köylüler, öğrenciler, memurlar, zanaatkarlar, çocuklar, kadınlar toplumun bel kemiğini oluşturur. Kapitalist olmayan toplum olarak bu tanımı geliştirmeye çalışıyorum.²³⁵

Bu doğrultudaki ikinci aşama ise, geçiş aşaması sonucu tüm boyutlarıyla komünal ve kolektif ekonomik sistemin gerçeklik kazanmış, tamamlanmış halini ifade eder. Kuşkusuz bu aşama demokratik konfederalizm sisteminin inşa edilme süreciyle paralel bir gelişim sonucu ortaya çıkacaktır. Bu aşamada komünal ve kolektif ekonomik sistemin geçerli olduğu bölgelerde ikili ekonomik sisteme son verilecektir. Artık komünal ve kolektif ekonomik sis-

235 *A.g.e.*; s. 98

temin ideolojik, sınıfsal, ahlaki, politik ve ekolojik teknik ilkeleri planlama, yatırım, üretim, paylaşım ve pazar piyasası alanlarında tek geçerli ölçü olacaktır.

Geçiş aşamasında kurumsal temel ne kadar sağlıklı atılıp hızlı bir şekilde komünal ve kolektif ekonomik sistem inşa edilirse; birinci aşama süresi o denli kısa olur. Ve ikinci aşamaya daha bütünlüklü ve sağlıklı ulaşılır. Bu, tamamen devlet dışı toplumun politik ve ahlaki mücadelesinin tarzına ve sonuç alıcılığına bağlıdır.

2) İnsani toplumun temel gereksinimlerinin karşılanması bağlamında ekonomik üretimin varoluşsal gerçekliği bir bütündür. Tarım, hayvancılık ve sanayi kollarına ayrıştırılmış ve katı bir şekilde birinden birine ağırlık verilerek katılaştırılmış bir tarz yoktur. Ekonomik üretimin doğasında tarım, hayvancılık ve sanayiye dayalı üretim biçimleri birbirlerinin alternatifleri değildir; bir bütünlüğü oluşturmaktadır. Ekonomik üretim bu bütünlük üzerinden oluşmuştur.

Komünal ve kolektif ekonomik sistem, ekonomik üretimin bu bütünlüklü niteliğini toplumsal gereksinimlerin karşılanması; doğal kaynakların değerlendirilmesi; ve üretim güçlerinin gelişim düzeyine göre konumlandırılması bütünlüğü içinde yaşamsallaştırmayı esas almaktadır. Bu anlamıyla tarım, hayvancılık ve ekolojik sanayi üretim biçimlerinden herhangi birine ağırlık vermemektedir.

Tek bir üretim alanına ağırlık vermek hem çoklu demokratik toplumun işgücünden bir kısmını atıl bırakmak ve hem de gereksinimlerini bir bütün olarak karşılamamak anlamına gelecektir. Bu da toplumsal tembelleğe, yoksulluğa ve işsizliğe yol açacaktır. Tarihsel ve toplumsal deneyimler göstermiştir ki, tüm üretim alanlarında üretimi gerçekleştiren ve buna göre toplumsal işgücünü istihdam eden bir ekonomik sistem; ancak işsizliği, tembelleği, yoksulluğu önleyebilir ve üretimde verimliliği artırarak bir bütün olarak gereksinimleri karşılayabilir. Toplumsal işgücünün doğru temelde konumlandırılması ve gereksinimlerin özyeterliliğe göre karşılanması komünal ve kolektif ekonomik sistemin tarım, hayvancılık ve ekolojik sanayi alanlarındaki dengeli yatırım ve üretim düzeyini yakalamasına bağlıdır.

Öte yandan herhangi bir üretim alanına ağırlık verilmesi, toplumsal doğal kaynakların gerektiği gibi ekonomik üretimde değerlendirilmemesi ve üretimde çeşitliliğin ortadan kaldırılmasını doğuracak. Tarıma dayalı üretimin gerçekleştirilememesi veya gereken ağırlığın verilmemesi toprağın ve suyun heba olmasını getireceği gibi, çoklu demokratik toplumun gereksinim duyduğu ürünlerden yoksun kalmasını da ortaya çıkaracaktır. Aynı şey ekolojik sanayi alanında yaşandığı takdirde, bu alanda da ciddi sorunlar ortaya çıkacaktır. Toplumsal gereksinimler salt tarım ve hayvancılık alanında elde edilecek ürünleri kapsamaz. Enerji başta olmak üzere ulaşım ve iletişim temel gereksinimlerdenidir. Ekolojik sanayi alanında gereken yatırım ve üretim yapılmadığında toplum bu alandan elde edilecek ürünlerden yoksun kalacaktır. Ters durum hayvancılık için de geçerlidir. Hayvancılığa dayalı yatırım ve üretimi donduran bir ekonomik sistem, süt mamullerini üretemez, bu alanla ilgili toplumsal gereksinimleri karşılayamaz.

Böylesi dengesiz bir ekonomik sistem ister istemez içte çatışmalı olabileceği gibi dışa da bağımlı olur. Bir bütün olarak kendi kendine yetmeyen bir ekonomik sistemin dışa bağımlı olması ekonomik diyalektiğin bir sonucudur.

Komünal ve kolektif ekonomik sistem, öz yeterliliği esas almaktadır. Tembelliğe, işsizliğe, yoksulluğa ve bağımlılığa karşıdır. Üretimde verimliliğe, çeşitliliğe ve tam istihdamlı bir yaklaşıma sahiptir. Dolayısıyla tarım, hayvancılık ve ekolojik sanayi alanlarındaki yatırım ve üretimdeki verimliliği, çeşitliliği ve birbirlerini tamamlayan dengeyi esas alan bir ekonomik sistemdir.

Komünal ve kolektif ekonomik sistem böylesi bütünlüklü bir yatırım ve üretim sistemini esas almakla birlikte, yerellerin ve bölgelerin coğrafik ve iklimsel koşullarını da dikkate alacaktır. Yeniden üretim ve paylaşım esas alınırken coğrafi ve iklimsel koşullar da ekonomiyi bağlayan faktörler olarak hesaba katılmak durumdadır. Ekonomi, coğrafi ve iklimsel faktörlerle ancak kendini tamamlayabilir. Coğrafi ve iklimsel faktörler uygun koşulları hazırlamadığı zaman ekonomik üretim olmaz.

Demokratik konfederalizm sisteminin geçerli olduğu coğrafyanın özellikleri ve iklimsel durumu doğal olarak farklılık arz etmektedir.

Dağlık, ovalık, sulak, nemli, kuru, sıcak, soğuk vb. değişken niteliklere sahiptir. Bu nedenle bir yerelde coğrafi ve iklimsel durum hayvancılığa elverişliyse diğer bir bölgede tarım yaygındır. Bir yerde pirinç ekilebilirken başka bir yerde çay ekilebilir. Bu faktörlerin dikkate alınıp üretim ve yatırım planlamasını realize edebilen komünal ve kolektif ekonomik sistem amaçladığı verimliliği ve çeşitliliği yaratabilir.

Bu noktada önemli olan husus ahlaki ve politik olarak herhangi bir yerde yatırım ve üretim yığılmasını önlemektir. Komünal ve kolektif ekonomik sistemin varlık gerekçelerinden biri de budur. Bir taraftan coğrafi ve iklimsel faktörleri dikkate alır; öte yandan da yatırım ve üretim yığılmasını önleyecektir. Komünal pazar piyasasının oluşturduğu ağlarla, bölgelerarası dolaşım sistemine dayalı aktarımlarla bir bölgede üretilen ürünler diğer bölgelere taşınarak gereksinimleri karşılayacaktır. Yatırım, üretim ve komünal pazar piyasasındaki dolaşım dengesiyle yereller ve bölgelerarası gelişmişlik düzeyleri paralel, eşzamanlı işleyen bir sisteme bağlanacaktır.

3) Komünal ve kolektif ekonomik sistemin tarım, hayvancılık ve sanayi boyutları toplumsal gereksinimleri karşılamayı esas aldığı gibi, ekolojik temellidir de. Ve çoklu demokratik toplum bu bilinç ve ahlaki ölçüyle üretimde bulunacaktır.

Her şeyden önce komünal ve kolektif ekonomik sistem, ekosistemi fethetmeye; özel ve devlet mülkiyetçiliğine almaya; ve insani toplum tarafından üzerinde her türlü sömürgeci tasarrufta bulunmaya dayanmamaktadır. Ekosistemi bir nesne konumunda ele almaz. Tersine toplumsal gereksinimlerin ekosistemde karşılandığının bilinciyle insani toplumu ve ekosistemi birbirini tamamlayan olgular olarak görmektedir. Yatırım ve üretim faaliyetlerinde söz konusu bütünün parçalanmaması için her koşulda ahlaki ilkelere bağlılığı esas almaktadır.

Doğal kaynakların, toprağın, suyun, ormanların, evcil ve doğal ortamda yaşayan hayvanların korunması ve geliştirilmesi komünal ve kolektif ekonomik sistemin temel faaliyetleri arasındadır. Yatırım ve üretim faaliyetleri salt ekonomik üretime yönelik olmaz. Aynı zamanda ekosistemin kendi kendini yeniden üretebilmesi için de gerekli yatırım ve üretimi gerçekleştirecektir.

Özellikle ekolojik anlamda komünal ve kolektif ekonomik sistemin en duyarlı ve hassas olduğu konu sanayidir. Antiekolojik sanayi, evreni yaşanmaz hale getirmiştir. Ekosistemde soykırımsal bir süreç başlatmış ve halen devam ettirmektedir. Komünal ve kolektif ekonomik sistem hem bu soykırımsal süreci durdurmak ve hem de sanayiye çoklu demokratik toplumun ekonomik üretiminin hizmetine sunmak için ekolojik sanayiye dayalı yatırım ve üretimi gerçekleştirecektir. Bunun için de yenilenebilir ekolojik teknolojiyi üretmeyi esas alacaktır. Mevcut antiekolojik teknolojiyle ekolojik bir ekonomik sistemin oluşturulamayacağı açıktır. Bu nedenle kendi ekolojik teknolojisini kendi üretecektir.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemde kullanılacak “Endüstrinin sınırı ekolojikle temel ihtiyaçların sınırına dayanır. Bu iki sınır aşılmaz. Bu durumda ortaya çıkacak endüstri eko-endüstridir. (...) eko-endüstri bu gerekçelerle temel ilke durumundadır. Tüm ekonomik faaliyetlerin bağlı olması gereken ana ilkedir. Bu durumda ekonomik eylem gerçek anlamını bulur.”²³⁶

4) Komünal ve kolektif ekonomik sistemdeki üretim ilişkileri özgür, eşit ve demokratiktir. Bu durum üretim araçlarının komünal işpaylaşımının yatay, hiyerarşisiz, ayrıcalıksız, kolektif ve fonksiyonel ve ürünlerin temel gereksinimler çerçevesinde ödüllendirme, kişi başına düşen yıllık gelir ve eğitim, sağlık, meşru savunma vb. komünal hizmetlerin karşılanması olarak eşitçe paylaşılmasına dayalı olarak ortaya çıkacaktır. Komünal ve kolektif ekonomik sistemin üretim ilişkilerindeki bu üç alan -üretim araçları, işpaylaşımı, ürünlerin paylaşımı- arasındaki eşzamanlılığın ve dengenin korunması temel çıkış noktasıdır.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemde özel ve devlet mülkiyetçiliği yoktur. Toprak, doğal kaynaklar ve üretim araçları komünaldır. Demokratik konfederalizm sistemini belirleyen ve çoklu demokratik toplumun bileşenlerinden olan her birey, söz konusu komünaliteye ortaktır. Mülkiyetçilik önemini yitirdiği için toprak, doğal kaynaklar, üretim araçları üzerinde herkesin tasarrufta bulunma hakkı vardır. Bu hak bireysel ve kurumsal değildir. Komünaldır. Komünal ve kolektif

üretim doğrultusunda bu hakkın kullanılması esastır. Ne kapitalizm şahsında somutlaşan egemen sömürgecilikte olduğu gibi bireylerin, ailelerin ve üst sınıfın özel mülkiyetçiliğine; ne de devletli sosyalizmde olduğu gibi devlet yönetimi, bürokrasi ve uzmanlaşmış kadroların elinde olan devlet mülkiyetçiliğine dayalı bir tasarruf hakkı vardır. Bu her iki sınıfçı ve sömürücü nitelikli mülkiyetçilikleri aşan; çoklu demokratik toplum, komünal ve kolektif ekonomik sistemin doğal varoluşlarına uygun olan komünalizm; toprak, doğal kaynaklar ve üretim araçları için esastır.

Bu nedenle üretim süreçlerindeki planlama, üretim ve paylaşım aşamalarında çoklu demokratik toplumun radikal demokrasi ilkelelerine göre tam katılımı esastır. Öcalan, “ekonomi de demokrasidir. Demokrasi en çok ekonomi için geçerlidir”²³⁷ demektedir. Bu anlamıyla komünal ve kolektif ekonomik sistemde tüm üretim aşamalarındaki nihai kararları çoklu demokratik toplum verecektir. Çoklu demokratik toplum karar süreçlerine yerel, bölgesel ve genel düzlemde kurulmuş olan komünal ve kolektif üretim ve paylaşım konseylerinin oluşturduğu mekanizmalarla katılım sağlayacaktır. Komünal ve kolektif üretim ve paylaşım konseyleri komünal ve kolektif ekonomik sistemin öz yönetimidir. Dolayısıyla çoklu demokratik toplum özyönetime doğrudan katılım göstererek; yeni teknolojilerin alınmasından yeni yatırımların yapılmasına, üretim bileşiminin belirlenmesinden komünal hizmetlerin sağlanmasına, işpaylaşımının rotasyonu ve istihdamından gereksinimlerin karşılanması bağlamında kârı ve sömürüyü dışlayan kullanım değerinin belirlenmesine, ödüllendirme ve kişi başına düşen yıllık gelir miktarının ne kadar olacağına dair tüm aşamalarda tek söz ve karar sahibi olacaktır.

Kararlar kapalı kapılar ardında ve yukarıdan birileri tarafından planlanarak biçimsel bir şekilde çoklu demokratik toplumun onayına sunulamaz; veya bu tarzda dayatılamaz. Planlama, yatırım, üretim ve paylaşım kararlarının sonuçları direkt çoklu demokratik toplumun yaşamını etkilemektedir. Dolayısıyla çoklu demokratik toplumun yaşamını etkileyen kararların her biri, oluşum aşamasında aktif katılımcı olacaktır.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemin planlama, üretim, yatırım ve paylaşım aşamalarında çoklu demokratik toplumun doğ-

rudan katılım göstermesi, sınıflaşmayı ve sömürüye dayalı sermaye birikiminin ve tekelleşmenin gelişimi engellenecektir. Ekonomik güce dayalı toplum içinde bir kesim egemen olamayacaktır. Buna bağlı olarak ayrıcalıklı bir sınıf da oluşmamış olacak; gerçek anlamda eşitlik sağlanmış olacaktır.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemin işpaylaşımında “herkesten yeteneğine göre...” ilkesi geçerlidir. Ahlaki ve politik olarak çoklu demokratik toplumun her bireyi gücü ve yeteneği oranında işletmelerde ve işkollarında konumlandırılacak ve yeteneğini toplumsallığın hizmetine sunacaktır. Bu, her birey için varoluşsal ve yaşamsal temel ilkedir.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemin işpaylaşımı anlayışına göre, her bireye kendi yeteneğini değerlendireceği seçenekler sunulacaktır. Çoklu demokratik toplumun ahlaki ve politik ilkelerini özümsemiş her birey de yeteneğine uygun bir tercihte bulunarak üretimde kendi yerini alacaktır.

Bu noktada çalışma alanında gönüllülük ilkesi ortaya çıkmaktadır. Komünal ve kolektif ekonomik sistemde işpaylaşımı ve çalışma, herhangi bir sınıfın veya kurumun zorlamasıyla gerçekleşmeyecektir. Bireyler kendi kullarımları için ürettiklerinin bilinciyle çalışmada ve işpaylaşımında yer aldıklarından dolayı; ve başkaları için değil kendileri için ürettiklerinden ötürü gönüllü bir ruhla üretime katılacaklardır. Herhangi bir egemen sınıfa muhtaç olmadan, eşit ve özgür bir yaşamın yolunun komünal ve kolektif bir üretimden geçtiğini bildikleri için, çalışmayı ve üretmeyi ahlaki ve politik sorumluluğun gereği olarak ele alıp gönüllü bir şekilde üretimde bulunacaklardır.

Bu yeteneğe ve gönüllülüğe dayalı çalışma ve işpaylaşımı, sömürgeci ekonomik sistemin bir yaratımı olan işsizlik gibi topluma dayatılmış üretimden düşürülme durumunu da ortadan kaldıracaktır. Komünal ve kolektif ekonomik sistemin işpaylaşımı hiçbir bireyi üretim dışı bırakmamayı esas almaktadır. Her birey gücü ve yeteneği oranında toplumsal üretim için konumlandırılacaktır. Böylesi bir üretim sistemi toplumsallığın doğasında olduğu gibi, komünal ve kolektif ekonomik sistemin de doğasında vardır. Ve işpaylaşımı da bu varoluşsal doğanın bir gereğidir. Dolayısıyla bunun sonucu olarak çoklu demokratik toplumda işsizlik gibi top-

lumsal doğaya ve üretime aykırı olan toplumsal kesimlerin oluşmasının da önüne geçilmiş olacaktır.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemin işpaylaşımı cinsiyetçiliği reddetmektedir. Tüm boyutlarıyla kadın özgürlüğünün ve kadın özgürlük ideolojisinin temel ilkeleri geçerlidir. Kadın tüm işletmeler ve işkollarında sınırsız bir şekilde üretimin tüm aşamalarında yer alacaktır. Gerek özerk kadın ağırlıklı ve gerekse de genel işletmeler ve işkollarında kadın üretimin temel dinamiği olarak konumlandırılacaktır.

Özellikle kadının doğasında var olan doğum gibi özelliklerinden ötürü kadının önüne çeşitli engellerin çıkarılması, ataerkil ve toplumsal cinsiyetçiliğe dayalı üretim ve işbölümünün bir karakteridir. Komünal ve kolektif ekonomik sistemin işpaylaşımında kadının doğası kadın için dezavantajlı bir engel olarak kadının önüne çıkartılamaz. Tersine iş izni gibi tersine kolaylaştırıcı formüllerle kadının üretimde ve işpaylaşımında eşit ve özgürce yer almasını sağlayacaktır.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemdeki işpaylaşımının diğer bir özelliği işletmelerin ve işkollarının sahibinin çalışanların kendisi olmasıdır. Üretim araçlarının özel ve devlet mülkiyetçiliğinin olmadığı için, her üretim işletmesi ve işkolu toplumun; dolayısıyla üretenlerindir. Çoklu demokratik toplumda üretenler ücretli işçi değiller. Üstte patron, devletin bürokratu ve uzmanlaşmış kadrosu yoktur. Üretenler çalıştıkları yerin sahibidirler aynı zamanda.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemin işpaylaşımında sınıfsalılık ve hiyerarşi yoktur. Herkes üretimde söz ve karar sahibidir. Dikey değil; yatay, eşit ve demokratik bir işpaylaşımı söz konusudur. Konumlandırma yeteneklere göre ve fonksiyoneldir. Üretimde bulunan bireyler arasında amir-memur veya ast-üst ilişkisi yoktur. Her konumlandırma ve görev sadece üretmek; üreten insan olmanın gereklerini yerine getirebilmek için verilmiştir. Çalışma kolektiftir. İşpaylaşımı birbirlerini tamamlamaktadır. Yeteneğine ve seçimine göre işpaylaşımında konumlandırılmış bireylerden birilerinin ne üretimde de kararların alımında tek başına bir belirleyiciliği vardır; ne de görevi gereği daha ayrıcalıklı bir statüye ve yaşam standardına sahiptir. Yatay ve kolektif işpaylaşımı tüm sınıfçı özelliklerin gelişmesini engelleyecektir.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemdeki nesnelere paylaştırımı da üretim araçlarının komünaliteliği ve işpaylaşımının kolektifliği gereğince yapılacaktır. Paylaşımın üç tarzı geçerlidir. Birincisi, üretimde bulunduğu için verilen ödüldür. Her çalışan haftalık, on beş günlük ya da aylık periyotlar şeklinde ödüllendirilecektir. İkincisi, üretimde elde edilen yıllık gelirin kişi başına dağıtımıdır. Üçüncüsü ise, sağlık, eğitim gibi komünal hizmetler yoluyla gerçekleştirilmesidir. Bu her üç tarzda gerçekleştirilen paylaşım hakkaniyete, eşitliğe ve “...herkese gereksinimine göre!” ilkesine bağlı olarak gerçekleştirilecektir. Paylaşım, birilerini zengin, birilerini yoksul etmeyecektir. Üretimdeki verimlilik ve zenginlik bir bütün olarak çoklu demokratik toplumu zenginleştirecektir.

Tüm bu alanlarda sürekliliğin sağlanması ve Komünal ve kolektif ekonomik sistemin tüm boyutlarıyla işlevselleşmesi için iş güvenliği zorunludur. Çoklu demokratik toplumdaki bireylerin yeteneklerini yaratıcı bir biçimde toplumun hizmetine sunmaları için beden bütünlüğünün ve sağlığın korunması gerekmektedir. Bu nedenle komünal ve kolektif işletmelerde ve işkollarında iş güvenliğinin sağlanması için gerekli teknik donanımın üretime açılacaktır. İş güvenliği sağlanmadan istenilen tarzda bir üretim gerçekleştirilemez. Bu bağlamda komünal ve kolektif ekonomik sistemin öncelikli görevlerinden biri de iş güvenliğini sağlamaktır.

5) Komünal ve kolektif ekonomik sistemde klasik anlamdaki ücretli emek yoktur. Emek satılamaz veya satın alınamaz. Bu noktada geçerli olan ilke, “...herkese gereksinimine göre”dir. Komünal ve kolektif ekonomik sistemin bu ilkesi üretimsel çalışmanın doğası sonucu oluşmuştur. Üretimsel çalışma ücret için değil gereksinimlerin karşılanması için geliştirilmiştir. İnsanlık emek ve üretimi bu diyalektiksel bütünlük içinde yaratmıştır. İlk toplum, üretimi gerçekleştirirken herhangi bir ücret alma beklentisi içinde olmamıştır. Ve toplum da gereksinimlerin karşılanması için emek sarf ettiğinden, üretimde bulunanı veya bulunanları ödüllendirmiştir.

Emeğin ücretlendirilmesi sömürgeci, özelde de kapitalist ekonomik sistemin özelliği olarak ortaya çıkmıştır. Liberal ekonomi politikçiler de bunu meşrulaştırarak sanki ekonomik üretimin doğal bir parçasıymış gibi egemen hale getirdiler.

Öcalan, emeğin ücretlendirilmesini “bir av malzemesi” olarak tanımlamaktadır. Esasta burjuvazi ücretle işçileri kendine bağımlı hale getirmektedir ve Öcalan devamla, “En belli başlı nedenin emekçileri oyalamak olduğu kanısındayım. Marks gibi birisi bile bu ava yemci olarak katılmaktan kendini alıkoyamamıştır”²³⁸ demektedir.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemde emek ücretlendirilemez. Belli bir ücret ile emeğin değeri ölçülemez. Emek toplumun en temel manevi değeridir. Manevi değerlerin maddi karşılığı yoktur. Bireyler yetenekleriyle üretime katkıda bulunmaktadır. Ve emek, komünal ve kolektif bir bütün olarak toplumsal bir olgudur. Ayrıca üretimin birinci doğayla ilgili boyutu da vardır. Hatta ekosistem tüm doğal kaynakları kendi bağrında üretmektedir. Toprak, su, güneş gibi birçok varlığın emeği vardır bu üretimde. Bu varlıkların üretmek için harcadıkları emeğin karşılığı ne olacak? “Sayılamayacak emeklerin karşılığı nasıl ölçülecek? Dahası emeği hiç ölçüye girmeyen ve emekçiyi doğuran, büyüten ananın, ailenin emeği nasıl ölçülecektir? Değer denen nesnenin içinde gerçekleştirilen tüm toplumun hakkı nasıl ölçülecek?”²³⁹

Kapsamı ve anlamı böylesine derin olan emeğin ücretli kılınması, alınır-satılır hale getirilmesi, komünal ve kolektif ekonomik sistem açısından kabul edilmezdir.

Şüphesiz, komünal ve kolektif ekonomik sistemde emeğin ücretle satılmıyor olması, konu keyfiyetçiliğe ve istismara açık, muğlak bırakmamaktadır. Komünal ve kolektif ekonomik sistemde üretimde bulunan her birey “... herkese gereksinimine göre!” ilkesi doğrultusunda haftalık on beş günlük veya aylık periyotlarla ödüllendirilecektir. Bu emeğin satışı sonucu verilmiş olan bir ücret değildir. Patron-işçi gibi sınıfsal ayrımlar olmadığı için, emeğini satan ve emeğini ücretle satın alan bir üretimsel ilişki de yoktur. Birey, gücü ve yeteneği oranında toplumsal üretime katkı sunduğu ve gereksinimi için verilmiş bir ödüldür.

Ayrıca komünal ve kolektif ekonomik sistemde gereksinimlerin karşılanması salt söz konusu ödüllendirmeye sınırlı değildir. Ödüllendirme dışında gereksinimler iki yönlü karşılanır. Birincisi, belirlenen toplumsal fonlarla elde edilen komünal birikimin eğitim, sağlık, ulaşım, iletişim alanlarındaki komünal hizmetlerin sunul-

238 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygulık Çözümü II*; s. 53

239 Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygulık Çözümü I*; s. 141

masıyla karşılanmaktadır. Tüm toplumsal hizmetler komünaldır ve komünal hizmetlerle gereksinimler karşılanır. İkincisi, ödüllendirme ve komünal hizmet için ayrılan fon dışında geriye kalan komünal birikim, kişi başına düşen yıllık gelirle gereksinimlerin karşılanmasıdır.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemde hem emek toplumsal manevi değer olarak hak ettiği yeri almış olacak; hem de hakkaniyete uygun “... herkese gereksinimine göre!” gereksinimler karşılanmış olacaktır.

6) Komünal ve kolektif ekonomik sistemde tüm planlama, yatırım, üretim ve paylaşım aşamalarında belirleyici olan komünal ve kolektif üretim ve paylaşım konseyleridir. Konseyler demokratik konfederalizm içindeki en küçük yerleşim yerinden genele doğru, yatay ve paralel şekilde örgütlenen ve ekonominin özyönetimini oluşturan fonksiyonel kurumsal mekanizmalardır. Konseylerin örgütlenmesi için herhangi bir sınır yoktur. Ne kadarı gerekliyse o kadarı örgütlenecektir.

Komünal ve kolektif üretim ve paylaşım konseyleriyle oluşturulan özyönetim dar anlamda salt belli bir yönetici kesimden oluşan; veya kolektif ve komünal işletmelerde ve işkollarında çalışanlarla sınırlı bir bileşime ve yapıya sahip değildir. Köy, mahalle, ilçe, il, bölge ve ülke çapında yatay bir şekilde örgütlenmeyi; ve her yerleşim biriminde on beş yaş sınırını geçmiş her çoklu demokratik toplum yurttaşının katılımıyla kurumlaşmayı esas almaktadır.

Şüphesiz her konseyin belli bir sayıdan oluşan kolektif organik yönetim koordinasyonu olacaktır. Ancak bu, kolektif organik yönetim koordinasyonlarını ekonominin tek belirleyeni yapmaz. Tersine; komünal ve kolektif üretim ve paylaşım konseyleriyle açığa çıkan özyönetimde; her demokratik konfederalizm yurttaşı katılım, söz ve karar sahibidir. Komünal ve kolektif ekonomik sistem tüm çoklu demokratik toplumun olduğu için, özyönetimde belirleyici olan da tüm yurttaşlardır. Ekonomiyle ilgili her tür politika, bu bütünlük içinde örgütlenmiş, özyönetimsel; komünal ve kolektif üretim ve paylaşım konseylerince geliştirilir, karara bağlanır ve belirlenen ahlaki ölçüler çerçevesinde pratikleştirilir. Özyönetim çoklu demokratik toplumun

ekonomisiyle ilgili ahlaki ve politik gerçekliğin temel kurumsal yapısidir. Kendi alanıyla ilgili özerk olmakla birlikte demokratik konfederalsistemin genel kolektif organik yönetim koordinasyonuna bağlıdır ve onun tamamlayıcısı olarak kendi alanında ahlaki ve politik sorumluluklarını yerine getirecektir.

Komünal ve kolektif üretim ve paylaşım konseylerinin üretim ve paylaşım alanları olmak üzere iki yönlü örgütlenecektir.

Üretim alanının örgütlenme ayağını işletmeler ve işkollarındaki konseyler oluşturacaktır. Her işletme ve işkolunun birer konseyi olacak, konseylerin özyönetim bileşimi işletme ve işkolunda çalışanlardan oluşacaktır. Söz konusu konseyler işçi alımından rotasyona, iş güvenliğinden ürünlerin çeşitlendirilmesi ve üretim araçlarının yenilenmesine dek üretim alanıyla ilgilidir. Üretimin komünal ve kolektif ekonomik sistemin ruhuna uygun gerçekleştirilmesi için kendi alanıyla ilgili birinci dereceden çoklu demokratik topluma karşı sorumludur.

Paylaşım oranıyla ilgili örgütlenme ayağı ise köy, mahalle, ilçe, il, bölgeler ve ülke düzeyinde yurttaşların katılımına dayalı örgütlenmiş konseylerden oluşmaktadır. Paylaşım konseyleri işletme ve işkollarındaki üretim sürecini denetlemekle birlikte; planlama, yatırım ve ödüllendirme, kişi başına düşen gelir ve komünal hizmetler başlıkları altında toplanan paylaşımı hakkaniyete göre gerçekleştirmekten sorumludur. Paylaşım konseylerinin görev alanına doğal kaynakların değerlendirilmesi, iletişim ve ulaşım araçlarının yenilenmesi de dahildir.

Ancak fonksiyonları bakımından bu şekilde iki eksenli bir örgütlenmeye sahip olsa da, konseyler bir bütündür. Eşzamanlı çalışma ve birbirini tamamlama işlevsellikleri vardır. Aynı yurttaşlardan oluşmaktadır. Aralarında sürekli bir ilişki bulunacaktır. Bileşenleri kesin ve statik çizgilerle birbirlerinden ayrıştırılmış değildir. Bir yurttaş, üretim konseyinde yer alabileceği gibi, paylaşım konseyinde de yer alacaktır. Yine bir öğrenci komünal okul ve akademi kooperatifinin özyönetimine katılabileceği gibi, ahlaki ve politik sorumluluk gereği paylaşım konseyinde de yer alabilir.

Komünal ve kolektif üretim ve paylaşım konseyleri planlama, yatırım, üretim ve paylaşım konularının özgül durumlarına göre altı aylık, yıllık ya da beş yıllık; koşullara göre kısa, orta ve uzun vadeli bir ça-

İşma, kararlar alma esasına göre işlevlerini yerine getirecektir. Ekonomik üretim gibi bir toplumsal çalışma alanında, günlük zorunlu teknik düzenlemeler ve kararlar dışında, günöbirlik kararlar alınıp çalışılmaz. Dolayısıyla konseylerin üretim ve paylaşımına dair temel tartışma, öneri, eleştiri, değışiklik ve kararlar için toplanma süreleri de söz konusu periyoda göre olacaktır. Bu periyotlarla belirlenmiş süre zarfında konseyler toplanıp, doğal kaynakların nasıl değerlendirileceği; yeni yatırım ve istihdam alanlarının hangi yönde açılacağı; ödüllendirme, ortak fon ve kişi başına düşen yıllık gelir miktarının ne kadar olacağı; üretim, iletişim ve ulaşım araçlarının yenilenmesi, hangi teknolojilerin üretilip veya alınıp kullanılacağı; eğitim, sağlık, spor, altyapı, enerji, park, konut, turizm, meşru savunma gibi komünal hizmetlerin nasıl daha yetkin hale getirileceği; iş güvenliğinin sağlanması için hangi tedbirlerin alınacağı; tarım, hayvancılık ve sanayi üretim alanları arasındaki yatırım, eşzamanlı üretim dengesinin korunması ve bölgelerarası gelişmişlik düzeyinin dengelenmesinde, tartışıp konsensüse dayalı kararlar alınarak pratikleştirilecektir. Kararlar salt çoğunluk esasına göre değil, konsensüse dayalı alınacaktır.

Şüphesiz her demokratik konfederalizm yurttaş bilgi, birikim, tecrübe hususlarında planlama, yatırım, üretim ve paylaşım konularında aynı düzeyde değildir. Her hususta böylesine bir donanımı her bireyden beklemek insanın doğasına aykırıdır. Demokratik konfederalizm sisteminde her yurttaş eğitim ve gelişim için eşit koşullara sahiptir. Ancak, her yurttaşın gelişim düzeyleri farklı farklı olabileceği gibi, toplumsal üretime katılım noktasındaki tercihleri de farklı farklı alanlara yönelik olabilir. Her yurttaş kendi ilgi alanına yönelik tercihte bulunacaktır. Tüm bu faktörler doğal olarak bilgi ve birikim düzeyini farklılaştıracaktır. Bilgisayar mühendisliğini tercih eden yurttaşlarla jeoloji mühendisliğini tercih eden yurttaşların her biri kendi alanında daha fazla bilgi ve birikime sahip olacaktır.

Fakat komünal ve kolektif ekonomik sistemde uzmanların ayrıcalığı yoktur. Planlama, yatırım, üretim ve paylaşım ile ilgili tüm bilgiler topluma açıktır. Her yurttaş, tüm üretim ve paylaşım alanlarıyla ilgili her tür veriye rahatlıkla ulaşabilir. Yine ekonomiyle ilgili yapılan planlama, yatırım, üretim ve paylaşımın sonuçlarını yaşamında bire-

bir gözlemleyip yaşadığı için; ahlaki ve politik olarak nelerin yarar veya zarar getirdiğini; nelerin yetersiz veya abartılı olduğuna dair bir bilgi ve birikime sahip olacaktır. Belki yurttaş, bir iktisatçı gibi ekonomi uzmanı olmayabilir ya da karmaşık rakamlardan da anlamayabilir. Fakat yurttaş bizzat yaşamından elde ettiği sonuçlarla ekonomiyle ilgili öneri, eleştiri, ve karar sahibi olabilir. Toplumsal gereksinimlerin ve önceliklerin neler olduğunu bilir.

Dolayısıyla bir bütün olarak, komünal ve kolektif üretim ve paylaşım konseylerinin bileşimi arasında avantajlı veya dezavantajlı gibi bir durum söz konusu değildir. Tersine gelişim düzeyleri ve ilgi alanlarının tercihi sonucu aralarında farklılıklar olsa da, planlama, yatırım, üretim ve paylaşım kararlarının alınışında birbirlerini tamamlayacaklardır. Ve karar süreçlerine bu temelde katılacaklardır.

Öte yandan komünal ve kolektif üretim ve paylaşım konseyleri yerel (köy, mahalle, ilçe bazında), bölgesel (bir veya daha fazla ilden oluşan) ve genel (ülke çapında) olarak üçlü taban örgütlenmesine dayalı kurumsallaşacaktır. Planlama, yatırım, üretim ve paylaşım faaliyetlerini bu üç sacayağı üzerinden yürütecektir. Bu tarzda bir kurumsal özyönetim ağının oluşturulmasıyla yerelin, bölgelerin ve genelin komünal ve kolektif ekonomik sistemi eşzamanlı ve birbirlerini tamamlayarak gereksinimlerini karşılamayı esas alacaktır.

Her yerelin komünal ve kolektif üretim ve paylaşım konseyi özerk yapılanması gereği, özyeterliliğe dayalı kendi kendine yeten planlamasını, yatırımını, üretimini ve paylaşımını gerçekleştirmeyi esas alacaktır. Bu anlamıyla bir yerel diğer bir yerelle ilgili kararlar alamaz. Hem ilkesel olarak bu böyledir ve hem de işin doğası gereği böyle olmak zorundadır. Bir yereldeki yurttaşlar ancak kendi koşullarına dair bir görüşe sahip olabilir. Diğer yerellerin özgül sorunlarını ve gereksinimlerini tam olarak bilemez.

Yereller arasındaki ilişkiyi bölge konseyleri kuracaktır. Bölge konseylerinin özyönetimi, nüfus oranlarına göre yerellerden seçilen delegelerden oluşacağı için; yerellerle ilgili planlama, yatırım, üretim ve paylaşım verileri de delegelerle bölge konseylerine taşırılacaktır.

Bölge konseylerinin her biri bileşimine dahil olan yerellerden sorumludurlar. Bir bölge konseyi, bir başka bölge hakkında tasarrufta bulunamaz.

Bölge konseyleri ellerine ulaşan verilerden hareketle yerel bileşenleri arasında gelişmişlik düzeylerini dengeleyecektir. (A) yerelinin öz gücü kendi kendine yetmediğinde bölge fonundan (A) yereline kaynak aktarımı yapabilecektir. Bölge konseyi, bölgesel planlama, yatırım, üretim ve paylaşım alanlarında rolünü oynayacaktır. Her yerelden gelen delegelerle birlikte öncelikleri belirleyip ona göre yereller arasında eşzamanlılığı ve verimli dengeyi sağlamayı hedefleyecektir.

Genel konseyin bileşimi, bölgesel konseylerden seçilen delegelerden oluşacaktır. komünal ve kolektif ekonomik sistemin tüm verileri genel konseyde toplanacaktır. Kendi kendine yetmeyen bölgelere kaynak aktararak bölgelerarası eşitliği sağlayacaktır. Yine öncelikleri belirleyip ülke çapında planlama, yatırım, üretim ve paylaşımı gerçekleştirecektir.

Yerel, bölgesel ve genel kolektif ve komünal üretim ve paylaşım konseyleri arasındaki ilişki dikey ve iktidarcı değil, yatay, paralel ve demokratiktir. Kurumsal olarak aralarında herhangi bir hiyerarşi söz konusu değildir. Sınırları belirlenmiş alanlarda her biri çoklu demokratik topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmekle görevlendirilmiştir. Bu anlamıyla demokratik konfederalizm sisteminde sömüren-sömürülen ilişkisinin, tekelci sermayenin ve ayrıcalıklı sınıfların oluşmaması için ahlaki ve politik ilkelerin uygulanmasını planlama, yatırım, üretim ve paylaşımın her aşamasında gerçekleştirecektir.

7) Komünal ve kolektif ekonomik sistemde sömürgeci ekonomik sistemlerde olduğu gibi, vergilendirme rejimi yoktur. Ege men sınıflar vergi adı altında dolaylı veya direkt bir şekilde toplumu haraca bağlayarak, sömürünün bir parçası haline getirmiştir. Dolayısıyla vergilendirme rejimi bir sömürgecilik icraatıdır.

Demokratik konfederalizm sisteminin yatırımları, ödüllendirmeleri, üretimi ve komünal hizmetleri için bir birikime gereksinimi vardır. Bununla bağlantılı olarak, özyeterliliğe dayalı, verimli ve süreklilik yakalamış komünal ve kolektif ekonomik sistemin çevrimi için de komünal birikimin olması zorunludur.

Tüm bu alanlarda verimli, nitelikli ve kendi kendine yeten bir yatırım, üretim ve paylaşım düzeyinin yakalanması için komünal ve

kolektif ekonomik sistem komünal birikim için fon sistemini geliştirecektir.

Fon sistemi yerel, bölgesel ve genel olmak üzere üç aşamalı olarak örgütlendirilecektir. Buna göre her yerelin, bölgenin ve genel fonu olacaktır. Yereller kendi gereksinimlerini için ödüllendirilen ve yıllık geliri olan yurttaşlardan ve işletmeler ile işkollarından belli miktarlarda fon alacaktır. Fonların harcanmasında öncelik yerelidir. Yerelin yıllık gereksinimi, nüfusu ve üretim durumuna göre; yerellerin fonunda belirlenen bir miktar pay bölgesel fona aktarılacaktır. Bölgesel fonların amacı, yereller arası yatırım, üretim ve paylaşımı verimli kılıp dengelemektir. Benzer şekilde bölgesel fonlardan da, belirlenen miktarda bir pay genel fona verilecektir. Genel fon, demokratik konfederalizm sisteminin fonudur. Genel fonda toplanan komünal birikim, ödüllendirme, yıllık gelir, yatırım ve komünal hizmetler şeklinde; gereksinimler ve önceliklere göre hakkaniyetli bir şekilde çoklu demokratik topluma geri dönüşümü sağlanacaktır.

8) Komünal ve kolektif ekonomik sistemin doğal olarak pazar piyasası olacaktır. Gerek geçiş aşamasında ve gerekse de kalıcı bir alternatif haline geldiği bütünlüklü kurumsallaşmasını tamamladığı aşamada, ahlaki ve politik toplumun ölçülerine göre işleyen kendi pazar piyasasını oluşturacaktır. Nasıl ki bir sistem kendi ekonomik sistemini geliştirmeden ayakta duramayacaksa; aynı şekilde, kendi ölçülerine göre pazar piyasasını oluşturamayan bir ekonomik sistem de varlığını koruyamaz. Pazar piyasası ekonomik sistemin doğasında vardır.

Ancak bu, pazar piyasasının ille kâra dayalı, rekabetçi ve sömürgeci olacağı anlamına gelmez.

Komünal ve kolektif ekonomik sistemin pazar piyasası kâra ve sömürüye dayalı değildir. Finans kapital gibi, üretimle ilgisi olmayan ve vurgunculuğu esas alan tekelci yönü de yoktur. Birincisi üretimi esas almaktadır, ikincisi ise, kârı ve sömürüyü dışlayarak üretilen ürünlerin demokratik konfederalizm genelinde her yurttaşın ulaşabildiği ve gereksinimlerini karşılayabildiği dolaşım sistemine dayalıdır. Komünal ve kolektif ekonomik sistemin pazar piyasası üretimde çeşitliliği; gereksinimlerin karşılanmasında seçeneklerin çokluğunu, çoklu demokratik topluma sunacaktır.

İ- MEŞRU SAVUNMA

Öcalan, demokratik konfederalizm sisteminin meşru savunma çizgisinin ideolojik, ahlaki, politik ve toplumsal çizgisini şöyle formüle etmiştir: “Dünyayı yenecek gücümüz olsa da hiç kimseye saldırmayacağız; bütün dünya birleşip üzerimize gelse de meşru savunma haklarımızdan asla vazgeçmeyeceğiz.”

Meşru savunma çizgisinin bu ideolojik, ahlaki, politik ve toplumsal boyut formülasyonu temelde evrendeki varlıkların ve toplumsal geçişin; özelde de devlet dışı toplum veya demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplumun varoluşsal niteliğine dayanmaktadır.

Evrendeki bütün varlıklar varoluşsal olarak kendini koruma refleksine ve geliştirdikleri bir takım savunma tedbirlerine sahiptir. Gerek ekosistemin ve gerekse de insani toplumun varoluş tarzında böylesi refleks ve savunma tedbirlerini görmek mümkündür.

Evrendeki her varlık, varlıksal niteliğindeki bütünlüğü ve dengeleri korumak ve sürekliliğini sağlamak gibi içsel bir amaca sahiptir. Denilebilir ki her varlığın temel amaçlarından biri, varlığındaki bütünlüğü ve değerleri korumak ve sürekliliğini sağlamaktır. Varlığındaki bütünlüğü koruyamayan ve sürekliliğini sağlayamayan her varlık ya yok olmuştur ya da bütünlüğünü ve değerlerini koruyamadığı için sakatlanmış bir şekilde yaşamaya devam etmek zorunda kalmıştır.

Evrendeki varlıkların varoluşsal olarak sahip oldukları kendini koruma ve savunma refleksi türlerin niteliklerine göre değişmektedir.

Buna göre birinci doğadaki varlıkların kendini koruma ve savunma refleksleri doğal ve sınırlıdır. Evren birinci doğadaki varlıklara bütünlüklerini korumak ve sürekliliğini sağlamak için doğal yetenekler vermiştir. Söz konusu doğal yetenekler kalıtsaldır. İnsanda olduğu gibi daha fazlasını geliştiremezler. Ancak yine bu doğal savunma yetenekleri sayesinde ki, birinci doğadaki varlıklar bütünlüklerini koruyup varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Dışarıdan bir müdahale olmadığı sürece birinci doğadaki varlıkların doğal yetenekleri varlıklarını koruyup sürekliliklerini sağlama kapasitesine sahiptir.

Evren, ikinci doğa olarak insani topluma da doğal savunma yeteneğini vermiştir. Ancak insani toplum niteliği gereği doğal ko-

ruma refleksiyle birlikte, doğal olanın ötesinde de kendini koruma ve savunma yeteneğini; mekanizmalarını ve tedbirlerini geliştirmiştir. Ve halen geliştirmektedir.

Varlıksal nitelikteki bütünlüğün ve değerlerin korunması için, ille ortada işgal, sömürü, baskı ve saldırı olması gerekmiyor. Şüphesiz böylesi durumlarda da korunma ve savunma gereklidir. Ancak bu noktada önemli olan husus: varoluşsal olarak varlığın kendini koruması ve savunması gerektiği ve bunun varoluşsal bir olgu olduğudur.

Evrandeki her varlığın kendini savunma hakkı vardır. Bu hak her varlığın temel varoluşsal varlık gerekçesidir. Bağlantılı olarak devletçi-iktidarcı güçlerce gerçekleştirilen işgal, sömürü ve baskı gibi durumlarda da ekosistem ve insani toplumun meşru savunma çizgisine dayalı olarak korunması ve savunulması ve bu temelde direnilip mücadele edilmesi ideolojik, ahlaki ve politik olarak hem bir haktır ve hem de bir gereklilik ve zorunluluktur.

Bu temel gerçekler ve amaca dayalı olarak evrendeki tüm varlıkların kendini koruma ve savunma hakkını ve gerekliliğini Öcalan, “gül teorisi” olarak tanımlamıştır. Ve “Bir bitki olarak gülün bile dikenleriyle kendini savunmak istediğini...”²⁴⁰ belirterek meşru savunmanın evrensel varoluşsal niteliğini ve kapsamlılığı çerçevesinde nasıl anlaşılması gerektiğinin temel paradigmasal hattını ortaya koymuştur.

Evransel varoluşun bir gereği olarak ortaya çıkan ve varlığın kendini ve değerlerini korumasını ve savunmasını meşru kılan diğer bir faktör de, özgür, eşit ve demokratik bir toplum ve sistemde yaşamaktır. Meşru savunma salt varlığın kendini ve değerlerini koruması ve savunması ekseninde ele alındığında dar bir alana hapsedilmiş olacaktır. Dolayısıyla eşit, özgür ve demokratik bir sistem, toplum ve yaşam ile, varlığın kendini ve değerlerini koruma ve savunma olguları, meşru savunma için aynı bütünlük içinde ele alınmaktadır. Öte yandan eşit, özgür ve demokratik bir toplum, sistem ve yaşam düzeyine ulaşamamış varlığın salt kendini koruması ve sürekliliğini sağlaması bir anlam ifade etmeyecektir. Eğer varlığın kendini ve değerlerini korumak ve sürekliliğini sağlayacak şekilde savunması ile eşit, özgür ve demokratik bir sistem ve yaşam aynı bütünlük içinde gerçekleştiriliyorsa, varlık bir bütün olarak anlam kazanacaktır.

Devlet dışı toplum veya demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplum için varlığını koruma, sürekliliğini sağlama; eşit, özgür ve demokratik bir sistem, toplum ve yaşam düzeyine ulaşma bağlamında, meşru savunma demokratik politikanın bir tamamlayıcı olarak varlık kazanacaktır. Meşru savunma demokratik politika ile çelişmemektedir. Çelişmesi bir yana esas olarak meşru savunma çizgisine göre demokratik konfederalizmin veya devlet dışı toplum güçlerinin meşru savunma güçlerinin nitel, nicel, stratejik ve taktik boyutlarını; örgütsel ve kurumsal konumlandırılmasını geliştiren ve oluşturan demokratik politikadır. Meşru savunmayı bütün yönleriyle geliştiremeyen, kurumsallaştıramayan ve konumlandıramayan bir demokratik politika, toplumun ahlaki ve politik gereksinimlerini karşılayamaz. Karşılansa bile koruyamaz. Meşru savunma da toplumsal, ahlaki ve politik bir gereksinimdir. Bu nedenle meşru savunma demokratik politikanın bir tamamlayıcı olarak demokratik konfederalizm eksenli geliştirilmek durumundadır.

Yine meşru savunma çizgisinin eylemsizlik boyutu, demokratik politikanın eylemselliğine dahildir. Gerek devletçi-iktidarcı toplumun işgal, sömürü ve baskılarının olduğu dönemlerde ve gerekse de demokratik konfederalizm sisteminin demokratik toplumsal barış döneminde; meşru savunma çizgisinin gerilla ve öz-savunma konumundaki meşru savunma güçlerince geliştirilecek her tür eylemsellik, demokratik politikanın bir gereği olarak pratikleştirilecektir. Bu bağlamda miting, yürüyüş, grev, sivil itaatsizlik vb. eylemlerin tamamlayıcı olarak orta düzey ve topyekun meşru savunma savaşımı verilecektir. Koşulların somut durumuna göre demokratik politika sivil itaatsizlik gibi eylemsellikleri ön plana çıkartabileceği gibi orta düzey veya topyekun olarak savunma savaşımını da ön plana çıkarabilir. Koşullar hangisini gerekli kılıyorsa demokratik politika o biçimi öne çıkaracaktır. Meşru savunma eylemselliği tüm bu biçimleri kapsamaktadır.

Meşru savunma açısından ayırt edilmesi gereken husus; meşru savunma çizgisi devletçi-iktidarcı savaş tarzını esas almadığı için, meşru savunma savaşımı sürekli değil, ilkesel olarak istisnaidir. Devletçi-iktidarcı toplum işgal, sömürü, baskı ve egemenliği esas aldığı için savaşımı sürekli değildir. Devletli toplumun varlığı sürekli olan

savaşa bağlıdır. Ancak meşru savunma savaşımı koşullar gerekli kıldıkça istisnai olarak geliştirilecektir.

Söz konusu istisnailik süre bağlamında değildir. İdeolojik, politik ve ahlaki ilke olarak meşru savunma savaşımı temel değil istisnaidir. Bu istisnai belirleyen devlet dışı toplumun veya demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplumun ideolojik kültür ve maddi kültür değerlerine yönelik geliştirilen baskılar ve saldırılardır. Baskıların ve saldırıların olduğu her koşul ve yerde meşru savunma savaşımı verilecektir.

a) Hiyerarşik ve devletli toplumun geliştirilmesinden itibaren egemenler ortak bir konsensüsle, tarih boyunca; bir taraftan devlet dışı toplumu meşru savunma çizgisinden ve güçlerinden yoksun bırakmak; öte yandan da askeri kurumlaşmayı ve kullanımını tekellerinde tutmak için ideolojik ve bağlı olarak hukuki yöntemleri daima devrede tutmuştur.

Köleci devletli toplum, feodal devletli toplum ve kapitalist devletli toplum biçimlerinin egemen oldukları dönemlerdeki ortak noktalarından biri de, silahlı güç oluşturma ve bulundurma hakkını sadece devletli toplumla sınırlı tutmak olmuştur. İdeolojik, politik ve hukuki normlarını buna göre geliştirmişlerdir. Bir kural olarak bunu devlet dışı topluma dayatıp kabul ettirmek için her yöntem denenmiştir.

Devletli toplumun bu ideolojik, politik ve hukuki kurallarına karşın; devlet dışı toplum, devletçi-iktidarcı işgalciliğe, sömürüye, baskıya karşı meşru savunma güçlerini oluşturup, ideolojik kültür ve maddi kültür değerlerini korumak için meşru savunma savaşımına giriştiklerinde ise; bu pratikleri gayri meşru, eşkıyalık ve teröristlikle damgalanmıştır. Meşru savunma savaşımına katılanlara öldürülme, sürgün, işkence, hapis gibi her tür uygulama meşru sayılmıştır. Tarih bu tür örneklerle doludur. Ve güncellikte de devletli toplum tarafından uygulanan bir pratiktir.

Devletli toplum askeri tekelciliği halen elinde tutmaktadır. İşgalciliği, sömürüyü ve baskıları askeri tekel gücüyle devlet dışı topluma uygulayıp, meşru savunma çizgisinde örgütlenmesini engellemek istemektedir.

b) Her ne kadar devletli toplum ideolojik, politik ve hukuki egemenlik ve kurallarla devlet dışı toplumun meşru savunma çizgisini yok sayıp güçlerini gayrı meşru ilan etmeye çalışmış olsa da, bu amacına ulaşamamıştır. Devlet dışı toplum, tarih boyunca eşit, özgür ve demokratik toplum, sistem ve yaşam için meşru savunma mücadelesi ve savaşımı içinde olmuştur. Devletli toplumun tüm baskı ve sömürü politikalarına rağmen devlet dışı toplum meşru savunma güçlerini oluşturmaktan ve savaşımını vermekten vazgeçmemiştir. Eğer ki bugün devlet dışı toplum varlığını korumuşsa ve halen meşru savunma temelinde çeşitli biçimleriyle meşru savunma mücadelesini ve savaşımını veriyorsa; bunun bir nedeni de devletli toplumun soykırımcı politika ve saldırılarına rağmen, devlet dışı toplumun tarih boyunca hiçbir şekilde meşru savunma direnişinden vazgeçmemiş olmasıdır.

Devlet dışı toplumun meşru savunma direnişi ve savaşımı, aynı tarihsel ve toplumsal sürecin devamı olarak; ancak farklı nitelikteki dört temel dönemde ortaya çıkmıştır.

Birinci dönem: doğal toplum dönemlerinde gelişen ve doğal varoluş niteliğine bağlı olan meşru savunma dönemidir. Bu dönem henüz işgalci, sömürücü ve baskıcı hiyerarşik devletli toplum ortaya çıkmamıştır. Dolayısıyla meşru savunma direkt işgalci, sömürgeci ve baskıcı bir güce karşı geliştirilmiş olmaktan ziyade, doğal ve komünal toplumun yaşam alanını, varlığını ve değerlerini korumayı ve sürekliliğini sağlamayı esas almaktadır. Doğal dönemlerdeki meşru savunmanın ideolojik, ahlaki ve politik yönünü belirleyen bu toplumsal değerleri ve varlığını koruma refleksidir. Her ne kadar ortada bir hiyerarşik ve devletli toplum gerçeği olmasa da doğal ve komünal toplum doğallığında toplumsallığını ve değerlerini koruma ve savunma gereğini duymuştur.

Bu dönemde belli bir kurumlaşma ve disipline ulaşmış bir meşru savunma gücü henüz gelişmemiştir. Daha çok klan, kabile ve aşiret bireyleri, yaşam alanlarını, toplumsallıklarını ve değerlerini korumak için kimi güvenlik tedbirlerini geliştirmiştir. Öte yandan devletçi-iktidarcı bir güç gelişmemiş olduğundan, meşru savunma alanında kurumlaşmaya gitme gereği de duyulmamıştır. Bu anlamda görevlendirilen kişilerle sınırlı bir savunma hattı geliştirilmiştir.

Doğal ve komünal toplum dönemlerindeki meşru savunma çizgisinin amacı, devleti-iktidarı kurmak veya korumak; işgal, sömürü ve baskı mekanizmalarını toplum içinde egemen kılmak değildir. Meşru savunma içinde görevlendirilenler toplum içinde herhangi bir kesime hizmet etmemektedir. Meşru savunma çizgisi toplum eksenslidir. Bu alanda görevlendirilenler de tüm toplumun hizmetindedirler.

İkinci dönem: Hiyerarşik ve devletli toplumun oluşturmuş olduğu ve buna bağlı olarak işgalciliğin, sömürünün ve baskının egemenlerce devlet dışı topluma karşı geliştirildiği dönemdir. Bu dönemde kesintili, parçalı ve ideolojik-politik yönleriyle zayıflıkları olsa da devlet dışı toplumun tüm bileşenleri uzun bir süre tarihi bir meşru savunma direnişi ve savaşımı içinde olmuştur. Bu tarihsel dönemde etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum ve sosyo-kültürel toplum kesintisiz bir biçimde yürüttüğü meşru savunma direnişi ve geleneği yaratmıştır.

Doğal toplum dönemlerinin meşru savunma çizgisinden farklı olarak, bu dönemde gerek etnik kültürel toplumun ve gerekse de dini kültürel toplumun meşru savunma çizgisi zaman zaman devlet-iktidar eksensli olmuştur.

Devlet dışı toplum meşru savunma savaşımını verirken devletli toplumun devlet ve iktidar gücüne karşı, kurtuluşu kendi devletine sahip olmaktan aramıştır. İdeolojik ve politik olarak meşru savunmalarını devlet-iktidar eksensli vermişlerdir.

Ancak yer yer bu amaçlarında başarılı olmuş olsalar bile; uğrunda meşru savunma savaşımı verdikleri devletin ve iktidarın işgalciliğini, sömürücülüğünü ve baskısını gördüklerinde; ahlaki ve politik yapıları gereği tekrardan meşru savunma direnişini ve savaşımını geliştirmişlerdir.

Dolayısıyla zaman zaman meşru savunmalarını devlet-iktidar eksensli geliştirmiş olsalar da devlet dışı toplum, özünde meşru savunma çizgisinden ayrılmamıştır.

Bu dönemdeki devlet dışı toplumun meşru savunma güçleri her ne kadar daha örgütlü ve organizeli bir nitelik kazanmış olsa da, özünde köylü isyancılığını aşamamıştır. Devlet dışı toplumun meşru savunma güçleri güdübirlik ve kendiliğindenci bir niteliğe sahip ol-

muştur. Kalıcı bir kurumlaşma ve profesyonelliği geliştirememiştir. Yaratıcı bir ideolojik ve politik sürekliliği yaratamamıştır. Uzun vadeli bir strateji ve taktiğe bağlı savaşımı ortaya çıkaramamıştır. Bireysel ve teknik niteliğe gereken önemi vermemiştir. Zamanı geldiğinde isyan etmiş; cephe savaşında yenildikten sonra dağılmıştır. Belli bir süre sonra toparlanıp tekrar meşru savunma savaşımına girilmiştir.

Devlet dışı toplumun ikinci dönemdeki meşru savunma çizgisine bağlı direnişi, mücadelesi ve savaşımı köylü isyancılığı niteliğinde 19. yüzyılın sonlarına kadar sürmüştür.

Üçüncü dönem: Marks ve Engels tarafından ideolojik ve politik çerçevesi çizilen ve bilimsel sosyalizmi esas alan dönemdir. Bu dönemde ezilenler ve sömürülenlerin meşru savunması devrimci zor olarak tanımlanmıştır. Meşru savunma çizgisi bağlamında ideolojik, politik, ahlaki, stratejik, taktik ve kurumsallaşma yönleriyle ciddi handikapları, yetersizlikleri ve yanlışları olsa da, devlet dışı toplum tarafından uygulandığı için meşru savunma geleneği kapsamında ele alınabilir. Her şeyden önce Marks ve Engels, ezilenlerin ve sömürülenlerin direnişini ve savaşımını meşru görmüşlerdir. İdeolojik ve politik yetersizlikleri bu gerçeği değiştirmez.

Marks ve Engels her ne kadar devrimci zor çizgisini proletarya eksenli geliştirmiş olsalar da, özellikle 20. yüzyılda ivme kazanan sosyalist ulusal kurtuluş hareketlerince de bu çizgi benimsenip pratikleştirilmiştir. Bu anlamıyla marksist devrimci zor çizgisinin eleştirisi, bu çizgiyi esas alan tüm pratikleri kapsamaktadır.

1) Marksist devrimci zor çizgisi mücadeleyi ve savaşımı haklı ve meşru ele almakla birlikte ideolojik, politik, ahlaki ve örgütsel olarak taşıdığı muğlaklık nedeniyle tam anlamıyla meşru savunma çizgisini geliştirememiştir. Söz konusu muğlaklık ideolojik-politik temelde yaşandığı için devrimci zor rahatlıkla her yöne çekilebilmiş ve çoğu zaman tersinden rol oynamıştır.

Marks ve Engels, Komünist Partisi Manifestosu'nda devrimci zorun rolünü şöyle tanımlamaktadırlar: "Komünistler (...), hedeflerine ancak, mevcut bütün toplumsal koşulların zorla devrilmesiyle ulaşabileceğini açıkça ilan ederler!"²⁴¹

241 Engels, F&Marks, K.; *Komünist Parti Manifestosu*; 98

Açık ki devrimci zorun bu tanımı ve rolü, ahlaki ilkeler bağlamında sınırları ve hedefleriyle, temel ölçülere bağlanmamıştır. Burjuvazinin toplumsal koşullarının zorla ortadan kaldırılacağına dair bir netlik vardır. Fakat direnişin haklı ve meşru olduğunu ve sömürgeciliğin ortadan kaldırılması için devrimci zora başvurulması gerektiğini belirtmek tek başına meşru savunma çizgisinde bir netliği ortaya çıkarmaz; nitekim çıkarmamıştır da. Araç-amaç ayırımından savaş kurallarına dek; devrimci zorun sivillere, devlete-iktidara; parti-hareket içi çelişiklere yaklaşımı noktalarında da daima ve her koşul altında eşitliğe, özgürlüğe ve demokrasiye hizmet etmesi, meşru savunma çizgisinin ahlaki ölçülerine bağlı netleştirilemeyip genel belirlemelerle ortaya koyulduğu için; devrimci zor meşru savunma zemininden çıkmıştır.

Marksist-Leninist devrimci hareketler her ne kadar teoride devrimci zorun bir araç olduğunu belirtmiş olsalar da; pratikte bir amaç haline getirilmiştir. Sovyet devrimi başta olmak üzere devrim öncesinde ve sonrasında devrimci zorun kullanılmasından vazgeçilememesi aracın amaç olarak kullanılmasından ileri gelmiştir. Sınıfsız bir toplum yaratmak için ahlaki ölçülere, eşitlik, özgürlük ve demokrasiye uymayan baskıların topluma uygulanması, devrimci zorun sınırlarının nerede başlayıp nerede biteceğinin belirlenememesinden kaynağını almıştır. Dolayısıyla ortaya çıkan sonuç, devrimci zor ile her devrimin kendi çocuklarını yemesi olmuştur. Böylesi bir sonucun doğmasında uygulayıcıların sorumluluğu olmakla birlikte; ideolojik, politik ve kurumsal temelleri atanların da reel sosyalizm benzeri devrimlerde açığa çıkan pratiklerden sorumludurlar.

2) Marksist devrimci zor, kapitalist devletli toplumun devlet ve iktidar temelini ortadan kaldırmayı hedeflerken, tersinden proletarya diktatörlüklü sosyalist devlet ve iktidarı amaçlamıştır. Bu amaç marksist devrimci zorun tüm olumlu ideolojik ve politik vurgulamalarına rağmen, devrimci zorun karşı-devrimci rol oynamasına yol açmıştır. Karşı-devrim salt egemen toplum tarafından gerçekleştirilen ve devrim kazanımlarını tersyüz eden bir pratik değildir. Eşitlik, özgürlük ve demokrasiye hizmet etmeyen

ve devrimin kazanımlarını tersyüz eden her pratik; devrimcilik adına geliştirilse de karşı-devrimci rol oynar. Marksist devrimci zor açısından da böylesi bir durum açığa çıkmıştır.

Proletarya diktatörlük amaçlı her devrimci zor ile gerçekleştirilen devrimlerde ortaya çıkan siyasal ve toplumsal durum eşitlik, özgürlük ve demokrasi değildir. Tersine amaçlanan proletarya diktatörlüğündeki devlet-iktidar ile açığa çıkan durum devletli sosyalizm adına işgal, sömürü ve baskı olmuştur. Sovyet devrimi başta olmak üzere devletli sosyalist sistemlerde devrimci zorun yol açtığı eşitsizlik, özgürlüksüzlük ve demokrasisizliktir.

Marksist devrimci zor devlet-iktidar eksenli olduğu için, gerçekleştirdiği devrimlerde de böylesi pratiklerin yaşanmasına yol açmıştır. Bunun sonucudur ki, devrimler gerçekleştirildikten sonra da devrimci zor sosyalist devletin-iktidarın tüm kurumlarında farklı farklı mekanizmalarda ve yeni koşullarda, hem de devlet dışı topluma karşı kullanılmıştır.

3) Marksist devrimci zor gereğinden fazla abartılmıştır. Öyle ki, sanki devrimci zor sihirli bir değnek gibi, tüm tarihsel ve toplumsal gelişmelerde temel rol oynamıştır.

Sınıf savaşımının tarihi devindiren temel faktör olduğu; tarihin sınıf savaşımının eseri olduğu yönündeki marksist ilke söz konusu abartı sonucu ortaya çıkmıştır. Marks ve Engels'e göre sınıf savaşımı temelinde verilen devrimci zor savaşımı tarihi oluşturduğu gibi; bugünü ve geleceği de belirleyecek olan devindirici güçtür.

Bu indirgemeci yaklaşım Marks ve Engels'in bir buluşu değildir. Marks, 1882'de Engels'e yazdığı bir mektupta sınıf savaşımının rolünü nerede bulduklarını şöyle açıklamaktadır: "... peki ama bizim sınıf savaşımını, onu nereden bulduğumuzu çok iyi bilirsin, onu ırkların savaşımını anlatan Fransız tarihçilerden bulduk."²⁴² Marks ve Engels, Fransız tarihçilerin geliştirdikleri ırkların savaşımını; devrimci zor temelinde köle-efendi, serf-senyör ve işçi-burjuvazi biçiminde sınıf savaşımına uyarlamıştır.

Tarih akışını sınıfsız toplum yönüne doğru devindirmek isteyen

242 Foucault, Michel; *Toplumu Savunmak Gerekir*; s. 91

sosyalistler ve komünistler için devrimci zorun bu tanımı temel ilke haline geldi. Öyle ki, devrimci olmanın; sosyalist ve komünist toplum için mücadele edenin ilk benimsemesi gereken şey, tarihin sınıf savaşımının eseri olduğundan hareketle, devrimci zorun da tarihi devindireceğine iman etmek olmuştur.

Marks ve Engels'in devrimci zorun rolü ekseninde sınıf savaşımına yükledikleri anlamda bir durum yaşanmamıştır. Belli yönleriyle köleler, serfler ve işçiler bir mücadele içinde olmuşlardır. Ancak bu mücadeleler tarihe yön vermemiştir.

Her şeyden önce tek başına kölelerin, serflerin ve işçilerin sınıf savaşımı diye bir mücadeleleri olmamıştır. Etnik kültürel toplumun, dini kültürel toplumun ve sosyo-kültürel toplumun mücadelesi ve savaşımı daha kapsamlı olmuştur. Köle, serf ve işçi sınıfının devlet dışı toplum bileşenlerine göre tarihi devindirecek denli savaşım yürütme kapasitesi yoktur. Öte yandan kölelerin, serflerin, işçilerin mücadelesi etnik kültürel toplumun, dini kültürel toplumun ve sosyo-kültürel toplumun meşru savunma mücadelesinden ayrı değildir. Devlet dışı toplum bir bütün olarak iç içe bir savaşım yürütmüştür. İşçinin, kölenin ve serfin mücadelesi bu bütünlük içinde yer aldıkça anlamlı olmuştur. Köle, serf ve işçi sınıfına dayanılarak geliştirilen tarihte zorun rolü abartılmıştır ve tarihi devindirmemiştir.

Yine, tarihsel akış salt savaşlar üzerinden gerçekleşmemiştir. Tarih denilen olgu bir takım olaylardan ibaret değildir. Tarihsel ve toplumsal devinim ideolojik kültür ve maddi kültür bütünlüğüne dayalı olarak gerçekleşmiştir. Bu bütünlük içinde sınıf savaşımı da vardır. Fakat iddia edildiği gibi devindirici bir güç değildir. Tarihsel ve toplumsal akışta rol oynayan ideolojik kültür ve maddi kültür bütünlüğünün içinde sınıf savaşımının rolü yüzde beş düzeyinde bile olmamıştır. Devlet dışı toplumun meşru savunma çizgisi temelinde geliştirilen savaşımı ideolojik kültür ve maddi kültür tamamlayanı olarak, tarihin belli dönemlerinde koşullar oluştuğunda gidişatın değiştirilmesinde etkide bulunmuştur. Sınıf savaşımı denilen olgu, ideolojik kültür ve maddi kültür değerlerinden kopartıldığı tarihin gidişatındaki etkisi tek başına hiçbir anlama sahip olmayacaktır.

Devletli toplum, kendi lehine yazdırdığı hanedanlıkların, krallıkların, imparatorlukların ve devletlerin tarihiyle böyle bir algıyı yaratmıştır. Marks ve Engels'in bu tarih algılayışının etkisinde sınıf savaşımı teorisini geliştirdikleri açıktır. Devletli toplumun yazdığı ve hanedanlıkların, krallıkların, imparatorlukların ve devletlerin askeri savaşları ve zaferlerinin yüceltilmesine dayalı geliştirilen bu tarih anlayışına göre bir tarihsel ve toplumsal akış yaşanmamıştır. Bu gerçekliği devletli toplumun tarihi göstermektedir. Ne yeni bir tarihi süreç devletli toplumun askeri savaşımına göre başlamıştır ne de bir tarihsel dönem zor gücüyle kapanmıştır.

Sümerler devletli toplum tarihini zora dayalı başlatmadılar. Akadlar karşısında yaşadıkları yenilgi de, askeri olarak zayıf oldukları için yaşanmadı. Asurlar, Persler ve Romalılar askeri açıdan en parlak dönemlerini yaşamalarına rağmen yıkılışlarını başlatan tarihsel süreci durduramadılar. İskender'in Doğu seferi salt kılıca dayalı olmamıştır. Benzer şekilde Hz. Muhammed Mekkeliler; Hıristiyanlar da Roma karşısında askeri açıdan oldukça zayıftılar. Fakat bu güç dengesizliğine rağmen bir dönemi kapatıp yeni bir tarihsel dönemi başlattılar.

Bu süreçlerin her birinde dönemin ideolojik kültür ve maddi kültür faktörleri iç içe rol oynamıştır. Dolayısıyla marksist sınıf savaşımı teorisinde iddia edildiği gibi, tarih, sınıf savaşımının ürünü değildir. Zor, tarihi süreçleri tek başına inşa edemez. Zorun rolü yıkıcıdır. Çıplak zor, devrimci de olsa yıkıcıdır. Dün böyle olduğu gibi, bugün ve gelecekte de böyle olacaktır.

4) Marksist devrimci rolün bu bağlamdaki abartılışının bir diğer yansıması ise toplumsal dönüşüm noktasında ortaya çıkmıştır. Marksizm, zoru toplumsal dönüşümün esas dinamiği olarak belirlemiştir. Marksizme göre sınıflı toplum, egemenlerin zor gücüyle yaratılmıştır. Zor olmadan, sınıf, sömürü, devlet-iktidar, baskı vb. egemen toplumsal olgular oluşturulamazdı. Bu yaklaşım ve bakış açısından hareketle sınıflı toplumun ortadan kaldırılması da işçi sınıfı öncülüğündeki devrimci zor ile gerçekleştirilecektir. Devrimci zor önce sosyalizmi inşa edecek; sonra da proletarya diktatörlüğünün zor gücüyle sınıflı toplumun üretim ilişkilerini or-

tadan kaldırıp sınıfsız toplumu yaratacaktır. Yirminci yüz yıl boyunca gerek devrim süreçlerinde ve gerekse de reel sosyalizmde olduğu gibi proletarya önderlikli devletçi sosyalizm dönemlerinde devrimci zora böylesi bir rol oynatılmıştır. Ancak devrimci zorun her türü uygulanmasına rağmen, devrimci zor ile sınıfsız, devletsiz, sömürsüz ve baskısız bir toplum yaratılamadı. Tersine marksist devrimci zor, sınıflı toplumu kendi alanında derinleştirerek telafisi zor sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yöntem, tanımlama ve uygulama yanlış olunca, yanlış sonuçların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Marksizmin toplumsal olgunun oluşum ve gerçekleşme noktasındaki çözümlenmesinin yanılığın oluşunun sonucu olarak toplumsal dönüşümde de devrimci zora başat rol biçilmiştir.

Toplumsal oluşum ve gerçekleşme zorun gücüyle ortaya çıkmamıştır. Doğal toplumun komünal ve kolektif ahlaki ve politik dinamikleri toplumsallığı geliştirmiştir. Toplumsal dönüşüm bu dinamiklerin gücüyle ortaya çıkan diyalektik etkileşimle farklı farklı toplumsal biçimleri yaratmıştır.

Bu nedenle “Sınıflar ve her türden toplumsal olguların ortadan kaldırılması veya dönüştürülmesi zorla...”²⁴³ mümkün değildir. “Zorla toplumsal olgu yaratılamayacağı gibi, ortadan da kaldırılamaz. (...) Belki bazı sınıfsal ve toplumsal olgular fiziki olarak ortadan kaldırılabılır veya oluşturulabilir. Ama zora dayalı oldukları için, bunlar, başka zorlar karşısında ortadan kaldırılmaktan kurtulamazlar.”²⁴⁴

Devrimci zorun toplumsal dönüşümdeki rolü ancak, toplumun ideolojik kültür ve maddi kültür dinamikleriyle birlikte ve onların bir tamamlayıcı olarak konumlandığı zaman olmuştur. Bu bağlamda ideolojik kültürün ve maddi kültürün olgunlaştırdığı koşullarda doğmakta olan yeni toplumsallığa ebelik yapabilir. Bu da devrim zamanlarıdır. Devrim zamanlarında meşru savunma çizgisinde konumlandırılmış olan meşru savunma savaşımı toplumsal dönüşümde kolaylaştırıcı rol oynayabilir. Bu anlamıyla devrimci zorun rolü, meşru savunma temelinde ebe gibi yardımcı olmaktadır. Bu ölçünün ve koşulun dışındaki bir zor tanımı; yaşanan Marksist-Leninist pratiklerde açığa çıktığı gibi, yeni bir egemen sınıf, sömürü ve baskı yaratması kaçınılmazdır.

5) Marks ve Engels devrimci zor güçlerinin örgütlenmesi ve kurumlaşması üzerinde fazla durmamışlardır. Teorik ve ideolojik olarak işçi sınıfının askeri alanda örgütlenmesinin gerekliliğini vurgulamış ve savunmuşlardır. Bu konuda ancak Engels'in askerlik yaparken edindiği sınırlı bir deneyimi ve 1848 ve sonrası Avrupasında geliştirilen işçilerin sokak barikatları ve grevlerinin açığa çıkarttığı örnekler mevcuttur. Dolayısıyla Marks ve Engels, "Nasıl bir silahlı veya halk ayaklanması; ve işçilerin ordusu?" gibi sorulara net cevapları olmamıştır. Marks ve Engels'in kaleme aldıkları marksist külliyatta genel-geçer belirlemeler vardır.

Fakat 20. yüzyılın başlangıcından itibaren marksist devrimci zor güçlerinin örgütlenmesi ve kurumlaşması yönünde teorik tanımlama ve pratik adımlar atılmıştır. Marksistlerin temel yaklaşımı; devrim için ordu kur; savaş, kapitalist devletli toplumun devletini-iktidarını yık; devleti ve iktidarı ele geçir! tarzında olmuştur.

Marksist devrimci zor güçlerinin örgütlenmesi, kurumlaşması ve konumlandırılması Lenin öncülüğünde gerçekleştirildi. Sovyet devrimi bunun ilk pratikleşme alanı olmuştur. 20. yüzyıl boyunca tüm marksist devrimci hareketler için leninist ordulaşma temel ilham kaynağı oldu. Devrimcilere göre leninist ordulaşma başarılı bir pratik ortaya çıkartmış, dolayısıyla tek ve vazgeçilmez bir örnektir.

Leninist ordulaşmaya dayalı geliştirilen devrimci ordunun örgütlenme, kurumlaşma ve konumlanma tarzı köylü isyancılığı ve modern devlet ordulaşmasının karimasından oluşturulmuştur. Köylü isyancılığı az kişiden oluşan hareketli birliklerden oluşmaktadır. Özellikle Latin Amerika'da, Cezayir'de ve Vietnam'da bu tarzda örgütlenilen devrimci zor güçleriyle mücadele edildi. Siyasal literatürde gerillacılık olarak tanımlanmıştır. Şüphesiz gerillacılık ideolojik ve politik olarak köylü isyancılığından farklıdır. Ancak bileşimi ve hareket tarzı ilk dönemlerde köylü isyancılığından etkilenmiştir. Bununla birlikte devrimci ordunun esas hiyerarşik örgütlenmesi ve kurumlaşması modern dönemin ordularına göre oluşturulmuştur. Kullandığı teknik-teçhizat dışında leninist ordulaşmanın esas karakterini belirleyen kapitalist devletli toplum ordulaşmasının savaş stratejisi ve taktiğidir. Gerek manga, takım,

bölük, tabur vb. kurumlaşması ve gerekse de alan tutma ve mevzilenmeye dayalı göğüs-göğse savaş tarzı, modern ordunun farklı bir tarzı olarak geliştirilmiştir. Teorik ve kavramsal olarak adı gerillacılık olsa da ordulaşmaya damgasını vuran köylü isyancılığı ve modern ordulaşmanın karma biçimi olmuştur.

Leninist ordulaşmanın ideolojik ve politik niteliği devlet-iktidar eksenlidir. Ezilenlerin toplumsal değerlerini korumayı ve savunmayı içermekle birlikte, savunma, denge ve saldırı aşamalarından oluşan bütünlüklü amacı sosyalist tarzda devletli-iktidarı kurmaktır. İkinci aşamada ise sosyalist devletli iktidarı korumak temel amaçtır. Reel sosyalizm, Çin benzeri devrimlerdeki devrimci zor güçlerinin temel amacı bu olmuştur. Dolayısıyla ordu, toplumun üstünde ve egemen bir güç olarak konumlandırılmıştır. Sosyalist orduya mensup olmak her tür ayrıcalığın ve üst statünün kaynağı olmuştur. Toplumun koruması gereken ordu, topluma karşı devleti-iktidarı koruyarak topluma baskı uygulamış ve her tür hiyerarşik, sınıfçı ve sömürücülüğün koruyucu gücü olmuştur.

Öte yandan leninist ordu anlayışında, güçlü ordu; güçlü proletarya diktatörlüğü; eşittir güçlü sosyalizm formülasyonu geçerli temel kuraldır. Bu kuraldan hareketle öncelik askeri yatırımlara verilmiştir. Ve ekonomik kaynakların büyük yüzdesi güvenlik için harcanmıştır. Askeri güçle sosyalist sistemin ayakta kalabileceği yanılgısıyla toplum yoksulluk ve açlık sınırında yaşamak zorunda bırakılmıştır.

6) Marksizmin dar sınıf tanımlamasının bir yansıması olarak, marksist-leninist ordu, salt proletarya esas alınarak oluşturulmuştur. Marksist-leninist ordu tüm devlet dışı toplumun ordusu olarak değil, işçi sınıfının ordusu olarak örgütlendirilmiş, kurumlaştırılmış ve savaşmak için konumlandırılmıştır. Etnik kültürel toplumun, dini kültürel toplumun ve sosyo-kültürel toplumun insan gücü ve kaynakları proletaryanın kurtuluşu ve proletarya diktatörlüğünün korunması ve savunması için seferber edilmiştir. Ulusal kurtuluş hareketleri her ne kadar ulusal ordulaşmayı geliştirmiş olsalar da, ideolojik ve politik olarak proletarya diktatörlüğü eksenli mücadele etmişlerdir.

Dördüncü dönem: Bu dönemin başlangıç süreci iki binli yıllardır. İki binli yılların başlangıcıyla birlikte Öcalan, devlet dışı top-

lum için ideolojik, politik ve ahlaki nitelikleriyle meşru savunma çizgisinde yeni bir dönemi başlatmıştır.

Bu anlamıyla meşru savunma çizgisi devlet dışı toplumun tarihsel direniş geleneğinden dersler çıkararak; ve esas olarak bu direniş geleneğinin meşru savunma sınırlarında kalan meşru savunma boyutuna bağlı kalınarak; tüm devlet dışı toplum bileşenlerini kapsayan; devletçilik ve iktidarcılıkla bağını koparan ve 21. yüzyıl gerçekliklerine uygun olarak demokratik konfederalizm eksenli ortaya çıkmıştır.

a- Meşru savunma çizgisi her şeyden önce ideolojik, politik ve ahlaki olarak devlet dışı toplumun ideolojik kültür ve maddi kültür değerlerini savunmayı esas almaktadır. Gerek içte ve gerekse de dışta devlet dışı toplumun yaşam hakkına ve değerlerine karşı geliştirilen her tür ideolojik, sömürücü, baskıcı, iktidarcı ve askeri saldırılara karşı ideolojik, örgütsel, politik, ahlaki ve meşru savunma biçimleriyle cevap vermeyi gerekli kılmaktadır.

Meşru savunma çizgisinin bu kapsamdaki niteliği meşru savunmayı dar anlamda askeri bir yapılanmanın ötesine taşımaktadır. Meşru savunma ideolojik duruştan örgütlenmeye ve pratik eylemselliğe dek yaşamın, sistemin ve toplumsallığın tümünü içeren bir konumlanmayı gerektirmektedir. Bu konumlanmanın duruş ve politik ifadesi ahlaki ve politik olarak devlet dışı toplumun ideolojik kültür ve maddi kültür değerlerini korumak ve savunmak için gerekli olan sorumluluğa sahip olmak ve gereklerini yerine getirmek anlamına gelmektedir. Bu da şüphesiz toplumsal varlığın değerlerini korumak ve sürekliliğini sağlamak; kendi kendine yeten bir toplumsal düzeye ulaştırmak için meşru savunmayı ekonomik, eğitim, sağlık, iletişim, ulaşım, meşru savunma güçleri gibi alanlarda örgütlenmeyi; işgal, sömürü ve baskı koşullarında eşit, özgür ve demokratik bir toplum, sistem ve yaşam için meşru savunma çizgisinde çok yönlü eylemde bulunmayı zorunlu kılmaktadır. Bu kapsam dışında meşru savunma çizgisini salt meşru savunma güçleriyle ele almak yanlış bir yaklaşım olacaktır.

Tarihsel ve toplumsal deneyimler göstermiştir ki, meşru savunma yaklaşımını ideolojik, politik, ahlaki, örgütsel ve meşru sa-

vunma güçleri boyutlarıyla geliştiremeyen toplum gerçek anlamda eşit, özgür ve demokratik bir toplum olamaz. Bu temelde bir sistem ve yaşam inşa edemez. Bu nedenle demokratik konfederalizmin ve çoklu demokratik toplumun meşru savunma anlayışı belirtilen tüm boyutları kapsamaktadır.

b- Meşru savunma çizgisi devlet-iktidar eksenli değildir. Amaç olarak kapitalist devletli toplumun devletini-iktidarını yıkıp yerine yeni bir devlet-iktidar kurmayı hedeflememektedir. Klasik devrimci zordan kesin bir kopuşu yaşamıştır. Devlet dışı toplumun ikinci ve üçüncü dönemlerinde geliştirilen direniş ve savaşımdan farklı bir çizgiye sahiptir. İdeolojik, politik, ahlaki ve örgütlenme nitelikleri özgül olmakla birlikte öz olarak doğal ve komünal toplumda geliştirilen çizgi çıkış noktasıdır.

Meşru savunma çizgisi demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplum eksenlidir. Amacı her tür işgalciliğin, sömürgeciliğin, baskıcılığın, devletçi-iktidarcı zihniyet, ilişki ve pratiğin aşılmasıdır.

c- Demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplum eksenli olan meşru savunma çizgisi iki aşamalı olarak geliştirilecektir. Birinci aşama, devletçi-iktidarcı işgalciliğin, sömürücülüğün ve baskıcılığın olduğu koşulları içermektedir. Başka bir deyişle demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplum öncesine te kabül etmektedir. İkinci aşama ise demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplumun inşasının gerçekleşmiş olduğu koşulları içermektedir.

Meşru savunma açısından her iki koşulda da öz olarak meşru savunma çizgisinin ideolojik, politik, ahlaki ve toplumsal boyutları değişmeyecektir. Toplumsal koşullar birinden diğerine göre değiştiği için, meşru savunmanın kurumlaşma, konumlanma ve taktiksel boyutlarında kimi değişimler olacaktır. Bu durum işin özünü ilgili olmayıp, daha çok meşru savunma çizgisine bağlı olarak meşru savunma güçlerinin koşullara göre konumlandırılıp işlevsel kılınmasıdır.

Birinci Aşama: Bu aşama meşru savunma savaşımını doğuran koşullara sahiptir. Öcalan, meşru savunma savaşımını doğuran ko-

şulları ve meşru savunma çizgisinin kurumlaşma, strateji ve taktik tarzını şu temel ölçülerle ortaya koymaktadır:

Meşru savunmada zoru kullanma hakkı, ancak toplumsal varlığın maddi ve ideolojik öğelerine saldırı olduğunda, özgür gelişme süreçlerinde, özellikle niteliksel dönüşüm alanlarında, yani devrimci doğuş dönemlerinde gelişmeleri zorla önlemek isteyen güçlerin zoruna karşılık; zor kullanımı bu çerçevede meşru ve zorunlu olur. Bunu aşacak her zor kullanımı haksız kazanımlara boş kayıplara ve ciddi yozlaşmalara yol açar.²⁴⁵

Birinci aşamada meşru savunma savaşımına rastgele veya keyfi bir şekilde girilmez. Belirtilen işgal, sömürü ve baskı koşullarında meşru savunma savaşımını başlatmak hem bir hak ve hem de zorunluluktur.

Bu aşamada meşru savunma güçleri gerilla tarzında örgütlenilip kurumsallaştırılacaktır. Meşru savunma güçlerinin örgütlenme, kurumlaşma ve konumlanma tarzı köylü isyancılığının ve modernist ordulaşmanın karması değildir. Bu, her iki tarzı aşmış, nitel ve nicel bakımdan gerçek gerillalaşma tarzını örgütlenmesinde, kurumlaşmasında, yaşamı ve vuruş tarzında somutlaşmış bir düzeyde geliştirecektir.

Bu bağlamda meşru savunma güçleri, meşru savunma çizgisinin ideolojik, politik, ahlaki, stratejik, taktiklerini özümsemiş bir yaşamı, disiplin ve vuruş tarzını bünyesinde yaratmış devrimcilerden oluşacaktır. Mevzilenmesini az güçle devletçi-iktidarcı güçlere darbe indirmek ve araziye buna göre kullanmak tarzında olacaktır. Gerillanın savaş tarzı klasik orduların savaş tarzına göre değildir. Savaşı ulaşılabilen her yere yaymak ve alan-mevzi tutmaksızın yirmi dört saat hareketli olma düzenine sahiptir. Meşru savunma savaşı tek bir alanla, tek yönlülükle sınırlı tutmaz kendini. Tek bir gerillanın bile konumlanabileceği her yer savaş alanıdır. Meşru savunma güçlerinin saldırı, geri çekiliş ve manevra alanı ne denli geniş alanı kapsarsa, savaşımı da o denli başarılı olacaktır.

245 *A.g.e.*; s. 419-420

Meşru savunma güçlerini oluşturma sorumluluğu, bu aşamada her devlet dışı toplum bileşenine ve bireyine aittir. Her devlet dışı toplumun bireyi ve bileşeni ahlaki ve politik olarak meşru savunma güçlerinin nitel ve nicel düzeyini açığa çıkartmakla sorumludur.

Birinci aşamada güçlü ve başarılı bir meşru savunma savaşımının verilmesi için, meşru savunma çizgisi üç temel alan üzerinden geliştirilecektir.

Birincisi gerilla alanıdır. Meşru savunma savaşımı öncelikle savaştacak militan gücün oluşumunu gerekli kılmaktadır. Ve bu güç de gerilladır.

Gerillacılığın birinci koşulu demokratik konfederalizmi ve çoklu demokratik toplumu inşa edebilecek bir ideolojik, politik ve ahlaki birikim ve ölçülere sahip olmaktır. Bağlantılı olarak gönüllülük esastır. Bu düzeyde bir kararlılık ahlaki ve politik devrimciliğe kendisini adayanlardan oluşacaktır.

İkincisi ekonomik alandır. Ekonomik güç olmadan meşru savunma savaşımı verilemez. Meşru savunma güçlerinin örgütlenip kurumlaşması ve gerekli teknik teçhizatla donatılması ekonomik gücü gerekli kılmaktadır.

Öte yandan bağımsız bir meşru savunma savaşımı için de ekonomik güç gereklidir. Devlet dışı toplumun meşru savunma güçlerinin herhangi bir dış gücün yedeğine düşmemesi ve bağımlı hale gelmemesi ideolojik, politik ve ahlaki temel ilkedir. Bu nedenle meşru savunma güçleri ve savaşımı için gerekli olan ekonomik kaynakların oluşturulması devlet dışı toplumun sorumluluğundadır. Dolayısıyla her devlet dışı toplum bireyi ve bileşeni gücü oranında meşru savunma çizgisinin ekonomik gücünü oluşturmakla sorumludur. Devlet dışı toplum meşru savunma savaşımını kendi ekonomik özgüçüyle yürütecektir.

Üçüncüsü ise teknik donanımdır. Meşru savunma güçlerinin alan konumlanmaları ve hareket tarzına uygun olan teçhizatla donatılması, gerillanın mücadelesini güçlendirecektir.

Söz konusu üç alan üzerinden kurumsallaşan meşru savunma güçleri klasik anlamda devletçi-iktidarıcı ordu olmadığı gibi, yürüteceği meşru savunma savaşımı da klasik işgalci, sömürgeci ve baskıcı savaş değildir. Bu anlamıyla meşru savunma savaşımının

ideolojik, politik ve ahlaki ilkesi, savunma eksenli olmasını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla meşru savunma güçleri ve savaşımı devletçi-iktidarcı ordu ve savaşçılığıyla aynı kefeye konulamaz ve eş-düzeyde değerlendirilemez.

Meşru savunma savaşımı ideolojik, politik, ahlaki, stratejik ve taktik boyutlarıyla ilkesel olarak tamamen meşruluğun ve savunma çizgisinin sınırları içinde kalacaktır. Meşruluğun ve savunmanın zemininden çıkılmaması esastır.

Meşru savunma çizgisinin eylemsel hedefi bu esasa göre belirlenmiştir. Meşru savunma savaşımının eylemselliği birinci doğayı tahrip etmez ve sivilleri hedef almaz. Meşru savunma savaşımında devletli-iktidarlı toplumun ordusu, polis benzeri güvenlik birimleri, ekonomisi ve paramiliter güçleri hedefdir.

İkinci Aşama: Bu aşama birinci aşamanın aşıldığı demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplumun devlet dışı toplum tarafından inşa edilmiş olduğu süreci içermektedir. Meşru savunma çizgisine göre meşru savunma güçlerinin değişen koşullara yeniden konumlandırıldığı aşamadır.

Devlet dışı toplum açısından meşru savunma çizgisi ve meşru savunma güçlerinin varlığı sadece devletli toplum tarafından geliştirilen işgal, sömürü ve baskı koşullarıyla sınırlı değildir. Meşru savunma çizgisi ve meşru savunma güçleri salt dışsal koşullara göre geliştirilmez ve oluşturulmaz. Toplumsal varoluşun bir gereği olarak geliştirilir ve oluşturulur. Toplumsallık varolduğu sürece devlet dışı toplumun veya demokratik konfederalizmin ve çoklu demokratik toplumun meşru savunma çizgisi ve güçleri de olacaktır.

Ancak toplumsal gelişimin doğası gereği koşullar değiştikçe meşru savunma güçlerinin konumlanması, örgütsel ve kurumsal düzeni de değiştirecektir. Meşru savunma güçleri fonksiyonel ve işlevseldir. Statik ve statükocu değildir. Hatta en temel özellikleri, değişen koşullara göre bir konumlanmayı gerçekleştiriyor olmasıdır. İkinci aşamada, fiili sıcak savaş belli anlamda geride bırakıldığı için, meşru savunma güçleri de demokratik topluma göre bir işlev kazanacaktır.

Meşru savunma güçlerinin ikinci aşamadaki örgütlenmesi ve kurumsallaşması hareketli gerilla tarzına göre değil, demokratik konfederalizm sisteminin kurumlaşması ve çoklu demokratik toplumun

toplumsallaşmasına göre özsavunma biçiminde olacaktır. Özsavunma ideolojik, politik ve ahlaki olarak meşru savunma çizgisine bağlıdır. Özsavunma güçleri de bu boyutları esas alacaktır. Bu temelde demokratik konfederalizm sözleşmesinde çizilen sınırlar ve fonksiyonel görevler doğrultusunda güvenliği sağlayacaktır.

Özsavunma bir bütündür. Ancak bu bütünlüğe bağlı olarak iç güvenlik ve dış güvenlik biçiminde konumlanacaktır. İç güvenlik meşru savunma çizgisine bağlı olarak demokratik konfederalizm sisteminin iç barışını ve güvenliğini sağlarken; dış güvenlik, dıştan gelen veya gelebilecek herhangi saldırı, tehdit vb. yönelimlere karşı koyacak ve hem de caydırıcı güç olacaktır.

Özsavunmada öncelikle her yerelin kendi savunmasını sağlaması için kurumlaşmalara gitmek esastır. Özsavunma güçleri demokratik konfederalizmin yurttaşları tarafından oluşturulacaktır.

Özsavunma güçlerinde yer alacaklar iki bileşimden oluşacaktır. Biri sürelidir. Süreli bileşimde yer alan yurttaşlar ahlaki politik sorumlulukları gereği belli bir süre özsavunma güçleri içinde görev alacaklardır. Süre bitiminden sonra tekrardan normal yurttaş olarak yaşamına devam edecektir. Süresiz bileşimde yer alanlar ise profesyonellerden oluşacaktır. Özsavunma konusunda gerekli bilgi, donatım ve yeteneğe sahiptirler. Bu bileşim, özsavunma güçlerinin kalıcı kadroları olarak sorumluluklarını yerine getireceklerdir. Gönüllü olarak özsavunmanın süresiz bileşiminde komünal hizmette bulunanlar salt teknik becerileri hesaba katılarak görevlendirilemez. Meşru savuma çizgisini özümsemiş olmaları birincil koşuldur.

Özsavunma güçleri devletçi-iktidarcı değildir. Dolayısıyla devlet-iktidar odaklarını değil; demokratik konfederalizmi ve çoklu demokratik toplumu savunacaktır. Toplum içinde herhangi bir kesimden yana taraf konumunda olmayacaktır. Özsavunma güçleri etnik kültürel toplum, dini kültürel toplum, sosyo kültürel toplum ve demokratik konfederalizmin komünal, kolektif ve organik yönetim koordinasyonları karşısında eşit mesafede duracaktır. Tüm topluma karşı sorumludur. Hiyerarşik ve sınıfsal olarak toplumun üstünde değil, toplumun hizmetindedir. Militarizmin karşısındadır. Görevini yaparken toplum ile ilişkilerinde radikal demokrasinin gereklerine göre yaklaşım sergileyecektir.

Özsavunmanın giderleri komünal hizmet için meşru savunma alanına ayrılan fondan karşılanacaktır. Bu anlamda diğer komünal hizmet alanlarından olan eğitim, sağlık, ekonomi alanlarıyla eşit paya sahiptir ve gereksinimi kadar pay alacaktır.

d- Meşru savunma çizgisi ile demokratik politika birbiriyle çelişmemektedir. Tersine birbirlerini tamamlayan faktörler ve dinamiklerdir. Meşru savunma güçlerinin kurumlaşması ve güçleri demokratik politika ile birbirlerinin alternatifi değillerdir. Meşru savunma güçleri ile demokratik politika arasındaki ilişkide komünal, kolektif ve demokratik ölçüler esastır. İdeolojik, politik, ahlaki ve kurumsal olarak demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplumun gereksinimlerine cevap olmak her iki kurumun da temel görevidir. Ve böylesi bir sorumlulukla pratik olarak birbirlerini tamamlayacaklardır.

Demokratik politika, toplumsal gereksinimler karşısında politika üretip örgütlenmeleri geliştirirken ideolojik kültür ve maddi kültür değerlerin korunması ve savunulması için politika üretmek ve kurumlaşmaları geliştirmek zorundadır. Meşru savunma çizgisi temelinde meşru savunma güçlerinin örgütlenmesi bu anlamıyla demokratik politikanın sorumluluğundadır. Meşru savunma temelinde örgütlenmeyi geliştiremeyen demokratik politika rolünü tam anlamıyla oynayamaz.

Demokrasinin bir tanımı da toplumsal değerlerin korunmasıdır. Demokrasi toplumsal değerler üzerinden gelişir. Ve bu değerlerin korunmasını ve savunulmasını esas almayan bir demokrasi toplumsal bir demokrasi olamaz. Radikal demokrasi bu anlamıyla meşru savunma çizgisi temelinde toplumsal değerlerin korunmasını esas almaktadır.

Demokratik politika da toplumsal gereksinimin bir gereği olarak meşru savunma çizgisini ve güçlerini geliştirdiği oranda radikal demokrasinin gereklerini yerine getirmiş olur; demokratik niteliği hak etmiş olacaktır. Demokratik politika meşru savunma çizgisini ve güçlerini geliştirdiği oranda başarılı olacaktır.

Öte yandan demokratik politika olmadan tek başına savunma güçleri de rollerini yaratıcı ve başarılı bir şekilde oynayamaz. Meşru sa-

vunma çizgisi örgütlenme, kurumlaşma, strateji, taktik ve eylemsellik boyutlarıyla demokratik politikanın ilkelerine göre konumlanacaktır. Ahlaki ve politik sorumlulukların yerine getirilmesi, ancak doğru temelde oluşturulmuş bir meşru savunma politikasıyla mümkündür.

Demokratik politika ile meşru savunma komünal ve kolektif bütünlük içinde birbirlerinin önünü açarak toplumsal gereksinimleri karşılamak için rollerini oynayacaktır. Biri olmadan diğeri tek başına eşit, özgür ve demokratik toplumun ve sistemin değerlerini koruyamaz ve geliştiremez.

e-) Meşru savunma çizgisi ve güçleri tek başına toplumsal dönüşümde belirleyici değildir. Marksist devrimci zor teorisinde ve pratiğinde olduğu gibi, toplumsal dönüşümü tek başına gerçekleştirme rolü yoktur. Meşru savunma çizgisi savaş veya devrimci zor ile sınıfları ortadan kaldırmayı esas almamaktadır.

Meşru savunma çizgisi gerek birinci aşamada ve gerekse de ikinci aşamada devlet dışı toplumun veya demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplumun ideolojik kültür ve maddi kültür dinamiklerinin bir tamamlayıcı olarak toplumsal dönüşüm için gerekli olan zemini hazırlayacaktır. Kendi alanıyla ilgili kendi üzerine düşen ahlaki ve politik sorumluluğu yerine getirecektir.

Bu açıdan zor ile toplumsal dönüşümü gerçekleştirmek yerine; işgalci, sömürücü ve baskıcı güçlerin toplumsal dönüşümünün ve özgür gelişmenin önünü tıkadığı yerde meşru savunma güçleri devreye girip söz konusu engelleri ortadan kaldıracaktır. Değişim-dönüşüm noktasındaki rolü bu bağlamda ön açıcı olmakla sınırlıdır. Demokratik konfederalizm ve çoklu demokratik toplumun oluşturduğu koşullarda ise, özgür, eşit, demokratik ve barışçıl gelişimin öz-savunma gücü olarak güvenliği sağlayacaktır. Ne zorun rolüyle demokratik konfederalizmi inşa edecektir ve ne de sınıfları zorla ortadan kaldırmayı esas almaktadır. Dolayısıyla meşru savunma açısından toplumsal dönüşüm ve gelişim için esas olan zor değil eşit, özgür, demokratik ve barışçıl zemindir.

f- Meşru savunma çizgisi ekosistemin korunmasını ve savunulmasını da esas almaktadır. Ekosisteme zarar veren her tür as-

keri ve sivil yaklaşımların karşısında durmayı esas almaktadır. Ekosistemin korunması ve savunulması için ekolojik toplumun ahlaki ve politik ilkeleri temelinde rolünü oynayacaktır.

g- Tüm bu boyutlarıyla meşru savunma çizgisinin esas hedefi toplumsal barışı yaratmaktır. Devletli toplumun işgalciliği, sömürgeciliği ve baskıcılığı toplumsal barışı ortadan kaldırmıştır. Meşru savunma çizgisi toplumsal barış için devletli topluma karşı savunma savaşıyla yaratılan devletçi-iktidarcı savaşıyla son vermeyi esas almaktadır.

Tarihsel ve toplumsal gerçeklikler kanıtlamıştır ki; barışın savaşımı verilmeden barış toplumsal bir gerçeklik haline gelmez.

Bu bağlamda “En mütevazı barış bile en sağlam ve güçlü meşru savuma kuvveti gerektirir. Hangi devlet veya devletler saldırırsa saldırın hepsine karşı yetkin plan, hazırlık ve üstlenmeleri tüm derinlik ve genişlikte olmak durumundadır. Barış ve demokratik çözümün şansı ancak arkasında her türlü saldırıya dayanabilecek bir meşru savunma düzeni olduğunda olabilir.”²⁴⁶

246 Öcalan, Abdullah; *Sümer Rabîp Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru II*; s. 377

Referanslar

- Ağaoğulları, M. Ali; *Kral-Devletten Ulus-Devlete*; İmge Kitabevi; Ankara; 2006
- Anderson, Benedict; *Hayali Cemaatler*; Metis Yayıncılık; İstanbul; 2007
- Aristoteles; *Politika*; Remzi Kitabevi; İstanbul; 2000
- Berktaş, Fatmagül; *Tarihin Cinsiyeti*; Metis Yayıncılık; İstanbul; 2003
- Bowen, James&Purkis, Jon; *21. Yüzyıl Anarşizmi*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 1998
- Bhasin, Kamla; *Toplumsal Cinsiyet*; Kadav Yayınları; İstanbul; 2003
- Bilgi, Alaattin; *Marks-Engels Ekonomi Politik Sözlüğü*; Yurt Yayınları; Ankara; 1992
- Bottomore, Tom. [Yayın Yönetmeni]; *Marxist Düşünce Sözlüğü*; İletişim Yayınları; İstanbul; 2005
- Bookchin, Murray; *Özgürlüğün Ekolojisi*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 2010
- ; *Ekolojik Bir Topluma Doğru*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 2000
- ; *Toplumsal Ekolojinin Felsefesi*; Kabalıcı Yayınevi; İstanbul; 1996
- Braudel, Fernand; *Maddi Uygarlık-Dünya Zamanı*; İmge Kitabevi; Ankara; 2004
- Cambell, Joseph; *İlkel Mitoloji*; İmge Kitabevi; Ankara; 2001
- ; *Batı Mitolojisi*; İmge Kitabevi; Ankara; 2011
- Cantzen, Rolf; *Daba Az Devlet Daba Çok Toplum*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 2015
- Child, Gordon; *Tarihte Neler Oldu?*; Kırmızı Yayınları; İstanbul; 2000
- Clastres, Pierre; *Vahşi Savaşının Mutsuzluğu*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 1992
- Engels, Friedrich&Marx, Karl; *Alman İdeolojisi [Feuerbach]*; Sol Yayınları; İstanbul; 2004
- ; *Komünist Parti Manifestosu*; Sol Yayınları; İstanbul; 1998
- ; *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*; Sol Yayınları; İstanbul; 2002

- Engels, Friedrich; *Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm*; Sol Yayınları; İstanbul; 2012
- Feyerabend, Paul; *Özgür Bir Toplumda Bilim*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 1999
- Firdevsi; *Şabname, Cilt I*; MEB Yayınları; İstanbul; 1945
- Freud, Sigmund; *Totem ve Tabu*; Say Yayınları; İstanbul; 2012
- Foucault, Michel; *İktidarın Gözü*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 2003
- ; *Toplumun Savunmak Gerekir*; Yapı Kredi Yayınları; İstanbul; 2008
- Gencer, Cihangir; *Ezoterik-Batını Doktrinler Tarihi*; Beyaz Yayınları; İstanbul; 2012
- Goldman, Emma; *Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir*; Agora Kitaplığı; İstanbul; 2006
- Habermas, Jürgen; *“Öteki” Olmak ve “Öteki”yle Yaşamak*; Yapı Kredi Yayınları; İstanbul; 2010
- Hardt, M.&Negri, A.; *İmparatorluk*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 2008
- Hegel, G.W.F.; *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*; Sosyal Yayınları; İstanbul; 2004
- Heredotos; *Tarih*; İş Bankası Kültür Yayınları; İstanbul; 2006
- Jacoby, Russel; *Yenilginin Diyalektiği*; Doruk Yayınları; İstanbul; 1999
- Keane, John; *Demokrasi ve Sivil Toplum*; Ayrıntı Yayınları; İstanbul; 1994
- Kerov, Z. M.; *İlkel Topluluk, Köleci Toplum, Feodal Toplum*; Sol Yayınları; İstanbul; 2011
- Kropotkin, P.A.; *Karşılıklı Yardımlaşma*; Öteki Yayınevi; İstanbul; 2007
- Khun, Thomas S.; *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*; Kırmızı Yayınları; İstanbul; 2010
- Lenin, V. I.; *Devlet ve Devrim*; Agora Kitaplığı; İstanbul; 2009
- Lindholm, Charles; *İslami Ortadoğu*; İmge Kitabevi; Ankara; 2003
- Luxemburg, Rosa; *Rus Devrimi*; Yazılama Yayınları; İstanbul; 2000
- Marshal, Gordon; *Sosyoloji Sözlüğü*; Bilim ve Sanat Yayınları; İstanbul; 2005
- Mill, J. Stuart; *Özgürlük Üstüne*; Oda Yayınları; İstanbul; 2008
- Moore, Stanley W.; *Lenin’de Devlet Kuramı*; Teori Yayınları; İstanbul;

- 1976
- Mutman, Mahmut; *Birikim Dergisi 84. Sayı İçinde, Marks?*; Birikim Yayınları; İstanbul; 1996
- Orhan, Şemsettin; *Yeryüzündeki Tanrı Devlet*; Berfin Yayınları; İstanbul; 2003
- Öcalan, Abdullah; *Demokratik Uygarlık Çözümü I*; Asrın Yayıncılık; İstanbul; 2015
- ; *Atina Savunması*; Asrın Yayıncılık; İstanbul; 2016
- ; *Demokratik Uygarlık Çözümü II*; Asrın Yayıncılık; İstanbul; 2015
- ; *Demokratik Uygarlık Çözümü III*; Asrın Yayıncılık; İstanbul; 2015
- ; *Sümer Rabîp Devletinden Halk Cumhuriyetine Doğru I*; Weşanên Serxwebûn; 2001
- ; *Bir Halkı Savunmak*; Asrın Yayıncılık; İstanbul; 2015
- ; *Özgür İnsan Savunması*; Çetin Yayınları; İstanbul; 2003
- Pelizzon, S. Margaret; *Kadının Konumu Nasıl Değişti?*; İmge Kitabevi; Ankara; 2000
- Platon; *Devlet*; İş Bankası Kültür Yayınları; İstanbul; 2006
- Raynoud, P. ve Rials, S.; *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*; İletişim Yayınları; İstanbul; 2003
- Rodinson, Maxime; *Muhammed*; Doruk Yayınları; İstanbul; 2008
- Rousseau, J.J.; *Toplumsal Sözleşme*; Araf Yayıncılık; İstanbul; 2000
- Smith, Preserved; *Rönesans ve Reform Çağı*; İş Bankası Kültür Yayınları; İstanbul; 2009
- Uzun, Serkan&Yolşal, Ü. Hüsrev; *Felsefe Sözlüğü*; Bilim ve Sanat Yayınları; İstanbul; 2003
- Weber, Max; *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Rubu*; Alter Yayınları; Ankara ; 2012
- Woodcock, George; *Anarşizm*; Kaos Yayınları; İstanbul; 1996
- Yıldırım, Cemal; *Bilim Tarihi*; Remzi Kitabevi; İstanbul; 2006
- Yörükoğlu, Rıza; *Sosyalizm Nedir?*; Alev Yayınları; İstanbul; 2002
- Bilim ve Gelecek Dergisi; *Sayı 57*; 7 Renk Basım Yayın; İstanbul; 2008

